

DE DEO CREANTE ET ELEVANTE

AUCTORE

CAROLO BOYER S. I.

IN PONTIFICIA UNIVERSITATE GREGORIANA THEOLOGIAE PROFESSORE
ACADEMIAE ROMANAE S. THOMAE SOCIO A SECRETIS

EDITIO QUARTA

AB AUCTORE RECOGNITA

**BELMONT ABBEY COLLEGE LIBRARY
'BELMONT, NORTH CAROLINA**

ROMAE

APUD AEDES UNIVERSITATIS GREGORIANAE

1948

IMPRIMI POTES

Romae, die 2 septembres 1948

P. Paulus Dezza S. I.

R e c t o r U n i v e r s i t a t i s

IMPRIMATUR

Ex Vicariatu Urbis, die 9 septembres 1943

T A. Traolia

Archien. Caesarien., Vic. Ger

DE DEO CREANTE ET ELEVANTE

PRAEFATIO

Tractationes de Deo creante et de Deo elevante in unum volumen parvae molis ad utilitatem quidem incipientium, non vero ad eruditionem doctorum contraximus. Hoc nobis tamen consilium fuit, doctrinam satis amplam, quae hodierni temporis necessitatibus satisfaceret, ordinate ac compendiose conscribere. Quod ut obtineremus, theses non ita multas distinximus, easque omnes eadem semper methodo et eodem processu exposuimus; in statu quaestionis declarando et in praecipuis argumentis proponendis stylo fusiori usi sumus; quaestiones deinde minores, vel quae potius in aliis tractatibus ex professo agitari solent, ad scholia seu corollaria remisimus. Argumentum vero patristicum, quod brevioribus sententiis, ne in infinitum procedatur, necesse est conficere, ut iucundius atque altius a discipulis quodammodo intelligeretur, longioribus quibusdam tractatibus complevimus, qui ex uno vel altero Patrum selecti, ac minoribus typis expressi, legentibus exemplo essent ac simul incitamento ad intimius cum Patribus commercium habendum. Grato rependimus animo quidquid apud recentiores auctores invenimus atque intentui nostro aptavimus, quorum nominatim designatos hos saltem volumus: Patres scilicet Billot, Pignataro, Palmieri, Beraza, Huarte, omnes e Societate Iesu, necnon Em. um Card. Lépicier, Janssens, Scheeben. Faxit Deus ut studiosae iuventuti hoc qualecumque opus nostrum pro suo modulo notitiam et amorem sacrae theologiae inspiret!

In hac quarta editione, nonnulla passim mutavi vel addidi quae quidem substantiam rerum non tangunt, sed ad illustrandam vel perficiendam doctrinam aliquid facere visum est.

PROOEMIUM

Antequam in medias res praesentis nostrae considerationis deveniamus, pauca quaedam praemittenda sunt, quibus obiectum, locus, fontes et ordo tractatus illustrentur.

§ i.

Obiectum et locus tractatus.

Cum tractatus *de Deo uno* et tractatus *de Deo trino*, de ipso Deo agant secundum quod *in Se* est, tum in unitate suae divinae essentiae, tum in trinitate personarum divinarum, tractatus legitimo ordine tertius habendus est de processione creaturarum a Deo, seu *de Deo creante*. S. Thomas quinquaginta novem quaestiones, scilicet a quaestione XLIV ad quaestionem CTI inclusive *primae partis Summae theologiae*, in consideratione processionis rerum a Deo impendit. Postquam enim ostenderit quonam modo Deus sit rerum omnium causa, a quaestione XLIV ad quaestionem XLVT, incipit sermonem facere de distinctione rerum creaturarum, disserendo primum de natura pure spirituali, seu de angelis, deinde de natura pure corporali, et tandem de natura mixta ex spirituali et ex corporali, nempe de homine. Quorum omnium longe maior pars hodie in nostris scholis per annos philosophiae deditos distribuuntur, nec in theologia vacat ut repetantur. Ad nos pertinet in his insistere quae ex divina revelatione constant, et quae tum ad creationem omnium rerum a Deo, tum ad elevationem rationalis creaturae ad ordinem supernaturalcm spectant : unde tractatio *De Deo creante et elevante* nomen accepit.

Cum autem et multi angeli et primi hominum parentes noluerint sese libero arbitrio adiuvare ut supernaturalia dona sibi a Deo concessa servarent, tractandum nobis erit, ut acceptio et amissio bonorum illorum simul describantur, de probatione ange-

lorum et praesertim de lapsu protoparentis atque de transmissione peccati Adami in omnes homines. Haec vero in *Summa theologica* iuxta diversum ordinem disponuntur, nam ea quae de lapsu angelorum agunt in quaestione LXIII *primae partis*, et ea quae ad actionem bonorum et malorum angelorum in homines pertinent in eiusdem partis quaestione CXI et sequentibus, ubi de gubernatione rerum sermo est, inveniuntur; de lapsu hominis agitur in *secunda secundae* a quaestione CLXII¹ ad quaestionem CLXV inclusive, ubi de peccato superbiae; dum quaestiones de peccati originalis traductione, natura, effectibus, discutiuntur in *prima secundae* a quaestione LXXXI ad LXXXV, ubi de causis exterioribus peccati disputatur.

Recentiores theologi, cum contra gravissimos errores Protestandum et Iansenistarum de natura elevationis Adami et de essentia peccati originalis, ut de quaestionibus intime connexis, pugnare debuerint, quaestiones de peccato protoparentum et de eius transmissione tractatui *de Deo creante* statim coniunxerunt: quod etiam ab illis observatur qui ipsam litteram Angelici perpetuo commentario interpretantur*.

§ 2.

Divisio generalis tractatus.

¶

Attendentes igitur ad naturam quaestionum, prout nostris temporibus agitantur, satius nobis videtur dividere tractatum praesentem in *quatuor partes* iuxta sequentem ordinem. In *prima parte*, agemus de creatione rerum omnium et speciatim de creatione hominis, propter quem mundus iste aspectabilis factus est, simulque dicemus quid de natura hominis in fontibus revelationis declaratum inveniatur. In *fecunda parte*, elevationem hominis ad ordinem supernaturalem, omnesque dotes iustitiae originalis considerabimus. Deinde, in *tercia parte*, peccatum originale, tum originans, nempe peccatum ipsius Adami, tum originalum definiemus, scilicet, peccatum transmissum ab Adamo in suos posteros homines puros, sola Beatissima Maria Virgine singulari privilegio, intuitu meri-

¹ Exctnplō sint Janssens, qui tomis VI° et VIII° suae *Summae* titulum dedit: *Tractatus de homine, seu de hominis natura elevatione et lapsu*; et card. Léclercq, qui tractatum *de peccato originali* statim post tractatum *de hominis formatione et elevatione* composuit typisque mandavit.

torum Christi, praeservata immuni. Tandem, ad *quartam pariem* quae de angelis dicenda sunt remitemus.

Quamquam ut ex dictis patet, in praesenti tractatu ordinem quaestionum secundum ordinem Doctoris angelici non possumus disponere, multaque debemus omittere quae ipse cum nostra materia simul tractavit, ac non pauca addere, quae temporum progressu animorumque perturbationibus exiguntur, tamen in ipsis quaestionibus textum *Summae theologiae* ordinarie de proximo sequi licebit atque iuvabit.

§ 3.

Fontes tractatus.

Praestat iam ab initio praecipuos fontes brevi conspectu oculis subiicere. Attamen utile erit separatim indicare primum fontes doctrinae de creatione et deinde fontes doctrinae de elevatione et lapsu.

doctrinae de creatione.

ira sacra : praecipue caput primum et secundum
ni non pauci, vg. VIII, XVIII, LXIV. CXLTV.
XI : epist. ad Roman, i.

Multi Patres commentati sunt prima capita Genesim :
cminent :

Commentarii et homiliae, Migne, Patrologia grae-

us Hier., *Catecheses. De Deo omnium conditore*,

js, *Liber de opificio Dei*, Migne. Patrologia la-

us, *Homiliae IX in Hexaemeron*, Migne. P. G.
inis structura, ibid. t. 30.

s Chrysostomus, *Homiliae in Genesim*, ibid. t. 53.
in Genesim, ibid. t. 54.

tus Nazianzenus, *De mundo*, ibid. t. 37.

jus Nyssenus, *In Hexaemeron. De hominis opiverba* : faciamus hominem, ibid. t. 44.

us Alexandrinus, *Glaphira in Genesim libri VII*,

S. Hieronymus, *Liber Hebraicarum quaestionum in Genesim.*, Migne, P. L. t. 23.

S. Ambrosius, *Hexaemeron libri VI*, ibici, t. 14.

S. Augustinus, praesertim *De Genesi ad litteram libri XII*, ibid. t. 34. *Confessiones*, tres ultimi libri, ibid. t. 32.

Documenta ecclesiastica praecipua. Symbola. — Concilium romanum (680). Cone. oec. Constantin. IV : de animae unitate (869-870). Concilium \ziennense oec. : de anima rationali forma corporis (1311) contra P. Olivi. Cone. oec. Lateranense IV, adversus Albigenses, de Deo omnium creatore (1215). Decretum pro Iacobitis (1442), de bonitate creaturarum. — Cone. oec. Lateranense V (1513), de immortalitate animae. Damnatio errorum Eckardi (1329, a Ioanne XXII), Alberti (1372, a Gregorio XI) et Rosmini (1887) ; Concilium Toletanum I (saec. V), de omnium creatione; Cone. Bracarense (563), de libertate animae. — Declaratio Commissionis Biblicae de primis capitibus Genesis (30 Iun. 1909).

II. Fontes doctrinae de elevatione et lapsu. — Tam multi ex fontibus modo indicatis de hac quoque doctrina agunt. Insuper addantur praecipue :

A. *Ex Scriptura*'. Gen. II et III; Epist. ad Rom. V.

B. *Ex Patribus*-. Tertullianus, *De resurrectione carnis*, Migne, P. L. t. 2. (Athenagoras, S. Justinus, Origenes, S. Methodius aliique non pauci opera de resurrectione scripserunt).

S. Athanasius, *Sermo in occursum Domini. Sermo in sanctum Pascha et in recens illuminatos*, Migne, P. G. t. 28.

S. Ambrosius, *De paradiso. De bono mortis. De Cain et Abel. De Noë et arca*, Migne, P. L. t. 14.

S. Ioannes Chrysostomus, *Sermo de resurrectione mortuorum*, P. G. t. 50. *Sermones de consolatione mortis. Homilia de serpente*, ibid. t. 56.

S. Augustinus: opera contra Pelagium et Iulianum, quibus conflatur tomus X editionis benedictinae; praesertim: *De gratia Christi et de peccato originali, libri duo Contra Iulianum libri sex*, Migne, P. L. t. 44. *Opus imperfectum contra Iulianum, libri sex*, ibid. t. 45.

S. Prosper: opera pro Augustino. Migne. P. L. t. 45 (in appendice) vel t. 51.

C. *Ex documentis Ecclesiae*. Concilium Carthaginense XVI, contra Pclagianos (an. 418). Indiculus contra Pelagianos. — Cone. Arausicanum II (529) contra Semipelagianos. — Concilium Carisiacense I contra Gottschalk et Praedestinatianos (853). Cone. Valentinum III contra Ioan. Scotum Erig. (855). Cone. Senonense (1141) contra Abaelardum. Damnatio errorum Ioan. Hus a Martino VII (1418) et Lutheri a Leone X (1520). Decretum concilii Tridentini de peccato originali (Sessio V, 17 Iun. 1546), de justificatione (Sessio VI, 13 Ian. 1547). Damnatio errorum Baii a Pio V, in Bulla «Omnibus afflictionibus» (1 Oct. 1568), Iansenii ab Innocentio X (31 Maii 1653), Iansenistarum ab Alexandro VIII (7 Dec. 1690), Paschasii Quesnel a Clemente XI in Bulla «Unigenitus» (8 Sept. 1713), synodi Pistoriensis a Pio VI, in Bulla «Auctorem ôdei» (28 Aug. 1794).

D. *Inter autem doctores et theologos pro utraque materia, hi praecipue sunt consulendi:*

S. Anselmus, *Liber de conceptu virginali et originali peccato*, Migne, P. L. t. 158.

Hugo Victorinus, *Adnotationes elucidatoriae in Pentateuchum*, Migne, P. L. t. 175. *De fine saeculi. De statu futuri saeculi*, ibid. t. 176.

Rupertus, *In Genesim libri X*, Migne, t. 167.

Alexander Halensis: II, 2, q. 91. S. Bonaventura, S. Thomas, Scotus, etc.

Dominicus Soto, *De natura et gratia*.

S. Robertus Bellarminus, *De gratia primi hominis*.

Suarezus, *De opere sex dierum. Prolegom. in tract. de gratia*, Ed. Vivès, t. 3, t. 7.

Petavius, *De opificio sex dierum*, Ed. Vives, t. 4.

Ripalda, *De ente supernaturali disputationes*, 1634.

Casinius, *Quid est homo?* Romae, 1724.

Adde commentatores ceteros S. Thomae, respectivos articulos in Dictionariis theologicis et inter recentiores vel hodiernos theologos, qui tractatum *De Dea creante et elevante* scripserunt, recolantur Perrone, Scheeben, Palmieri, Satolli, Mazzella, Lahousse, Pesch, Pignataro, Huarte, Beraza, Janssens, Lépicier, Hugon, Poule, etc. Billot de peccato originali agit in tractatu *de peccatis*.

Opera magis specialia seu monographias de quaestionibus praesentis tractatus, necnon praecipua adversariorum scripta in decursu tractationis loco opportuno indicabimus.

§ 4.

Praestantia tractatus.

Momentum et utilitas tractatus nostri in his praesertim consistunt. Γ Opus creationis gloriam, potentiam et bonitatem Dei enarrat. Deinde, consideratione hominis, ex mirabili et amantissima creatione orti, ad finem supernaturalem liberaliter evecti, donis praestantissimis gratuito ornati, post lapsum gravissimum misericorditer suscepti et Redemptoris promissione recreati, fovetur sensus dilectionis erga Deum tam beneficum ac, ut *Tertulliani* dicto utamur, *tam Patrem*. — 2° Status hominis realis et praesens cognosci nequit nisi cognita prima eius elevatione, nisi perspecta ruina per peccatum inducta, nisi difficultate boni faciendi, quae ex impellente concupiscentia oritur et quae sola gratia Christi superatur, in pondere catholici dogmatis attente pensitata. — 3° Errores in materia huius tractatus mox in eversionem totius catholicae veritatis protendunt. Sic Pelagiani, nisi a providentiali *S. Augustini* opera debellati fuissent, integrum ordinem supernaturalem destruxissent et redemptionem Christi ut inutilem et vanam evacuavissent. Sic Protestantes omnia fere sua falsa dogmata ex perversa conceptione peccati originalis vel deduxerunt, vel saltem explicaverunt. Sic moderni rationalistae ex neglecta corruptione primae institutionis naturae nostrae lumen et auxilia religionis respuunt, salutiferis operibus Ecclesiae obstant, libertatem sine limite et modo exaltant, mores hominum et ipsa moralitatis principia enervant vel evertunt. Quos devincere nec speculative nec practice poteris, nisi verum statum hominis constanter ante oculos teneris.

Veniamus igitur ad primam partem, in qua de creatione mundi et speciatim de creatione hominis diximus esse tractandum.

PRIMA PARS

De creatione mundi et speciatim de creatione hominis

In hac parte duas quaestiones distinguemus : alteram de creatione mundi in genere; alteram de creatione hominis in specie.

QUAESTIO PRIMA

De creatione mundi in genere

Quaeremus: Primo, utrum Deus omnia creaverit. S. Th. I, qu. 44; qu. 45, art. 1-3.

Secundo, utrum solius Dei sit creare. Qu. 45, art. 5, 6, 7.

Tertio, utrum Deus libere creaverit. Qu. 19, art. 3 ; qu. 44, art. 4; qu. 46.

Quarto, utrum species viventium sint immediate a Deo? Qu. 74.

Articulus primus.

Utrum Deus omnia creaverit.

(¶1 qu. 44, art. 1 et 2; qu. 45, art. 1, 2, 3).

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, lib. I, c. 1, ed. Vivès, Parisiis, 1856, t. 3. — Ioannes a S. Thoma, *In lam*, disputatio 18, ed. Vives, Parisiis, 1884, t. 4. — Petavius, *De sex primorum mundi dierum opificio*, lib. I, cap. 1 et 2, ed. Vives, Parisiis, 1866, t. 4, pag. 145 ss. — Bossuet, *Elévations sur la création*. — Scheeben, *Die Dogmatik*, III, 1^a Pars. — Palmieri, *Dracta-llit de creatione*, Prati, 1910, th. 1-5. — Diction, de théol. cathol.

art. *Création* (Pinard de la Boulaye, S. I.). — Janssens, *Summa Theologica*, tom. 6, *De Deo Creatore*, Friburgi B., 1905, qu. 44, art. 1-2. Etc.

§ i.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli et notio creationis. — Agemus in praesenti articulo per modum unius tum de *farto* productionis omnium rerum a Deo ut a primo principio, tum de *modo* huius productionis, qui est modus creationis. Multum refert conceptum creationis attente considerare, utpote qui a traditione Christiana accurate determinatus fuerit. Modus autem productionis, seu operationis qua aliquid fit, est duplex: informatio et creatio. Aliquid enim fit per *informationem*, quando fit in subiecto *praesupposito* ad quod se habet ad modum formae, et hoc dupliciter accidit: vel forma quae advenit per operationem est forma *substantialis*, ut puta quando nunc fit canis, et tunc effectio entis cuius haec est forma dicitur *generatio*. Subiectum praesuppositum non potest aliud esse, in doctrina S. Thomae, nisi materia prima. Vel forma quae advenit per operationem est tantum *accidentalis*, ut puta quando aliquid fit album vel quando aliquis fit sapiens, et talis effectio praesupponit subiectum quod sit ens completum; si est productio qualitatis, vocatur *alteratio*, secus diversis nominibus exprimitur: augmentum, diminutio, mutatio loci¹. Alter modus productionis est *creatio*, in qua nullum subiectum, nec substantia completa, nec materia prima, praesupponitur. Definitio creationis dari potest vel attendendo ad terminum a quo, et tunc potius negativa est, vel attendendo ad terminum ad quem, et sic magis positiva est, vel tandem utrumque coniungendo².

i° Definitio *negativa* per terminum *a quo*: *creatio est productio rei ex nihilo sui et subiecti*. Quod sit productio rei ex nihilo *sui*, hoc commune habet cum omni productione: semper enim res quae producitur, antequam producat, non est. Quod autem sit productio rei ex nihilo *sui et subiecti*, hoc est creationi proprium, cum ceteri modi effectiois praesupponant ut subiectum vel ens in potentia (materiam primam), vel ens completum (substantiam completam). Rem vero produci *ex nihilo* non signi-

¹ S. Thom., *Pot.*, qu. 3, a. 2, c.

² Cf. Beraza, *De Deo creante*, pag. 9-10.

ficat rem formari ex nihilo ut ex materia quadam, sed excludit praecise omnem materiam ex qua res haberet procedere, et dicit ordinem sive temporis sive naturae, quo id quod prius non erat, seu erat nihil, nunc incipit esse et est res quaedam in natura rerum existens. Etenim: «cum dicitur aliquid ex nihilo fieri, haec praepositio *ex* non designat causam materiales, sed ordinem tantum; sicut cum dicitur ex mane fit meridies, id est post mane fit meridies. Sed intelligendum est quod haec praepositio *ex* potest includere negationem importatam in hoc quod dico *nihil*, vel includi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, et ostenditur ordo eius quod est ad non esse praecedens. Si vero negatio includat praepositionem, tunc ordo negatur, et est sensus: Gt ex nihilo, id est non fit ex aliquo; sicut si dicatur: iste loquitur de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et utroque modo veriificatur cum dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo haec praepositio *ex* importat ordinem, ut dictum est. Secundo modo, importat habitudinem causae materialis, quae negatur »³. — Tandem dicitur productio *rei*, quia id quod fit proprie est suppositum, nani, sicut « accidentia et formae, et huiusmodi, quae non subsistunt, magis sunt coexistentia quam entia, ita magis debent dici con-creata quam creata »⁴.

2° Definitio magis *positiva*, per terminum *ad quem*: *creatio est productio rei secundum totam sui substantiam*. Dum enim in aliis productionibus, aliqua pars rei non producit, sed praesupponitur ut potentia quaedam ex qua novus effectus educitur, in creatione totum illud quod est terminus per se creationis absolute efficitur. Sic, ut creetur equus, oportet ut non solum forma eius de novo fiat, sed ut materia eius ipsa de novo producat: secus, non erit creatio, sed aliud, v. g. generatio equi. Creatio igitur exigit ut omnis realitas rei producat. Proinde creatione efficitur non solum ut res talis vel talis sit, sed etiam simpliciter ut sit. « Producere *esse absolute*, non in quantum est hoc vel tale, pertinet ad rationem creationis »⁵. Dicit igitur potest creationem esse *productionem entis in quantum entis*.

3° Definitio creationis *utrumque respectum*, positivum nempe et negativum simul coniungens: « *creatio est productio alicuius*

/

³ I. qu. 45, art. 1, ad tertium. Cf. *Pot.*, qu. 3, a. 1, ad 7.

⁴ I., qu. 45, art. 4. Cf. *Pot.*, qu. 3, a. 1, ad 12.

⁵ I., qu. 45, art. 5. - qu. 65, art. 3.

rei secundum suam totam substantiam, nullo praesupposito ». Γ, qu. 65, art. 3, c.

Nota. — a) Quamquam in SS. Trinitate Pater est principium totius substantiae Filii, tamen processio Filii nullo modo est creatio, quia substantia Filii accepta a Patre est identice ipsa substantia Patris, quae proinde praesupponitur.

6) Ex definitione creationis sequitur creationem *non esse mutationem*, si proprie loqui velimus, neque motum. « Motus enim omnis vel mutatio est actus existentis in potentia, secundum quod huiusmodi. In hac autem actione non praeeexistit aliquid in potentia quod suscipiat actionem ». Vel: « In omni mutatione vel motu, oportet esse aliquid aliter se habens nunc quam prius : hoc enim ipsum nomen mutationis ostendit. Ubi autem tota substantia rei in esse producitur, non potest esse aliquod idem aliter et aliter se habens, quia illud non esset productum, sed productioni praesuppositum »^o. Intellectus tamen noster concipit creationem *ad modum* mutationis in quantum considerat eandem rem prius ut non existentem et deinde ut existentem.

Si creatio non est motus, excludit successionem et fit *in instanti*. « In omni motu successivo est aliquid medium inter eius extrema, quia medium est ad quod continue motum prius venit quam ad ultimum. Inter esse autem et non esse, quae sunt quasi extrema creationis, non potest esse aliquid medium »⁷.

c) Quaerimus igitur utrum omnia quae sunt extra Deum a Deo procedant per modum creationis. Patet tamen, ad determinaliorem quaestionis intellectum, distinguendum esse inter substantias spirituales et materiales. Substantiae enim *spirituales*, cum materia careant nec plures in eadem specie exsistere possint, non nisi per creationem oriri debent. Posset quidem quis fingere angelos inferiores a superioribus per virtutem a Deo acceptam creari : quod postea reiiciemus. sed a quo nunc praescindere licet, ut quaestio restringatur ad primum ortum naturae angelicae. Substantiae autem *materiales* alias substantias materiales eiusdem speciei valent generare, ut ex experientia constat. De illis igitur quaerimus utrum primae substantiae materiales, ex quibus ceterae procedunt, a Deo creatae sint, sive absolute cum sua materia, sive praesupposita materia a Deo creata. 1

ⁿ *Contra Gentes*, lib. 2, c. 17, nn 1 et 3. Cf. *Pol.*, qu. 3, a. 2, c.

⁷ *Contra Gentes*, lib. 2, c. 19, n. 2.

II. Opiniones. A. *De mente Platonis et Aristotelis*. — Cum de doctrina creationis agitur, hoc saltem dicendum est, quod ab omnibus concedi videtur, hanc doctrinam non fuisse ab ullo philosopho graeco ante Christum expositam cum ea claritate et instantia quibus postea scriptores christiani usi sunt. Veritas enim creationis non parum luminis ac momenti accepit tum ex perfectiori cognitione personalitatis et paternitatis divinae, ad quam cognitionem fides multum confert, tum ex doctrina inceptionis mundi, quam ex sola fide certo scimus. Utrum vero philosophi graeci, maxime Plato et Aristoteles, aliquo modo, quamvis implicito et confuso, creationem admiserint, quod sane theologi multiplici ratione interest, ferventer disputatum est ac disputatur.

a) *Ul a Platone incipiamus*, diffitendum non est et Augustinum et Thomam ei doctrinam creationis tribuisse. Nam Augustinus, postquam praemisit ipsius Platonis sententias non facile perspicere posse, addit tamen: « Fortassis enim qui Platonem ceteris philosophis gentium longe recteque praelatum acutius atque veracius intellexisse atque secuti esse fama celebriore laudantur, aliquid tale de Deo sentiunt, ut in illo inveniatur et causa subsistendi et ratio intelligendi, et ordo vivendi »^{8*} S. Thomas, quamquam notat quod « Plato secundum quosdam posuit materiam non creatam » non semel tamen hunc philosophum inter illos numerat qui « posuerunt aliquam universalem causam rerum, a qua omnia alia in esse prodirent »¹⁰. Hodierni vero interpretes diversi diversa sentiunt. Quidam negant Platonem unquam de creatione cogitasse¹¹. Alii, censentes Demiurgum platonium esse Ideam Boni, seu ipsum Deum, eum vere Creatorem dicunt, negantque cum materia uti increata Alii tandem, quamquam minus de-

⁸ *De Civitate Dei*, lib VIII, c. 4, ML 41, coi. 228-229 Cf. ibid. c. 10, coi. 235.

^{*} I qu. 15 art. 3 ad 3.

¹⁰ *De Pot.*, qu. 3 art. 5, c. Cf. I qu. 44 art. 2; *De Causis*, 18, fin., ubi de Platonis concedit quod ponant principium entis, sed improbat quod ponant aliud principium intelligentiae. Unde non vera esse videntur quae cl. Steph. Gilson tam fidenter de hoc asserit in *L'esprit de la philosophie médiévale*, Paris, 1932, p. 240, n. 6.

¹¹ Vg. P. E. More, *The relation of Plato*, Princeton University Press, n. no, p. 203; A. Rivaud, *Timée*, Paris, 1925 (Col. Budé) p. 36; Gilson, *ibid.* cit.

¹² Ita A. E. Taylor, *Plato*, London, 1926, pag. 444: « The Demiurge really is thought of as a Creator in the full sense of the word » Similiter

terminate loquuntur de ipsa creatione, ita theologiam Platonis describunt ut in ea doctrina creationis facile locum inveniat n. Et revera non pauci pulchri textus, praesertim si simul inspiciantur, posterioribus favent: « Iam effectorem quidem et patrem huius universi et invenire difficile et inventum indicare in vulgus nefas » « Itaque his quoque quae cognoscuntur non solum hoc a bono contingere dicas, ut cognoscantur, sed etiam ut sint et essentiam ab eodem praeberi, cum ipsum essentia non sit, sed supra essentiam dignitate et potentia elatum »¹⁵. Describit ipsam pulchritudinem « id ipsum per seipsum cum semetipso uniforme semper existens, cetera vero omnia, quae pulchra sunt, illius participatione quadam pulchra, ea scilicet conditione, ut nascentibus et intereuntibus reliquis, nihil subtrahatur illi aut addatur ... »¹⁶.

b) *Quod Aristotelem spectat*, ei pariter S. Thomas agnitionem creationis tribuit constanter. « Posteriores vero philosophi, ut Plato, Aristoteles et eorum sequaces ... posuerunt aliquam universalem causam rerum, a qua omnia alia in esse prodirent »¹⁷.

Hodie vero plures historiae cultores aliter de Stagirita sentiunt, ita tamen ut alii dicant notionem creationis contradictoriam esse ipsis principiis Philosophi¹⁸; alii vero tenent principia Aris-

J. M. Lagrange, O. P., *Platon théologien*, Revue Thomiste, Mai-Juin 1926, pag. 196 sqq.

¹³ Vide A. Diès, *Autour de Platon*, vol. II, Paris, 1927, livre 4, ch. 3. pag. 523 sqq. \ Bremond, *Note sur le Dieu de Platon*, Archives de Philosophie, vol. II, cahier III, 1924, pag. 42 sqq. Cf. C. Ritter, *Platon*, München, 1923, vol. 2, pag. 769

¹⁴ *Tim.*, 28, c.

¹⁵ *Republiea*, VI, 509, b. *CL. VII*, 517 b.

3

^{3,i} *Convivium*, 211, b

^{xî} *De Pot.*, qu. 3 an. 5 c. Ct. In VIII Phys. lect. 2, n. 4, lect 3, nn. 5 et b. In VI Metaph. lect. 4 In IV Metaph. lect. I In II Met. lect. 2, etc. Cl. GILSON occasionem errandi circa hoc invenit, dum putavit Angelicum Aristoteli notitiam creationis denegare in I qu. 44, art 2, c.: *L'esprit de la philosophie médiévale*, pag. 72 et 241. At in hoc textu verba « Et ulterius *alii* », ut patet ex loco parallelo *Pot.*, qu 3 art. 5, c. Unde recte scribit R. Jolivet

L'opinion de saint Thomas n'est pas douteuse. Il ne veut pas admettre qu'Aristote ait ignoré la création » *Re\ des sc. ph et th.* 1930, pag. 210.

¹⁷ Sic Werner, *Aristote et l'idéalisme platonicien*, Paris. 1910; Jacques Chevalier, *La notion de nécessaire chez Aristote*, Paris, 1915; Zeller (*Kleine. Schriften*, vol. I) et W. I. Ross (*Mind*, 1914, pag. sqq.) contra I BkenTano, Hamelin. *Le système d'Aristote*, Paris, 1911; Jaeger, *Aristoteles*, Berlin 1923. quem sequitur J. M. Lagrange, O. P., *Comment*

totelis creationi nun opponi, imo ei favere, quamquam ipse ad hanc notionem non pervenit ¹⁰. Nihilominus non desunt qui interpretationem S. Thomae probant et Aristotelem creatianismi fautorem agnoscunt ¹¹. Nec dici posse videtur hanc opinionem probabilitate destitui, nam Aristoteles ¹² quaerit causam etiam eorum quae semper sunt et dicit causam entium non posse esse nisi Ens verissimum, id est ipsum Esse subsistens: « Unumquodque vero id ipsum maxime aliorum est, secundum quod celeris univocatio inest... Quare verissimum etiam est id quod posterioribus, ut vera sint, causa est. Propter quod principia semper existentium necesse est verissima esse. Nec enim aliquando vera, nec illis ut sint, aliquid aliud causa est, sed illa ceteris. Quare ut secundum Esse unumquodque se habet, ita etiam secundum veritatem » ²⁰; 2' in hoc ponit finem metaphysicae ut causas entis ut entis investiget²¹, exhibet primum motorem, finem coeli, ut causam essendi omnibus: « Sempiternitas est. a semper essendo appellatione sumpta, immortalis sane atque divina: unde et ceteris, aliis exactius, aliis offuscatius, ipsum esse vivereque dependet (ro εἶναι τε καὶ ζῆν) » ²³. Quod si concedatur in his contineri principia quae recta ducant ad creationem ponendam, nonne credibilius erit hoc ipsum non latuisse tantum philosophum?— Quidquid tandem eligas, hac ipsa controversia ostenditur optimos philosophorum non clare et firmiter, ut debuissent, Creatorem con-

éest transformée la pensée religieuse d'Aristote? Rev thom. 1926, pag. 285 sqq.

¹⁰ Sic, vg. cl. M. de Wulf, *Histoire de la philosophie médiévale*, 2 cd. 1905, p. 350; cl praesertim R. Jolivet, *Aristote et la notion de création*, Rev. des sc. ph. et th., 19304 pag. 1-50 et 200-235. Negant etiam Aristotelem creationi adhaesisse Roland-Gosselin, *Aristote*, Paris, 1927, p. 96; Baudry, *Le problème de l'origine et de l'éternité du monde*, Paris, 1931, pag. 185 sqq.; Gilson, *op. cit* P. Garrigou-Lagrange qui prius cum his sentiebat (Diet apol. *Dieu*, col. 1037) postea mitius locutus est (*Pieu*3. Paris, 1928. p. 261-262).

²⁰ Ita olim Brentano, *Ueber den Creatianismus des Aristoteles*. Sitz d. Wien. Akad. 1882, pag. 05-126; et recentius: *Aristoteles' Lehre vom Ursprung des mensch. Geistes*, Leipzig, 1911, neenon Aristoteles, ibid.; Sertillanges, N. *Thomas d'Aquin*, t. 1, p. 281; Maritain, *Les Lettres*, 1920. Avril, p. 98.

²³ II *Metaph*, c. I, 993 b.

²² IV *Metaph*, c. I, 1003 a.

²² *De Coelo*, lib. I, c. 9, 279 b.

fessos esse: «Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt » **

B. *Negatores* vero manifesti creationis distinguuntur in materialistas, pantheistas, dualistas.

a) *Materialistae*. — 1° In antiquitate, Democritus et Epicurus (saec. IV et V ante Christum) omnem realitatem, nulla re excepta, ad *atomos aeternas* reducebant, quarum dii, si quos atomis conflatos admiserunt, nec entitatem nec motus ullo modo producerent. Saec. primo ante Christum, Lucretius hoc systema praesertim ut irreligiosum in suo poemate *De rerum natura* celebravit.

2° In aetate moderna, praeter individuatas quosdam conatus atheismi materialistici! tempore Renascentiae, systemata materialistica iterum florere visa sunt exinde a saec. XVIII, tum apud «philosophos» Helvetium et Holbach, tum saec. XIX apud «scientificos» Feuerbach, Moleschott, Buchner, Haeckel, Le Dantey, qui innumeros lectores invenerunt. Feuerbach explicite creationem negavit ut mendacium clericorum. Sequaces eius non nisi vires materiae agnoverunt et evolutionismum crassum, sine finalitate, sola compositione atomorum confictum propugnaverunt. Affines illis sunt positivistae agnostici, ut Comte, Spencer, Virchow, qui de veris causis rerum refugiunt quaerere. Hodierna tamen philosophia ab illis systematibus, praesertim a nudo materialismo, dedigneretur se avertit, at saepius ad inventa kantiana vel simpliciter idealistica, quae non minus creationem infitiantur, confugere solet.

b) *Pantheismus* qui quodammodo latebat in plerisque antiquitatis philosophicis doctrinis, apertius in aetate moderna a non paucis philosophis propugnatur. Cum tot fere formas induat quot sunt capita pantheistarum, in duas tamen praesertim directiones divertere videtur: alteram staticam, seu absolutam, alteram dynamicam seu evolutivam. Formae pantheismi *staticae* seu absolutae, ut est spinozismus, ponunt substantiam divinam ab aeterno completam et infinitam esse, et variationes huius mundi sensibilis esse tantum modificationes prorsus accidentales eiusdem unice substantiae. Ad has formas reducuntur systemata Ioannis Scoterigenis († 883)· Giordani Brunonis († 1600)-r. Formae vero *evo-*

« Rom. I, 21

-5 < Tutto lo che fa differenza e numero, è puro accidente, è pura figura, è pura complessione Della causa, principio ed uno, dial 5.

lulwae pantheismi ipsam substantiam divinam sese evolventem fingunt per mutationes et progressus huius mundi; quod invenire est apud pantheistas germanos initii saeculi XIX, Fichte, Schelling, Hegel, et deinde cum accidentalibus modificationibus, apud eorum sequaces, Vacherot, Renan, Croce, Gentile. Idei istae huius temporis quaerunt ipsam intelligibilem creationis negare, cum velint realitatem quamcumque concipi non posse nisi ad modum cogitationis cuiusdam continuo progredientis. Quidam evolutionem mundi periodicam volunt per palingenesim quamdam; completa enim evolutione mundi, res in statum primaevum reincidenti et eadem evolutio iterum incipit, idque indefinites repetitur: sic Hartmann, post Schopenhauer. Ad quae satis appropinquant somnia *theosophorum* dicentium evolutionem mundi et deinde absorptionem omnium in unitatem et identitatem se habere quasi respirationem et inspirationem divinae substantiae. — Nimis autem patet in quocumque systemate pantheistico creationem proprie dictam locum habere non posse: creatio enim supponit distinctionem inter Creatorem et creaturam, et quidem distinctionem intrinsecam et essentialem a pantheismo negatam 37.

iü *Dualistae*, quorum praecipui sunt *Manichaei*, doctrinae creationis resistunt duplici modo: primum, in quantum non omne ens huius mundi a Deo venire dicunt, sed solum substantias bonas; deinde, in quantum res huius mundi partes esse ponunt duorum principiorum: sic, v. g. anima humana est pars divinae substantiae. S. Augustinus ex quo praecipue cognitio nostra manichaeismi desumitur, sic incipit compendiare quae Manichaei docuit: «Iste duo principia inter se diversa et adversa eademque aeterna et coaeterna, hoc est semper fuisse, composuit; duasque naturas atque substantias, boni scilicet et mali, sequens alios antiquos haereticos, opinatus est. Quarum inter se pugnam et commixtionem, et boni a malo purgationem, et boni quod purgari non potuit cum malo in aeternum damnationem, secundum sua dogmata asseverantes. multa fabulantur»³⁸. *Albigenses* (saec. XIII) et *Iacobitae* quosdam errores Manichaeorum renovarunt.

²⁶ Cf. quae referuntur de idéaliste. Brunschvicg, Bulletin Soc. franc, de Philos. Mai-Juin 1928, *La querelle de l'athéisme*, pag. 71-72.

Plura de materialismo et de pantheismo invenies sive apud philosophos, sive apud Janssens theologum, *De Deo creante*, pag. 106-120. Alii alias dant divisiones pantheismi, at ea quam dedimus magis fundamentalis esse videtur.

²⁸ *De haeresibus*, 46. ML 42, col. 34. Cf. P. Alfarié, *Les Ecritures manichéennes*, Paris 1917; Diet. Théol. cathol., IX, col. 10841 seq.

Adde tandem quod *quidam Protestantes* negaverunt doctrinam de creatione in Scriptura contineri, ac proinde eam inter opiniones *liberas* amandaverunt

III. Documenta Ecclesiae. — Creatio rerum omnium a Deo asseritur 1° *in symbolis fidei*. In symbolo apostolico : « Credo in (unum) Deum Patrem omnipotentem creatorem caeli et terrae ». In Nicaeno (325) « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum... per quem omnia facta sunt, quae in caelo et in terra ». In Constantinopolitano (381) docetur Deum esse : « creatorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium »³⁰. — 2° *In conciliis oecumenicis*. In Lateranense IV. contra Albigenses (1215): « Unum universorum principium: creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium : qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam : ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Diabolus enim et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestionem peccavit »³¹. In concilio Vaticano, adversus materialismum et pantheismum, hi quinque canones confecti sunt: « Can. 1. Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium creatorem et Dominum negaverit : anathema sit. — 2. Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit : a. s. — 3. Si quis dixerit res finitas tum corporeas tum spirituales aut saltem spirituales e divina substantia emanasse, aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia, aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod sese determinando constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam: a. s. — 4. Si quis dixerit unam eandemque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam: a. s. — 5. Si quis non confiteatur mundum resque omnes. quae in eo continentur, et spirituales et materiales secundum

³⁰ Ita Beausobre, *Histoire des dogmes de Manichéisme*, livre 5, c. 5, Amsterdam, 1734

³¹ Denzinger, *Enchiridion*, ed. 13 et seq., nn. 6, 54. 86 Cf. numeros 13. IQ. 213,

¹ Denz. 428. Cf. conc. Florent, decret, pro iacobitis, nn. 706, 713, ubi eadem fere repetuntur et insistitur in praedicanda bonitate cuiusque creaturae necnon contra distinctionem ciborum.

totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas, aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse quam necessario amat scipsum, aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit : a. s. » 32³⁴

Etiam concilium *Bracarcense* damnaverat Manichaeismum (563). Pius IX, an. 1864, fortiter pantheismum huius temporis damnaverat in allocutione « Maxima quidem », ex qua desumpta est prima propositio damnata in *Syllabo* 38.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS I. — **MUNDUS** resque omnes quae in eo continentur. **ET SPIRITUALES ET MATERIALES, A DEO CREATAE SUNT, SEU SECUNDUM TOTAM SUAM SUBSTANTIAM EX NIHILO SUNT PRODUCTAE.**

Thesis est *de fide definita* in conciliis supra citatis; et fere ad verbum in conc. *Vaticano*.

I. Probatur ex primis versiculis Genesis. — *Praenota.* — 1° Sciendum est quod interpretes distinguunt in narratione productionis rerum opus *productionis* quo mundus efficitur et opus *distinctionis et ornatus* quo mundus diversitatem et pulchritudinem atque ordinem suum accipit. — 2° Attendimus hic solum ad sensum loci *litteralem* sensu hodierno sumptum, hoc est, ad sensum primo manifestatum ex ordinaria significatione verborum et ex contextu : praescindendo ab aliis sensibus, etiam si qui sint alii a Deo inspirante pariter intenti, ut non pauci Patres putaverunt. — 3° Quamquam probabilius censemus verbis Genesios creationem omnium rerum simpliciter doceri, tamen non intendimus probare hoc textu nisi creationem *visibilem* 3*.

32 Denz. 1801 sqq. Cf. 1782-1784, cap. 1.

33 Denz. 235 vt 1701.

34 In ceteris argumentis, *omnia* quae praeter Deum sunt, ve! etiam distincte *invisibilia* entia a Deo creata esse ostendentur. In ipso capite Grwii, Augustinus videbat creationem angelorum in creatione diei, P. Lombardus in creatione caeli, 2 *Sent.* d. 2: hoc ultimum verius videtur.

Sit igitur primus.versus iuxta textum hebraicum, iuxta Septuaginta, iuxta Vulgatam:

P'INΓ'I DK1 2VX-- , ps
I T,T T . . . » - . . . » » . . .

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός; τον ουρανόν και την γην.

« In principio creavit Deus caelum et terram ».

4

Cum necesse sit in re fundamentali satis amplam et complexam evolvere probationem, quae adversus multas impugnationes stare possit, argumentum generale sic primum breviter ponamus : Qui efficit simpliciter omnia alicuius rei, creat eam. Atqui, secundum textum genesiacum, Deus effecit simpliciter omnia huius mundi aspectabilis. Ergo illum creavit. *Maior* constat ex ipsa definitione creationis. Probanda est *minor*.

Attende primum quod non arguimus ex solo verbo « creavit » N'I2 quasi ipsum significaret necessario « producere ex nihilo »; etenim, verba nonnisi rarissime, si unquam, sensus ita necessarios habent, et in ipso contextu hoc verbum adhibetur bis pro aliqua productione quae non est simpliciter ex nihilo, nempe vers. 2i « Creavitque Deus cete grandia », et vers. 27 « Et creavit Deus hominem », ubi praesupponitur materia iam producta 'tr'. At negari nequit verbo X'I2 in Scriptura significari productionem, immo productionem altioris generis, nam non adhibetur nisi pro productione a Deo facta. Demonstrandum est tamen quod haec mira productio ad omnia quae hunc mundum constituunt se extendit. Demonstratur autem sic :

A. Ex locutione: in principio. — Ante initium absolutum, nihil supponendum est esse huius rei quae dicitur incipere. Porro, auctor sacer loquitur de initio absoluto, nam nullam restrictionem ponit, cumque intendat narrare initium rerum huius mundi, dicendo «in principio» significat manifesto: initio, in principio rerum, ante omnia, nempe: antequam essent ea quorum ortum

35 Cf. Petavius, *De sex primorum mundi dierum opificio*, lib. 1, c. I. n. 8. Ed. Vives, Parisiis, 1866, t. 4, p. 151.

M Praeter *Genesim*, ubi etiam V, 1, 2 et VI. 7 adest, invenitur dictum de Deo in his locis: *Ex.* XXXIV, 10; *Num.* XVI, 30; *Délit* IV 32' *Pr* L 12; LXXXVHI, 48; *Cl.* 19; *Chl.* 30; *CXLVIII.* 5; *Eccle* XI, IV 5; *XL.* 26. 28; *XLI.* 20; *XLHI.* i. 7, 15; *XLV.* 12. 18; *XLVHI* 7. f *iv* 16; *LVII.* 19; *LXV.* 18; *Ier* XXXI, 22; *Er.* XXI, 30; *XXVIII* 13', *Mal* II, 10. — Cf. F. de Hummelauer, *Comment. in Gen.* Parisiis, 1908 p 86

sum narraturus, in eo instanti in quo Deus incepit opus suum. Bene Tertullianus: «Nos autem unicuique vocabulo proprietatem suam vindicamus, principium initium esse, et competisse ita poni rebus incipientibus fieri. Nihil enim quod fieri habet sine initio esse, quin initium sit illi ipsum, dum incipit fieri. Ita principium, sive initium, inceptionis esse verbum»³⁷. Ante igitur hoc initium, nihil est eorum quae dicuntur incipere; unde, si totus mundus dicitur incipere, ante hanc inceptionum *nihil de mundo erat*. I ■3.

Obiicitur. — Verba «in principio» non sunt intelligenda de initio absoluto, sed sumenda sunt simul cum ceteris verbis primi versiculi ad significandum tempus non ipsius creationis, sed vel terrae informis vel operis distinctionis in sequentibus versiculis descripti; ita ut sensus sit: cum Deus inciperet creare caelum et terram, terra erat vacua et inanis. Sic Aben Esra, rabbinus saec. XII; — vel: in principio creationis caeli et terrae, (terra autem erat inanis et vacua et tenebrae...) dixit Deus: fiat lux. Sic, post Iarchi rabbinum saec. XI, non pauci moderni, ut Smith, Loisy etc. Ratio huius est quia sine articulo indicat in lingua hebraica statum constructum et exigit complementum: initio toû creandi.

Respondeo. Nego assertum et rationem adductam, nam Γ. omnes versiones (v. g. LXX: ἐποίησεν). ac massoreti qui signo separationis (tifcha) post utuntur, omnesque auctores noti ante Iarchi, et etiam hodie maior et optima pars interpretum (Welhausen, Driver, Perowne. E. König, etc.) intelligunt ita: In principio (absoluto), Deus creavit (verbum propositionis principalis); nam 2", forma ΓΧΓΝΙ invenitur alibi sine complemento: «ab initio (ΓΓvΓN'IO) quae nondum facta sunt dicens», Isaias, XLV1. 10; nam 3", si articulus necessarius esset ad sensum ante Iarchi acceptum, nihil impediret quominus poneretur: puncta enim quae haec significant non sunt nisi saec. VI, nec desunt litterales transcriptiones graecae quae articulum supponant: Βορηνηϊ) : n?m 40, versiones quae sequuntur ex acceptione status constructivi, admitti nequeunt: prior enim, nempe rabbini Aben Esra, ponens sententiam principalem: terra *erat*, non convenit cum grammatica quae verbum principale, quod in apodosi

³⁷ *Adversus Hermogenem*, c. 16.

³⁸ Cf. *Revue biblique*, IQ02, p. 120.

post propositionem temporalem in statu constructo venit, vult poni in imperfecto constructo, cum 'I consecutive ut esset 'Hrrt 30; posterior autem, quae est rabbin: larchi et aliorum nimis complexa est quam ut possit in lingua hebraica et initio ipsius libri atque in capite styli simplicissimi, adhiberi⁴⁰ !

Nota. Hoc est discrimen inter larchi et rationalistas hodiernos, quod ille veram creationem in hoc loco supponi censebat, dum hi eam volunt ipso textu exclusam.

/J. *Ex verbis: caelum et terram.* — Sensus enim huius locutionis hic est: fecit omnia quae constituunt caelum et terram. Caelum et terra designant simpliciter omnia, saltem omnia quae sunt huius mundi aspectabilis. Etenim, haec est obvia significatio verborum; deinde, in aliis locis Scripturae haec verba istis ut aequivalentibus supplentur: «caelum et terra et omnia quae in eis sunt»⁴¹. vel etiam simpliciter «omnia, totum». ut in illo Jeremiae, X, 16: «Non est his similis pars iacob: qui enim formavit *omnia* (73Γĭ T/V) ipse est». Cf. Heb. I. 3: «fecit et saecula... portans *omnia* verbo virtutis suae» et Ioan. I, 3: «*omnia* per ipsum facta sunt»; denique, si haec complexa: «caelum et terra» non significarent simpliciter *omnia* et ipsam substantiam caeli et terrae, sed omnia *praeter terram informem*, de cuius creatione nihil diceretur vel cuius creatio implicite negaretur, non intelligeretur quod xi versus secundus sic inciperet: et terra erat inanis..., nam impossibile est idem verbum immediate resumere cum coniunctione *et*, si sensu prorsus diverso a prima acceptione usurpetur. Adde quod si ageretur tantum in hoc textu de ordinatione caeli et terrae et non de eorum creatione, verba «in principio» non ponenda essent in primo versu, nam ante hanc ordinationem fuisset aliquid prius, nempe terra informis: sed ponenda essent in secundo versu, hoc modo: in principio, erat terra inanis et vacua. Vel dicendum esset «in principio» non significare initium absolutum, quod iam exclusimus. Ergo qui fecit caelum et terram intelligitur in hac Scriptura fecisse simpliciter omnia, includendo materiam informem.

³⁹ Cf. De Hummelauer, p. 90

⁴⁰ Vide E. König, *Comment*, — Stewart Perowne, *The expositor*, vol. 2 (4 series) p. 250.

« Cf. loca parallela: *Ex* XX. 11 et XXXI. 17; Cf. etiam *Act.* XVII, 24.

Obiicitur. - Petavius cum nullis aliis intellexit in primo versu haberi compendium seu summam totius operationis divinae, quae deinde in versiculis sequentibus describitur. Sed in versiculis sequentibus non describitur creatio terrae informis, nam in vers, secundo iam terra supponitur. Ergo dubitari saltem licet de sensu huius loci, quod veram creationem attinet.

Respondeo prima. Distinguo maiorem. Petavius tenuit haberi in primo versu summam operationis divinae sequentis tantum, *nego*; etiam cum creatione terrae informis implicite contenta. *concedo.* Petavius noluit quidem primum versiculum restringi ad solam creationem materiae informis, sed intellexit in eo asseri creationem omnium, includendo omnia, ac proinde ipsam terram informem. Nam exhibet Moysen tamquam dicentem: « Quidquid videtis et quodeumque caeli ac terrae comprehendit ambitus, una cum caelo ipso terraque, id omne fabricatus est initio Deus. Postea vero per partes ac singillatim, ut quaeque est elaborata descripsit »⁴². Et propriam sententiam his verbis S. Cyrilli Alexandrini exprimi dicit: « Cum igitur Moises ait: In principio fecit Deus caelum et terram, intellige summatim ac velut in compendium collatis omnibus, universarum rerum creationem exponere: tum artificiose progredi ad explicandum quemadmodum ordinata fuerint, et qua ratione singulae rerum creaturarum hoc ipsum quod sunt consentanee sint adeptae »⁴³.

Respondeo secundo. Quamquam interpretatio Petavii possibilis est nec probationem thesisi ullo modo pessumdat, dicendum tamen videtur secundum veritatem quod in primo versiculo exhibetur explicite operatio Dei specialis, nempe ipsa creatio caeli et terrae. Non dicitur quidem hoc versu in quonam statu caelum et terra facta sint, sed hoc dicitur, quod terram spectat, in versu secundo « et terra erat inanis et vacua »; unde intelligimus quod per operationem in versiculo primo enuntiatam, terra facta est in hoc statu informitatis, et tunc evidens est quod productio materiae illius informis non fit ex alio praesupposito. sed ex nihilo; cumque in versiculis sequentibus exponatur id quod ex hac materia fiat ad distinctionem et ornatum caeli et terrae cum omnibus quae in eis sunt, certo certius tota substantia mundi, ne atomo quidem excepta, a Deo produci asseritur. Hic sensus commendatur tum ab ordine narrationis: antequam enim narretur for-

⁴² *De op>. sex dier.* lib. I, c. 2, n. io, p. 162.

⁴³ *Contra Iulian.* Petavius, -*ibid* p. 163.

matio materiae informis, bene ponitur productio illius materiae in sua informitate; turn a connexionione cum versiculo secundo: haec enim terra quae dicitur vacua, ea est de qua in versiculo primo agebatur. Argumenta vero alterius sententiae parum suadent. Ad hoc enim reducuntur: Ubique caelum et terra significant universum integrum et non chaos, ut etiam patet ex hoc ipso loco: «perfecti sunt caeli et terra» (Gen. II, i). At respondetur: et in nostra interpretatione verba «caelum et terra» significant universum integrum, sed qualis erat in instanti de quo agitur: porro in hoc instanti terra erat informis, ut statim dicitur. — Quisnam autem erat status caeli? Si caelum sumeretur pro caelo hoc visibili, nempe exclusive pro firmamento quod in diebus genesiacis formatur, tunc ipsum per operationem primi versiculi in statu informitatis factum esset a materia informi indistinctum H. Sed alius omnino videtur esse sensus, tum quia cum tale caelum ex formatione terrae resultet, non erat dicendum initio: creavit caelum et terram, sed: creavit terram: tum quia dicitur cum articulo et non sine articulo, ut in versiculo 8. Caelum vero cum articulo audit: caeli, caeli caelorum, id est, omnes regiones superiores mundi (non excluso nostro firmamento), cum incolis carum, proinde cum ipsis angelis; sicut in his locis: «Psallite Deo qui ascendit super caelum caeli ad orientem» 3. «Laudate Dominum de caelis ... Lau late eum caeli caelorum ... Laudate eum omnes angeli eius» 4. Rabbini interpretabantur «caelum» ut locum angelorum et creationem caeli habebant ut creationem angelorum.

Confirmatur argumentum, nam: — Γ *Manifesta inlentio scriptoris* est Deum exhibere auctorem et dominum rerum omnium. ut monotheismi veritas splendeat: hic autem finis destrueretur. si extra dominium Dei poneretur ipsa materia rerum. — 2° ille qui disponit de materia informi ad suum beneplacitum, vamque *intrinsece transformat* sicut Deus fecit in hexaemero, non solum debuit eam facere, sed etiam explicite exhiberi ut eius factor. ne tota narratio manca et incredibilis appareret; quapropter

“ P_m.mifhi, P_f.sch etc. solam creationem materiae informis in primo versiculo legunt.

*. P_s I.XVII. 34. P_s. 113: «qui fecit coelum et terram coelum coeli Domino». Cfr. Calés, II, p. 377.

40 Cf. etiam iVe/icm. IX, 6; 11 Chron. 11 6, etc. Haec est interpretatio cl interpretis E. König, *Dic Genesis* 1919, 2 ed. 1925 Gutersloh p 132 ss.

quando narrator praemittit quod « Deus fecit caelum et terram », tunc sane censendus est Deum materiae factorem exhibuisse. Et quomodo Spiritus Dei (vel etiam ventus Dei, vers. 2-3) ferretur super aquarum informitatem, si haec ipsa informitas ex Deo non processisset? — 3f *Traditio iudaica* indubitanter intellexit verbis *Genesis* doceri productionem omnis substantiae mundi. Sic mater Machabaea illa quae filio suo minimo aetate aiebat: « Peto, nate, ut adspicias *cui caelum et terram et ad amnia quae in eis sunt*, et intelligas quia *c.t. nihilo fecit illa Deus et hominum genus*»⁴⁷. 7: ubi videmus hoc fuisse popolare dogma Judaeorum; et insuper haec verba ut laudabilia a scriptore sacro referuntur. Sic orant levitae apud Esdram: «Tu ipse, Domine, solus, tu fecisti caelum, et caelum caelorum, et omnem exercitum eorum: terram et universa quae in ea sunt: maria et omnia quae in eis sunt: et tu vivificas omnia haec, et exercitus caeli te adorat»⁴⁸: in quo textu origo realitatis omnis a Deo esse comprobatur. Nec rarum est similia invenire in Veteri Testamento: «Deus patrum meorum, et Domine misericordiae, qui fecisti omnia verbo tuo»: ubi allusio ad Genesim agnoscitur⁴⁹. In psalmis, laudatur Deus «qui fecit caelum et terram, et omnia quae in eis sunt»⁵⁰. Et in hac doctrina sola fundari possunt laudes tam frequentes quibus omnipotentia et supremum Dei dominium extolluntur⁵¹.

Concludendum est igitur doceri in Genesi quod res omnes huius mundi, et quoad propriam speciem et formam, et quoad materiam integram, hoc est quoad totam substantiam suam, a Deo procedunt ut ab ipso productae. Quod autem producit secundum totam suam substantiam fit ex nihilo et proprie creatur. Ergo Deus creavit sensu proprio mundum hunc adspectabilem. qui in Scripturis vocatur: caelum et terra.

Obiicitur. — In *Sapientia*, dicitur: «Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua. quae creavit orbem terrarum ex materia invisibile immittere illis multitudinem ursorum aut audaces le-

⁴⁷ 2 *Madi.* VII, 28.

2 *Esd.* IX, 6.

⁴⁸ *Sap.* IX, 1.

⁴⁹ *Ps.* CXLV, 6; *ci. Ts.* CXXXIV, 6; XXXII, 6, 9; *Tf* XL, 26; XLIV, 24; *Ier.* X, 12; *Esther*, XII, 9, etc.

⁵¹ Cf. I. B. Frey, *Gregorianum*, 1027. pag. 495, sqq.; Cf. Palmieri, *De Creatione*, Prati, 1910, pag. 14 ss.

nes »K. Unde sic arguitur. In hoc textu, declaratur significatio nominis « creationis », nempe, est facere aliquid non ex nihilo, sed ex materia invisa (seu informi) illa de qua agitur in vers. 2 Genesis. Ergo in primo versu Geneseos non agitur de creatione proprie dicta. Rationalistae etiam sic concludunt: ergo auctor libri Sapientiae, Graecos secutus, putavit materiam esse aeternam.

Respondeo. Auctor Sapientiae non loquitur in hoc loco de creatione ipsius materiae, *concedo*; eam negat, vel negandam esse quocumque modo insinuat, *nego*. Etenim talis erat scopus auctoris in praesenti ut appellare deberet non ad opus Dei quo condita est materia informis, sed ad opus Dei quo formata sunt animalia et cetera genera entium. Haec est nempe argumentatio eius: Si Deus voluisset perdere impios, nonne potuisset producere non tantum parvas illas bestiolas quae Aegyptios taedio affecerunt, sed etiam animalia magna et ferocia, quae eos dévorassent, quemadmodum in principio omnia animalia produxit? Sed productio animalium in Genesi describitur ut productio ex materia informi, invisa. Ergo auctor Sapientiae de hac sola productione seu de creatione secunda tantum debebat loqui. Creationem autem primam, seu materiae informis, implicate in hoc eodem capite, omnia a Deo facta esse dicendo, confitetur.

II. Probatur ex nomine Dei, Jahve. — Sufficiet nobis indicare argumentum, quod ex complementis in aliis tractatibus vel disciplinis praestitis facile evolvetur. DeusdVloysi interroganti nomen sibi proprium revelavit, et illud nomen est Jahve, significans < qui est », seu « ipsum esse ». Porro, si aliquid non esset a Deo creatum sed a se esset, nomen « qui est » non amplius proprium Dei esset, sed pari modo huic alii enti conveniret. Ergo solus Deus *a se est*, ceteraque omnia ab ipso facta sunt per operationem quae nihil praesupponebat, ac proinde per creationem. — Quod ad maiorem attinet, certum est Deum intendisse nomen suum proprium revelare: nam praemittit: « ego sum qui sum », quod manifestat intentionem proferendi non solum nomen quod Deum designet, sed etiam nomen quo id quod Deus est exprimatur; et pariter certum est nomen Jahve, יהוה?, esse formam archaicam pro יהוה. nempe pro imperfecto formae Kal. in tertia persona

« Sap. XI, 18.

83 Cf. Frey, *Revue Biblique*, 1916, pag. 36 sqq. et Cornély-Zoreli.
•n h. 1.

verbi Π'Π, esse 5455Nec dicatur tali sensu supponi metaphysicam nimis evolutam pro temjiore Moysis; nam primum agitur de revelatione a Deo facta; deinde haec veritas, quamquam altissima est, ab ingenio Moysis, donis Dei tum naturalibus tum supernaturalibus singulariter ornatī, exacte suscipi et transmitti, immo profunde intelligi sine dubio potuit. Quam etiam Augustinus a suis auditoribus Hipponiensibus capi posse censuit: «Quamvis enim natura illa immutabilis non recipiat Fuit et Erit, sed tantum Est: ipsa enim veraciter est, quia mulari non potest; et ideo illi tantum convenerat dicere, *Ego sum qui sum*; et Dices filiis Israel, *qui est* misit me ad vos » ⑥°. Porro idem est apud Augustinum mutabile esse atque creatum esse 5β.

III. Probatur ex Scriptura Novi Testamenti. — * *Ex prologo Ioannis*. Etenim, postquam Ioannes consideravit Verbum in sinu Patris natura divina gaudens, divinitatem eius iterum ostendit ex eius virtute, hoc modo: «Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil quod factum est»: Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶ αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν ⑦.

Unde sic arguimus: Omnia, id est, quaecumque sunt praeter Deum, dicuntur absolute facta esse per Verbum, nec contextus ullam limitationem suggerit, immo illimitationem suadet ex eo quod intentio auctoris sit divinitatem Verbi manifestare. Sed omnia non possunt fieri, nisi per creationem fiant: si enim quidquam praesupponeretur huic productioni, illud praesuppositum non factum esset, et falso diceretur omnia facta esse. Ergo omnia per Verbum sensu proprio creata sunt.

Obiicipl quis: Dicitur in textu quod nihil quod factum est,

M Cf. Prat, Diet, bibi., art. *Jéhovah* et G. Mitosinka, *Patrum graecorum interpretationes Exodi III, 14*, Pragac, 1938.

55 *In Ioan.* tr. 99 n. 5, ML 35, 1888.

50 Apud antiquissimum populum Mohenjo Daro, videtur iam hacc divinitatis notio non ignota esse: «The inscription reads as follows: Iruvan - adu Komminanir, i. c. «the horn playing Mina? of one who exists». Now since the horn players in religious festivals are, even to-day, servants of the temple, «one who exists» must be an idea that is only referable to God» H. Heras, S. I., *The religion of the Mohenjo Daro people according to the inscriptions*. (Reprinted from the Journal of the University of Bombay, vol. V. Part. I, July, 1936, p. 4). P. Heras locum cum Exod. III, 13-14, confert.

67 *Ioan.* 1, 3.

3 — C. Bovkr S. I. — *Ve Deo créante et devante*.

.sine Verbo factum est: sed non ex hoc excluditur quod sit praeter Deum aliquid non factum. H

Kcspondetur quod textus dicit primum explicite: omnia per ipsum facta sunt: ubi *omnia* significat absolute quidquid est praeter Deum et non cum restrictione, ut esset: omnia quae facta sunt. Deinde, quando in secundo membro enuntiatur: sine ipso factum est nihil quod factum est, illud «quod factum est» non ponitur ut restrictio quaedam, sed ad modum emphasis, ut exprimatur universalitas virtutis creatricis Verbi: repetitur nempe sub forma negativa «sine ipso factum est nihil quod factum est» illud ipsum quod iam positivo modo dictum erat «omnia per ipsum facta sunt» iuxta parallelismum consuetum apud Hebraeos⁵⁵. Adde quod non sine probabilitate legeretur cum Augustino et Origene, aliter dividendo textum: «sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso vita erat». Hoc enim modo, servaretur forma styli quae in hoc loco aliis sententiis imponitur, repetendo finem unius sententiae ut fiat initium sententiae sequentis: et in hac lectione, ne apparentia quidem difficultatis praesentis remaneret aē.

2" De Christo Paulus pariter sine restrictione dicit quod est «portans *omnia* verbo virtutis suae»⁶⁰, quod per illum facta sunt saecula¹¹. Quod idem in epistola ad Colossenses declaratur: «In ipso condita sunt universa in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates. Omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes et omnia in ipso constant»⁷¹. Et idem de Deo Patre dicitur in epistola ad Romanos: «Ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia»⁷¹. Et simul de Patre et filio in epistola ad Corinthios: «Xobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia, et no' in illum: et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum»⁶⁴.

V In *lefihtcs apostolorum* primi fideles Ierosolymitani s>c

ss Cfr. in h. l. MaldonaTVS et Ksadenhauer. Vick F. Prat, *Jésus-Christ*, Paris. 1933, t. 1, p. 498, n. 2.

S. Aug., *De Genesi ad lit.*, lib. 5. c. 14, nn. 31-32, ML 34, coi. 331-332. Augustinus scribit: «vita crf».

Hcb I, 3.

ei Ibid vers. 2.

te Col. I, 16-17.

•3 *Ront.* XI, 36.

M / Cor. VIII. 6.

orant : « Domine, tu es qui fecisti caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt »⁵. Et Paulus sic alloquitur Athenienses aeropagi : « Deus qui fecit mundum, et omnia quae in eo sunt, hic caeli et terrae cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam et inspirationem, et omnia »⁶. In his enim textibus, et praecipue in contione Pauli, non solum asseritur quod Dominus fecerit caelum et terram, quod iam universalitatem rerum significaret, sed emphatice Deus laudatur ut Dominus omnipotens caeli et terrae, quod verum non esset si caelum et terram quoad totam substantiam eorum non fecisset,

IV. Probatur ex Patribus. — Patres non tantum conceptum creationis exacte definierunt, sed factum creationis omnium rerum a Deo ut dogma fidei asseruerunt ac contra ethnicos et haereticos defenderunt. ' ,

J. *Patres apostolici*. Iam magna cum determinatione loquuntur, ita ut doctrina creationis statim ab initio ad nova lumina per evangelii praedicationem in mundo diffusa pertinere videatur⁷. Clemens enim romanus vocat Deum « totius mundi parentem et creatorem »⁸, et ut fideles hortetur ad laetitiam in bene operando, ait : « Ipse enim opifex et dominus omnium in operibus suis exultat. Caelos enim suprema sua et maxima potentia stabilivit illosque incomprehensibili sua sapientia ornavit : terram etiam ab aqua, quae illam ambit, separavit et super immobile propriae voluntatis fundamentum firmavit ; et animalia, quae in illa versantur, iussu suo praecepit esse ; mare etiam et quae in illo vivunt animalia, cum prius parasset, potentia sua inclusit... » Quo in textu, opus creationis ab opere distinctionis et ornatus distinguitur, et terra non nisi in voluntate divina fundata exhibetur⁶. Her-

Act. Apost. IV, 24.

M Act. XVII, 24-25.

⁶⁷ Vacherot, qui tamen Patres primaevos de creatione confuse tantum locutos esse censebat, recte scripsit : « L'idée de la création *ex nihilo* est chrétienne ». Christiana sane, saltem merito claritatis et usus frequentissimi : *Histoire critique de l'Ecole d'Alexandrie*, t. I, p. 132, Paris, 1846. Propter quod et propter alia multa vides quam falso scripserit E. Bréhier : « il n'y a pas de philosophie chrétienne », *Histoire de la philosophie*, t. I, Paris, 1927, p. 194.

⁷ *Id Cor.* XIX, 2^a ed. Funk, p. 125.

« *Ibid.* XXXIII, p. m1

mas explicite creationem ex nihilo factam esse profitetur in initio suorum duodecim mandatorum: « Primum omnium crede unum esse Deum, qui omnia creavit et consummavit, et *ex nihilo fecit omnia* ut sint, et omnia capit, solus autem incapabilis est. Crede ergo in eum, eumque time » 70. Ποιήσα ἐκ τοῦ μὴ ὄντο εἰ το εἶναι τὰ πάντα.

B. *Patres apologetae* plures, cum potius ad harmonias inter doctrinam catholicam et philosophiam ethnicam attenderent, firmiter tamen dogma creationis contra platonicos aliosque asseruerunt. Sic Aristides docet ipsa elementa a Deo ex non ente producta esse: « ἐκ τοῦ μὴ ὄντο παρεχθέντα » 71. Sic S. Theophilus Antiochenus, cuius doctrina nil explicitius excogitari potest: « Habens igitur Deus suum ipsius Verbum in propriis visceribus insitum, genuit illud cum sua Sapientia proferens *ante (munia)*. Hoc Verbo usus est administro operum suorum, et per illud omnia condidit... Haec igitur initio docet divina Scriptura materiam ex qua mundum Deus fecit et condidit, quodammodo indicans rem creatam esse, utpote a Deo factam » 72. Sic quoque Tatianus: « Universorum enim Dominus; quatenus quidem mundus nondum erat creatus, *solus* erat » et mox: « Non enim caret initio *materia*, quemadmodum Deus; nec Deo, ut principii expers, parem habet potestatem; verum creata est, nec ab alio facta, sed a solo universorum opifice producta » 73 74 iJ

Verum quidem est tum Athenagoram 75 tum etiam S. Iustinum 76 ita modum loquendi Platonis secutos esse, ut eorum dissensus a doctrina platonica, si tamen haec creationi contradicat, ex solo eorum textu quandoque non satis appareret. At, ex una parte locutiones platonicae, v. g. Deus est ingeneratus, ἀγέννητο, cetera autem generata, γεννητὰ, facile sensui catholico accommodantur 77; et ex altera parte, vix credibile esset hos apologetas ab aliis in re tam fundamentali discrepasse, cum praesertim S. Ius-

70 *Pastor*, Mand. I, Γ ed. Funk, p. 469.

71 Cap. 4. Cfr. J. R. Harris, *Apologia Aristidis ut apud historiam Barlaam et Josaphat conservatur*. Texts and Studies, t. I, pag. 101.

72 *Ad Autolycum*, lib. 2, n. 10. MG 6, col. 1063.

73 *Oratio adv. Graecos*, n. 5. MG 6, col. 814-815.

74 In *Apologia*, n. 10. n. 15, dicit Verbum in materiam adduxisse ideam et actum: quod est creationem secundam per Verbum factam affirmare. non autem creationem primam negare.

75 In *Dialogo cum Tryph* de Deo dicit: « ceteris omnibus causa est cur sint » n. 3. MG 6, 481.

76 *Athenag. Apol.* n. 4. MG 6, 897; Iustin. *Dial.* n. 5, MG 6, 488. <<

tinus magister Tatiani fuerit, et cum nullus Patrum nec Athenagoran! nec Iustinum erroris talis insimulaverit.

C. *Patres immediate subséquentes contra Gnosticos* dogma creationis propugnauerunt. Gnostici enim (Basilides, Valentinus, Marcion) docebant mundum nostrum sensibilem, cuius ortus in Genesi narratur, non a vero et summo Deo creatum esse, sed a malis principibus nempe a demiurgo et ab angelis eius. Contra quae somnia, S. Irenaeus, Scripturis innixus, per totum suum opus *Adversus Ilaereses* agit, ex quo sit illud « Attribuere enim substantiam eorum quae facta sunt virtuti et voluntati eius qui est omnium Deus, et credibile et acceptabile et constans et in hoc bene dicetur quoniam quae impossibilia sunt apud homines possibilia sunt apud Deum. Quoniam homines quidem de nihilo non possunt aliquid facere, sed de materia subiacenti, Deus autem quam homines hoc primo melior, eo quod materiam fabricationis suae, *cum ante non esset* ipse adinvenit » 77. Tertullianus : « Regula est autem fidei, ut iam hinc quid defendamus profiteamur, illa scilicet qua creditur, unum omnino Deum esse, nec alium praeter mundi conditorem, qfii universa de nihilo produxerit, per verbum suum primo omnium emissum » 78. Et idem contra Hermogenem : « Nobis autem unus est Deus et una est terra, quam in principio Deus fecit, cuius ordinem incipiens Scriptura decurrere, primo factam eam edicit, dehinc qualitatem ipsius edisserit » 79. Et argumentans ex hoc quod terra erat invisibilis et rudis, id est imperfecta, ait : « Certe enim rude illud est quod imperfectum est. Certe imperfectum non potest esse, nisi *quod factum est*. Quod enim minus factum est, imperfectum est. Certe, inquis. Ergo materia quae facta non erat in totum imperfecta esse non potuit. Quae imperfecta non fuit, etiam rudis non fuit » 80. Pariter S. Hippolytus, appellans ad Scripturas, pronuntiat: « Deus solus cum esset, nihilque sibi coevum haberet, voluit mundum efficere. Et mundum cogitans ac volens et dicens effecit ; continuoque exstitit ei factus sicut voluit et sicut voluit perfecit. Satis igitur nobis est scire solum, nihil esse Deo coevum. *Nihil erat praeter ipsum* » 81.

D. *Posteriores Patres* ab hac regula fidei non destiterunt. ¶ *Apud Graecos* enim, in ipsa Alexandria, in qua philosophia

77 *Adv. haerces*, lib. 2, c. 10, n. 4. MG 7, coi. 736.

78 *Liber de praescriptionibus*, c. 13. ML 2, col. 26.

79 *Liber adversus Hermogenem*, c. 26. ML 2, col. 220.

80 *Ibid.* c. 28, col. 222.

81 *Contra haeresim Nocti*, c. 10. MG 10, coi. 818.

graeca et haereses tantum valebant, Clemens Alexandrinis, postquam sibi obiecisset: «Sed tamen philosophi, nec stoici tantum, aut Plato aut Pythagoras, sed etiam Aristoteles peripateticus, materiam inter principia numerant, non principium unum statuunt», respondet explicando modum loquendi philosophorum ex mala intellectione Scripturae: *Terra autem erat invisibilis et indigesta*; et innuit Platonem nonnisi allegorice materiam praesupposuisse, cum revera unum principium agnosceret⁸² Audacior quidem contra philosophos Origenes exstitit: «Hanc ergo materiam quae tanta et talis est ut sufficere ad omnia mundi corpora, quae esse Deus voluit, queat, et conditori ad quascumque formas velit et species famularetur in omnibus et serviret, recipiens in se qualitates quas ipse voluisset imponere: nescio quomodo tanti ac tales viri ingenitam, id est non ab ipso Deo factam conditore omnium putaverunt, sed fortuitam quamdam eius naturam virtutemque dixerunt... Quod mihi *perabsurdum* videtur, ei eorum esse hominum qui virtutem atque intelligentiam ingenitae naturae penitus ignorant». Et etiam ad Scripturam, 2 Machab. VII, 28 appellat⁸³* — Patres qui contra *arianism* pugnaverunt, hoc inter alia arianis improbabant quod Verbum ad conditionem rerum mundanarum, quae ab omnibus ex nihilo productae agnoscebantur, reducerent. Audiatur S. Athanasius: «Sane ex his quae supra dicta sunt licebat ipsis perspicere, nisi sensus penitus amisissent. Filium, teste veritate ex nihilo non esse, neque ad res factas nulla ratione pertinere. Cum enim Deus ipse sit, nec factus esse potest, nec fas est eum creatum dicere. Siquidem rerum creatarum et factarum proprium est dici ex nihilo esse, nec fuisse antequam gignerentur»⁹* S. Basilius insistit in refellenda opinione eorum omnium qui materiam operationi Dei praesupposuerunt et concludit: «Fecit Deus caelum et terram, utrumque non ex dimidia parte, sed *totum caelum, totamque terram*, ipsam substantiam cum forma coniunctam. Non enim inventor est figurarum, sed ipsius naturae rerum opifex»⁹⁵. Denique Chrysostomus de Moyse ait: «Ille omnes haereses quae sicut zizania pullu-

M S'romalum, lib. 5, c. 14 MG 9, coi. 131 sqq. S. Dionysius Alex. eodem modo interpretatur Platonem: apud Euseb. *Pracpar. ev.* lib. 14. c.. 23-27. MG 21, coi. 1272.

⁸³ *De principiis*, lib. 2, c. 1, nn. 4 et 5. MG 11, coi. 185-186

*♦ *Oratio 2 contra Arianos*, n. 1. MG 26, coi. 147.

⁹⁵ *Homilia 2 in Hexaemeron*. MG 29, coi. 34.

laturae erant in Ecclesia eradicat per hoc quod dicit: In principio fecit Deus caelum et terram. Unde si Manichaeus ad te accesserit dicens materiam praexistere; si Marcion, si Valentinus, si gentilis, dic illis: In principio fecit Deus caelum et terram»"

2° *Patres latini.* Lactantius fortiter argumentatur contra opiniones poetarum et philosophorum detrahentium omnipotenti Deo aliquid de gloria creationis, ac ipse statuit: «Nemo quaerat ex quibus ista materiis tam magna, tam mirifica opera Deus fecerit: omnia enim fecit ex nihilo»⁷⁷. S. Ambrosius: «Auctorem enim angelorum et dominationum et potestatum facile intelligimus eum. qui momento imperii sui hanc tantam pulchritudinem mundi ex nihilo fecit esse, quae non erat, et non de exstantibus aut rebus aut causis donavit habere substantiam »⁷⁸. Augustinus sic exprimit doctrinam Ecclesiae: «Fecisti enim caelum et terram, non de te, nam esset aequale Unigenito tuo ac per hoc et tibi; et nullo modo iustum esset, ut aequale tibi esset quod de te non esset. Et aliud praeter te non erat unde faceres ea, Deus una Trinitas, et trina Unitas; et ideo de nihilo fecisti caelum et terram ... Tu enim. Domine, fecisti mundum de materia *informi, quam fecisti de ;ntlh re* pene nullam rem. unde faceres magna quae miramur lili hominum»⁷⁹

Photius quidem asserit Clementem Al. in opere ex quo fragmenta quaedam ad nos pervenerunt (*4dumbrationes* seu commentarii in epistolas quasdam apostolicas) docuisse aeternitatem materiae⁸⁰ At cum opinio Clementis in eius operibus quae exstant clara et recta sit. dicendum est Photium non bene intellexisse verba Clementis. I

Saeculis sequentibus S. Gregorius et S. Beda apud Latinos, Pseudo-Dionysius et S. Ioannes Damascenus sequuntur doctrinam priorum Patrum

Unanimes igitur sunt Patres in hoc puncto doctrinae: unanimes etiam docent hoc punctum pertinere *WZ fidem* Christianam: dicunt enim illud esse credendum, esse in regula fidei; et rationem

⁷⁷ In cap. I. *Genes. homilia* 2, n. 3. MG 53, coi. 20-30. Item S. Greg. Nissenus, *De hominis opificio*, c. 23. MG 44, coi. 211.

⁷⁸ *Divinarum institutionum*, liber 2, c. 9. ML 6, col. 207.

⁷⁹ *Hexaemeron*, lib. 1, c. 4, n. 16. ML 14, col. 130.

⁸⁰ *Confessiones*, lib. 12, cap. 7 et 8. ML 32. col. 828-29. Cf. ibid. lib. 13. c. 33, n. 48, col. 866.

⁹⁰ Photius, *libl.*, cod. 100.

⁹¹ Cf. Diet, théol. art. c *Création* » (Pinard, Sk I.), col. 2057 sqq.

afferunt, quia nempe invenitur explicite in Scriptura, sive initio Genesis, sive apud 2 Machab. VII, 28, etc. Unde argumentum ex Patribus *singulari modo efficax* existit⁰.

Dices: Plato posuit materiam increatam ex qua mundus factus est, et tamen dixit mundum ex *non ente* factum esse. Atqui multi Patres philosophia platonica fuerant imbuti. Ergo, quando loquuntur de creatione ex non ente, vel ex nihilo, non constat quod excludant materiam increatam.

Respondeo^{TM}. *Maior transmittitur*, secundum superius dicta de mente Platonis. *Distinguo minorem*: Patres platonismo imbuti simpliciter omnibus doctrinis platonice adhaeserunt, *nego*; platonismum saepius vel sensu christiano interpretati sunt, vel consulto in melius correxerunt quoad, ea quae fidei contraria continet, *concedo*. Unde pariter *distinguo consequens*: non constat multos Patres excludere materiam increatam ex sola formula «ex non ente», *concedo*; hoc non constat ex eorum contextu, vel saltem ex aliis adiunctis, *nego*. Etenim vel Patres censebant Platonem creationem negavisse, et tunc sesc ab illo explicite separabant; vel intelligebant Platonem creationem proprio sensu admisisse, et tunc poterant Platoni sic intellecto adhaerere eiusque locutionibus uti.

Attende pro hac difficultate et pro similibus ad 'ea quae dicta sunt praesertim de Athenagora, de S. Iustino et de Clemente Alexandrino.

Difficultates quae fiunt ex Eusebio vel ex S. Methodio etiam apparentia carent: nam Eusebius quidem negat mundum ex nihilo factum esse, sed intendit: ex nihilo ut ex causa efficiente^o; S. Methodius ex professo demonstrat Deum ex nihilo omnia fecisse⁰⁵; ac proinde parvi refert si quandoque ex eius argumentandi modo vel ex exemplis quibus utitur, v. g. ex exemplo hominum opificum inducentium novas formas, difficultates fieri forte possent contra doctrinam quam ipse fluetur.

V. Probatur ratione. — Nihil potest esse in entibus mundanis quod non sit a Deo. Atqui, si Deus non creavisset omnia ex nihilo, aliquid esset in entibus mundanis quod a Deo non esset. Ergo Deus creavit omnia ex nihilo.

Probatur maior. — « Si enim aliquid invenitur in aliquo

•» Cf. Palmieri, *Tractatus de creatione*, p. 46.

⁹³ Cf. Diet. Théol. Cathol., art. *Platonisme des Pères* (R. Arnou). *Demonstrat, evaw.*, lib. 4, c. 1.

⁹⁵ *De Ubero arbitrio*. MG 18, col. 240 sqq.

per participationem, necesse est quod causetur in ipso ab eo cui essentialiter convenit »⁹⁰. Esse autem invenitur in entibus mundanis per participationem, dum convenit Deo essentialiter. Etenim, cum dentur in mundo motus, ordo causarum efficientium, contingentia, gradus entis, prosecutio finis ab entibus non intellectualibus. necesse est ponere primum motorem immobilem, primam causam efficientem non causatam, ens necessarium per se, maximum ens, ordinatorem supremum, *qui est Deus*⁹¹. Sed tale ens non habens esse causatum est *ipsum esse*, seu esse per essentiam ei convenit⁹². Porro esse non potest convenire per essentiam *nisi uni*⁹³. « Relinquitur ergo quod *omnia alia* a Deo non sint suum esse, sed *participent esse*. Necesse est igitur omnia quae diversificantur secundum diversam participationem essendi, ut sint perfectius, vel minus perfecte, *causari ab uno primo ente* quod perfectissime est. Unde et Plato dixit quod necesse est ante omnem multitudinem ponere unitatem; et Aristoteles dixit in 2. *Metaph.* quod id quod est maxime ens, et maxime verum, est causa omnis entis et omnis veri »⁹⁴.

Omnes propositiones huius demonstrationis vel evidentes sunt vel in tractatu philosophico et theologico de Deo uno inconcusse stabiliuntur. Sed multum refert eas *recto ordine* proponere, ne ulla petitio principii subrepat. Ille enim peteret principium qui

⁹⁰ I^o, qu. 44, art. I.

⁹¹ I^o qu. 2, art. 3.

⁹² I^o qu. 3, art. 4.

⁹³ I^o qu. 11, art. 3 et 4. Nota bene, ne demonstratio nostra in ne tanti momenti nimis systematica videatur, sufficere ad argumentum quod vera distinctio inter essentiam et esse cum fundamento in re concedatur dari in entibus contingentibus et negetur esse in Deo: et haec est quae posset vocari veritas fundamentalis philosophiae christianae. Quaestio vero quae inter scholasticos disputatur alia est, ulterior et subtilior, nempe an distinctio inter essentiam et esse in creatis possit habere fundamentum, quin sit realis. Cf. quae de hoc habet cl. Gilson⁹⁴, *L'esprit de la philosophie médiévale*, Paris, 1931, p. 237-238 et 246.

⁹⁴ I^o qu. 44» art. 1. — Cf. qu. *de spiritualibus creaturis*, art. i. Vides quomodo Angelicus identificat *participationem* rerum ab ente supremo et *causalitatem* divinam in esse rerum, et proinde quod non thomistic loquatur cl. P. Gardeil O. P. in opere *La structure de l'âme*, Paris, 1927, t. 2, pag. 310 sqq., qui, ut essentialem quamdam oppositionem inter metaphysicam S. Augustini et S. Thomae adinveniat, docet ideam participationis opponi ideae causalitatis! Quem cl. Dr. I. Sestili opportune reprehendit in periodico *Divus Thomas* (Plac. X 1928, pag. 62-63, et etiam cl. St. Gilson, *Introduction à l'étude de saint Augustin*, Paris, 1929. P. 260 n. i.

assumeret sine demonstratione res non habere esse nisi per participationem; ille etiam peteret principium qui putaret omnino idem esse probare contingendam rerum et participationem: participatio enim probanda est ex contingentia: nam ex contingentia rerum, vi principii causalitatis. duo sequuntur: exsistentia Dei, et participatio rerum a Deo. Et quamvis ex contingentia alicuius entis possit immediate concludi esse eius esse participatum, rectus ordo postulat ut ex contingentia alicuius entis demonstretur exsistentia esse imparticipati, ex quo demonstrato sequitur participatio cuiusvis entis quod sit praeter Deum. Unde, ex contingentia aliquarum rerum probatur exsistentia Dei. entis necessarii; ex necessitate Dei probatur eius imparticipatio, ex qua sequitur participatio cuiusvis alius entis.

Hoc autem processu, nonnulla *falsa systemata* ex quibus negatio creationis resultat iam excluduntur: excluditur enim *atheismus*, cum exsistentia Dei probetur: excluditur *materialistnus*, cum probetur exsistentia entis distincti ab entibus materialibus manifeste contingentibus et imperfectis; excluditur *pantheismus*, cum probetur necessitas entis perfecti, imparticipati, et proinde distincti ab ente imperfecto et participato.

Winor facili negotio constat: «Quicumque enim fecit aliquid ex aliquo, illud ex quo facit praesupponitur actioni eius, et non producit per ipsam actionem: sicut artifex operatur ex rebus naturalibus, ut ex ligno et aere, quae per artis actionem non causantur, sed causantur per actionem naturae; sed et ipsa natura causal res naturales quantum ad formam, sed praesupponit materiam. Si ergo Deus non ageret nisi ex aliquo praesupposito, sequeretur quod *illud praesuppositum non esset causatum ab ipso*»¹⁰¹. Verbi gratia, si aliqua materia praesupponeretur omni operationi Dei in productione rerum, haec materia igitur non posset esse effectus operationis divinae, ac proinde non causaretur a Deo. et existeret aliquid praeter Deum quod non esset a Deo. «Hoc igitur quod est causa rerum in quantum sunt entia, oportet esse causam rerum non solum secundum quod sunt talia per formas accidentales, nec secundum quod sunt haec per formas substantiales, sed etiam secundum omne illud quod pertinet ad esse illorum quocumque modo. Iit sic oportet ponere etiam materiam primam creatam ab universali causa entium»¹⁰². 1

»«' f qu. 45, art. 2.
,0" f qu. 44. art. 2.

Audi Augustinum easdem rationis vias sequentem: «Vox quaedam est mutae terrae, species terrae. Attendis et vides eius speciem, vides eius fecunditatem, vides eius vires, quomodo concipiat semen, quomodo plerumque afferat quod non est seminatum: vides et consideratione tua tamquam interrogas eam; et ipsa inquisitio interrogatio est. Cum autem inquisieris admirans, et perscrutatus fueris, et magnam vim. magnam pulchritudinem, praeclaramque virtutem inveneris, quoniam apud se et a se habere hanc virtutem non posset, continuo tibi venit in mentem, quia non potuit a se esse, nisi ab illo Creatore. Et hoc quod in ea invenisti, vox confessionis ipsius est, ut laudes Creatorem. Nonne considerata universa pulchritudine mundi huius, tamquam una voce tibi species ipsa respondet: Non me ego feci, sed Deus?»¹⁰³ Et alibi: « Num falsum est omnem naturam formatam materiamve formabilem non esse nisi ab illo qui summe bonus est, qui summe est?... An quia erat informis materies, ubi propter nullam formam nullus ordo erat? Ubi autem nullus ordo erat, nulla esse vicissitudo temporum poterat; et tamen hoc pene nihil, in quantum non omnino nihil erat, ab illo utique erat a quo est quidquid est, quod utcumque aliquid est »¹⁰⁴.

Nota. — Cum ab actu ad posse valeat consecutio, sequitur ex praecedenti demonstratione, solis principiis rationis naturalis confecta, quod creationis veritas naturali rationis lumine comparari potest cum omnimoda certitudine. Sane probabile saltem est philosophos gentiles non pervenisse ad hanc veritatem et christianos primos fuisse qui creationem solidis argumentis demonstrarent. «Munus tamen fidei in his argumentis conficiendis non fuit suppeditare principia demonstrationis, sed solum dirigere mentem ut ad sua nativa principia accuratius reflectens, eorumque analysim plenior institueret, notitiam hanc in iis contentam assequeretur»¹⁰⁵.

Quidam dicunt hanc propositionem: « ratio potest certo cognoscere creationem » esse theologicè certam, vi ratiocinii sequentis: ratio potest certo cognoscere existentiam Dei (de fide a Vaticano conc. definita). Atqui sine cognitione creationis non habetur cognitio Dei (veritas evidens). Ergo ratio potest certo cognoscere

¹⁰³ *Enarratio in Ps. 111*, n. 16. iVIL 37, 1878-1879.

¹⁰⁴ *Confession*, lib. 12, c. 15, nn. 19, 22, ML 32, col. 832, 834.

¹⁰⁵ Palmieri, *Tract. de creatione*, Prati, 1910, p. 53.

creationem. — At revera minor non videtur cum historia philosophiae componi posse, nec cum recto ordine in demonstratione creationis adhibendo convenire. Deum esse omnium creatorem veritas est alia, et quoad nos posterior ac remotior quam veritas ipsius existentiae Dei.

Obiectiones solvuntur. — Γ Ex nihilo nihil fit. Sed creari est fieri ex nihilo. Ergo creatio repugnat.

Respondeo. Distingua maior. Nihil fit ex nihilo ut ex subiecto vel materia, vel ex nihilo causae efficientis, *concedo*; nihil fit ex nihilo, id est post nihilum' et ex nullo praesupposito, *subdist.* in emanatione effectuum particularium a causis particularibus, *concedo*; in emanatione prima ab universali rerum principio, *nego*

2 Id quod fit mutatur. Sed mutatio est ex subiecto aliquo, non ex nihilo. Ergo nihil fit ex nihilo.

Respondeo. Id quod fit, mutatur vel proprie vel improprie, *concedo*, semper proprie, *nego*. *Contradistinguo minorem.* Quod sic a S. Thoma explicatur: «Creatio non est mutatio, nisi secundum modum intelligendi tantum. Nam de ratione mutationis est quod aliquid idem se habeat aliter nunc et prius ... Sed in creatione per quam producit tota substantia rerum, non potest accipi aliquid idem aliter se habens nunc et prius, nisi secundum intellectum tantum, sicut si intelligatur aliqua res prius non fuisse totaliter et postea esse »¹⁰⁷.

Instantia. — In quacumque productione est actio et passio. Sed actio et passio sunt in subiecto patiente. Ergo requiritur subiectum in quacumque productione; et proinde nihil fit ex nihilo.

Respondeo. Distinguo maiorem: in quacumque productione datur actio et passio, id est motus proprie dictus cum diversis habitudinibus in producente et in producto, *nego*; datur motus vel proprie dictus vel improprie dictus cum diversis habitudinibus in producente et in producto, *concedo*. *Contradistinguo minorem.* Etenim creatio non est proprie motus; et « oportet quod subtracto motu, non remaneant nisi diversae habitudines in creante et in creato » ioe.

3 Impossibile est infinitam distantiam pertransire. Sed da-

100 i*, qu. 45, art. 2, ad iurn.

107 Ibid, ad 2^{TM}.

408 Ibid.

tur distantia infinita inter ens et nihilum. Ergo impossibile est ens ex nihilo fieri.

Respondeo. « Obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum et ens, quod patet esse falsum. Procedit autem haec falsa imaginatio ex eo quod creatio significatur ut quaedam mutatio inter duos terminos existens »¹⁰⁹.

‡ Non est idem fieri et factum esse, sed fieri praecedit factum esse. Ergo antequam aliquod ens factum sit, debet praesupponi subiectum quod fiat, et proinde quidquid fit, fit ex subiecto praesupposito et non ex nihilo.

Respondeo. Distinguo antecedens: fieri praecedit factum esse in his quae fiunt cum motu proprie dicto, *concedo*; in his quae fiunt sine motu proprie dicto, *nego*. « Unde cum creatio sit sine motu, simul aliquid creatur et creatum est » no.

§ Materia destrui non potest. Sed si creata esset, destrui posset. Ergo est increata.

Respondeo. Distinguo maiorem. Materia destrui non potest ab agentibus creatis, *concedo*; non potest simpliciter et absolute destrui, *nego*. Ex eius enim imperfectione patet quod non est a se, ac proinde non est necessaria.

¶ Philosophi gentiles omnes creationem negaverunt. Ergo hoc saltem est signum quod veritas creationis non est rationi hominis pervia.

Respondeo. Transmisso antecedente secundum dicta in statu quaestionis, *distinguitur consequens:* hoc est signum quod conceptus creationis sit in se difficilis ac multis praeiudiciis contrarius, *conceditur consequentia*; hoc est signum quod principia naturalis rationis, rite adhibita, non ducant necessario ad veritatem creationis agnoscendam, *negatur consequentia*.

‡ Doctrina creationis intendit ponere Deum et mundanas res ut distincta; atqui non potest hoc obtinere, sed aut Deum aut mundum supprimit. Etenim, in creationismo, aut realitas, soliditas, valor rerum ponitur in rebus ipsis, aut ponitur in Deo. Si ponitur in rebus ipsis, iam res non indigent realitate Dei, et ipse Deus non est. Si ponitur in Deo, tunc ipsae res realitate carent, et non sunt. Ergo doctrina creationis vel Deum supprimit, vel mundum;

¹⁰⁹ Ibid, ad 4um,
1,0 Ad 3um,

et consequenter Deus et mundus non sunt cogitandi ut distincti, sed unitate identificati, quae est vita et evolutio Spiritus 1U.

Respondeo. Distinguo maiorem. Recta doctrina creationis ponit Deum et mundum ut entia distincta, et simul ut univoce vel aequivocce entia, *nego*; ut analogice entia, *concedo*. *Contradistinguo minorem*: non potest haec distinctio obtineri si ponitur ens convenire Deo et creaturis univoce vel aequivocce, *concedo*; si ponitur ens convenire Deo et creaturis analogice, *nego*. Tunc enim perfectio, realitas, valor mundi simul sunt intrinseca rebus, et tamen a Deo participata ac proinde a Deo dependentia et sustentata; nec finis rerum est ut ipsae liant Deus, sed ut bonitatem divinam per perfectionem a Deo in ipsis intrinsece participatam manifestent; — et Deus est perfectus sine ulla imperfectione nec propterea aufert mundo perfectionem participatam quam ei communicat, retinet sibi omnem perfectionem in gradu supremo, in puritate actus eminenter continentis quicquid perfectionis est in rebus. Haec omnia cohaerentia et intelligibilitate sunt plena, quae etiam distinctius perspiciuntur, si attendatur ad absurditates idealismi pantheistici!, qui ponit perfectum habere imperfectionem, et infinitum identificati cum finito.

Sic Giovanni Gentile: <Se il perfetto è fine, se il fine è causa, che genera i gradi stessi della perfezione, tutto quello che di divino penetra e risplende nell'universo, la dimostrazione di Dio per questa ascesa su su per i gradi della perfezione è la prova teleologica. E poichè questa teleologia è la stessa meccanica delle cause motrici guardata dal basso in alto, è facile intendere che questa prova, non meno delle precedenti, ci riporta anch'essa a un Dio che, per esser lui, rende impossibile il mondo, e non può lasciar essere questo senza rinunciare a se medesimo. Infatti, se il fine, il valore è quella limitata perfezione che è propria delle cose imperfette, queste tendono a un tale fine, e l'altro, tutto in se perfetto, è vano e illusorio; se questo, invece, è il vero fine, il primo non è fine, non vale, e le cose non sono attualità di forme, non porgono nessuna sembianza di divino, e tutta la natura, fuori della grazia di Dio, miseranda o terribile valle di lagrime non s'intende più. La filosofia medievale, come Aristotele e come Platone, non vede che il perfetto non si accresce ma si scema sottratto al suo limite; che per ciò la vita immortale non ha davvero maggior pregio della *mors immortalis*, di cui ci parla Lucrezio. Fatto il perfetto di pura perfezione, si spoliava di ogni perfezione il mondo, e si spezzava perciò la scala per montare, sopra di esso, a Dio>. / *fiorente della secolaristica e il pensiero italiano*, Bari, 1913, pagine 146-147. Vide, si placet, quae contra haec scripsimus in «Archives de philosophie», vol. 9, cah. 3, 1933. *Note sur l'idéalisme de M. G. Gentile*. - Similia ab idealista L. Brunschvicg prolata habes in *But. Soc. franç. de phil.*, Paris, 1928, p. 64. p.

LECTIO PATRUM: Nunc vero, quo mens SS. Patrum intimius penetretur ac iucundius gustetur, paulo ampliora ex S. Basilio et ex S. Augustino recitemus:

Ex S. Basilio Magno, *Homilia I in Hexaemeron* — 2. *In principio fecit Deus coelum et terram.* Orationem meam admiratio huius sententiae sistit. Quid primum dicam? unde narrandi sumam exordium? Recdarguamne ethnicorum vanitatem? an veritatem nostram laudibus efferam? Prodiderunt multa Graecorum sapientes de natura: sed ne una quidem opinio, posteriore priorem semper antiquante, fixa inter ipsos atque inconcussa permansit. Quare dicta eorum confutare nihil nobis opus est; siquidem ad mutuam suam eversionem sufficiunt. Etenim Deum qui ignoravere, causant providam ortui praeesse universorum non concessere: sed consequentia convenienter primae suae inscitiae concludebant. Quam ob rem nonnulli, origine universitatis rerum clementis mundi adscripta, ad causas materiales confugerunt: alii vero atomis, et corporibus partium expertibus, mole ac meatibus naturam rerum visibilium contineri finxerunt. Nunc quidem insecabilibus corporibus inter se coniunctis, nunc vero rursus discretis, generationes et corruptiones fieri, atque indurabilioribus corporibus diuturnitatis causam ex atomorum inter se complexu validiore proficisci arbitrati sunt. Sane araneae telam texunt qui talia scribunt, qui coeli terraeque et maris principia ponunt adeo tenuia, nec uspiam consistentia. Non enim noverunt dicere: *In principio fecit Deus coelum et terram.* Quapropter ob inhabitantem in ipsis divinitatis ignorationem in hunc errorem inciderunt, ut cuncta, tamquam casu et temere mota, credant nec regi nec gubernari. Quod ipsum nobis ne accidat, is qui mundi fabricam conscripsit, statim in primis verbis per Dei nomen mentem nostram illustravit, dicens; *In principio fecit Deus.* Quam pulcher est ordo iste! Primo apposuit principium, ne qui mundum principii expertem esse opinarentur. Deinde adiecit: *Fecit*, ut ostendatur, res conditas minimam esse potentiae opificis partem. Quemadmodum enim figulus qui eadem arte innumera effinxit vasa, neque artem, neque potentiam exhausit: ita et universi huius opifex effectricem potentiam habens, non uno inundo circumscriptam, sed illi infinitum excedentem rerum quae conspiciuntur magnitudines solo voluntatis nutu condidit. Itaque, si mundus et principium habet, et factus est, inquire, quis ille qui ei dedit principium, et quis illius sit conditor, fmo ne forte, si humanis inquiras ratiocinationibus a veritate aberres, hoc nos documento praeoccupat, dum videlicet praestantissimum Dei nomen tamquam sigillum et antidotum in animis nostris imprimit, dicens: *In principio fecit Deus.* Beata natura, ingens bonitas, idipsum quod omnibus rationis participibus est amabile, pulchritudo valde desiderabilis eorum quae existunt principium, fons vitae, spiritualis lux. sapientia inaccessa, hic, *In principio fecit coelum et terram.* (MG 29, coi. 6, n. 2).

Ex S. Augustino, *Confessionum*, lib. XI, c. 3, n. 5. — Audiam et intelligent quomodo in principio fecisti coelum et terram. Scripsit hoc Moyses, scripsit et abiit, transivit hinc a te ad te; neque nunc ante me est. Nam si esset, tenerem eum, et rogarem cum, et per te obsecrarem ut mihi ista panderet; et praeberem aures corporis mei sonis erumpentibus ex ore eius. Et si hebraea voce loqueretur, frustra pulsaret sensum meum.

nec inde mentem meam quidquam tangeret; si autem latine, scirem quid diceret. Sed unde scirem an verum diceret? Quod si et hoc scirem, num ab illo scirem? Intus utique mihi, intus in domicilio cogitationis, nec Hebraea, nec gracca, nec latina, nec barbara veritas, sine oris et linguae organis, sine strepitu syllabarum diceret, Verum dicit; et ego statim certus confidenter illi homini tuo dicerem, Verum dicis. Cum ergo illum interrogare non possim, te, quo plenus vera dixit, Veritas, rogo te, Deus meus, rogo parce peccatis meis; et qui illi servo tuo dedisti haec dicere, da et mihi haec intelligere.

6. Ecce sunt coelum et terra: clamant quod facta sint; mutantur enim atque variantur. Quidquid autem factum non est, et tamen est, nun est in eo quidquam quod ante non erat, quod est mutari atque variari. Clamant etiam quod seipsa non fecerint: Ideo sumus quia facta sumus; non ergo eramus, antequam essemus, ut fieri possemus a nobis. Et vox dicentium est ipsa evidentia. Tu ergo, Domine, fecisti ea qui pulcher es, pulchra sunt enim; qui bonus es, bona sunt enim; qui es, sunt enim. Nec ita pulchra sunt, nec ita bona sunt, nec ita sunt, sicut tu conditor eorum, cui comparata, nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt. Scimus haec, gratias tibi. Et scientia nostra scientiae tuae comparata, ignorantia est.

Caput V. — 7. Quomodo autem fecisti coelum et terram, et quae machina tam grandis operationis tuae? Non enim sicut homo artifex formans corpus de corpore, arbitrato animae valentis imponere utcumque speciem quam cernit in semetipsa interno oculo. Et unde hoc valeret, nisi quia tu fecisti eam? Et imponit speciem iam existenti et habenti ut esset, veluti terrae, aut lapidi, aut ligno, aut auro, aut id genus rerum cuilibet. Et unde ista essent, nisi tu instituisses ea? Tu fabro corpus, tu animum membris imperitantem fecisti, tu materiam unde facit aliquid, tu ingenium quo artem capiat et videat intus quid faciat foris, tu sensum corporis quo interprete traiciat ab animo ad materiam id quod facit, et renuntiet animo quid factum sit, ut ille intus consulat praesidentem sibi veritatem, an bene factum sit. Te laudant haec omnia creatorem omnium: sed tu quomodo facis ea? quomodo fecisti, Deus, coelum et terram? Non utique in coelo neque in terra fecisti coelum et terram; neque in aere, aut in aquis, quoniam et haec pertinent ad coelum et terram: neque in universo mundo fecisti universum mundum, quia non erat ubi fieret antequam fieret ut esset. Nec manu tenebas aliquid unde faceres coelum et terram; nam unde tibi hoc, quod tu non feceras, unde aliquid faceres? Quid enim est, nisi quia tu es? Ergo dixisti, et facta sunt, atque in verbo tuo fecisti ea.

Caput VI. — 8. Sed quomodo dixisti? Numquid illo modo quo facta est vox de nube, dicens: *Hic est Filius meus dilectus*? Illa enim vox acta atque transacta est, coepta et finita. Sonuerunt syllabae atque transierunt, secunda post primam, tertia post secundam, atque inde ex ordine, donec ultima post ceteras, silentiumque post ultimam. Unde claret atque eminet, quod creaturae motus expressit eam, serviens aeternae voluntati tuae ipse temporalis. Et haec ad tempus facta verba tua nuntiavit auris exterior menti prudenti, cuius auris interior posita est ad aeternum Verbum tuum. At illa comparavit haec verba temporaliter sonantia, cum aeterno in silentio Verbo tuo, et dixit: Aliud est, longe aliud est. Haec longe infra me sunt; nec sunt, quia fugiunt et praetereunt: Verbum autem Domini mei supra me manet in aeternum. Si ergo verbis sonantibus et prae-

tercuntibus dixisti 'ut fieret coelum et terra, atque ita fecisti coelum et terram, erat iam creatura corporalis ante coelum et terram, cuius motibus temporalibus temporaliter vox illa percurreret. Nullum autem corpus ante coelum et terram: aut si erat, id certe sine transitoria voce feceras, unde transitoriam vocem faceres qua diceret ut fieret coelum et terra. Quidquid enim illud esset unde talis vox fieret, nisi abs te factum esset, omnino non esset. Ut ergo fieret corpus unde ista verba fierent, quo verbo a te dictum est?

Cafut VII. — Vocas itaque nos ad intelligendum Verbum Deum apud te Deum, quod sempiternae dicitur, et eo sempiternae dicuntur omnia; neque enim finitur quod dicebatur, et dicitur aliud ut possint dici omnia; sed simul ac sempiternae omnia. Alioquin iam tempus et mutatio, et non vera aeternitas, nec vera immortalitas. Hoc novi, Deus meus, et gratias ago. Novi, confiteor tibi, Domine; cumque novit et benedicit te quisquis ingratus non est certae veritati. Novimus, Domine, novimus, quoniam in quantum quidquid non est quod erat, et est quod non erat, in tantum moritur et oritur. Non ergo quidquam Verbi tui cedit atque succedit quoniam vere immortale atque aeternum est. Et ideo Verbo tibi coaeterno, simul et sempiternae dicis omnia quae dicis, et fit quidquid dicis ut fiat; nec aliter, quam dicendo, facis: nec tamen et simul et sempiternae fiunt omnia quae dicendo facis. (ML 32, col. 811-813).

Scholia.

Scholion I. — *Quid dicitur propria creari?* — « Creari est quoddam fieri, ut dictum est. Fieri autem ordinatur ad esse rei. Lude illis proprie convenit fieri et creari quibus convenit esse: quod quidem convenit proprie subsistentibus, sive sint simplicia, sicut substantiae separatae, sive sint composita sicut substantiae materiales. Illi enim proprie convenit esse quod habet esse; et quod est subsistens in suo esse. Formae autem et accidentia et alia huiusmodi non dicuntur entia, quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est... Sicut igitur accidentia et formae et huiusmodi, quae non subsistunt, magis sunt coexistentia quam entia; ita magis debent dici concreata quam creata; proprie vero creata sunt subsistentes. Iam similiter Augustinus: «Non quia informis materia formati rebus tempore prior est, cum sit utrumque simul *concreatum*, et unde factum est, et quod factum est» lia. »

1^a Qu- 45. art. 4.

us De Genesi ad litteram, lib. I, c. 15, n. 29. ML 34, col. 257. *Confess.* lib. 13, c. 33.

4— C. Boykr S. I. — *De Deo creante et elevante.*

Scholion II. — *De natura creationis ulterius explicanda.*
— Creatio considerari potest vel activa, seu ex parte Dei, vel passiva, seu ex parte creaturae. Porro domesticae controversiae inter catholicos exstant in determinanda natura utriusque creationis. Recolamus praecipua quaestionis capita, quae in philosophia fusius considerantur:

J. *Creatio activa.* — Quaeritur utrum sit actio *immanens* an *transiens*. Erit *formaliter immanens*, si id quo Deus constituitur actu creans est perfectio in solo Deo existens et nihil est extra Deum; seu aliis verbis, si tota consistit in ipso actu voluntatis divinae. Contra, erit *formaliter transiens* si est aliquid extra Deum, sive modus quidam qui sit in termino, quasi medius inter agentem et terminum actionis (ut censuit Suarez cum multis aliis) sive non distinguatur realiter a termino, sed tantum ratione, ut posuerunt veteres quidam *Nominales*, et deinde Vasquez¹¹⁵ et alii. Dicendum est cum S. Thoma, Caietano, Ferrarii-Nsi¹¹⁶, Valentia¹¹⁷, Mazzella, Palmieri, Remer, etc.: *Creatio active considerata est actio formaliter immanens et virtualiter transiens. Est formaliter immanens.* Etenim creatio active considerata est actio creatrix considerata ex parte Dei. Sed quaecumque actio Dei considerata ex parte Dei est ipse Deus, ac proinde perfecte immanens. Ergo creatio activa est formaliter immanens¹¹⁸. «Duplex est actio: una quae manet in agente, et est perfectio ipsius, ut videre; alia quae transiit in exteriora, et est perfectio facti, sicut comburere in igne. Divina autem actio non potest esse de genere illarum actionum quae non sunt in agente, cum sua actio sit sua substantia»¹¹⁹. Nec dicas hac actione Dei immanenti poni aliquid extra Deum quod praerequireretur ad positionem termini, ut quidam effluxus medius inter causam et effectum; nam a) talis effluxus intelligi nequit nisi ut motus producat aliquem motum usque ad existentiam termini: sed creatio non est motus: ergo talis effluxus non requiritur ad creationem; b) haec realitas media saltem natura praecederet terminum, seu ipsum ens creatum: ergo non haberet subiectum in quo sustentaretur. In Deo igitur facere

1,4 *fiisput. inctaph* 20. s. 5.

115 *In tant, disput.* 173.

*'« *In 2 Ql., c.* 18.

>>' *In hint, disp.* 3. qu. 2. p. 11
ne Contra Gent lib. 1, c. 45.

»»» *Ibid.* lib. 2. c. 23. n. 4

erit ipsum intelligent et velle : « effectus autem ab intellectu et voluntate sequitur secundum determinationem intellectus et imperium voluntatis » 12°.

2° *Creatio active spectata est virtualiter transiens*'. ille enim actus Dei immanens habet virtutem actionis transeuntis, nam facit ut aliquid, nempe ens creatum, ponatur existens extra Deum.

Et sane hic modus intelligendi creationem activam optime consonat cum verbis S. Scripturae: « Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt » 12' et Patrum: « Rerum quae conspiciuntur magnitudines solo voluntatis nutu condidit » r-2. Ambrosius : « Quid enim difficile ei, cui velle fecisse est? » 121 etc.

B. *Creatio passive considerata* '2'. — Communiter agnoscitur creatio ex parte creaturae consistere in relatione dependentiae creaturae a Creatore ut effectus a causa. Disputatur autem utrum haec relatio sit transcendentalis, ut voluit Scotus, an praedicamentalis; et, si est praedicamentalis, utrum sit realiter distincta a termino an tantum ratione. Dicimus cum Aquinate : *Creatio passive spectata est relatio realis ac praedicamentalis creaturae ad Deum ut ad principium sui esse noviter accepti*. « Creatio potest sumi active et passive. Si sumatur active, sic designat Dei actionem, quae est eius essentia cum relatione ad creaturam, quae non est realis relatio, sed secundum rationem tantum. Si autem passive accipiat, cum creatio, sicut iam supra dictum est, proprie loquendo non sit mutatio, non potest dici quod sit aliquid in genere passionis, sed est in genere relationis. Quod sic patet. In omni vera mutatione ut motu, invenitur duplex processus. Unus ab uno termino motus in alium, sicut ab albedine in nigredinem; alius ab agente in patientem, sicut a faciente in factum. Sed hi processus non similiter se habent in ipso moveri, et in termino motus. Nam in ipso moveri. id quod movetur recedit ab uno termino motus, et accedit ad alterum; quod non est in termino motus, ut patet in eo quod movetur de albedine in nigredinem, quia in ipso termino motus iam non accedit in nigredinem, sed incipit esse nigrum. Similiter dum est in ipso moveri, patientem vel factum transmutatur ab†22

Coiit. Gent. I. 2, c. 35, n. 2.

Psalm. XXXII, 9.

122 S. Basiliius, in hexaetn. hom. 1. n. 2, MG 29, coi. 7.

123 Uexaeni. lib. 2, n. 5. ML 14, col. 147.

124 Cfr. SertillANCES, *La création* (trad. Somme théol.), Soc. S. Jean l'Ev., 1927, pas. 242 ss.

agente; cum autem est in termino motus, non ulterius transmutatur ab agente sed consequitur factum quamdam relationem ad agentem, prout habet esse ab ipso; et prout est ei simile quoquomodo, sicut in termino generationis humanae consequitur natus filiationem. Creatio autem, sicut dictum est, non potest accipi ut moveri, quod est ante terminum motus, sed accipitur ut in facto esse; unde in ipsa creatione non importatur aliquis accessus ad esse, nec transmutatio a creante, sed solummodo inceptio essendi, et relatio ad Creatorem, a quo esse habet: et sic creatio nihil est aliud realiter quam relatio quaedam ad Deum cum novitate essendi »¹²⁵. Adde sequentem animadversionem: « Neque tamen oportet quod quamdiu creatura sit, dicatur creari; quia creatio importat habitudinem creaturae ad Creatorem *cum quadam novitate* seu inceptione »¹²⁶.

Realitas autem *distincta* huius accidentis relationis sic ostenditur: « Oportet quod res habentes ordinem ad aliquid, realiter referantur ad ipsum, et quod in eis aliqua res sit relatio. Omnes autem creaturae ordinantur ad Deum et sicut ad principium cl sicut ad finem; nam ordo qui est partium universi ad invicem est per ordinem qui est totius universi ad Deum; sicut ordo qui est inter partes exercitus est propter ordinem exercitus ad ducem, ut patet 12 *Metaph.* Unde oportet quod creaturae realiter referantur ad Deum, et quod *ipsa relatio sit res quaedam* in creatura »¹²⁷. Creatio igitur passive considerata est accidens de praedicamento relationis subiectatum in re creata; est nempe « ipsa dependentia esse creati ad principium a quo instituitur »¹²⁸, et sine ea esse creatum institui nequit. « Est igitur in esse a Deo producta, non tamen alia creatione creata quam ipsa creatura prima. quae per eam creata dicitur; quia accidentia et formae, sicut per se non sunt, ita nec per se creantur, cum creatio sit productio entis; sed sicut in alio sunt, ita in aliis creatis creantur »¹²⁹.

¹²⁵ *Potentia*, qu. 3, art. 3.

¹²⁶ *De Pot.* qu. 43, art. 3, ad 3um.

¹²⁷ *De Potentia*, qu. 7, art. 9.

Cont. Gent., l. 2, c. 18.

Ibid.

A r t i c u l u s   s e c u n d u s

Utrum totius et solius Trinitatis sit creare.

(P, qu. 45, art. 5 et 6)

Cfr. S. Thomas, *Cont. Gent.*, l. 2, c. 20 ss.; *De Pot.*, q. 3, a. 4. — S. Bonaventura, In 2 d. 1, p. 1, a. 2, q. 2; d. 7, p. 2, a. 2, q. 1. — Scotus, In 2 d. 1, q. i. — Suarez, *Metaph.* d. 20, j. 2. — Palmieri, *De Creatione*, th. 7 et 8. — Ianssens, *Summa Theol.*, t. 6, p. 151 ss. Etc.

§ I.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. — Quaeremus primum de relatione Trinitatis ad creationem ut sciamus utrum creatio sit actio propria alicuius divinae personae an solum ei appropriata. Illud nempe opus dicitur appropriatum alicui divinae Personae quod, a tribus quidem Personis pariter effectum, specialem tamen similitudinem habet cum proprietate huius Personae, sicut v. g. infusio charitatis appropriate Spiritui Sancto procedenti per amorem, quamquam fit a tribus Personis.

Deinde quaeremus utrum extra Trinitatem possit haberi Creator, id est, non solum utrum Deus de facto solus creaverit, sed etiam utrum creare sit ita ei proprium ut potestatem creandi nulli creaturae communicare possit. Talis autem communicatio posset cogitari vel ut conferens potestatem creandi causalitate causae *principalis*, vel solam potestatem creandi causalitate causae *instrumentons*. Causa nempe principalis « operatur *per virtutem suae formae* cui assimilatur effectus, sicut ignis suo calore calefacit... Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum, quo movetur a principali agente. Unde effectus non assimilatur instrumento sed principali agenti, sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quae est in mente artificis »¹.

II, Opiniones.

A. *De relatione Trinitatis ad creationem.* — Manifestum est haereticos qui consubstantialitatem divinarum Personarum non

¹ § qu. 63, art. 1.

admiserunt non potuisse creationem concipere ut opus totius Trinitatis. Nullus autem catholicus dixit simpliciter creationem esse propriam alicui personae. Attamen quidam, ut ratione demonstrarent existentiam SS. Trinitatis, voluerunt aliquid invenire in creatione quod esset proprium alicui personae: ita H. Gandavensis -, et discipuli Raymundi Lulli, ac sacc. XIX Guenther : porro, si aliquid extra Deum ab una sola Persona proveniret, creatio huius esset tali Personae propria et non communis toti Trinitati.

B. *De relatione creaturarum ad crealivam operationem*, videamus primum quid de ipso *facto* dictum sit; postea quid de quaestione *turis*. a) *De ipso facto*, nempe utrum Deus revera solus mundum universum creaverit. Recolendi sunt dualistae, seu *Manichaei*, somniantes substantias malas, quas a principio mali originem habere posuerunt, dum substantias bonas a principio boni derivari concedebant. Nec *Gnostici*, Simon Magus, Basilides, Carpocrates, Valentinus, Cerdon, Marcion, essentialiter in praesenti quaestione a Manichaeis differunt, sed difficultatem dualismi multiplicitate intermediorum entium superare vel dissimulare tentant. Systemata quidem multa caque diversa confecerunt, at in his fere conveniunt : ex primo principio, multi *cones* processerunt, manentes quidem in *pleromate* divinitatis, sed tamen eo minores et imperfectiores quo pluribus intermediis a primo principio distarent ; quorum ultimus peccare potuit, et a mundo divino exclusus est. Hic eon praevaricator creavit tunc mundum materiale et hominem, opera imperfecta. Unde in hac theogonia et cosmogonia, invisibilia per emanationem a primo principio procedunt; visibilia autem sunt opus conis inferioris et peccatoris³.

Eccc quomodo Irenaeus describit Basilidis systema: «Basilides autem, ut altius aliquid et verisimilius invenisse videatur, in immensum extendit sententiam doctrinae suae, ostendens Noun primo ab innato natum Patre, ab hoc autem natum Logon deinde a Logo Phronesin, a Phronesi autem Sophiam et Dynamin, a Dynami autem et Sophia Virtutes et Principes et Angelos quos et primos vocat, et ab iis primum caelum factum. Dehinc ab horum derivatione alios autem factos aliud caelum' simile priori fecisse; et simili modo ex eorum derivatione cum alii facti essent, antitypi eis qui super eos essent, aliud tertium deformasse caelum ; et a tertio deorsum descendendum quartum, et deinceps

² Cf. Valentiä, I. i, d. 2, art. 2, 3.

Diet thcol., art *Gnosticisme* (Bareille), col. 1460-61.

secundum cum modum alteros et alteros Principes et Angelos iactos esse dicunt et caelos trecentos sexaginta quinque Quapropter et tot dies habere annum, secundum numerum caelorum. Eos autem qui posterius continent caelum Angelos, quod etiam a nobis videtur, constituisse ea quae sunt in mundo omnia ».* — Alii vero solum Deum principali causalitate creasse omnia confessi sunt; sed dixerunt creatorem non sine creato instrumento operavisse: Arius posuit hoc instrumentum fuisse Verbum, quod creatum esse praedicabat. Avicenna docuit entia creata praeter primum non derivari immediate a primo principio Deo, sed mediantibus (instrumentaliter, ut intellexit S. Thomas⁵, manente Deo causa principali), principiis intermediis, iuxta ordinem processionis a Deo. A Deo enim producit primum causatum seu intelligentia pura, ex qua tria derivant: nova intelligentia (procedens ex eo quod primum causatum cognoscit Deum); anima supremae sphaerae (seu Saturni, procedens ex eo quod primum causatum cognoscit se ipsum ut necessario procedens a Deo); corpus, seu materia sphaerae supremae (procedens ex eo quod primum causatum cognoscit seipsum ut ex se possibilem). Deinde ex nova intelligentia derivata a primo causato, triplex emanatio in eundem modum exsurgit; et sic deinceps, usquedum perveniamus ad intelligentiam Lunae; ex hac autem derivat ultima intelligentiarum, scilicet intellectus agens, ex quo emanant tandem omnes formae substantiales mundi nostri sublunaris, dum materia increata non indiget processionem. Quae omnia non parum redolent neoplatonismum Plotinici. — Omnes catholici tenent *de facto* Deum sine instrumento creavisse omnia.

b) Quod autem ad quaestionem *de iurc* seu de possibilitate attinet, distinguendum est iterum inter causalitatem principalem et instrumentalem. Γ Durandus tenuit quod Deus posset communicare alicui creaturae, ut causae principali, virtutem creandi ea genera entium quae infra eandem creaturam collocantur. Concedit quidem quod creaturae non potest communicari quod non innitatur causae primae; concedit etiam quod non potest ei communicari creatio secundum totum suum ambitum, ita ut posset

⁴ Adv. Haereses, lib. I, c. 24, nn. 3-4. MG. 7, col. 675-6.

⁵ § qu. 45, art. 5.

⁶ Cf. Avicennae metaphysices compendium, trad. lat. RR. DD. Caille, Roma, 1926, pag. 193, seu lib. I, p. 4, tr. 2, c. 1, n. 7 sqq. — Eiusdem versionis Introductio, (e cl. Sestili conscripta) pag. xxn sqq.; necnon Carra pf. Vaux, Avicenne, Paris, 1900, pag. 246 sqq.

omne creabile creare. Sed ad quaestionem utrum creatura cum concursu divino possit accipere potentiam creandi quantum ad aliquem specialem effectum, respondet: « Non apparet aliqua ratio convincens necessario quod Deus non posset facere aliquam creaturam quae possit aliquid producere nullo supposito in quo agat ». Ratio praecipua est quia, secundum ipsum, creatio non requirit potentiam infinitam — 2° Satis multi philosophi et theologi scholastici docuerunt creaturam adhiberi posse a Deo ut instrumentum ad creandum, seu creaturam posse creare *ut causant instrumenta*ient, sicut securis potest facere lectum. Sic Petrus Lombardus haec habet: « Posset per aliquem creare aliqua, non per eum tamquam auctorem, sed ministrum, cum quo et in quo operaretur »⁷. Suarez putat non certo repugnare ut creatura possit esse instrumentum, non quidem naturale seu per potentiam naturalem, sed elevatum seu per potentiam obedientialem, ad aliquid creandum: « Controversia haec, quatenus attinet ad supernaturale instrumentum, in Theologia examinanda est: existimo enim ex propriis principiis creationis non posse definiri »⁸. — 30 Sententia tamen longe communior, et hodie forte communis, cum S. Thoma, Vasquez, Valentia, etc., est quod repugnat creaturam posse esse causam physicam¹⁰ creationis, sive principalem, sive instrumentalem.

III. Documenta ecclesiae. A. Creationem esse communem toti Trinitati definitum est in cone. Lateran. I: « Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et veraciter Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, Trinitatem in unitate et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequalis gloriae, *unant eamdemque trium* deitatem, naturam substantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem inconditam, sine initio, incomprehensibilem, immutabilem, *creatricem* omnium et protectricem condemnatus sit »¹¹. In Lateran. IV: « Firmiter credimus et simpliciter

⁷ 2 (list, i, qu. 4. — Biel cum Durando sentit; Arriaga sententiam Durandi ut probabilioris admisit, *Phys. disp.* 11, s. 6, subs. 2; Ripalda ut probabilissimam, *De ente supem.* Disp. 7, s. 1, nota.

⁸ *IP Sent.* disp. 5. — Cf. S. Thomas, i^a-qu. 45, art. 5, n. 3.

⁹ *Disp. metaph.* disp. 20, sect. 3. Cfr. *De Incarnatione*, disp. 31, sect. 9, n. 18.

¹⁰ Anna quae predbus suis a Deo filium obtinuit, fuit causa *moralis* creationis animae Samuelis.

¹¹ Denz. 254.

confitemur, quod unus solus est verus Deus, aeternus, immensus et incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus Sanctus ... *unum universorum principium*, creator omnium » r-. In decreto pro *Iacobitis* conc. Florent: « Pater et Filius non duo principia Spiritus Sancti, sed unum » principium, sicut Pater et Filius et Spiritus Sanctus non tria principia creaturae, sed unum principium » 13.

B. Quod de facto Deus omnia solus creaverit, hoc habetur in documentis Ecclesiae, quae allata sunt in thesi praecedenti: etenim, si omnia entia praeter Deum fuerunt a Deo creata, nullus est creator nisi Deus. Recole dictum esse in Lateran. IV « *unum universorum principium* ».

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS II. Creatio non est propria alicui divinae personae, SED EST COMMUNIS TOTI TRINITATI. DEUS AUTEM SOLUS CREAVIT, NEC ULLA CREATURA POTUISSET CREARE, AUT ESSE CREATIONIS INSTRUMENTUM.

§

Prima pars est *definita* in concilio Lateranensi I et IV ac in Florentino. Secunda pars (Deus solus creavit) est *de fide definita* in symbolis fidei et in conciliis, quibus excluditur alia quaecumque causa creationis, maxime principalis, ut patet, sed etiam, ut videtur, instrumentalis, nam vel hoc est in intentione explicita documentorum, quam Patres videntur in symbolis intellexisse, reiicientes omnem causam intermediam, vel saltem in intentione implicita, propterea quod nullam causalitatem nisi divinam umquam afferunt. Et est clare in Scriptura, et in Patribus. Tertia pars defenditur ut longe *communior* et ut conformior non tantum principiis sanae philosophiae, sed etiam intentioni Scripturarum et Patrum.

Probatur prima pars: *Creatio non est propria alicui divinæ Personae, sed est communis toti Trinitati.*

u' Denz. 428.

13 Denz. 704. «

I. Scriptura enim tribuit opus creationis et Patri («Confiteor tibi, Pater, Domine caeli et terrae»)14: et Filio («Omnia per ipsum facta sunt»)15* et Spiritui Sancto, saltem iuxta interpretationem Patrum: «Et Spiritus Dei ferebatur super aquas»16. Deinde Scriptura tribuit Patri et Filio eandem operationem ad extra, et hoc propter unitatem naturae: quae ratio etiam pro Spiritu Sancto pariter valet. Sed haec audi ex Augustino: «Catholica fides hoc habet, firmata Spiritu Dei in sanctis eius, contra omnem haereticam pravitatem, quia Patris et Filii opera inseparabilia sunt. Quid est quod dixi? Quomodo Pater et Filius inseparabiles sunt, sic et opera Patris et Filii inseparabilia sunt. Quomodo Pater et Filius inseparabiles sunt? Quia ipse dixit, *Ego et Pater unum sumus*. Quia Pater et Filius non sunt duo dii, sed unus Deus, Verbum et cuius est Verbum, unus et unicus, Deus unus Pater et Filius caritate complexi, unusque caritatis Spiritus eorum est, ut fiat Trinitas Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Non ergo tantum Patris et Filii, sed et Spiritus Sancti, sicut aequalitas et inseparabilitas personarum, ita opera inseparabilia sunt. Adhuc planius dicam quid sit, opera inseparabilia sunt. Non dicit catholica fides eum fecit Deus Pater aliquid, et fecit Filius aliquid aliud: sed quod fecit Pater, hoc et Filius fecit, hoc et Spiritus Sanctus fecit. Per Verbum enim sunt omnia»17. Et paulo infra: «Non facit Pater alia, et alia facit Filius similia, sed eadem similiter. Non enim ait: Quaecumque facit Pater, facit et Filius alia similia, sed: Quaecumque, inquit, Pater facit, haec eadem et Filius similiter. Quae ille, haec et ipse: mundum Pater, mundum Filius, mundum Spiritus Sanctus. Si tres dii. Ires mundi; *si unus Deus* Pater et Filius et Spiritus Sanctus, *unus mundus* factus est a Patre per Filium in Spiritu Sancto»18.* Alius Trinitatis doctor, S. Cyrilus Alex., eandem doctrinam exponit19. Uterque autem Pater se ad fidem Ecclesiae et ad traditionem appellat.

II. Ratione theologica ostenditur ex hucusque probatis sequi quod creatio cuiuscumque rei non potest esse propria alicui personae, sed debet esse communis toti Trinitati. Si enim creatio

14 Matth. XI, 25; Luc. X, 21.

15 Ioan. I, 3.

16 Gen. I, 2.

17 In Ioan. tr. 20, n. 3. ML 35, col. 1557-1558.

18 Ibid. n. 9, col. 1561.

Dial. tic .CS*. Trinitate. MG 75, col 1034 sqq.

adivi sumpta est ipsa *operatio* divina, quae est essentia divina, cum haec essentia sit *communis* Iribus personis, oportet quod creatio sit etiam tribus personis communis. Insuper, si instrumentum in creatione repugnat, non erit, praeter alias rationes, lingendum, unam personam esse causam principalem et aliam quavis ratione instrumentaent creationis. Ecce argumentum S. Th o m a e; «Creare est proprie causare sive producere esse rerum. Cum autem omne agens agat sibi simile, principium actionis considerari potest ex actionis effectu: ignis enim est qui generat ignem. Et ideo creare convenit Deo secundum suum esse, quod est eius essentia, quae est communis tribus personis. Unde creare non est proprium alicui personae, sed commune toti Trinitati »²⁰.

Haec tamen causalitas quam personae divinae habent communem in creatione ad unamquamque pertinet *secundum rationem* *sive processionis*, hoc modo: « Deus est causa rerum per suum intellectum et voluntatem, sicut artifex rerum artificiatarum. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum et per amorem suae voluntatis ad aliquid relatum operatur. Unde et Deus Pater operatus est creaturam per suum Verbum, quod est Filius, et per suum amorem qui est Spiritus Sanctus. Et secundum hoc processionem personarum sunt rationes productionis creaturarum, in quantum includunt essentialia attributa, quae sunt scientia et voluntas»²¹.

Sensus non est quod actio creativa Patris sit aliquid distinctum ab actione creativa Filii aut Spiritus Sancti: sed quod *haec eadem actio creativa* ut est in Patre est qua generatur Verbum, et, ut est in Patre et in Filio, est qua spiratur Spiritus Sanctus, in Filio autem est ut generata et in Spiritu Sancto ut spirata. Nec aliter esse posset cum natura divina sit necessario subsistens in tribus personis. In hac Trinitate actus intellectus non potest esse quin sit in Patre ut generans Verbum, in Verbo ut generatus a Patre; et actus voluntatis non potest esse quin sit in Patre et in Filio ut spirans Spiritum Sanctum, et in Spiritu Sancto ut spiratus a Patre Filioque. Unde creatio, quae est actus intellectus et voluntatis est a Patre dicente per Verbum et donante in Spiritu Sancto ²² Est igitur eadem actio tribus personis communis, sed pertinens unicuique secundum rationem suae processionis. Et hoc modo intelligenda sunt verba consueta Scripturae et Patrum: Creatio est a

²⁰ i*, qu. 45, art. 6.

Ibid.

²² Cf. Ruiz, *De Trinitate*, d. 5, s. 2.

Patre *per* Verbum²³, *in* Verbo²⁴, *in* Spiritu Sancto: agitur de eadem identica actione, sed inclusa in diversis rationibus processio-num. — Potest tamen etiam hoc intelligi *per appropriationem* de diverso causalitatis respectu: causalitas *efficiens* tribuitur Patri, cui *per appropriationem* tribuitur potentia: *a* Patre, *ex* Patre; causalitas *exemplans* tribuitur Filio, cui tribuitur *per appropriationem* ars, sapientia: *per* Filium; causalitas *finalis*, seu origo bonitatis rerum tribuitur Spiritui Sancto, cui *appropriatur* bonitas, finis²⁵* Vel etiam *creatio* tribuitur Patri; *executio* creationis Filio ut causae mediae, principio de principio; gubernatio et *vivificatio* creaturarum Spiritui Sancto 20.

Probatur secunda pars: *Deus solus creavit*. — Ex thesi prima hoc saltem iam habemus quod Deus creavit omnia; sed si alius aliquid creavisset, iam Deus non creavisset omnia; ergo saltem ut causa principalis nullus praeter Deum quidquam creavit. Quod insuper Deus creaverit sine instrumento ullo, hoc etiam habetur ex modo quo Scriptura describit creationem: « dixit et facta sunt » 27. « Dixitque Deus: Fiat lux et facta est lux » 28 29 ubi quidquid aliud praeter voluntatem divinam excluditur. Pariter apud Isaiam: « Ego sum Dominus, faciens omnia ... et nullus mecum » 20.

Probatur tertia pars: *creatura non potest creare nec principaliter nec instrumentaliter*. — A. Et primum quidem *creatura nequit ut causa principalis creare*:

I. Ex S. Scriptura creare est proprium Dei signumque veri Dei: « Omnes dii gentium daemonia, Dominus autem caelos fecit » 30. Audi Ieremiam: « Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens et rex sempiternus: ab indignatione eius commovebitur terra, et non sustinebunt gentes comminationem eius. Sic ergo dicetis eis: Dii qui caelos et terram non fecerunt pereant de terra et de his quae sub caelo sunt. Qui facit terram in fortitudine sua, praeparat orbem in sapientia sua et prudentia sua extendit cae-

²³ Ioan. I, 3.

²⁴ Colos. I, 16.

²⁵ I*, q. 44, art. 6 ad 2°®

<< Ibid.

<< Psalm. XXXII, 9.

²⁸ Gen. I, 3.

²⁹ Is. XLIV, 24.

³⁰ Ps. XCV, 5.

los »³¹. S. Ioannes et S. Paulus ex hoc ostendunt divinitatem Christi eiusque super omnia primatum, quod per ipsum creata sunt omnia: «Et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil quod factum est»³². Deus, ait Paulus, «diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit et saecula »³³. Si vero posse creare principali causalitate non pertineret ad solum Deum, ipsa actio creatrix iam non esset signum et argumentum divinitatis.

II. Patres contra *Arianos* Verbum esse Deum demonstraverunt ex hoc quod ei competat aliquid proprium Dei, scilicet creatio. Ecce enim quomodo S. Athanasius argumentatur: «Quod si quae Pater facit, eadem et Filius facit, et quae creat Filius, Patris sunt creaturae; certe si Filius creatura est Patris, vel ergo ipse seipsum efficit, proindeque seipsum creat (quandoquidem quae Pater facit, eadem Filii sunt opera), quod profecto absurdum est, nec fieri ullo modo potest; vel si Patris opera creat et facit, igitur non opus, nec creatura est, ne cum ipse sit causa efficiens, in rebus quae fiunt facere reperiatur quod ipse factus est: cum potius *ne facere quidem possit*. Qui enim fieri queat, ut ea quae non sunt efficiat ut sint, si, ut putatis, factus e nihilo est? Quod si ille, licet creatus, possit producere creaturam: certe idem de singulis creaturis erit intelligendum, nempe illas quoque creare posse. Quod si a vobis conceditur, quid Verbo opus fuit cum inferiores a superioribus effici queant: vel saltem cum res singulae factae potuerint a Deo initio audire, Fias, et, Efficere, atque ita fuissent productae? Verum neque id scriptum est, neque fieri potuit. Nulla enim rerum quae fiunt, causa est efficiens»³⁴. Similia invenies apud S. Basilium et alios arianismi debellatores³⁵. — S. Cyrillus, Iuliano apostatae respondens, qui inferiora mundi a diis creatis facta esse dicebat, iuxta haec verba Platonis: «Vos pro natura vestra suscipite, ut animalia gignatis, et meam in ortu vestro vim imitami », haec ait: «Repugnat maxime divinae gloriae procreandi facultatem aliis inesse putare, et in lucem edendi quae non erant. Neque enim fas est dicere quae singularia sunt ac propria divinae et inef-

³¹ 1er. X, 10 sqq.

³² Ioan. I, 3-4.

³³ //cb. I, 2.

³⁴ Oratio 2 contra Arianos, n. 21. MG 26, coi. 190-191.

³⁵ S. Basilius M., *Advers. Eunom.* lib. 4, c. 3, n. 1. MG 29, coi. 687.

fabilis naturae, ea posse naturaliter quibusdam inesse rebus ab ipsa conditis. Sed hoc ei praesertim solique convenit, et ad summam eius gloriam pertinet : cum rei creatae, quemadmodum nuper dixi, praeclusus sit aditus ad ea quae *supremae omnium substantiae soli* et proprie competunt, cuiusmodi est creandi facultas, et in lucem edendi quae nusquam erant» Λ Teste pariter Augustino, «creare naturam tam nullus angelus potest quam nec seipsum » 8T.

B. *Nec creatura potest esse causa instrumentalis creationis.* — Probatur I. Ex Patribus. Primus S. Irenaeus, contra Basilidem arguens, postquam ostenderit creaturam independentem a Deo creare et ex hoc deduxerit ad summam potentiam creandi ministerialem seu instrumentalem creaturae tribui posse, ne hoc quidem dicit esse concedendum quia hoc detraheret divinae perfectioni. Sermo enim, ait, quo creatura diceretur instrumentum creationis « si fortasse hic sermo suasorius, sive seductorius apud eos qui ignorant Deum, et qui hominibus assimilant eum inopibus, et his qui non possunt statim aliquid ex parato fabricare, sed indigentibus multis organis ad eorum fabricationem; *non autem verisimilis in totum* apud eos qui sciunt quoniam nullius indigens omnium Deus, Verbo condidit omnia et fecit, neque angelis indigens adiutoribus ad ea quae fiunt; neque Virtute aliqua valde inferiori ab illo, et ignorante Patrem ... omnia autem quae facta sunt infatigabili Verbo fecit. Proprium est enim hoc Dei supereminetiae, non indigere aliis organis ad conditionem eorum quae fiunt » 37 Principium quo plus minusve explicite utitur hic Irenaeus est ad essentiam pertinere actionis creativae, quae est propria Dei, ut solo nutu Creatoris fiat, quocumque remoto instrumento. — Deinde Patres agentes contra Arium, non solum ostendunt nihil creatum posse principaliter creare, sed ne instrumentaliter quidem, ac propterea, cum concederetur ab Arianis quod per Verbum, saltem ut per instrumentum, omnia facta essent. Verbi divinitatem ex hoc demonstrant. Sufficiat audisse Athanasium : « Praeterea, cur, quae so, cum nos creare vellet, intermedium aliquem quaesivit administrum. quasi scilicet non sufficeret eius voluntas ad ea efficienda quae ipse voluerit? Clamant quippe Scripturae: Omnia quaecumque voluit fecit; et: Voluntati enim eius quis resistit? Si porro sola eius

37 *Contra Iulianum*, lib. 2. MG 76. col. 595.

37 *De Gen. ad lit.* 1. 9, c. 15, n. 28.

1K *Contra haereses*. lib. 2, c. 2. nn. 4-5. MG 7, col. 714-715.

voluntas sufficit ad res omnes producendas, inutilis secundum vos erit intermediarii illius adiutoris opera»³⁹. Et infra iterum: «Ut canit beatus David: Ipse dixit et facta sunt, ipse praecepit et creata sunt. Dixit, inquam, non ut quemadmodum apud homines fieri solet, tamquam minister aliquis audiret, ac ubi loquentis didicisset voluntatem ad opus peragendum properaret. Hoc enim rerum creaturarum proprie est, quod de Verbo cogitare vel dicere valde dedecet»⁴⁰. Et revera, nisi Patres exclusissent possibilitatem creationis per creaturam ut per instrumentum, argumentatio haec eorum contra Arianos manca et inefficax evasisset. Clare Augustinus: «qui formavit terram... ipse dicit, *Discite a me*. Numquid forte hoc nobis dicturus est, ut ista cum illo faciamus? quis hoc potest? Solus Deus facit » n. — Patres igitur, cum de generali creatione agitur, non contenti sunt asserere illam revera sine instrumento factam esse, sed *a priori* ratiocinantur et negant convenisse attributis divinis ut per instrumentum facta sit. Attamen hi textus non hoc forte omnes efficerent ut in casu *particulari* et propter rationem sibi notam Deus non posset uti aliqua creatura ad aliquid creandum: quod saltem ex argumentis rationis excludimus. — Nota tamen Patres non excludere quodeumque ministerium Angelorum in constitutione universi, sed ministerium illud est «more agricolandi vel medendi »⁴² nullo autem modo creativum.

II. Probatur ratione (tota secunda pars). — A) Primum *creaturam ut causam principalem creare repugnat*. « Oportet enim universaliores effectus in universaliores et priores causas reducere. Inter autem omnes effectus universalissimum est ipsum esse. Unde oportet quod sit proprius effectus primae universalissimae causae quae est Deus ... Producere autem esse absolute, non in quantum est hoc, vel tale, pertinet ad rationem creationis. Unde manifestum est quod creatio est propria actio ipsius Dei »⁴³. Quod potest sic declarari. In creatione causatur esse simpliciter et per se: fit enim ut id quod non erat ullo modo, incipiat esse; dum in aliis productionibus, causatur esse tale, vg. album, hominem. Proinde haec erit causa creationis, quae est *causa per se essendii simplici-*

³⁹ Oratio 2 contra Arianos, n. 29 MG 26. coi. 207.

⁴⁰ Ibid. n. 31, coi. 211.

⁴¹ Sermo, Miscet. aejust., t. I, p. 702.

⁴² Aug., De f/en. ad lit. l. 9. c. 15, n. 28.

⁴³ Γ, qu. 45, art. 5. Cf. qu. 65, art. 3; Pol. qu. 3, art. 4. c

ter. Esse autem est effectus universalissimus, qui in omni ente invenitur. Ergo causa per se essendi simpliciter, seu cuius obiectura formale sit ratio essendi, debet esse causa universalissima, hoc est, causa omnis entis creabilis; causa enim particularis, in qua esse est contractum et causatum, nequit esse talis causa, tum quia deberet causare seipsam, tum quia deberet habere virtutem infinitam. Solum *ipsum Esse*, habens a se rationem essendi nullo modo coarctatam, potest esse causa universalissima et prima, ac proinde causa per se essendi simpliciter. Solus igitur Deus, qui est ipsum Esse subsistens, potest creare ut causa principalis.

Dices. — ¶ Creatura potest id facere quod requirit tantum potentiam finitam. Sed creare requirit tantum potentiam finitam; et ratio est quia effectus creationis est ens finitum. Ergo creaturam creare non repugnat.

Respondeo. *Concedo maiorem. Nego minorem*, et ad rationem additam *respondeo* « quod virtus facientis non solum consideratur ex substantia facti, sed etiam ex modo faciendi: maior enim calor non solum magis sed etiam citius calefacit. Quamvis igitur creare aliquem effectum finitum non demonstret potentiam infinitam, tamen creare ipsum ex nihilo demonstrat potentiam infinitam ... Si enim tanto maior virtus requiritur in agente quanto potentia est magis remota ab actu, oportet quod virtus agentis ex nulla praesupposita potentia, quale agens est creans, sit infinita, quia nulla proportio est nullius potentiae ad aliquam potentiam, quam praesupponit virtus agentis naturalis, sicut non entis ad ens » “⁴⁴. Et simul in his verbis novum habes argumentum quo appareat creaturam non posse creare.

Instabis. — Sed facere ex nihilo non arguit potentiam infinitam. Creatura enim potest facere aliquid ex contrario, seu calidum ex frigido. Sed maiore virtute opus est ut fiat aliquid ex contrario quod resistit quam ex nihilo quod non resistit. Ergo remanet difficultas.

Respondeo. *Nego min. subs.* Ad Titionem additam, *conc. maiorem, nego minorem*. Qui enim facit aliquid c contrario facit aliquid ex aliqua potentia, quantumvis ligata; qui autem facit aliquid ex nihilo hoc facit ex nulla potentia⁴⁵

Dues 2^a. Homo potest generare hominem. Ergo angelus, qui est virtutis superioris poterit producere angelum. Sed in an-

⁴⁴ I*. qu. 45, art. 5, ad 3uni. Cf. 3° qu. 78, a. 4, ad 2.

⁴⁵ *Ibid*, ad 2uin.

gelo non est materia ex qua fiat. Ergo fiet ex nihilo sui et subiecti, id est creabitur.

Respondeo. Cone, antecedens; nego consequentiam et consequens. Nam, nullum « ens creatum potest producere aliquod ens absolute, nisi in quantum esse causât in hoc. Et sic oportet quod praeintelligatur id per quod aliquid est *hoc* actioni qua facit sibi simile. In substantia autem immateriali non potest praeintelligi aliquid per quod sit *haec*; quia est haec per suam formam, per quam habet esse, cum sint formae subsistentes. Igitur substantia immaterialis non potest producere aliam substantiam immaterialem sibi similem quantum ad esse eius, sed quantum ad perfectionem aliam quam superadditam » ⁶⁷G.

b) Repugnat etiam creaturam esse instrumentum creationis. — Causa enim instrumentalis habet aliquam actionem *propriam* quae *praesupponitur* actioni causae principalis; securis secat lignum, quod *praesupponitur* actioni fabricandi lectum. In creatione autem nullus effectus praesupponi potest effectui causae creatricis, cum hic effectus sit communissimus omnium et praesuppositus cuivis alii effectui, nam causa creatrix facit esse simpliciter; insuper, creatio fit ex nullo praesupposito: ergo non praesupponit effectum instrumento ⁶⁸proprium.

Ad idem redeunt aliae rationes: v. g. instrumentum adhibetur ad causandum aliquid per viam motus. Sed in creatione non est motus. Vel etiam: instrumentum adhibetur propter suam convenientiam ad subiectum actionis: sed in creatione, nullum praesupponitur subiectum.

Adde quod ad creationem primi creati, nullum sane potest cogitari instrumentum.

Dices (cum Suarezio): Deus potest elevare creaturam ut per suamet entitatem absque alia superaddita efficiat effectum excedentem virtutem suam naturalem ut fit in sacramentis. Ergo potest elevare creaturam ad hoc ut sit instrumentum creationis.

Respondeo. Transmisso antecedente, quod tamen nec concederetur ab iis qui causalitatem physicam sacramentorum negant, nec ab iis qui instrumentum elevari non posse tenent nisi addita entitate qualitatis imperfectae seu fluentis, *negatur consequentia et consequens.* Ratio enim cur creatura nequeat esse instrumentum creationis non est quia hoc esset supra suam potentiam naturalem.

⁶⁷ *Ibid.* ad ilim. Confer cum 1*, qu. 76, art. 6 ad 2um et 3um.

⁶⁸ 1*, qu. 45, art. 5. — 2 *Coni Gent.* c. 21.

§ — C. Boyer S. 1. — *De Deo creante et elevante.*

sed quia natura creationis excludit instrumentum, cum instrumentum supponat motum et subiectum, quae in creatione non dantur.

Nota. — Scotus quidem admittit thesim nostram, sed rationes nostras praecipuas impugnat, multa loquendo contra argumenta D. Thomae⁴⁸. Sic negat esse compositi produci a Deo, et non a generante. Sed non attigit mentem Angelici, qui non negat esse compositi produci a generante secundum quid et per accidens, sed negat hoc esse produci a generante *simpliciter et per se primo*: non facit enim generans ut compositum sit, sed facit ut sit tale. Sed non potest facere ut sit tale, nisi aliquo modo, quamquam non per se primo, faciat ut sit.

LECTIO PATRUM; Ex S. Athanasio, *Oratio 2 contra Arianos*, n. 24

Atqui ipse non certe adoratus fuisset, nec ista de eo dicerentur, si prorsus e nuncro esset rerum creatarum. Quia vero non est creatus, sed proprius est substantiae Dei adorandi fetus ac naturalis Filius, idcirco adoratur et Deus creditur, estque Dominus exercituum, dominator atque omnipotens, sicuti ipse Pater. Siquidem ipse dixit: *Omnia quocumque habet Pater, mea sunt*. Filii enim proprium est ea quae Patri sunt habere, ac talem esse ut in ipso Pater conspiciatur et per eum omnia facta fuerint, in coque fiat et constet omnium salus. Nam hoc ab illis inquirere haud abs re erit, quo magis sit perspicua illorum haeresis refutatio: Quare nimirum cum res omnes sint creatae, atque ex nihilo exstiterint, ipseque Filius secundum vos sit creatus et ex earum rerum numero quae aliquando non fuerunt, omnia tamen per ipsum fecit Deus et sine illo factum est nihil? Vel quare cum *omnia* dicitur, Filium inter omnia significari nemo intelligit; cum vero de Verbo loquuntur Scripturae, non ipsum e numero omnium esse intelligunt, sed cum Patre collocant, omniumque conservationi et saluti in eo providet ac prospicit Pater: maxime cum omnia eodem imperio, quo ipse a solo Deo factus est, fieri possint? Nec enim Deus iubendo defatigatur, vel ad omnia creanda est imbecillior, ut solus solum Filium creet, quo adiutor et ministro indigeat ad res alias producenda? Nam nulla interponitur mora ut ea quae voluerat fiant; sed satis fuit eum velle, statimque omnia exstiterunt, nemoque eius restitit voluntati. Quare igitur non a solo Deo omnia eodem iussu facta sunt, quo Filius factus est? Vel si factus ipse est, dicent velim quare omnia per ipsum facta sunt? sane nihil nisi perabsurdum habent quod respondeant (MG 26, col. 19S).

26 Insuper hoc etiam pacto redargui potest illorum inscitia. Si ipsum quoque Verbum factae est naturae, qui fieri potest ut cum ipsa Dei actionem sustinere non queat, solum Verbum ex omnibus a non facta et purissima De natura fieri fiatuerit, uti vos asseveratis? Nam necesse est, si possit Verbum, res omnes similiter posse: aut si nulla possit, nec Verbum item posse, utpote quod secundum vos una sit e lactis rebus. Rursus si.

ideo quod facta natura non possit actionis ipsius Dei esse particeps, intermedii alicuius opus fuit, sane cum Verbum factum sit et creatum, ut possit creari, necessarius omnino fuerit aliquis item intermedius, quandoquidem ipsum quoque est ex numero factarum naturarum, quae actionis Dei participes esse non queunt, sed intermedio indigent aliquo. Quod si intermedius aliquis inter illum intermedium et Deum reperiatur, alio iterum intermedio propter istum opus erit, itaque quis progrediendo et mente indagando, maximam confluentium intermediorum turbam offendet, ac proinde nulla res creata poterit exsistere et constitui, cum semper intermedio aliquo indigeat, unusque intermedius sine alio intermedio non possit fieri, ideo quia omnes factae sunt naturae, quae actionis solius ut vos contenditis, particeps esse non potest. Quanta igitur illorum <eKie-mentia, ex qua res iam factas fieri non potuisse arbitrari illos necess<est. An vero necdum factas esse opinantur, intermediumque aliquem adhuc quaerunt? Nam iuxta impiam hanc et stultam illorum sententiam, minime existerent etiam ea quae exsistunt, cum intermedius non reperiatur. (Ibid, col 202).

§ 3-

Scholion.

*De repraesentatione Trinitatis in creaturis*⁴.

Distinguendum est primum inter repraesentationem per modum *vestigii* et repraesentationem per modum *imagineis*. Vestigium causae habetur in effectu quando « aliquis effectus repraesentat solani causalitatem causae non autem formam eius » : effectus non habet formam similem formae causae; et proinde non ostendit qualis sit causa, sed tantum quod haec sit causa : ducit ad cognoscendam existentiam causae; non autem eius naturam. Imago autem alicuius causae habetur in effectu si « effectus repraesentat causam quantum ad similitudinem formae eius, sicut ignis generatus ignem generantem, et statua Mercurii Mercurium ». Quo posito, dicendum est ; 1° *In creaturis rationalibus est repraesentatio Trinitatis per modum imagineis*. Ibi enim est imago Trinitatis, ubi habetur similitudo divinarum processio- num; sed haec similitudo habetur in creaturis rationalibus; nam in vis habetur verbum conceptum et amor procedens; sicut in Trinitate Filius procedit ut verbum intellectus et Spiritus Sanctus ut amor voluntatis. Et haec imago attenditur secundum ea quae sunt *proprietates personarum*.

⁴ P, qu. 45, art. 7. Billot. *De Trinitate personarum* th. XV.

2° *In omnibus autem creaturis repraesentatio Trinitatis invenitur per modum vestigii.* « Quaelibet enim creatura subsistit in suo esse, et habet formam per quam determinatur ad speciem et habet ordinem ad aliquid aliud. Secundum igitur quod est quaedam substantia creata, repraesentat causam et principium; et sic demonstrat personam Patris, qui est principium non de principio. Secundum autem quod habet quamdam formam et speciem, repraesentat Verbum, secundum quod forma artificiati est ex conceptione artificis. Secundum autem quod habet ordinem, repraesentat Spiritum Sanctum in quantum est amor: quia ordo effectus ad aliquid alterum est ex voluntate creantis»⁸⁰. Ergo id quod invenitur in omnibus creaturis arguit potentiam, sapientiam, amorem divinum; sed haec attributa Dei similitudinem habent cum eo quod est proprium personarum, et proinde eis appropriantur, nempe potentia innuit proprietatem Patris, principii sine principio; sapientia innuit proprietatem Filii, per intellectum procedentis; amor innuit proprietatem Spiritus Sancti, per voluntatem procedentis. Quia tamen hoc modo repraesentatio Trinitatis attenditur secundum *appropriate* tantum, non est nisi vestigium, scilicet ducit quidem aliquo modo ad Trinitatem, et non solum ad Deum ut unum; sed non est secundum aliquid quod processione personarum sit proprie et immediate simile.

Alia et alia considerari possunt in creaturis, quae attendantur secundum *appropriate* divinis personis. Quod S. Augustinus profunde et amanter fecit in suis libris *de Trinitate*. Sint haec huius S. Dodoris verba: «Haec igitur omnia quae arte divina facta sunt videntur unitatem quamdam in se ostendunt, et speciem et ordinem. Quidquid enim horum est, et unum aliquid est, sicut sunt naturae corporum et ingenia animarum; et aliqua specie formatur, sicut sunt figurae vel qualitates corporum, ac doctrinae vel artes animarum, et ordinem aliquem petit aut tenet, sicut sunt pondus vel collocationes corporum, atque amores aut delectationes animarum. Oportet igitur ut Creatorem per ea quae facta sunt intellectum conspicientes. Trinitatem intelligamus, cuius in creatura, quomodo dignum est, apparet vestigium. In illa enim Trinitate summi origo est -erum omnium, et perfectissima pulchritudo, et beatissima delectatio»⁶¹. TH

Λ'οια bene quod tum vestigium, tum etiam imago Trinitatis

⁸⁰ W i», qu 45, art. 7.

⁶¹ *De Trinitate*, lib. 6, c. 10, n. 12, ML 42, col. 932

in rebus creatis non possunt a nobis cognosci ut vestigium et ut imago Trinitatis nisi *post* cognitam a nobis Trinitatem per lumen fidei. «Propheta enim dixit: *Nisi credideritis, non intelligetis*M. Per fidem copulamur, per intellectum vivificamur. Prius haeremus per fidem, ut sit quod vivificetur per intellectum » §3. Est. enim impossibile per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis pervenire. ut in alio tractatu demonstratur M.

Articulus tertius.

Utrum Deus libere creaverit.

Cfr. S. Thomas, Sum. thcol. qu. 19, art. 3; qu. 44, art. 4; Opusc. *De aeternitate mundi* {27 in cd. Rom); *De Potentia*, qu. 3, a. 13. — S. Bonaventura, In 2, d. 2, q. 1-3. — Scotus, In 2, d. q. 3. — Suarez, *Metaph.* disp. 30, sect. 9; disp. 20, s. 6; *De opere sex dierum*, lib. I, c. 2. — Petavius, *De opificio sex dierum*, lib. I, c. 1. — Ioannes a S. Thoma, *Phys.* q. 24. — Palmieri, *De Creat.*, th. 14. — Ruiz, *De voluntate Dei*, disp. 7, & — Lessius, *De div. perfect.*, l. XVI, c. I. — Kleutgen, *Théologie der Parseit*, t. 1, 2 cd. 1867. Etc.

§ i.

Status quaestionis.

I. — Sensus tituli. In praesenti articulo non solum de libertate Dei in creatione, quae et in aliis tractatibus defenditur, sed etiam de duabus quaestionibus cum divina libertate connexis, quae singulariter ad rem nostram pertinent, nempe de fine Creatoris et de initio durationis creaturarum. Quidam enim eum finem creationis excogitaverunt qui necessitatem induceret; et nonnulli ex tali necessitate eruerunt creationem esse ab aeterno.

Cum Deus audiat ens supremum a quocumque alio independens, omnino patet cum in creando libertate a coactione gavisum esse. Quaestio igitur non potuit poni nisi de libertate indifferetiae, quae nempe immunitatem a quacumque necessitate etiam interna comprehendit, et plenum dominium agentis in actum suum: num scilicet sit in 1)eo aliqua lex naturae aut exigentia ex parte

« Isaias, VII, 9, iuxta LXX.

53 S. Augustinus, *In Ioan.* tr. 27, n. 7. ML 35, col. 1618.

M Cf. ia, qu. 32, art. 1.

alicuius attributi divini unde necessitas creationis oriatur, ita ut Deus eius sit essentiae ut non potuerit non creare?

Porro, in fine creationis investigando, distinguendum est finem operantis (creantis) et finem operis (creaturarum). Finis enim operis est ad quem opus vi suae naturae intrinsece vel immanenter tendit, ut horologium ad tempus indicandum vel oculus ad videndum. Finis operantis, scilicet quem operans intendit, potest alius esse a fine operis, quamvis hunc etiam finem consequenter velit: opifex horologia facit ut pecuniam lucretur, quamquam vult quoque ut horologia tempus indicent. Finis ita descriptus dicitur finis *qui*: actio qua is finis obtinetur vocatur finis *quo*; finis *cui est* subiectum cuius gratia finis *qui* intenditur.

Cum deinde de tempore creationis agitur, et quaeritur utrum facta sit in tempore, sensus non est: ¶ utrum *ante* creationem fuerit tempus: certo enim non fuit. Tempus enim est numerus motus; ubi non est motus, non est tempus. Si igitur « in tempore » significat « in medio temporis » creatio non facta est *in* tempore, sed *cum* tempore, ut explicat S. Augustinus: « Quod enim fit in tempore, et post aliquod fit, et ante aliquod tempus ... Cum tempore autem factus est mundus, si in eius conditione factus est mutabilis motus »'. jjjH

Nec quaeritur 2° utrum mundus fuerit aeternus *eodem sensu* quo Deus est aeternus; nam aeternitas divina est tota simul, dum tempus sine initio esset tamen successivum: « Nec tu tempore tempora praecedis, alioquin non omnia tempora praecederes. Sed praecedis omnia praeterita celsitudine semper praesentis aeternitatis, et superas omnia futura, quia futura sunt, et cum venerint praeterita erunt; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient »'.

Sed quaeritur utrum mundus habuerit *initium temporis sui*, vel utrum tempus et creatura habuerint initium an fuerint sempei. vel etiam utrum fuerit instans existentiae mundi, ante quod nullum aliud instans sit. Haec est disputatio de aeternitate mundi. Insuper quaestio ponitur de *fercto*. Hic mundus, a Deo creatus, fuitne semper, an percurrento tempora praeterita cursu retrogrado estne invenire primum instans, in quo mundus incepit esse et ante quod nihil erat praeter Deum? Propter tamen utilitatem rei. tum ad eligenda inedia quibus probetur mundum incepisse,

1 S. Augustinus, *De Civitate Dei*, lib. u, c. 6. ML 41, Col. 521

3 Id., *Confession*, lib. ii, c. ij, n. 16. ML 32, col. 815.

tum ad intelligendas controversias inter catholicos existentes, aliquid dicemus de *quaestione possibilitatis* mundi sine initio temporis.

II. Opiniones. A. *De libertate creationis*. Necessitatem existentiae mundi propugnare debent systemata pantheistica et generatim quaecumque genuinam creationem non profitentur. Insuper nonnulli philosophi vel theologi, qui mundum esse vere creatum tenebant, arguentes tamen ex attributis divinis, quibus, aiebant, Deus ad optimum eligendum determinatur, negaverunt mundum potuisse a Deo non creari, vel etiam non omnium possibilium optimum creari. Ita iam Abaelardus; deinde Leibniz, Malebranche, Hermes, Gunther quibus prope accessit Rosmini.

B. *De fine creationis* sciendum est Hermes sub influxu Ethicae kantianae docuisse mundum non esse ad Dei gloriam creatum, sed ultimatim ad felicitatem creaturae rationalis. Putavit enim Deum non posse sine detrimento suae sanctitatis honorem proprium quaerere. « Qui honorem quaerit, ait ille, etsi illum mereatur, est ambitiosus, ambitio autem secundum rationem et revelationem est reprehensibilis et prohibita ». (Dogm. P. II, § 177). Laberthonniere multa etiam scripsit contra eos qui finem mundi ingloria Dei procuranda reponunt⁴⁶

C. *De tempore creationis*. Γ Aristoteles docuit mundum esse aeternum, nec posse non esse aeternum, non solum quoad materiam, sed etiam quoad formam⁴⁷. S. Thomas, quemadmodum censuit creationem ab Aristotele admissam esse, ita in praesenti quaestione putavit Aristotelem non intendisse argumentari simpliciter contra possibilitatem creationis in tempore, sed « ad contradicendum rationibus, antiquorum ponentium mundum incipere

¹ Pantheistae generatim clarius adhuc et vividius libertatem Dei in productione mundi negant quam ipsam creationem. Sic, de Plotino, lege R. Arnou, *Le désir de Dieu dans la philosophie de Plotin*, p. 141 ss.; de Spinoza, lege V. Delbos, *Le Spinosisme*. Paris, 1916, p. 67 ss.

⁴ Cf. Kleutgen, *Théologie der Vorseit*, ed. 2, Munster, 1867. t. I, nn. 428 sqq. *Coll. Lac.* t. 7, col. 86.

⁵ Cf. Archivio di Filosofia, 1033, Π, pag. 3-36; II, pag. 10-71; *Études sur Descartes*, Paris, 1935, t. II, p. 370.

⁶ *Phys.*, lib. 8. — Aristoteles improbavit Platonem eo quod iste mundum incepisse tenuerit, quod tamen non ita certum est: Taylor, *Plato*. London, 1926, p. 442, ss. tribuit Platoni doctrinam aeternitatis mundi: Dits vero illam inceptionis mundi, *Autour de Platon*, Paris, 1927, p. 571. Neoplatonici mundum aeternum esse docebant.

secundum quosdam modos in veritate impossibiles » ;. Praeterea, Augustinus hoc modo refert platonicas seu potius *neoplatonicas* quasdam opiniones: «Qui autem a Deo quidem factum fatentur (mundum), non tamen eum volunt temporis habere, sed suae creationis initium, ut modo quodam vix intelligibili semper sit factus, dicunt quidem aliquid, unde sibi Deum videntur velut a fortuita temeritate defendere, ne subito illi venisse credatur in mentem, quod numquam ante venisset, facere mundum et accidisse illi voluntatem novam, cum in ullo sit omnino immutabilis» Quos deinde Avicenna, Averroes et Eckart secuti sunt. — 2 Catholici autem doctores omnes tenuerunt creaturas de *facto* habuisse initium in tempore; sed inter se discrepant, cum de *possibilitate* creationis ab aeterno ponitur quaestio. Multi contendunt creationem ab aeterno *simpliciter repugnare*. Quod ad Patres attinet, non videtur verum esse, quod quidam⁹ dicunt, eos scilicet unanimiter pro hac sententia locutos esse. Saepius enim Patres¹⁰ videntur de alia quaestione agere, etiam in illis textibus quos Petavius congegit¹¹* tractant enim de creatione facta revera in tempore, vel denegant mundo hanc aeternitatem quae certo certius Deo propria est. Attamen non pauci Patres aut dixerunt simpliciter mundum non potuisse non habere initium temporis aut ita locuti sunt ut huic opinioni faverent. Sic S. Iustinus: «Si id omne quod fit antequam fieret non erat, non igitur aeternum et principii expers tempus est. Quare neque motus est aeternus expersque principii, cuius numerus est tempus » Sic Tertullianus: «Quis enim alius Dei census quam aeternitas? Quis alius aeternitatis census, quam semper fuisse et futurum esse, ex praerogativa nullius initii et nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit cuius est proprium»¹³. Etiam Methodius: « Quod simul interminatum est, cum ortus initium non habeat,

" Qu. 46, art. i. — Historia vero hodierni scribunt non solum Aristotelem aeternitatem mundi simpliciter defendisse, sed aeternitatem mundi *necessariam* esse in systemate Aristotelis: quod forte validius affirmant quam probant.

e *De Civitate Dei*, lib. 11, c. 4, n. 2 ML 41, 319.

» Vg. Janssens, p. 191.

io Vg. S. Gregorius Nyssen., Basilius, S. Cyrillus Alex. Athanasius.

n *De Dea*, hb. 3, c. 6. Parisiis, 1865, t. I, p. 293 sqq.

« *Confutat.* 31.

»» *Contra Hermogenem*, cap. 4-

una ingenitum et aequalis virtutis esse necesse est »¹⁴. Vides nempe hos Patres impossibilitatem creationis ab aeterno ponere non simpliciter ex Scriptura vel traditione, sed *ratiocinando*, ad aliquam aliam veritatem declarandam, pro qua alia argumenta etiam tradunt. Intentio enim eorum erat factum inceptionis mundi asserere, naturamque increatam Verbi a creatis seiungere. Proinde, nulla est necessitas eos sequendi in opinione de impossibilitate aeternitatis mundi. — *Medio aevo*, plures doctores creationem ab aeterno repugnare tenuerunt: ita Alex. Hal., S. Albertus M.¹⁵, S. Bonaventura, Guilielmus Parisiensis¹⁶, Richardus¹⁷, Henricus Gandavensis¹⁸. S. P>onaventura haec habet: «Ponere mundum aeternum esse sive aeternaliter productum, ponendo res omnes ex nihilo productas, omnino est contra veritatem et rationem, sicut ultima ratio probat (nempe quia quod habet esse post non esse non potest esse aeternum); et adeo contra rationem, ut nullum philosophorum quantumcumque parvi intellectus crediderim hoc posuisse »¹⁹. Eandem sententiam elegerunt postea Tolletus, Valentia, Petavius, Maurus²⁰; quam etiam opinionem nostris diebus resolute defendit Palmieri²¹; eumque sequuntur Pesch, Larousse, Pignataro, aliique. — 30 Alii vero doctores fide tenentes creationem factam esse in tempore, tamen docuerunt *non probari impossibilitatem creationis ab aeterno*. Iam Augus-

¹⁴ Apud Photium, *Coci*. 235.

¹⁵ *Physic.*, lib. 8, tract. 1.

¹⁶ Lib. i, *De universo*.

¹⁷ 2 (l. i a. 3, q. 4.

¹⁸ *Quodlib.* I, qu. 7.

¹⁹ Unde de Aristotele addit haec verba valde significantia: «Quidam tamen moderni dicunt Philosophum nequaquam illud sensisse nec intendisse probare, quod mundus omnino non coeperit, sed quod non coeperit naturali motu. — Quod horum magis verum sit, ego neseio; hoc unum scio quod si posuit mundum non incepisse secundum naturam, verum posuit. et rationes eius sumptae a motu et tempore sunt efficaces. Si autem hoc sensit, quod nullo modo coeperit, manifeste erravit, sicut pluribus rationibus ostensum est supra. Et necesse fuit eum ad vitandam contradictionem ponere aut mundum non esse factum, aut non esse factum ex nihilo. Ad vitandam autem infinitatem actualem, necesse fuit ponere aut animae rationalis corruptionem, aut unitatem, aut circulationem; et ita auferre beatitudinem. Unde iste error et malum habet initium et pessimum habet finem». 2 *Sent.*, dist. i, p. i, art. i, qu. 2, In ed. Quaracchi, t. 2, pag. 19 sqq. Cf. *In Exameron* col. VI, nn. 2-5, t. 5, p. 360.

²⁰ *Qu. philos.*, vol. 2, lib. 3, qu. I.

²¹ *Cosmologie*, th. 31.

tinus, decertans cum neoplatonicis qui mundum a Deo factum esse dicebant, at non in tempore, sed ab aeterno, quamquam non aeternum eodem modo quo Deus est aeternus, ad hoc tantum argumenta sua dirigit ut demonstret hanc opinionem non esse necessariam, ac proinde credendum esse Scripturis initium rerum in tempore narrantibus. Hic saltem locus est relegendus: «Sicut enim, inquiunt, si pes ex aeternitate semper fuisset in pulvere, semper ei subesset vestigium; quod tamen vestigium a calcante facium nemo dubitaret, nec alterum altero prius esset, quamvis alterum ab altero factum esset: sic, inquiunt, et mundus atque in illo dii creati, et semper fuerunt semper existente qui fecit, et tamen facti sunt. Numquid ergo si anima semper fuit, etiam miseria eius semper fuisse dicenda est? Porro si aliquid in illa, quod ex aeterno non fuit, esse coepit ex tempore, cur non fieri potuerit, ut ipsa esset ex tempore, quae antea non fuisset? Deinde beatitudo quoque eius post experimentum malorum firmior et sine fine mansura, sicut iste (Porphyrins) confitetur, procul dubio cepit ex tempore, et tamen semper erit, cum antea non fuerit. Illa igitur omnis argumentatio dissoluta est, qua putatur *nihil esse posse* sine fine temporis, nisi quod initium non habet temporis. Inventa est enim animae beatitudo, quae cum initium temporis habuerit, finem temporis non habebit. Quapropter divinae auctoritati humana cedat infirmitas »²² Infra dicit hos philosophos velle mundum habere non quidem temporis « sed suae creationis initium, ut *modo quodam vix intelligibili* semper sit factus » Si vix intelligibilis est modus iste, ergo non simpliciter intelligibilis est²³. Sed postea S. Thomas omnino ex professo docuit, coaevis multis murmurantibus, quod « mundum non semper fuisse *sola fide* tenetur, et demonstrative probari non potest ». Et addit: « Et hoc utile est ut consideretur, ne forte aliquis quod fidei est demonstrare praesumens, rationes non necessarias inducat, quae praebeant materiam irridendi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere quae fidei sunt »²⁴ Eandem positionem tenuerunt multi ex diversis scholis: Durandus, Occamus, Thomistae O. P., plures Scotistae, Suarez,²⁵ Vasquez, Molina, et recentius Liberatore, Schiffini, Mendive, Beraza, etc. Inter

²² *De Civitate Dei*, lib. io. c. 31 ML 41. col. 311-313

jg

²³ Ibid., lib. ii, c. 4, n. 2, col. 319.

²⁴ S. Thomas eodem modo interpretatur S. Augustinum *De aeternitate mundi*.

²⁵ I., qu. 46, art. 2. Cf. opusculum *De aeternitate mundi*, an. 1270.

quos tamen differentia quaedam invenitur: nam Capreolus, Ferrariensis, Scotus, Vasquez cum quibus S. Thomas annumerandus esse videtur impossibilitatem creationis ab aeterno, contendunt non demonstrari, non solum pro entibus permanentibus, sed etiam *pro successivis*, seu per generationes successivas productis; contra, Soto, Suarez, Joannes a S. Th. ar, quos sequitur URABURU²⁸, tenent impossibilem esse motum ab aeterno et consequenter dicunt entia successiva non posse esse ab aeterno, sed tantum entia permanentia, et hoc ex repugnantia infiniti actualis.

III. Documenta Ecclesiae. A. *Libertas Dei in creatione*. Concilium Senonense damnavit an. 1140 hanc propositionem Abaelardi: « Quod ea solummodo possit Deus facere vel omittere, vel eo modo tantum vel eo tempore quo facit et non alio ». Concilium *faticanum*, postquam Lateranensi IV addiderit verba « liberrimo consilio », eum anathemate damnavit qui « Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse quam necessario amat seipsum »²⁹.

B. Ibidem Concilium *Vaticanum* edixit quod si quis < mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit, anathema sit ».

C. In concilio *Lateranensi IV* ponitur quod Deus « sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam »³⁰, quae verba recitantur in concilio *Vaticano*. Ergo tempus mundi habuisse initium documentis Ecclesiae constat³².

²⁰ *Disp. Metaph.* 20, s. 6, n. 16.

²⁷ *Ph. nat.*, qu. 24, art. 2. Ed. Vives, t. 2, p. 406.

²⁹ *Cosmol.*, p. 285.

²¹¹ Denz. 374 (Cf. 607), 1.805 (Cf. sess. 3 cap. 1).

³⁰ Denz. 428.

³¹ *Constitutio dogmatica de fide catholica*, cap. 1. Denz. 1783.

³² R. P. Sertillanges in recenti opere *L'idée de création et ses retentissements en philosophie*, Paris, 1945. dubia movit de certitudine huius definitionis. At videtur quod saltem a tempore S. Augustini quaestio teneant dare posita et consequenter verba conciliorum sine ambiguitate creationem ab aeterno excludunt.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS III. — Deus liberrimo consilio ad bonitatem SUAM MANIFESTANDAM SEU AD SUI GLORIAM MUNDUM IN TEMPORE CREAVIT. Quod AUTEM in TEMPORE CREAVERIT non nisi PER REVELATIONEM certo SCIMUS.

Probatur prima pars: *Deus libere creavit.*

I. *In Scripturis* fons huius doctrinae aperte invenitur, a quibus nihil plus abhorret quam necessitas actionis Dei ad extra. Sit illud S. Pauli, qui postquam semel et iterum divinam libertatem commendaverit, ad Dei propositum se erigit « qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae³³. Quod autem fit secundum consilium voluntatis, libere fit: ubi enim necessitas, non datur locus consilio. Dicit alia Scriptura quod Deus « omnia quaecumque voluit fecit » Sed haec verba sensu obvio et usitato adhibentur ad libertatem perfectam significandam; et revera qui non potest non facere aliquid, non potest quaecumque vult facere.

11. Patres contra diversos haereticos (Gnosticos, Manichaeos) hanc doctrinam expresserunt, speciatim Irenaeus: « Ipse omnia libere fecit, et quemadmodum voluit »³⁵. S. Athanasius per hoc distinguit generationem Verbi et creationem rerum quod haec est libera, illa autem naturalis et necessaria³⁶. S. Augustinus: « Qui ergo dicit: quare fecit Deus caelum et terram? respondendum est ei: quia voluit. Voluntas enim Dei causa est caeli et terrae, et ideo maior est voluntas Dei quam caelum et terra. Qui autem dicit: quare voluit facere caelum et terram? maius aliquid quaerit quam est voluntas Dei: nihil autem maius inveniri potest »³⁷. — Sane nonnulli Patres, iuxta modum loquendi platonium, dixerunt Deum creasse quia si non creasset fuisset *invidus*, quod primo aspectu

⁸³ £/»/. I, n.

³⁵ Ps. CXIII, n; CXXXIV, 6.

³⁶ *Adversus haeres*, lib. 3, c. 8. MG 7, col. 868.

³⁷ *Contra Arianos*, lib. 3. MG 26, col. 452.

³⁷ *De Genesi contra Munich*[^] lib. I, c. 26, n. 4. ML 34, col. 175 Cf
De Civitate Dei, lib. n, c. 24. etc.

videtur reddere creationem intrinsece necessariam, ut quando Augustinus ait: « Sed bona facere si non posset, nulla esset potentia; si autem posset nec faceret, magna esset invidentia »³⁸. At haec dicunt Patres ut *rationem convenientiae* afferant ad intelligendam creationem, ad explicandum quod Deus *potuerit* creare, quod creatione laudetur bonitas Dei, non ad ostendendum quod *debuerit* creare, nam talem necessitatem constanter excludunt.

III, Ratio idem evincit. « Voluntas enim divina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam, quae est proprium eius obiectum. Unde bonitatem suam Deus ex necessitate vult...³⁹ Alia autem a se Deus vult, in quantum ordinantur ad suam bonitatem ut in finem. Ea autem quae sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest... Unde cum bonitas Dei sit perfecta et esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quod alia a se cum velle non sit necessarium absolute, et tamen necessarium est ex suppositione. Supposito enim quod velit, non potest non velle, quia non potest voluntas eius mutari »⁴⁰. Ad solvendas difficultates quae *ex ratione* fieri possunt contra libertatem creationis et harmoniam huius doctrinae cum divina immutabilitate, retine praesertim quod *ille idem actus divinus* qui est ipse Deus et qui dicit nunc respectum ad existentiam mundi, potuisset, manendo intrinsece et in se omnino immutatus, habere respectum ad non existentiam mundi, si Deus elegisset non creare; nec tamen terminatio illius actus ad creaturae existentiam est aliquid extrinsecum Deo, nam praecise haec est vis infinita illius actus ut possit, manendo id quod est, terminari ad mundum hunc vel ad alium, vel etiam ad nullum, prout Deus ipse voluerit. Unde si

³⁸ *De Genesi ad litteram*, lib. 4, c. 16, n. 27. Vide, si placet, quae posuimus de hac quaestione in opere *L'idée de vérité dans la phil. de S. Aug.*, 2e cd. pag. 162 et 165 sqq.

³⁹ « ut in rebus divina bonitas repraesentetur. Necesse est autem quod divina bonitas, quae in se est una et simplex, multiformiter repraesentetur in rebus, propter hoc quod res creatae ad simplicitatem divinam attingere non possunt. Et inde est quod ad completionem universi requiruntur diversi gradus rerum, quarum quaedam altum et quaedam infimum locum teneant in universo. Et, ut multiformitas graduum conservetur in rebus. Deus permittit aliqua mala fieri, ne multa bona impediantur, ut supra (q. 22 a. 2) dictum est ». (1°. qu. 25, a. 5, ad 3).

⁴⁰ P, qu. 19, art. 3

Deus degisset non crearc, nihil in Deo esset mutatum; sed terminus externus quem actus eius habere potuisset, non esset n.

Probatur secunda pars: *Mundus ad Dei gloriam conditus est*. Haec pars est *de fide definita* in Concilio Vaticano.

Probatur I. S. Scriptura tum explicite docet, tum applicat hanc doctrinam. « Ego sum alpha et omega, principium et finis »⁴¹. S. Paulus saepe: « Quis prior dedit illi et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum et in ipso (ἐν αὐτὸν, in ipsum ut in finem) sunt omnia: ipsi gloria in saecula. Amen »⁴². Reprobat eos qui « cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt »⁴³: cut reprobat nisi quia finem rerum non agnoverunt? Nam « Sive ergo manducatis, sive bibitis sive aliud quid facitis, omnia *in gloriam Dei facite* »⁴⁴. « In quo etiam et nos sorte vocati sumus praedestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae, ut simus in laudem gloriae eius »⁴⁵. In psalmis indicatur finis mundi materialis: « Caeli enarrant gloriam eius et opera manuum eius annuntiat firmamentum »⁴⁶. In cantico Danielis: « Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate et superexaltate eum in saecula ». Et Isaias refert Dominum dicentem: « Propter me, propter me faciam ut non blasphemem, et gloriam meam alteri non dabo »⁴⁷.

II. Ex Patrum testimoniis, quae multa sunt, haec saltem pulchre sonantia excerpamus. In *Didache*: « Tu. Domine omnipotens, creasti omnia propter nomen tuum, et cibum potumque dedisti hominibus ad fruendum. ut tibi gratias agant, nobis autem largitus es spiritualem cibum et potum et vitam aeternam per puerum tuum. Ante omnia gratias tibi agimus, quod potens es; gloria tibi in saecula »⁴⁸. Nyssenus: « Divinae gloriae celebrandae mate-

⁴¹ In hac quaestione Suarez optima habet *Disp. Metaph.* d. 50, s. q.

⁴² *Apocal.* I, 8.

⁴³ *Rom.* XI. 35-36

⁴⁴ *Rom.* I, 21.

⁴⁵ *I Cor.* X, 31. Cf. *Col.* III. 17, *Eph.* V. 18-20

⁴⁶ *Ephes.* I, 11-12. — Cf. *I Cor.* XV, 23-28.

⁴⁷ *Ps.* XVIII. i

⁴⁸ *Is.* XLIII, ii. Verba *Ierem.* XVI, 4: « Universa propter te facta sunt » ipsum operatum est Dominus non immediate ad rem nostram faciunt cum ex hebraico legendum sit potius: « Universa ad finem suum operatus est Dominus ».

⁴⁹ Cap. X, nn. 3-4 Ed. Funk I. p. 23.

riam tibi tamquam liber scriptus suggerit orbis hic universus » ⁵⁰fl. Augustinus : « Diligit enim nos Deus, et multum nobis dilectionem eius erga nos divina Scriptura commendat. Quomodo ergo diligit? Ut nobis utatur, an ut fruatur? Sed si fruatur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit ... Non ergo fruatur nobis, sed utitur. Nam si neque fruatur neque utitur, non invenio quemadmodum diligat. Sed neque sic utitur ut nos; nam nos res quibus utimur ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur; Deus vero ad suam bonitatem usum nostrum refert... Ille igitur usus qui dicitur Dei. quo nobis utitur, non ad eius sed ad nostram utilitatem refertur, ad eius autem tantummodo bonitatem » ⁵¹,

111. RatioHe theologica. Distinguamus finem ipsius Dei creantis et finem creaturarum. Cum finis Dei creantis ultimus sit propter cuius amorem ille res producit, alius esse non potest nisi ipse Deus, seu bonitas divina: secus Deus moveretur ab aliquo alio, quod independentiae et sufficientiae divinae repugnat. Is autem finis, cum ab aeterno perfectissime existat et plenissime possideatur. non movet ut acquiratur: unde nihil utilitatis vel boni intrinseci per actionem eo fine volitam Deo contingit. Ex amore autem suae bonitatis Deus illos effectus velle potest qui ad eandem bonitatem referri possunt, tamquam illius manifestativi, vel similitudinis illius expressivi. Potuit igitur Deus aliud a se velle, idque producere ad manifestandam suam bonitatem, sive, quod idem est. ad sui ipsius gloriam. Quae gloria vel perfectionis divinae manifestatio ipsi Deo nullum intrinsecum bonum affert, sed nec afferre potest.

« Omne agens agit propter finem: alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quam illud, nisi a casu. Est autem idem finis agentis et patientis, in quantum huiusmodi, sed aliter et aliter. Unum enim et idem est quod agens intendit imprimere, et quod patiens intendit recipere. Sunt autem quaedam quae simul agunt et patiuntur, quae sunt agentia imperfecta; et his convenit quod etiam in agendo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti qui est agens tantum, non convenit agere propter acquisitionem alicuius finis sed intendit solum communicare suam perfectionem, quae est eius bonitas; et unaquaeque creatura intendit

⁵⁰ *Orat 2 in verba* Faciamus hominem.

⁵¹ *De Doctrina christiana*, lib. i, c. 32, n. 35. ML 34, col. 32. De rébus Deo confitentibus, cf *Enarrat, in Ps.* 144. nn. 13-15. ML 37, col. 1877

consequi suam perfectionem, quae est similitudo perfectionis et bonitatis divinae. Sic ergo divina bonitas est finis rerum omnium » w. Brevi, bonitas Dei ut communicanda est linis Dei creantis; bonitas Dei ut acquirenda est tinis creaturae. Bonitas autem Dei a creaturis acquisita est gloria Dei ; quatenus bonitatem quae in Deo est manifestat. Sic gloria Dei est finis creaturae.

Finis igitur creaturae ex line creantis deducitur. Effectus enim ad finem agentis ordinatur. Finis igitur ultimus creaturae est bonitas divina, quae creaturae est et manet cextrinseca. Modus autem quo creatura ordinatur ad hunc finem est ut bonitatem divinam manifestet, illam quadam similitudine possidendo : in quo consistit bonum eius intrinsecum et eius perfectio. Haec tamen manifestatio et hoc intrinsecum bonum referenda sunt ad Deum seu divinam bonitatem, ex cuius amore procedunt et ad cuius amorem ab ipso Creatore ordinantur.

Entia quaecumque « per hoc tendunt in suam perfectionem quod tendunt ad bonum, cum unumquodque in tantum bonum sit, in quantum est perfectum. Secundum vero quod tendit ad hoc quod sit bonum, tendit in divinam similitudinem : Deo enim assimilatur aliquid in quantum bonum est : bonum autem hoc vel illud particulare habet quod sit appetibile, in quantum est similitudo primae bonitatis. Propter hoc igitur tendit in proprium bonum, quia tendit in divinam similitudinem, et non c converso. Unde patet quod omnia appetunt divinam similitudinem quasi ultimum finem»³³.

Porro homines et angeli perfectiore modo quam creaturae irrationales Deo assimilantur. «Deo autem assimilatur maxime creatura intellectualis per hoc quod intellectualis est : hanc enim similitudinem habet prae ceteris creaturis, et hoc includit omnes alias : in genere autem huius similitudinis magis assimilatur Deo secundum quod i'telligit actu, quam secundum quod intell git in habitu vel potentia, quia Deus semper actu intelligens est, ut in I libro (c. 56) probatum est; et in hoc quod intelligit actu, maxime assimilatur Deo secundum quod intelligit ipsum Deum, nam ipse Deus intelligendo se, intelligit omnia alia, ut in I libro (c. 46) probatum est. Intelligere igitur Deum est ultimus finis omnis intellectualis substantiae»³⁴.

9

“ 1“. qu. 4-1, art. 4.

⁶³ *Cont. Genl.*, l. III, c. 24, med. Cf. iam qu. 44 a 4 ad 3.

⁷¹ *Coni Gent.* l. III, c. 25, n. 5. Cf. V. de Broglie S. I. *De fine ultimo huntatuie vifoe*, Parisiis, 1948, Praenotanda, pag, 1-28.

Quae doctrina, si usitatis distinctionibus utamur, sic breviter exprimi poterit: finis *qui* Dei creantis est eius bonitas; finis *quo* Dei creantis qua creantis, est eius bonitas quatenus manifestanda, seu eius gloria.

Finis autem *qui* ultimus creaturae est bonitas divina in se considerata; finis *quo* creaturae est manifestatio bonitatis divinae, quae cum perfectione intrinseca ipsius creaturae coincidit (quamquam distingui solet finis eius primarius (gloria Dei) et finis secundarius (perfectio creaturae); sed tunc finis primarius videtur significare finem *quo* ut relatum ad finem *qui*, id est ut volutum ex Dei amore; et finis secundarius videtur praescindere ab hac relatione (non tamen eam excludere).

Finis autem *cui*, cum proprie significet subiectum cui finis *acquiritur*, vel utilis est, est sola creatura, quia sola bono intrinseco ditatur manifestando divinam bonitatem et eius similitudinem exprimendo.

Nota. — Quamquam voluntas divina non habet causam, ut tamen ordo sit in suis operibus, imponit rebus habitudinem dependendae unius ab aliis; sic res materiales et irrationales factae sunt propter homines, hoc sensu quod Deus qui non voluit eas *propter homines* sed propter seipsum, voluit tamen *eas esse propter homines*. Haec ordinatio finium non raro exponitur a Patribus. Sit illud Lactantii: «Idcirco mundus factus est ut nascamur; ideo nascimur ut agnoscamus factorem nostri ac mundi Deum; ideo agnoscimus ut colamus; ideo colimus ut immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei constat; ideo praemio immortalitatis afficimur ut similes angelis effecti, summo Patri ac Domino in perpetuum serviamus et simus aeternum Dei regnum. Haec summa rerum est, hoc arcanum Dei, hoc mysterium mundi » 8e.

Probatur tertia pars: *Deus creavit mundum in tempore* quod ex sola revelatione certum est.

Creatio in tempore videtur satis clare definita in Lateranensi IV et in Vaticano⁵⁵.

Haec pars est *de fide definita* in Lateranensi IV et in Vaticano. Libere contrevertitur quaestio de *possibilitate* creationis⁵⁵

⁵⁵ *De divin. institut.*, 6. ML 6, col. 757.

⁵⁶ Hoc tamen in dubium hodie vertitur a quibusdam, ut a P. Sertius USGES, sicut supra in nota 32 diximus.

0 — C. Boyer S. I. — *De Deo creante et elevante*.

ab aeterno. Stabilito facto creationis in tempore, de hac possibilitate deinde dicemus.

A. *Creationem foetam esse in tempore probatur:*

I. Ex *Scripturis*, hoc clare habetur. Ipse enim Christus ait: < Nunc clarifica me tu, Pater, apud te ipsum claritate quam habui, *priusquam* mundus esset, apud te »⁵⁷. Et: « Dilexisti me *ante* constitutionem mundi⁶⁸. Item S. Paulus gratias agit Deo qui benedixit nos in Christo, « sicut elegit nos in ipso *ante* mundi constitutionem »⁶⁹. Verba haec sensu obvio intellecta significant mundum non semper fuisse; prioritas quae esset tantum naturae, non temporis, non posset verbis tam emphatice significantibus tempus exprimi: < τη δόξη η ειχον προ του τον κόσμον είναι >. Similiter legitur in *Proverbiis* de Sapientia: « Dominus possedit me initio viarum suarum, *antequam* quidquam faceret a principio ... Nondum erant abyssi, et ego iam concepta eram »⁷⁰.

Insuper dubium esse nequit quin in primo versiculo *Genesis*, verba: « In principio creavit Deus caelum et terram » significant inceptionem in tempore⁷¹. Scriptor sacer intendit manifesto describere initium rerum, ac proinde subaudit quod ante illud initium seu principium nihil erat praeter Deum. Quando S. Ioannes dicit: « In principio erat Verbum », ostendit quod si verba sumantur de initio temporis, ante illud erat Verbum; dum in Genesi in ipso hoc principio mundus creatus est.

Dices. Multi Patres aliter interpretati sunt illud « in principio ». Ergo nullum ex hoc textu habetur argumentum pro initio temporis.

Respondeo. Patres dederunt etiam alios sensus huius locutionis, *concedo*; non admiserunt simul sensum inceptionis in tempore, *nego*.

⁷¹ *Ex Patribus.* Iam vidimus non paucos Patres tenuisse creationem ab aeterno esse impossibilem: ergo *a fortiori* iidem tenuerunt eam de facto fuisse in tempore. Quod autem ad Augustinum pertinet, qui non arguit ex tali impossibilitate, mens⁷²

⁵⁷ Ioan. XVII, 5.

⁶⁸ Ioan. XVII, 24.

⁶⁹ Ephes I, 4.

⁷⁰ Prov. VIII, 22-26.

⁷¹ Cf dicta in thesi I, initio probationis.

cius ex professo aperitur ex hoc quod argumentatur contra adversarios negantes mundum habuisse initium sui temporis, eosque premit ut « credant et mundum ex tempore fieri potuisse, nec tamen ideo Deum in eo faciendo aeternum consilium voluntatemque mutasse »^{e2}. Et alibi dicit: « Et utinam sic sciam quidquid utiliter scire cupio, quemadmodum scio quod nulla fiebat éreatura, antequam fieret ulla creatura »^o.

III. *Ex rationis*, In hac materia, ratio valet duo ostendere: 1° quod creatio in tempore non repugnat; 2° quod convenienti ratione suadetur.

i^o Et primum quidem, *possibilis est creatio in tempore*, seu non est necessarium mundum semper fuisse. Etenim < voluntas Dei est causa rerum. Sic ergo aliqua necesse est esse, sicut necesse est Deum velle illa, cum necessitas effectus ex necessitate causae dependeat, ut dicitur in V. *Metaph.* Ostensum est autem supra, quod absolute loquendo non est necesse Deum velle aliquid nisi seipsum; non est ergo necessarium Deum velle quod mundus fuerit semper, sed eatenus mundus est, quatenus Deus vult illum esse, cum esse mundi ex voluntate Dei dependeat sicut ex sua causa. Non est igitur necessarium mundum semper fuisse; unde nec demonstrative probari potest »^{β4}.

2° Ratio autem *convenientiae* creationis in tempore est quia melius demonstrat potentiam divinam: « Manifestius enim mundus ducit in cognitionem divinae potentiae creantis, si mundus non semper fuit, quam si semper fuisset: omne enim quod non semper fuit manifestum est habere causam; sed non ita manifestum est de eo quod semper fuit »^{os}. Et haec ratio manet, etiamsi lumen naturale non possit probare mundum esse factum in tempore: hoc enim cognosci potest per fidem, et haec fides sufficit ad magis extollendam potentiam divinam; insuper, nulla est creatura rationalis quae nesciat se incepisse. « Si autem quae-ratur quare hoc voluit, sine dubio dicendum quod propter seipsum. Sicut enim propter seipsum res fecit, ut in eis suae bonitatis similitudo manifestaretur in hoc quod, omnibus aliis non existentibus, ipse in seipso omnem sufficientiam beatitudinis habuit

•2 *De civitate Dei*, lib. 11, c. 4, n. 2. ML 41, col. 31Q-320.

M Confess lib. II, c. 12, n. 14, ML 32, 815.

M i^o, qu. 46, art. 1.

i5 *Ibid* ad 6um 11.

et virtutis ad rerum productionem. Et hoc quidem dici potest quantum humana ratio capere potest de divinis, salvo tamen secreto divinae sapientiae, quod a nobis comprehendere non potest»

Obiicitur (Ex Aristotele et Averroë). — 1° Si mundus non est aeternus, antequam inceperet, erat possibilis, seu in potentia ad esse. Sed id quod est in potentia ad esse est materia, quae a forma accepit esse. Ergo antequam mundus inciperet, erat materia. Sed materia nequit esse sine forma. Ergo tandem mundus semper fuit necessario.

Respondeo. Distinguo maiorem, mundus antequam esset, erat in potentia obiectiva, seu erat mere possibilis, *concedo*, erat in potentia subiectiva, *nego. Contradistinguo minorem*. «Antequam mundus esset, possibile fuit mundum esse, non quidem secundum potentiam passivam, quae est materia, sed *secundum potentiam activam Dei*; etiam, secundum quod dicitur aliquid absolute possibile, non secundum aliquam potentiam, sed ex sola habitudine terminorum, qui sibi non repugnant » 68.

Obiicitur 2°. — Si omnis motus supponit motum praecedentem, motus est ab aeterno, et creatio non est in tempore. Sed omnis motus supponit motum praecedentem: nam ut aliquid incipiat moveri, oportet ut aliter se habeat quam prius; sed aliter se habere quam prius est moveri. Ergo motus est necessario ab aeterno.

Respondeo. Concedo maiorem, distinguo minorem: omnis mo-

« In VIII Physic., lect. 2.

« Haec est obiectio, vel huic similis, ut videtur, de qua ait Gentilius: «Vero è che, data la logica aristotelica del rapporto» tra materia e forma, non era possibile raggiungere speculativamente, nel tempo o fuori del tempo, un Dio non creante, una forma che dovesse generare dal proprio seno il mondo. Quindi la creazione, che sa concepire San Tommaso, è eterna» Ita ut S. Thomas debuerit dicere: non intelligo ut credam; ne diceret: non credo ut intelligam. (I problemi della scolastica e il fascicolo italiano, p. 155). At quam parum recte haec dicantur, patet cuique consideranti quid S. Thomas concesserit rationibus Aristotelis, quid eis renuerit, et quidem sola ratione utendo. Concessit quidem illas valere contra eos qui simul negarent originem mundi per creationem et ponerent mundum incepisse in tempore; concessit etiam his rationibus effici ut creatio ab aeterno non appareat impossibilis: sed negavit et demonstravit esse negandum quod his rationibus efficiatur creatio ab aeterno sit sola possibilis, et quod creatio in tempore non sit possibilis. Proinde omnino legitimum et rationabile ac obligatorium est assentiri fidei docenti id quod ratio ignorat, scilicet Deum creavisse in tempore. Cf. In VIII Physic., lect. 3, initio.

e» Ibid, ad

tus qui fit secundum operationem naturarum, seu causarum secundarum, supponit motum praecedentem, *concedo*; omnis motus simpliciter, etiam ille qui incipit esse per creationem, *nego*, nam creatio non est motus proprie dictus nec mutatio.

Obiicilur 3°. — Posita causa perfecte sufficiente, necessarium est ut sequatur effectus. Sed Deus fuit ab aeterno causa mundi perfecte sufficiens. Ergo mundus creatus est ab aeterno.

Respondeo. Distinguo maiorem. Posita causa sufficiente, ponitur effectus, si effectus causatur necessario ex sola forma naturali causae, *concedo*; si effectus ponitur ab agente per voluntatem, *subdistinguo*, effectus sequitur iuxta praedefinitionem huius voluntatis, *concedo*, sequitur alio modo, *nego*. Proinde effectus causae aeternae non erit ab aeterno, si causa vult ut suus effectus habeat esse post non esse.

Instabis. — Voluntas divina est immutabilis. Ergo semper voluit mundum esse. Ergo mundus semper fuit.

Respondeo. Concedo antecedens; distingo primum consequens: ergo semper voluit mundum esse in tempore, *concedo consequentiam*; semper voluit mundum esse; *nego consequentiam* et consequens hoc, atque ultimum consequens.

Obiicilur 4°. — Non potest intelligi cur Deus creaverit mundum in uno tempore potius quam in alio, tunc et non antea vel postea. Ergo dicendum est quod creavit ab aeterno. Et ad confirmationem antecedentis, additur quod si Deus prius non faciebat mundum, et postea fecit, debuit esse aliqua ratio nova huius novae voluntatis; sed haec ratio nova nec in Deo immutabili haberi potest, nec in mundo qui non erat.

Respondeo. Dist. antecedens, non potest hoc a nobis intelligi, *concedo*; est absolute intelligibile, seu Deus non elegit propter rationem sibi notam, *nego*. In confirmatione antecedentis supponitur falso quod ante ortum mundum fuerit tempus, et quod Deus sit in tempore. « In agente universali, quod producit rem et tempus, non est considerare quod agat nunc et non prius secundum imaginationem temporis post tempus, quasi tempus praesupponatur eius actioni; sed considerandum est quod dedit effectui suo tempus quantum voluit, et secundum quod conveniens fuit ad suam potentiam demonstrandam »^{c9}. Et Augustinus : « Quid ei venit in mentem, ut aliquid faceret cum antea numquam aliquid fecerit? Da illis, Domine, bene cogitare quid dicant,

^{c9} i», qu. 46, art. i, a. 6.

et invenire quia non dicitur < numquam » ubi non est tempus. Quod ergo dicitur numquam fecisse, quid aliud dicitur nisi nullo tempore fecisse? Videant igitur nullum tempus esse posse sine creatura, et desinant istam vanitatem loqui » ^{TM}.

Obiicilur 5°. — Non potest esse tempus quin sit *nunc*. Sed nunc supponit et praeteritum tempus cuius est finis et futurum tempus cuius est principium. Ergo initio temporis supponeretur tempus praeteritum, quod est contradictorium, et proinde tempus non potest incipere.

Respondeo. Concedo maiorem. Ad minorem distingo : nunc supponit praeteritum tempus post inceptum tempus *concedo*; initio temporis, *nego*. Primum *nu.nc* absolute, et non post tempus, ponitur actu creative.

B. *Attamen mundum incepisse nonnisi per revelationem scimus*. — Etenim, novitas mundi cognosceretur vel ex parte mundi, vel ex parte Dei. *Non autem ex parte mundi*, nam non est de essentia rerum ut sint nunc et non antea : abstrahunt enim ab hic et nunc ; possunt igitur semper esse. *Nec ex parte Dei* : Deus enim creat per actum voluntatis liberae, qui a nobis non cognoscitur nisi in quantum Deus ipse voluit eum revelare. Ergo quod mundus non semper fuerit, nonnisi per revelationem cognosci potest.

Dices : Non est de essentia rei ut sit nunc potius quam antea; sed tamen « fieri potest ut ea quae necessario connexa sunt cum essentia rei creabilis, et indoles durationis sine initio postulent rem creari post non esse, et idcirco Deum quoque praecedere effectum suum dicatione > n. Sic v. g. : « Si creatura semper fuisset, vel semper in mutatione successiva fuisset, ut corpora quae opponuntur per transmutationem, vel saltem successivos actus semper eliciisset, ut substantiae separatae, cum et ipsae non sint semper in actu secundo omnis suae operationis. Sed transmutationes reales numero definiri possunt, item actus successivi reales numero definiri possunt, dum ex hypothesis essent infiniti : simul igitur haberetur finitum et infinitum, quod repugnat » 72.

Respondeo. Ad hanc et ad similes difficultates, S. Thomas respondet ostendendo obiicientin exire ex hypothesis, vel petere principium. Eventus enim successivi possunt numero definiri quotiescumque assignantur duo termini numerationis; sed si non da-

To *Confess.*, lib. II, c. 30, n. 40. ML 32, col. 826

n Palmieri, *Cosmol.* th. 31.

« PIGNATARO, *De Deo creatore*, p. 63.

tur initium, ut in hypothesisi de qua agitur, initium non potest sumi ut terminus a quo, et proinde totalitas illorum eventuum non potest numero definiri : sed numerus eventuum inter eventum praesentem et quemcumque ex praeteritis dari potest. Et haec solutio est applicanda ad obiectiones dicentium: si non fuisset initium temporis, debuissent transcurrere dies infiniti usque ad praesentem diem : proinde dies praesens non potuisset contingere ; vel, generatio praesens venit post infinitas generationes, sed infinitum non transit, ergo haec generatio non potuisset advenire, etc.

Instabis. — Saltem animae humanae, cum sint immortales, in hypothesisi generationum sine initio essent nunc numero infinitae. Atqui hoc repugnat. Ergo et generationes sine initio repugnant.

Respondeo. Ad hoc S. Thomas duo responsa dedit. In *Summa*. « Haec ratio particularis est. Unde posset dicere aliquis quod mundus fuit aeternus, vel saltem aliqua creatura, ut angelus, non autem homo. Nos autem intendimus universaliter, an aliqua creatura fuerit ab aeterno T* In opusculo *De aeternitate mundi contra murmurantes*, quod post primam partem *Summae* scriptum est, addit : « Et praeterea, adhuc non est demonstratum quod Deus non possit facere ut sint infinita actu ». Intelligendum est quod S. Doctor loquitur de entibus quae non sunt per se subordinata : certo subordinata per se non possunt esse infinita 73 — Ceterae obiectiones quae quandoque proferuntur debiles sunt ac facile solvuntur.

LECTIO PATRUM: Ex S. Gregorio Nyseeno, *Contra Eunorniu*tn. lib. I, — At cum omnium recte sentientium suffragiis et consensione liquet, entium aliud quidem esse creatum, aliud increatum : cumque veritatis et pietatis disciplina doceamur, divinam naturam increatam esse, in qua aliud quidem sit principium, aliud ex principio inseparabiliter substantiam suam accipiat, et creatura in intervallo quodam repraesentata continueatur: omnis omnino temporalis- ordo et series rerum creatarum a tempore comprehenditur; illa vero anteaecularis, seu ante tempus existens natura, caret omni ea diversitate, qua alia antiquiora, alia recentiora esse solent, eo quod in divina illa et beata vita minime quaerenda et considerata sint, quae ratio nostra in creatura inesse conspicit. Nam omnis creatura, sicut dictum est, secundum ordinem et seriem quamdam producta mensuratur ducatione temporis, et si quis ratione ascendat per rerum creatarum ordinem ad earumdem principium, indagationem suam tem-

73 Cf. i* qu. 46, art. 2 et *Cg.* lib. 2, c. 38.

74 i-, qu. 46, art. 2 ad 8.

73 Cf. i*, qu. 7 a. 4 et *Cg.* lib. 2, c. 38.

poris exortu et conditione circumscribet. At vero substantia, quae supra creaturam evecta est, tamquam ab omni intercapedine temporali libera, omnem temporis seriem transcendit; a nullo huiusmodi principio, ullo modo secundum ordinem procedens, vel in ullum desinens. Ei enim, qui omnia tempora et omnia quae in illis condita sunt, percurrit atque per-lustrat, ipsius divinae naturae consideratio, tamquam immensum quoddam pelagus menti apparebit, nullumque argumentum suppeditabit, quod alius initii iudicium sit ei, qui facultatem suam intelligendi in illa ulteriora extendere volet; adeo, ut qui circa temporum maiorem antiquitatem occupatur, et ad primum principium rerum ascendit, nusquam cogitationem suam sistere et figere possit: semper enim id quod investigatur, quodammodo subterfugit, nullumque statum et terminum curiosae inquisitioni concedit.

Manifestum est porro omni illi, qui sobrie rerum naturam considerare ingreditur, nullam rem esse, quae divinae illi et beatæ vitæ commensuratur. (MG 45, col. 363).

Ex S. Augustino, *De Civitate Dei*, lib. X, c. 31. — Cur ergo non potius divinitati credimus de his rebus, quas humano ingenio pervestigare non possumus, quae animam quoque ipsam non Deo coaeternam, sed creatam dicit esse, quae non erat? Ut enim hoc Platonici nollent credere, hanc utique causam idoneam sibi videbantur afferre, quia nisi quod semper antea fuisset, sempiternum deinceps esse non posset. Quamquam et de mundo et de his quos in mundo deos a Deo factos scribit Plato, apertissime dicat eos esse coepisse, et habere initium, finem tamen non habituros, sed per Conditoris potentissimam voluntatem in aeternum permansuros esse perhibeat. Verum id quomodo intelligant, invenerunt, non esse hoc videlicet temporis, sed substitutionis initium. *Sicut* enim, inquiunt, *ex aeternitate semper fuisset in pulvere, semper ei subesset vestigium; quod tamen vestigium a calcante factum nemo dubitaret, nec alterum allero prius esset, quamvis alterum ab altero factum esset: sic*, inquiunt, *et wittndus atque in illo dii creati, et semper fuerunt semper existente qui fecit, et tamen facti sunt*. Numquid ergo si anima semper fuit, etiam miseria eius semper fuisse dicenda est? Porro si aliquid in illa, quod ex aeterno non fuit, esse coepit ex tempore, cur non fieri potuerit, ut ipsa esset ex tempore, quae antea non fuisset? Deinde beatitudo quoque eius post experimentum malorum firmior et sine fine mansura, sicut iste confitetur, procul dubio coepit ex tempore, et tamen semper erit, cum antea non fuerit. Illa igitur omnis argumentatio dissoluta est, qua putatur nihil esse posse sine fine temporis, nisi quod initium non habet temporis. Inventa est enim animae beatitudo, quae cum initium temporis habuerit, finem temporis non habebit. Quapropter divinae auctoritati humana cedat infirmitas (ML 41, col. 311).

libid. lib. XI, caput 6. — Si enim recte discernuntur aeternitas et tempus, quod tempus sine aliqua mobili mutabilitate non est, in aeternitate autem nulla mutatio est; quis non videat quod tempora non fuissent, nisi creatura fieret, quae aliquid aliqua motione mutaret; cuius motionis et mutationis cum aliud atque aliud, quae simul esse non possunt, cedit atque succedit, in brevioribus vel productioribus morarum intervallis tempus

sequeretur? Cum igitur Deus, in cuius aeternitate nulla est omnino mutatio, creator sit temporum et ordinator, quomodo dicatur post temporum spatia mundum creasse, non video; nisi dicatur ante modum iam aliquam fuisse creaturam, cuius motibus tempora currerent. (ML 41, col. 321).

§ 3. SCHOLION.

De perfectione creationis.

Perfectio rerum potest considerari in rebus singularibus vel in universo. Si considerantur res singulares, certum est essentiam eiusdem rei non posse fieri meliorem, nam esset alia res; sed potest fieri alia essentia melior. Deinde, bonitas accidentalis rerum potest semper fieri maior. Unde simpliciter loquendo « qualibet re a se facta potest Deus facere aliam meliorem ». Attamen, Deus quaedam fecit quae sub aliquo respectu, nec possunt esse meliora nec seipsis meliora admittunt: « Humanitas Christi ex hoc quod est unita Deo, et beatitudo creata ex hoc quod est fruitio Dei, et Beata Virgo ex hoc quod est mater Dei, habent quamdam dignitatem ex bono infinito quod est Deus; et ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis, sicut non potest aliquid melius esse Deo » TC.

Si consideratur autem *universum*, « dicendum quod universum, suppositis his rebus, *non potest esse melius* propter decentissimum ordinem rebus attributum a Deo, in quo bonum universi consistit. Quorum si unum aliquod esset melius, corrumpetur proportio ordinis, sicut si una chorda plus debito intenderetur, corrumpetur citharae melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere istis rebus factis: et sic esset illud universum melius » ".

Pariter S. Augustinus pulchritudinem universi commendat: « Ideo *fecit Deus omnia et ecce bona valde*: non tantum bona, sed etiam valde; non ob aliud, nisi quia omnia » 78. Et de tota evolutione mundi agens, Deum laudat qui « novit quid cuique tempori accommodate adhibeatur; quid quando impertiat, addat, auferat, detrahat, augeat, minuatur, immutabilis mutabilium, sicut creator, ita moderator, donec universi sacculi pulchritudo,

76 † qu. 25, art. 6, ad 401"

77 Ibid, ad 3«".

78 *De bono viduitatis*, c. 6, n. 9. ML 40, col. 435.

cuius particulae sunt quae suis quibusque temporibus apta sunt, vclut magnum carmen cuiusdam ineffabilis modulitoris excurrat, atque inde transeant in aeternam contemplationem speciei qui Deum rite colunt, etiam cum tempus est fidei » 7980

Ex hac thesi igitur tenemus Deum esse causam mundi *finalem*; ex scholio thesis praecedentis iam habebamus Deum ut causam mundi *exemplarem*; et ex prima thesi ut causam mundi *efficientem* ⁷⁹.

Articulus quartus. I

Utrum species viventium sint immediate a Deo

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, lib. I, cap. 10-12; lib. II. — Janssens, *De Deo creatore*, P. II, sect. 3, c. 2. Diet, de la Bible. Supplément. art. *Genèse* (Cuveilhier et Pirot), *Historique (genre)* (Robert), col. 7-12. — Mattiussi S. I., *L'Evoluzione è possibile?* Monza, L. VIALLETON, *L'origine des êtres vivants. L'illusion transformiste*, Paris, 1929. — E. Messenger, *Evolution and Theology*, London, 1931. — P. M. PARIER, *Le transformisme, l'origine de l'homme et le dogme catholique*, Paris, '93⁸⁰ — Diet. Théol. Cathol., art. *Transformisme* (E. AMANN). Etc

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. In praecedentibus articulis vindicavimus creationem omnium rerum a Deo factam. Hoc autem, si stricte intelligatur, exigit tantum operationem divinam ad primam rerum apparitionem, in statu quem in primo instanti suae existantiae res habuerunt. Multa igitur quaerenda manent. Quisnam fuit ille status in quo Deus condidit creaturam? Num materia informis aliquando sola exstitit, et in quo gradu informitatis? Num distinctio rerum in diversas illas species quas hodie in mundo consideramus ex sola evolutione primitivi status sine ulteriori Dei interventu effecta est? Et si requirantur novi actus divini, quot sunt et in quo ordine et cuius naturae? Quae omnia, cum

⁷⁹ *Epistola* 138, n. 5. ML 33, col. 527. Et saepe alibi: cf. opus nostrum: *L'idée de vérité dans la philosophie de saint Augustin*, 2e cd., pag. «53 sqq., et 171.

⁸⁰ Beraza, *De Deo creante*, pag. 87-159.

sint a theologis ex fontibus revelationis examinanda, diversimode solvuntur pro diverso modo interpretandi narrationem in Genesi descriptam. Quia autem hodie mos est in praelectionibus Scripturae sacrae tractare de diversis opinionibus interpretum easque diiudicare, satis nobis erit summa rei capita recolere et quaestiones de origine specierum maxime auctoritate Scripturae et Patrum pensitare.

II. Opiniones. — Dicamus primum de opinionibus catholicorum quae ad *interpretationem narrationis mosaicae* spectant, et deinde de opinionibus quae ad formationem specierum pertinent.

A. De *interpretationibus narrationis mosaicae*. Ie Usque ad recentiora tempora, non pauci interpretes censuerunt tenendum esse quod Deus produxerit successive diversas rerum species intra spatium sex dierum seu *sexies viginti quatuor horarum*: sic multi Patres, ut Basiliiis, Ambrosius, Nazianzenus, Gregorius M.; deinde Suarez aliique pluies; et nostris fere temporibus Sientrup¹, Mazzella². At haec opinio, quocumque modo explicet dispositionem stratorum terrae, sive nempe recurrendo ad convulsiones post hominem creatum productas (sic Diluvianistae), sive ponendo convulsiones terrae ante opus a Moyse narratum habitas esse (sic Restitutionistae), cum certis datis geologiae et paleontologiae componi non potest.

2° Alii inter recentiores dixerunt dies Genesis supponere pro periodis, ita ut opus cuiusque diei ab opere praecedentis diei longo tempore separari potuerit et integram periodum geologicam comprehenderit. At impossibile est *strictam* harmoniam quam asseriebant *Concordistae* (ut Vigouroux v. g.) invenire inter evolutionem a geologis et paléontologie descriptam et ordinem hexaemeri Genesis. Si autem defendatur tantum concordia late dicta inter ordinem dierum in Genesi et ordinem evolutionis cosmicae, talis sane concordia invenitur, sed parum credibile est auctorem sacrum intendisse periodos geologicas docere; immo, verba eius, si periodismum non certo excludunt, ei tamen non facile accommodantur: cogita, v. g. «et fuit vespere, et fuit mane, dies unus»: quod non de periodo, sed de ordinario die dictum esse videtur.

3° Alii tandem putant ordinem dierum pertinere in Genesi *ad formam, litterariam* narrationis, non ad ipsas res narratas; in-

¹ De Deo uno, n. 456.

² De Deo creante, cd. 4 Romae, p. 167

tentio auctoris fuit ut doceret creationem rerum omnium a Deo factam, et non tantum quoad substantiam mundi, sed etiam quoad eius varietatem et pulchritudinem; simulque ut recordaretur laborem hominis et requiem eius sabbaticam, quae a lege praescribuntur, instituta esse ad laborem et requiem divinam Creatoris honoranda. Quod ut efficeret, elegit distribuere opus creationis secundum dies hebdomadis, servando etiam ordinem perfectionis et procedendo de imperfecto ad perfectum. Haec interpretatio iam apud Patres Alexandrinos et Augustinum invenitur, hoc saltem sensu quod hi Patres intelligunt Moysen non intendisse, distinguendo sex dies, nec ordinarios dies nec periodos temporis indicare. Cum in hac interpretatione, Moyses non intenderit ordinem scientificum apparitionis rerum tradere nec scientias docere, facile admittitur quod locutus sit, non secundum veritatem scientificam, sed secundum apparentias et opiniones sui temporis; etenim nihil affirmabat de his apparentiis vel opinionibus, sed tantum illis utebatur ad alia affirmanda. Et haec fere est interpretatio nostris diebus a nonnullis proposita, inter alios a cl. Janssens³.

B. *Quod nunc ad formationem specierum spectat, fl*) praemittendum est quod triplex iam apud Patres erat opinio de tempore et modo distinctionis rerum. Nempe. Patres Alexandrini tum propter rationes ex ipso textu Genesis desumptas, tum propter verba Ecclesiastici: «Creavit omnia simul»⁴, posuerunt Deum in uno instanti creationis mundum produxisse in statu perfecto, qui praevalenti statui sit similis, scilicet cum omnibus speciebus elementorum. plantarum, animalium iam actu existentibus. Patres autem ceteri, praeter Augustinum, ut Basilius et Gregorius M., interpretati sunt quod initio, et quidem ante primum diem, Deus caelum et terram fecerit non quidem secundum solam materiam primam, sed cum elementis inorganicis iam formatis, ex quibus ipse diversas species rerum per sex dies hexaemeri eduxit. Augustinus tandem mediam opinionem proposuit: Quidquid narratur in primo capite Genesis per dies sex operatum, in uno eodenique instanti temporis factum est: et proinde iam in primo

³ *Tract de Deo creatore*, p. 348, seqq. De Hummelauer, interpretando dies de ordine visionum Adami, cos etiam refert ad ordinem narrationis (a Deo Adamo factae), non ipsius creationis. Lagrange O. P. (*La méthode historique*, Paris, 1904, p. 143) ait <C'est ainsi que les jours seront bien de vingt-quatre heures, comme toute le monde, excepté saint Augustin, a compris le texte ... >.

< Eccli. XVIII, i.

instanti species omnes creatae et distinctae erant. Attamen non exsistebant adhuc actu et in ratione propria, sed in potentia, virtute, in causis, *in rationibus quibusdam seminalibus*. Deinde, post sex dies creationis, species apparuerunt paulatim, unaquaeque secundum id quod rationes suae seminales exigebant, hoc est, et modo et tempore quae Deus decreverat et paraverat. S. Thomas defendit simul, quoad essentialia, has duas ultimas opiniones, ambas ut probabiles. De opinione Augustini, dixit etiam aliquando: «est rationabilior, et magis ab irrisione infidelium sacram Scripturam defendens ... et haec opinio plus mihi placet»⁵. Et alibi, conferens ad invicem utramque opinionem ait: «Hae autem duae opiniones, si referantur ad expositionem litterae Genesis, magnam diversitatem habent... Sed si istae duae opiniones referantur ad modum productionis rerum, non invenitur magna differentia»⁶. Etenim in utraque opinione, paucis omissis, eodem fere sensu intelligitur triplex opus quod distinguere solet: opus creationis, quo caelum et terra producuntur informia; opus distinctionis, quo caelum et terra fiunt formatae; opus ornatus quo caelum et terra in eis habitantia accipiunt⁷.

b) *Sacculo autem XIX*, quaestio nova ponitur. Cum Ioan. Rapt. Lamarck⁸ et Carolus Darwin⁹ *transformationem specierum* docuissent, quaesitum est utrum diversae species plantarum et animalium, quae nunc exsistunt vel quae iam extinctae sunt et solis vestigiis seu fossilibus cognoscuntur, distincta et immediata ac speciali Dei operatione formatae sint, an proveniant ex evolutione naturali primarum specierum, *sine speciali interventu divino*. Qui hoc ultimum defendunt, ac proinde *evolutionistae* vel *transformistae* vocantur, non omnes eodem modo suam theoriam proponunt. Theologo autem sufficit attendere ad duas formas evolutionismi valde oppositas, et quarum commixtione diversimode composita, ceterae formae resultant. Altera est *radioalis*, et sive sit athcistica, sive creationem primitivam a Deo factam admittat¹⁰, hoc essenziale habet: ex uno vel ex paucissimis organismis pri-

⁵ Dist. 12, art. 2.

⁶ I^a qu. 74, art. 2.

⁷ Cf. I^a, qu. 70, art. i.

⁸ *Philosophie zoologique*, 1809.

⁹ *The origin of species* (1859), *The descent of man* (1871).

¹⁰ Ipse Darwin in suis prioribus operibus Deum creatorem confitebatur; in fine autem vitae suae potius agnosticismo adhaesit. Ferunt eum confesum esse se in febrim incidere, cum de formatione oculi cogitaret!

initivis, qui et ipsi ex evolutione materiae inorganicae proveniunt, omnes actuales species et omnes species extinctae processerunt, vi selectionis naturalis et modificationum causis naturalibus physico- chemicis productarum (D a r w i n), vel etiam vi tendentiae naturalis ad sese diversis et novis conditionibus aptandum (L a m a r c k), sine speciali formatione vel praeformatione a Deo immediate proveniente, ita ut ratio apparitionis novae speciei non sit, qua talis, effectus operationis divinae, sed quasi praeter intentionem divinam. — Altera forma evolutionism], quae moderata dicitur et etiam a non paucis catholicis defenditur ¶ exigit specialem actionem divinam tum ad apparitionem vitae vegetativae plantarum, tum ad apparitionem vitae sensitivae animalium: 2 requirit actionem Dei creativam ad existentiam cuiusque animae humanae; 30 admittit, saltem saepius, specialem Dei interventum ad formationem corporis primi hominis; 40 sed ponit quod omnes species plantarum et brutorum ortum habent ex evolutione, incipiente vel ab uno vel paucissimis organismis primitivis et deveniente gradatim, in decursu temporum, ad species magis magisque diversas, magisque perfectas; 50 denique profitetur hanc evolutionem per vires a sapientia divina organismis insertas obtineri et providentia divina suos fines prosequente constanter dirigi.

Illi quidem auctores generatim contenti sunt arguere ex scientiis biologicis et aliquo modo ex philosophia. Sed quidam sunt qui transformismum moderatum apud quosdam Patres invenire conantur. Sic I L de D o r l o d o t tenet a G r e g o r i o N y s s e n o et a S. A u g u s t i n o ampliorem evolutionem doceri quam ab hodiernis evolutionistis moderatis 12.

III. Documenta Ecclesiae. — A. Concilia tribuunt Deo non tantum creationem substantiae mundi, sed etiam aliquam distinctio-

n Sic fere W a s m a n n, *Die moderne Biologie und die Enwickelungstheorie*, 2 ed. 1904. — G e m e l l i, in traduc. ital. eiusdem operis. — F r a n k *Philosophia naturalis*, 1926, pag. 100 sqq. — R. d é S i n é t y. art. « Evolutionnisme » in *Diet. prat. des connais. relig.* et art. « Transformisme » in *Diet. Apol.* — Ulterius procedunt H. de D o r l o d o t, *Le Darwinisme au point de vue de l'orthodoxie catholique* 1er vol. *L'origine des espèces*, Bruxelles 1921 — Teilhard de Chardin, *Etudes*, 1921, e. 167: de his ultimis quaestio recurrit in aliquo articulo sequenti.

12 *Op. cit.*, pag. 83-108. E. M e s s e n g e r, qui vestigia Henrici de D o r l o d o t sequitur, concedit quidem a S. Augustino non doceri evolutionem sensu moderno intellectam, sed tenet hanc apud S. Gregorium Nyssenum inveniri. *Evolution and Theology*, London. 1931,

uem creaturarum. In *Lalcran. II/*: « Creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam ... ac deinde humanam »¹¹. In decreto pro *Iacobitis*: « Quando voluit, bonitate sua universas tam spirituales quam corporales condidit creaturas »¹². Illa sane verba « omnium visibilium » « universas », non recte ponerentur, si ortus specierum praeter intentionem et omnem specialem actionem divinam evenisset.

B. Interpretationi hexaemeri his duobus responsis *Commissionis biblicae* determinatae normae assignantur:

I Responsum 27 Iunii 1906 *de mosaica auctoritate Pentateuchi*, ex quo punctum tertium hic putamus recitandum esse: <111. Utrum absque praeiudicio Mosaicae auctoritatis Pentateuchi concedi possit Moysen ad suum conficiendum opus fontes adhibuisse, scripta videlicet documenta vel orales traditiones, ex quibus secundum peculiarem scopum sibi propositum et sub divinae inspirationis afilatu, nonnulla hauserit eaque ad verbum vel quoad sententiam, contracta vel amplificata ipsi operi inseruerit? — *Resp. Affirmative* »¹³.

2° Responsum 30 Iunii 1909 *de historicitate priorum capitum Genesis* quod, cum maximam lucem in, praesenti quaestione praebeat, integrum transcribimus: « 1. Utrum vana systemata exgetica, quae ad excludendum sensum litteralem historicum trium priorum capitum libri Geneseos excogitata et scientiae fuco propugnata sunt solido fundamento fulciantur? — *Resp. Negative*.

II. Utrum non obstantibus indole et forma historica libri Geneseos, peculiari trium priorum capitum inter se et cum sequentibus capitibus nexu, multiplici testimonio Scripturarum tum Veteris tum Novi Testamenti, unanimi fere sanctorum Patrum sententia ac traditionali sensu, quem ab israelitico etiam populo transmissum, semper tenuit Ecclesia, doceri possit, praedicta tria capita Geneseos continere non rerum vere gestarum narrationes, quae scilicet obiectivae realitati et historicae veritati respondeant; sed vel fabulosa ex veterum populorum mythologiis et cosmogoniis deprompta et ab auctore sacro, expurgato quovis polytheismi errore, doctrinae monothisticae accommodata; vel allegorias et symbola fundamento obiectivae realitatis destituta, sub historiae

¹³ Denz. 428.

¹⁴ Denz. 706.

¹¹ *Enchiridion biblicum*, n. 176. Denz. 1999.

specie ad religiosas et philosophicas veritates inculcandas proposita : vel tandem legendas ex parte historicas et ex parte fictitias, ad animorum instructionem et aedificationem libere compositas? — *Resp.* Negative ad utramque partem.

III. Utrum speciatim sensus litteralis historicus vocari in dubium possit, ubi agitur de factis in eisdem capitibus enarratis, quae Christianae religionis fundamenta attingunt : uti sunt, inter caetera, rerum universarum creatio a Deo facta in initio temporis; peculiaris creatio hominis; formatio primae mulieris ex primo homine; generis humani unitas; originalis protoparentum felicitas in statu iustitiae, integritatis et immortalitatis; praeceptum a Deo homini datum ad eius obedientiam probandam; divini praecepti, diabolo sub serpentis specie suasore, transgressio; protoparentum deiectio ab illo primaevo innocentiae statu; necnon Reparatoris futuri promissio? — *Resp.* Negative.

IV. Utrum in interpretandis illis horum capitum locis, quos Patres et Doctores diverso modo intellexerunt, quin certi quippiam definitique tradiderint, liceat, salvo Ecclesiae iudicio servataque fidei analogia, eam quam quisque prudenter probaverit, sequi tuerique sententiam? — *Resp.* Affirmative.

V. Utrum omnia et singula, verba videlicet et phrases, quae in praedictis capitibus occurrunt, semper et necessario accipienda sint sensu proprio, ita ut ab eo discedere numquam liceat, etiam cum locutiones ipsae manifesto appareant improprie, seu metaphorice usurpatae, et sensum proprium vel ratio tenere prohibeat vel necessitas cogat dimittere? — *Resp.* Negative.

VI. Utrum, presupposito litterali et historico sensu, nonnullorum locorum eorundem capitum interpretatio allegorica et prophetica, praefulgente sanctorum Patrum et Ecclesiae ipsius exemplo, adhiberi sapienter et utiliter possit? — *Resp.* Affirmative.

VII. Utrum, cum in conscribendo primo Gneseos capite non fuerit sacri auctoris mens intimam adspectabilium rerum constitutionem ordinemque creationis completum scientifico more docere, sed potius suae genti tradere notitiam popularem, prout communis sermo ferebat per ea tempora, sensibus et captui hominum accommodatam, sit in horum interpretatione adamussim semperque investiganda scientific! sermonis proprietates? — *Resp.* Negative.

VIII. Utrum in illa sex dierum denominatione atque distinctione, de quibus in Genescos capite primo, sumi possit vox yom (dies) sive sensu proprio pro die naturali, sive sensu im-

proprio pro quodam temporis spatio, deque huiusmodi quaestione libere inter exegetas disceptare liceat? — *Resp.* Affirmative > ie.

C. Attentissime considerata sunt quae Pius XII in sua Encyclica *Divino afflante Spiritu* (30 Sepi. 1943), posuit de necessitate attendendi ad genus litterarium et ad modum scribendi antiquorum etiam in re historica. AAS XXXV (1943), p. 315 ir.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS IV. — Deus non solum caelum et terram creavit SED ETIAM EORUM DISTINCTIONEM ET ORNATUM OPERATUS EST: UNDE FORMATIONIS SPECIERUM AGNOSCENDUS EST AUCTOR, REIECTO TRANSFORMISMO RADICALE IMMO FORMATIO PRIMA UNIUSCUIUSQUE SPECIEI VIVENTIIUM, QUAE REVERA ESSENTIALITER AB ALIIS DIFFERAT ET SUPERIORIS ORDINIS SIT, NON SINE PRINCIPALI Dei causalitate potuit evenire.

Prima pars qua rigidus transformismus excluditur, pertinet *ad fidem catholicam*, quia clare continetur in Scriptura et in traditione. et etiam videtur implicite definiri in conciliis supra indicatis. Distinctio et ornatus caeli et terrae sumuntur sensu supradicto, pro ordine et divisione rerum in species diversas. *Altera pars* addit causalitatem Dei in formatione uniuscuiusque speciei viventium esse non solum primam, sed etiam principalem, quod tamen non excludit interventum causae secundae ut causae instrumentalis (ut esset causalitas rationis seminalis). In his multum valet notio speciei, quae sensu philosophico intelligenda est et quae proinde cum essentia specifica convertitur. Ea entia sunt diversae speciei quae diversam habent essentiam.

Saepissime enim species quae ita vocantur in classificatione Systematicae hodiernae non distinguuntur essentialiter inter se ac proinde non sunt tot species distinctae. Nam, si excipias differentias viventis et non viventis, sensitivi et non sensitivi, rationalis et non rationalis, quae ut specificae et essentiales statim ap-

¹⁴ *Enchiridion biblicum*, nn. 332-339. Denz. 2121-2128.

¹⁷ Ipsa responsa Commissionis Biblicae non obstant novis inquisitionibus: «Ces réponses ne s'opposent nullement à un examen ultérieur vraiment scientifique de ces problèmes d'après les résultats acquis pendant ces quarante dernières années». (AAS XI. (1948) p. 46.

⁷ C. Buvtn S. I. — *De Deo creante et cl.-vante*.

prehenduntur, differentiae specificae viventium nonnisi per inductionem plus minusve difficilem cognoscuntur ut tales. Propterea saepe accidit ut viventia nonnulla quae ponuntur in classificationibus ad species diversas pertinere, revera non essentialiter differant, sed tantum accidentaliter, ac proinde transitus ab uno ad alia possibilis omnino sit; immo, si ille transitus scientifice probaretur, ex illo haberi posset argumentum ad collocanda illa viventia in eadem specie essentiali.

Nec dicas tunc litem non esse nisi de verbo; nam species proprie dictae quae nonnisi ope inductionis inveniuntur, satis multae sunt et eae sunt ad quas transformistae extendunt theoriam evolutionis. Adversarios nempe habemus quicumque hodiernas species ortas esse dicunt ab aliis speciebus per generationem, id est. per causalitatem naturalem et principalem specierum.

Restrigitur assertum ad species viventium, quia in inanimatis possibilis est actio speciei in speciem, vg. hydrogenii in oxygenium, ex qua substantialis mutatio oriri et intelligi potest; dum in viventibus (excepto casu hybridationis) talis actio non habetur.

Probatur prima pars: *distinctio et ornatus mundi a Deo sunt, ut a causa prima.*

I. Probatur ex textu sacro Genesis. — Etenim, illud saltem est accipiendum ex primo et secundo capite Genesis quo sublato nullus remaneret sensus litteralis historicus. Sed sublata speciali actione divina ad distinctionem et ornatum mundi operanda, periret omnis sensus litteralis historicus illorum capitum. *Maiores* tenetur tum ex principiis generalibus hermeneuticae applicandis in libris historicis, qualis Genesis se praebet, tum ex responsis *Commissionis biblicae*, maxime ex responso anni 1909, ad iura. — *Minor* autem ita apparet: in Genesi explicite et emphatice distinctio rerum et ornatus mundi tribuuntur Dei operationi; ut haec attributio *sensum historicum* retineat, oportet evidenter vel ut simul et res et ordo rei ut historica accipiantur, aut saltem, si ordo narrationis ad solam formam litterariam pertinere intelligatur, ut res narrata, id est *substantia facti* doceri ab auctore sacro et proinde ut omnino historica agnoscenda esse dicatur. Sive igitur specificatio rerum in Genesi descripta accipiat, cum Patribus Alexandrinis et cum Augustino, ut instantanée et sine successione producta, sive, cum aliis Patribus, ut successive facta, certum manet hanc specificationem a Dei intentione activa or-

lam esse. Et revera caelo et terra et aquis iam distinctis, I)eus die tertia « ait : Germinet terra herbam virentem et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum *iuxta genus suum*... Et protulit terra herbam virentem et facientem semen *iuxta genus suum*». Et die quinta: « Creavitque Deus cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile *secundum genus suum* ». Et die sexta: « Producat terra animam viventem *in genere suo*, iumenta et reptilia et bestias terrae *secundum species suas*... Et ait: faciamus hominem». Similia in vers. 7, 9, 19 capitis secundi. Nihil prorsus de sensu historico huius narrationis remaneret, si distinctio diversarum specierum viventium in mundo sine efficaci Dei interventu explicaretur; contra, cuique attente consideranti verba Scripturae lit manifestum Moysen intendisse divinae operationi et divino consilio tribuere ordinem et varietatem rerum «iuxta species suas», «in genere suo» distinctarum.

S. Thomas dilucide explicat triplex opus quod in primo capite Genesis narratur: «In recapitulatione divinorum operum Scriptura sic dicit : Igitur perfecti sunt caeli et terra et omnis ornatus eorum: in quibus verbis triplex opus intelligi potest: scilicet opus *creationis*, per quod caelum et terra producta leguntur. sed informia : ut opus *distinctionis*, per quod caelum et terra sunt perfecta, sive per formas substantiales attributas materiae omnino informi, ut Augustinus vult, sive quantum ad convenientem decorem et ordinem, ut alii sancti dicunt : et his duobus operibus additur *ornatus*; et differt ornatus a perfectione: nam perfecti caeli et terrae ad ea pertinere videtur quae caelo et terrae sunt intrinseca, ornatus vero ad ea quae sunt a caelo et terra distincta: sicut homo perficitur per proprias partes et formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maxime manifestatur per motum localem, quo ab invicem separantur: et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum quae habent motum in caelo et in terra. Sicut autem supra dictum est^{17b,h}, de tribus fit mentio in creatione, scilicet de caelo et aqua et terra. Et haec tria etiam formantur per opus distinctionis trium dierum. Primo die caelum, secundo die distinguuntur aquae, tertio die fit distinctio, in terra, maris et aridae. Et similiter in opere ornatus primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quae moventur in caelo ad ornatum ipsius;

¹⁷bis Γ, qu 69, art. i.

secundo die qui est quintus, aves et pisces ad ornatum medii elementi. quia habent motum in aere et aqua quae pro uno accipiuntur: tertio die qui est sextus, producuntur animalia, quae habent motum in terra ad ornatum ipsius » '8. *

Dices I: In hexaemero, non ponitur actio Dei ad distinctionem specierum mundi anorganici. Sed non magis requiritur actio Dei ad distinguendas species mundi organici quam species mundi anorganici. Ergo non est necesse ponere actionem specialem Dei ad distinctionem specierum.

Respondeo I retorquendo argumentum : in hexaemero asseritur explicite actio Dei ad distinctionem specierum mundi organici. Atqui non minus requiritur actio Dei ad distinctionem specierum in mundo anorganico quam in organico. Ergo ponenda est causalitas divina ad distinctionem quarumcumque specierum.

Respondeo 2': Dist. maiorem: non ponitur actio Dei ad distinctionem specierum anorganicarum modo explicito et cum forma scientifica, *concedo*; non ponitur implicite et cum forma populari, *nego*. Etenim implicite saltem tribuitur Deo distinctio caeli, aquae, terrae quae supponunt pro speciebus anorganicis. Iam S. Thomas: « Moyses ea tantum proposuit quae in manifesto apparent, sicut iam dictum est¹⁹. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terrae; et iterum non habent manifestam distinctionem a terra, sed quaedam terrae species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit » M. Ceterum negari potest minor obiectionis: nam saltem ad transeundum a mundo anorganico ad mundum organicum actio Dei specialissimo modo requiritur.

Dices 2'': In narratione mosaica distinguitur productio lucis a productione astrorum, quod non potest sensu litterali historico accipi. Ergo aliae distinctiones specierum non sunt sensu litterali historico accipiendae.

Respondeo. Negari posset *antecedens*, nam exegetae non unum modum invenerunt intelligendi sensu obvio hanc distinctionem. Sed melius respondendum videtur quod auctor sacer intendens docere opus creationis, distinctionis et ornatus mundi a Deo provenire, hanc veritatem docet utendo apparentiis et opinionibus sui temporis. Unde ex eo quod posuit aliquam distinctionem quae scientihce loquendo non datur, nullo modo sequitur quod non sint

i*. qu. 70. art. i. Cf. qu. 74, art. i.

i* I*. qu. 67, art. 4

s@ i*, qu. 69. art. 2, ad 3.

speciali Dei actioni tribuendae ceterae distinctiones quas etiam posuit et quae revera et scientificè loquendo existunt. Moyses nempe « rudi populo condescendens secutus est quae sensibilibus apparent » 21.

Dices 3°: iuxta narrationem mosaicam, species quae dicuntur distinguere a Deo non sunt tantum species proprie dictae, sed etiam *varietates* ab ipso homine propter proprios usus formatae. Etenim verba genus, species, quae ponuntur in Vulgata vertuntur hebraicum *ΓΟ* (*min*). Porro *ΓΟ* non significat speciem scientificè sumptam, sed speciem lato seu vulgari sensu intellectam, scilicet pro collectione viventium ab aliis differentium per differentias constantes, quantumvis accidentales, ut sunt differentiae canis domestici. Quod constat ex usu verbi in ceteris libris mosaicis²². Sed varietates producuntur sine speciali operatione divina. Ergo non potest argui ex textu Genesis ad probandum distinctionem specierum a Deo factam esse.

Respondeo. Distinguo maiorem: in Genesis narratione, species vel genus sumuntur etiam pro varietatibus *quibuscumque*, *nego*; pro varietatibus *bene definitis* et a multo tempore constantibus, quas vulgus a veris speciebus non distinguit, *concedo. Distinguo etiam minorem*: varietates producuntur sine speciali operatione divina immediata, *concedo*: sine *dispositionibus* a Creatore in specie naturali insertis, *nego*. Unde *pariter distinguo consequens*: Genesis non statuit distinctionem specierum factam esse a Deo, utendo verbis scientificis, *concedo*; utendo verbis vulgo notis et considerata intentione auctoris, *nego* (nam haec intentio manifesta est speciali actioni divinae tribuendi distinctionem rerum in species suas). Et nota quod si ipsae varietates ex quadam divina actione dicuntur provenire, a fortiori dicendum est species proprie dictas non sine actione divina ortas esse: quod sufficit ut evolutionismus radicalis excludatur²³.

II. Ex Patribus. — Quod autem ad Patres attinet, *unanimitè* tenent specificationem omnium rerum a Deo procedere: Pa-

³¹ § qu. 70, art. I, ad 3.

²² V. g. *Lev.* VI, 14-29. Cf. Dorl T, pag. 38, seqq.

²³ Proinde concedi potest cimo H. de Dorlodot, op. cit. pag. 38 seqq., evolutionismum moderatum, qualem illum supra definivimus, non excludi 4 textu sacro Genesis. — Corluy, *Spicilegium*, I p. 198, ex illo sensu verbi win concludit tenendum esse, docente Scriptura, etiam distinctionem varietatum a Deo provenire.

tres enim *Alexandrini* ponunt eam factam sine successione et completam actu simul cum creatione; S. Augustinus ponit eam factam in primo instanti creationis in rationibus seminalibus, et deinde successive, Deo administrante, secundum rationem propriam; alii *Paires* ponunt eam factam esse successive post ipsam creationem immo et immediate a Deo. Exemplo sit illud S. Basilii. «Et dixit Deus: *producat terra...* Venit praeceptum ordine procedens, et terra quoque proprium accepit ornatum. Illic: *Producant aquae reptilia animarum viventium*; hic: *Producat terra animam viventem*. Numquid animata est terra? Tamne locum habent desipientes Manichaei, qui terrae indunt animam? Non quia dixit: *Producat*, id quod in ipsa situm erat protulit; sed quia praeceptum dedit, etiam vim et facultatem producendi ei contulit. Neque enim cum audivit terra: *Germinet herbam feni et lignum fructiferum*, fenum quod in se reconditum habebat protulit; neque palmam aut quercum aut cupressum in ima quapiam sui uteri parte occultata, extra superficiem eduxit; sed divinus sermo eorum quae fiunt natura est. Germinet terra; non quod habet, edat; sed *quod non habet acquirat*, quandoquidem Deus agendi et producendi vim ei largitur. Sic etiam nunc: Producat terra animam, non eam quae inerat in ipsa; sed eam quae ei per praeceptum a Deo data est».* Et paulo supra de productione piscium: «Producant aquae reptilia ... Vox quidem praecepti parva, imo ne vox quidem, sed solum nutus et voluntatis impetus: at vero sententiae, quae in praecepto delitescit, *tanta est variées quanta et ipsa piscium differentia* aut societas. Quae omnia accurate recensere, perinde est atque si quispiam fluctus pelagi enumerare, aut manus vola aquam maris admetiri conaretur»²⁸. Non est sane dubium quin Pater ille cuiusque speciei originem divino nutui tribuat. H

III. Probatur ratione. — Etenim distinctio et ornatus mundi quae resultant ex multiplicitate specierum non possunt fieri nisi per productionem novarum formarum. Sed novae formae non possunt induci in materia praeter intentionem primi agentis, scilicet Dei Quod multipliciter probari potest²⁹. ¶ Nulli rei *esse* contingere potest praeter intentionem primi agentis, nam ipsum Esse subsistens est causa per se perfectionis essendi, seu esse et pro-²⁵

Henricus S in Hexaemeron, n. i. MG 29, coi. 163.

²⁵ *Ibid*, homil. 7, n. 1, coi. 150.

Cf. *Contra Gent.*, lib. 2, cc. 39-45.

prius effectus primae causae. Sed *esse est per formam*, sequitur formam, commensuratur formae. Ergo nulla forma nova fieri potest praeter intentionem primi agentis, cui competit prima causalitas formarum 27*2° hem, « id quod est optimum in rebus creatis reducitur ut in primam causam in id quod est optimum in causis. Oportet igitur effectus proportionales esse causis. Optimum autem in omnibus entibus creatis est *ordo universi*, in quo bonum universi consistit, sicut et in rebus humanis bonum gentis est divinius quam bonum unius. Oportet igitur ordinem universi sicut in propriam causam reducere in Deum»-23. Ordo autem universi resultat ex varietate formarum.

Quod autem *conveniens* fuit ut Deus varietatem specierum produxerit sic ostenditur: i° Convenit agenti perfectissimo ut inducat perfectissime suam similitudinem in suum effectum, in quantum effectus eam habere potest. Sed res creatae non possunt consequi perfectam Dei similitudinem secundum unam solam speciem. Convenit igitur ut *per varietatem specierum creatura similitudinem Dei obtineat*, in quantum in ea haec similitudo esse potest²⁹. 2° «Operi a summo bono artifice facto non debuit deesse summa perfectio. Sed bonum ordinis diversorum est melius quolibet illorum ordinatorum per se sumpto; est enim formale respectu singularium, sicut perfectio totius respectu partium. Non debuit ergo bonum ordinis operi Dei deesse. Hoc autem bonum esse non potest, si diversitas et inaequalitas creaturarum non fuisset. Est igitur diversitas et inaequalitas in rebus creatis non a casu, non propter materiae diversitatem, non propter interventum aliquarum causarum, vel meritorum, sed ex propria Dei intentione, perfectionem creaturae dare volentis, qualem possibile erat eam habere »³⁰.

Concludendum est igitur *transformismus radicalem seu rigidum esse falsum*. Etenim, transformismus radicalis, etiam quando Deum creatorem non negat, nullam ponit specialem operationem divinam ad productionem diversarum specierum explicandam, sed solum recurrit ad leges generales mundi physici, ad systemata mechanicistarum, ad luctam pro vita, ad varietates casu productas et selectione naturali confirmatas, auctas, propagatas. Sed hoc est evi-

²⁷ *Ibid*, c 43» n. 7

⁷⁸ *Ibid*. c. 42, n. 2.

²⁰ *Ibid*. c. 45, n. 1. — Cf. 1. qu. 47. art 1 et a

³⁰ *ibid*. c. 45, n. 7.

(lenter originem et distinctionem specierum esse praeter Dei intentionem, seu distinctionem specierum non esse a Deo, contra id quod in prima parte probatum est³¹).

Probatur secunda pars: *formatio prima uniuscuiusque speciei viventium a Deo ut a principali sua causa procedit*, id est, ut idem negativo modo dicatur, una species viventium proprie dicta non est causa principalis alterius speciei. Ostendamus primum quod nullus Patrum ortum specierum a specie diversa docuerit; et deinde quod ortus huiusmodi et rationi et experientiae contradicit.

I. Nullus Patrum ortum specierum a speciebus diversis factum esse dixit. Cum enim Gregorius Nyssenus et Augustinus praecipue sint illi Patres quibus aliqui evolutionismum moderatum fulciri contendunt, utriusque doctrinam consideremus.

A. Et primum quidem quod ad S. Gregorium Nyssenum attinet, cum ille sibi proponeret difficultates solvere quas quidam movebant circa expositionem hexaemeri a S. Basilio suo fratre factam, et praesertim circa ea quae ad solem pertinent, haec scripsit initio suae expositionis: «In principio igitur mundum esse conditum dicens, significat rerum omnium *occasiones et causas ei potestates* a Deo fuisse confectas, et ad primum voluntatis illius motum res singulas exstitisse, caelum, aethera, stellas, ignem, aera, mare, terram, animalia, plantas: quae quidem omnia Dei oculo cernebantur, potestatis ratione conspicua, ut inquit propheta: *Qui videt omnia prius quam fiant*. Sed potestate potentiaque ad singularum mundi partium perfectionem collata, necessaria *quaedam series ordine quodam consecuta est*, ut unum aliquod ex tota rerum universitate primum exstiterit et apparuerit. Deinde post

³¹ Digna omnino sunt quae laudentur, verba quae L. CuiNOT, notissimus biologus et evolutioni«mo addictus, typis mandavit: < Le premier grumeau vivant... renfermait forcément en puissance les innombrables Vies qui se sont succédé depuis son apparition... Preordination qui a un sens, l'on accepte une intervention métaphysique dans la création de la Vie, inconcevable dans toute autre hypothèse>. Et: «Pour rendre compte des intentions manifestes que l'on découvre à chaque instant dans les organismes, on est amené invinciblement à admettre qu'il y a dans la Nature, en plus des causes efficientes, objets de l'étude scientifique, un agent directeur d'ordre métaphysique, guidant les variations vers une fin utile, de même qu'un ouvrier dirige la fabrication d'un marteau:». *L'inquiétude métaphysique*, Etudes, 20 Octobre 1928.

illud necessario alturum secutum. Tum ut artifex natura coge-
bat, tertium et quartum et quintum et reliqua deinceps, non casu et
fortuna, inordinato et celeri quodam motu, sed ut necessarius
naturae ordo in rebus disponendis requirebat, ita singula facta
fuisse narrat, et de naturalibus institutis philosophatur. Quasdam
etiam voces imperantis Dei, singulis rebus quae generantur, as-
signat, idque recte et convenienter facit. Quidquid enim ordine
sapienterque factum est, quamdam veluti vocem Dei vicissim re-
fert»⁸². Unde sic cl. H. de Dorlodot argumentatur: Ille docet
evolutionismuni qui docet initio temporum et unico instanti Deum
condidisse naturam confusam et homogencam, quae sese evolvendo
sine ullo alio interventu Dei, praeter initialem impulsum, produ-
ceret omnes species organicas et inorganicas. Atqui haec est doctri-
na Gregorii Nysseni : ergo docet evolutionismum ³⁵.

At interpretatio haec toto caelo distat a vera mente S. Gre-
gorii. Etenim, iuxta evolutionistas species hodiernae non praeex-
sistebant initio nisi *in specie aliena*. Sed S. Gregorius ponit species
omnes exstitisse initio *in specie propria*, sed tantum *occulto modo*.
Opus « naturae artificis » fuit revelare quod latebat, non species
transmutare. Ipse Nyssenus non evolvit in suo opere nisi originem
solis et stellarum. Porro, non eam explicat per transformationem
elementorum materiae, quae prius homogenea fuisset, sed per se-
parationem elementorum iam ab initio diversorum, at confuse
prius mixtorum. Quod omnino patet ex sequenti textu: «Quare
non absurde conditus orbis a magno Moyse ita describitur ut.

/

³² In *Hexaemeron*, MG 44, coi. 71.

³³ Verba ipsius cl. auctoris fortiora potius esse dices: «La théorie
de saint Grégoire est bien une théorie *d'évolutionnisme absolu*, pour les
êtres vivants aussi bien que pour la nature inorganique. Elle nie formelle-
ment toute intervention spéciale de Dieu, autre que l'unique impulsion,
la $\mu\iota\alpha\ \rho\omicron\tau\eta$, de la création primitive à l'origine des temps, qui a eu pour
effet immédiat une *nature confuse formant un tout homogène*. Il n'y a
donc aucune place pour une intervention spéciale de Dieu, même à l'ori-
gine de la vie. Toutes les natures inorganiques ou organiques dérivent de
l'évolution naturelle, dans la plus stricte acception du mot ». Auctor tamen
nomine evolutionismi *absoluti* non intelligit id quod vocamus evolutio-
nismum *radicalem*, sed illum qui originem vitae ex sola evolutone materiae
inorganicae explicat, evolutionismum nempe *universalem*. Nec ipse usque
huc procedit, quamquam dicit hanc fuisse opinionem Patrum. *Le Darwinis-*
me, pag. 98-99. Et prorsus admittit Patres nonnisi evolutionem a Deo in-
tentam et directam docuisse. E. Messenger. *Evolution and Theology*, Lon-
don, 1931, eodem fere modo Nyssenum interpretatus est ac cl. H. de
Dorlodot.

quantum ad materiam pertinet, simul omnia dicantur virtute opificis constituta: singularis autem eorum, quae in mundo videntur, distinctio ordine quodam ac serie naturali, eo spatio quod dictum est, absoluta. Tunc simul universa lux exstitit, tunc omnis rerum illustrantium natura propriis distincta differentiis apparuit, quarum e numero sol est et luna. Ac quemadmodum ea quae fluentem vim habent, non sunt unius generis omnia, sed differentia quadam inter se vicissim discrepant, *ut videre licet in oleo, et aqua et argento vivo, quae si quis omnia simul in uno vase confundat*, parva interiecta mora primum aspiciet argentum vivum ob graviolem deorsumque tendentem naturam in fundo totum considerare, licet omnia commista sint; deinde aquam simul coactam omnem succedere; postremo olei congregatas particulas supernatare et super utroque consistere: eodem pacto de re nobis ad disputandum proposita possumus coniicere, illud unum in exemplo tantum commutantes, ut quod illic propter gravitatem, hic contra propter levitatem eveniat. In prima enim rerum constitutione, quae levitate sursum tendebant, pariter omnia concurrerunt, tum ex velocitatis praestantia ipsa quoque inter se distincta sunt. Ut igitur in exemplo proposito rerum fluentium secretio et separatio materiam singularem non constituit, sed *iam factam distinxit*, distinctamque demonstravit: sic in trium dierum spatio illustrans solis natura potestasque facta non est, sed cum in universitate rerum diffusa esset, simul coacta est et coniuncta » a*. De origine autem ceterarum rerum S. Doctor dicit se adhaerere explicationibus sui fratris S. Basilii³⁴ Sed S. Basibus immediate a verbo Dei, ut supra vidimus, ortum cuiusque speciei procedere docet Unde hoc solum revera ex verbis Nysseni quoad plantarum et animalium species haberi potest, quod in instanti creationis, in confusione primitiva aderant, actu quamquam occulte, determinata et immediata semina cuiusque speciei, quae iuxta ordinem in universo insitum, postea manifesto apparuerunt: in hoc autem nulla est transmutatio specierum. Quod deinde S. Gregorius Nys. de formatione hominis dicit aperte omni transformisme contradicunt, ut infra videbimus.

v

B. S. Augustini haec fuit hexaemeri interpretatio: Dies enumerati a Moyse non sunt intelligendi ut divisiones temporis. Nam: † Deus creavit omnia *simul*, ut dicitur in *Ecclesiastico*; 2° dies

³⁴ Grec. Niss., /λ *Hexaemeron*. MC 44, col. itq.

a» *Ibid.*, col 123.

nun possunt esse ante existentiam solis; 3' concordia inter primum et secundum caput Genesis evanescit, si dies sumatur ut divisiones temporis: quaedam enim ordinem diversum in primo et in secundo capite habent. — Unus dies igitur significat *cognitionem* quam angeli (creati cum factus est dies) habent de ceteris rebus creatis, et primo quidem in Verbo, forma exemplari omnium (et haec est cognitio angelorum *matutina*), ac deinde in rebus ipsis factis (et haec est cognitio eorum *vespertina*). Cum autem res simul creatae retineant inter se ordinem naturae, hic ordo manifestatur in narratione mosaica per ordinem dierum: *ordo enim dierum significat ordinem rerum* in unica cognitione angelica (in unico die) expressum, qui ordo gradus perfectionis exprimit. Facta autem hac simultanea creatione, Deus requiescit, hoc est, non amplius creat, sed tantum res creatas administrat. Attamen et textus sacer et experientia testantur non omnes res, quae simul creatae sunt, fuisse creatas eodem modo seu in eodem statu. Quedam enim, ea nempe quae enumerantur ante formationem plantarum et in opere quarti diei, creatae sunt statim in specie perfecta; cetera autem, ea nempe quae a formatione plantarum narrari incipiunt, excepto opere quarti diei, creatae sunt tantum *in suis rationibus seminalibus*, seu in causis suis mundo insitis; ac postea ordinate perveniunt ad propriam et perfectam formam, in decursu temporum, iuxta leges a Deo in constitutione mundi primitus insertas.

Ecce textus quosdam in quibus S. Doctor compendiat suam doctrinam. Sit pro creatione omnium *simul*: « Dies ergo ille quem Deus primitus fecit, si spiritualis rationalisque creatura est, id est angelorum supercaelestium atque Virtutum, praesentatus est omnibus operibus Dei hoc ordine praesentiae, quo ordine scientiae, qua et in Verbo Dei facienda praenosceret, et in creatura facta cognosceret, non per intervallorum temporalium moras, sed *prius et posterius habens in connexionem creaturarum*, in efficacia vero Creatoris *omnia simul*. Sic enim fecit quae futura essent, ut non temporaliter faceret temporalia, sed ab eo facta currerent tempora » M.

Pro *duplici statu* rerum creatarum: « Sicut autem in ipso grano invisibiliter erant omnia simul quae per tempora in arborem surgerent, ita ipse mundus cogitandus est. cum Deus simul omnia creavit, habuisse simul omnia quae in illo et cum illo facta sunt, quando factus est dies: non solum caelum cum sole et luna

et sideribus, quorum species manet motu rotabili, et terram et abysso?, quae velut inconstantes motus patiuntur atque inferius adiuncta partem alteram mundi conferunt ; sed etiam illa quae aqua et terra produxit potentialiter atque causaliter, priusquam per temporum moras ita exorirentur, quomodo nobis iam nota in eis operibus, quae Deus usque nunc operatur »⁸⁷. Speciatini pro existentia in *rationibus causalibus*: « Causaliter ergo tunc dictum est produxisse terram herbam et lignum, id est *producendi accepisse virtutem*. In ea quippe iam tamquam in radicibus, ut ita dixerim, temporum facta erant, quae per tempora futura erant... Quia iam omnes naturae fruticum atque lignorum in prima conditione factae fuerant, a qua conditione Deus requievit ; movens deinde administransque per temporales cursus illa ipsa quae condidit, et a quibus conditis requievit, non solum tunc plantavit paradisum, sed etiam nunc omnia quae nascuntur. Quis enim alius etiam nunc ista creat, nisi qui usque nunc operatur? Sed creat haec modo ex iis quae iam sunt: tunc autem ab illo, cum omnino nulla essent, creata sunt cum factus est dies ille qui etiam ipse omnino non erat, spiritualis videlicet atque intellectualis creatura »³⁸.

At certum omnino est S. Augustinum *non cogitavisse de transmutatione specierum*, neque ullum verbum quo talis theoria fulciretur scripsisse. Censuit sane Deum produxisse initio, in instanti creationis primitivae, omnes potentias passivas et activas quarum actione et passione unaquaeque species plantarum et animalium aliquando appareret. Sed per hoc habetur tantum praeparatio materiae determinatae adducens illam ad hanc dispositionem in qua accipiat formam alicuius speciei viventis omnino determinatae, quae est una ex speciebus quas videmus nunc in mundo. Unaquaeque scilicet species, secundum S. Doctorem, suam seminalem rationem determinatam iam ab initio habuit, nec magis per transformismum educta est quam planta ex semine proprio orta vel pullus ex ovo proprio natus.

Dices: sed Patres admiserunt transmutationem speciei inorganicae in speciem viventem.

Respondetur: i' antiqui, ab Aristotele usque ad tempora medii aevi completa, admiserunt *concursum astrorum*, ut causarum superiorum, operari ad vitam communicandam, et quandoque, in casu saltem animalium inferiorum, putabant illa operari sufficien-

³¹ *Ibid*, lib. 5, c. 23. n. 45, ML 34, col. 338.

⁵⁸ *Ibid.*, lib. 5, n. II. col. 325.

ter. Unde Augustinus attendebat ad illas vires a Deo productas quae ordine praestabilito materiam iam praeparatam ad vitam elevarent: quod sane non est doctrina evolutionismi ² Augustinus quamquam excludit post sex dies creationem proprie dictam, tamen non excludit interventum divinum. Unde doctrina rationum seminalium potest recurrere, quotiescumque necesse est, ad causalitatem Dei, dummodo haec causalitas non sit simpliciter *creatrix*, — et hoc etiam sensu largo intelligi potest, ita ut excludatur solum creatio *novae speciei* —, sed utatur materia praeparata, quantum fieri potest a rebus creatis, ad actionem Creatoris recipiendam.

Dices iterum: si veritas evolutionismi moderati aliunde iam constaret, sufficeret ad illum philosophice explicandum, ponere vim talis evolutionis in primitivis rationibus seminalibus, sicut iam S. Augustinus ponebat in viventibus rationes seminales animalium nascentium ex eorum putrefactione: «Cetera vero quae de animalium gignuntur corporibus, et maxime mortuorum, absurdissimum est dicere tunc creata cum animalia ipsa creata sunt: nisi quia inerat iam omnibus animatis corporibus vis quaedam naturalis, et quasi praeseminata et quodammodo liciata primordia futurorum animalium, quae de corruptionibus talium corporum pro suo quaeque genere ac differentiis erant exortura, per administrationem ineffabilem, omnia movente incommutabili Creatore»⁴⁰⁴¹

Respondeo: concedo totum. Sed si haec intelligantur, non solum Deum designant ut primam causam specierum, sed ut causam earundem principalem »

Nota. Nec obliviscendum est tum S. Gregorium Nyssenum, tum Augustinum explicite dixisse se non solum de rebus fide tenendis agere, sed etiam de materiis *liberis* disputare, de iis scilicet quas quisque, salva fide, modo quem meliorem censuerit, explicare potest. De his enim quae Spiritus in Scriptura non dicit « nescien-

³⁰ Cf. S. Thomam, *Ver.*, qu. 5, art. 9, ad 8°.

⁴⁰ *De Genesi ad Iit.*, lib. 3, 14, n. 23. — Idem apud S. Thomam, I, qu. 72, ad 5m.

⁴¹ Portalié, *Diet. théol.*, art. «Augustin», col. 2353-2354, ex opposito videtur exaggerare dicendo Augustinum docuisse impossibilitatem evolutionismi. Ex textibus enim quos citat (v. g. « de grano tritici non nascitur ifaba », *De Gen. ad Iit.*, hb. 0. c. 17, n. 32) sequitur tantum quod ordo productionis rerum certis legibus dirigitur, et quod Augustinus ipse non extendit vim rationum seminalium nisi ad haec facta explicanda quae suo tempore nota erant.

tes conicctamus quid heri potuerit, quod ille non nesciens praetermisit; tantum id conantes pro modulo nostro quantum adiuvamur efficere, ne aliqua absurditas vel repugnantia putetur esse in Scripturis sanctis, quae opinionem lectoris offendat, et dum existimat fieri non potuisse quae facta esse Scriptura commemorat, vel resiliat a fide, vel non accedat ad fidem » 4243

II. Argumentum ex ratione lignum est attenta consideratione. Species enim viventium non generant speciem diversam neque vi suae naturae, neque sub influxu aliarum causarum naturalium. Ergo ad formationem uniuscuiusque speciei requiritur actio Dei ut principalis causae.

Etenim i) Naturae non tendunt ad sui destructionem, sed ad sui perfectionem. Sed tendere ad speciem diversam esset naturis tendere ad destructionem sui, non ad sui perfectionem. Ut constanter repetit S. Thomas: «oportet agens esse simile facto»⁴⁵ «simile fit a suo simili »⁴⁴ etc. « In prima autem corporalis creaturae productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum. Et ideo formae corporales quas in prima productione corpora habuerunt, sunt immediate a Deo productae, cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriae causae »⁴⁸. Quod si dicas naturas non tendere ad speciem diversam vi impulsus naturalis, sed solum vi rationis seminalis in ipsis inditae, quae sub motione divina ad novam formam tendat, respondendum est hoc forte non repugnare: sed, si fiat, nonnisi ab actione Dei immediata, ut a causa non solum prima sed principali, procedit; quod intentui nostro in praesenti thesi sufficit.

¶ Actiones causarum naturalium in species viventium sunt accidentales, ut temperatura, ratio nutrimenti etc., neque (excepto casu hybridationis) aptae sunt ad communicandam speciem agentis: neque, ut procedentes a virtute formae substantialis valent formam alterius speciei educere, κ Qualitates activae in natura

⁴² *De Genesi ad litteram*, lib. 5, c. 5, n. 23, ML 34, col. 329 Similia apud S. Greg. Xyss. De rationibus seminalibus apud Augustinum, vide quae scripsimus in *Essais sur la doctrine de S. Augustin*, Paris. 1932, chap. IV, pag. 97-137; Portalié, loc. cit.; H. Woods, *Augustine and evolution*, 1024; J. McKelvey, Washington, 1926, TA* meaning of the rationes seminales in St. Augustine, P. Schepens, «Gregorianum», 1925, pag. 216 sqq.; Thamiy, *De rationibus seminalibus*, Paris 1905, pag. 109

⁴³ I, q. 9J, a. 2.

⁴⁴ I. q. 65, a. 4

⁴⁵ I*, qu. 65, art. 4, c.

agunt in virtute formarum substantialium, et ideo agens naturale non solum producit simile sibi secundum qualitatem, sed secundum speciem» (Γ, qu. 45, a. 8, ad 2).

III. Argumentum ex experientia ita fere exponitur a quibusdam primoribus inter cultores scientiarum naturae⁴⁷. i° Typus proprie (lictus (seu species proprie dicta) non est typus formalis, sed typus organisationis: hic enim ex intima correlatione partium secundum ideam propriam resultat, ille habetur ex differentiis externis et praesertim quantitativis, quae priori superveniunt et quasi accidunt. Attendendo ad typum organisationis, constituuntur magnae divisiones Systematicae: maximi Rami (gallice: embranchements), Classes, Ordines; dum divisiones subsequentes, Familiae, Genera. Species, plerumque non obtinentur nisi typum formalem considerando. 2° Iamvero transitus fieri potest a typo formali ad alium tum causis a Darwin et Lamarck indagatis, tum etiam aliis causis eiusdem generis: usque ad hoc pertingunt argumenta ex factis quae solent a transformistis adduci. 3° At typus organisationis tangi nequit similibus causis nec fit transitus ab uno typo organisationis ad alium. Ratio est quia hic typus ita est determinatus et talem habet coordinationem partium ut paulatim efformari non possit, sed oportet ut statim omnes suos characteres possideat. Hi enim characteres, si separati inveniantur, vel si non in statu perfecto habeantur, nullius sunt utilitatis neque partes esse possunt organismi viventis. 4° Neque umquam experientia aliud ostendit, nam inter typos tales nulla forma inventa est quae possit scientificè exhiberi ut forma transitionis (per generationem) 18; — nam formae adultae numquam sunt indeter-

⁴⁷ Praesertim a L. Vialleton, cuius haec sunt praecipua opera: *Membres et ceintures des Vertébrés tétrapodes, critique morphologique du transformisme*, Paris, 1924; *L'origine des êtres vivants. L'illusion transformiste*, Paris, 1929; *Archives de philosophie*, 1928, vol VI, cahier 1, *Types d'organisation et types formels; Morphologie et transformisme*, in *Le Transformisme*, Paris, 1927, pag. 61-122. Similiter Oskar Kuhn (ZfKTh 67 (1043) 45-74), et plures morphologos Germanos, quos invenies citatos a P. Bea, *Biblica* 25 (1944), p. 71. Quamquam G. Sergi est evolutionista, multa tamen scripsit quae ad rem nostram faciunt; quod etiam, praeterea, de palaeontologo Rosa dici potest. Cf. *Enciclopedia italiana*, art. *Evoluzionismo*.
K "

⁴⁸ Vialleton hoc accurate demonstrat de *Archaeopteryx*, de illa nempe forma fossili quae intermedia dici solet inter Reptilia et Aves, Cf. v. g. *Membres et ceintures...*, p. 652. — Dictum est quidem recenter inventas

minatae et quasi indifferentes ad unum vel ad alterum typum, sed perlinent indubitanter ad unum determinatum typum cuius omnes proprietates essentielles exhibent; — nam formae embryonales transeunt quidem de characteribus universalioribus et indeterminationibus ad characteres minus universales magis determinatos, sed in quocumque suo statu nihil praebent quod sit proprium typi inferioris nec induunt characteres determinatos nisi proprios sui typi.

Animadvertendum est deinde quod si certa experientia alia fuerit, proceSSIONemque quandam unius speciei a specie diversa ostenderit, ortus novae speciei erit nihilominus Deo ut causae principali tribuendus: explicari enim nequiret nisi ex virtute rationis cuiusdam seminalis a Deo inditae, praeter virtutes proprias speciei e qua fieret processio. Cui explicationi nulla scientia contradiceret. Divina enim actio non ipsa cadit sub sensu, sicut operatio Dei creantis singulas animas humanas non cadit sub sensu, nisi quoad suos effectus. Unde fit ut non spectet ad geologiam vel ad palaeontologiam, qua tales, hanc actionem apprehendere, sed tantum effectus eius describere. Hi autem effectus, seu apparitiones novarum specierum, possunt fieri, non tantum sine miraculo, sed etiam sine sensibili discontinuitate, sine hiato in serie phaenomenorum; ita ut non ipsa experientia, sed reflexio in experientiam sola actionem divinam valeat discernere. Quae omnia, si bene penetrentur, hoc primum efficiunt ut absurdum appareat tentamen eorum qui, [^]pv experientiae et *factorum*, ut aiunt, actionem divinam in distinctione specierum volunt excludere; hoc deinde efficiunt ut experientia non videatur posse contra nos ab illis evolutionistis invocari, qui quidem necessitatem actionis Dei ut causae piimae concedentes, causalitatem eius principalem et immediatam respuant; nam experientia quae videretur eis favere, quae nempe ostenderet novam speciem oriri sine discontinuitate sensibili vel per maiorem quamdam mutationem, ab alia specie, tam bene explicaretur per actionem divinam ex se sola educentem formam novam de potentia materiae, vel etiam per actionem divinam utentem specie priore cui indita esset apta ratio seminalis ut in-

esse formas intermedias inter primos gradus classificationis, v. g. inter Reptilia et Mammifera (Cfr. Revue des Questions Scientifiques, 20 oct 1947). At prudenter ille sc habebit qui de hoc ulteriora studia et magis completa documenta expectabit, nec videntur argumenta cl.mi Vialleton posse unquam negligi.

stramento ad educationem novae formae procurandam quam per exercitium virtutis naturalis alicuius speciei⁴⁰.

Quod theologo maxime cordi est, id sane in nostra sententia obtinetur, nempe ut omnis contradictio a sacra Scriptura et a doctrina Ecclesiae arceatur, necnon ut quaecumque discordia inter veram scientiam sanamve philosophiam et catholicum dogma de creatione et distinctione rerum a Deo facta devitetur.

LECTIO PATRUM: Ex S. Gregorio Nysseno. *In Hexaemeron liber.* — Itaque cum omnia possit, ad rerum procreationem sapienti potentique voluntate simul omnia contulit, levitatem, gravitatem, densitatem, raritatem, multitudinem, duritiam, humiditatem, siccitatem, frigiditatem, caliditatem, colorem, figuram, circumscriptionem, intervallum: quae quidem singula sunt tenues quaedam nudaeque notiones; nihil enim horum unum per se materia est, sed cunctis inter se concurrentibus materia fit. Si igitur sapientiae potentiaeque praesentia et omnia novit, et potest omnia, aliquo modo fortasse ad excelsam Mosis vocem accepimus, qui, «in summa» inquit (sic enim Aquilas pro, «in principio» vertit) fecit Deus coelum et terram. Quoniam enim procreationis librum composuit propheta, ut ad Dei cognitionem dux esset, idque Mosis propositum fuit, ut cos qui sensibus obnoxii devinctique sunt, per ea quae cernuntur, ad illa perduceret quae sensibus comprehendi non possunt; coelo autem et terra nostra per oculos cognitio terminatur; idcirco extrema eorum quae sensu a nobis percipiuntur, tamquam rec omnes complectentia nominavit, ut ea quae complectuntur, a Deo facta esse commemorans, comprehenderet quidquid ab illis continetur, et pro eo, ut diceret, simul omnia Deum fecisse, «in summa» sive «in principio», dixit, Deum fecisse coelum et terram. Utriusque autem vocis una significatio est: principium enim, et summa aequae declarant simul. Quare per «summam» ostendit omnia simul fuisse procreata, et per «principium» cuncta, momento, et sine ullo temporis spatio facta fuisse significat. Principium enim non patitur, ut ullum intervallum cogitemus. Nam ut punctum est principium lineae, et individuum corporis, sic momentum ipsius temporis. Rerum igitur simul omnium constructio ab incredibili potentia Dei profecta, principium a Mose, seu summa in qua consistit universitas, nominatur. Ille, dum rerum extrema prosequitur, tacite etiam indicat quae ipsis comprehenduntur extremis. Extrema dico, habita ratione sensus humani, qui nec sub terram penetrat nec coelum transcendit. In principio igitur mundum esse conditum dicens, significat rerum omnium occasiones et causas, et potestates a Deo fuisse confectas, et ad primum voluntatis illius motum res singulas exstitisse, coelum, aethera, stellas, ignem, aera, mare, terram, animalia, plantas: quae quidem omnia Dei oculo cernebantur, potestatis ratione conspicua, ut inquit propheta: (Qui videt omnia prius quam fiant». Sed potestate, sapientiaque ad sin-

⁴⁰ «Tutto fa credere che la spiegazione del fatto, esistenza della specie, conduca subito fuori del campo scientifico, tanto questa spiegazione appare refrattaria e impossibile». G. Tuccimei, *Storia dell'evoluzione*, *Rivista intern. di Scienze soc.*, 1905, Cf. eiusdem, *ibid.*, *dicetnb.* 1909.

gularum mundi partium perfectionem collata, necessaria quaedam series ordine quodam consecuta est, ut unum aliquod ex tota rerum universitati primum extiterit, et apparuerit. Deinde post illud necessario alterum secutum. Tum, ut artifex natura cogebat, tertium et quartum, et quintum, et reliqua deinceps, non casu et fortuna, inordinato et celeri quodam motu, sed ut necessarius naturae ordo in rebus disponendis requirebat, ita singula facta fuisse narrat, et de naturalibus -institutis philosophatur. Quasdam etiam voces imperantis Dei, singulis rebus quae generantur, assignat, idque recte et convenienter facit. Quidquid enim ordine sapienterque factum est, quamdam veluti vocem Dei vicissim refert.

itaque cum Dei naturam ignoremus, ipsam potentiam ipsamque sapientiam animo concipientes, Deum mente nos credimus comprehendisse. Idcirco quando conditus est orbis universus, antequam singulae partes ipsius apparerent, tenebris totus obtegebatur, quia splendor ignis, quae sub materiae particulis latitabat, nondum effulserat. Etenim, quemadmodum silices in tenebris obscurae iacent, licet vim lucidam atque illustrantem naturaliter in se contineant, quippe quae pariant ignem, si inter se collidantur, scintilla vero ab ipsis prolata, splendore illius ipsae quoque cernuntur: sic obscura caecaque erant omnia prius quam perlucida atque illustrans natura in apertum proferretur. Nam cum uno divinae voluntatis motu nuper indistincta rerum universitas simul exlisset, omniaque elementa inter se concreta permistaeque essent, ignis qui ubique disseminatus erat, obscurus tacebat, materiaeque impotentia supprimebatur: verum quoniam vis eius velox atque agilis est, simul atque rerum naturae ad mundi constitutionem a Deo motus principium atque incitatio adhibita est, an illam omnia quae graviora sunt, exsiliens, lumine cuncta statim illustravit. Hoc autem sapientiae ratione fecit potentia conditoris, qui, ut eius iubentis oratio a Mose describitur, «Fiat, inquit, lux, et facta est lux»: oratio enim et ratio in Deo, ut ego sentio, est opus et factum. Quidquid enim ab eo fit, ratione fit. Et in iis quae a Deo proficiscuntur, nihil a ratione alienum, nihil inordinatum aut fortuitum animadvertitur. Quare credendum est, in rebus singulis sapientem quamdam ac solertem messem rationem, longi tamen praecautiorem, quam ut aspectu nostro comprehendatur. Quod igitur dixit Deus, quando rationis imperantis ea vox est, non indignam, opinor. Deo cogitationem suscipiemus, si ad rationem rei procreatae insitam dictum retulerimus. (MG 44, col. 70).

... Quare non absurde conditus orbis a magno Mose ita describitur ut quantum ad materiam pertinet, simul omnia dicantur virtute opifici constituta: singularis autem eorum, quae in mundo videntur, distinctus ordine quodam ac serie naturali, eo spatio quod dictum est, absoluta. Tunc simul universa lux exstitit, tunc omnis rerum illustrantium natura propriis distincta differentiis apparuit, quarum e numero sol est et luna. Quod quemadmodum ea quae fluentem vim habent, non sunt unius generis omnia, sed differentia quadam inter se vicissim discrepant, ut videre licet in oleo, et aqua, et argento vivo, quae si quis omnia simul in uno vase confundat, parva interiecta mora primum aspiciet argentum vivum, dehinc graviorem deorsumque tendentem naturam in fundo totum considerare, licet omnia commista sint; deinde aquam simul coactam omnem succedere; postremo olei congregatas particulas supernatare et super utroque consistere; eodem pacto de re nobis ad disputandum proposita possu-

mus comiccre, illud unum in exemplo tantum commutantes, ut quod illic propter gravitatem, hic contra propter levitatem eveniat. Tn prima enim rerum constitutione, quae levitate sursum tendebant, quamdiu ob naturalem vim insitam celeritate valebant, pariter omnia concurrerunt, tum ex velocitatis praestantia ipsa quoque inter se distincta sunt.

Ut igitur in exemplo proposito rerum fluentium secretio et separatio materiam singularem non constituit, sed iam factam distinxit, distinctamque demonstravit : sic in trium dierum spatio illustrans solis natura, potestasque facta non est, sed cum in universitate rerum diffusa esset simul coacta est et coniuncta. (MG 44, coi 119).

Ex S. Augustino, *De Genesi ad litteram*., lib. V, c. 4. n. 7 — Quid sibi ergo vult etiam quod sequitur: nam ita sermo contexitur. *Cum factus est dies, fecit Deus coelum et terram, et omne viride agri, antequam esset super terram, et omne fenum agri, antequam exortum est?* Quid est hoc? Nonne quaerendum est ubi ea fecerit, antequam esset super terram, et antequam exorta sunt? Quis enim non proclivius crederet, tunc ea Deum fecisse, cum exorta sunt, non antequam exorta sunt, nisi admoneretur hoc divino eloquio, ista Deum fecisse antequam exorirentur, ut si ubi facta sint, invenire non possit, credat tamen ante facta quam exorta, quisquis huic Scripturae pie credit; impie quippe non credit.

8. Quid ergo dicemus? An quod nonnulli putaverunt, in ipso Verbo Dei facta omnia, antequam exorirentur in terra? Sed si hoc modo facta sunt, non cum factus est dies, sed antequam fieret dies, facta sunt : aperte autem Scriptura dicit. *Cum factus est dies, fecit Deus coelum et terram, et omne viride agri antequam esset super terram, et omne fenum antequam exoriretur.* Si ergo cum factus est dies, non utique antequam fieret dies: ac per hoc non in Verbo, quod Patri coaeternum est. antequam dies, antequam omnino aliquid fieret ; sed cum factus est dies. Nam illa quae in Verbo Dei ante omnem creaturam sunt, non utique facta sunt: haec autem facta sunt, cum factus est dies, sicut Scripturae verba declarant ; sed tamen antequam essent super terram, antequam exorirentur; quod de viridibus et feno agri dictum est.

9. Ubi ergo? \n in ipsa terra causaliter et rationaliter, sicut in seminibus iam sunt omnia, antequam evolvant, quodammodo, atque explicent incrementa et species suas per numeros temporum? Sed ista semina, quae videmus, iam super terram sunt, iam exorta sunt : annon erant super terram, sed infra terram; et ideo antequam exorta sunt, facta sunt; quia inne exorta sunt, cum semina germinarunt, et accessu incrementorum in auras eruperunt, quod per moras temporum nunc fieri videmus suo cuique generi distributas? Num ergo semina tunc facta sunt, cum factus est dies, et in ipsis erat omne viride agri, et omne fenum, nondum ea specie qua sunt super terram iam exorta, sed ea vi qua sunt in rationibus seminum? Semina ergo primum terra produxit? Sed non ita Scriptura loquebatur, cum diceret : *Et produxit terra herbam pabuli, vel herbam feni, seminum secundum genus, et secundum similitudinem : et lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen suum in se secundum genus super terram.* His enim verbis magis apparet semina esse orta ex verbis et lignis; non autem illa ex seminibus, sed ex terra: praesertim quia et ipsa verba Dei sic se habent Non enim ait, Germinent semina in terra herbam

feni, et lignum fructuosum; sed ait, *Germinet terram herbam feni seminantem semen*; ut semen ex herba, non herbam insinuaret ex semine. *Et sic est factum*[^], *produxit terra*; id est, prius sic est factum in cognitione illius diei, et produxit terram iam, ut hoc fieret etiam in ipsa creatura, quae condita est.

io. Quomodo ergo antequam essent super terram, et antequam exorirentur; quasi aliud eis fuerit fieri cum coelo et terra, quando factus est dies ille inusitatus atque incognitus nobis, quem primum Deus fecit; aliud autem exoriri super terram, quod non fit nisi per hos dies, quos circuitus solis facit per temporum moras suo cuique generi accommodatas? Quod si ita est, diesque ille societas atque unitas super coelestium Angelorum atque Virtutum est; procul dubio longe aliter nota est Angelis creatura Dei, aliter nobis: excepto quod eam in Verbo Dei noverunt, per quod facta sunt omnia; etiam in seipsa dico longe aliter notam eis esse quam nobis. Illis enim primordialiter, ut ita dicam, vel originaliter, sicut eam Deus primitus condidit, et post eam conditionem a suis operibus requievit, non condendo aliquid amplius: nobis autem secundum rationem antea conditarum administrationem, iam per ordines temporum, secundum quam Deus iam illis rebus per senariam perfectionem consummatis, usque modo operatur.

n. Causaliter ergo tunc dictum est produxisse terram herbam et lignum, id est producendi accepisse virtutem. In ea quippe iam tamquam in radicibus, ut ita dixerim, temporum facta erant, quae per tempora futura erant. Nam utique postea plantavit Deus paradisum iuxta orientem, et eiecit ibi de terra omne lignum speciosum ad aspectum, et bonum ad escam; nec tamen dicendum est, cum aliquid tunc addidisse creaturae, quod ante non fecerat, quod velut illi perfectioni, qua omnia bona valde sexto die consummavit, post esset addendum; sci quia iam omnes naturae fruticum atque lignorum in prima conditione factae fuerant, a qua conditione Deus requievit, movens deinde administransque per temporales cursus illa ipsa quae condidit, et a quibus conditis requievit, non solum tunc plantavit paradisum, sed etiam nunc omnia quae nascuntur. Quis enim alius etiam nunc ista creat, nisi qui usque nunc operatur? Sed creat haec modo ex iis quae iam sunt: tunc autem ab illo, cum omnino nulla essent, creata sunt, cum factus est dies ille, quod etiam ipse omnino non erat, spiritualis videlicet atque intellectualis creatura.

Caput 5. — 12. Factae itaque creaturae motibus coeperunt currere tempora: unde ante creaturam frustra tempora requiruntur, quasi possint inveniri ante tempora tempora. Motus enim si nullus esset vel spiritualis vel corporalis creaturae, quo per praesens praeteritis futura succederent, nullum esset tempus omnino. Moveri autem creatura non utique posset, si non esset. Potius ergo tempus a creatura, quam creatura coepit a tempore: utrumque autem ex Deo. Ex ipso enim, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Nec sic accipiatur quod dictum est, Tempus a creatura coepit, quasi tempus creatura non sit; cum sit creaturae motus ex alio in aliud, consequentibus rebus secundum ordinationem administrantis Dei cuncta quae creavit. Quapropter cum primam conditionem creaturarum cogitamus, a quibus operibus suis Deus in die septimo requievit; nec illos dies sicut istos solares, nec ipsam operationem ita cogitare debemus, quemadmodum nunc aliquid Deus operatur in tempore: sed quemadmodum operatus est unde inciperent tempora, quemadmodum operatus est omnia simul, praestans

cis diem ordinem, non intervallis temporum, sed connexione causarum, ut ea quae simul facta sunt, senario quoque illius diei numero praesentato perficerentur.

13. Non itaque temporali, sed causali ordine prius facta est informis formabilisque materies, et spiritualis et corporalis, de qua fieret quod faciendum esset, cum et ipsa priusquam instituta est, non fuisset: nec instituta est nisi ab illo utique summo Deo et vero, ex quo sunt omnia; sive coeli et terrae nomine significata sit, quae in principio fecit Deus ante unum illum diem quem condidit, propterea iam sic appellata, quia inde facta sunt coelum et terra; sive nomine terrae invisibilis et incompositae atque abyssi tenebrosae, ut iam in primo libro tractatum est.

14. In his vero quae iam ex informitate formata sunt, evidentiusque appellantur creata, vel facta, vel condita, primum factus est dies. Oportebat enim ut primatum creaturae obtineret illa natura, quae creaturam per Creatorem, non Creatorem per creaturam posset agnoscere. Secundo, firmamentum unde corporeus incipit mundus. Tertio, species maris et terrae, atque in terra potentialiter, ut ita dicam, natura herbarum atque lignorum. Sic enim terra ad Dei verbum ea produxit, antequam exorta essent, accipiens omnes numeros eorum quos per tempora exsereret secundum suum genus. Deinde, posteaquam haec velut habitatio rerum condita est, quarto die luminaria et sidera creata sunt, ut prius pars mundi superior, rebus quae intra mundum moventur visibilibus ornaretur. Quirito, aquarum natura, quia coelo aerique coniungitur, produxit ad Dei verbum indigenas suos, omnia scilicet natatilia et volatilia; et haec potentialiter in numeris, qui per congruos temporum motus exsererentur. Sexto, terrestria similiter animalia, tamquam ex ultimo elemento mundi ultima; nihilominus potentialiter, quorum numeros tempus postea visibiliter explicaret.

15. Hunc omnem ordinem creaturae ordinatae dies ille cognocit; et per hanc cognitionem sexies quodammodo praesentatus tamquam sex dies exhibuit, cum sit unus dies, ea quae facta sunt, in Creatore primitus, et in ipsis consequenter agnoscens, nec in ipsis remanens, sed eorum etiam cognitionem posteriorem ad Dei referens dilectionem, vesperam et mane et meridiem in omnibus praebuit; non per moras temporum, sed propter ordinem conditorum. Postremo, quietis sui Creatoris, qua in se requiescit ab omnibus operibus suis, notitiam repraesentans, in qua non habet vesperam, benedici et sanctificari ob hoc meruit. Unde ipsum septenarium numerum sancto Spiritui quodammodo dedicatum, commendat Scriptura, et novit Ecclesia.

16. Hic est ergo liber creaturae coeli et terrae, quia in principio fecit Deus coelum et terram, secundum materiae quandam, ut ita dicam, formabilitatem, quae consequenter verbo eius formanda fuerat, praecedens formationem suam, non tempore, sed origine. Nam utique cum formaretur, primum factus est dies, cum factus est dies, fecit Deus coelum et terram, et omne viride agri antequam esset super terram, et omne fenum agri antequam exoriretur, sicut tractavimus; vel si quid liquidius et congruentius videri et dici potuit aut potuerit (ML 34, col. 323 η. 12-16).

§ 3. SCHOLION.

De conservatione rerum a Deo so.

Agens dicitur conservare opus suum duplici sensu, negative nempe et positive. Sculptor statuam a se factam *negative* conservat, si eam non destruit. Ad conservationem positivam requiritur continuatio causalitatis agentis, quae tamen erit indirecta vel directa: *indirecta*, si solum consistit in removendo causas destructionis; *directa*, si influit ad ipsam perseverantiam rei in esse

Porro creaturam a Deo positive et directe conservari indubium est, et dici potest *dé fide catholica* propter explicitam doctrinam Scripturae et traditionis.

Id enim explicite docetur *in libris sacris*. In *Sapientia*. «Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conservaretur? Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt. Domine, qui amas animas. O quam bonus et suavis est, Domine, spiritus tuus in omnibus!»⁵⁰ Quae verba sane ultra indirectam conservationem significant. Spiritus Dei dicitur omnia continere seu sustentare⁵². Deus portat omnia « verbo virtutis suae »⁵³; et omnia in ipso constant »⁵⁴; « in ipso enim vivimus et movemur et sumus »⁵⁵. **H**

Quapropter *Patres* docent omnia creata statim in nihilum redigi, si divina conservatio eis deficiat. Ita S. Ioannes Chrysostomus: «Sive visibilia omnia sive invisibilia, haec illius providentia fruuntur, ac, si eius efficientia destituantur, abeunt ac pereunt» Ita Augustinus « Sic credamus vel, si possumus, etiam intelligamus usque nunc operari Deum, ut, si conditis ab eo rebus operatio eius subtrahatur, intercidant »⁵⁶.

Necessitas conservationis hoc *rationis* argumento a S. Thoma ostenditur: «Sicut igitur fieri rei non potest remanere, cessante causa effectus secundum neri, ita nec esse rei potest remanere,

⁵⁰ Cf. Pesch, nn. 64 seqq.

«XI, 26-XII, 1.

⁵⁸ Ibid., 1, 7 < το συνέχον τὰ πάντα ».

³³ Hcbr 1, 3.

⁵⁴ Colos., 1, 17.

³³ det. XVII, 28

⁶⁰ Contra bom 12, n. 4. MG 48, col. 810.

» *De Gen ad lit*, 1. V. c 20, n. 40 ML, 34, col. 333. Cf. Petavius, *De Deo*, l. 8, c 2.

cessante actione agentis quod est causa effectus non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse... Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aer ad solem illuminantem. Sicut enim sol est lucens per suam naturam, aer autem fit luminosus participando lumen a sole, non tamen participando naturam solis; ita solus Deus est ens per essentiam suam, quia eius essentia est suum esse; omnis autem creatura est ens participative, non quod sua essentia sit eius esse ».

Nota. — Satius ducimus hic non tangere quaestionem de concursu divino in ipsa operatione creaturarum, quae in aliis tractatibus necessario et fuse solet exponi M.

QUAESTIO SECUNDA

De creatione hominis in specie

Tractatis in philosophia quaestionibus de natura hominis, hic attendemus tantum ad ea quae revelatio docet de origine hominis secundum animam et corpus, de immortalitate animae, de unione animae cum corpore, de unitate speciei humanae. Incipiemus loquendo de anima, quia hic ordo et convenientior est in theologia et aptior ad ea intelligenda quae postea de corpore dicemus : « Naturam autem hominis considerare jpertinet ad theologum ex parte animae, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam » T

Procedemus igitur quaerendo :

Primo, utrum anima humana sit a Deo per creationem.

Secundo, utrum anima humana sit forma corporis.

Tertio, utrum homo sit quoad corpus a Deo immediate conditus.

Quarto, utrum omnes homines ab Adam et Eva descendant.

⁸⁸ Cf Vide tractatus philosophicos *Theologiae naturalis* et theologicos Dt. *Deo Uno* et *de Gratia*. Rem egimus in *Curs. Phil.* t. 11 pag. 404 sqq.; *Tract. de Gratia div*, 2a cd. 1946, pag. 271 sqq.; < Gregorianum » XIX (1038), pag. 194 sqq.

¹ qu. 75, prooem.

A r t i c u l u s   p r i m u s

Utrum anima humana sii a Deo per creationem,

(I^o qu. 00, qu. 118).

Cfr. S. Thomas, *Contra Gentes*, l. 2. a. cap. 56; (*Ju. dc Anima*, etc, — S. Bonaventura, in 2 (list. 18. — S. Bellarminus, *De amiss, grat. et stat pecc.*, l. 4, c 11. — Suarez, *Disp. Metaph.*, d. 2; *De anima*, l. 2. — Palmiehi. *De creatione*, th. 31 et 32. — Janssens, *Sum theol.*, t. 2, *De hominis natura*, pag. 53 ss., p. 591 ss. Etc.

Status quaestionis

L Sensus tituli. — Quod anima sit saltem aliquo sensu latiori a Deo creata, hoc iam tenemus ex textibus praecedentibus, quibus creationem et distinctionem omnium rerum Deo tribuendas esse ostendimus, et satis apparet ex verbis Scripturae : « Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae et factus est homo in animam viventem » < Duo tamen magis determinanda sunt, quae ceteroquin inter se intime connectuntur, nempe utrum operatio Dei producens animam humanam tum Adami tum ceterorum hominum *sii vere et proprie creatio*, seu productio ex nihilo, et non eductio ex materia ordine saltem naturae praeexistenti ; et secundo utrum haec anima sil spiritualis, qualis a philosophis describitur, scilicet quoad esse intrinsece independens a materia ac proinde intellectu et libera voluntate praedita, atque immortalis. Ad ambitum eiusdem quaestionis secundario pertinet problema *de tempore productionis animae* tum in casu primi hominis, tum in casu uniuscuiusque hominis.

II. Opiniones. — Distingamus eas i^o quoad modum productionis animae ; 2° quoad tempus productionis ; 3° quoad eius naturam.

A. *Opiniones de origine animae.* 1^a *Materialistae* cuiusvis temporis eandem originem animae ac corporis esse dixerunt, cum iuxta suserint animam ex concursu et complexu elementorum materialium resultare : ex atomis, secundum Democritum et Lucretium ; ex temperatione materiae nerveae in cerebro, ut materialistae saecu-

li XIX, Moleschott, Le Dantec, Haeckel etc. — 2" *Sensistae*, qui, etsi animam non esse corpus fatentur, tamen eam ab anima brutorum non essentialiter distinguunt. *Transformistae*, quando non explicite matérialisme» adhaerent, inter sensistas connumerandi sunt, cum velint animam humanam *ex simplici evolutione animae brutorum procedere*: ita, v. g. C. Darwin³, Spencer etc. — 3 Ut *pantheistas* hodiernos omittamus, qui veram distinctionem inter mentem nostram et divinam non valent percipere, recondendi sunt *Manichaei*, contra quos Patres dimicaverunt, et qui animam humanam habebant ut partem substantiae divinae, ac proinde non eius ortum describebant, sed tantum eius adventum in corpus. —

40 *Traducianismus corporalis* Tertulliani⁴*qui videtur, prout eius verba sonant, censuisse animam Adami ex vaporis materialis afflatu productam esse a Deo et animas posterorum Adami ex semine corporali generari a parentibus: sic ipse S. Augustinus eum intellexit ac improbavit: «Illi qui animas ex una propagari asserunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto non eas spiritus, sed corpora esse contendunt, et corpulentis seminibus exoriri: quo perversius quid dici potest?» 8. — 50 Rosmini docuit animam generari quidem a parentibus, at *sensitivam*; cui animae sensitivae contingit deinde illuminatio divina, qua intellectiva fit. (Averroes, cum ipsum intellectum possibilem ab anima separatum esse doceret, eodem modo ac Rosmini ortum animae humanae per generationem a parentibus explicabat) °. — 6° Frohschammer, saec. XIX, generatianismum defendit, ponendo animam

3Bergson cuius systema exponitur in celebri opere *L'évolution créatrice*, 1907, quamquam animam humanam per evolutionem produci censet, tamen non concordat cum sensistis, in quantum progressum in homine obtentum ut creationem quamdam et novam *inventionem* considerat, nec excludit specialem Dei interventum ad illum progressum promovendum. <... (Les considérations) de *l'Evolution créatrice* présentent la création comme un fait: de tout cela se dégage nettement l'idée d'un Dieu créateur et libre, générateur à la fois de la matière et de la vie, et dont l'effort de création se continue, du côté de la vie par l'évolution des espèces et par la constitution des personnalités humaines. De tout cela se dégage, par conséquent, la réfutation du monisme et du panthéisme en général». Epistola Bergsonis ad 1er de Tonquédec, «Etudes», t. 130, p. 515. At anti-intellectualismus illius auctoris nimis distat a veritate quam ut possit, saltem logice, veram animae creationem defendere.

⁴ De anima, cc. 19 et 27.

* *Epist.* 190, n. 14, ML 33, col. 861.

c Cf. S. Thom. I^o qu. 118, art. 2 ad 2.

creari a parentibus; ait enim : « Generatione parentum homo secundum corpus et animam oritur, vi potestatis creandi secundariae, quae naturae humanae immanens et in prima rerum origine a Deo collocata est »⁷. *Her mes* similia dixit. Iam *Lutherus* traducianismo adhaeserat⁸. — 7° *S. Augustinus* non ausus est quemdam *spiritualem generatianismum* seu traducianismum excludere. Sane, ut supra posuimus, generatianismum corporalem fortiter respuit: creationem animae Adami admisit; creationem immediatam ceterarum animarum possibilem esse asseveravit⁹; immo libenter eam fieri confessus esset, nisi timuisset ne in hac sententia non sufficienter vitaretur periculum peccati originalis negandi, cum eius transmissio magis mysteriosa videretur. Sic enim loquitur scribens ad *S. Hieronymum* : « Quaerenda, est causa atque reddenda, quare damnentur animae quae novae creantur singulis quibusque nascentibus, si praeter Christi sacramentum parvuli moriantur : damnari enim eas, si sic de corpore exierint, et sancta Scriptura et sancta est testis Ecclesia. Unde illa de animarum novarum creatione sententia, *si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit et mea; si oppugnat, non sit et tua...* Nam licet nemo faciat optando, ut verum sit quod verum non est. tamen, si fieri posset, optarem ut haec sententia vera esset; sicut opto ut si vera est, abs te liquidissime atque invictissime defendatur... Illam vero opinionem, quod ex una fiant omnes animae, nec discutere volo, nisi necesse sit; atque. *utinam ista, de qua nunc agimus, si vera est, sic abs te defendatur, ut hoc necesse iam non sit* »¹⁰. Et revera traducianismum quantumvis spirituales magnis difficultatibus impediri fatebatur: < Cum considerari et pertractari ceperit quid dicatur, mirum si ullus sensus comprehendit humanus quonam modo tamquam lucerna de lucerna accendatur et sine detrimento alteius alter inde ignis exsistat, sic anima de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prolem: utrum incorporeum semen animae, sua quavis occulta et invisibili via seorsum ex patre currat in matrem cum sit conceptus in femina; an quod est incredibilius, in semine corporis lateat ». Unde concludit: « Ubi res naturaliter obscur?.

⁷ *Defensio generatianismi*, cit. ap. Janssens, t. 7. p. 597

H

⁸ Cf. Seeberg, *Lehrbuch d. Dogm.*, t. 41 p. 171.

⁹ Cf. *De anima eius origine*. lib. 2, c. 4, n. 6 ML 44, col. sia,

¹⁰ *Epistola* 166, ann. 415 c. 8, n. 25, 26; c. 9, n. 27, ML 33. col. 731-732 Recte Franklin Arnold, *Caesarius von Arelate*, Leipzig, 1894, p. 326: « Uebrigens wünschte er, obwohl er stark schwankte, dem Creatianismus den Sieg ».

U

nostrum modulum vincit, et aperta divina Scriptura non subvenit. *leniere hinc aliquid definire humano coniectura praesumit»*". Adhuc saec. XVIII, Noris dubitationem Augustini suam fecit¹; et recentius saec. XIX, Klee et Ubahs versus spiritualem traducianismum inclinaverunt — 8" *Scholastici* omnem generatianismum respuerunt ut creatianismum, seu creationem cuiusque animae ex nihilo docuerunt. Quidam tamen pauci probabilitatem generatianismi spiritualis non excluserunt.

B. *Opiniones de tempore productionis animae.* *¶* Origines posuit animas omnes fuisse ab initio *simul* cum *angelis creatas* sine corpore ullo; sed eas peccasse, ac propterea missas esse in corpora per modum poenae. Haec fuit etiam opinio *Priscillianorum*. Non pauci quoque philosophi praeexistentiam animarum docuerunt: v. g. Plato, Leibniz¹²: hic dixit animas initio creatas inclusas esse in organismis minusculis. — 2" S. Augustinus, non quidem docendo, sed quaerendo et disputando, probabilius putavit animam Adami creatam esse simul cum angelis, quando Deus fecit omnia simul, et venisse postea per inclinationem naturalem in corpus, quando Deus hominem ex limo formavit: «Creatur ergo, si nulla scripturarum auctoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die ut corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur, sicut primitus conditus est dies, et creata lateret in operibus Dei, donec eam suo tempore sufflando, hoc est inspirando, formato ex limo corpori insereret» lfi. — 30 Alii *Patres* et *scholastici* intelligunt animam Adami non exstitisse antequam formaretur corpus eius. Insuper illi omnes qui singulas animas a Deo ex nihilo creari sine traductione ulla admittunt, iidem ponunt eas tunc creari quando in singula corpora veniunt. Hoc solum disputatur inter eos, utrum scilicet anima infundatur corpori in instanti conceptionis, an postea.

¹*Epistola* 190, ann. 418, c. 4, n. 15; c. 5, n. 16. ML 33, col. 862.

¹²*Vindiciae augustinianae*, c. 4. 3. Migne ML 47, col. 691 seqq.

¹¹Klee, *Katol. Doffinatik*, Mainz, 1835, t. 2, p. 234: Ubahs, *Anthropologia*, Lovanii, 1843.

¹⁴S. Thom. Ia qu. 118, art. 2.

¹⁵Nostris diebus Lutoslawski. Cf. Hochland, 17, p. 45.

¹⁸*De Genesi ad litteram*, lib. 7, c. 24, n. 35. ML 34. col. 368. E. Messen¹⁹ea, *Evolution and Theology*²⁰ p. 144, tribuit quidem S. Gregorio Nysseno opinionem quod anima humana facta sit in primo instanti *causaliter* seu virtualiter tantum. z\it Gregorius contra expresse dicit animam Adae simul cum corpore tactam esse in statu perfecto.

C. *Opiniones de natura animae*.. Γ Quicumque animam a materia inorganica vel ex evolutione animat sensitivae provenire simpliciter dicunt, ponunt quoque, saltem quotiescumque logice ratiocinantur ¹⁷, animam non esse spiritualement, nec liberam, nec immortalem. 2° Ex Patribus accepimus fuisse tempore Origenis quosdam *slrabes* (licentes animas perire quidem cum corpore, sed cum illo in resurrectione ad vitam redituras esse ¹⁸; necnon quosdam fuisse *Thnctopsychitas* haereticos qui immortalitatem animae negaverunt¹⁹. 3° Tandem Rosmini dixit animam in ordine naturali non quidem perire cum corpore, sed tamen conscientia privari.

4° Omnes *Patres* et *theologi*, cum nobilioribus philosophis, animam immortalem ac liberam esse docuerunt; de spiritualitate autem animae aliqui pauci, ut Tertullianus, saltem confuse locuti sunt.

III. Documenta Ecclesiae. — 1. *De origine animae*. Anastasius II, ann. 498, in epistola ad universos per Galliam constitutos, haec habet: < Ego absens corpore, spiritu vero praesens vobiscum, ita redargui volo qui in novam haeresim prorupisse dicuntur, ut a parentibus animas tradi generi humano asserant, quemadmodum ex faece materiali corpus infunditur, ut sciant secundum apostolicam praedicationem se quidem iam mortuos ... » ²⁰. Sensus tamen huius damnationis non ita facile determinatur: haeresis quam Pontifex damnat videtur fuisse traducianismus *corporalis*, et forte traducianismus quo specialis Dei interventus in productione animae negaretur ²¹. Etenim Anastasius non ita locutus esset de opinione a S. Augustino et ab aliis doctoribus optimaefamae tolerata; nec Gregorius Magnus potuisset postea

¹⁷ Quod non semper evenit; nam Condillac, qui dux *sensistartnn* ex«tint. immortalitatem animae defendit.

¹⁸ Eusebius, *Hist Eccles.*, lib. 6. c. 37. MG 20, col. 598; Augustinus *De haeres.*, n. 83. ML 42, col. 46.

¹⁹ S. Ioan. Damascenus, *De haeres.*, lib. I, haer. 80.

²⁰ Cavallera, *Thesaurus*, 646. Cf. Denz. 170.

²¹ Thiel hac nota illustrat epistolam Anastasii II: « Directa est contra quosdam Gallos, qui ad instar Tertulliani animas humanas materialiter ex generatione humana factas vel conflatas docebant ». A. Thiel *Epistolae Rom. Pontificum*, t. I, p. 634, nota 1. — Eo minus dices hanc epistolam contra opinionem \u<ustlNi dirigi, quo in ea influxus S. Doctorum et in sententiis et in ipsis verbis evidentior est. Confer. Denz. 170 (i) cum *De Gen. ad lit.*, l. 6, c. 4, n. 5. De qua epistola Anastasii vide P. Gal-tif.r, *Gregorianum*, 1930, fasc. 1. p. 17 sqq., qui eodem fere modo ac no' loquitur, dum tamen dubia de authentia documenti profert

scribere: «Sed hac de re dulcissima mihi tua caritas sciat quia de origine animae inter sanctos Patres requisitio non parva versata est, sed utrum ipsa ab Adam descenderit, an certe singulis detur, *incertum remansit*, eamque in hac vita insolubilem fassi sunt esse quaestionem; gravis enim quaestio est, nec valet ab homine comprehendi»²². S. Isidorus, Hispanus antistes saec. VII, inter sententias quas traditas a doctoribus Christianis collegit, hanc posuit: «*Quod incerta sit animae origo*»: non quod velit ut haec incertitudo sit *de fide*, sed quod intendat doctores de facto nonnisi incerta de hac materia tradidisse, et ut sibi incertam exhibuisse²³. In libro *De ecclesiasticis dogmatibus* qui Gennadio presbytero Massiliensi, coaevo Anastasii II, et inclinanti in semipelagianismum, tribuitur, dicitur in c. 14: «Animas hominum non esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas, nec simul creatas, sicut Origenes lingit; neque cum corporibus per coitum seminatas»²⁴. Haec auctoritas recitatur a scholasticis medii aevi. Porro S. Bonaventura²⁵ et alii putaverunt hunc librum esse Augustini, ac proinde S. Doctorem determinate generatianismum reiecisse; S. Thomas autem in quodl. 12 art. 10, scripto circa tempus quo scripta est I pars *Summae*, ponit: «Sed ille liber non est Augustini, sed Gennadii». S. Thomas tamen putavit quod Ecclesia declaraverit, post tempora Augustini, falsitatem traducianismi: «Tempore Augustini nondum erat per Ecclesiam declaratum quod anima non esset ex traduce»²⁶. Et haec est probabiliter ratio cur dicat in *Summa*: «*Haereticum* est dicere quod anima intellectiva traducatur cum semine»²⁷.

S. Leo Magnus, in *epistola ad Turribium* Asturicensem episcopum ita describit errorem *Priscillianorum*: «Referuntur asserere animas quae humanis corporibus inseruntur fuisse sine corpore, et in caelesti habitatione peccasse, atque ob hoc a sublimibus ad inferiora delapsas, in diversae qualitatis principes indicisse, et per aerias ac sidereas potestates, alias duriores, alias mitiores, corporibus esse conclusas, sorte diversa et conditione dissimili: ut quidquid in hac vita varie et inaequaliter provenit, ex praecedentibus causis videatur accidere». Quod sic reprobatur: «Quam

²² *Epist. 53 ad Secundinum*), lib. VII.

²³ *De officiis cedes.*, lib. 2, c. 23.

²⁴ ML 58, col. 984.

²⁵ 2S2 dist. 18, art. 2, qu. 3, conci. Ed. Quaracchi, t. 2, p. 453.

m/h *epist. ad Rom.*, c. 14, lcct. 3.

²⁷ 1* qu. n8, art. 2. c.

impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texuerunt; sed omnes eos catholica fides a corpore suae unitatis abscidit, constanter praedicans atque veraciter, quod animae hominum, priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuere, *nec ab alio it incorporantur nisi ab opifice Deo*, qui et ipsarum est creator et corporum

Hac quidem epistola sine dubio directe damnatur error *Priscillianorum*. Satis communitur dicitur quod Pontifex ultra procedit, et quod addit catholica fide praedicari creationem immediatam animarum a Deo²⁹. At hoc videtur incertum propter tria: 1° quia tunc dubitatio posterior *Gregorii M.* difficile intelligeretur; 2° quia non magis immediate, iuxta textum, Deus debet esse creator animarum quam corporum: sed corpora traducuntur.; 3° quia forte Deus dicitur incorporare animas, tantum ut contradicatur *Priscillianis* dicentibus animas *includi per aerias potestates*.

In concilio *Hracarensi*: «Si quis animas humanas dicit prius in caelesti habitatione peccasse et pro hoc in corpora humana in terra deiectas, sicut *Priscillianus* dixit, a. s. »³⁰. — In *epistola ad Petrum* episc. Antiochenum. *Leo IX*, fidem suam declarans, ait: « Animam non esse partem Dei sed ex nihilo creatam et absque baptismo originali peccato obnoxiam credo et praedico »³¹. Iam similia verba habes tum alibi, tum in libello in modum symboli redacto, circa medium saec. V: « Credimus ... animam autem hominis non divinam esse substantiam, vel Dei partem, sed creaturam dicimus divina voluntate creatam »³². Sed in his quoque formulis, non videtur constare quod intendatur immediata creatio, quacumque forma traducianismi exclusa.

Ioannes XXII per constitutionem « *In agro dominico* » damnavit ut haereticum hunc articulum *Eckardi*: « Aliquid est in anima quod est inercatum et increcabile: si tota anima esset talis, esset increata et increabilis; est hoc est intellectus »³³.

Inter errores *trmenorum* *Benedictio XII* hunc ponit: « quod anima humana filii propagatur ab anima patris sui, sicut corpus a corpore et angelus etiam unus ab alio » M.

** *Efisl.* 15. c. io. ML 54, col. 685.

T JJ

²⁹ Haec erat opinio commissionis theologorum, in concilio *Calice*, cum de primo capite Constitutioni ille Fide agerent. *leta Coi. Lacens*, t. 7, col. 546.

³⁰ *Denz.* 236. — Anno 563.

³¹ *Denz.* 348. — Anno 1053.

"JB

w *Denz.* 20.

³³ *Denz.* 527. — Anno 1329.

Denz. 533. — Anno 1347.

J

Saeculo XIX, liher Frohschammeri, cui titulus *Defensio Generationis* damnatus est a S. Congregatione Indicis, decreto 5 Martii 1857; et Ubahs nomine Pius IX iussus est, anno 1866, expungere quae scripserat in sua *Intitropologia*, ponendo traducianismum spiritualem esse probabiliorem creatianismo. Tandem damnatae sunt decreto § *Officii* 14 Decembris 1887, hae propositiones Rosmini: «20. Non repugnat ut anima humana generatione multiplicetur, ita ut concipiatur eam ab imperfecto, nempe in gradu sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum procedere. 21. Cum sensitivo principio intuitibile fit esse, hoc solo tactu, hac sui unione, principium illud antea solum sentiens, nunc demum intelligens, ad nobiliorem statum evehitur, naturam mutat, ac fit intelligens, subsistens atque immortale » 38.

B. *De natura animae* (de immortalitate). — Contra neo-aristotelicos quosdam, concilium oecum. Laterculense F processit: cum enim illi dicant « de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet *multa* sit, aut *unica* in cunctis hominibus; et nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam verum id esse asseverantes; contra huiusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante concilio, damnamus et reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse aut unicam in cunctis hominibus, et haec in dubium vertentes: cum illa... et *immortalis* et pro corporum quibus infunditur multitudine singulariter *multiplicabilis et multiplicata et multiplicanda* sit » 3e. Attende quod in hoc decreto non solum definitur quod de facto anima est immortalis, sed quod *haec est eius natura ut sit immortalis*; nam 1° error contra quem procedit concilium et qui in decreto enuntiatur naturalem immortalitatem negat; nam 2° in eodem decreto patet agi de ipsa natura animae, cum recolatur doctrina concilii Viennensis de anima forma corporis; nam 3° concilium iniungit philosophis ut doctrinam decreti doceant; sed ad philosophos pertinet. non factum praeternaturale stabilire, sed naturam animae describere.

Leo XIII hanc *Rosminianam* propositionem damnavit; «In statu naturali, anima defuncti existit perinde ac non existeret, cum non possit ullam super seipsam reflexionem exercere, aut ullam habere sui conscientiam, ipsius conditio similis dici debet statui tenebrarum perpetuarum et somni sempiterni » 3T.

• Denz 1910, 1911.

1 Ann 1513. Denz 738.

Denz 1914.

Insuper, concilium *Constantinopolitanum II.*' damnavit quosdam dicentes de homine « duas eum habere animas » 38; et Gregorius XI damnavit ut haereticum errorem Alberti episc. Alberstadensis, ann. 1372, qui libertatem negabat; libertas hominis ceterum nullis documentis Ecclesiae defenditur: sed hoc tractatum *De gratia* remittitur.'

§ 2.

X

Solvitur quaestio.

THESIS V. — Anima quam Deus in faciem, hominis inspiravit EST NATURA SUA IMMORTALIS. ANIMA AUTEM ADAMI a Deo creata est ex nihilo, quando homo factus est; pariter ANIMAE SINGULORUM HOMINUM A Deo CREANTUR EX NIHILO, CUM SINGULIS CORPORIBUS INFUNDUNTUR.

In hac thesi, distinguemus quinque partes, cuique suam notam proprio loco assignando.

Iamvero *prima* pars est *de fide definita* in cone. Lateran. V.

Probatur prima pars: *anima humana, seu principium vitae in homine, est natura sua immortalis* 340

I. Scriptura Sacra. Ut a *Novo Testamento* incipiamus, animam esse immortalem iam evidenter habetur ex dogmate aeternitatis poenarum vel mercedis. Deinde animam post corruptionem corporis subsistere saepius asseri videmus: Christus hoc promittit latroni: « Hodie mecum eris in paradiso » 40. In parabola mali divitis et Lazari, tum mendicus tum epulo statim post mortem corporis praemium vel poenam recipiunt 41. S. Paulus ait: « Coarctor autem c duobus; desiderium habens dissolvi (i. e. mori) et esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos » 42. Ioannes vidit subtus altare « animas interfectorum propter verbum Dei et propter testimonium, quod habebant, et clamabant voce magna... » 43, iamvero, ad significan-

38 Can. ii. Denz. 338.

39 S. Tu. i». qu. 75, art. 6.

40 Luc. XVIII, 43.

41 Luc XVI, 19 sqq.

42 Philip I 23-24. Cf. 2 Cor., V. 4-8.

43 /tpocal. VI, p-10.

dum hanc immortalitatem esse *naturalem* animae, clara sunt verba Christi : « Et nolite timere eos qui occidunt corpus, *animam autem non possunt occidere*. Sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam » ⁴⁴ Non solum enim in

• textu duratio animae post praesentem vitam continetur, quod etiam ex immortalitate facti, praeternaturali, provenire posset; sed eo quod dicitur eam *non posse occidi*, duratio eius post mortem corporis ex eius natura provenire ostenditur; nullum fit verbum de privilegio quocumque; ipsa perditio a Deo inducta non est in mortem, sed in gehennam.

Quod ad *Vetus Testamentum* pertinet, immortalitas animae ex professo docetur in recentioribus libris. In libro *Sapientiae*, integrum carmen quod ab initio ad cap. III, 12 decurrit, pulchre hanc veritatem exponit, describendo primum obiectiones et cogitationes impiorum et deinde eas retundendo. Sint haec verba: « Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, et ad imaginem similitudinis suae fecit illum. Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum; imitantur autem illum qui sunt ex parte illius. Justorum autem animae in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum mortis. Vixi sunt oculis insipientium mori, et aestimata est afflictio exitus illorum, et quod a nobis est iter exterminium. Illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, *spes illorum immortalitate plena est...* Impii autem secundum quae cogitaverunt correctionem habebunt » ⁴⁵. In eodem libro, impii ostenduntur in inferno errorem suum detestantes : « Nos insensati... Ergo erravimus ... » ⁴⁶. Cum igitur vita post mortem corporis tum iustis tum impiis tribuatur, haec vita non-est tantum immortalitas gratuita, ad modum doni praeternaturalis, sed sequitur conditionem hominis. — Nec dicas vitam dari gratuito iustis ad modum premii, et imponi impiis praeternaturaliter ad modum poenae. Non enim convenit ut *poena excedat conditionem naturae*; et si resurrectio corporum non est stricte ex conditione naturae, non tamen praemium, aut poenam substantialiter mutat, sed ⁴⁷potius accidentaliter extendit: vitae autem duratio, si homo naturaliter totus in morte periret, substantialiter omnino poenam mutaret. — Adde quod in ipso textu recitato, Scriptura appellat ad *naturam hominis*: homo est immortalis (saltem quoad animam), quia Deus fecit illum similem sibi; sed homo est iam similis Deo ⁴⁸

⁴⁴ M^l τ π ι. X, 28.

« Sap. II, 23 25; III, i. 4, 10.

⁴⁵ Sap. V, 1-15.

⁴⁶ 4 - C. Boyer S. I. — *De Deo creante et elevante*.

propter animam rationalem; ergo immortalitas naturaliter sequitur rationalitatem 47. Notandum est tamen ibi gratuitam immortalitatem corporis simul et explicite reoli.

In tettporibus autem praecedentibus exilium rariora quiderc sum test monia de vita futura 48* Attamen i° Non licet dubitare de fide patriarcharum in futurae vitae mercedem, cum legatur in *epistola ad Hebraeos*: « luxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed *a longe eas aspicientes*, et salutantes, et confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim haec dicunt significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est caelestem >” In hoc loco, scriptor sacer commendat fidem futurorum praemiorum quam habuerunt viri veteris Testamenti incipiendo ab Abel usque ad Samuel et prophetas. — 2° Omnes populi, maxime Orientales, immortalitatem animae professi sunt: quomodo Hebraei, omnium religiosissimi, aliter cogitassent? 50. — *Psalmi*, in quibus fides populi electi resonabat, non semel spem mercedis post mortem retribuendae concinunt: « Apprehendisti manum dexteram meam; consilio tuo deduces me, et in gloriam tandem suscipies me ». Quanam autem est haec gloria? Non est sane terrena, nam pergit psalmistes: « Quis praeter te mihi est in caelo, et si tecum sum, non delectat me terra. Deficit caro mea et cor meum, petra cordis mei, et pars mea Deus in aeternum » 51. Unde optimi exegetae commentantur: « Habetur igitur assertio felicitatis aeternae in altera vita » In psalmo XLVTTI. ostenduntur impii iacentes in inferno (*Sceol*, dum iusti ab inferno liberantur: «Sicut oves in inferno ponuntur; mors pascit eos, et iusti dominantur in eos. Cito figura eorum absumetur, infernus erit domus eorum. Verumtamen liberabit ab inferis animam meam, eo quod me assumet»'-). Sensus est: Impii patiuntur in *Sceol* sub pedibus iustorum, ibique veterascent, dum iusti ab inferno quondam libe-

·' *Sap.* II, 23.

TT

48 De hac quaestione vide A. Vaccari. «Verbum Domini », 1921, p. 308.

40 *Hebr.* XI, 13-14.

.-^3

30 Cf. Rcv. bibi. 1907, p. 59, ubi tamen auctor nimis rationalisme indulget.

I j -

3' *Ps.* LXXII. 24-26.

sibus In editione Pont. Inst. Biblici, 1945, p. 14-1.

32 *Ps. XLPLtl.* 15-16: nova versio Inst. Biblici.

rabuntur⁶³. Qui moriuntur dicuntur «congregari ad populum suum». (In *Gen.* XXV, hoc dicitur de Abraham mortuo extra patriam). Iacob optat ut «descendat ad filium suum lugens in infernum» M. Samuel evocatur, etc. — 30 Rationes cur non magis frequenter et explicite de vita futura sit quaestio in libris *Veteris Testamenti* multae occurrunt: saepe de populo qua tali agitur, cui nonnisi temporalia sunt praemia vel poenae; — cum adhuc non haberetur cognitio valde determinata de modo et conditionibus vitae futurae, cum etiam ante Christum nemo quantumvis iustus, caelum ingrederetur⁵⁵, satis erat ut sciretur animas post mortem vivere in Sceol, ibique sub providentia Dei summe iusti stare; et revera utrumque frequens est in Scripturis⁶⁴; — praebens vita, cum semper multum diligatur, tunc praesertim, propter imperfectionem conditionum vitae in Sceol degendae, maximi pretii habebatur, et eius bona vel mala multum mentes populi commovebant: unde sanctio temporalis convenienter, quamquam non exclusive, erat Hebraeis et danda et praedicanda. Origenes: «Tum quanti fuit vix natos et adhuc balbutientes didicisse animae immortalitatem, subterranea tribunalia, mercedem recte viventibus destinam? Quae quidem omnia pueris et puerilia sapientibus veluti sub fabularum involucro narrabantur, sed erga eos, qui diligentius conspicere haec arcana et in hac inquisitione proficere volebant, hae, ut ita loquar, fabulae transformabantur in veritatem quae iis involuta erat»⁵⁷. S. Augustinus: «Illa quippe terrena munera in manifesto promittebantur et tribuebantur; in occulto autem illis omnibus rebus Novum Testamentum figurate praenuntiabatur, et capiebatur intelligentia paucorum quos eadem gratia prophetico munere dignos fecerat»⁵⁸. Boni ipsam rem figuratam percipiebant.

Obiiciuntur praesertim quaedam verba *Iob* et *Ecclesiastic.* *Iob* enim videtur, cum sibi provinciam assumat justificandae providentiae, nullo modo ad futuram vitam appellare, sed tantum ad praemia vel poenas praesentis vitae; immo ait: «Sic homo, cum dormierit, *non resurget*, donec atteratur caelum (hoc est⁴³

⁴³ Cf. A. Durand, *Etudes*, t. 81 (1889) pag. 340 sqq.

⁵⁵ *Gen.* XXXVII, 35.

⁵⁴ Iustus dicitur «apponi ad populum suum y etiamsi seorsim sepeliatur: *Gen.* XXV, 17.

⁴⁰ *Isaias*, VII, 11; V, 14; — *Iob.* X, 21-22 etc.

⁴⁷ *Contra Celsum*, lib. 5, n. 42. MG 11, cui. 1247.

⁴¹ *Episl.* 11(1, c. 2, n. 5. ML 23, col. 540

numquam), non evigilabit, nec consurget de somno suo... Putasne mortuus homo rursum vivat?»⁵⁰. Ergo negat immortalitatem animae.

Respondeo. Negandum est prorsus antecedens. Iob enim appellat emphatice ad futuram vitam dicens: « Scio enim quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum »⁵¹. — Insuper ita argumentatur Iob contra suos amicos in cap. XXI, ut ostendat non posse iustificari iustitiam divinam, si retributio non sit nisi in terra: hic est modus docendi esse proinde aliam vitam⁵². Quod ad verba obiecta attinet, non aliud significant nisi hominem mortuum non redire super terram.

Obiicitur 2º. — Dicit Ecclesiastes: « Idcirco unus interitus est hominis et iumentorum, et aequa utriusque conditio: sicut moritui homo, sic et illa moriuntur: similiter spirant omnia, et nihil habet homo iumento amplius: cuncta subjacent vanitati, et omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, et in terram pariter revertuntur. *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus iumentorum descendat deorsum?* »⁵³. Sed haec videntur contra immortalitatem dicta.

Respondeo 1º. Indirecte. Ecclesiastes clare docet immortalitatem animae: « Memento Creatoris tui ... antequam ... revertatur pulvis in terram suam unde, erat, *et spiritus redeat ad Deum* qui dedit illum »: ubi fit memoria creationis animae in Genesi narratae, et distinctio inter sortem corporis et animae, ratione diversae originis, i i est ratione diversae naturae. Ergo in hoc textu immortalitas naturalis animae continetur⁵⁴.

^{2º} *Directe.* Melior interpretatio (nam multae proponuntur) haec esse videtur: Cum Ecclesiastes in hoc loco enumeret quaecumque communia sunt bestiis et homini, postquam de corpore fuerit locutus, venit ad animam, et, nullo modo dubitans de vita animae humanae post mortem corporis, quaerit *de loco ad quem pergat*, et fatetur nescire utrum hic locus, sit sursum, versus caelum, an deorsum, sub terra: et si sub terra sit, haec est aliqua

⁵⁰ » Iob. XIV, 12-14.

⁵¹ XIX, 25. Hic textus intelligitur a traditione, paucis exceptis, et ab optimis exegetis de spe mercedis in vita futura. Cum autem accurata crisis huius textus fieri soleat in aliis tractatibus et in cursu Scripturae, illuc recurre Cf. Knahenkauer, in h. 1. *Comment in libr. Iob*, Parisiis 1886

⁵² Cf. Billot, *de novissimis*, th. 1.

⁵³ » Eccl. III, 19-21.

⁵⁴ » Eccl. XII, 7

nova similitudo cum anima bestiarum, non quod haec adhuc vivere asseratur, sed quia non pergit sursum, et quia videtur conditionem corporis sequi sub terra. Forte etiam auctor alludit ad controversiam tunc agitatam de loco quo anima post mortem pergat, aliis ponentibus eam in *Sceol* deorsum, aliis volentibus quod, vinculo corporis dissoluto, in sublime feratur⁷. Immediate ante textum obiectum, habetur: « Iustum et impium iudicabit Deus, et tempus omnis rei tunc erit »⁸ quod, cum non fiat in hac vita, teste ipso Ecclesiaste⁹, in altera fiat necesse est.

II. Ex Patribus. — Nemini dubium esse potest quin Patres tenerint animam post corruptionem corporis vivere, quandoquidem tota religio Christiana hoc postulat. Insuper, certum est Patres habuisse hanc immortalitatem ut *ex natura animae* profluentem. In re tam aperta, sufficiat duos textus omnino explicitos afferre: unum Athenagorae: « Homines autem (cum) ab ipso quidem ortu immutabilem permansionem secundum animam habeant, at secundum corpus immutationis beneficio incorruptionem assequantur »⁷; alterum *Constitutionum apostolicarum*: « Animam nostram incorpoream et immortalem confitemur, non autem interitui obnoxiam ut corpora, immo mortis expertem, utpote rationabilem ac liberae potestatis »⁸.

Obiiciuntur tamen quaedam ¶ Ex Arnobio, qui revera videtur docere animas vivere quidem post mortem corporis, sed si fuerint impiae, per cruciatum ignis inferni post longissimum tempus totaliter consumi¹⁰. — At Arnobius, cum haec scribebat, adhuc catechumenus exsistebat, nec traditionis testis erat, praesertim cum ibi nimis ad philosophorum placita attendat.

2° Ex Tatiano qui quidem admittit praemia et poenas sine fine, sed videtur censere quod anima aliquo modo *dissolvatur* cum corpore, et cum corpore *resurgat*. « Non est immortalis per se ipsa, o Graeci, anima, sed mortalis. Potest tamen eadem non mori.

M Vide Condamin, Revue Biblique, 1900, *Etude sur l'Ecclesiaste*, p. 369 sqq.; A. Parenti, Gregorianum, 1921, pag. 117 sqq. Alia explicatio datur a P. Durand, < Etudes » 1900, *Les rétributions de la vie future dans l'ancien Test.*, t. 83, pag. 42 sqq.: Ecclesiastes narrat dubia sua *praeterita*, quae postea solvit

III, 17, Cf. XII, 13-14

VIII.

⁷ De resurrectione mortuorum, n. 16. MG 6, col. 1006.

⁸ Constit. apost., lib. 6, c. II. MG 1, col. 937.

⁹ Adversus Gentes, lib. 11, c. 14 et c. 36. ML 5, col. 831, 864.

Moritur enim et dissolvitur cum corpore, si veritatem ignoret; postea autem resurgit in fine mundi una cum corpore, mortem per supplicia in immortalitate accipiens. Rursus autem non moritur, etiamsi solvatur ad tempus, si Dei cognitione instructa sit »T0. At Γ: et ipse ibi vinculis falsae philosophiae impeditur; : non omnem existentiam forte intendit auferre animae impiorum usque ad ultimum indicium, sed tantum exigere praesentiam et influxum Spiritus Sancti ad hoc ut anima valeat sine corpore suas operationes agere. — Cum Arnobius, tum Tatianus timent ne, si anima dicatur simpliciter immortalis ex natura sua, existat independenter a Deo, ad modum deorum Gentium; nempe non valent distinguere inter immortalitatem *essentialem* et immortalitatem *naturalem*.

3° Ex S. Iustino qui tamen *nihil erroneum* quoad rem in nostra materia profert: concipit enim durationem animae ut a Deo dependentem, et in hoc tantum sensu dicit animas esse mortales. «Non ergo immortales sunt? Non; siquidem statuimus mundum esse genitum. Non tamen perire dico ullas animas; vere enim de lucro id esset improbis. Quid igitur? Piorum quidem animas in meliore loco manere, iniquorum autem et malorum in deteriore, iudicii tempus exspectantes»⁷⁰~~71~~

4° Ex Irenaeo: at hic clare omnino docet tum omnes animas semper duraturas, tum eas ad hoc non requirere nisi conservationem a Deo. « Sine initio et sine fine, vere et semper idem et eodem modo se habens, solus est Deus, qui est omnium Dominus. Quae autem sunt ab illo omnia, quaecumque facta sunt et fiunt, initium quidem suum accipiunt generationis, et per hoc inferiora sunt ab eo qui ea fecit, quoniam non sunt ingenita; perseverant autem et extenduntur in longitudinem saeculorum, secundum voluntatem factoris Dei, ita ut sic initio fierent, et postea ut sint iis donat »T.

Si igitur quidam Patres non ita determinatae de naturali immortalitate animae locuti sunt, ratio fuit quod intendebant negare immortalitatem *essentialem*. Sed ad durationem animarum nihil aliud exigere videntur nisi conservationem Dei creatoris. — Si quando nos *ex gratia* immortales esse dicunt, hoc intendunt de conditionibus supernaturalibus nostrae immortalitatis ⁷¹! |

⁷⁰ zid *Graecos*, n. 13.

⁷¹ *Dialog, cum Tryphone* n. 5. MG 6, col. 487. — Paulo aliter: Riviere, *S. Justin et les apologistes du second siècle*, Paris, 1907, p. 204.

⁷² *Advers haeres.*, lib. 2, c 34, n. 2. MG 7, col. 835. — *De aeternitate poenarum*, lege *ibid* lib. 4, c. 28, col. 1061.

⁷⁴ Cf Palmieri, p 300

III. Ratione. 1° *Ratio theologica* desumitur ex aeternitate praemiorum et poenarum, praesertim *ex aeternitate poenarum*, hoc modo. Convenit ut praemia et praesertim poenae a Deo aptentur naturis entium, quod ad durationem spectat, nam duratio in esse est quaedam mensura naturarum: unde disproportio sequeretur, tali mensura neglecta, et praesertim quidem si duratio in malum durantis fieret. Sed animae aeternis praemiis vel poenis retribuantur, secundum merita praesentis vitae. Ergo immortalitas est de natura animarum. Nec obiciamus corpora, quae etiam post resurrectionem in aeternum manebunt, non esse natura immortalia: nam, praemium vel poena corporis sunt aliquid accidentale, consecutivum et conveniens, cum iam duratio animae habeatur.

2° *Ratio philosophica*, quam nobis innuisse sufficiet, triplex maxime existit: a) anima humana, cum habeat *operationes intellectus et voluntatis intrinsece a materia independentes*, est quoad esse independens a materia et non corrumpitur per corruptionem corporis; nec per seipsam corrumpi seu dissolvi potest, cum sit simplex: ergo natura sua est incorruptibilis seu immortalis. Cfr. *DePot.* q. 3, a. 9: cum anima... «ad minus non habeat materiam contrarietati subiectam, non potest fieri ex aliquo»: haec ratio valet etiam in opinione ponentium in anima materiam spirituales. — b) *Desiderium naturae* nequit esse inane; sed homo, cum apprehendat esse absolute et secundum omne tempus, naturaliter desiderat esse semper: ergo, saltem quoad animam, eius naturae est ut semper sit⁷⁴. — c) *Requiritur perfecta sanctio* pro meritis vel demeritis hominis; sed talis sanctio non habetur nisi anima humana post hanc vitam pergat esse, et quidem sine fine. Ergo anima humana est immortalis.

Nota de spiritualitate animae. — Tum Scriptura, tum traditio et documenta Ecclesiae magis explicite loquuntur de immortalitate animae quam de eius spiritualitate: ratio est quia, quamquam immortalitas sequitur ex spiritualitate, facilius tamen et utilius, quod ad vitae praxim attinet, homines cogitant de immortalitate quam de spiritualitate animae. Dicendum nihilominus est quod spiritualitas animae sufficienter, quamquam implicite, traditur, cum docetur animam esse natura sua immortalem. Immo explicitiori modo haec spiritualitas manifestatur ex distinctione quae ponitur inter corpus et animam, quoad originem, dotes, finem:

Cf. i-^o qu. 75 art. 6   *Cont. Gerit*, lib. 2, c. 55.

« El revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum »⁷⁵77 Oppositio inter corpus (carnem) ei animam (spiritum) emphatice et frequenter a S. Paulo exhibetur⁷⁰. Et Patres de animae spiritualitate saepe loquuntur et est in explicito magisterio Ecclesiae.

Utrum autem spiritualitas animae sit *definita* in concilio *Lateranensi IV* dicente Deum condidisse « creaturam spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam; ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam »⁷⁷, disputatur. Dubium enim haberi potest an concilium hoc non obiter tantum dixerit, sine intentione definiendi, vel etiam an non locutum sit de *late dicta spiritualitate*: dicendo enim angelicam naturam esse spiritualem, forte non intendit, ut ex opinionibus huius temporis et temporis proxime sequentis argui potest, excludere omne corpus, etiam aethereum, angelicae creaturae. Sed haec dubia forte exaggerantur, nam et concilium satis insistit in hac declaratione, et quaestio de corpore angelorum omnino alia est: id quod concilium incertum reliquit est utrum angeli praeter spiritum habeant materiam quamdam, sed non incertum reliquit quod homines, praeter corpus, habeant spiritum, qui dicitur anima.

Tum de spiritualitate animae, tum de immortalitate, quae in spiritualitate includitur, tum etiam de libertate, tenendum est quod *ratione humana*, etiam sine revelatione, certo demonstrari possunt. Etenim A. Bonnetty debuit subscribere: « Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest » H

Probatur secunda pars: *anima Adami ex nihilo creata est*. Haec pars, cum clare in Scriptura et in traditione inveniatur, est *de fide catholica*.

I. Scriptura Sacra. — Primum legimus in capite secundo *Genesis*: « Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem »⁷⁰. Ibi opponitur modus productionis corporis, quod ex terra formatur, modo productionis animae, quae

⁷⁵ *Eccle* XII, 7.

⁷⁶ *Kant* V-VIII, I *Cor.* XV etc.

⁷⁷ Ann. 1215. Idem a conc. *Vaticano* est repetitum. Denz. et 1783.

⁷⁸ *Ex decreto S. C. Indicis*, an 1855. — Denz. 1650

⁷⁰ *Gen.* II, 7.

directa et immediata inspiratione divina, hoc est communicatione immediata divinae Lucis, non quidem per emanationem pantheisticam, quod in se repugnat et toti Scripturae contradicit, sed per productionem ex nihilo, seu per strictam creationem, efficitur. Pariter, in capite primo, ubi narratur productio plantarum et animalium, dicitur: « Germinet terra herbam ... Producant aquae reptile... Producat terra animam viventem... ». Cum vero de productione hominis agitur, dicitur simpliciter: « *Faciamus* hominem ad imaginem et similitudinem nostram »⁸⁰. Quod manifestum et intentum discrimen sine causa existeret, si anima non ex nihilo producta esset; nam si anima ex potentiis materiae educta esset, eodem modo ac bestiae et plantae totus homo factus esset. Denique emphasis quacum homo dicitur factus esse *ad imaginem Dei* idem exigit: « Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum »⁸¹; etenim, si anima esset forma materialis (ut necessario esset, si ex materia educeretur) non esset speciali modo Dei similitudo, nec nomen imaginis mereretur.

Et *Patres* unanimiter intellexerunt hanc Scripturam de creaturae animae ex nihilo. Recole quoque aliam Scripturam iam non semel adductam: « Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum »⁸²: ubi Deus solus ponitur ut origo animae; non autem per emanationem intrinsecam; ergo per actum voluntatis, quo communicatur ex nihilo participatio divinae intellectualitatis.

II. Ratione theologica. — Doctrina fidei est animam humanam esse spirituales et immortales. Atqui talis anima non potest produci nisi per creationem ex nihilo. Ergo anima Adami a Deo ex nihilo creata est. *Id minorem*: « Anima autem humana hoc habet proprium inter alias formas, quod est in suo esse subsistens; et esse quod est sibi proprium corpori communicat. Anima igitur per se habet suum fieri praeter modum aliarum formarum, quae fiunt per accidens, compositis factis. Sed cum anima humana non habeat materiam partem sui, non potest fieri ex aliquo sicut ex materia. Relinquitur ergo quod ex nihilo fiat et sic creetur »⁸³.

Dices. – Fuerunt doctores qui ipsam animam *materia et for-*

⁸⁰ Gen. 1, 6.

⁸¹ Gen. 1, 26-27.

⁸² Eccle. XII, 7.

⁸³ Coni. Gait., lib. 2, c. 87 Cf. t., qu. 00, art. 2.

ma constitui dixerunt. Ergo saltem in hac opinione intelligi potest origo animae sine creatione immediata.

Respondeo. Distinguo antecedens: posuerunt in anima materiam sensu univoco, *nego*; sensu analogo seu materiam spiritualem, *concedo*. Pariter *distinguo consequens*: si posuissent materiam materiale[m] potuissent generationem animae intelligere, *concedo*; cum ponant materiam spiritualem, *nego*. Et revera sciendum est 1° quod Augustinus vel potius negavit materiam animae, etiam spiritua-lem, vel, supposita tali materia, dixit totam animam Adami simul creatam esse ex nihilo: « Frustra ergo iam quaeritur ex qua veluti materie facta sit anima, si recte intelligi potest in primis illis operibus facta, cum factus est dies ... Quod si et materies aliqua formabilis fuit, et corporalis, et spiritualis, non tamen et ipsa instituta nisi a Deo, ex qua sunt omnia, quae quidem formationem suam non tempore sed origine praecederet, sicut vox cantum; quid nisi de materia spirituali facta anima congruentius creditur? »⁹¹
— 2° S. Bonaventura, qui materiam spiritualem in anima posuit, cum animam Adami, tum animas omnes a Deo immediate creari docet⁹².

Probatur tertia pars: *Anima creata est cum homo formatus est*. Haec pars est communis theologis.

I. Animam Adae tunc creatam esse cum corpus eius formaretur clare indicatur a Scriptura, si sensus eius obvius et naturalis consideratur. Nam, ut dicit Janssens, « Tñ plasmatum corpus non aliunde anima avocatur, sed immediate a Deo inspirante infunditur »⁹³. Etenim: « Formavit... et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae »⁹⁴.

II. Patres fere unanimiter hoc modo intellexerunt eadem verba. Contradicit quidem Origenes, volens animas in corpora delabi propter admissum peccatum: quem Augustinus refellit, cum Apotolo dicente nondum natos nihil egisse boni seu mali⁹⁵. Contradicit quoque ipse Augustinus dubitanter, eo quod timeat ne dicatur Deus aliquid fecisse, nempe animam, post consummationem operum suorum. Cum enim vellet animam Adae creatam esse A-

⁹¹ *De Genesi ad Utteram*, lib. 7, c. 27, n. 39.

² d. 17-18.

⁹⁰ Janssens, t. 7, p. 638.

⁸⁷ *Gen.* II, 7.

De Genesi ad litteram, lib. 7, n. 36. ML 34. col. 369. *Rom.* XI, 11.

iru/cum celeris entibus in primo instanti, nec eam in ratione seminali potuisse fieri censuit ; consequenter posuit animam Adae creatam esse initio in statu perfecto, cum corpus Adae solum in ratione seminali fieret **.

At neque necesse est ponere omnia esse creata simul neque in hac ipsa opinione necesse esset creationem animae ante formationem corporis praemittere ⁹⁰. Insuper ipse addit: «Nunc tamen de anima, quam Deus inspiravit homini sufflando in eius faciem, nihil confirmo nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei; et sit incorporea, id est non sit corpus, sed spiritus, non de substantia Dei genitus, nec de substantia Dei procedens, sed factus a Deo ; nec ita factus ut in eius naturam natura ulla corporis vel irrationalis animae verteretur: ac per hoc de nihilo; et quod sit immortalis secundum quemdam vitae modum, quem nullo modo potest amittere »⁹¹.

III. Ratio omnino idem suadet. Anima enim humana nata est esse in corpore, ita ut cum illo substantiam completam constituat, et sine illo aliquo modo impedita et imperfecta in suis operationibus existat. Ergo in prima rerum institutione, anima non est facta in hoc imperfecto statu. « Si enim animae naturale est corpori uniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, et sine corpore existens non habet suae naturae perfectionem. Non fuit autem conveniens ut Deus ab imperfectis suum opus inchoaret et ah his quae sunt praeter naturam : non enim fecit hominem sine manu, aut sine pede, quae sunt partes naturales hominis; multo igitur minus fecit animam sine corpore » ⁸². Quod idem pariter

⁸⁹ *Ibid* 1. 7. c. 24, n. 35.

⁹⁰ Restaret enim expositio haec a S. Thoma proposita: «Sustinendo ergo opinionem Augustini de operibus sex dierum, dici potest quod, sicut in illis sex diebus corpus primi hominis non fuit formatum et productum in actu, sed in potentia tantum secundum rationes causales: ita et anima eius non fuit producta tunc in actu et in seipsa. sed in suo simili secundum genus; et sic praecessit in illis sex diebus non in actu et in seipsa. sed secundum quamdam similitudinem generis, prout convenit cum angelis in intellectuali natura. Postea autem opere quo Deus creaturam primo conditam administrat. fuit simul anima in actu cum corpore formato producta ». *Pol.* qu. 4, art. 2, ad 22. De hoc textu egimus in *Essais sur la doctrine de x. Augustin*, Paris, 1932, p. 120.

⁹¹ *De Genesi ad lit.*, 1. 7, c. 28, n. 43. ML 34, col. 372.

⁹² P, qu. 118, art. 3. Cf. *Contra Gent*, 1. 2 c 83. Alibi, 3 *Pol.*, a. 10. S Thoma> utitur quoque argumento Avicennae, quod nempe anima non possit individuari, nisi incipiat esse in materia.

S. Bonaventura hac ratione probat « quia anima unitur corpori ut perfectio naturalis ,cui naturaliter appetit copulari, adeo ut sine illo poena sit ei esse et ab illo sequestrari »⁹³.

Probatur quarta pars: *animae singulorum hominum a Deo creatitica ex nihilo*.

Haec propositio, in quantum opponitur traducianismo materiali, est de fide definita ab Anastasio II ; in quantum vero generationismo spirituali contradicit, non videtur de fide definita, sed nunc magisterio ordinario Ecclesiae docetur, et est saltem theologicè certum, ex consensu theologorum.

I. Prohatur ex S. Scriptura. — Quod ad animam Evae perlinet, ex qua etiam argumentum analogiae pro ceteris animabus desumitur, immediata eius creatio a Deo innuitur in Scriptura ex narratione Geneseos et ex verbis viri : « Hoc nunc os ex ossibus meis »⁹⁴. Sic enim S. Augustinus proponit argumentum: « Quia non dixit (Scriptura) ex anima viri factam esse animam mulieris, convenientius creditur eo ipso nos admonere voluisse nihil hic aliud putare, quam de viri anima noveramus, id est similiter datam esse mulieri ; cum praesertim esset evidentissimae occasionis locus, ut si non tunc quando formata est, postea certe diceretur, ubi ait Adam : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Quanto enim charius amantiusque diceret : Et anima de anima mea? »⁹⁵. Deinde, de omnibus animabus valet illud Ecclesiasticae : « Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum »⁹⁶: quo in loco spiritus seu anima cuiusque hominis non nisi a Deo originem habere dicitur. Non semel etiam soli Deo tribuitur origo principii vitae quod in hominibus inest. Mater illa in II Machab. laudata ad suos filios dicit: « Nescio qualiter in utero meo apparuistis; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi »⁹⁷. Fabricator idolorum « ignoravit qui se finxit et qui inspiravit illi animam, quae operatur, et qui insufflavit ei spiritum vitalem »⁹⁸. Quae quidem contorto sensu acci-

⁹³ 2^a 1. 17 art 3, q. i.

Gen. n, 23.

⁹⁴ Tamen Augustinus non nisi probabile exinde censet sumi argumentum. *De Genesi ad litteram*, lib. 10, c. 1, n. 2 ML 34, col. 409.

Eccl. XII, 7.

⁹⁵ 2 Mach. VII, 22.

⁹⁶ *Sa[.]*. XV, 11.

V

«

qH

-d

pcrentur, si solum propter modum creationis primi Adami dicta, esse viderentur.

Obiiciebanlur quidam textus, sicut hi duo: « Cunctae animae quae ingressae sunt cum Iacob in Aegyptum, et egressae sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum eius, sexaginta sex » w et Levi « adhuc in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech » 10°, ubi videtur quod animae a parentibus generentur. — At quis non videt in primo textu animas supponere pro hominibus, et in secundo de homine Levi agi? Porro homines revera generant homines, quamquam anima a solo Deo creatur.

II. Ex traditione. — Quamvis enim dubia apud Augustinum et discipulos eius et apud ipsum Gregorium M. de ortu animarum singularum per creationem an per traducianismum spirituales permansisse viderimus, certum tamen est: i° Patres reiecis-
 se corporalem traducianismum Tertulliani; 2° multos Patres circa tempora Augustini ex solo Deo ortum animarum derivasse. Sic Lactantius: « Illud quoque venire in quaestionem potest, utrum anima ex patre an potius ex matre, an vero ex utroque generetur. Sed ego in eo iure ab ancipiti vindico. Nihil enim ex his tribus verum est... Atque serendarum animarum ratio uni ac soli Deo subiacet » 101. S. Hilarius dicit quod anima « numquam ab homine gignentium originibus praebetur » 102. S. Chrysostomus: « Anima nec ullum agnoscit patrem, praeter eum cuius voluntate creata est » 103. Pulchre S. Gregorius Naz.: « Non totius hominis homo pater est, ut dici solet, sed tantum carnis et sanguinis, quorum utrumque peribit. Anima autem Dei omnipotentis spiraculum est, extrinsecus incidens in terrestre figmentum » 104. S. Cyrillus Alexandrinus: « Matres naturae ad generandum subservientes, in utero quidem carnem gestant, quae sensim per temporum intervalla concrescens, arcanisque quibusdam conditoris operationibus incrementa paulatim sumens, ad perfectionem adducta formam tandem attingit humanam. Deus vero corpusculo, modo quem ipse novit, *spiritum infundit*. Format enim ille spi-

»» Gen. XLVI, 26.

Hcbr. VII. 10.

101 Dc Dei, c. 79, ML 7, col. 73.

102 Dc Trinitate, lib. 10, n. 22. ML 10, col. 359.

103 Homil. 23, in varia loca Matth. Apud S. Bellarm. op. omnia, grat., IV, c. ii.

104 Garmin. lib. I, sect. 2, vers. 392 sqq. MG 37, col. 552.

ritum hominis in illo, ut Propheta ait¹⁰⁶. Iam alia carnis, alia vero animae est ratio. Atqui licet illae terrestrium tantum corporum matres fiant, non alteram tamen partem, sed totum quod ex anima et corpore conflatur parere dicuntur » lvi. Et ita communiter Graeci.

S. Hieronymus respondet Rutino interroganti de anima: <Il-
lud ecclesiasticum: Quotidie Deus operatur animas, et in corpore
eas mittit nascentium » wr. In suo commentario in Ecclesiastem
ait: « Ex quo satis ridendi qui putant animas cum corporibus
seri, et non a Deo, sed a corporum parentibus generari. Cum
enim caro revertatur in terram, et spiritus redeat ad Deum qui
dedit illum, manifestum est Deum parentem animarum esse, non
homines »¹⁰⁸. Et paulatim haec doctrina quemcumque traducianis-
mum devicit. A saeculo IX vel saltem a saec. XII fere una-
nimes sunt doctores, et quidem non solum dum philosophos agunt,
sed dum ipsam Ecclesiae doctrinam exponunt¹⁰⁹, ita ut S. Bel-
larminus scripserit sententiam traducianismi etiam spiritualis
« ut exploratum errorem reficiunt ac refellunt omnes theologi scho-
lastici cum Magistro Sententiarum »¹¹⁰, et addit hanc esse fir-
mam cuiusque christiani, etiam rudis, suasionem. Eodem modo
sentiebant theologi concilii *faticani*, qui opinabantur creatianis-
mum posse in obliquo declarari a concilio, ita ut significaretur
sententiam oppositam esse erroneam. Et addebant: « In doctrinae
catholicae intellectu locum habet in Ecclesia Dei aliqua explicatio
et aliquis profectus » ni.

III. Ratione theologica. — if Contra quemcumque *tradu-
cianismum corporalem*, quo anima intelligeretur ex potentiis ma-

40» Zach. XII, i.

,oß Ep. I. MG 77, coi. 22.

¹⁰⁷ *Ipologia adversus libros Rtifini*, lib. 3, n. 28. ML 23, col. 478.

¹⁰⁸ *hi Ecrie*. XII, 7. ML 23, col. 1112. — Attamen, post receptos duo libellos Augustini, *de Origine animae*, sic ad eum rescripsit: «ad tempus respondere non potui non quo quidquam in illis reprehendendum putem, sed quia iuxta beatum apostolum · Unusquisque in suo sensu abundet; alius quidem sic, alius autem sic. Certe quidquid dici potuit, et sublimi ingenio de Scripturarum sanctarum hauriri fontibus, a te positum atque disertum est Epist. 172 inter augustinianas ML 33, col. 753: ubi nec suam sententiam mutat, nec tamen severitatem priorem servare videtur.

,0° V. g. iuxta S. Thomam, haec doctrina, primum dubia, postea fuit ab Ecclesia approbata, *Pot.*, qu. 3, art. 9.'

1,0 *De amissione gratiae*, lib. 4, c. 11.

¹¹¹ Attamen concilium nihil novi de hoc dicere voluit Cf. *leta cone. Pat.* in Collect. Lac. t. 7, coi. 545'547. et :55. n. 4. 'W -

teriac educi, illud cursum argumentum valet : id quod in suo fieri dependet intrinsece a materia, etiam in suo esse dependet intrinsece a materia, ac proinde non per se subsistit, ac perit cum composito. Atqui anima humana est in suo esse intrinsece independens a materia, per se subsistens et immortalis. Ergo non fit ex potentiis materiae. Hinc est quod de traducianismo materiali scripsit Augustinus: « quo perversius quid dici potest? »².

77 *lucianismus spiritualis*, seu traductio animae ex anima parentum non solum nequit ullo intelligibili modo exponi, sed demonstratur esse impossibilis. Anima enim procederet ab anima, parentum, vel ut ab ea ex nihilo producta, vel ut ex ea desumpta, vel ut ex semine quodam transmissa : nec videtur alia hypothesis possibilis. Sed nullum ex his dari potest : *non primum*, nam haec esset creatio, et solius Dei est creare; *non secundum*, nam hoc modo anima parentum esset divisibilis, cum aliquid sui communicaret. ac proinde non esset amplius simplex et spiritualis; *non tertium*, nam vel illud semen esset materiale vel saltem virtus materialis, et rediret traducianismus corporalis, vel illud semen esset aliquid spirituale, subsistens sine materia, et tunc esset vera substantia spiritualis cuius origo eandem difficultatem faceret, et deinde deberet transmutari in animam : sed transmutatio substantiae simplicis repugnat. Ergo impossibilis est traductio animae ex anima parentum. Ergo per creationem producitur³.

Dices: Non negatur originem animae ex anima esse difficilem conceptu; sed conceptus difficilis quandoque accipiendus est, ut vitetur aliqua contradictio Scripturarum : porro sine traducianismo contradictio non videtur vitari.

Respondeo: Non tantum ostendimus traducianismum esse difficilem conceptu, sed contradictionem implicare: proinde nequit adduci ad salvandas Scripturas. Insuper, S. Augustinus confessus est unam denique tandem remansisse difficultatem, quam solvere cum certitudine non potuit, quam tamen non pronuntiavit esse insolubilem, et quae postea sufficienter soluta est. Haec est: « Tot igitur animarum millia, quae in mortibus parvulorum sine indulgentia Christiani sacramenti de corporibus exeunt, quae aequitate damnantur, si novae creatae, nullo suo praecedente peccato, sed voluntate Creatoris singulae singulis nascentibus adhae-

^{1,2} *Epist. 190 ad Optatum*, c. 4, n. 14. Cf. *ibid.*, qu. 114, art. 2.

¹¹³ Cf. *ibid.*, qu. 90, art. 2; qu. 118, art. 2. S. Bellarminus, *De amissione* *fructus*, lib. 4. c. 11.

serunt, quibus eas animandis ille creavit et dedit; qui utique no-
verat quod unaquaeque carum nulla sua culpa sine baptismo Christi
de corpore fuerat exitura? Quoniam igitur neque de Deo possumus
dicere quod vel cogat animas fieri peccatrices, vel puniat innocentes;
neque negare fas nobis est, eas quae sine Christi sacramento de
corporibus exierint, etiam parvulorum, non nisi in damnationem
trahi: obsecro te, quomodo haec opinio defenditur, qua creduntur
animae non ex illa una primi hominis fieri omnes, sed sicut illa
una uni, ita singulis singulae?»¹¹¹.

Ad quam difficultatem respondetur cum S. Thoma: «Origina-
le peccatum est in anima, inquantum pertinet ad humanam na-
turam. Humana autem natura traducitur a parente in filium per
traductionem camis, cui postmodum anima infunditur; et ex hoc
infectionem incurrit, quod fit cum carne traducta una natura ». Unde
« sicut in natura Adae erat natura omnium nostrum originaliter,
ita et peccatum originale, quod in nobis est, erat in illo peccato
originali originaliter. Nam peccatum originale per se recipit na-
tura, anima vero ex consequenti »¹¹⁰. Dubitationi Augustini, prae-
judicia duo vim afferebant, quae postea plenius intellecta sunt.
Primum est quod Augustinus, quamquam admittit animam esse
partem substantialem hominis¹¹⁰ et cum corpore exigentia natu-
rali copulari, tamen tendentiam quamdam servat considerandi ani-
mam *ut aliquid completum*, ita ut minus percipiat quomodo natura
humana traducatur quin traducatur anima. Secundum est quod
damnationem parvulorum sine baptismo decedentium paulo durius
intellexit quam postea visum est oportere.

Obiectiones ceterae facilius solvuntur. Sic **obiicitur 1^a**: Si
Deus quotidie creat animas, falsum est quod post dies Geneseos
ab opere creationis cessaverit.

Respondetur. Cessatio ab opere creationis excludit produc-
tionem novae naturae, *conceditur*; excludit conservationem et mul-
tiplicationem entium in naturis creatis, *negatur*. Dictum est enim:
«Pater meus usque nunc operatur»¹¹⁷. Sic S. Augustinus sol-
vebat: Quod dicitur Deus animas «novas creare singulas singulis

^{1,4} Epiri. 166 ad S. Hieron., c. 4, n. 10.

¹¹⁵ Pot., qu. 3. art. 9.

¹¹⁰ V. g. < Nec sola anima, nec sola caro, sed utrumque est homo ». *De anima et eius origine*¹ 4, n. 36. Cf. Hieronymus a Parisiis, O. M. Cap. *De unione animae cum corpore in doctrina D. Augustini*. Acta hebdo-
madae augustinianae-thomisticae, Taurini, Romae, 1931, p. 271 sqq.

^{1,7} loan. V, 17.

suam cuique nascenti, non aliquid facere dicitur quod ante non fecerat. Iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam: quod utique secundum animam rationalem fecisse intelligitur. Hoc et nunc facit, non instituendo quod non erat, sed *multiplicando quod erat*. Unde et illud verum est quod a rebus quae non erant instituendis requievit; et hoc verum est quod non solum gubernando quae fecit, verum etiam aliquid non quod nondum, sed quod iam creaverat numerosius creando, usque nunc operatur » n'.

Obiicilur 2 — Homo generatur ab homine. Sed homo est homo per animam rationalem. Ergo anima rationalis generatur.

Respondetur. Distinguo maiorem : homo generatur ab homine, hoc sensu quod ab homine per virtutem seminis disponatur materia usque ad ultimam dispositionem ex qua unio animae et corporis sequatur, et sic fiat homo, *concedo*; hoc sensu quod quaelibet pars hominis generetur, *nego nō*.

Obiicilur 3°. — Deus nequit cooperari peccato. Sed si ipse crearet immediate animas cooperaretur adulteris, in quantum daret ultimum complementum generationi quae est ex adulterio. Ergo animae singulae non creantur.

Respondetur. Distinguo maiorem : Deus non cooperatur formali peccati seu deordinationi voluntatis, *concedo*; non cooperatur materiali peccati, seu actioni naturae, quae in se est bona, *nego*. *Contradistinguo minorem* : Deus cooperatur operationi naturae, quae est generatio prolis, *concedo*; cooperatur inordinatae voluntati adulterorum generantium, *nego*.

Probatur quinta pars: *animae tunc creantur cum singulis corporibus infunduntur*.

Haec pars, in quantum contradicit Origeni et Prisciliano ponentibus animas omnes simul cum angelis creatas esse et propter peccata sua in corpora venisse est *de fide definita* in *epist. Leonis M.*, invenitur in concilio Bracarenensi et est in magisterio Ecclesiae. (De momento autem quo anima in corpus infundatur dicemus in scholio).

I. Id quod statuimus de anima Adami et Evae iuxta Scripturam iam sufficit rxi evertendum systema Origenis et Prisciliani, iuxta quod omnes animae prius sine corpore creatae essent et propter peccatum in corpore inclusae essent. Contra quod syste-

118 *Epist. 166*, c. 5, n. 12. ML 33, col. 726.

119 *Pot*, qu. 3. art. 9 ad 2.

10 - C. Bourrit S. T. — *De Deo créante et devante*.

ma adducitur quoque ab Augustino illud S. Pauli loquentis de Jacob et Esau: «Cum enim nondum nati fuissent, *aut aliquid boni egissent, aut mali*, ut secundum electionem propositum Dei maneret ... » 12°, ex quo habetur nondum natos nullum peccatum fecisse.

II. Patres opinionem Origenis damnaverunt ut haeream: a S. Gregorio Νλζιλνζενο hoc ipsum reprobatur «ut ab ecclesiastica fide et doctrina alienum» 11. S. Cyrillus Alex., dicit talia esse «nugas adversus Ecclesiae dogmata» 22. S. Hieronymus huic opinioni nomen dat «Origenis haereseos». S. Augustinus: «Prorsus vel bonum vel malum meritum habuisse animam ante carnem, *catholicum non est*» 33. S. Leo M. declarat quod contra hunc errorem Priscillianistarum praedicat «catholica fides» 1. Ipse Origenes non ad traditionem appellabat, sed opiniones suas in hac re ut «tentamina» tantum proponebat 25.

III. Ratione. — i' Speciatim contra Origenem: Repugnat ut homines poenas luant pro peccatis personalibus de quibus nullam memoriam habere possunt: tunc enim ratio sanctionis periret. Sed in opinione Origenis et Priscillianistarum homo lueret in hac terra poenas pro peccatis ante hanc vitam admissis, de quibus nullam conscientiam vel memoriam habere posset.

Dices. — Quomodo cum *inaequalitas* inter homines tum poenae innocentium explicantur?

Respondetur dona Dei posse esse inaequalia sine iniustitia et poenas innocentium tum ut sequelas peccati originalis, tum ut causas meritorum sufficienter explicari.

2° *Contra quamcunque formam*, sub qua praeexistentia animarum proponatur: Naturale est animae ut uniatur corpori nam corpore indiget ad hauriendam suam cognitionem ope sensuum. Proinde, si in prima sui productione fieret sine corpore, natura deficeret in necessariis, quod esse non potest. - Deinde, ex praeexistentia animarum quocumque modo posita devenitur ad errorem Origenis: nam explicandum erit quod anima veniat tandem in corpus et in hoc corpus: si veniat vi appetitus naturalis, cur

«a» Rom. IX, 11.

«=» Orat. 37, n. 15. MG 36, coi. 299.

«22» In Ioan., lib. 1, c. 9. MG 73, coi. 134.

«2°» De anima et eius origine, c. 7, n. 10. ML 44, col. 116.

»2< Epistola XV, c. 10. ML 54, col. 685.

ns [De] principiis, lib. 2, c. 8. MG 11, coi. 224.

antea hic appetitus frustrabatur? — si veniat sine appetitu naturali. felicius erat sine corpore, et non intelligitur quod veniat in corpus nisi quia ad hoc cogitur, nec quod sic cogatur nisi in poenam alicuius peccati

Dices. — Anima post mortem corporis remanet sine corpore, nec resurrectio corporis est necessaria. Ergo a pari potuit anima ante formationem corporis esse sine corpore.

Respondeo. Nego paritatem: 1° quia de facto mors corporis non fuisset, si peccatum non praecessisset: unde apparet quod exsistentia animae sine corpore non erat in intentione Dei in prima rerum institutione. 2° Quamquam nec absentia mortis, nec etiam resurrectio corporis sunt simpliciter naturalia, aliud tamen est quod anima pergat esse sine corpore, postquam in corpore fuit et propter dissolutionem corporis et ita ut ipsa, exsistens in termino, pro suis meritis a Deo adiuvetur; et aliud est quod incipiat esse sine corpore, quin talis initii nulla solida ratio dari possit, et cum ille status sit praeter naturam. Unde S. Gregorius Xysenus: « Cum unus et idem homo sit, qui corpore et animo constat, unum esse communeque tribuendum ei dicimus existendi principium, ne parte hac seipso prior, altera iunior sit et posterior »²⁷.

LECTIO PATRUM: Ex S. Augustino, *De immortalitate animae*, c. 15. n, 24. — Hoc autem ordine intelligitur a summa essentia speciem corpori per animam tribu'. qua est in quantumcumque est. Per animam ergo corpus subsistit, et ipso est quo animatur, sive universaliter, ut mundus; sive particulariter, ut unumquodque animal intra mundum. Quapropter consequens erat ut anima per animam corpus fieret, nec omnino aliter posset. Quod quia non fit. manente quippe anima in eo quo anima est, corpus per illam subsistit, dantem speciem, non adimentem; commutari in corpus anima non potest. Si enim non tradit speciem quam sumit a summo bono, non per illam fit corpus: et si non per illam fit, aut non fit omnino, aut tam propinque speciem sumit quam anima: sed et fit corpus, et si tam propinque sumeret speciem, id esset quod anima: nam hoc interest; coque anima melior, quo sumit propinquius. Tam propinque autem etiam corpus sumeret, si non per animam sumeret. Etenim nullo interposito tam propinque utique sumeret. Nec invenitur aliquid quod sit inter summam vitam, quae sapientia et veritas est incommutabilis, et id quod ultimum vivificatur, id est corpus, nisi vivificans anima. Quod si tradit speciem anima corpori, ut sit corpus in quantum est, non utique speciem tradendo adimit. Adimit autem in corpus animam transmutando. Non igitur anima sive per seipsam

¹¹¹ l. 1 q. 118, art. 3.

¹²⁷ *De officiis hominum*, c. 28. MG 44, col. 234. Vnde etiam S. Thomas M., qu. 3, art. 10 ad 16.

corpus fit, quia non nisi anima manente corpus per earn fit ; sive per aliam quia non nisi traditione speciei fit corpus per animam, et ademptione speciei anima in corpus converteretur, si converteretur. (ML 32, col. toy)

In Ioannis Evangelium, tract. 47, c. 10, n. 8. — Unde scio, inquis, si mea non moritur? A te non occidatur, et non moritur. Quomodo, inquis, ego possum occidere animam meam? Ut alia peccata interim taceam: *Os quod mentitur, occidit animam*. Quomodo, inquis, securus sum, quia moritur? Ipsum Dominum audi dantem servo securitatem; *Nolite timere eos qui occidunt corpus, et postea non habent quid faciant*. Sed plane quid ait? *Eum timete quia habet potestatem, ut corpus et animam occidere in gehenna*. Ecce quia moritur, ecce quia non moritur. Quid est mori ipsius? quid est mori carnis tuae? Mori carni tuae, est amittere vitam suam: mori animae tunc, est amittere vitam suam. Vita carnis tuae, anima tua vita animae tuae, Deus tuus. Quomodo moritur caro amissa anima, quae vita est eius: sic moritur anima amisso Deo, qui vita est eius. Certe ergo immortalis est anima. Plane immortalis, quia vivit et mortua. Quod enim de vidua deliciosa dixit Apostolus, etiam de anima, si Deum suum amiserit, dici potest, *Pivens mortua est*. (ML 35, col. 1736).

Ex S. Augustino, De Genesi ad litteram, lib. VII, c. 24, n. 35. (*Anima ex nihilo creata*). — Illud ergo videamus, utrum forsitan verum esse possit, quod certe humanae opinioni tolerabilius mihi videtur, Deum in illis primis operibus quae simul omnia creavit, animam etiam humanam creasse, quam suo tempore membrum ex limo formati corporis inspiraret, cuius corporis in illis simul conditis rebus rationem creasset causaliter, secundum quam fieret, cum faciendum esset, corpus humanum. Nam neque illud quod dictum est, *ad imaginem suam*, nisi in anima; neque illud quod dictum est, *masculum et feminam*, nisi in corpore recte intelligimus. Credatur ergo, si nulla Scripturarum auctoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, ut corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi; anima vero iam ipsa crearetur, sicut primitus conditus est dies, et creata lateret in operibus Dei, donec eam suo tempore sufflando, hoc est inspirando, formato ex limo corpori insereret. (ML 34, col. 368).

Caput: 27. — 38. Sed si ad hoc fit anima, ut mittatur in corpus, quaeri potest utrum, si noluerit, compellatur. Sed melius creditur hoc naturaliter velle, id est, in ea natura creari ut velit, sicut naturale nobis est velle vivere: male vivere iam non est naturae, sed perversae voluntatis quam iuste poena consequitur. , /

39. Frustra ergo iam quaeritur ex qua veluti materiei facta sit anima, si recte intelligi potest in primis illis operibus facta, cum factus est dies. Sicut enim illa quae non erant, facta sunt, sic et haec inter illa. Quod si et materies aliqua formabilis fuit, et corporalis et spiritualis, non tamen et ipsa instituta nisi a Deo, ex quo sunt omnia, quae quidem formationem suam non tempore, sed origine praecederet, sicut vox cantum; quid nisi de materia spiritali facta anima congruentius creditur?

Caput 28 — 40. Si autem aliquis non vult eam existimare factam, nisi cum iam formato corpori est inspirata, videat quid respondeat, cum quaeritur unde facta sit. Aut enim ex nihilo dicturus est Deum aliquid fecisse vel facere post illam consummationem operum suorum; et debet intueri quomodo explicet sexto die tactum hominem ad imaginem Dei

(quod nisi secundum animam recte intelligi non potest), id est, in qua natura causalis ratio lacta fuerit eius rei quae nondum fuit: aut non de nihilo, sed de aliquo iam existente factam dicet animam; et laborabit inquirendo quatenam illa natura sit, an corporalis, an spiritualis, secundum eas quaestiones quas superius versavimus: manente illa quoque molestia, ut adhuc quaeratur in qua substantia creaturarum in sex diebus primitus conditarum, causalem illam rationem fecerit animae, quam nondum de nihilo, vel de aliquo fecerat (ML 34, col. 369-370).

Em S. Augustino, EjEstola 166 (an. 415), c. 3, n. 7 (*De origine animae*). — Ego quidem ante aliquot annos, cum libros quosdam scriberem de Libero Arbitrio, qui in multorum manus exierunt, et nunc habentur a plurimis, quatuor opiniones de animae incarnatione: utrum ex illa una quae primo homini data est, caeterae propagentur; an singulis quibusque novae etiam modo fiant; an alicubi iam existentes, vel mittantur divinitus, vel sponte labantur in corpora; ita putavi esse tractandas, ut quaelibet earum vera esset, non impediret intentionem meam qua tunc adversus eos quantis poteram viribus agebam, qui naturam mali suo principio praeditam, adversus Deum conantur inducere, id est contra Manichaeos: nam de Priscillianistis adhuc nihil audieram, qui non multum ab istis dissimiles blasphemias fabulantur. Ideo quintam opinionem non addidi, quam in tua epistola inter caeteras commemorasti, ne aliquam praeterires, ubi de hac quaestione interroganti rescripsisti religiosae memoriae viro, nobisque in Christi charitate gratissimo Marcellino, quod anima sit pars Dei: primo, quia non de incarnatione eius, sed de natura quaeritur, cum hoc quaeritur; deinde, quia hoc sentiunt illi contra quos agebam, et id maxime agebam ut Creatoris inculpabilem inviolabilemque naturam a creaturae vitiis et labe secernerem, cum illi a substantia mali, cui proprium principium principesque tribuunt, ipsam boni Dei substantiam ex parte qua capta est, corruptam et oppressam, et ad peccandi necessitatem perductam esse contendunt. Hoc itaque excepto haereticae opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus quatenam sit eligenda scire desidero. Quaecumque enim eligenda est, absit ut impugnet hanc fidem de qua certi sumus, omni animae etiam parvuli infantis necessariam esse liberationem ex obligatione peccati, eamque nullam esse nisi per Iesum Christum, et hunc crucifixum.

Cavuti 4. — 8. Proinde ne longum faciamus, hoc certe sentis quod singulas animas singulis nascentibus etiam modo Deus faciat. Cui sententiae ne obiciatur quod omnes creaturas sexto die consummaverit Deus et septimo die requieverit, adhibes testimonium ex Evangelico), *Paler metes usque nunc operafur*. Sic enim ad Marcellinum scripsisti: in qua epistola etiam mei commemorationem benevolentissime facere dignatus es, quod hic me haberet in Africa, qui ei ipsam facilius possem explicare sententiam. Quod si potuissem, non ille hoc abs te tam longe posito inquireret: si tamen id tibi ex Africa scripsit. Nam quando scripserit nescio; tantum scio quod de hoc bene cognoverit cunctationem meam: unde me inconsulto facere voluit. Quamquam etiam si consuleret, magis hortarer, et gratias agerem quod nobis omnibus conferri posset, nisi tu breviter rescribere, quam respondere maluisses: credo ne superfluo laborares, ubi ego essem, quem putabas id optime scire quod ille quaesiverat. Ecce volo ut illa sententia etiam mea sit, sed nondum esse confirmo.

o. Misisti ad me discipulos ut ea doceam quae nondum ipse didici. Doce ergo quod doceam. (ML 33, col. 723). I ¶

Cafntl 6. — 16. Haec et alia quae possum, sicut possum, dico adversus eos qui hanc opinionem qua creduntur animae sicut illa una singulas fieri, labefactare conantur. Sed cum ad poenas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio: non solum eas poenas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quo necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianae gratiae Sacramento; sed eas ipsas quae in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tempus quam exempla deficient. Languescunt aegritudinibus, torquentur doloribus, fame et siti cruciantur, debilitantur membris, privantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est utique, quomodo ista sine ulla sua mala causa iuste patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante Deo fieri, aut cum non posse resistere facientibus, aut iniuste ista vel facere vel permittere. (Ibid., col. 727).

Ex S. Gregorio Nysseno, *De Hominis opificio*. — ... Nos autem institueramus demonstrare causam sive principium naturae nostrae, quod semine continetur, neque animum esse sine corpore, neque corpus sine animo: sed ex corporibus animatis ac vivis, vivum et animatum ipso sui initio animal procreari, quod humana natura quasi nutrix excipiens, sui ipsa facultatibus alat, itaque nutrirī secundum utramque partem, cum quidem accretio parti utrique consentanea manifesto deprehendatur. Non statim ab initio per artificiosam et singulari ab intelligentia profectam corporis formationem, inesse huic facultatem animi ostenditur, apparentem illam quidem obscuriusculum sub initium, sed deinde corporis instrumento plane absoluto clarissime resplendentem. Licet simile quiddam statuariorum in arte perspicere. Nam esto animalis cuiusdam artificis proposita idea, quam ille cupiat in saxo exprimere, postquam hoc apud animum statuit, primum de materie cognata lapidem abscindit: deinde superfluis quasi amputatis, quodam modo rudem ei formam ad ideae simulacrum animo conceptum inducit: de hac iam vel ignarus quispiam consilii artificis, assequi conicctna potest, quid operis instituerit. Ille porro prioribus aliquid addens, proprius etiam ad rei, qua in exprimenda laborat, similitudinem accedit. Denique materiei formam accurate perfectam insculpens, finem arti imponit, estque iam lapis ipse vel leo, vel homo, vel quidquid tandem artifex de co fecit, cum paulo ante informis esset: non quod materies per formam sit commutata, sed quod ei forma quaedam eiusmodi sit artificiose inducta.

Tale quid si etiam de animo cogitabimus, a vera non prorsus aberrabimus. Quippe rerum opifex sumpta generis eiusdem materie, quae pars est hominis, quamdam quasi statuam fabricat. Ut autem in comparatione proposita, levi primum opera forma -axi exsculpitur, quae obscuriuscula initio est, perfectior autem opere iam absoluto: sic etiam nostri huius in instrumenti sculptura, secundum proportionem subiectae rei, prout haec scilicet perficitur, animus etiam magis ac magis elucescit, nimirum imperfectum se, dum illud adhuc imperfectum est, deinde perfecti un in perfecto declarat.

Ac fuisset quidem ipso in ortus nostri initio perfectus, si per peccatum quae mutata natura non esset. Nunc cum particeps natura no-

stra sit eius ortus, qui et vitiis obnoxius, et animalium rationis expertum ortui affinis est; fieri nequit ut homini in figmento statim divina imago eluceat, sed via quadam et ordine hominem quasi penetrantem crassas et a brutis profectas in animo proprietates, ad perfectionem pervenire necesse est. Huiusmodi quiddam nos magnus etiam Apostolus ille, in epistola ad Corinthios scripta, docet: « Cum puer, inquit, essem, puerorum more loquebar et ratiocinabar: Vir factus puerilia istaec abolevi ». Nimirum cogitationes pueris consentaneae non eo pacto abolentur ascitis virilibus, ut alius animus ab eo, qui erat in puero, in hominem iam virum immigraret: sed uno eodemque animo facultatem in puero necdum perfectam, in viro perfectam demonstrante. Quemadmodum enim res nascentes, quae incrementum sumunt, vivere quidem illas dicimus: sicut et quod vitae naturalisque motus est particeps, inanimatum dici nequit, non tamen perfecta in eis sic viventibus anima statui potest. Nam in plantis quamquam existat animae propria quaedam effectio, non tamen eae sensuum motum habent. Deinde supra has, animalia bruta sunt illa quidem animae facultate praedita: finem vero ultimum et perfectionem non sunt adepti. Quippe a rationis et intelligentiae praestantissimo dono non sunt instructa. Sic veram adeo perfectamque animam solam esse humanam statuimus, confirmantibus in hoc sententiam nostram effectibus eius universis. (MG 44, col. 254).

§ 3.

Scholion.

De momento infusionis animae. — Ex ultima parte thesisi tenemus cum P. Lombardo quod «animae creando infunduntur, et infundendo creantur» 12R. Sed quaeritur nunc *n/ quo momento suae evolutionis antogenetioae* corpus suscipiat animam. Sane dicendum est animam infundi statim ac organismus est sufficienter dispositus ad eam suscipiendam. Quandonam autem sit sufficienter dispositus disputatur. Multi moderni putant animam infundi *in ipso momento fecundationis* ovuli feminei a spermate masculino, seu in ipso instanti formationis ovi humani. Ratio est quia iam ab hoc ipso instanti habetur temperatio propria speciei humanae, et quia evolutio huius ovi ab hoc instanti dirigitur ad formationem corporis humani; quae ambo facile intelliguntur, si iam adest forma substantialis stricte humana, seu anima. — Plerique autem antiqui et nonnulli moderni scolastici requirunt *ulteriorem evolutionem organismi*, nempe apparitionem praecipuorum organorum, saltem in forma essentiali, quamquam debili et perficienda. Ante illum statum organismus praeparatur per formas inferiores viales et

2 <1. 17. De somniis autem *theosophorum*, videsis notum opus card. L. Piccoli, *De Deo gubernante, cum appendice de theosophia*, Romae, 1914.

successivas. « Anima igitur vegetabilis quae primo inest dum embryo vivit vita plantae, corrumpitur, et succedit anima perfectior quae est nutritiva et sensitiva simul, et tunc embryo vivit vita animalis; hac autem corrupta, succedit rationalis ab extrinseco immissa, licet praecedentes fuerint virtute seminis » 129. Et revera in hac altera opinione, et bene intelliguntur facta evolutionis embryonis a formis vialibus directa et melius intelligitur adesse proportio organismi ad suam formam; nec obstat quod in Christo animatio corporis in instanti conceptionis, sit habita, nam « corpus Christi propter infinitam virtutem agentis fuit perfecte dispositum in instanti : unde statim in primo instanti recepit formam perfectam, id est animam rationalem » 130.

Stante tamen controversia, Ecclesia vult ut *in praxi*, quod ad baptismi administrationem attinet, priorem opinionem sequamur 131.

Articulus secundus.

Utrum anima humana sit forma corporis.

†1 qu. 76, art. 1).

Cfr. S. Thomas, *De Sf>ir. Creat.*, art. 2; *De anima*, art. 1 et 2. — Suarez, *De anima*, lib. 1. — Card. Zigliara, *De mente conc. Viennensis*, Romae, 1878. — Palmieri, *Animadversiones in recens opus de mente conc. Vien.*, Romae. 1878. — Card. Ehrle, *Archiv. f. Litter. u. Kirchg. d. Mittelait.*, t. 2, p. 369, t. 3, p. 409, t. 5, p. 618. — B. Iansen, *Gregorianum*, 1920, p. 78-90. — Janssens, *Summa theol.*, t. 7, p. 168 ss. — Archivium Franciscanum Historicum, XXVIII (1936) et seqq. (scripta apologetica Petri Olivi). — Vacant, *Etudes sur la Const. du Concile Vatican*, I, 250-262.

Status quaestionis.

1. Sensus tituli. — Quaerendo utrum anima sit forma corporis, accipimus *formam* sensu scholastico, scilicet pro actu primo corporis physici, quo actu totum compositum accipit essentiam

130 *Cont. Gent.*, lib. 2. c. 89.

130 3'. q- 33, art. 2 ad 3. Cf. Sertillanges, *Thomas d'Aquin*, t. 2, p. 87.

131 Cf. *Cod. can.* 747. cum commentario PP. Vermeersch et Creusen, *Epitome...* in hunc canonem

determinatam in aliqua specie. Agitur proinde de forma *substantiali*. Quamquam quaestio haec primo aspectu videri potest mere philosophica, non parum tamen refert ad doctrinam Christianam tum ut errores de natura hominis vitentur, tum ut Verbum homo factum recte dignoscatur. Notandum tamen est quod in positione quaestionis praescindimus a subtilioribus controversiis quae inter scholasticos et praesertim inter *Scotistas* et *Thomistes* vigent de natura materiae primae et de unitate vel pluralitate formarum substantialium. Quod si fontes revelationis vel ratio pro uno systemate quidquam afferre videbuntur, in decursu articuli dicetur.

II. Opiniones. — 1° Nonnulli, inter quos eminet *Plato*, animae et corporis unionem nonnisi accidentalem admiserunt. — 2° Alii, qui forte substantialem unionem inter corpus et aliquam animam non negabant, *pluralitatem animarum* posuerunt, ut etiam *Plato* posuisse visus est¹. Ex quibus memorandus est *Apollinarius* (310-390), qui distinguebat iuxta trichotomiam platoniam, animam vegetativam, animam sensitivam, animam rationalem ut tres animas diversas; ad hoc ut posset ponere in natura humana Verbi incarnati deesse animam rationalem, cuius vices natura divina suppleret. Saeculo XIX *Guenther* iterum similem opinionem de anima humana renovavit: statuit enim corpus animari anima *somatica* quae non est anima rationalis et a qua procedit vita vegetativa et sensitiva; anima autem rationalis hoc tantum sensu dici potest forma corporis quod conscientiam habet vitae sensitivae. Modo quodam affini *Rosmini* locutus est, considerando formam substantialem corporis ut aliquid productum a subiecto rationali. — 3° *Petrus Olivi* (1248-1297) haec docuit²: ipsa anima humana, quae quidem una est, componitur *una materia (spirituali)* et *tribus principiis formalibus* quae hanc eandem materiam determinant. Haec principia sunt intellectivum, seu anima intellectiva, sensitivum seu anima sensitiva, vegetativum seu anima vegetativa. Anima vegetativa et anima sensitiva sunt per seipsas formae corporis, *non autem anima intellectiva*. Haec tria tamen principia formalia cum corpore faciunt unum ens, unum suppositum: nam anima intellectiva communicat cum toto composito ei-que substantialiter unitur propter hoc quod materia quam infor-

¹ Vide J. Souilhé, *De Platonis doctrina circa animismum*. (Textus et Documenta. Ser. Phil. n. 1) p. 20, nota 2.

² Cfr. *Xenia Thomae* III, 560 (Ehrle). Similis doctrina de *Kiivarabv*.

mat est etiam materia animae sensitivae et vegetativae, et propter hoc quod in ea est radix subsistentiae totius hominis. Brevi : homo est unum ens; anima est una: anima vegetativa et sensitiva sunt formae corporis: anima intellectiva unitur substantialiter cum corpore: attamen non informat illud per seipsam, sed per animam vegetativam et sensitivam quibuscum ipsa eadem materiam spirituales informat. P. Olivi videtur sic processisse: cum teneret facultates cum essentia animae identificari, censuit quod si diceret anima intellectiva, ut tali, informari corpus directe et immediate, iam potentia intelligendi, seu principium quo immediate intelligimus, non esset separata, sed esset potentia informans corpus, seu forma organica, nec elicere posset actus spirituales nec esset ipsa spiritualis et immortalis². Aliunde agnoscebat ad fidem pertinere animam humanam, quae una est et non multiplex, ingredi essentiam hominis, uniri substantialiter corpori et esse formam corporis : unde, si ipsa essentia animae sit simplex et distincta a facultatibus, dicendum esset tota essentia animae intellectivae, etiam ut tali, informari directe et immediate corpus '. Proinde ponendum putavit quod anima humana sit quidem forma corporis, sed non secundum suam totam essentiam. Hoc autem intelligi poterat in doctrina multiplicis formarum substantialium in una substantia : sic enim potest haberi in unica anima humana pars vegetativa, pars sensitiva, pars intellectiva; haec anima informat corpus per duas partes, nempe per vegetativam et sensitivam ; et hoc essentialiter et per se. At pars intellectiva per se corpus non informat ; est tamen et ipsa forma corporis substantialis in quantum est pars substantialis eiusdem substantiae cuius et corpus est pars substantialis, et in quantum est pars substantialis animae quae per Sensitivam et vegetativam informat corpus '. Ecce quaedam verba Olivi ipsius «Licet intellectiva non sit *forma c rioris*, est ni-

- < Videtur enim mihi quod ibi sit periculum destructionis suae immortalitatis et suae libertatis et suae intellectualitatis». P. Olivi, *Defectus* s' o, Duplessis i'. N. «entré, *Collectio indiciorum*, t. I, p. 232.

Fateor tamen, quod si anima esset una natura et simplex essentia, in qua consisterent potentiae, quasi rami orientes a radice sua, sicut quidam magni sentiunt, oporteret, ut credo, necessario tenere, quod anima secundum totam suam essentiam informaret corpus». *Ibid.*

¹ Quod anima rationalis est per se essentialiter forma humani corporis hanc sententiam accepto ratione essentiae ipsius animae rationalis, non autem ratione potentiae». P. Olivi, in *Responsione (beriuu de Casatis* *Ibid* p. 307, vel Archiv. Francisc. Tlistor. XXVIII (1936).

hilominus *forma hominis* » 5* — « Licet etiam anima secundum totam vim informativam corporis sui informet totum corpus, ut est suae vi perfecte adaequatum, non tamen ex hoc sequitur quod secundum omne quod est in ea formale informet corpus » 5. — cSicut igitur duae materiae in una forma possunt substantialiter uniri et duae formae in una materia: sic materia spiritualis hominis et corporalis in una forma sensitiva. Et sicut una natura potest plantari et radicari substantialiter in alia tamquam in radice suae subsistentiae, et duae naturae sibi invicem substantialiter uniri in uno supposito: sic corpus sensitiva hominis informatum potest substantialiter radicari in parte intellectiva tamquam *in radice suae subsistentiae* et ambo aliquo modo esse in eodem supposito. Et ideo non est mirum si faciunt *unum ens secundum substantiam*. Et posito quod omnia haec mihi deficerent nemo dubitabit quod quidquid inclinatur et unitur substantialiter alicui, prout illud est substantialiter inclinatum et unitum alicui tertio, quod primum eo ipso est substantialiter inclinatum et unitum illi tertio et e contrario. Si ergo corpus hominis est unitum et inclinatum sensitivae, prout illa est inclinata et unita intellectivae, et si intellectiva est essentialiter unita sensitivae, prout illa est inclinata ad corpus, necessario oportet quod eo ipso intellectiva et corpus sint sibi *substantialiter unita*, et tamen non propter hoc oportebit quod sint unita *sicut forma et materia* » 7. Unio substantialis animae intellectivae et corporis probatur « e consubstantiali concursu duarum partium in uno toto ente et in una totali natura substantiae quam integrant et item ex consubstantiali concursu corporis et intellectivae cum parte sensitiva. *Nwu sensitivum cum intellectivo consubstantialiter concurrunt in eadem materia tyi'ituali, et idem sensitivum consubstantialiter informat corpus hominis* Hoc autem est impossibile, quin extrema, scilicet intellectivum et corpus eo ipso sibi consubstantialiter coinclinentur et couniantur »

III. Documenta Ecclesiae. — J. *Definitio concilii Viennensis*: c Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem

5 *In 2 Sent.*, qu. 51, appendix, Γ impugnatio, resp. ad 311m arg. Ed. Jansen, vol. 2, Quaracchi, 1924, p. 140. — Cum hoc debeamus laudatae editioni ut ipse textus Petri O. i. v. t. integer nobis praebeatur, multo facilius sententiam eius determinare nunc valemus.

° 2 c. 1. qu. 49, ad 4, *Ibid* p. 17.

7 *Ibid*. qu. 15, ad 11, p. 134.

s *Ibid*. qu. 51, app. ad 13 primae impugnatio, p. 149. — Cf. Beraza, 635 sqq.

au: vertentem in dubium, quod substantia animae rationalis seu intellectivae vere ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicae inimicam fidei, praedicto sacro approbante concilio, reprobamus; definientes, ut cunctis nota sit fidei sinceræ veritas ac praecludatur universis erroribus aditus, ne subintrent, quod quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter praesumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit *forma corporis per se et essentialiter*, tamquam haereticus sit censendus». Multum disputatum est de sensu huius decreti, quod tamen constat occasione accusationis constitutae contra Petrum Olivi, iam mortuum ab anno 1298, prolatum esse¹⁰. Certum omnino est ex textu decreti, sive in seipso considerato, sive cum scriptis Olivi et conditionibus aliis historicis collate haec haberi: Γ Concilium non damnavit opinionem *de pluralitate formarum substantialium in homine*: neque enim verba decreti tale quid prae se ferunt, neque de pluralitate formarum agebatur inter Olivi et suos adversarios, quorum multi, utpote qui discipuli S. Bonaventurae erant, hanc pluralitatem defendebant n. — 2° Obiectum directum damnationis a concilio prolatae non fuit *multiplicitas animarum*, ut cogitaverunt quidam¹²: Olivi non ponebat plures animas, sed tantum plura formalia in eadem anima unica; nec decretum talem sensum suggerit. — 30 Nec concilium directe intendit *substantialitatem unionis* animam inter et corpus defendere, et unionem quasi motoris cum moto, a Platone positam, damnare: cum Olivi multum insisteret in asserenda unione substantiali nec solam unionem motoris cum moto admitteret, cumque decretum de substantialitate non faciat verbum 18. — 40 Sed Concilium di-

¹⁰ Anno 1311. — Denz., 481. Cf. Hefele-Leclercq, t. 6, p. 666 sqq.

¹⁰ Petrus Ioannes Olivi ex oppido Sirignano (Sérignan) in Gallia oriundus, dux fuit *Spiritualium*, qui in ordine S. Francisci peculiares suas opiniones de modo servandae paupertatis promovebant: quo facium est ut commotio excitata intra Ordinem contra Olivi non solum doctrinam eius spectaret, sed ad alia se extenderet. Tandem res ad Summum Pontificem delata est.

¹¹ Unde Palmieri recte recitavit interpretationem eorum qui doctrinam scoticam de forma corporeitatis concilio adversari dicebant, *Philosophanthropologia*, Romae, 1875, p. 398.

¹² Palmieri, ibid., et in: *Animadversiones in recens opus de mente concilii Viennensis*, Romae 1878 (auctor contra Zigliara scribit, qui typis mandaverat opus *De mente concilii Viennensis*, Romae, 1878). — TB1

¹³ B. Jansen, S. I. editor P. Olivi, potuit videri tali sensui favere, cum scriberet: iuxta Olivi t facile patet coniunctionem animae intellectivae cum corpore non esse formalem, licet substantialem, sed esse mere

recte intendit definire quod anima rationalis, quae est unica anima hominis, est forma corporis, seu quod anima rationalis *per seipsam et essentialiter informat corpus*. Quod tamen duplici sensu accipi potest, nec forte per documenta historiae usquedum certo constare potest uter sensus a concilio fuerit intentus. Cum enim nomen Petri Olivi in damnatione taceatur, possit quis dicere verba concilii accipienda esse ut sonant, quin sit ad doctrinam ipsius Olivi attendendum; et hoc modo anima rationalis sumitur simpliciter pro anima humana, quae una est, ac de ea dicitur quod est forma corporis, ex sua natura, non per aliud nec per operationem; quae sufficere videntur ad periculum Apollinarismi arcendum atque ad salvandam veritatem quam concilium tueri voluit quae tantum valet in mysterio Christi; quod scilicet homo constat corpore et anima rationali ut ex principiis substantialiter unitis. Nec tum necessarium esset demonstrare Petrum Olivi aliud revera docuisse, quidquid dixerint eius adversarii¹⁴. Nihilominus, ducti ea praesertim ratione quod doctrina concilii Viennensis a plerisque habita sit ut contra ipsam doctrinam Petri Olivi procedens, probabilius esse censemus verba concilii sic intelligenda esse ut propriae Petri Olivi sententiae contradicant, hoc scilicet modo: u) Agitur de anima *intellectiva*, seu de principio substantiali quo homo intelligit, et consideratur id quod in ipsa est principium substantiale intellectionis (dico « substantiale » ne intelligatur agi de ipso intellectu, qui est facultas et forma accidentalis, dimanans ex anima¹⁵

dynamiam sensu Platonis, Cartesii, aliorum et hinc inter animam intellectivam et corpus non intercedere veram unitatis in essendo rationem. Contra hunc errorem insurgit decisio conciliaris». (<Gregorianum> 1920, p. 87. — Cf. *ibid.* 1925, p. 501). At in tertio volumine suae editionis, p. 603, ipse notam inseruit qua explicaret quod «■unionem... /rrr *habitudinem formae ad materiam* concilium definivit»; quod omnino verum est.

¹⁴ Ita videtur Heit.le intellexisse, cum «cripserit cuique legenti concilii decretum apparere doctrinam P. Olivi non esse in eo damnatam, *Hist. des Conciles*, (Hefele-Leclercq) t. VI, pag. 670. — L. Jarraux O. F. M., *P. J. Olivi. Sa vie, sa doctrine*, in *Etudes Franc.*, XLV (1933). Pag. 129~154, 277-298, 513-529 et E. Müller O. F. M., *Das Konzil von Lione*, Münster i. W., 1934, pag. 387 ss. censent damnationem Concilii Viennensis non esse prolatam contra Olivi. Aliter iudicant B. Jansen S. 1. in *Franz. Studien*, XXI (1934). pag. 297-314; *Scholastik*, X (1935). pag. 241-244 et Amorôs O. F. M., *Aeyidii R. impugnatio doctrinae P. J. Olivi*, in *Archiv. Franc. Hist.*, XXVII (1934) pag. 408-420. — Vide etiam Jos. Koch in *Scientia Sacra*, 1935. pag. 142-168; *Scholastik*, 1930. pag. 448-522; Div. Thomas (Plac.) 1934. pag. 582-593. — Cfr. M. Dehièvre, *Recherches*, 1912. p. 321 ss.

intellectiva). b' Affirmatur adesse inter hanc animam et corpus relationem quae est inter *formam et materiam*. Haec verba sumuntur in sensu scholastico illius temporis, nempe pro principiis essentialibus substantiae materialis, quorum unum (materia) se habet ut potentia, ut perfectibile, ut indeterminatum, alterum (forma) ut actus, ut perficiens, ut determinans. Anima igitur intellectiva est principium quo corpus accipit perfectionem et speciem corporis humani, r) Anima humana intellectiva est talis forma per seipsam («per se»), et non tantum, v. g. per suam unionem cum alio principio formali, vel cum alia parte animae, quae esset forma corporis; unde non sufficit quod anima intellectiva dicatur forma hominis; dicenda est *forma corporis*. Hoc tamen tacet concilium, utrum scilicet corpus, quod suscipit animam intellectivam ut formam substantialem, iam possideat aliam formam substantialem, v. g. corporeitatis, an non. Verbum «essentialiter» significat quod intellectiva anima est forma, per suam substantiam non per aliquam tantum operationem, sed per id quod est, seu ratione suae essentiae. Verbum «vere» quod ponitur initio decreti non videtur aliquid novi addere, sed tantum exigere ut cetera verba recto et genuino sensu accipiantur. — Excluditur etiam quod inter animam intellectivam et corpus talis ponatur forma intermedia, qua impediretur quominus anima intellectiva ipsa per seipsam sit forma corporis; et hoc sensu verba «per se» verti possent «immediate». — Si quis autem quaerat, non iam *quid* concilium definierit, sed *cur* id definierit, optime tunc responderi potest ipsum voluisse hac definitione tueri tum unitatem animae, tum substantialem unionem animae et corporis.

Concilium Lateranense V eandem Viennensis definitionem recoluit atque iteravit ”.

/?. *Pias IX*, in epistola ad card. de Geissel, archiepiscopum Coloniensem, qua doctrinas Guentheri damnavit, scripsit: «Noscimus iisdem libris laedi catholicam sententiam ac doctrinam de homine, qui corpore et anima ita absolvatur, ut anima eaque rationalis sit vera per se atque *immediata* corporis forma » in. Novo illo verbo «immediata». nihil additur doctrinae concilii Viennensis, sed hoc verbum sumitur sensu quem diximus contineri in verbis «per se» vel «essentialiter». Et revera, cum quidam voluerit verba Pontificis ad sensum in doctrina S. Thomae receptum coaretare, de mandato Pii IX scriptum est ad Rectorem Uni-

,s Denz. 738.

,c Denz. 1655, 15 Iun. 1857.

versitatis Insulensis: «Ad systemata ista alia scholarum catholicarum improbanda, merito proferri nequaquam posse litteras a Summo Pontifice datas ad Em. Card. Coloniensem »¹⁷.

C. Tandem damnata est haec propositio ²⁴ Rosmixj : «Forma substantialis corporis est potius effectus animae atque interior terminus operationis ipsius : propterea forma substantialis corporis non est ipsa anima. — Unio animae et corporis proprie consistit in immanenti perceptione, qua subiectum intuens ideam, affirmat sensibile, postquam in hac eius essentiam intuitum fuerit »¹⁸²⁰

Decreta conciliorum et Pii IX ita a commissione theologorum in concilio Vaticano, dum ageretur de aliquo schemate examinando, intellecta sunt : « Praetermissis enim scholasticis quaestionibus, hoc solum declaratur : animam corpori ita coniunctam esse, ut cum eo constituat naturam humanam, compositam quidem, ex materiali et spirituali substantia, vere tamen et realiter unam. Hoc vero est idipsum, quod antiquorum conciliorum formula edicitur. In omni enim natura composita, unum e componentibus habet se ut determinans et perficiens seu absolvens, alterum ut id quod determinatur et perficitur. Porro prius illud appellatur huius posterioris forma. Anima autem dicitur corporis humani forma per se et essentialiter, quia corpus non per aliud quidquam, sed per semet, nec per alienam tantum operationem, sed per ipsam suam substantiam perficit »¹⁰.

D. Contra *pluralitatem* animarum exstat concilium C^onstantinopolitanum IV (869-870): «Veteri et Novo Testamento unam animam rationalem et intellectualem habere hominem docente et omnibus dciloquis Patribus et magistris Ecclesiae eandem opinionem asseverantibus : in tantum impietatis quidam, malorum inventionibus dantes operam, devenerunt, ut duas eum habere animas impudenter dogmatizare et quibusdam irrationalibus conatibus per sapientiam, quae stulta facta est, propriam haeresim confirmare pertentent » : quos concilium anathematizat -^o : hic tamen tantum de unitate animae rationalis quaestio est.

Pius IX dicit : « sententiam, quae *unum in homine ponit vitae principium*, animam scilicet rationalem, a qua corpus quoque ct

¹⁷ La Civiltà Cattolica, Serie X, t. 3, p. 353.

¹⁸ Denz. 1914. *Decret. S. O.* 1887.

²⁰ *Acta Collect. Lac.*, t. 7, col. 554.

²⁰ Diisz. 338.

motum et vitam omnem et sensum accipiat, in Dei Ecclesia esse communissimam atque doctoribus picrisque et probatissimis quidem maxime cum Ecclesiae dogmate ita videri coniunctam, ut huius sit legitima solaque vera interpretatio nec proinde *sine errore in fide* possit negari» Ibi agitur de principio vitae, ac proinde etiam de vitae vegetativae principio; non autem dicitur absolute unitatem huius principii esse connexam cum fide, seu theologicè certam, sed tantum talem eam videri probatissimis doctoribus.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS VI. — Anima intellectiva est vere, per se et ESSENTIALITER CORPORIS FORMA.

Haec sunt *verba concilii Viennensis*, in sensu concilii accepta, nempe: *vere*, id est non per metaphoram; *per se*, id est non per aliud; *essentialiter*, id est per substantiam, non per operationem tantum; *forma*, id est conprincipium substantiale perficiens in linea essentiae.

Probatur I. Ex Scriptura, quae hanc veritatem satis innuit. Quaerimus enim an anima rationalis sit tale principium quod cum corpore faciat unum ens, scilicet hominem, et ex quo corpus accipiat esse vivum et sentiens. Porro, sit primum illud *Genesis*: «Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo *in animam viventem*»²². Ex quo sic arguere licet: homo ibi describitur constitutus ex duplici tantum elemento: ex limo terrae et ex spiraculo vitae: porro illud spiraculum vitae est anima rationalis seu intellectiva; nam ex illo homo habet, praeter limum terrae, quod sit rationalis, nam factus est homo, et homo per rationem differt a brutis; factus est ad imaginem Dei, quod non potest esse secundum corpus, nec secundum vitam sensitivam, quae etiam inest brutis, quae facta non sunt ad imaginem Dei. Sed haec anima intellectiva

⁻¹ z/d *episc. IVraEslaviensem* (Breslau) an. 1860 (Denl. 1655, nota), contra Baltzer qui ponebat duplicem animam, vegetativam scilicet et rationalem. Baltzer renuit se submittere, et postea secutus est Doellinger. Cf. Vacant, *Et. Vat.* I, p. 133-

«2 *Gen.* II, 7.

est etiam id quo homo factus est in «animal vivum»: ΓΠ quod significat omnem vitam animalis et vegetativam et sensitivam, et quidem animalis huius, quod tunc formabatur, id est hominis. Igitur ipsa anima intellectiva dat corpori *ut sit corpus vivum hominis*. Sed intrinsecum principium dans specificationem est forma. Ergo anima intellectiva iuxta sensum Scripturae est forma corporis (Nota eodem textu eodemque modo comprobari *unitatem animae humanae*: principium vitae intellectivae est simul principium vitae sensitivae et vegetativae).

In aliis quoque locis Scripturae, supponitur hominem intrinsece constitui ex anima tantum et corpore, ac proinde quidquid homini inest praeter id quod simplici corpori inest, ei ex anima advenire: ergo etiam quod sit corpus vivum, sentiens; et sic iterum anima intellectiva ostenditur esse forma corporis. Sic S. P a u l u s, cum dicit «Seminatur corpus animale» alludens ad Adamum factum in animam viventem²³, considerat corpus ut ab anima intellectiva perfectum et determinatum. Si in morte habetur separatio pulveris et spiritus qualis describitur in *Ecclesiaste* 24, ergo vita ex eorum unione resultat, et corpus vitam et sensum et motum ab anima accipit. Quod idem subintelligitur in verbis Ch r i s t i docentis eum timendum esse qui potest et corpus et animam perdere in gehennam, non autem eum qui solum corpus valet occidere²⁵. Similiter E z e c h i e l videt ossa arida hominum reviviscere per regressum spiritus seu animae ad eos²⁰. Vide ITT Reg. XVTI, 17 ss. Etc.

*

II. Patres ita contra A p o l l i n a r e m unitatem animae defendunt ut ostendant se saltem quoad sensum de anima intellectiva sentire ut de forma corporis. Sic A t h a n a s i u s ut ostendat Verbum assumpsisse animam rationalem, dicit quod sine illa corpus non est vivens: «Sicut forma Dei, plenitudo divinitatis Verbi intelligitur, sic forma servi, humanae substantiae intelligens natura, cum organica compositione, agnoscitur: ut illa quidem dictione *erat*, Verbum intelligatur, illa autem *factum est*, caro cum anima agnoscat, quae forma servi dicitur, ac intellectualis quaedam substantia esse intelligitur. Ilincque fit ut homo mortuus, informis dicatur, et anima quae indissolubilem naturam habet, e corpore recedente. Io-

¹³³ / Cor. XV, 44-45-

Eccle. XII, 7.

« *Matth.* X, 28.

« *Ezech* XXXVII. 3 ,

11 — C. Bovin S. 1. — *De Deo creante et elevante.*

tus solvatur»²⁷. S. Cyril l u s A l e x, dicit Christum assumpsisse carnem « non anima carentem, ut quidam opinantur, imnjo potius anima intelligente animatam»²⁸. Item concilia volunt «unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali et intellectuali »:» — *Symbolum atluinasianum* utitur comparatione quae exigit unionem substantialem animae cum corpore, ex qua tali unione facilis sit gressus ad unionem formae ad materiam : « Sicut anima rationalis et caro unus est homo: ita Deus et homo unus est Christus».

Sed Patres asserunt etiam *explicite* et animam intellectivam substantialiter uniri cum corpore et eam esse principium vitae corporis, quod est dicere eam esse corporis formam. I r e n a e u s : « Substantia nostra, id est. animae et carnis adunatio »³⁰. S. C y r i l i u s A l e x. : « Nemo duas in partes dividens, ac seorsim ponens animam et corpus dixerit umqttam corpus eodem cum anima appellari nomine ad unum hominem significandum. Sed cum utrumque secundum naturalem unionem coniunxerit ad unius hominis constitutionem, tunc demum hominem appellabit»³¹. S. G r e g o r i u s N y s s e n i s » «Vera et perfecta anima reapse unica quaedam est, intclligens, nulla ex materia crassa constans, sed per sensus naturae illi crassae mixta... Idcirco neque sensus extra materiei naturam existit, neque facultas intclligens sine sensu actiones suas exercet /12. Et A t g u s T i n u s, commentons Genesiaca verba : « Hoc quidem verum est, quod non totus homo, sed pars melior hominis anima est : nec totus homo corpus, sed inferior hominis pars est : sed *cum est utrumque comunctum simul, habet hominis nomen*; quod tamen et singula non amittunt, etiam cum de singulis loquimur ... Sed intelligenlum est secundum quid dicatur homo ad imaginem Dei, et homo terra atque iturus in terram. Illud enim secundum animam rationalem dicitur, qualem Deus insufflando, vel, si commodius dicitur, inspirando indidit homini, idest hominis corpori : hoc autem secundum corpus, qualem hominem Deus finxit ex pulvere, cui data est

²⁷ *Contra Apollinarium*, lib. 2, c. 1. MG 26, coi. 1134. Cf. *ibid.* lib. 1, c. 14, col. 1122. -u

²⁸ *hi dial. Quod unus sit Christus*. MG 75, col. 1262. RH

²⁰ Ita cone. Constantin. Γ1, can. 4. Denz 216.

³⁰ *Hacres*, lib. 5, c. 8 vel etiam: «Homo est autem temperatio animae et carnis *Advcrs Haeres*, lib. 4, c. 4 MG 7, coi. 075. %

³¹ *Ouod unus sit Christus*.

³² *De opif. homin-* c. 14 MG 44. coi. 175. JJI

anima, *ut fieret corpus animale*, id est homo in animam viventem »

Dices. — Tum in Scriptura, tum apud Patres, tria distinguuntur in homine : corpus, anima, spiritus. Ergo videtur poni distinctio realis inter spiritum, seu principium vitae intellectivae, et animam, seu principium informans corpus. *Id probationem antecedentis* : sermo Dei est « pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus »³¹. Ad Thessalonicenses scribit Paulus : « Ut integer spiritus vester, ei anima et corpus sine querela in adventu Domini nostri Iesu Christi servetur »³².

Respondeo. *Dist. antecedens*, distinguuntur haec tria ut tria principia substantialia, *ncyo-*, anima et spiritus distinguuntur ut significantia potentias distinctas, vel dona distincta eiusdem animae, *concedo*. Sic in locis citatis, dicendum quod in lingua Apostoli « spiritus » significat partem superiorem animae, in quantum Spiritu Sancto perficitur et ornatur³⁰; et enumeratio fit ut lotus homo, usque ad sua intima significetur. Eodem sensu Irenaeus : « Perfectus autem homo commixtio et adunatio est animae assumentis Spiritum Patris, et admixta ei carne, quae est plasmata secundum imaginem Dei »³⁷. Augustinus explicite reducit-hanc distinctionem ad distinctionem partis superioris, et inferioris seu *potentiarum eiusdem animae* : « Et quoniam tria sunt quibus homo constat, spiritus, anima et corpus : quae rursus duo dicuntur, quia saepe anima simul cum spiritu nominatur : pars enim quaedam eiusdem rationalis, qua carent bestiae, spiritus dicitur : principale nostrum spiritus est : deinde vita qua coniungimur corpori anima dicitur ; postremo ipsum corpus, quoniam visibile est, ultimum nostrum est »³⁸.

III. Ratione. Haec est ratio quam afferunt ipsi Patres : ipsa conscientia experimur *idem in nobis esse principium* quod sentit et quod ratiocinatur et intelligit : dicimus enim pariter : cogito, capite dolco, ambulo, et similia. Ergo idem et unum est principium vitae sensitivae et intellectivae ; et propter unionem inter

³¹ *Dc civit. Det.*, lib. 13, c. 24, n. 2. ML 41, col. 390-400.

³⁴ *Ilebr.* IV, 12.

³⁵ / *Thessal.* V, 23. — Cf. etiam / *Cor.* II, 14; XV, 45, etc.

^{1,1} *Ci. Rom.* VII, 16; / *Cor.* II, 14. — Prat, *Théologie de s. Paul*, t. 2.

< 1. 3.

³⁷ *Adversus haereticos.*, lib. 4, c. 6. MG 7, col. 1137.

³³ *De fide et symbolo*, n. 23. ML 40, col. 193.

vitam sensitivam et vegetativam, idem ostenditur esse principium vegetativae. Sed id quo primo corpus vivit et sentit et est hominis corpus, est forma substantialis corporis: ergo anima intellectiva, quae haec primo dat corpori humano, est forma corporis, non per aliud, sed per seipsam.

LECTIO PATRUM: Ex S. Cyrillo Alexandrino, *Ep. I.* — ...Sed percunctabere hic forsitan: Numquid, dic age, divinitatis mater Virgo existit? Ad hoc dicimus vivum illud et subsistens Dei Verbum vere citra ullam controversiam ex ipsa Dei et Patris essentia genitum esse, substantiamque temporis initio carentem sortitum ad hoc dicimus, ut in ipso et cum ipso numquam non sit, esseque intelligatur; verum novissimis aevi huius temporibus incarnatum, hoc est, corpori anima intelligent! informato unitum, secundum carnem quoque ex muliere natum esse. Habet autem hoc incarnati Verbi mysterium quamdam cum humano partu cognationem. Quandoquidem terrenorum hominum matres naturae ad generandum subservientes, in utero quidem carnem gestant, quae sensim per temporum intervalla concrescens, arcanisque quibusdam Conditoris operationibus incrementa paulatim sumens, ad perfectionem adducta formam tandem attingit humanam: Deus vero corpuscolo, modo quem ipse novit, spiritum infundit: *c. Format enim ille spiritum hominis in illo* », ut propheta ait. Iam alia carnis, alia vero animae est ratio. Atqui, licet illae terrestrium duntaxat corporum matres fiai, non alteram tamen partem, sed totum quod ex anima et corpore conflatur, parere dicuntur. Nemo enim, ut exemplo res illustretur, Elisabeth carnem tantummodo, non etiam animam peperisse dixerit: siquidem peperit Baptistam animatum, et hominem, ut unum ex duobus, carne, inquam, et anima: ita et in Emmanuelis quoque ortu accidisse cogitemus. Nam ex Dei Patris substantia natum est, ut dixi, unigenitum illius Verbum: hoc autem posteaquam carne, quam propriam sibi fecit, assumpta, nostram naturam induit, et Filius hominis factum est. citra omnem absurditatem, imo vero necessaria convenientique ratione secundum carnem ex muliere natum creditur et praedicatur; quemadmodum et ipsa quoque hominis anima, licet natura a corpore quod informat, diversa intelligatur et sit sua propria ratione, una tamen cum suo corpore oritur, et vehit unum quidpiam cum ipso censetur. Quod si quispiam matrem alicuius non animiparam appellandum esse contenderit, sed tantum carniparam, nec ineptum plane blateronem ille se declarabit. Nam etsi id quod mulier parit, ex duobus disparibus concinne inter se aptis componatur, unum tamen animal, unumque hominem parit. utraque parte suam retinente naturam, et veluti in naturalem coeunt unitatem, ita ut duo haec inter se commixta sint, et alterum alteri communia faciat quae sibi, propria sunt. (MG 77, col. 22).

Ex S. Augustino, *In Iohannis Evangelium*, tract. 47, c. 10, n. 9. — Quomodo ergo ponit animam suam Dominus? Fratres, quaeramus hoc paulo attentius. Non nos arctat hora quae solet die dominico: vacat nobis, hoc lucrentur qui ad verbum Dei etiam die hodierna conveniunt. *Pono*, inquit. *animant meam*. Quis ponit quam ponit? Quid est Christus? Verbum et homo. Nec sic homo ut sola caro; sed quia homo, constat ex carne et

anima, lotus autem homo in Christo. Non enim partem deteriore[m] suscepisset, et partem meliorem deseruisset: pars quippe hominis melior est anima quam corpus. Quia ergo totus homo in Christo, quid est Aristus? Verbum, inquam, it homo. Quid est Verbum et homo? Verbum, anima et caro. Tenete hoc, quia non defuerunt haeretici et in ista sententia; pulsique quidem iam olim a veritate catholica; sed tamen ut fures et latrones non intrantes per ostium, insidiari ovili non desinunt. Apollinaristae haeretici dicti sunt, qui ausi sunt dogmatizare quod Christus non sit nisi Verbum et caro: animam humanam non eum assumpsisse contendunt. Nam et aliqui eorum fuisse in Christo animam, negare non potuerunt. Videte absurditatem et insaniam non ferendam. Animam irrationalem eum habere voluerunt, rationalem negaverunt: dederunt ei animam pecoris, subtraxerunt hominis. Sed illi abstulerunt Christo rationem, non tenendo rationem. (ML 35. col. 1736).

§ 3.

Corollarium.

Hactenus compertum habemus animam intellectivam esse quae dat corpori ut sit corpus hominis, sensitivum, vivum. Ulterior quaestio est *ut non corpus sit corpus, Substantia et ens per animam intellectivam*. Scotus et Scotistae negant, ponentes in homine, praeter animam intellectivam, alteram formam substantialem, quam vocant *formam corporeitatis* et a qua corpus accipit ut sit corpus. Cui sententiae similis est opinio eorum qui volunt remanere in corpore humano elementa, v. g. oxygenii, ferri, phosphori, etc., non tantum virtualiter, sed etiam formaliter, retinentia proinde suam formam substantialem propriam, quamquam informantur quoque substantialiter ab anima humana³⁰.

Concedendum quidem est quod nec decretum concilii *Vienensis*, nec documenta *Pu IX* supra relata intendunt contra hanc opinionem procedere. Attamen, posito quod anima intellectiva sit forma substantialis corporis, sequitur quod sit *forma simpliciter unica*: et haec est opinio S. Thomae, Suarezii, eorumque discipulorum communiter

³⁰ Nescio an sint adhuc qui teneant cellulas corporis humani retinere insuper formam vitalem et propriam. Cf. Archives de Philos., t. VI. cahier t, p. 49, nota.

⁴¹ P. Frôhes, qui sequitur opinionem Scoti, conatur hoc modo trahere ad se Suarezium: «Notandum tamen est plurimos ut Suarez tenere conceptum materiae primae quae propriam essentiam et existentiam habeat et insuper ipsa sit substratum immediatum accidentium compositi, ita ut in mutatione substantiali prior materia cum omnibus accidentibus sibi inhaerentibus permaneat. Talis certe materia prima a corpore (materia secunda)

Haec est conclusio Angelici, quae sola vera nobis videtur: « Dicimus quod *in hoc homine non est alia forma substantialis quant anima rationalis, et quod per cam homo non solum est ūlmo, sed anima! et vivum, et corpus et substantia, et ens* » ⁴¹. Ratio est *primo* quidem quia secus homo non esset ens per se unum: « Non enim til simpliciter unum *ex duobus astibus, sed ex potentia et actu*, in quantum id quod est potentia iit actu; et propter hoc. homo albus non est simpliciter unum, sed animal bipes est simpliciter unum, quia hoc ipsum quod est animal, est bipes. Si autem esset seorsum animal et seorsum bipes, homo non esset unum, sed plura, ut Philosophus argumentatur in 3 ut 8 *Metaph.* Manifestum est ergo quod si multiplicarentur multae formae substantiales in uno individuo substantiae, individuum substantiae non esset unum simpliciter, sed secundum quid, sicut homo albus. *Secundo* vero quia in hoc consistit ratio accidentis quod sit in subiecto, ita tamen quod per subiectum intelligatur aliquod ens actu, et non in potentia tantum, secundum quem modum forma substantialis non est in subiecto. sed in materia. Cuicumque ergo formae-substernitur aliquod ens actu quocumque modo, illa forma est accidens. Manifestum est autem quod quaelibet forma substantialis, quaecumque sit, *facit ens actu* et constituit: unde sequitur quod sola prima forma, quae advenit materiae, sit substantialis, omnes vero subsequenter advenientes sint *accidentales* » *Unitas* vero formae substantialis in homine sic intelligitur: « Perfectior forma facit per unum omnia quae inferiores faciunt per diversa, et adhuc amplius: puta, si forma corporis inanimati dat materiae esse, et esse corpus, et forma plantae dabit ei et hoc, et insuper vivere. Anima vero sensitiva et hoc, insuper et sensibile esse: anima vero rationalis et hoc, et insuper rationale esse » ⁴² *3.

Dices. — In hac doctrina, qui dicit corpus, includit animam, cum corpus resultet ex materia prima et eſ anima. Ergo in eucharistia, *vi verborum* deberet poni, sub specie panis, ipsa anima. Porro, iuxta concilium Tridentinum, non ponitur anima vi verborum, sub specie panis, sed tantum corpus Christi.

Respondeo. *Distinguo antecedens*: qui dicit corpus includit animam formaliter ex ipsa vi verbi, *nego* (nam vi verbi abstrahit

iam non tantum distat *Psycholop* & *speculativa*, Friburgi B., 1927.
¹ ² p. J22.

⁴¹ *Dc spirit creat.*, art. 3.

« *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

ab anima vel formis cadavericis) ; includit animam materialiter et propter aliquid accidentale significationi verbi, nempe, quia de facto corpus Christi nunc est vivum et accipit corporeitatem ab anima, *concedo*. Unde *nego consequens*.

Vel idem sub alia forma: *Distinguo antecedens* : qui dicit corpus includit animam, in quantum ab ea venit corporeitas, *concedo*; in quantum est talis forma, seu dans etiam aliud, *nego*. *Distinguo consequens*: sub specie panis vi verborum deberet poni ipsa anima Christi, si vi verborum includeretur in quantum est talis anima, dans corpori alia praeter corporeitatem, *concedo*, si vi verborum includitur tantum in quantum dat corporeitatem, *nego* H. Tunc enim vi verborum requiritur tantum ut sub specie panis ponatur corpus Christi cum aliqua forma substantiali cum qua possit esse corpus Christi. Atqui potest esse corpus Christi non solum cum informatione animae, sed etiam cum informatione alius formae substantialis, ut factum est in triduo mortis Christi. Proinde, si quis consecravisset in hoc triduo, quamquam vis verborum eadem semper est, fuisset sub specie panis verum corpus Christi sine anima. Ergo in nostra sententia anima non ponitur vi verborum *5.

Instabis. — Sed in hac sententia, corpus Christi non fuisset idem in triduo mortis ac antea. Sed hoc est falsum.

Respondeo. In triduo, corpus non erat idem, hoc est non erat sub eadem forma substantiali, et non erat vivum *concedo*; non erat tamen corpus Christi idem ratione suppositi et ratione materiae primae, *nego*

Aliae difficultates (piae fieri solent iam satis in philosophia consideratae sunt.

Nota. — Palmieri, quamquam tribuit animae nomen formae substantialis corporis, lentavit primum rem intelligere sine principiis hylemorphismi. Ponebat enim tum corpus, tum animam esse substantias completas, at concurrentes in unam naturam formandam, ac proinde sese mutuo complentes in ordine naturae ; hoc est non tantum in ordine operationis, sed in ordint principii operationis, quod sic esset unum per se, quamvis ex duabus substantiis completis conflatum. At ipse postea hanc opinionem reiecit his verbis valde notandis: «Haec ratio explicandi unionem

" Cf. Billot. *De Eucharistia*, th. 42.

»' Alii aliter solvunt hanc difficultatem, Cf. Beraza, n. uq 6.

*Ibi' Cf. J, q. 25, a. 6, ad 3.

.liitliriifufhn/ia, th. 11.

animae et corporis philosophis haud satisfacit; et substantialem illam unionem quae fide docetur, nequaquam attingit; eamque nos, licet olim comprobaverimus, nunc *insicfficientem prorsus esse non dubitamus affirmare*. Revera non explicatur unitas huius substantiae compositae, quae est homo. Sentit enim homo, non anima, non corpus, sed homo sentit ex. gr. se esse extensum et divisibile: porro in hypothese duplicis substantiae in ratione substantiae compositae, hic sensus non haberet locum. Sensus enim hic nequit esse nisi in subiecto extenso divisibili: tale autem subiectum proprie est corpus: nisi ergo anima ingrediatur constitutionem corporis, nequit totum hoc anima et corpus, quod est homo, se sentire extensum, et. ad summum, anima se sentiret unitam extenso: cum ergo substantia animae in hypothese allata sit alia prorsus a substantia corporis, nequit homo in ea hypothese se sentire extensum: quod est contra experientiam. Hoc argumentum in aliis affectionibus corporeis instaurari potest. — Oportet scilicet, animam esse formam corporis hoc pacto, ut ipsa intrinsece essentia sua constituat corpus, ideoque uniatur immediate essentia suae materiae quae prima dicitur » 47.

Articulus tertius

Utrum homo sit quoad corpus a Deo immediate conditus.

(l. qu. 91).

Cf. ut supra, p. c/o Deinde, Diet. Apolog., art. *Homme* (Breuii. et A. et J. Bouyssonie); art. *Tremsforminne* (R. de Sinéty). — Wasmann S. I. *Der Kampf um das Entwicklungsproblem*, Freiburg, 1907. — Teilhard de Chardin, *Etudes*, 1921, t. 166 et 167. E. Messenger, *Evolution and Theology*, London, 1931. — Sertillanges O. P., *Dieu ou rien*, Paris, 1933. t. 2. Etc.

47 *Tractatus de creatione*, ed. altera, Prati, 1910. — Post hanc sinceram declarationem, auctor addit tamen quaedam dubia in favorem Scon, ex quibus concludat < desiderari adhuc claram solutionem quaestionis », l. 279. Quae tamen dubia ea fere sunt quae proposita sunt in obiectionibus. — Tongiorgi paulo aliter theoriam non hylemorphicam tradiderat, vel saltem verbis adhuc magis evidenter falsitatem redolentibus; ponebat enim: < Substantialis- animae cum corpore coniuncto constitui videtur per hoc, quod anima per corpus pervadens, vim suam vi corporis propriae associet admisceatque >. Quae sane, quidquid auctor dixerit, nonnisi unionem dynamicam seu accidentalem describunt. (Tongiorgi, *Psychologia*, n. 167).

§ I. *Status quaestionis.*

I. Sensus tituli. — Absolutis quaestionibus de animae natura et origine, nunc de corpore est agendum. Extra controversiam manet quod Deus usus est ad creationem corporis hominis materia praeexistenti, cum Scriptura hoc explicite dicat. Quapropter formatio corporis non fuit *creatio proprie dicta*, nempe ex nihilo. Sed quaerendum est utrum species brutorum ex virtute sibi naturali et sua causalitate principali potuerint quocumque processu evolutionis corpus humanum 'producere, scilicet adducere materiam ad talem dispositionem ut requireret creationem animae humanae (quod esset hominem generare), an contra Deus fuerit causa non solum prima, sed etiam principalis et immediata primi corporis humani.

II. Opiniones. — *Transformistae universales* negant quod Deus immediate condiderit corpus hominis, quod proinde dicunt effectum evolutionis naturalis. Quam opinionem alii simul cum opinionibus quas iam falsas esse probavimus exponunt, alii vero sine errore iam refutato exhibere tentant. De ulrisque pauca sunt nunc dicenda, remittendo pro iis quae directe ad rem nostram non faciunt, ad tractatus philosophicos.

¶ Quidam igitur, ut multi biologi. vel quamcumque hominis creationem negant, vel saltem eodem modo loquuntur de anima hominis ac de eius corpore; dicunt scilicet *totum hominem* esse effectum evolutionis et quoad corpus et quoad animam, quia sicut corpus humanum ex progressiva et perfectiva evolutione corporis brutorum provenit, ita anima hominis ex lento progressu animae brutorum accepit ortum. Sic iam Lamarck, qui primus doctrinam evolutionism! systematice proposuit, quamquam evolutionem ad hominem propter auctoritatem hdei non extendit, conatur tamen ostendere possibilitatem evolutionis pro corpore et anima hominis iuxta sua principia¹. — Sic resolute ac fidenter Darwin qui negat

¹ *Philosophie zoologique* (iSoo), in fine, ubi postquam descripserit transformationem possibilem corporis et consequenter modificationem appetituum, multiplicationem idearum, inventionem loquelae, addit: «Telles seraient les réflexions que l'on pourrait faire si l'homme, considéré ici comme la race prééminente en question n'était distingué des animaux que par les caractères de son organisation et si son origine n'était pas différente «de la leur».

differentiam essentialem inter animam hominis et animam bruti; verum intellectum, quantumvis imperfectum, bestiis concedit: perfectionem facultatum in homine ex selectione derivat; atque ita totum hominem a bruto procedere contendit -. Sic Haeckel, alii- que multi. *Philosophi* qui transformismum universalem admittunt, illum explicant iuxta propria systemata: dum v. g. Spencer usque ad hominem ascendit mera combination? elementorum praeexsistentium, Bergson vim quamdam *creatricem* continuo operantem novaque invenientem inducit³.

2f Cum primum transformismus anthropologicus divulgari incepit, catholici ei restiterunt. Mox tamen nonnulli tentaverunt illum cum dogmate christiano conciliare: Sic Georgius Mivart¹, Leroy O. P.⁵, Zahm C. S. C.^o et alii. Cum autem auctoritas ecclesiastica has conciliationes sibi minus placere ostenderit, theologi et philosophi Christiani plenque evolutionismum extensum ad hominem reiecerunt.

Attamen abhinc viginti circiter annis catholicos scriptores non paucos iterum evolutionismo anthropologico favere manifestum est: putant enim hanc doctrinam tum peritorum consensu tum novis inventis haud parum commendari. Nominemus A. et J. Bouyssonie¹, Theillard de Chardin S. J.⁹, Breuil, Sertillange² O. P.³, E. Messenger⁴, Pinard de la Botllaye⁵, F. Rüssch-KAMP S. J.⁶, F. M. Périer⁷.

2 Per integrum hunc *The descent of man* (1871).

3 Bergsonis discipulus En. Le Roy, inter modernistas connumeratus, conatur interpretationem idealisticam et bergsonianam evolutionis praebere *L'exigence idéaliste et le fait de l'évolution*, Paris 1927: de quo vide: Archives de Philos., vol. 6, cah. 1, pag. 110 sqq. — *Les origines humaines et révolution de l'intelligence*, Paris, 1928 utrumque opus in indice lib. prohib. positum est.

4 *On the genesis of species*, London, 1871, et: *The origin of the human reason* We find a perfect harmony in the double nature of man, his rationally making use of and subsuming his animality; his soul arising from direct and immediate creation, and his body being formed at first (as new in each separate individual) by derivative or secondary creation through natural laws». *On the genesis of species*, p. 30s.

1 *L'évolution restreinte des especes organiques*, Paris, 1886.

2 *Evolution and Dogma*, Chicago, 1806.

3 Revue prat. d'apologétique. 1021, t. 32. pag. 194 sqq.

4 In diversis periodicis: Etudes, t. 164 (1021); Revue de Philosophie. 1023. pp. 147 sqq.; Scientia. 158 (1925) PP. 15 sqq etc.

5 *Dieu ou rien*, Paris 1033, p. 127

6 E. Messenger *opus suum Evolution and Theology*. London, 1931, ita concludit corpus hominis per evolutionem formare Deu- *poluit*, imo de-

Plerique autem illorum auctorum, si non omnes, explicite non nulla addunt, quibus evolutionismum ab omni materialismo purificari et veritati theologiae sufficienter satisfieri censent: animam nempe nonnisi a creatione proprie dicta oriri; solum corpus primi hominis ex bruto procedere, corpus autem primae mulieris specialiter a Deo esse formatum et omnes homines ab illis protoparentibus descendere; ipsam formationem corporis primi hominis a bruto speciali providentia intentam ac directam esse, immo corpus illud a bruto formatum aliquo modo a Deo directe modificatum et apiatum esse ut animam humanam reciperet ”, Deinde fidem plerumque doctores non intendunt hanc originem corporis ut certam defendere, sed ut possibilem vel plus minusve probabilem.

111. Argumenta autem quibus fulcitur opinio eorum qui evolutionem ad originem corporis humani explicandum invocant, haec fere sunt, saltem praecipua. Et primum quidem ratio fundamentalis est quia sic opinantes admittunt evolutionismo explicandum esse ortum *viventium homine inferiorum*; sed homo non est eximendus a lege tam universali, cum praesertim intime coniungatur. quod ad naturam suam materiale spectat, cum hoc mundo materiali, cumque tam similis sit superioribus brutis per evolutionem productis. Ergo evolutionismus extendendus est saltem ad corpus hominis! Attamen hoc generale argumentum declarant et confirmant quibusdam argumentis ex consideratione ipsius hominis desumptis:

cml Deum sic agere. An ita *fecit*? Prudentiae est indicium suspendere. *leci*? We put a mark of interrogation here deliberately. We ourselves are inclined to conclude, on the theological grounds just outlined, that nature *did* co-operate in the formation of Adam's body. There are two reasons, however, which counsel prudence in this matter.

The first is the attitude of Ecclesiastical Authority...

Secondly, we have the hostile attitude adopted by so many modern theologians...

Accordingly we think it on the whole preferable for a Catholic to suspend his judgment on the matter at the present moment, or at least not to give an unqualified assent to the evolutionary hypothesis. And so we end on a note of interrogation: «Fecit?» (p. 280).

11 Conferences de N. Il de Paris, 1936, *Jesus, Rédempteur*, 2 conférence

12 Stimmen der Zeit, 1939, p. 385.

’ *l.c* Transformisme, l'origine de l'homme et le dogme catholique, Paris, 1938

” P. Pinard de la Boulaye accurate has restrictiones expressit loco citato.

Ji . Il n'est pas possible non plus d'accepter un transformisme limité ». CuL'üt *La genèse des especes animales*, 2e ed. Paris, 1919. P. 373.

A. *Ex anatomia hominis.* Compositio corporis humani est simillima structurae brutorum, ita ut homo in systematica rite collocetur inter *Primates*, quorum ordo in classi Mammiferorum continetur; ex quo fit ut organa eius statim appareant perficere secundum harmoniam corporis humani organa iam existentia in serie animalium. Sed unica ratio talis similitudinis videtur esse descendencia ab eadem stirpe. Ergo homo resultat quoad corpus ex evolutione corporis bruti cuiusdam. Idem argumentum manifestius fit si attendatur ad *organa nafinientaria* hominis, nempe ad quasdam partes corporis, quae ut incompletae et inutiles formae partium in aliis animalibus completarum et utilium apparent, v. g. ut appendix ileo-caecalis : ratio obvia huius facti videtur esse progressiva reductio harum partium per virtutem evolutionis.

B. *Ex embryologia hominis.* Evolutio fetus humani fit per status qui diversas formas, plus minusve embryonales, brutorum inferiorum recolere videntur. Ratio autem huius haec esse apparet: *evolutio individui compendiose repetit evolutionem speciei.* Antequam igitur primum corpus humanum formatum sit, praeparari debuit per progressivam evolutionem specierum.

C. *Ex palaeontologies hominis.* Primum recolamus facta, distinguendo inter repertas formas quas non constat apud omnes esse humanas et quae prachumanae dicuntur, et formas quae unanimitate consensu ut humanae agnoscuntur.

i' *Formae non certo humanae.*

«) *Pithecanthropus erectus.* In insula Java, anno 1891 et 1892, inventa sunt quaedam ossa, quae habita sunt ut pertinet ad idem individuum, cui nomen datum est : *Pithecanthropus erectus.* Quamquam serio dubitari potest utrum femur, quod humano simile est. sit eiusdem animalis ac cranium, cum nec eodem tempore, nec eodem loco inventum sit, certum tamen manet cranium pertinere ad animal formae intermediae inter hodiernos simios et hominem. In eadem insula ab anno 1937 ad annum 1939, quattuor crania et duae maxillae Pithecanthropi a R. von Koenigswald inventa sunt¹⁶. Paucis ante annis, palaeontologi satis communiter negabant Pithecanthropum fuisse hominem, i. e. humano intellectu praeditum; at invento Sinanthropo (de quo statim) quidam eum esse verum hominem censent, aliis contradicentibus¹⁷.

¹⁶ Cf. L'Anthropologic 47 (U>37) P. 655 et 48 (1038) p. 453. Actas illorum ossium pleistocaenum medium assignatur.

¹⁷ Vg. Dunois, qui primum Pithecanthropum invenit, eum esse homi-

b) *Sinanthropus Pekinensis*. In pago Choukoutien, non longe a Pekino, inventa sunt anno 1929 nonnulla ossa aliquorum (circa 12) individuorum speciei cuiusdam anthropomorphicae, cui nomen impositum est *Sinanthropus Pekinensis*. Anno sequenti, inveniri coepta sunt in eodem loco vestigia ignis et instrumenta similia mousteriensibus, ex ossibus, lignis, sicilibus confecta. An. 1946, iam habebantur partes vel fragmenta 14 craniorum, fragmenta alia capitis (v. g. T47 dentium), quaedam ossa longa. Aetas ossium ad inferius pleistocacnum refertur, quae est aetas Hominis Heidelbergensis (de quo statim) ⁹. Capacitas cranii quae satis variatur, media haberi potest inter capacitatem cranii hodierni simii anthropomorphi et capacitatem cranii hodierni hominis. Viri periti magis ac magis conveniunt ut dicant Sinanthropum esse Pithecanthropo simillimum quamvis inferiorem et forte eiusdem speciei. Vocari potuisset, aiunt, *Pithecanthropus pekinensis*¹⁰.

Horum autem factorum non una est interpretatio. Plerique admittunt Sinanthropum fuisse qui ignem accendere novit et instrumenta confecit¹¹. Alii hoc negant¹² arguendo ex sequentibus lactis: characteres Sinanthropi sunt valde siminini et quidem maxime in descriptionibus Weidenreich. — Ossa certa Sinanthropi

nem fortiter negat, *The shape and the size of the brain in Sinanthropus and in Pithecanthropus*, Proceed. Roy. Acad. 'Amsterdam XXXVII n. 4, 1933. Vide L'Anthropologie, 48 (1938), p. 308. P. Leonardi, *Note paleontologiche sul Pifecantropo*, Pont. Acad. Scient. Commentationes, 7, 1943.

¹⁸ De quo vide « Anthropos » 1933. fasc. 12, Abbé H. Breuil: *Le gisement à Sinanthropus de Chou-Kou-Tien (Chine) et ses vestiges de feu et d'industrie*, pag. 1-10 (cum praefatione et appendice a cf. P. W. Schmitt additis) et eiusdem auctoris descriptionem accuratam in L'Anthropologie. 45 (1935) P. 740 sqq.: « beaucoup de traits ne se rencontrent chez nous qu'avec le Paléolithique supérieur », p. 743.

¹⁰ Cf. L'Anthropologie, 48 (1938) p. 169.

²⁰ Disputatum est de loco utriusque assignando in evolutione: P. Marcozzi illum censet non solum Pithecanthropo superiorem, sed etiam fere certo hominem. Pont. Acad. Scient. Commentationes 7, 1944.

Theillard de Chardin, Pei, et etiam F. Weidenreich ad quem nunc spectant inquisitiones de Sinanthrope, *The S.-nanthropus population of Choukoutien.. Bull. of the geol. Soc. of China*, XVI (1935) PP. 427-461, etc.

— Praceunte M. Boule: « Il me paraît téméraire de considérer le Sinanthrope comme le monarque de Choukoutien, alors qu'il ne nous apparaît, dans son gisement, que sous les aspects d'un vulgaire gibier, au même titre que tant d'animaux qui l'y accompagnent ». L'Anthropologie, 47 (1937) p. 21. Vide in eodem periodico 48 (1938) P. 160, 40 (1940). P. 622, et passim.

sunt fere exclusive ex cranio vel ex maxilla; — quaedam ossa certa Hominis simul cum ossibus Pithecanthropi inventa sunt; — I quedam crania simii repcriuntur in eodem loco et in iisdem conditionibus ac crania Sinanthropi. I

2" *Formae certo humanae.* r'. I

a) Iain certo humana agnoscitur *maxilla Alaucrjana* (inventata in Mauer, prope Heidelberg, anno 1907), cuius aetas eadem est ac primorum instrumentorum petreorum, in penultima periodo I interglaciali) et in qua cum characteribus maxillae humanae alii simininae similiores, ut absentia menti, miscentur²³.

0} *Homo neandertalensis* nominatur ex valle Neandertal prope Düsseldorf. Est forma hominum fossilium hodie exstincta, sed quae multis ossibus fere ubique terrarum repertis exhibetur et floruisse videtur in ultima periodo glaciali. Quosdam characteres simininis propinquiores praebet: capacitas cranii, quamquam absolute magna, videtur vix mediocris relate ad dimensionem capitis; arcus orbitarum grandes et continui, etc ²¹. Aetas assignatur pleistocenum medium.

c) *Homo sapiens*. Alia stirps hominum, quae praesertim [lost epochain maximae diffusionis stirpis Neandertalensis invenitur. et quae homini hodierno valde similis est, aliquas tamen archaicas notas retinet quae notas simininas recolunt. Ipsa in diversos ramos dispesci apparet, qui respective hodiernis albis (Cro-Magnon, flavis (Chancelade), nigris (Grimaldi) hominibus sunt affines²⁸.

Ex quibus factis ita evolutionistae conficiunt argumentum: formae anthropomorphae fossiles apparent magis ac magis ap-

Recentioribus studiis aspectus humanus huius maxillae perfectus est per genuinam collocationem dentium. Cf. H. Weinert. *Dem i'iUerktefcr vom Mauer ztir* 30 /a/irigcn *IViederkehr seiner Enldeckung*, Zeitschrift f. Morphologie und. Anthropologie, 37 (1937), PP. i02-113.

Accurata descriptio invenitur apud M. Bot LE, *L'Homme fossile de lu Chafiellc-aux-Smnts*, \nnales de Paléontologie, VIII (1913) vel *Les Hommes fossiles*², pp 127-148 — Ad hanc stirpem pertinent, inter alia, fossilia inventa in sequentibus locis: Neandertal, La Naulette, Krapina, la Chappelc-aux-Saints, Le Moustier, La Ferrassie, Spy, Broken Hill, Wadi-cl-\mud (Galilaea), Ngandon (Java), Saccopastore (prope Romam), San Felice di Circeo etc. Huius stirpis ultimum gradum tenere dicuntur Homo Rhodensis et praesertim H. Solocnsis (Javanthropus) qui mediare Videtur inter Sinanthropum et Neandertalenses europeos. iJB

•3 Ossa huius stirp - in multis locis inventa sunt: Cro-Magnon, Combe Capelle. Grimaldi. Solutré, Chancelade, Predmost, Ranam, forte Piltdown < t Swanscombe, etc.

propinquare ad hodiernam formam humanam secundum quod earum actas magis ac magis ad nostram appropinquat. Hoc est autem, aiunt, signum evolutionis alicuius formae nondum humanae in successivas formas usque ad humanam. Ergo palaeontologia transformismum anthropologicum docet.

1). *A priori* tandem, vel quasi a priori quidam catholici ita argumentantur: melius convenit evolutio corporis humani quam immediata eius creatio: tum quia Deus solet relinquere causas secundas producere effectus quorum sunt capaces; tum quia extollitur hoc modo dignitas hominis et relatio universi sensibilis ad hominem, dum historia vitae super terram apparet ut conatus ad productionem hominis ordinatus. Quod etiam dicunt facile aptari ad doctrinam hylemorphicam de progressiva actualisatione materiae primae iuxta illud S. Thomae: «In actibus autem formarum gradus quidam inveniuntur. Nam materia prima est in potentia primum ad formam elementi; sub forma vero elementi existens, est in potentia ad formam mixti, propter quod elementa sunt materia mixti; sub forma autem mixti considerata, est in potentia ad animam vegetabilem, nam talis corporis anima actus est; itemque anima vegetabilis est in potentia ad sensitivam; sensitiva vero ad intellectivam: quod processus generationis ostendit. Primo enim in generatione est fetus vivens vita plantae, postmodum vero vita animalis, demum vita hominis. Post hanc autem formam non invenitur in generabilibus et corruptibilibus posterior forma et dignior. Ultimus igitur generationis totius gradus est anima humana et in hanc tendit materia sicut in ultimam formam. Sunt ergo elementa propter corpora mixta, haec vero propter viventia, in quibus plantae sunt propter animalia, animalia propter hominem. Homo enim est finis totius generationis » 20.

IV. Documenta ecclesiastica. — A. Documenti instar afferendum est responsum *Commixtionis biblicae* anni 1909. in quo inter ea facta de quibus dubitare non licet, ponitur « peculiaris creatio hominis »-7. Quod sane difficulter restringeretur ad creationem animae, de qua nulla erat tentatio dubitandi inter catholicos; secus debuit dici simpliciter « creatio animae humanae ».

28 *Coni. Conies*, lib. 3, c. 22. *Ci.* *Revue de philosophie*, 1923, pag. 144. *Etudes* t. 167, pag. 542.

21 *Dexz.* 2123. Textum integrum habes supra, p. 95.

B. Attendendum est quoque quod auctoritas ecclesiastica pluries corripuit auctores qui quocumque modo docuerunt corpus primi hominis ex corpore bruti esse factum. Sic P. Leroy debuit retractare suam opinionem²⁸. — Pariter P. Zahm debuit e commercio retrahere librum in quo idem docebat

Nec omittendum est Patres particularis concilii *Coloniensis*, an. 1860, pronuntiasse « Scripturae sacrae fideique plane adversantem illorum declaramus sententiam, qui asserere non verentur, spontanea naturae imperfectioris in perfectiorem continuo ultimoque humanam hanc immutatione hominem, si corpus quidem spectes, prodiisse »³⁰.

Anno 1941, Pius XII, viros in scientiis peritos alloquens, haec pronuntiavit:

« Dall'uomo soltanto poteva venire un altro uomo che lo chiamasse padre e progenitore; e l'aiuto dato da Dio al primo uomo viene pure da lui ed è carne della sua carne, formata in compagna, che ha nome dall'uomo, perché da lui è stata tratta. In cima alla scala dei viventi l'uomo, dotato di un'anima spirituale, fu da Dio collocato principe e sovrano del regno animale. Le molteplici ricerche sia della palcontologia che della biologia e della morfologia su altri problemi riguardanti le origini dell'uomo, non hanno finora apportato nulla di positivamente chiaro e certo. Non rimane quindi che lasciare all'avvenire la risposta al quesito. se un giorno la scienza, illuminata e guidata dalla rivelazione, potrà dare sicur;

²⁸ Haec retractatio facta est publici iuris in periodico *Le mande*, 4 Mart. 1895. «J'apprends maintenant que ma thèse, examinée ici (Romae) par l'autorité compétente, a été jugée insoutenable, surtout en ce qui concerne le corps de l'homme, incompatible qu'elle est tant avec les textes de la sainte Ecriture qu'avec les principes d'une saine philosophie. Enfant docile de l'Eglise, résolu avant tout à vivre et à mourir dans la foi de la sainte Eglise romaine, obéissant du reste en oclà à des ordres supérieurs, je déclare désavouer, rétracter et réprouver tout ce que j'ai dit, écrit et public en laveur de cette théorie». Textus integer habetur in «la Civiltà Cattolica», serie 17, t. 5 (1809).

²⁹ *Evolution and Doyma*, cuius facta est versio italica, Siena, 1898; cf. *Civiltà Cattolica*, série 17. t. 4, p. 362: declaratio episcopi Cremonensis (DI). Bonomi, an. 1898. — Ex verbis expressis in «La Civiltà Cattolica», an. 1898 (t. 6, p. 77). occasione alicuius epistolae RR. DD. Hedley episcopi Xoviportus (Newport), accipimus ordinationes quibus PP. Leroy et Zahm laudabiliter se submiserunt e S. Congregatione Sancti Officii provenisse.

³⁰ *Coli, Lacens* t. a, p. 292.

e definitivi risultati sopra un argomento così importante » (AAS XXVIII (19.11) p. 506).

Quibus verbis asseritur: i) hominem non esse filium bruti; — 2) primam mulierem ex primo homine esse formatam; — 3) hominem esse anima rationali donatum; — et de ceteris quaestionibus (inter quas sane est modus formationis corporis humani) conceditur scientias naturales, quamquam nunc in hac re nihil habent certi, posse tamen forte aliquando, cum auxilio revelationis, ad aliquid certi pervenire.

§ 2

Sohntur quaestio.

THESIS VII. — Primi corporis humani Deus fuit causa, NON SOLUM PRIMA, SED ETIAM PRINCIPALIS, AC PROINDE FALSUM EST PRIMUM HOMINEM ESSE PROPRIE GENERATUM A BRUTO

Nota theologica asserti diversa est pro diversitate adversariorum. Haereticus est qui totum hominem simpliciter a bruto derivat. Errat theologice (vel etiam contra veritates implicite revelatas) qui creationem animae confitens, etiam corpus primae mulieris simpliciter a bruto derivat vel non omne genus humanum ab uno pare descendere docet. Temerarius denique est qui specialem Dei actionem in formatione primi corporis humani negat. Si autem de solo modo explicandi hanc actionem agatur abstinere potest, salvo indicio Ecclesiae, a nota theologica, at res rationibus non solum scientificis, sed etiam philosophicis et theologicis est dirimenda⁸¹. — In thesi, sufficit nobis theologis ortum corporis humani a bruto per veram generationem excludere; simul tamen tangemus quasdam difficultates quae impediunt quominus causalitas bruti, etiam instrumentalis, in formatione primi corporis humani, dici possit iam nunc scientifice demonstrata.

⁸¹ Nonnulli theologi censent quemcumque ortum corporis humani a bruto ita manifesto Scripturae contradicere, ut dicendus sit contra fidem divinam: sic Perrone, Mazzelli (p. 348), Lahovsse p. 141, etc.: hoc tamen aliis gravibus theologis severius dictum esse videtur. Ita Janssens, qui contentus est dicere hanc opinionem maximis difficultatibus tum ex fide tum ex ratione esse obnoxam et negat adesse «rationes sat cogentes quae eas valeant difficultates superare» t. 7, p. 675: nec otiosum est attendere quod ille theologus, antequam haec scriberet, secretarius Commissionis biblicae extiterat et ut talis responsum supra recitatum subscripserat

I? c. B. T. S. I. Dt Deo creante et «levante.

Probatur. I. Ex Genesi. *Corpus primi hominis principali De causalitate ex materia praeexistenti formatum est.* Hoc enim explicite docetur in Genesi. Deus duplici sua speciali actione hominem format, altera corpus plasmando, altera animam insufflando. «Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem»². Prorsus distinguitur in hoc textu formatio corporis a creatione animae et pari iure Deo ut causae non tantum primae sed principali tribuitur. Et iam in capite primo quando dicitur: «Et ait (Deus): 1 aciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram ... Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos»³³, ibi describitur consulto operatio Dei creantis hominem ut actio nova, cum speciali attentione, gravitate, amore procedens; sed terminus immediatus huius actionis non est anima sola, nam agitur de formatione hominis integri, qui non est tantum anima, et iit specialis mentio corporis, cum distinctio sexuum referatur: «*masculum et feminam* creavit eos»; ergo corpus hominis non fuit per naturalem evolutionem specierum productum, sed Deus speciali suo interventu auctor fuit non solum animae humanae sed etiam humani corporis.

Dices. Concesso quod talis sit sensus verborum, si proprie sumantur, potuit auctor sacer *figure loqui*. Porro sensus figuratus⁴ suadetur, tum quia Deus exhibetur *plasmavisse* limum ad modum figuli plasmantis statuam, et deinde in hanc statuam insufflasse: quae sane sensu proprio intelligi nequeunt: tum etiam quia Scriptura eodem modo describit creationem plantarum et brutorum ac hominis creationem: porro non est necessario tenendum quod Deus immediate ex materia anorganica omnes species plantarum et brutorum formaverit. Ergo verba Scripturae de creatione hominis possunt figurate sumi, nempe solum ad indicandum transcendentiam hominis supra cetera viventia.

Respondeo. *Distinguo maiorem*: adsunt in narratione mosaica dementa quaedam figurata quae ut talia facile dignoscuntur, *concedo*; omnia sunt sensu figurato et improprio intelligenda, *nego*. *Contradicting. minorem* Ad primam partem rationis additae, conceditur quidem modum plasmationis corporis et infusionem animae figurate narrari, ut a quovis Christiano lectore statim intelligitur; sed negatur quod ipsum factum formationis corporis et infusionis

² « Gen. II, 7.

³³ (Gen. I. 26-27.

animae a Deo principaliter operatae, ut hic et nunc eveniens, sit figurate et non proprie intelligendum. Secus enim non remaneret aliud in textu nisi ipsa creatio hominis a Deo, dum evidenter auctor sacer intendit etiam aliquid docere de prima institutione hominis a Deo, nempe quod Deus formavit eius corpus ex materia praeexistenti et dedit illi animam atque utrumque ipse fecit; nec quidquam indicat hoc sumendum esse allegorice: ergo proprie intelligendum est. At secundam partem rationis additae, *negatur* quod textus non aliter referat creationem hominis ac productionem ceterorum viventium. Maior enim est emphasis, accuratior descriptio, intervenus Dei magis specialis. Non dicitur: «germinet terra», «producant .iquae». «producat terra»; sed «*faciamus* hominem»; et operatio divina integra describitur, ita ut alia operatio locurp non inveniatur. — Xota etiam quod optimo iure narratio capitis secundi et narratio capitis primi *Genescos* ut sese mutuo confirmantes et aliquo modo unum facientes adhibentur. Quamquam enim probabile est duas has narrationes ex duobus fontibus provenire, ab auctore sacro tamen uniuntur ad plenioris descriptionis efficiendam, ita ut mens auctoris sacri ex utroque capite, quasi ex una narratione investigari possit ac debeat.

Confirmatur ex cetera Scriptura, — Multi loci Scripturae alludunt ad narrationem Geneseos eamque iuxta litteram intellectam invocant: Iob ait: «Memento, quaeso, quod sicut lutum feceris me et in pulverem reduces *iiierA* Psalmista: «Manus tuae fecerunt me et plasmaverunt me» 5. Tobiae filius ita orat: «Tu fecisti Adam de limo terrae, dedisti ei adiutorium Evani» ¹⁰. In *Ecclesiastico* legitur: «Omnes homines de solo, et ex terra unde creatus est Adam»³⁷. B. Paulus: «Primus homo de terra terrenus; secundus homo de caelo, caelestis. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis caelestis, tales et caelestes. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis» ¹⁸. In quo textu, primus homo Adani consideratur iuxta formationem corporis sui in Genesi narratam et iuxta id quod ei debetur ratione huius originis; et secun-

³⁷ Iob X. 9.

^{35/1.c} CXVIII, 73. - In his textibus; non agitur directe de primo homine, sed alluditur (*Ecrit.* XXXII, 10) ad illum qui e terra formatus ceteros genuit homines.

³⁶ Ioh. VIII, 8.

³⁷ *Eccli.* XXXIII, 10, Adde *Eccl.* XII, 7; VII, 1; Iob. XXXIII, 6, dc.

^{**} t *Cor.* XV, 17-49.

dus homo consideratur iuxta id quod debetur suo corpori (quamquam de terra est, ut ab Adamo veniens) ratione unionis hypostaticae. Ergo cetera Scriptura confirmat sensum quem legimus in primis Geneseos capitibus.

Ergo satis liquet *corpus primi hominis non formatum esse per generationem a bruto* : nam quod non est principalis causa corporis viventis non illud generat. Nec possent textus adducti restringi ad significandam solam quamdam divinam modificationem corporis a bruto iam producti.

II. Patres commentantur verba Scripturae iuxta sensum quem defendimus, neque ulli eorum in mentem venit corpus hominis ex evolutione specierum animalium esse formatum. Sufficiat recitasse quaedam pulchriora verba ex quibus appareat quantam harmoniam cum doctrina Christiana quantamque dilectionis divinae commendationem in narratione mosaica sensu litterali et obvio intellecta contineri censuerint, quamquam non rem definierint et necessariam ad fidem. Sic *Tertullianus* carnem nostram nobilitans : « Persequar itaque propositum, si tamen tantum possim curni vindicare, quantum contulit ille qui eam fecit, iam tunc gloriantem, quod illa pusillitas, limus, in manus Dei, quaecumque sunt, pervenit, satis beatus, etsi solummodo contactus. Quid enim si nullo amplius opere, statim figmentum de contactu Dei constitisset? Adeo magna res agebatur, qua ista materia exstruebatur. Itaque totiens honoratur, quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur,, dum deducitur, dum effingitur. Recogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, providentia, et ipsa imprimis affectione, quae lineamenta ducebat. Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus »^{Λβ}. *Irenaeus* idem argumentum tractans, ait : « Si enim mortale non vivificat et corruptibile non revocat ad incorruptelam, iam non potens est Deus. Sed quoniam potens est in his omnibus, de initio nostro contemplari debemus. Quoniam sumpsit Deus limum de terra et formavit hominem. Et quidem multo difficilius et incredibilius est ex non existentibus ossibus et nervis et venis et reliqua dispositione, quae est secundum hominem, facere ad hoc ut sit, et quidem animalem et rationalem facere hominem, quam quod factum est et deinde

^{Λβ} *Liber de resurrectione carnis*, c. 6. ML 2, col. 802.

resolutum redintegrare»⁴⁰. Et S. Chrysostomus: «Quid dicis? Acceptone de terra pulvere formavit hominem? Etiam, inquit, et non simpliciter, nec quamlibet terram fortuito dicit, sed *pulverem* »⁴¹.

S. Augustinus extendit ad corpus hominis theoriam suam de *rationibus seminalibus* de qua iam diximus. Corpus nempe hominis, sicut et cetera quae post dies gcnesiacos producuntur, sicut etiam corpus Evae, bis productum est: et quando omnia simul facta sunt in sexto die gcnesiaco, et quando postea ex limo formatum est; sed *aliter et aliter*. « Aliter ergo tunc ambo (Adam et Eva), et nunc aliter ambo: tunc scilicet secundum potentiam per verbum Dei tamquam seminaliter mundo inditam, cum creavit omnia simul, a quibus in die septimo requievit, ex quibus omnia suis quaeque temporibus iam per saeculorum ordinem fierent; nunc autem secundum operationem praebendam temporibus, qua usque nunc operatur, et oportebat iam tempore suo fieri Adam de limo terrae, eiusque mulierem ex viri latere»⁴². Et paulo infra: «Ergo et tunc et postea (factus est homo et masculus et femina). Neque enim tunc et non postea; aut vero postea et non tunc; nec abi postea, sed iidem ipsi aliter tunc, aliter postea. Quaeret ex me quomodo. Respondebo: *postea* visibiliter, sicut species humanae constitutionis nota nobis est; non tamen parentibus generantibus, sed ille de limo, illa de costa eius. Quaeret *tunc* quomodo. Respondebo: invisibiliter, potentialiter, causaliter, quomodo fiunt futura non facta »⁴³.

Haec autem nihil faciunt contra immediatam formationem corporis humani a Deo ut a causa principali, imo ex materia inorganica⁴⁴. Etenim, I. Doctor nullo modo intelligit quod Deus fecerit primo limum et dederit ei vim sese evolvendi usquedum ex viribus sibi insitis corpus hominis efficeret; sed quod quando fecit limum posuit simul *sive in eo sive in ceteris rebus creatis omnes virtutes activas et passivas ad hoc requisitas, ut eo momento quo ipse velle! corpus hominis efficere, revera tunc illud efficere pos-*

⁴⁰ *Adversus Haeres.*, lib. 5, c. 3, n. 2. MG 7, coi. 1120-1130.

⁴¹ *Homil.* 12 in *C-cit.* 11. 4. MG 53, coi. 102

⁴² *De Genesi cul lit.* lib. 0, c. 0.

« *Ibid.* c. 6, n. 10. ML 34, col. 343- — Paulo supra dixit hunc modum esse «nec semen quidem visibile hominis».

⁴⁴ Contra H. de Dordot, *Le Darwinisme*, 1921, p. 105.

set ex limo terrae : hoc autem momento materia ex qua homo formandus esset, non aliud esset quam limus terrae, hoc est materia anorganica, et nullo modo brutum aliquod. Hoc tamen, pergit Augustinus, duplici via potuit obtineri, si cogitemus de ultima determinatione danda huic corpori, nempe utrum illud corpus debuerit produci in statu adulto an infantili. Deus tales posuit rationes seminales, ut momento creationis hominis, aut solus ille status in quo Deus volebat eum creare fuerit possibilis, aut et ille status et etiam alius fuerit possibilis. Si primum, Deus egit secundum illud solum possibile ; si alterum, Deus tunc sic egit ut ille status fieret, prae omni alio etiam possibili. Sed in utroque casu, hoc habetur: nempe, ex una parte limus, quantumvis praeparatus, *sed tamen limus*, et ex altera parte interventus divinus ex illo limo plasmans corpus primi hominis. Proinde in theoria augustiniana rationum seminalium, corpus hominis formari intelligebatur ex limo terrae, seu ex materia anorganica. Mens igitur Augustini e toto caelo aberat a mente hodiernorum transformistarum. Ecce praecipua verba D. Doctoris : « Verumtamen sic factus est homo quemadmodum illae primae causae habebant ut fieret primus homo, quem non ex parentibus nasci, qui nulli praecesserant, sed *de limo formari* oportebat, secundum causalem rationem, in qua primitus factus erat. Nam si aliter factus est, non cum Deus in illorum sex dierum operibus fecerat: in quibus cum dicitur factus, ipsam causam utique fecerat Deus, qua erat suo tempore homo futurus, et secundum quam fuerat ab illo faciendus, qui simul et consummaverat inchoata propter perfectionem causalium rationum, et inchoaverat consummanda oropter ordinem temporum. Si ergo in illis primis rerum causis, quas mundo primitus Creator inseruit, non tantum posuit quod de limo formaturus erat hominem, sed etiam quemadmodum formaturus, utrum sicut in matris utero, an in forma iuvenili, procul dubio sic fecit ut illic praefixerat: neque enim contra dispositionem suam faceret. Si autem vim tantum ibi posuit possibilitatis, ut homo fieret, ut et sic et sic posset, id est. ut id quoque ibi esset, quia et sic et sic posset; unum autem ipsum modum quo erat facturum in sua voluntate servavit, non mundi constitutioni contexuit: manifestum est etiam sic non factum esse hominem contra quam erat in illa prima conditione causarum : quia ibi erat etiam sic fieri posse, quamvis non ibi erat ita fieri necesse esse: hoc enim non erat in conditione creaturae, sed

ni placito Creatoris, cuius voluntas rerum necessitas est » r' Pro-
 nde interpretatio S. Thomae omnino valet: «Secundum rationes
 ausales in creaturis dicit aliquid praeexistere dupliciter. Uno mo-
 do secundum potentiam activam et passivam, ut non solum ex ma-
 teria praeexistenti fieri possit, sed etiam ut aliqua praeexistens
 creatura hoc facere possit. Alio modo *secundum potentiam passi-
 vam tantum*, ut scilicet de materia praeexistenti possit fieri a Deo:
 et hoc modo secundum Augustinum corpus hominis praeexistit
 operibus productis, secundum causales rationes»⁴⁶. Brevi: Augu-
 stinus docet quod propter causales rationes initio insertas in natura
 rerum, limus, in momento creationis hominis, existens ut limus
 ad hoc inventus est aptus ut ex eo Deus formaret corpus Adami;
 ex quo thesis, nedum negetur, valide roboratur.

III. Ratio theologica. — Tribus maxime rationibus videtur re-
 quiri omnino specialis Dei interventus in formatione corporis hu-
 mani, et quidem principalis, seu talis qui hominis generationem
 a bruto excludat. Tenendum est enim secundum doctrinam mox
 tradendam primam mulierem formatam esse immediate a Deo ex
 corpore viri. Porro ¶ si concedatur potentiae generativae alicuius
 stirpis brutorum vis generandi hominem, non solum haec stirps
 virum, sed etiam feminam debuit generare; 2° eadem rationes
 quae afferuntur cur vir a brutis descendat, pariter pro muliere
 valerent. Cum igitur, corpus mulieris per generationem a bruto
 revera non processerit, suadet, ne plus dicam, corpus viri, his ra-
 tionibus non obstantibus, non per generationem a brutis sed per
 actionem Dei immediatam ortum habuisse.

- Deinde tenendum est secundum doctrinam catholicam omne
 genus humanum descendere ab Adamo et Eva. At si ponatur in
 aliquo genere brutorum vis hominum generativa, non intelligitur
 quod unus tantum homo generatus sit, sed censendum esset, ut
 evolutionistae generatim censeant, ex diversis brutis sive eiusdem
 sive similis speciei diversos homines processisse; nec apparet qua
 ratione homines illi eorumque progenies periissent. ita ut nonnisi
 filii Adae genus humanum constituerent.

⁴⁵ *Ibid.* lib. 6, c. 15, n. 26.

⁴⁶ ¶ qu. 91, art 2, ad 4. — Solent vocare talem potentiam obedi-
 tialcin.

⁴⁷ «Antequam homo esses, limus eras; antequam limus esses, nih.il
 cras» *Enarrat, in ips.* 144, n. to ML 37, 1875.

Tenendum est denique primos homines, Adamum scilicet et Evam, scientia et perfectione morali donatos esse, quibus posteros superarent. At secundum principia transformismi, evolutio corporis lenta fuisset ita ut corpus priorum hominum instrumentum satis infirmum animae rationalis exstisset.

Quibus sane rationibus efficitur ut origo corporis humani non sit explicanda naturali virtute evolutionis per potentiam generativam cuiusdam stirpis brutorum, sed speciali interventu et principali saltem operatione Creatoris⁴⁸.

IV. Ratio philosophica. — Cum anima intellectiva sit forma humani corporis, id est actus primus corporis, necesse est ut corpus sit dispositum ad suam formam recipiendam sicut materia ad formam, vel potentia ad actum; imo ut hanc ipsam dispositionem a sua forma accipiat.

Oportet enim ut inter materiam et formam et inter potentiam et actum adsit proportio et aptitudo ad invicem; non potest forma inferior ultimam dispositionem dare formae superiori neque ad illam dispositionem praeparare; unde sequitur nullam virtutem in bruto exstisse quae ad formationem corporis humani sufficeret, animam vero esse quae simul materiam sui corporis dispo-neret atque actuaret. Porro illud animal non generat, quod dispositionem materiae ad formam recipiendam nequit producere. Non potuit ergo ex bruto procedere corpus humanum per viam generationis⁴⁹.

Dices. Sed neque in generatione hominis ex homine ultima dispositio producitur nisi adveniente anima.

Respondeo distinguendo: In generatione hominis ultima dispositio est ab anima quae advenit propter exigentiam a praecedente dispositione introductam, *concedo*, sine exigentia illa, *nego*. Porro solus homo excluso omni ente inferiori operationem habere potest quae exigentiam humanae formae inducat⁵⁰. **H**

⁴⁸ Cf. Enciclopedia Ital. vol. 34, pp. 755-757, *Ucnno. Dottrina caltolica*. — R. de Sinéty, *Eludes*, t. 127 (ion); Diet. prat. (Bricout) art. *Evolutionisme*; Diet. apol. art. *Transformisme*

⁴⁹ Hanc rationem evolvimus in Acta Pont. Acad. Rom. S. Thomae Aq. X (1945) P. 230-254. Cf. Mattiussx, *L'evolutione c possibile?* Monza, 1899, Ude, *Kann der Mensch vom Tiere abstammen?* Graz, 1926; - Gazzana.

⁵⁰ < Quia igitur corpus humanum nunquam formatum fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse

V, Data scientiae palaeontologicae et biologicae non demonstrant nec demonstrare possunt corpus hominis *per generationem* ex brutis procedere. Etenim influxus divinus, quem dicimus necessarium ad tantum effectum, invisibilis est in seipso et exsistere potest quin proprius effectus eius qua talis scientiis phenomenorum appareat; unde ab illis scientiis, sicuti nec perspicui, ita nec excludi potest.

Deinde ea quae scientificè reperta sunt multa habent quae in nostra sententia melius intelliguntur nec quidquam prae se ferunt quod in nostra sententia nequeat explicari: scilicet, novitatem hominis et eius differentiam specificam a bruto positive confirmant. Nam evolutio per generationem locum non habet de typo ad typum sed tantum inter limites eiusdem typi: hoc enim iam tenemus ex thesi superiori de origine specierum in genere. Tantum recole sub nomine typi nos audire veram speciem seu formam organisationis quae sit secundum ideam propriam radicitus constituta. Porro omnes homines quocumque modo cogniti pertinent ad unum typum proprie dictum, ab aliis essentialiter distinctum, et cuius caractères essentielles sese invicem exigunt. Ergo nullus homo procedit ex animali quod non sit homo. Probatur *minor* per partes, i' Et primum quidem homo est typus proprie dictus. Quoad corpus enim: cerebrum maius, statio verticalis, forma maxillarum, dentium, pedum, etc. *simul sumpta* constituunt « formam omnino specialem et omnino independentem inter Mammifera » 51. Quoad autem modum agendi et vivendi, proprium est hominis quod ubique terrarum degere possit, quod cetera animalia sibi subiiciat, quod utatur instrumentis arte factis, quod cum aliis hominibus unitatem moralem efficiat eamque in dies perficiat. Quae omnia fere in hac definitione continentur: « Homo est animal rationale, loquens, stans, duas manus habens » (Blumenthal): atque obtinent ut homo non solum typum inter alios sed quasi regnum novum constituat 52. 2? Omnes homines noti ad hunc unum typum 51

fuit quod primum corpus hominis immediate formaretur a Deo» i", q. 91, art. 2, c. Vide supra, p. no.

51 Ita concludit Vialleton, *L'origine des êtres vivants. L'illusion transformiste*, pag. 287-288. Pariter G. Sergi, *Il posto dell'antropologia nella storia*, pag. 116 sqq. Iuvat referre haec verba E. Dubois: « *Man is of those organisms which came into being not by gradual transformation, but discontinuously by repeated transition to a new type* » Koninklijke Nederl. Akad. v. W. 1938.

« E. Le Roy vivide describit characteres typi humani: *Les origines*

pertinent, nani a) omnes intellectu gaudent et instrumentis utuntur. Silices enim industria secati, qui quandoque magna arte ad varios hominis usus aptati sunt, in eadem aetate inveniuntur ac antiquissimi homines⁵³ Sculpturae, picturae etiam exstant, quae sensum pulchri indubie demonstrant. Intellectus etiam manifestatur ex modo sepeliendi mortuos: homo enim Neandertaiensis invenitur sepultus ex industria et cum signis evidentibus Socialis affectus necnon religionis: nec desunt vestigia quae exercitium

humaines et dévolution de l'intelligence, pag. i 36 Vide etiam Aquinatem, In III Phys., lect. 5. — **MM!**

⁵³ Homo Hcidclbrcrgensis a Prof. Boule agnoscitur ut < un représentant des plus vieux tailleurs de pierres paléolithiques >. (*p. cil.* p. 151. — Recenter duo periti S. I., PP. Teilhard et Licent invenerunt in Sina (iuxta ripas fluminis Hoang-Ho, in Ordos, in stratis antiquissimis) eadem fere instrumenta ac nostra moustcriana. *Le paléolithique de la Chine*, par M. Boule, H. Breuil, E. Licent et P. Teilhard, Paris, 1928, Pariter P. Bovier-Lapierre S. I. similia in Syria et Aegypto adinvenerat, post. lac. de Morgan. — Eadem fere instrumenta mousteriensia inventa sunt in Choukoutien (Sinanthropus) et descripta a cl. Breuil, *Anthropos*, 1932, Janvier-Avril, pag. 4 sqq. Cf Ruschkamp — De antiquiore periodo palacolithica, P. Bovier-Lapierre haec scripsit:

< Sur les mœurs et les coutumes de ces peuplades primitives nous ne savons à peu près rien; mais elles ne pouvaient différer beaucoup de celles des tribus de Pygmées qui errent à travers les forêts équatoriales en vivant de chasse et de pêche. Mais si l'organisation sociale, si les idées, morales et religieuses de l'homme à cette époque reculée demeurent encore conjecturales, son outillage nous révèle un être supérieur, dominant par son intelligence les animaux contre lesquels il est en lutte quotidienne, capable d'inventer et de perfectionner. Il sait faire le feu et cuire ses aliments, bien qu'il ignore encore l'art du potier >. Et infra, idem auctor haec notanda addit: **og B**

< Toit esprit réfléchi sera sans doute frappé de la remarquable concordance qui apparaît entre ce que l'on sait de cette Egypte primitive et les grandes lignes de la préhistoire générale. C'est là non seulement la confirmation de l'oeuvre des grands préhistoriens d'Europe, mais en même temps la preuve que les premières familles humaines ont passé par des phases communes, d'autant plus semblables dans l'espace qu'elles sont plus reculées dans le temps, et que les civilisations historiques, celle de l'Egypte comme celle de la Chaldée ou de la Grèce, n'ont pris une direction nettement personnelle qu'à une époque relativement récente >, (p. 20 et pag. 49). *Précis de l'histoire d'Egypte* par divers historiens et archéologues Tome I. Le Caire 1932, 1re partie. *L'Egypte préhistorique*, par K. P. Paul Bovier-Lapierre, S. I., p. 49 — De moribus autem ac rebus Pygmaeorum multa omnino pulchra retulerunt Lf Roy C. S. Sp., *La religion des Primitifs* et W. Schmidt, S. V. D. vide *Origine et évolution de la religion*, trad. Lecomte O. P., Paris, 1928

alicuius cultus prodere videntur⁵¹. b) Quod formam organicam spectat, omnia fossilia characteres typi humani praebent, ita ut etiam ab vis qui praeiudiciis transformismi occupantur vere homines, non prachomines agnoscantur⁵⁵. Insuper notandum est quosdam palaeontologiarum cultores immerito nomen characteris siminini tribuere cuicumque characteri fossilium qui a characterem correspondent! hodierni hominis europeii differt: agitur enim de variatione characteris intra eundem typum, ita ut tam una quam altera characteris forma aequae sit humana nec ulla prodat characterem typi inferioris: sic maior projectio orbitarum apud quosdam homines non est dicenda siminina, nam non resultat ex illis ossibus quae eandem protectionem apud simias efficiunt⁵⁰. Constat igitur de homogeneitate structurae apud omnes homines quorum vestigia habentur⁵⁷. 3" Denique characteres typi humani sese invicem exigunt: pendent enim ex maiori dimensione relativa cerebri, quae stationem rectam requirit ac proinde ceteras corporis humani proprietates. Cum maiori autem cerebro connectitur usus rationis qui vicissim necessarius est, ne organismus tam debilis citius pereat. Ex quo intelligitur quod statim ac fossile quoddam ut homo agnoscitur, nullo characterem hominis privatur. Valet igitur conclusio: individua typi humani constitui non potuerunt per generationem ex typo diverso, sed orti sunt ex productione formae (ideae) novae, quae produci non potuit nisi cum simultané» exsistentia omnium characterum typi humani.

B. Quae omnia, quamquam causalitatem Dei principalem in formatione primi corporis humani demonstrant, non tamen excludunt in hoc opere quamcumque causalitatem, materiale vel instrumentalem corporis bruti. Utrum revera talis causalitas locum habuerit, sicuti non est necesse negare, ita non est sine sufficienti

M Vide V. g. G. Goury, *Origine et évolution de l'Homme*. Paris, 1927, opus descriptionibus et illustrationibus satis confertum.

⁵⁵ Sic Boule loquitur de Homine Neanderthalensi: «Celui-ci est déjà un homme, malgré l'infériorité morphologique de son cerveau, et nullement un pré-homme». *Les Hommes fossiles*, 2e éd. Paris. 1923, pag. 472. — Idem auctor quandoque magis dubitanter loquitur de Homme Heidelbergensi (pag. 473), praesertim quia censet maxilla Maueriana, argui *diminutam* quamdam *facultatem loquendi*. At G. Sergi ex professo ostendit hanc maxillam perfecto motui linguae omnino accommodari: *Il posto dell'uomo nella natura*, pag. 146 sqq.

⁶⁰ Cf. Sergi, *op. cit.*, p. 116 sqq. qui vindicat in fossilibus indolem humanam eorum characterum qui a transformistes ad similitatem referuntur

⁸⁷ Sic etiam concludit Vialleton, *L'origine des êtres vivants*, p. 297.

demonstratione asserendum. Ut veritati serviamus, difficultates quasdam indicamus, quae nobis impedire videntur quominus argumenta ab evolutionistis usque nunc adducta certitudinem efficiant. a) Et primum quidem, *quod similitudo anatomica* inter homines et bruta superiora, maximeque simios, sine negotio explicatur extra cognationem ex descendencia ab eodem stirpe causatam: explicatur nempe *per ordinem idealem*, seu in mente Creatoris existentem, quo formae viventium simul cum varietate et unitate disponantur et inter se harmonice conveniant. Cum enim in similibus conditionibus exsistant, cum eisdem legibus physicis et chemicis regantur, cum in eodem medio physico vivant, primum est intelligere quod easdem vel valde similes functiones exercere debeant, ac proinde similia organa possidere. Talis autem similitudo a Summo Artifice et concipi et effici potest, quin a descendencia ex uno stirpe proveniat. Immo, ortus novae speciei, hominis praesertim, optime supponere potest, ad modum conditionis, determinatum mundi statum, ad quem existentia ceterarum specierum pertineat: et sic habetur aliquis nexus physicus inter diversas species, non autem necessario nexus geneticus. Deinde si similitudo anatomica argueret necessario descendenciam a communi stirpe, et brachia cum pedibus homologa, et oculus dexter cum sinistro homologus, multaque similia, deberent vel ab invicem vel ab eodem tertio descendere, quod sane non est. Pariter, omnia vivencia ab unica cellula descendere deberent: sed monophyletismus ita rigidus ab ipsis evolutionistis magis magisque in dies reficitur. Tandem transformatio organorum homologorum ex aliqua una stirpe, quae in abstracto et in schematibus facilis esse videtur, saepe tamen in concreto et omnibus attentis vix ac ne vix quidem possibilis esse apparebit 58. Organa autem quae

M < II ne suffit pas, pour comparer les membres, d'y retrouver d'une manière approchée des pièces correspondantes. Il faut aussi tenir le plus grand compte de l'orientation du membre tout entier et de la constitution de sa ceinture. Dès qu'on le fait, les transitions faciles à imaginer dans les schémas deviennent irréalisables» Vialleton, *Membres et ceintures des Vertébrés tétrapodes*, p. 583. Idem cl. anatomista monet cavendum esse a restorationibus et schematibus propositis a viris scientificis qui bona tamen fide ea delineant: saepe enim suo praeiudicio ducti, differentias minuunt vel exaggerant quo melius eorum demonstratio sese habeat. Sic v. g. Huxley delineabat simios *stantes ad modum hominum*, quod magnam differentiam occultabat; contra, Bouli. (o)l. cit., pag. 228). *inflectit* (jenu hominis palaeolithici; cum tamen ilion eius exigat positionem rectam cumque quidam homines hodierni, qui habent tibiam eodem modo aptatam, recti om-

dicuntur *rudimentaria* vel utilitatem ignotam habere possunt, vel saltem bene explicantur *per leges generales* quae evolutioni embryonis praesunt; hae autem leges ex harmonia idearum in mente divina resultant.

b) Similitudo quae habetur inter formas successivas *humani embryonis* et formas embryonales inferiorum specierum: 1) non ea est quae dicitur, quia *in nullo momento embryo est in statu speciei cuiusdam inferioris*; 2) Al tantum partes separatim consideratae transeunt per status similes statibus earum partium in aliis embryonibus; 3) hi autem status resultant *ex actuali necessitate embryonis* in conditionibus concretis in quibus versatur; et similitudo cum statibus aliorum embryonum probat tantum existentiam *legum generalium* in formatione viventium et unitatem ordinis in actuatione materiae, non autem repetitionem status antea in forma adulta habitis. Ex eodem influxu legum generalium explicantur similitudines quae in factis teratologicis (monstruosis) observantur.

c) Quod ad *palaeontologiam* pertinet, nulla certa habetur genealogia a bruto ad hominem: bruta enim viciniora homini secundum morphologiam adhuc in immensum distant, ita ut non raro apud ipsos transformistas negetur possibilitas transitus a similibus cognitis (etiam includendo *Pithecanthropum*) ad hominem per viam generationis et perfectionis paulatim acquisitae. Unde confugiunt ad formas ignotas, quas fingunt magis indeterminatas, magis genericas quam sunt formae cognitae ac proinde aptas ad humanas determinationes paulatim accipiendas: quidam formas oligocaeni designant⁵⁹; ab his usque ad cretaceum aetatis secundariae descendunt⁶⁰. At quamvis multae inquisitiones et inventiones palaeontologicae factae sint, multaque ossa fossilia superiorum brutorum et etiam hominum ad lucem venerint, nullus tamen po-

nino sint (Vialleton, *op. cit.*, p. 643: S. Sergi, in *La razza umana e i popoli della Terra*, Torino, 1941, pp. 80 ss.): hi quidem bona fide. At Haeckel scilicet accommodabat res deinceps suis theoriis. Arn. Brass, *Das Iffen- /iroblm. Professor Emes Haeckels neuesle gefdlschte Enibryonen-Bitder*, Leipzig, 1908, vel Brass Gemelli, *Le falsificazioni di Haeckel* 1912, 2 ed. et Breitung, Gregorianum, 1926, pag. 560 sqq.

⁵⁹ Sic Vialleton, *Membres et ceintures...*, pag. 575 sqq. Idem illustrari potest textu Aquinatis p. 175 adducto.

⁶⁰ Sic G. Sergi appellat ad *Pioplipithocum* et *Parapithocum* inventa in Favum: *op. cit.*, p. 106.

ei P. Teilhard indicans murem quemdam araneum in cretaceo.

luit determinatam lineam processionis directae e bruto ad hominem ducere, quae communem quemdam consensum peritorum obtineret⁶². Quaecumque forma invenitur ita est iam determinata et completa ut appareat eam non esse cui determinationes propriae hominis advenire potuerint.

Si deinde ad formas hominis fossiles attendimus, nulla est certa ratio affirmandi prioritatem secundum tempus formarum quae dicuntur inferiores. Nam a) praecipuae formae cognitae in palaeontologia describuntur potius ut rami paralleli et definitivi eiusdem trunci quam ut alii ab aliis per generationem producti ^o3, b) Formae quae hodiernis viciniore sunt, eodem tempore vixisse inveniuntur ac ceterae, etiamsi ad antiquiora tempora spectemus. Sic formae Cromagnonensis et Grimaldensis coevae sunt hominis Neandertalensis; et tempore Hominis Heidelbergensis et Sinanthropi exstitisse videntur formae hodiernis simillimae, quae in Piltdown, Swanscombe. I^a Denise et alibi inventae sunt. Sane diversitas

⁶² Post Branca, qui Berolini, in congressu internationali, declaravit an. 1901, hominem, si sola palaeontologia consulatur, ut omnino novum in periodo quaternaria apparere, multi similia dixerunt. De quo vide etiam Breitung, Gregorianum, 1926, p. 393. « En vérité, *au premier instant de son apparition*, la branche humaine est déjà, dans ses traits essentiels pleinement individualisée». Theilhard, Rev. de Phil., 1923 p. 164. — «Il faut avouer que *la paléontologie ne nous a encore révélé aucune forme de passage indiscutable*, aucune preuve matérielle, d'une filiation allant d'une forme de singe à la forme humaine». M. Boule, *Les Hommes fossiles*, 2e cd., 1923, p. 90; item, p. 450, fere idem in Boule et Piveteau, *Les Fossiles*, Paris, 1935. P. 807. 831, 850. — «Le rattachement du groupe humain à tel ou tel rameau des Primates est donc purement théorique et *n'est pas plus démontré que les liaisons supposées entre tant d'autres groupes*». Vialleton, *Membres et ceintures...*, p. 641 iuxta eundem biologum, facta, quod ad hunc typum spectat, «ne confirment aucunement l'idée d'un développement graduel, régulièrement déployé à partir de formes primitives peu compliquées et passant aux espèces supérieures par des transitions insensibles, comme on se plaît à l'imaginer» (Ibid. p. 67).

⁶³ Cf. Serri, *Il posto dell'uomo nella natura*, p. 180 sqq.

⁶⁴ Cf. Termier, Revue Universelle, 1915, 15 Juin.

⁶⁵ Ad quod in libro *L'évolution régressive*, Lafont et Salet utiliter attentionem peritorum revocant, quamquam ipsi hypotheses nec necessarias nec verisimiles addunt. Homo inventus in monte *La Denise*, Anitii (Le Puy-en-Velay) in medio saeculo XIX, cuius ossa nostri, fere identica sunt, ex recentibus studiis a C. Deferet publici juris factis *Cladém. des Sciences*, Comptes rendus, t. 182, p. 358, 8 Févr. 1926) agnoscitur ut antiquior homine mousteriensi in («alia. Cranium fossile in Piltdown inventum adhuc antiquius est. Notandum tamen est controversias de antiquitate horum omnium ossum adhuc agitari inter perito- — De homine Piltdownensi,

formarum eiusdem typi non excludit originem omnium ex unica forma; sed voluntarium est exigere quod haec forma primitiva fuerit forma quae nunc inferior vel dicitur vel est

d) Argumenta vero *a priori* quae fieri solent in favorem huius transformismi ad summum efficiunt ut non immediate appareat eius intrinseca impossibilitas. Insuper, verum non est excellentiam hominis magis extolli per transformismum: sensus enim communis hominum, praesertim fidelium, aliter iudicat, et facile patet speciali et immediata operatione Dei hominem totum formantis dignitatem huius creaturae magis commendari. Talis enim interventus divinus, etiamsi non fuisse necessarius supponeretur, tamen *conveniens* admodum fuit quo clarius distantia hominis a bruto significaretur et quo melius homo aptaretur etiam quoad corpus *ad adoptionem filiorum Dei*. Denique, quamquam concedi forte potest absoluta possibilitas cuiusdam causalitatis stricte tantum instrumentalis brutorum in generatione naturae superioris, haec tamen causalitas nonnisi per modum exceptionis haberi potuit cum naturalis ordo rerum postulat ut, ubi nulla ratio superior aliter suadet, Deus sinat naturas quas creavit suos motus agere, effectus sibi proportionatos producere, causalitatem principalem, quamvis secundam, exercere.

Concludamus igitur: (*transformismus anthropologicus*, si scientificè (biologicè, palaeontologicè) consideretur, non est adhuc nisi *hypothesis* nonnullis difficultatibus obnoxia, quae sanae philosophiae et ipsi theologiae aperte repugnabit, nisi ita aptetur ut soli Deo causalitas principalis in formatione primi corporis humani tribuatur.

LECTIO PATRUM: Ex S. Gregorio Nysseno, *De hominis opificio*, c. 3. — Illud etiam consideratione nostra dignum est, quod cum mundus hic talis ac tantus, omnesque eius partes ad machinam universitatis rerum constituendam ordine congestae essent, nullo, ut ita dicam, negotio naturae rerum a Deo creata sit, et continuo ad eiusdem nutum exstiterit. At hominis fabricationem deliberatio praecedit, et futuri operis ab artifice forma orationis pictura delineatur. Qualem videlicet hominem esse oporteat, qualisque exemplaris imaginem referre, quamobrem creandus, et creati quae

G. Sergi scribit: « Se la ricostruzione corrispondesse al vero, il cranio cerebrale avrebbe forme come un cranio moderno; la faccia è costrutta in modo arbitrario e per adattarla alla mandibola che non è sua». (*Op. cit.*, p. 222). Quae opinio videtur hodie esse inultorum. Apud Swanscombe (Anglia), anno 1935, cranium repertum est formae modernae: «Cranio incompleto che sembra riferibile addirittura ad un uomo del tipo attuale: fine del Pleistocene inferiore» (Leonardi).

futurae sint actiones ,quibus cum imperio sit praefuturus; de Iris igitur omnibus dispicitur, ut praestantiam homo dignitatemque suam obtineret, et prius etiam rerum universarum principatum consequeretur, quam ortus esset. Idcirco Moses ait, Deum hoc quodam modo locutum esse: cFaciamus hominem ad imaginem nostri ac similitudinem, estoque hominibus imperium in maris pisces, tum terrae belluas, acrisque volucres, in iumenta, in terram denique universam ». O rem admirandam ! Sol creatur nulla deliberatione praecedente, eodemque pacto coelum, quibus duobus nihil esse par creatis in rebus potest. Uno verbo huiusmodi in rerum natura miraculum exstitit : neque unde, vel quomodo ea facta sint, expositum est. Idem ceteris in rebus singulis usuvenit. Aether, sidera, interiectus inter haec et nos aer, mare, terra, animalia, plantae, omnia uno Dei verbo in ortum producta sunt. Solius ad hominis fabricationem creator ille universitatis rerum quadam cum consideratione accedit : praeparataque primum opificii materie, illiusque forma ad eximiae pulchritudinis exemplar exprimendum designata, fine etiam proposito, ad quem creandus esset : tum deinde naturam sibi consimilem et actionibus affinem fabricat, quae operi, cui destinaretur, esset aptissima.

... Animus adeo, quemadmodum ante corpus non exstitit, sic hominis initio sine animo corpus esse dici vere nequit. Unum est utriusque principium, quod secundum rationem quidem sublimiorem prima in voluntate Dei, tamquam fundamento innititur, ratione autem altera, in ortus nostri exordio ponendum est. Nam ut in eo, quod materna in alvo ad conceptionem corporis deponitur, antequam formetur, perspicui articulata membrorum cohaerentium distinctio nequit, sic neque vis animi propria deprehendi non eodem potest ante, quam ad effectiones suas illa progrediatur. Et quemadmodum nemini dubium est, idem illud in diversos artus diversaque viscera conformari, nulla externa facultate, ut hoc perficiat, ingrediente: sed facultate ipsi a natura insita, opera et effectione sua in hoc incumbente: eadem ratione de animo nobis cogitandum est, etiamsi per quasdam affectiones in parte hominis externa et apparente, indicia de se nulla praebeat, nihilominus praesentem esse. Nam et futuri hominis forma potestate exsistit in semine: atque idcirco latet, quod velut in lucem producta conspici prius nequeat, quam necessarius rerum ordo permittat, sic et animus est in eo quamquam non appareat. Nam tum demum patebit cum adesse, cum aucto per accretionem corpore, sua se propria et a natura insita affectione ostendet.

Cum enim a mortuo corpore nulla ad conceptionem facultas excernatur, sed ab animato et vivo: idcirco vero consentaneum est, ne illud quidem mortuum et inanimum putandum, quod de corpore vivo ad procreandam rem vivam emittitur. Carnem certe quod attinet, omnino ea est et inanimum mortuum per se quiddam. Mortalitas autem non nisi animi est privatio. At nemo dixerit, opinor, habitu privationem priorem esse: quod sequi necesse est, si quis carnem, quae quiddam est inanimum, hoc est mortuum, ait antea priorem esse. (MG 44, col. 235).

Ex S. Augustino, *De genesi ad litteram*, lib. VI ,c. 4, n. 9. — In qua distributione operum Dei, partim ad illos dies invisibiles pertinentium, quibus creavit omnia simul, partim ad istos appositos, in quibus operatur quotidie quidquid ex illis tamquam involucris primordialibus in tempore evolvitur, si non importune atque absurde Scripturae verba secuti sumus, quae

nos ad hacc distinguenda duxerunt.; cavendum est ne propter ipsarum rerum aliquanto difficilem perceptionem, quam tardiores assequi non sufficiunt, putemur aliquid sentire ac dicere, quod scimus nos nec sentire nec dicere. Quamquam enim praecedentibus sermonibus, quantum potuerim, lectorem praestruxerim; plures tamen arbitror caligare in his locis, et putare ita fuisse prius hominem in illo Dei opere, quo cuncta simul creata sunt, ut aliquam vitam duceret, ut Dei locutionem ad se directam, cum dixit Deus, *Ecce dedi vobis omne pabulum seminale*, discerneret, crederet, intelligeret. Noverit ergo qui hoc putat, non hoc me sensisse, neque dixisse.

io. Sed rursus, si dixero non ita fuisse hominem in illa prima rerum conditione, qua creavit Deus omnia simul, sicut: est non tantum perfectae aetatis homo, sed ne infans quidem, nec tantum infans, sed ne puerperium quidem in utero matris, nec tantum hoc, sed nec semen quidem visibile hominis, putabit omnino non fuisse. Redeat ergo ad Scripturam; inveniet sexto dic hominem factum ad imaginem Dei, factos autem masculum et feminam. Item quaerat quando facta sit femina; inveniet extra illos sex dies: tunc enim facta est, quando Deus de terra finxit adhuc bestias agri et volatilia coeli; non quando volatilia produxerunt aquae, et animam vivam, in qua et bestiae sunt, produxit terra. Tunc autem factus est homo et masculus et femina; ergo et tunc et postea. Neque enim tunc, et non postea; aut vero postea, et non tunc; nec alii postea, sed iidem ipsi aliter tunc, aliter postea. Quaeret ex me quomodo. Respondebo: postea visibiliter, sicut species humanae constitutionis nota nobis est; non tamen parentibus generantibus, sed ille de limo, illa de costa eius. Quaeret tunc quomodo. Respondebo: invisibiliter, potentialiter, causaliter, quomodo fiunt futura non facta.

n. Hic forte non intelliget. Subtrahuntur enim ei cuncta quae novit, usque ad ipsam seminum corpulentiam. Neque enim vel tale aliquid homo iam erat, cum in prima illa sex dierum conditione factus erat. Datur quidem de seminibus ad hanc rem nonnulla similitudo, propter illa quae iu eis futura conserta sunt; verumtamen ante omnia visibilia semina sunt illae causae: sed non intelligit. Quid ergo faciam, nisi, quantum possum, salubriter moneam ut Scripturae Dei credat et tunc factum hominem, quando Deus, cum factus est dies, fecit coelum et terram, de quo alibi Scriptura dicit, *Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul*; et tunc quando iam non simul, sed suis quaeque temporibus creatis, finxit cum de limo terrae, et ex eius osse mulierem? nam nec isto modo eos illo sexto die factos, nec tamen eos illo sexto die non factos intelligere Scriptura permittit. (ML 34, col. 342-343).

Caput 12. — n. 20. Tam ergo videamus quomodo eum fecerit Deus, primum de terra corpus eius; post etiam de anima videbimus, si quid valebimus. Quod enim manibus corporalibus Deus de limo finxerit hominem, nimium puérilis cogitatio est, ita ut si hoc Scriptura dixisset, magis .um qui scripsit translato verbo usum credere deberemus, quam Deum talibus membrorum lineamentis determinatum qualia videmus in corporibus nostris. Dictum est enirn, *Matius tua gentes disperdit*; et. *Eduxisti populum heum in manu forti et brachio excelso*; sed pro potestate et virtute Dei positum huius membri nomen quis usque adeo desipit, ut non intelligat? (ML 34, col. 347).

Î (' Boy: r S. l De Deo creante et elevante.

Caput Ij. — n. 23. Sed quomodo fecit eum Deus de limo terrae; utrum repente in aetate perfecta, hoc est virili atque iuvenili, an sicut nunc usque format in uteris matrum? Neque enim alius haec facit, quam ille qui dixit, *Priusquam te formarem in utero, novi te*: ut illud tantum proprium habuerit Adam, quod non ex parentibus natus est, sed factus ex terra; eo tamen modo ut in hoc perficiendo, et per aetates augendo In temporum numeri complerentur, quos naturae humani generis attributos videmus. An potius hoc non est requirendum? Utrumlibet enim fecerit, hoc fecit quod Deum et omnipotentem et sapientem posse ac facere congruebat. Ita enim certas temporum leges generibus quantitatibusque rerum in manifestum ex abdito producendis attribuit, ut eius voluntas sit super omnia. Potentia quippe sua numeros creaturae dedit, non ipsam potentiam eisdem numeris alligavit. Nam Spiritus eius ita faciendo mundo superferebatur, ut et facto superferatur, non corporalibus locis, sed excellentia potestatis (ML 34, col. 348).

Capitulum 14. — n. 25. Quaeri autem merito potest, causales illae rationes, quas mundo indidit, cum primum simul omnia creavit, quomodo sint institutae: utrum ut, quemadmodum videmus cuncta nascentia vel fruticum vel animalium in suis conformationibus atque incrementis, sua pro diversitati generum diversa spatia peragerent temporum? an ut, quemadmodum creditur factus Adam sine ullo progressu incrementorum virili aetate, continuo conformarentur? Sed cur non utrumque illas credimus habuisse, ut hoc ex eis futurum esset, quod factori placuisset? Si enim illo modo dixerimus, incipiet contra ipsas factum videri, non solum etiam illud de aqua vinum, sed et omnia miracula quae contra naturae usitatum cursum fiunt — i autem isto modo, multo erit absurdus ipsas istas quotidianas naturae formas et species contra illas primarias omnium nascentium causales rationes suorum temporum peragere spatia. Restat ergo ut ad utrumque modum habiles creatae sint; sive ad istum quo usitatissime temporalia transcurrunt, sive ad illum quo rara et mirabilia fiunt, sicut Deo facere placuerit quod tempori congruat. (ML 34, col. 349).

Capitulum 15. — n. 26. Vtrumtamen sic factus est homo, quemadmodum diae primae causae habebant ut fieret primus homo, quem non ex parentibus nasci, qui nulli praecesserant, sed de limo formari oportebat, secundum causalem rationem, in qua primitus factus erat. Nam si aliter factus est, non cum Deus in illorum sex diebus operibus fecerat; in quibus cum dicitur factus, ipsam causam utique fecerat Deus, qua erat suo tempore homo futurus, et secundum quam fuerat ab illo faciendus, qui simul et consummaverat inchoata propter perfectionem causalium rationum, et inchoaverat consummanda propter ordinem temporum. Si ergo in illis primis rerum causis, quas mundo primitus Creator inseruit, non tantum posuit quod de limo formaturus erat hominem, sed etiam quemadmodum formaturus, utrum sicut in matris utero, an in forma iuvenili; procul dubio sic fecit, ut illic praefixerat, neque enim contra dispositionem suam faceret si autem vim tantum ibi posuit possibilitatis, ut homo fieret quoquo modo fieret, ut et sic et sic posset, id est ut id quoque ibi esset, quia et sic et sic posset; unum autem ipsum modum quo erat facturus in sua voluntate servavit, non mundi constitutioni contexit: manifestum est etiam sic non factum esse hominem contra quam erat in illa prima conditione causarum; quia ibi erat etiam sic fieri posse, quamvis non ibi erat ita fieri ne-

cesse esse: hoc enim non erat in conditione creaturae, sed in placito Creatoris, cuius voluntas rerum necessitas est. (ML 34, col. 349).

Caput 18. — n. 29. Quapropter, si omnium futurorum causae mundo sunt insitae, cum ille factus est dies, quando Deus creavit omnia simul; non aliter Adam factus est, cum de limo formatus est, sicut est credibilis iam perfectae virilitatis, quam erat in illis causis, ubi Deus hominem in sex dierum operibus fecit. Ibi enim erat non solum ut ita fieri posset, verum etiam ut ita eum fieri necesse esset. Tam enim non fecit Ihesus contra caudam, quam sine dubio volens praestituit, quam contra voluntatem suam non facit. Si autem non omnes causas in creatura primitus condita praefixit, sed aliquas in sua voluntate servavit; non sunt quidem illae quas in sua voluntate servavit, ex istarum quas creavit necessitate pendentes: non tamen possunt esse contrariae quas in sua voluntate servavit, illis quas in sua voluntate instituit; quia Dei voluntas non potest sibi esse contraria. Istas ergo sic condidit, ut ex illis esse illud, cuius causae sunt, possit; sed non necesse sit; illas autem sic abscondit, ut ex eis esse necesse sit hoc, quod ex istis fecit ut esse possit. (ML 34, col. 351).

Articulus quartus.

Utrum omnes homines ab Adamo et Eva descendant.

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, lib. 3, cap. 1-3. — Palmieri, *De creatione*, th. 30. — Janssens, *Summa theol.*, t. 7, pag. 749 ss. — E. R. Torio, *El cardcter historico de los tres primeras capitulas del Genesis*, Pamplona, 1914. — Lemonnier O. P., *La révélation primitive*, Paris, 1914. — Bea, *De Pentateuco*², Romae, 1933. — Pohle-Giergen¹, *Lehrbuch der Dogmatik*, 1 Bd 193b, p. 472 ss. Etc.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. Quae hucusque diximus ad creationem primi hominis directe pertinent. Scriptura autem dicit: « Masculum et feminam creavit eos »¹; et deinde in capite secundo Genesis narrat quomodo primum formatus sit vir, et postea mulier ex viro; et refert mandatum divinum eis prolatum: « Crescite et multiplicamini, et replete terram »²-, quo significatur ceteros homines ex Adamo et Eva originem ducere. Videndum est igitur utrum haec omnia sensu obvio sint intelligenda an non.

¹ Gen. 1, 27.

² Gen. 1, 28.

II. Opiniones. — **A. De formatione mulieris** patet alia doceri ab illis qui auctoritatem Scripturae non agnoscunt³.

Inter etiam catholicos, Caietanus, post Origenem, noluit in narratione mosaica nisi sensum symbolicum agnoscere: «Cognosce ex ipso textu et contextu intelligere hanc mulieris productionem, non ut sonat littera, sed secundum mysterium, non allegoriae, sed parabola. Textus in primis dicens ablatam fuisse costam ex Adam, si, ut sonat littera intelligitur, inevitabile absurdum incurritur, vel quod Adam fuerit monstrum ante sublatam ex eo costam, vel quod fuerit mancus post sublatam ex eo costam, quod ulrumque manifeste est absurdum»⁴. Haec opinio quae diu remansit fere singularis, solebatque a theologis severe reprehendi, nunc a nonnullis vel probatur vel mitius iudicatur⁶.

B. De descentia omnium hominum ex Adamo et Eva, fuit sententia ponentium exstitisse *Praeadamitas*. a) Praeadamitae essent homines *ante Adamum* existentes. De quibus duplex potest esse modus loquendi. Saec. XVII, Isaac de la Peyrère, qui scripsit, cum adhuc calvinista esset, *Systema theologicum ex praeadamitarum hypothesis*, voluit ex Scripturis arguendo, ut Adam fuerit tantum caput (in 2° cap. Geneseos positum) a quo *gens Hebraeorum* processerit, ante ipsum autem exstiterint alii homines (in 1° capite Geneseos significati) quorum descentia populos *Gentilium* constituerit. Omnibus tamen hominibus inesse dixit peccatum originale ex imputatione peccati Adae, etiam re-

³ Illis qui non solum Scripturae non credunt sed et ei irridere audent, Aoltaire prae ceteris faciles at philosopho prorsus indignos paravit cachinnos, tum in suo *Dictionario philos.*, tum saepe alibi.

⁴ Comm., in h. l. Ecce autem mysterium quod ille excogitavit: «Scito itaque quod id quod philosophi tradiderunt de productione mulieris quod est *rir lacsud*, hoc Moses sub metaphora tradidit».

Somnus enim Adae < similitudinem gerit defectus virtutis virilis, unde naturaliter producit mulierem. Homo enim dormiens semihomo est et similiter principium generans mulierem semivirile est. Et propterea a philosophis mulier dicitur *vir kaesus* -gHHH

Deinde < costa unica ex viro ablata ad formandam mulierem relative ad vitam moralem ». — « Ablatio s. quidem costae, similitudo est diminutionis roboris ex animo viri ob uxorem »

« Quatenus... una, similitudo est minimi roboris tum corporis, tum animi mulieris; et perinde ut proportio virium muliebrium ad vires viriles sit quemadmodum proportio unius costae ad reliquas costas omnes ». (*Commenta. ii illustres... Thomae de Vio Caietani quondam cardinalis Parisiensis*, 1539, fol. XXIV-XXV).

⁶ Probatum a P. Lagrange, Rev. bibl., 1807, p. 364.

troacta®. Alius modus ponendi praeadamitas est quorundam qui admittunt quidem homines ante Adamum exstitisse, sed omnes periisse ante creationem Adami 1. b) *Transformistae increduli* ordinarie supponunt per evolutionem plures homines e diversis brutis eiusdem virtutis generativae productos esse, sive diversis temporibus, sive eodem fere tempore®* ad hoc etiam recurrunt ut diversitates quae in diversis ramis familiae humanae inveniuntur expeditius explicent.

In Diet. Théol. Cathol., art. *Polygénisme*, col. 2536, positae sunt duae quaestiones quibus nulla ibidem data est responsio. Quaestiones autem sunt: Prima: Nonne peccatum originale potuit committi a quadam collectivitate hominum, a qua ceteri homines descenderent? Altera: Nonne attendendum est magis ad universalitatem culpae haecreditariae et redemptionis hominum quam ad unitatem originis eorum? —

Quibus quaestionibus aliqui theologi satis affirmative responderunt. fortiter repugnantibus aliis. (Cfr. M. Flick S. J., *Gregorianum* XXVIII (1947) p. 555-563; — F. Ceuppens O. P., *Angelicum* XXIV (1947), pag. 20-55).

III. Documenta Ecclesiae. — A. Quod ad *formationem Evae* ex viro attinet, extat responsum *Commissionis biblicae*, quo inter ea fundamentalia in Genesi narrata, quae in dubium vocari nequeunt, ponitur «formatio primae mulieris ex primo homine»⁹.

B. Quod autem ad *descendendam hominum ab Adamo*, ibidem ponitur etiam ut pariter tenenda «generis humani unitas». Insuper, concilium *Tridentinum*, in decreto de peccato originali nominat Adamum «primum hominem» asseritque eum nocuisse suae propagini, et peccatum «in omne genus humanum transfundisse»¹⁰; quae dici nequeunt, nisi intelligatur nullum fuisse hominem ante 'felamtnn et omne genus humanum ab Adamo procedere.

⁶ E calvinista catholicus effectus, La Pkyrère suam opinionem reprobavit.

⁷ Fabre d'Envieu hoc probabile esse duxit: *Les origines de la terre et de l'homme*, lib. 2, prop. 50.

⁸ Secundum theoriam dictam «Ologenesis», a cl. Rosa et Montandon propugnata, homines prodiderunt in multis regionibus terrae, independent ter alii ab aliis. Cf. Rosa, *Ologenesis*, Torino, 1917; G. Montandon, *L'ologenèse humaine*, Paris, 1928.

⁹ Denz. 2123. Supra, p. 96.

¹⁰ Can. i et 2. Denz. 788-789.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS VIII. — Prima mulier Eva formata est ex Adamo, primo viro; et ab HIS PROTOPARENTibus totum GENUS HUMANUM DESCENDIT.

Utraque pars, ut clare in Scriptura, et in magisterio Ecclesiae contenta, dici potest *de fide catholica*: unde quaestio non potest esse nisi de modo quo Eva ex Adamo formata sit. Unitas generis humani est etiam, ut videtur, *implicite definita* in dicto loco Tridentini. Hae censurae non attingunt tamen opinionem iuxta quam praeadamitae ante Adami creationem extincti fuissent: documenta enim videntur loqui de genere humano *a tempore creationis Adonii*, et quidem in hoc nostro planeta

Probatur prima pars: *Eva formata est ex Adamo.*

I. Ex Scriptura. — Cum non esset bonum hominem esse solum, cumque adiutorium simile sibi, propter hominis dignitatem, non inveniretur inter animalia iam creata, « immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, et replevit carnem pro ea. Et aedificavit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam in mulierem, et adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Haec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una » ¹². Porro dicimus textum illum, saltem quoad substantiam, sumendum esse sensu reali, litterali, non tantum symbolico vel allegbrico. Etenim, si factum ita particulariter narratum, cum suis causis, cum suis modis, cum suis effectibus et significatione, non esset substantialiter saltem verum, id est, si mulier non esset ex viro formata, mosaica narratio nullo modo dici posset *historica* et liber in quo est non esset historicus, quod dicere non licet. Deinde cetera Scriptura saepe appellat ad hunc locum, dicens Adamum factum esse

Nihil dicimus de exsistentia hominum in aliis partibus universi, quia de ea nihil scimus. ,r

¹² *Gen.* II, 21-24

priorem, «Adam primus factus est, deinde Eva»^{13*} Evam ex eo tactam: «I)cum fecisse «ex uno omne genus humanum et inhabitare super universam faciem terrae» M. «Non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro»¹⁵; Evam datam viro ut adiutorium: «Tu fecisti Adam de limo terrae, dedistique ei adiutorium sibi»¹⁶. Et Christus ipse ex hoc loco arguit ut institutionem primitivam matrimonii commendat¹⁷; itemque Paulus^{18*} qui etiam confert redemptionem omnium ab uno Christo cum damnatione omnibus causata a peccato unius Adae (Rom. V, it ss.). Porro argumenta haec valde deficerent, si ad factum non historicum appellarent.

II. Patres accipiunt formationem Evae ex Adamo *ut factum historictun*, quod simul significat formationem Ecclesiae, quae egressa est de latere Christi in cruce dormientis somno mortis: Chrysostomus: «Ex latere igitur suo Christus aedificavit Ecclesiam. sicut de latere Adam eius coniux Eva prolata est... Nam sicut de illo latere Deus fecit feminam procreari, sic et de suo latere Christus aquam nobis et sanguinem dedit unde repararetur Ecclesia»¹⁹. Item S. Augustinus: «Vigilanti verbo Evangelista usus est, ut non diceret: latus eius percussit, aut vulneravit aut quid aliud, sed: aperuit; ut illic quodammodo vitae ostium panderetur, unde sacramenta Ecclesiae manaverunt... *Propter hoc prima mulier facta est de latere viri dormientis* et appellata est vita materque vivorum. Magnum quippe significabat bonum ante magnum praevaricationis malum. Hic secundus Adam inclinato capite in cruce dormivit, ut indu formaretur ei coniux, quae de latere dormientis effluxit»²⁰. Quae interpretatio postea saepissime occurrit²¹.

III, Ratione theologica. — Nec omiserunt doctores convenientiam facti illustrare. S. Thomas, praeter symbolicam expres-

¹³ / Tini. 11. ij.

¹⁴ .let XVII, 26.

¹⁵ / Cor. XI, 8 sqq.

¹⁶ « Tob. VIII, 8.

¹⁷ Mtith. XIX, 4-6.

¹⁸ s Ephes. V, 25-32.

¹⁹ l' Homil. ad neophytos, ah Ecclesia in secundi nocturni festi Pretiosis.

Sang, lectionibus usurpata.

²⁰ In Ioan. Ir. 120.

²¹ Vide S. Tromp S. I., *De Nativitate Ecclesiae ex Corde Iesu in Crw-et*, Gregorianuin. XIII (1932), praesertim p. 503.

sionem originis Ecclesiae a Christo, tres alias rationes addit: primo ut extolleretur *dignitas* primi hominis eo quod esset principium totius speciei; secundo, ut vir magis *diligeret* mulierem, eique inseparabilius inhaereret, iuxta verba ipsius Adami²²; tertio, ut significaretur *dependentia mulieris* a viro in vita domestica. S. Bonaventura easdem aliasque rationes pulchre enumerat²⁴.

Quod autem mulier formata sit ex *costa* viri, haec ultima determinatio non ita necessario sensu litterali accipienda est. Recentiora enim acta Magisterii latiorem notionem historicitatis Geneseos commendant^{24b,s}.

Rationes quae dari solebant in strictiore interpretatione plures erant: factum est enim sic: « ad significandum quod inter virum et mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum, et ideo non est formata de capite. Neque debet a viro despici, tamquam serviliter subiecta; ideo non est formata de pedibus »²⁵. Quia coniunctio viri et mulieris, ait S. Bonaventura, « dat mulieri fortitudinem et sustentationem, hinc est quod mulier dicitur esse facta de osse. Et quia in omnibus his est quaedam aequalitas mutuae societatis, ideo formata est mulier de osse non quocumque, sed de costa et eius latere » -e.

Ad difficultatem vero Caietani sufficiens dabatur responsum. Vel enim data est Adamo costa supra numerum, et inde nulla deordinatio oriebatur, cum costa illa esset « de perfectione Adae, non prout erat individuum quoddam, sed prout erat principium speciei »²⁷. Vel ablata est costa de numero consueto, et haec ablatio, a Deo suis modis reparata, non fuit Adamo dedecori, sed honori, nam illud eius munus principii generis humani testificabatur. Sensus vero ille quem Caietanus loco sensus litteralis adinvenit ita est subtilis et contortus ut sane in mentem Moysis non venerit.

²² Cf. August., *De Civitate Dei*, lib. 12, c. 27, n. 1. ML 41, col. 376

²³ I", qu. 92, art. 2.

²⁴ 2 d. 18, art. i, qu. 1.

^{24bis} Recens responsum Secretarii Commissionis Biblicae hanc habet de primis capitibus Geneseos: « ils relatent en un langage simple et figure, adapté aux intelligences d'une humanité moins développée, les vérités fondamentales présumées à l'économie du salut, en même temps que la description populaire des origines du genre humain et du peuple élu ». (AAS XL (1948), P- 47).

²⁵ I', qu. 92, art. 3.

2 d, 18, a. i, q. I.

²⁷ I' qu. 91, art. 3, ad 2.

— Quoad modum autem quo Deus multiplicavit materiam ut sufficeret ad corpus mulieris, fuit, ait S. Thomas, «vel per creationem, vel quod probabilius est per conversionem»²³.

Probatur secunda pars: *totum genus humanum ab Adorno et Eva descendit*.

I. Ex Scriptura. — A, *Ex Genesi*. Clare dicitur: «Et homo non erat qui operaretur terram»: ergo ante creationem Adami, nullus erat homo. Tunc «formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terrae», qui homo est Adam; cumque Adam esset solus: «Non est bonum esse hominem solum», formata est mulier, ut esset ei uxor. Deinde «vocavit Adam nomen uxoris suae Eva, eo quod mater esset omnium viventium (inter homines)»²⁴. Haec autem descriptio non est nisi explicatio verborum primi capituli: «Et creavit Deus hominem... Masculum et feminam creavit eos... Et ait: Crescite et multiplicamini et replete terram»³⁰: si enim praecessisset creatio *hominis*, masculi et feminae, creationem *Adae*, Adam non fuisset solus, et homo fuisset ante Adamum qui operaretur terram, nec Eva fuisset omnium hominum mater. Infra, in capite quinto, haec resumuntur, et primae generationes ex Adamo provenientes describuntur in ordine ad genealogiam Noe tendendam, supponendo quod ex stirpe Adami quicumque homo existens descendit.

B. *Ex alia Scriptura*. S. Paulus loquens Atheniensibus ait quoti Dominus «fecitque *ex uno omne genus hominum* inhabitare super universam faciem terrae»; et alibi hoc idem continuo supponit, quando describit ex Adamo peccatum transiisse in omnes homines³¹, vel quando influxum Adami et Christi in corpus hominum exponit³². Etc.

II. Patres iuxta sensum obvium Scripturae eandem doctrinam tradunt. S. Irenaeus: «Hic est autem Adam, si oportet verum dicere, primi formis ille homo, de quo Scriptura ait dixisse Dominum: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nos-

²³ 28 p^o, qu. 91, art. 3, ad 1.

²⁴ *Gen.* II, 5, 7, 18, 22; 111, 20.

³⁰ *Gen.* I, 27-28.

³¹ *Rom.* V, 12-20; *1 Cor.* XV, 22.

« / *Cor* XV, 45-49-

(ram: nos autem omnes ex ipso, et quoniam sumus ex ipso, propterea quoque ipsius haereditavimus appellationem »³ Iuxta Ambrosium mulier ex costa viri formata est « ut sciremus unam in viro et muliere corporis esse naturam, *unum fontem* generis humani » Eadem sententia habetur apud Theodoketum, qui etiam addit: « Ne diversas esse hominum naturas existimaret quisquam, *ex una illa duorum copula* innumeras propagari gentes praecepit »³⁵³⁷ Multum in hac doctrina insistit Augustinus: « Omnia genera hominum quae dicuntur esse, credere non est necesse (Alludit ad monstra et fabulas « quae Gentium narrat historia »). Verum quisquis uspiam nascitur homo, id est animal rationale mortale, quamlibet nostris inusitatam sensibus gerat corporis formam, seu colorem, sive motum, sive sonum, sive qualibet vi, qualibet parte, qualibet qualitate naturae, *ex illo uno protoplasto originem ducere, nullus fidelium dubitaverit* ». Et paulo infra de monstris quibusdam obiectis ait: « Aut illa quae talia de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt: aut si sunt, homines non sunt: aut *ex .-Idam sunt, si homines sunt* »⁶. — Et similia saepe supponuntur ubi de transmissione peccati originalis agitur.

III, Ratione theologica. — Γ Omnes homines nascuntur cum *peccato originali*; sed peccatum originale non potest transmitti nisi filiis Adami: ergo omnes homines ab Adamo descendunt. - 2' *Redemptio* efficax fuit ex consanguinitate Christi cum peccatoribus redimendis; sed si non omnes homines ab uno stirpe Adamo descenderent, Christus non esset consanguineus cum omnibus ac proinde non omnes essent redempti. Quam utramque rationem ita Augustinus complectitur: « In causa duorum hominum quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis; per primum praecipitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in se perdidit faciendo voluntatem suam, non cuius a quo factus est; iste nos in se salvos fecit non faciendo voluntatem suam, sed eius a quo missus est: *in horum ergo duarum hominum causa propria fides Christiana consistit* »⁷.

^μ *Adv. Haeres.*, lib. 3, c. 23, n. 2. MG 7, col. r/n.

« *De paradiso*, n. 48. ML 14, col. 298.

³⁵ MG 58, col. 943.

De civitate Dei lib. 16, c. 8. ML 41, col. 485-487

³⁷ *De peccato originali*, c. 24, n. 28. ML 44, col.

Dices I. Iuxta Scripturam, iam tempore Cain et Abel, multi sunt homines: Abel debet custodire greges; Cain debet timere indices (« Si male egeris, statim in foribus peccatum aderit ») et deinde timet mullos (« Omnis qui invenerit me, occidet me ») atque tandem aedificat civitatem: quae omnia multos iam fuisse homines praeter Abel, Cain et eorum genitores manifestant. Ergo alius stirpis erant.

Respondeo. Conceditur antecedens, negatur consequentia et consequens. Nam nec Scriptura omnes filios et filias Adae nominat, immo nullam filiam; et propter longiorem vitam patriarcharum, mox multi luerunt homines; nec cogitandae sunt civitates primitivae ad modum nostrarum ^{TMb,s}.

Dices 2 Inter homines, dantur differentiae magnae coloris, indolis, formae, ingenii, immo anatomicae; et hae diversitates semel exstiterunt, ut ex historia (ex tabulis Aegypti) et etiam ex palaeontologia constat (cogita nigroides a Grimaldi nuncupatos, et homines stirpis flavae in Chancelade repertos, vel etiam fossilia antiquiora). Sed hoc est signum diversitatis in origine. Ergo non omnes homines ab una stirpe proveniunt.

Respondeo. Distinguo maiorem : inter homines dantur differentiae magnae, sed tamen accidentales, *concedo*, essentielles, *nego*. *Contradistinguo minorem.* Et revera ipsi transformistae, qui multipliciter stirpis in genere humano ponunt, tamen fatentur omnes homines usque nunc notos fuisse essentialiter *eiusdem naturae* : rationalia animalia inter se quibusdam accidentalibus notis differentia, ^{!9,cr}. Immo ipsi praeconi sunt ut dicant stirpes superiores ex aliis inferioribus derivasse: unde nulla remanet amplius ratio cur negetur unitas stirpis. Differentiae vero accidentales, quamquam quandoque satis magnae sunt, quae inter homines inveniuntur, per diversitatem regionum, tempestatum, laboris, nutrimenti, etc. explicantur: nec transformistae ii sunt qui possint magnas differentias inter descendentes ab una stirpe mirari atque negare. Potuerunt etiam illae differentiae iam in primis temporibus oriri,

Gen. IV, 7.

³⁹ Gen. IV, 14.

sous Cfr. Bea A., *Verbum Domini* XV^{III} (1038) p. 18.

³⁰ter < On estime de plus en plus que tous les Hommes actuels appartiennent à une même espèce, désignée par le binôme linéen *d'Homo sapiens* ». M. Aron et P. Grassé, *Précis de biologie animale*, Paris, 1030, p. 1077. M. Boule, *Les hommes fossiles*, p. 473. dicit Hominem Neanderthalensem esse quoad intellectum eiusdem speciei atque Hominem Sapientem.

cum species recens facilius accidentales modificationes suscipiat. Notandum etiam est quod si qui zoologi contendunt diversas esse species hominum, hoc ordinarie non intelligunt de speciebus sensu stricto et philosophico intellectis, sed de speciebus *systematicis*, quae non semper *quoad essentiam* differunt; et tamen ne hoc quidem sensu iure ponuntur diversae species hominum, cum fecunditas illimitata inter quascumque hominum stirpes seu varietates detur

Dices 3°. Quamquam monogenetismus est secundum scientias naturales probabilior, polygenetismus tamen non excluditur certo ab eisdem scientiis. Ergo hypothesis polygenetismi est theologo consideranda.

Respondeo. Γ Scientiae naturales non sunt unicum medium cognitionis.

2° Non est necesse solvere hodie difficultatem, quae forte nunquam ostendetur haberi et quae, si haberetur, simul appareret cum datis concretis quae iuvarent ad solutionem.

Accidere quidem potest propter imperfectionem nostrae scientiae quod aliquando quaedam inventa videantur alicui hypothese polygeneticae favere. Sed sufficiet tunc theologo ostendere hypothese hanc non esse certam: quod, datis concretis rite perspectis, non dubitandum est posse ostendi.

Nota. Scientia hodierna favet monogenetismo hoc sensu quod plerique peritorum homines notos in eadem tandem specie collocant, non hoc sensu quod asserant omnes homines ab uno pare descendere (quod nonnisi revelatione scimus). Ut autem scientia unquam polygenetismum dogmati oppositum probaret, constare deberet: i) duas saltem esse stirpes hominum, quarum nec una ab altera, nec utraque ab aliqua eadem tertia proveniret; 2) has duas stirpes tempore Adae simul exstitisse (nam non omnis forma praeadamismi dogmati certo repugnat. Et hoc est, quod doctrinae Ecclesiae innixi, dicimus non posse constare.

° Ct. *Revue gén. des Sciences*. ΑΥΤΙ). 1927. (H Vaeleois).

§ 3-

Scholion.

De antiquitate hominis '. — I. Utrum secundum fidem sit aliquid tenendum? Communius docetur hodie non esse in Scripturis *chronologiam certam*: tum quia textus variantur satis in numeris tradendis, tum quia apparet genealogias usque ad Adamum perductas non esse *completas* '2. Iuxta textum hebraicum, supponendo genealogias esse complutas, ab Adamo ad Christum numerantur circa 4.000 annorum; iuxta *Septuaginta*, 5.400. Martyrologium Romanum, 5.199; Clemens Alex, numerat annos 6.620; alii fere 7.000: quibus annis si addas annos post Christum elapsos, non adhuc ad 9.000 annorum a creatione hominis pertinges. Attamen ex incertitudine chronologiae biblicae, non est concludendum liberum omnino theologo esse *cuicumque numero* indifferenter acquiescere. Suadent enim dogmata peccati originalis et redemptionis ut adventus Christi non plus dicatur a creatione Adam distare quam requirunt graves rationes vel facta indubia.

II. Porro *mira diversitas opinionum* invenitur in antiquitate hominis determinanda ex documentis *historiae* et geologiae. Eos omittamus qui censent geologiam nihil plus exigere quam quod conceditur a traditione usque ad haec ultima tempora communi: 4.000 vel 5.000 ab Adamo ad Christum '5. Numerantur communi-

*

41 Cf. Cornely, *Introd. gen.*, pag. 603 sqq. — Pesch, n. 162. — Divus Thomas, (Freiburg), Sept. 1927: Schneider, *Theologisches und Geologisches sur Lehre Uber das Alter der Menschheit*; — Koppel, *Das Alter der Menschheit*, Stimmen der Zeit, Oktob. 1928; — Boule, *Les Horn. fas.*, pag. 56 sqq.; — Termier, *Revue universelle*, 1925, 15 Juin (vel Document, cathol., 1925, t. 2, pag. 771 sqq.); — Rüschkamp, *Wie alt ist das Menschengeschlecht*, Stimmen der Zeit, Dez. 1937, p. 156 ss.; — Bea, *Praehistoria et Exegesis libri Genesis*, Verbum Domini 17-18 (1937-38), pag. 344 ss., 360 ss., 14 ss.; — V. Marozzi, *La vita e l'uomo*¹ Milano. 1946, p. 206.

42 Cf. Gen. V, XI.

43 Cf. Murillo, *El Genesis*, pag. 464 sqq.

44 Historia Aegypti, quamquam ex multis incertis conficitur, videtur iam quarto millenario ante Cbr. satis excultam gentem exhibere: inscriptioni- enim omnium antiquissimae ad tempora primae dynastiae, id est circiter ad annum 3.300 ant. Christum pertinent: *Precis de l'histoire d'Egypte, l'Egypte pharaonique* (H. Gauthier), p. 110, t. 1. Le Caire, 1932.

¹³ Sic Schneider, in Div. Thom., loc. cit.: hic auctor, geologiae haud ignarus, citat etiam, p. 295, ex Augustino: *De civit Dei*, lib. 18, c. 40.

ter etiam a catholicis a tempore nostro ad creationem primi hominis anni plures: 12.000 (de Nadaillai) : 20.000 (Dom Howlet) 32.000 (de Lapparent); 35.000 saltem (Termier); 40.000 saltem (Koppel) ⁴⁷; 100.000 (de Sinéty) ⁴⁸; ab aliis ultra proceditur. Geologi in determinanda duratione *epochae quaternariae* ita parum concordantes sunt ut quidam (G. de Mortillet) numerent 230.000 ⁴⁹ et alii (L. Pilgrim) i. 620.000 ⁵⁰.

Cum certum sit homines exstitisse tempore Pleistocaeni medii (et etiam inferioris), quod linivisse videtur multis ante denis milibus annorum, aetas hominis longe antiquior dicenda est quam diu putatum est.

III. Duae praesertim causae erroris vitandae sunt, ne numeri *altiores* excogitentur, *cum nulla sit mensura certa temporis* in epochis geologicis. *Prima* est quod numerant durationem mutationum in tempore praeterito productarum secundum durationem similium mutationum in tempore praesenti, dum probabile omnino est in tempore praeterito celeriores fuisse mutationes. *Secundo* : ne numeretur ut *successive* productum id quod forte *simultaneum* fuit: sic, v. g. homines Neanderthalenses supponuntur praecessisse Aurignacenses a multo tempore, dum tamen in nostris etiam regionibus coexistisse utrosque constat. — Mensura magis determinata a cl. de Geer inventa, et qua Termier utitur ad annos 35.000 saltem numerandos, non ab omnibus probatur. Consistit enim in numerandis annis iuxta vestigia quae quotannis glacies sese retrahendo reliquerunt; sed de his vestigiis controversiae manent, et deinde de relatione hominis ad motus glacierum etiam multum disputatur. ⁵¹ Quod si Deus non procuravit ut de tempore creationis Ada-

⁴⁷ in Cathol. Enc., art. 'Chronology.

⁴⁸ jgg

⁴⁹ « Heute müssen wir mindestens mit ebensoviel Jahrtausenden rechnen als ehemals mit Jahrtausenden », *loc. cit.* pag. 32. Hic auctor in posterioribus scriptis paulo maiorem numerum annorum suggerit. Cf. Biblica, 1935, p. 72.

⁵⁰ Diet. Apol., art. *Transformisme*.

/MB I

⁵¹ Cf. Boule, *loc. cit.* p. to. P. Bovier-Lapierre S. L., notissimus cultor prae-historiae, haec habet : « On ne s'accorde que sur la très haute antiquité d'une date encore indéterminable, mais que les évaluations les plus modérées chiffrent par plusieurs dizaines de milliers d'années ». *Précis de l'histoire d'Égypte*, t. I, p. 17.

⁵² Cf. geologus De Launay (15 \pr 1931) de praesenti nostra scientia chronologica fassus est: « Elle ignore le temps qui a pu s'écouler... depuis la création de l'homme, et tous les chiffres que vous pourrez lire à ce

mi certiora sciremus, eo pacatius illud ignoremus quo pulchriora
 tit Adami prima institutione et reparatione certo scimus.

LECTIO PATRUM: Ex S. Augustino, *De genesi ad litteram*, lib. VIII, c. I, n. i. — ... Breviter ergo ut dicam, tertiam mihi fateor placere contentiam. Secundum hanc suscepi nunc loqui de paradiso, quod Dominus donare dignabitur, ut homo factus ex limo, quod utique corpus humanum est, in paradiso¹ corporali collocatus intelligatur: ut quemadmodum ipse Adam, etsi aliquid aliud significat secundum id quod eum formam futuri dixit esse Apostolus, homo tamen in natura propria expressus accipitur, qui vixit certo numero annorum, et propagata numerosa prole mortuus est, sicut moriuntur caeteri homines, etsi non sicut caeteri ex parentibus natus, sed sicut primitus oportebat ex terra factus est; ita et paradisos, in quo eum collocavit Deus, nihil aliud quam locus quidam intelligatur, terra scilicet ubi habitaret homo terrenus.

2. Narratio quippe in his libris non genere locutionis figuratarum rerum est, sicut in Cantico canticorum, sed omnino gestarum, sicut in Regnorum libris et huiusmodi caeteris. Sed quia illic ea dicuntur quae vitae humanae usus notissimus habet, non difficile, imo promptissime primitus accipiuntur ad litteram, ut deinde ex illis quid etiam futurorum res ipsae ce-tac significaverint, exculpatur: hic autem quia ea dicuntur quae usitatum naturae cursum intuentibus non occurrant, nolunt, ea quidam proprie, sed figurate dicta intelligi; atque ex illo loco volunt incipere historiam, id est, rerum proprie gestarum narrationem ex quo dimissi de paradiso Adam et Eva convenerunt atque genuerunt. Quasi vero usitatum nobis sit, vel quod tot annos vixerunt, quod Enoch translatus est. vel quod et grandaeva et sterilis peperit, et caetera huiusmodi.

3. Sed alia est, inquiunt, narratio factorum mirabilium alia institutionum creaturarum. Illic enim ea ipsa insolita ostendunt alios esse tamquam naturales modos rerum, alios miraculorum, quae magnalia nominantur; hic autem ipsa insinuat institutio naturarum. Quibus respondetur Sed ideo insolita et ipsa, quia prima. Vain quid tam sine exemplo, et Stnc pari facto in rerum mundanarum constitutione, quam mundus? Xum ideo credendum non est DcumUccisse mundum, quia iam non facit mundos; aut non fecisse solem, quia iam non facit soles? Et hoc quidem non de paradiso, sed de ipso homine per motis debuit responderi: nunc vero cum ipsum sic credant a Deo factum, sicut alius nullus factus est. cur paradisos nolunt ita factum credere, quemadmodum nunc vident silvas fieri?

4. Ad eos quippe loquor, qui auctoritatem harum Litterarum sequuntur: eorum enim quidam non proprie, sed figurate paradisos intelligi volunt. Nam qui omnino adversantur his litteris, alias cum eis atque aliter egimus: quamquam et haec in hoc ipso opere nostro, quantum valemus, ita defendamus ad litteram, ut qui non rationabiliter moti, propter animum pervicacem vel hebetem, credere ista detrectant, nullam tamen inveniunt rationem unde falsa esse convincant. Verum isti nostri qui fidem

sujet, d'autant plus ambitieusement précis qu'ils s'adressent à des lecteurs plus ignorants, sont sans fondement ».

habent his divinis Libris, et nolunt paradisum ad proprietatem litterae intelligi, locum scilicet amoenissimum fructuosis nemoribus opacatum, eundemque magnum et magno fonte fecundum, cum videant nulla humana opera tot ac tanta vireta silvescere occulto opere Dei, miror quemadmodum credunt ipsum hominem ita factum, quemadmodum nunquam viderunt. Aut si et ipse figurate intelligendus est, quis genuit Caïn, et Abel, et Seth? An et ipsi figurate tantum fuerunt, non etiam homines ex hominibus nati? De proximo ergo attendant istam praesumptionem quod tendat, et contentur nobiscum cuncta primitus quae gesta narrantur in expressionem proprietatis accipere. Quis enim eis postea non faveat intelligentibus quid ista etiam figurata significatione commoneant, sive ipsarum spiritualium naturarum vel affectionum, sive rerum etiam futurarum? Sane si nullo modo possent salva fide veritatis ea, quae corporaliter hic nominata sunt, corporaliter etiam accipi, quid aliud remaneret, nisi ut ea potius figurate dicta intellexeremus, quam Scripturam sanctam impie culparemus? Porro autem si non solum non impediunt, verum etiam solidius asserunt divini eloquii narrationem haec etiam corporaliter intellecta; nemo erit, ut opinor, tam infideliter pertinax, qui cum ea secundum regulam fidei exposita proprie viderit, malit in pristina remanere sententia, si forte illi visa fuerant, non nisi figurate posse accipi. (ML 34, col. 371).

Ibid. lib. IX, c. 13. — 23. Quid ergo sibi vult etiam illud, quod mulier viri de latere facta est? Verum esto propter ipsius conjunctionis vim commendandam hoc ita fieri oportuisse credamus; numquid etiam ut dormienti fieret, eadem ratio vel necessitas flagitabat; ut denique osse detracto, in cuius locum caro suppleretur? Num enim non potuit ipsa caro detrahi, ut inde congruentius, quod sit sexus infirmior, mulier formaretur? An vero tam multis additis, costam Deus aedificare potuit in mulierem, et carnem pulpamve non potuit, qui de pulvere ipsum hominem fecit? Aut si iam costa fuerat detrahenda, cur non altera pro ea costa reposita est? Cur etiam non dictum est, Finxit, aut, Fecit, sicut in omnibus supra operibus; sed, *aedificavit*, inquit, *Dominus Deus illam costam*, non tamquam corpus humanum, sed tamquam domum? Non est itaque dubitandum, quoniam haec facta sunt et stulta esse non possunt, ob aliquid significandum esse facta, fructum futuri saeculi ab ipso iam primordio generis humani Deo praescio in ipsis suis operibus misericorditer praedicante; ut certo tempore servis suis, sive per hominum successiones, sive per suum Spiritum, vel angelorum ministerium revelata atque conscripta, et promittentibus rebus futuris et recognoscendis impletis testimonium perhiberent: quod magis magisque in consequentibus apparebit. (ML 34, col. 402).

Ex S. Ioanne Chrysostomo. *Quales ducentia sint uxores.* - ...Sicut enim Eva, inquit, ex latere Adami prodiit, ita et nos ex Christi latere. Hoc enim est, *Ex carnibus eius et ossibus eius*. Sed Evam quidem ex latere Adami progeneratam scimus omnes, et diserte hoc in Scriptura legitur, quod immiserit in eum soporem, et exempta una ex costis eius aedificaverit mulierem, quod autem Ecclesia ex Christi latere orta sit, unde nam discere possumus? Hoc quoque Scriptura indicat. Postquam enim Christus in crucem sublatus et affixus exspiravit, *formans unus millium*

*pupugit latus illiud, et exiit inde sanguis et aqua: et illa aqua et sanguine tota constat Ecclesia. Testis est ipse dicens: iVtri quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum coelorum: sanguinem autem appellat spiritum. Et nascimur quidem per aquam baptismatis, alimur autem per sanguinem. Vides quomodo simus ex carne eius, et ex ossibus eius, dum ex sanguine illo et aqua tum nascimur, tum alimur? Et quemadmodum Adamo dormiente mulier est condita, sic Christo mortuo facta est Ecclesia ex eius latere. Nec ob hanc tantum amanda est uxor, quod membrum nostrum est, et ex nobis originem habuit, sed quia legem etiam super hoc Deus statuit, sic dicens, *Propterea relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*. Nam ideo nobis hanc legem Paulus legit, ut modis omnibus nos ad hunc amorem compelleret. Hic mihi considera sapientiam apostolicam: non enim solis divinis aut solis humanis legibus non inducit ad amandas coniuges, sed mixtim utrisque: ut sublimes quidem viri ac philosophici magis moveantur caelestibus, infirmos autem et humiles naturale amoris incitamentum magis moveat. Ideo primum a Christi beneficiis doctrinam hanc incipit sic dicens, *Diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam*; deinde rursus idem agit humanis rationibus: *Sic debent viri suas uxores diligere, ut sua ipsorum corpora*: deinde rursus ad Christum revertitur: *Quoniam membra sumus ex corpore eius et ex carne eius, et ex ossibus eius*; ac rursus ad humanas rationes redit, *Propterea relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae*; lectaque hac lege: *Mysterium, inquit, hoc magnum est*. (MG 51, col. 229).*

Ex S. Augustino, De civitate Dei, lib. XVIII, c. 4α — Frustrataque vanissima praesumptione garriunt quidam, dicentes, ex quo rationem siderum comprehendit Aegyptus, amplius quam centum annorum milia numerari. In quibus enim libris istum numerum collegerunt, qui non multum ante annorum duo millia litteras magistra Iside didicerunt? Non enim parvus auctor est in historia Varro, qui hoc prodidit, quod a litterarum etiam divinarum veritate non dissonat. Cum enim ab ipso primo homine, qui est appellatus Adam, nondum sex milia annorum compleantur, quomodo non isti ridendi potius, quam refellendi sunt qui de spatio temporum tam diversa, et huic exploratae veritati tam contraria persuadere conantur? Cui enim melius narranti praeterita credimus, quam qui etiam futura praedixit, quae praesentia iam videmus? Nam et ipsa historicorum inter se dissonantia copiam nobis praebet, ut ei potius credere debeamus, qui divinae, quam tenemus, non repugnat historiae. Porro autem cives impiae civitatis, diffusi usquequaque per terras, cum legunt doctissimos homines, quorum nullius contemnenda videatur auctoritas, inter se de rebus gestis ab aetatis nostrae memoria remotissimis discrepantes, cui potius credere debeant, non inveniunt. Nos vero in nostrae religionis historia, fulti auctoritate divina, quidquid ei resistit, non dubitamus esse falsissimum, quomodolibet sese habeant caetera in saecularibus litteris; quae seu vera seu falsa sint, nihil momenti afferunt, quod recte beateque vivamus. (ML 41. col. 599).

BREVIS SYNTHESIS

eorum praecipuorum quae lumine naturali perspiciuntur
in tractatu « De Deo creante ».

N.B. : *Supponi potest iam alibi demonstrata existentia Dei,
ut primae causae ex aliquibus effectibus cognitae.*

PROPOSITIO I. — Entium, extra Deum existentium, *ens totum* a Deo producitur. (Nam extra Deum non datur nisi ens per participationem : porro id quod est in aliquo per participationem derivatur ab eo in quo est per essentiam).

Corollarium : Ergo Deus omnia creavit.

PROPOSITIO II. — Illud quod totum ens causât, causât *simpliciter*. (Nam effectus non est tunc ut aliquid fiat *tale*, sed simpliciter *ut fiat, ut sit*).

Corollarium I. : Ergo effectus *per se* causae creantis est esse.

Corollarium II. : Ergo in creatione non potest dari causa instrumentalis. (Nam causa creans nihil praesupponit; ergo non supponit dispositionem inductam a causa instrumentali quia esse praesupponitur omnibus aliis).

PROPOSITIO III. — Forma effectus efficitur per formam causae, et forma *effectus per se* efficitur per formam, *quae constituat essentiam causae*. (Nam operari sequitur esse et natura est principium operationis).

Corollarium : Ergo causa creans agit per formam *essentiae* sui constitutivam seu existentiae.

PROPOSITIO IV. — In solo Deo forma essendi *seu esse* est constitutivum essentiae. (Nam in solo Deo essentia est esse).

Corollarium : Ergo Deus solus potest creare. (Saltem ut causa principalis; causa enim principalis debet habere in sua essentia formam per quam agit et *sibi* assimilât effectum suae actionis).

PROPOSITIO V. — In productione formae, quae sit vel possit esse *sine subiecto* (i. e. formae subsistentis), producitur *esse*

simpliciter (nam talis forma concipitur esse independenter a quolibet alio, unde sibi competit esse, nec potest ex aliquo fieri).

Corollarium I. : Ergo talis forma non oritur nisi per creationem.

Corollarium II. : Ergo angelus non generatur, sed creatur.

Corollarium III. : Ergo anima humana non potest fieri nisi per creationem.

PROPOSITIO V. — In productione formae materialis (i. e. non subsistentis), vel praesupponitur similis forma materialis quae eam generet, vel haec forma ponitur in esse simul cum materia et per ipsam venit esse composito (nam esse est per formam).

Corollarium I.: Ergo in prima inductione formarum, solus Deus potest esse causa formae materialis, quia Deus solus potest dare esse composito.

Corollarium II.: Ergo distinctio rerum (per formas specificas diversas) est a Deo.

Revelatio vero haec omnia etiam trahit atque insuper:

Docet mundum factum esse in tempore.

Docet hominem ex speciali dilectione divina processisse.

Docet primam mulierem ex primo viro ortum habuisse.

Docet eventus omni exceptione maiores primordiorum humanitatis.

SECUNDA PARS

De originali iustitia seu de statu primi hominis ante peccatum

Iam ex eo quod Deus creationem primi hominis cum tanta cura et dilectione perfecit, optima sane nobis et magna exspectanda sunt de statu primitivo Adami. In hac secunda parte, nostrum erit primam illam felicem hominis conditionem definire. Quod eo diligentius faciendum est quo magis notitia primi status protoparentis requiritur ut sciamus ex qua conditione deciderimus, et quaenam sit conditio nostra praesens. Cum autem systemata exstiterint quae contra doctrinam catholicam de statu Adami cum quadam interna logica conficta sunt, iuvabit illa primum per summa saltem capita *ex integro* exponere. In duas oppositas directiones horum systematum fautores processerunt : aut enim negaverunt data esse Adamo dona illa quae fides ei data esse praedicat; aut contra, haec dona prorsus concedendo, ea ad naturam hominis pertinere dixerunt; unde illi conditionem nostram primitivo *Adami statui aequalem*, hi autem non solum deteriores, sed etiam naturalibus et *essentialibus viribus destitutam* fecerunt.

INTRODUCTIO HISTORICA

§ i-

De Pelagianismo.

I. Historia. - Auctor haeresis pelagianae, *Pelagius* nomine tunc temporis satis vulgato, dicitur « Britannicus » ab Augustino et aliis, a Hieronymo autem refertur de progenie « Scoticae gentis,

de Britannorum vicinia » '. Bona eruditione munitus, tum in classicis tum in Christianis litteris, Romam venit, circa initium saeculi V, ibique famam optimi christiani sibi acquisivit¹. Ante Romam ab Alarico captam (410) composuit *Commentarios* breves in epistolas B. Pauli, in quibus iam venenum suae haeresis subdole sparsit³. Prius libros orthodoxos *de Trinitate* scripserat, quos tamen non habemus. Anno 411, iter fecit cum discipulo suo Caelestio, quem reliquit Carthagine, dum ipse in Palestinam perrexit. Caelestius autem, mox denuntiatus a Paulino diacono, qui S. Ambrosii familiaris fuerat, a synodo Carthaginensi iussus est ut septem articulos, e suis libris desumptos, damnaret : quod cum recusaret, a communione exclusus est, atque Ephesum se contulit. Pelagius vero, anno 415, coram duabus synodis causam suam defendit: in synodo *Hierosolymitana*, obtinuit ut nihil contra se fieret ; at mox in synodo *Diospolitana* damnationem non vitavit, nisi reprobando suas opiniones, non quidem ex corde, sed dolosa aequivocatione verborum utendo. Adversarium enim in Oriente S. Hieronymum invenerat. In Occidente autem, iam ab initiis rei, S. Augustinus contra novum errorem pugnabat.

Anno 416, coactum est concilium *Milevitanum* cum episcopis Numidiaie et *Carthaginoise* cum episcopis Novae Lybiae, impellentibus episcopis gallis Lazaro et Herote, et ab' utraque synodo renovata est damnatio doctrinae Caelestii et Pelagii. Tum Patres Milevitani tum Carthaginenses decreta sua ad romanum Pontificem Innocentium I miserunt, quae ab ipso confirmarentur. Et revera Innocentius cis rescribens anno 417, et etiam quinque episcopis qui separatim ad eum eodem sensu scripserant, zelum eorum laudavit et damnationem Pelagii approbavit*.

1 Incertum est utrum «gens scotica in hoc loco Hieronymi designet *Scotos* stricte dictos an *Hibermios* qui etiam Scoti audiebant, nec desunt quaedam indicia quae potius hoc alterum suadere videantur. Forte Pelagius ex Hibernia familia ortus, natus est vel saltem educatus in Anglia. CL Souter, *Pelagxtfs expositions*, t. I, p. 2.

2 CL S Augustinus, *de peccatorum meritis*, lib. 3, c. 1. ML 44 col. 185. - I

3 Ipse forte a Theodoro Mopsuesteno, qui pelagianas opiniones aliquando docuit, vel etiam a Rufino Syro errorem acceperat, ut narrat Marius Mercator, *Commonitorium*, nn. 1-2, ML 45, col. 1-1681.

4 Hac occasione, Augustinus loquens ad populum dixit. *c*lam enim de hac~ causa duo concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam. Inde etiam rescripta venerunt. Causa finita est. I tinam aliquando finiatur error!» *Serm*< 131, c. to ML 38, col 731. Epistolae Patrum sunt inter augusti-

Mox autem Innocentio mortuo, Zosimus, novus Papa, accepit 3 Caelestio et a Pelagio professiones fidei scripto redactas, et etiam ex ore Caelestii declarationes orthodoxiae et obedientiae erga decreta Innocentii I. Unde primum delusus, scripsit ad episcopos africanos in defensionem Caelestii, cuius accusatores, Lazarum et Herotein reprobavit ac munere episcopali destituit. Sed episcopi africani statim ad eum litteras miserunt, non tamen bono cum successu, ac deinde convenerunt, numero ducenti, in *concilium Carthaginiense XI71* (418), canonesque octo (vel novem) contra pelagianismum redegerunt, quos ad Zosimum direxerunt. Simulque imperator Honorius exsilio pelagianos plexit. Tunc Zosimus, re tota considerata insidiisque novatorum detectis, omnia iam contra Pelagium et Caelestium facta in unum collegit, approbavit, ad universam ecclesiam solemniter misit. Epistola Zosimi dicta est « *tractoria* »⁵. Caelestius ab Urbe discessit. Ab illo tempore de ipso Pelagio nil auditur.

Anno 419, iussum est ab Honorio imperatore ut episcopi damnationi pelagianismi subscriberent aut, si id recusarent, in exilium mitterentur. Quorum recusantium, non ita multorum, dux fuit Iulianus episcopus Eclani, in Campania, qui apud Theodorum Mopsuestenum et Nestorium se contulit, multaque ad defensionem pelagianismi scripsit; mortuus est circa an. 450. — Concilium *Ephesinum* simul nestorianismum et pelagianismum damnavit^{6,7}

II. Doctrina pelagiana tum de gratia, tum de peccato originali radicales errores continet, qui intime inter se connectuntur l. et sequenti ordine disponi possunt. Ante omnia, Pelagius extollit vires morales hominis in nostro statu praesenti. Iuxta ipsum, possumus vivere sine ullo peccato, ne veniali quidem: immo et hoc debemus, ne in gehennam mittamur. Ab bonum agendum Deus tamen nos adiuvat, sed auxilio non necessario, et tantum praebendo nobis *doctrinam* veritatis, vel proponendo *exempla* vitae iustae; non autem ipsam voluntatem tangendo, nam secus liberum arbitrium non remaneret. Deus quoque promisit nobis regnum

nanas, ML 33, epist. 175, 176; itemque rescripta Innocentii, epist. 181, 182.

⁵ Pauca fragmenta exstant: ML 45, col. 1730.

⁶ De connexionione inter utramque haeresim, cf. S. Prosper, ML 45, col. 1646.

⁷ Quod ad gratiam attinet accuratius exponitur in tractatu *De gratia*

caelorum, sed illud regnum nostris tantum meritis obtinetur, vel nostris tantum demeritis amittitur. Impossibile est igitur quod peccatum Adami nobis quidquam culpa vel poenae attulerit. Protoparentes hoc tantum sensu nobis nocuerunt quod *malum filium* nobis prae-buerunt. Proinde nec concupiscentia, nec ignorantia, nec dolor, nec mors veniunt a peccato Adami. Ipse Adam ante suum peccatum obnoxius erat concupiscentiae, ignorantiae, dolor, morti^{7bis}. Atamen novus Adam, Christus, habet quod in nobis reparet, sicut volunt Scripturae, et quidem duplici modo: primum *praedicatione* suae divinae doctrinae et *exemplo* suae vitae iustissimae: deinde merendo per mortem suam *remissionem peccatorum*; *nostrorum personalium* in baptismo, quae remissio ad modum amnistiae se habet, dummodo deinceps sine ullo peccato vivamus. Quapropter nec collatio baptismi pueris remissionem peccatorum dare, nec eis morientibus defectus baptismi beatitudinem auferre potest.

Hanc autem doctrinam, quamvis initio eam occulte et subdole diffunderet, Pelagius satis integram iam per suum *Commentarium in epistolas paulinas* resperserat⁸⁹. Deinde eam protulit in epistola sua ad virginem Demetriadem⁰ et in opere *De natura* cuius tantum fragmenta exstant. Caelestius scripsit *Definitiones* quae etiam, salvis quibusdam fragmentis, periire. Iulianus, de quo Augustinus ait: nisi dialecticam didicisses « pelagiani dogmatis machina sine architecto necessario remansisset »¹⁰, duas epistolas scripsit contra *Tractatorem* Zosimi, et deinde contra Augustinum: *Libros IV ad Turbantium* (419), et *Libros VIII ad Flo-*

^{7bis} Doctrina Iuliani de paradiso habetur in *Opus imperfectum*, l. 6, cc 25-30.

⁸ Commentarius ille, quem S. Augustinus eiusque coevi alii Patres legerant, quem u--que ad finem saeculi IX in manuscriptis bene multis invenire est, per totum medium aevum amissus est, et deinde tempore Renascendae cum operibus S. Hieronymi editus, quamvis nullus doctus eum hieronymianum esse unquam putaverit. Textus tamen operis (ML t. 30, in fine *operum S. Micron*.) valde corruptus erat. Sed recentes inquisitiones ad bonum textum reperiendum d'rectae felicem successum obtinuerunt, merito praesertim Alexandri Souter, qui in collect. «Texts and Studies.» edidit vol. IX *Pelagius's expositions of thirteen epistles of St. Paul*, t. I. *Introduction*. Cambridge, 1922; t. 2. *Text*. 1926.

⁹ Habetur in ML 30, 14-45.

¹⁰ *Contra Iulianum*, lib. 6, c. 11, n. 36. ML 44, col. 842.

rum 'b\ Quorum omnium textus et argumenta in decursu irae lationis, prout oportuerit, afferemus.

Coacti angustiis controversiae, pelagiani nonnulla de primitiva doctrina visi sunt mutasse, sed potius verbis quam re: *gratiam* enim admiserunt, sed nonnisi in doctrina et exemplo positam, *regnum caelorum* pueris non baptizatis decedentibus negaverunt, sed plenam beatitudinem vitae aeternae illis concesserunt. Iulianus, simul ac cohaerentiam doctrinae perfecit, eius naturalismum auxit, ac concupiscentiam, intra certos limites contentam, non dubitavit fateri bonam n.

§ 2-

Protestantes.

Lutjierus quidem centrum suae doctrinae posuit in theoria de *iustificazione*. Cum autem justificatio sit translatio de statu in quo peccatum Adami nos posuit ad statum ad quem redemptio Christi nos elevat, necesse fuit ut Lutherus de statu primitivo Adami et de consequentiis peccati eius cohaerenter cum suis placitis de iustificazione ac proinde contra doctrinam catholicam loqueretur. Porro haec summam docuit: iustitia primitiva Adami consistebat in perfecta harmonia corporis et animae et in intima relatione ad Deum, unde homo Creatori suo valde placeret. Haec autem dona, cum hac subiectione voluntatis, *pertinebant ad naturam humanam*, ut aliquid eius constitutivum. Propterea, sublatis his donis per peccatum originale in tota progenie Adami, nunc invenitur in dispositione contraria, radicaliter et intrinsece corrupta, incapax boni, et producens naturaliter actus per se graviter malos, etiam in iustis. Loco facultatis diligendi Deum, subintravit per peccatum originale positiva facultas contra Deum agendi, quae ad actum necessario transit. Unde peccatum originale est *aliquid positivum*, quaedam vis mala, quae nunc est de *essentia hominis*.

lobis cfr. G. de Plinval, *Recherches sur l'oeuvre littéraire de Pelage*, Rev. de Philol. LX (1934) p. i. ss.

11 L'nde fit ut Loues, qui quidem in hac materia multa falsa pro Pelagio contra Augustinum dicit, tamen concludat meliores partes in hac controversia cum S. Augustino remansisse: «... dass im pelagianischen Strcit letztlich doch auf Augustinus Scite das grossere Recht war- Lettfa-llen z. Stud. d. Dognunigcschichte, 1906, 4, pag. 432.

Haec autem bene cohaerent cum lutherana notione iustificationis : nec mirum, cum ex hac doctrina quodammodo profluxerint. Etenim, cum per justificationem non mutetur essentia hominis, impossibile est quod homo iustitiam intrinsecam accipiat cum justificatione; peccata non possunt nCc deleri, nec cessare: tantum possunt non imputari, iustificari igitur per Iesum Christum non aliud est nisi peccatoribus peccata non imputari, sed imputari eis iustitiam ipsius Christi per fidem in eius redemptionem. Haec est iustificatio *extrinseca*¹²¹³— Ex diametro haec doctrina pclagianismo opponitur: dum enim Pelagius deprimit statum Adami ut praesentem statum nostrum extollat, Lutherus agnoscit privilegia protoparentis, eaque ita concipit ut ex eorum amissione sequatur radicalis, essentialis, intrinsece *insanabilis corruptio* hominis lapsi. Ceterum Lutherus *nec in nobis nec in Adamo* nec in ulla creatura liberum adesse vel adesse posse arbitrium admittebat.

Calvinus paulo mitius de consequentiis peccati originalis locus est; tamen vires hominis lapsi ita extenuavit ut eas in ordine morali ad actum bonum transire posse negaret. *In Adamo* liberum arbitrium exstitisse concedit. Deinde satis logice ex lutheranismo deducit haec tria: iustificati habent certitudinem non solum suae justificationis, sed etiam salutis; iustitia imputata amitti nequit; baptismus non est necessarius ad salutem¹⁴.

Textus Protestantium infra adducemus. Sectae diversae aliae alia in primitiva doctrina mutaverunt. Immo factum est ut Protestantes multi ad *liberalismum* magis magisque vergentes puro rationalismo adhaeserint, bonitatem nativam hominis praesentis professi sint, et *ultra Pelagium* processerint¹⁵¹⁸.

¹² De qua plura in tractatu *De gratia*.

¹³ De doctrina Lutheri, vide Moehler, *Symbolik*, 1832 (optimum opus cuius versiones italice et gallice exstant: t. I, cap. 1 et 2); Grisar, *Luther*, t. I, Freiburg i. B. 1911, XIV, 3; art. *Luther* in Diet. Théol. (Paquier) col. 1212 sqq.

¹¹ Cf. Bossuet, *Histoire des variations des églises protestantes*, livre 9, c. 1-3. Moehler, *Symbolik*.

¹⁸ Cf. Balmès, *El protestantismo comparado con el catolicismo*, t. I, c. 9. Recentissime ipsi theologi anglicani plura ediderunt in quibus negativae opiniones de Veteri Testamento inveniuntur, et principia rationalistica enuntiantur. — Cf. etiam in The Month, Nov. 1928, sententias collectas a diario *Daily Telegraph*. Multa pclagiana habentur in *Doctrine in the Church of England, the report of the Commission on Christian Doctrine...*, London, 1938.

§ 3.

Baius.

I. Doctrina. — Baianismus in praesenti quaestione nihil fere a protestantismo timido ac larvato differt. iuxta Baium enim primus homo creatus est quidem in perfecta innocentia, quae constabat tum ex inhabitatione Spiritus sancti et unione caritatis cum Deo, tum ex perfecta obedientia appetitus sensitivi et motuum corporis erga rectam rationem. Sed haec dona non erant aliquid « supernaturalale, id est *naturae nostrae indebitum*, et Creatoris munificentia nostrae integritati ad ornatum liberaliter adiectum >ie; nec tamen erant aliquid constitutivum naturae, ex principiis eius resultans, sicut ex essentia animae facultates dimanant; sed erant aliquid *necessario requisitum*, quamquam superadditum principiis constitutivis naturae atque a Deo datum, ne natura humana in se mala ac proinde indigna quae a Deo crearetur prorsus existeret. Nihil igitur gratiae proprie dictae in hoc primitivo statu fuisset, nec in dotibus animae et corporis protoparentum, nec in principiis actionis eorum, nec in ipsa gloria quae ut merces bonorum actuum concessa esset; sed *omnia essent debita* vel naturae, vel meritis hominis. — Per peccatum vero Adami sublata est naturae humanae haec innocentia, nempe amor Dei et submissio appetituum et corporis rationi. Eo ipso, natura humana facta est mala: caret enim bono ei absolute debito. Cuius boni loco, nunc adest *concupiscentia*, quae est moraliter mala, et proinde ubicumque est, *est peccatum*, non quia propter culpam Adami orta est, sed simpliciter in seipsa et propter seipsam. Haec concupiscentia est *ipsum peccatum originale*. Manet quidem in iustis; sed tamen eis non amplius dominatur; non impedit quominus valeant actus caritatis ponere: ac proinde cum non dominetur, non imputatur. In his autem qui nondum iusti facti sunt, concupiscentia dominatur ita ut non possint nisi peccare; non habent libertatem indifferentiae nisi ad actus vitae physicae, ut sunt comedere, bibere, domus fabricare, et similia; in ordine morali gaudent *sola libertate coactio-*

e De prima hominis iustitia, c. 3. Baius videtur ponere dona supernaturalia inter ea quae consequuntur naturam (ad naturam pertinent *consecutive*). Cfr. F. Lht, *La question des rapports entre la nature et la grâce, de Baius au Synode de Pistoie*, FontaineTEvêque, 1934, p. 100. — Vide etiam P. H. nE Luhec, *Supernaturel*, qui ponit errorem Baii in eo quod diceret gratiam et gloriam ex stricte iustitia naturae innocenti deberi

>iis, id est voluntarie agunt, quamquam aliud velle nequeunt. Etiam iusti, caritate moti, nonnisi libertate coactionis donantur; immo non semper accipiunt potestatem quae sufficiat ad vitandum peccatum mortale. Justificatio autem non consistit in sola remissione peccatorum per sacramenta colata sed requirit exercitium virtutum per actus caritate inspiratos.

Baius igitur a Luthero differt in quantum admittit meritum, efficaciam sacramentorum, libertatem in ordine physico; sed cum eo fere concordat in exaggeranda impotentia morali hominis lapsi et in neganda supernaturalitate donorum Adami.

II. Historia. — Baius (Michel de Bay) natus erat anno 1513 in Belgio (in pago *Melin* nomine). Studuit Lovanii et iam a iuventute visus est proprio sensui nimis addictus. Iam ab anno 1550 incepit docere in universitate Lovaniensi, et mox cum suo amico Iohanne Hesselis vias novas inire, nova-sque suas doctrinas spargere. Parvi pendens opera scholasticorum, ad Scripturam et Patres se convertebat ut theologiam renovaret. Cum nova doctrina mentes multorum turbaret, appellatum est ad Sorbonnam, quae anno 1560 theses 18 baianas damnavit. Attamen Baius et Hesselis missi sunt (1563) ad concilium Tridentinum ut theologi regis Hispaniarum; qui ita Patres concilii adversos sibi invenerunt, ut nonnisi festinato profectu damnationem effugerint. Anno autem 1567 S. Pius V, bulla «Ex omnibus afflictionibus», damnavit 79 propositiones Baii notando eas «quamquam nonnullae aliquo pacto sustineri possent, in rigore et proprio verborum sensu ab assertoribus intento haereticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, et in pias aures offensionem immittentes *respective*». In hac damnatione, de qua saepissime in theologia sermo recurrit, duo sedulo considera: *primum*, quod unaquaeque propositio damnata meretur aliquam ex notis in fine inflictis; at non dicitur quae nam sit propria nola affigenda unicuique propositioni; nempe, propositiones notantur *respective*; *deinde*, quod sensus evidens ex ipsis verbis est has propositiones damnari, si sumantur *in rigore* et sensu ab assertoribus intento (nam nonnullae *aliquo pacto* sustineri possent), et proinde quod Baiani verum sensum torquebant, cum conarentur intelligere nonnullas propositiones posse sustineri in sensu ab assertoribus intento, et ideo ponerent comma seu virgulam solum post verbum *ia lento* 17. Baius scripsit ad Summum

17 Haec quaestio vocabatur de *commate* /dano. In bulla, comma nullibi aderat.

Pontificem (1569) apologiam suam adversus bullam aliisque modis seipsum detendit. At Pius V confirmavit bullam, silentiumque Baio imposuit, qui se submisit (1571) et rnox cancellarius Universitatis Lovaniensis renuntiatus est (1575). Postea tamen, perseverante Baii aliorumque pertinacitate, Gregorius XIII confirmavit bullam Pu V et commisit P. Francisco Tolet o S. I. ut rem finiret. Tunc Baius subscripsit damnationem propositionum bullae, et confessus est plurimas earum in suis libris inveniri « etiam in eo sensu in quo reprobantur » (an. 1580/ Nec propterea totaliter abstinuit a fovendis suis doctrinis; attamen videtur subscripsisse propositiones universitatis Lovaniensis suis contradictorias. Tandem in pace Ecclesiae mortuus est, anno 1589¹⁸

§4-

De Iansenismo.

I. Historia. — I a n s ë n i u s baianismum e cineribus excitavit et in systema omnibus numeris absolutum redegit. Cornelius I a x - SENIUS (1585-1638) ¹⁰, natus in oppido Ackoy in Batavia, studuit Lovaniis, apud Patres S. I. ac deinde Parisiis, ubi se amicitia coniunxit cum Ioanne Vergerio (Jean du Vergier de Haurannei qui postea factus est abbas monasterii pictaviensis N. *Cyrani* et S a x - CYRANUS nuncupatus. Hi duo amici, dein Baionae simul commorantes (1612-1614), consilium inierunt reformandae Ecclesiae secundum sua placita. Cum autem Iansenius Lovanium rediisset, accepit a Iacobo I a n s o n i o (Janson) novam interpretationem S. Augustini, qua Doctor Hipponensis in materiis de gratia tum Iesuitis tum Dominicanis oppositus ostendebatur²⁰. Cum novità igitur oculis iterum atque iterum Augustinum legit, summamque com-

¹⁸ Cf. L. v. P a s t o r, *Geschichte der Päpste*, Bd. VIII (Pius V), c. 3, n. 2, Freiburg, 1923, p. 267-278. — Jansen S. I. Baius et le Baianisme, Louvain, 1927. — A. D q Meyer, *Les premières controverses jansénistes en France*, Louvain, 1917. — F. L i t t, *La question des rapports entre la nature et la grâce...*, Fontaine-l'Évêque, 1934.

” Cave ne illum confundas cum Cornelio Iansenio, illius avunculo, qui fuit episcopus *Gandavensis* et scripsit *Commentarios in Scripturam* vere laudandos.

²⁰ Scribebat Iansenius Vergcrio, an. 1620: «Quand toutes les deux écoles, tant des Jésuites que des Jacobins, disputeraient jusqu'au bout du jugement... ils ne feraient autre chose que s'égarer davantage ».

posuit eius doctrinae. Anno 1635, renunciatus est episcopus *Yprensis*; at mox, anno 1638, peste mortuus est. Opus tamen eius perfectum erat et ab amicis statim, ex commissione a Iansenio data, typis mandatum est sine ulla mutatione. Prodiit anno 1640 cum titulo: *Augustinus, seu doctrina S. Augustini de humanae naturae sanitate, aegritudine, medicina, adversus Pelagianos et Massilienses*. Primus tomus agit de haeresi pelagiana; secundus de iustitia originali, de natura lapsa, de natura pura; tertius de gratia Christi Salvatoris. In fine operis, auctor se submittit iudicio Ecclesiae; propterea ipse non meretur nomen haeretici, etsi doctrinam haeticam docuit

Augustinus Iansenii, vix editus, ferventes controversias suscitavit. Iam ab anno 1641, damnatur a § *Inquisitione*; anno 1642, prohibetur ab Urbano VIII²². Cum tamen doctrina Jansenii strenuos defensores in Gallia invenisset, Sancyranum nempe et Antonium Arnaldum necnon horum amicos solitarios *Portus Regalis* et religiosas eiusdem nominis, episcopi galli octoginta quinque scripserunt ad Innocentium X denuntiantes Iansenismum in quinque propositiones redactum²³. Quinque propositiones damnatae sunt omnes *ut haeticae* in constitutione Innocentii X « Cum occasione », ann. 1653. Tunc Iansenistae damnaverunt has propositiones, sed contenderunt eas non inveniri in libro Iansenii nisi in sensu orthodoxo S. Augustini. Innocentius X declaravit propositiones damnatas esse *in sensu Iansenii*. Ideo *Iansenistae*, suadente Arnaldo, distinxerunt quaestionem *iuris* et *facti*; quoad quaestionem iuris, nempe utrum talis propositio sit damnanda, iudicium S. Pontificis est infallibile; quoad autem quaestionem facti, utrum scilicet talis propositio sit in hoc libro in sensu damnato, iudicium Pontificis non est infallibile; sufficit igitur ut cum *silentio obse-*

²¹ Hic sensus sublectionis erga Ecclesiam apertior apparebat in testamento auctoris quod editores initio libri posuerunt, sed de cuius audientia inter peritos disputatur.

²² L. v. Pastor, *Geschichte der Päpste*, Bd. XIII, 2, c. 7, n. 3, Freiburg B.t 1929, p. 630-699.

²³ Dum Iansenius renovationem Ecclesiae per mutationes in *doctrina* tentabat, amicus eius Sancyranus potius praxim et *disciplinam*, quam antiquam dictitabat, instaurare conatus est; scripsit contra Patres S. I., formavit asseclas *Portus Regalis*; in carcerem coniectus per quatuor annos (1638-1642), mortuus est anno 1644, relinquens Ant. Arnaldo (dicto *le grand Amould*) sceptrum factionis. Hic iam scripserat ad severitatem instaurandam in administratione sacramentorum poenitentiae et eucharistiae librum *De la fréquente communion* (1643).

quioso accipiatur. Ut hoc effugium auferretur, Alexander VII definivit, propositiones damnatas esse *w sensu a Jansenio intento* 24; et primum episcopi ac deinde Alexander VII (1664) formularium a Iansenistis subscribendum imposuerunt, quod subscribere etiam quatuor episcopi renuerunt. Pax interim *Clementina* facta est (1669), cum quatuor episcopi, quorum dux erat Pavillon episcopus Aletensis (Alep), formulario subscripserunt litteris publicis, dum tamen secretis documentis distinctionem iuris et facti retinebant, et a Clemente IX sunt reconciliati 25.* Attamen pax nonnisi apparens fuit et Iansenismus multos asseclas retinuit in Gallia, Belgica, Neerlandia. Unde Alexander XIII decreto S. Officii an. 1690 propositiones Iansenianas 31 damnavit et Clemens XI confirmavit decreta suorum praedecessorum bulla « Vineam Domini » (1705) 26.

Mortuo Arnaldo (1694), Quesnellus oratorianus ei successit. Hic scripserat *Novum Testamentum* notis et reflexionibus illustratum, quae venenum Iansenisticum diffundebant. Quo vero illud opus iam a se per Brevem (1708) reprobatum efficacius damnet, Clemens XI celebrem constitutionem « Unigenitus » publicavit, qua propositiones 101 prohibebat. Quidam episcopi appellarunt de Romano Pontifice ad futurum concilium generale, et « appellantes » vocati sunt. Postea *synodus Pistoriensis* errores Iansenianos renovavit; ideoque damnatus est a constitutione Pii VI (1794) « Auctorem fidei » qua 85 propositiones exponuntur, refutantur, prohibentur cum notis ad singulas appositis. Post gallicam revolutionem, paulatim in plerisque locis Iansenismus evanuit; tamen adhuc viget in Hollandia in schismatics ecclesia Ultraiectensi (Utrecht) 27.

II. Doctrina. — Quod ad doctrinam attinet Iansenius admittit in Adamo dona iustitiae, integritatis, immortalitatis et alia,

24 In constitutione « Ad S. B. Petri Sedcni », an 1656.

25 Videtur quod Clemens IX non penitus documenta secreta restrictiva ignoraverit; sed dissimulavit pro bono pacis, vel quia sufficiens iudicavit attendere ad litteras publicas, vel forte quia intellexit episcopos reservasse tantum quaestionem de mente ipsius Iansenii, non de *sensu obiative expresso* in libro eius.

20 Occasio fuerat *casus conscientiae* a 40 professoribus Sorbonae soluto iuxta mentem Iansenisticam. — Vide Pastor, *op. laud.*

27 In Gallia, unus vel alter scriptor invenitur qui partes Iansenistarum integre suscipiat: sic Gazier, *Histoire générale du mouvement janséniste*,

non tamen ut vere superantia exigentias naturae; agnoscit in protoparentibus plenam libertatem indifferentiae, etiam sub motione gratiae. At per peccatum Adami haec omnia sublata sunt. Homines enim nascuntur cum concupiscentia. Porro concupiscentia, quamquam non est peccatum originale (et in hoc Iansenius a B₁₀ se avertit), tamen motus concupiscentiae est peccatum atque ita est poena peccati et radix peccati ut impossibilem reddat *quemcumque actum moraliter bonum*, nisi per gratiam sanetur. Ante gratiam fidei homo non potest nisi peccare. Gratia autem consistit in *bona delectatione victrice*, quae numquam caret suo effectu; nec datur amplius gratia sufficiens tantum, scilicet gratia cui resisti possit, cum libertas quae relinquitur post peccatum Adami non sit amplius libertas indifferentiae, sed tantum coactionis. Augustinus enim ideo Semipelagianos reprobavit quia libertatem indifferentiae ponebant. Sed haec gratia *non datur omnibus*, ne quidem omnibus iustis. Quibus gratia non datur resurgendi vel perseverandi, eorum salutem Deus non vult, *nec pro eis Christus mortuus est*. — Iansenistae posteriores verbotenus aliquam gratiam sufficientem introduxerunt; sed etiam alios errores circa constitutionem Ecclesiae addiderunt.

In hac nostra tractatione, veritatem catholicam contra praedictos errores vindicaturi, primum agemus de statu ipsius Adami, deinde de statu in quo fuissent homines si Adam non peccasset, ac tandem de statu naturae lapsae.

QUAESTIO PRIMA

De statu ipsius Adami

Quatuor quaeremus: Primo, utrum primus homo fuerit creatus in gratia sanctificante (Qu. 95, art. 1).

Secundo, utrum primus acceperit donum integritatis (*Ibid.* art. 2 et 3).

Tertio, utrum primus homo acceperit donum immortalitatis (Qu. 97).

2 vol. Paris, 1922. Saepius viri nonnulli litterarum studiosi affectum et sympathiam erga iansenistas exprimere solent, non quod eorum opiniones teneant sed quia inter iansenistas vel amicos iansenistarum aliquando inventi sunt magni scriptores Pascal, Racine et alii.

Quarto, utrum primus homo acceperit alia dona (Qu. 94, Qu. 96. Qu. 102).

Ac simul ostendemus haec dona fuisse gratuita.

Articulus primus

Utrum primus homo fuerit creatus in gratia sanctificante.

Cfr. S. Bonaventura, 2 dist. 26 ss. — S. Bellarminus, *De gratia frinii hominis*, cap. 5-7. — Suarez¹ *De opere sex dierum*, lib. 3 — Petavius, *De opificio sex dierum*, l. 2. — Dominicus Soto, *De natura et gratia*. — Ripalda, *De ente supernaturali*, t. 3, i. 1, disp. 8. — Scheeben, *Dogmatik*, III, n. 333 ss. — Palmieri, *De ordine supernaturali*, th. 19. — Jans² *Sum. theol.*, t. 8, p. 12 ss. Etc.

§ 1.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. Gratia sanctificans est ille effectus dilectionis divinae quo creatura rationalis intrinsece ordinatur ad finem intuitivae visionis Dei. Est forma quaedam animae inhaerens ad modum habitus entitativi. qui in ipsa substantia animae subiectatur, et ex quo effluunt in potentias virtutes infusae, ac specialim caritas, qua homo habitualiter adhaeret Deo. Gratia sanctificante homo est iustus intrinsece, filius Dei adoptivus, haeres regni caelorum, templum Spiritus Sancti, intima natura gratiae sanctificantis in alio tractatu describitur¹. Hic satis nobis erit quaerere utrum primus homo gavisus sit amicitia divina et ad vitam aeternam beatae visionis fuerit destinatus; et hoc sive in ipsa creatione, sive saltem ante peccatum; utrum deinde talis status sit proprio nomine *gratia*, seu donum simpliciter et stricte indebitum seu *supernaturale*. Quid sit autem *supernaturale*. convenit nunc accuratius declarare.

A. — Generaliter loquendo, *naturale* est alicui enti id quod continetur intra ambitum naturae eius: *supernaturale* est id quod ultra hunc ambitum extenditur.

¹ Cf. v. g. Billot, *De gratia Christi*, th. 7. Ed. 3*. Ramae, 1923. pag. 138 ss.; v. d. nostrum *Tract. de Gratia divina*, Romae, 1938, pag. 172 ss.

² C. Boye & S. I. *De Deo creante et elevante*.

Porro ea quae continentur intra ambitum alicuius naturae triplicis generis sunt :

1° pertinent ad naturam tum principia essentialia *constitutiva* huius naturae, tum ea quae ex his principiis necessario dimanant. Hoc modo anima et corpus, intellectus et voluntas, onineque facultates sensitivae et vegetativae sunt nobis naturalia;

2° pertinent ad naturam ea quae *ex viribus naturae* assequi possumus: sunt *consecutiva* naturae. Sic scientia quam homines acquirunt exercitio sui intellectus est eis naturalis;

3° pertinent ad naturam ea sine quibus natura non posset perungere ad finem ad quem proportionem habet, ad finem nempe mensuratum per suas potentias naturales. Quod etiam exprimitur dicendo: naturalia sunt ea quae a natura *exiguntur*. Haec sunt naturalia exigitive. Sic motiones et dispositiones divinae necessariae ad hoc ut natura humana attingere posset finem suum naturalem essent ordinis naturalis.

Est igitur naturale quidquid vel ad principia, vel ad vires, vel ad exigentias naturae pertinet. Brevius : *naturale est quidquid est naturae debitum*.

B. — Quidquid accidit naturae *ultra debitum*, vocatur *supernaturale* Ibis. Quod tamen multipliciter dividitur. Ut incipiamus a divisione maxime radicali, dicendum est quod supernaturale est quod substantiam, vel est tantum supernaturale quoad modum.

1° *Supernaturale quoad substantiam*, illud est quod dat *intrinsecam proportionem* ad finem ultra debitum, seu ad finem qui excedat proportionem naturae. Est igitur supernaturale ratione causae *formalis*. Ostenditur in alio tractatu quod *finis beatæ visionis* Dei excedit proportionem naturae humanae, immo cuiusvis naturae creatae vel creabilis. Tum igitur visio intuitiva Dei, tum quidquid ordinatur ad illam visionem dando proportionem ad illam, nomine supernaturalis quoad substantiam decoratur. In praesenti articulo diiudicandum erit utrum gratia sanctificans sit hoc modo supernaturalis. Id quod de donis Spiritus sancti, et de actibus ex illis habitibus procedentibus valebit. Tale supernaturale vocari potest *deificans*, nam dat proportionem ad bonum proprie divinum visionis intuitivae, ac proinde affert consortium divinae naturae.

2° *Supernaturale quoad modum* illud est quod in facto esse non dat formam quae ordinet ad finem ultra debitum, sed quod

Ibis De vocabulo, vide H. de Lubaç, *Supernaturel*, p. 325 ss.; *Analecta Bollandiana*, 1013, p. 305 (J. Mercati),

ht suo fieri excedit exigentias naturae. Iste supernaturalis rationis causae *efficientis*. Hoc titulo omnia miracula sunt supernaturalia. Donum autem naturale quoad modum excedit naturam: *vel* quia natura *nullo modo* ad illud, ratione eius essentiae, pertingere potest, ut esset v. g. revelatio eventus naturalis sed futuri et contingentis (quandoque haec species supernaturalis *quoad modum* vocatur naturale *quoad substantiam*, sensu scilicet diverso a supernaturali quoad substantiam iam descripto); — *vel* donum naturale quoad modum excedit naturam *ratione subiecti* in quo est; sic visio naturalis, si contingat caeco; — *vel* donum naturale excedit naturam quoad ipsum *modum productionis* tantum, ut si sanatio quaedam, quae viribus naturae non nisi lente admodum obtineri possit, in instanti perficiatur.

Haec divisio est completa et irreductibilis; nam vel bonum aliquod pertinet ad naturam, et est naturale; vel non, et est supernaturalis. Supernaturalis autem vel ordinatur ad finem non debitum, et tunc est naturale quoad substantiam; vel non, et est naturale quoad modum. Supernaturalis autem quoad modum est in seipso aliquid supra naturam, aut non in seipso, sed relate tantum ad subiectum, vel saltem ad modum effectus 2.

Nota bene. — a) Praeter hanc divisionum quam nos principalem habemus, sunt in usu aliae distinctiones quae ex alia ratione procedunt et quae suam utilitatem habent. Quandoque enim distinguitur inter naturale *simpliciter* vel *absolute* et naturale *secundum quid* vel *relative*. Naturale simpliciter illud est quod excedit vires et exigentias *cuiuscumque naturae creatae*, et hoc quocumque modo, sive dando proportionem ad finem supernaturalem, sive non; dum naturale secundum quid illud est quod superat quidem vires et exigentias *alicuius naturae*, sed non omnis naturae creatae. Immortalitas, v. g. homini corruptibili non debetur: debetur autem spirituali creaturae. Quidquid est naturale quoad substantiam est etiam naturale simpliciter; sed naturale quoad modum potest esse sive naturale simpliciter, ut cognitio futuri contingentis, sive naturale secundum quid, ut immortalitas concessa homini.

/;) *Praeternaturalis* non eodem modo ab omnibus intelligitur.

' Cf. Suarez, *De gratia*, i. 2, c. 4, nn. 1-4. — Ioan. a S. Thoma, *De orationibus*, c. 20, art. 1, ad object., n. 4 — Salmanticenses, *De gratia*, tr. 14, d. sp. 3, dub. 3. n

quamquam ab omnibus ponitur ut aliqua divisio supernatural[^]. Alii vocant praeternaturale id quod est supernaturale secundum quid. Alii autem, et quidem torte utilius, praeternaturale dicunt id quod quidem est super exigentias naturae, sed tamen perficit aliquam potentiam naturalem in suo ordine, ut est, verbi gratia, scientia quaedam infusa. Sed hoc videtur reincidere in sensum *supernaturalis quoad modum*; et in hoc sensu praeternaturale accipiemus⁴⁵

c) Quandoque *naturale* dicitur quidquid *a nativitate* habetur. etiamsi exigentias naturae superet.

d) Quandoque fit distinctio inter *substantiam* et *modum actus*, ita ut substantia significet *genus aliquod commune* diversis speciebus actuum, et modus significet *differentiam specificam* qua genus contrahatur ad speciem determinatam. Sic in actu supernaturali caritatis consideratur amor Dei in genere, qui etiam invenitur in actu amoris naturalis, et haec est substantia actus; et id quo die actus amoris contrahitur ad speciem actus supernaturalis vocatur modus eius, nempe modus supernaturalitatis⁶. Sed sensus non est quod supernaturale accidentaliter tantum afficiat actum, et non essentialiter. Proinde haec distinctio bene applicatur ad actum supernaturalem quem supra vocavimus supernaturalem quoad substantiam: talis actus enim considerari potest secundum id quod commune habet genericum cum simili actu naturali (et haec est *substantia* eius), aut secundum quod est supernaturalis (et hic est *modus* eius).

Nota tandem nostris definitionibus nihil praeiudicari circa controversias quae inter catholicos aguntur sive de essentia potentiae obediuntialis quam omnes ponunt in natura relate ad supernaturale quoad substantiam, sive de specificatione actuum supernaturalium.

11. Opiniones. A. *Pelagiani* non admittebant primum hominem donatum esse ullo auxilio intrinseco habituali, nec intrinseca naturae elevatione, ac proinde dicendi sunt negavisse gratiam sanctificantem hominibus. Attamen, ipse Pelagius, saltem necessitate controversiae compulsus, admisit baptismo obtineri non solum remis-

⁴⁵ Ita videtur Palmeri, *De ordine supernaturali* th. q. Pratiq. pag. 10. vMH

⁶ Suárez, *De opere sex dierum*, lib. 3, c. 12, n. 22.

⁵ Cfr. *Tractatus de gratia*

donem peccatorum, sed etiam adoptionem filiorum, consecrationem, ac ius ad *regnum caelorum*, ut distinctum a vita aeterna quae ■miris sine baptismo decedentibus concederetur. Proinde consequens est ut admiserit in Adamo *aliquam destinationem gratuitam ad finem aliquo modo superantem lura stricta naturae* et a Deo benigne promissum. Sed ad hoc regnum caelorum obtinendum nihil aliud requirebatur nisi bona opera ex solis viribus naturae praestita °.

/>. *Protestantes* totis viribus admiserunt Adamum constitutum esse in iustitiae statu, qui toto caelo e statu praesenti nostro distaret. At contenderunt originalem iustitiam essentialiter pertinere *ad naturalia hominis*. Sic ait *Lutherus* : « Quin hoc statuamus iustitiam non fuisse quoddam donum, quod ab extra accederet separatum a natura hominis; sed fuisse vere naturalem, ita ut natura Adae esset diligere Deum, credere Deo, agnoscere Deum etc. *Haec tinn naturalia fuere in Adamo, quam naturale est, quod oculi lumen recipiunt* » T. b'.x hac tamen iustitia, Adamus, si non peccasset, «cum posteritate sua esset translatus ad aeternam et spiritualem vitam »s.

C. *Baius*, quamquam non ponit primitivam sanctitatem inter constitutiva naturae, eam tamen ponit inter ea quae *debentur naturae* ne sit manca, misera, opus Creatore indignum. Dicit enim « hominem sic initio conditum esse rectum ut iustitia, pietate et ceteris Spiritus Sancti charismatibus repletus fuerit. Ceterum quod haec fuerit *naturalis eius conditio*, cuius semper necessario sit absentia malum, et non jiotius indebita quaedam humanae naturae exaltatio»⁷. Dat rationem: «Nam quemadmodum sanitas corporis primarum est proportio qualitatum, quae quando contra naturam vitatur. statim nascitur infirmitas, sic naturalis animae sanitas legitima est omnium partium eius obedientia » 10. Proinde gratia Adami fuit *naturalis* proprio sensu et non solum quia a nativitate haberetur. In nobis autem gratia, iuxta Baium, hoc sensu potest vocari supernaturalis quod *naturae lapsae iam non debetur*: «Tamen habere fidem, habere caritatem, et ad pristinam iustitiam esse reparatum,

^ Cf. Auc. i sT., *Opus imperf.*, lib. I. c. 02; *De gratia Christi*, c. 30. — Pft a vii--., /)<' *Priagianorinn et semip. dogmatum historia*, cc 4. 5 ct 6. Ed Vives, t 4, pag. 61K sqq.

7 *Commentarii in Genesim*, 1535-1545, &.. Weimar, t 42, pag 124.

* *Ibid.* pag. 42.

* *De pruna hominis iustitia*, c. 4.

Ibid. c. 6.

est gratiae fidelium, eo modo quo sanitas corporis gratiae est, cum neque viribus naturae, neque opera medici reparari potest; sed *sola creatoris beneficentia redditur*, non quod res sit supernaturalis, aut naturali hominis integritati superaddita; sed quod ipse efficiendi modus, atque ratio secundum nativam operandi virtutem in rebus creatis non inveniatur » II. Gratia in nobis igitur est supernaturalis *quoad modum*, ut visio caeco restituta *2. Opera bona naturalia Adarui *meruissent vitam aeternam*, eademque opera, in quocumque statu, dummodo fiant, merentur vitam aeternam, neque ad hoc indigent ulla elevatione.

D. fansenius similia recantavit, contendendo Deum non potuisse creare hominem sine gratia sanctificante et effusione caritatis. Cum enim, iuxta Iansenium, non possit esse in homine nisi *amor evitatis* quo in Deum fertur aut *amor concupiscentiae* quo in peccatum inclinatur, homo innocens non potuit sine caritate creari, non quod ipse ius iustitiae ad hoc haberet, sed quod hoc Deus debuit suae sapientiae, cui non minus quam suae iustitiae consulit. Profitebimur, inquit Iansenius, « gratiam dilectionis Dei verissimam retinere rationem gratiae, quamvis Deus illam nullo iustitiae debito, sed ex condecencia infirmitatis creaturae, *ex lege suae sapientiae* suaeque benignitatis et sanctitatis et misericordiae propriaeque rectitudinis creaturae innocenti largiatur, ne alioquin omnia peccata et dilectio eius in inferiora diffluens, in ipsum resolvantur Deum»¹¹. Indignanter pronuntiavit: « Perspicuum est *non posse* naturam rationalem sine dono gratiae supernaturalis institui » u.

E. Addi potest quod Hermes, simul ex Baio et ex Pelagio quaedam assumendo, suam doctrinam confecit; posuit nempe statum Adami nonnisi in possibilitate et facilitate observandi ordinis moralis *naturalis* constituisse, propter dominium rationis super concupiscentiam. Ex bonis autem operibus hominis sequebatur dilectio Dei erga hominem; et haec est gratia, aliquid scilicet *consequens bonum opus*, non praeveniens, non efficiens.

¶ Tandem *Protestantes quidam liberales et modernistae* voverunt christianismum postulari a natura nostra: Schleiermacher, etc.

11 Ibid. c. 10.

12 Cf. Ripalda, *De ente supcni*¹² t. j, lib. 1, disp. 8, sect. 1.

¹³ De statu purae naturae, lib. 1, c. 20, Xugustinus, t. 2, 1640, coi. 781

14 *ibid.* c. 4, coi. (X)8.

IU. Documenta Ecclesiae. *Concilium Tridentinum* ita incipit declarationem suam de peccato originali : « Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim *sanctitatem et iustitiam in qua constitutus fuerat*, amisisse, incurrisseque per offensam praevaricationis huiusmodi iram et indignationem Dei atque ideo mortem anathema sit »¹. *Concilium Arausicanum II* in canone 19 § eandem doctrinam tenet¹⁷ : « Natura humana, etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuvante, servaret : unde cum sine Dei gratia salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit? »¹⁸ *Iustitia* autem, salus, de qua loquuntur concilia, haec est quae nobis per baptismum restituitur, et quae sine dubio est gratia sanctificans : ex stylo enim conc. Trid.. iustitia est gratia sanctificans¹⁹.

De *supernaturalitate* autem huius gratiae Adami documenta sunt : i^o Propositiones Bani damnatae : 21 « Humanae naturae sublimatio et exaltatio in consortium divinae naturae debita fuit integritati primae conditionis, et proinde *naturalis dicenda est* et non supernaturalis. — 23 Absurda est eorum sententia qui dicunt hominem ab initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturae suae fuisse exaltatum, ut fide, spe et caritate Deum supernaturaliter coleret. — 24 A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia, quae ad *pelagianismum* reficienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturae superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus et ad Dei filium adoptatus »²⁰ 2° Pro-

¹ Denz. 788.

¹⁶ Denz. 192.

¹⁷ Nec timendum est quod approbatio concilii huius particularis a Bonifacio II non se extendat ad illud punctum, ut quidam timent v. g. Palmieri, p. 180. Agitur enim de re *essentiali* in confessione Patrum *Arausicanorum*, quam Bonifacius approbavit : cf. Cavallera, *Thesaurus*, n. 858 : « suprascriplam confessionem vestram consentaneam catholicis patrum regulis approbamus ». — Ceterum P. Palmieri videtur tantum cogitare de alia quaestione, utrum scilicet Adam fuerit in gratia constitutus in ipso momento creationis ; et revera de hoc fuit controversia multo post concilium Arausicanum II.

¹⁸ Denz. 102.

Cf. ses. VI, c. 7. Denz. 799.

Vide etiam 26^a, quae determinat 2^a. Denz. 1021 sqq. Cavallera disposuit propositiones Bani secundum materiam, *Thesaurus*, 803

positio damnata ianscnistae *Quesnellii* 35 «Gratia Adami est sequela creationis et erat debita naturae sanae et integrae»-l.

3. Tandem doctrina *synodi Pistoriensis* de statu Adami, declarata est in Bulla «Auctorem fidei». «quatenus complexive accepta innuit statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanae naturae, non gratuitum Dei beneficium: falsa, alias damnata in Baio et Quesnellio, erronea, favens haeresi Pelagianae» 224

In concilio *Vaticano* docetur ordinatio hominis ad finem supernaturalcm. In encyclica «*Pascendi*», praeter damnationem doctrinae modernistarum, legitur: «Hic autem queri vehementer Nos iterum oportet, non desiderari e catholicis hominibus, qui, quamvis *immanentiae* doctrinam ut doctrinam reiiciunt, ea tamen pro apologesi utuntur; idque adeo incauti faciunt, ut in natura humana non capacitatem solum et convenientiam videantur admittere ad ordinem supernaturalcm. quod quidem apologetae catholici opportunis adhibitis temperationibus demonstrarunt semper, sed *germanam verique nominis exigentiam*»'^.

§

4 •

Solvitur quaestio.

THESIS IX. - Primus homo ante peccatum constitutus ERAT IN GRATIA SANCTIFICANTE, HOC EST, IN STATU QUOAD SUBSTANTIAM SUPERNATURAL!.

Verba sumuntur in sensu supra explicato. In prima parte dicitur ante peccatum «constitutus», ut interim praescindamus a quaestione utrum Adamus ornatus sit gratia in momento crea-

sqq. Li *Bacuei* easdem ordinate declarat: *Diet. Théol.*, art *Batiu*, col. 67-74. — Quamquam propositiones baianae nonnisi *respective* damnantur, prudens tamen theologus meminerit eas quae quaestionem praesentem tangunt esse quasi centrum vel radicem totius doctrinae Baii, in qua dicitur indeterminate aliqua saltem contineri propositio haeretica.

31 Denz. 1385.

22 N. 16 Denz. 1516, *Concilium Coloniense* explicite supernaturalitatem gratiae sanctificantis docuit (Ct. *Pesch*, n. 177) et in hoc concilio canones de supernaturalitate status Adami fuerant parati.

23 Denz. 1786 De quo id etiam vide quod de supernaturalitate visionis intuitivae decretum est.

24 Denz. 2103

>

tionis an postea: asserimus tantum: donatus est gratia *antequam* peccaret.

Prima pars exprimit doctrinam Tridentin; -v,H; secunda pars est saltem *theologice certa*, cum eius contradictoria dicatur erronea in Bulla « Auctorem fidei » contra Pistorienses, cumque tam proxime cum dogmate de supernaturalitate visionis Dei intuitivae connectai ur.

Probatur prima pars: *.hiant constitutus est in gratia sanctificante*.

I. Ex Sacra Scriptura. — Argumentum praecipuum desumitur ex doctrina I». Pauli iuxta quam praesens nostra conditio n qua ex meritis Christi accipimus gratiam sanctificantem, exhibetur ut reditus ad priorem statum qui fuit status Adami. Sic enim probatio conficitur: Christus causa nobis est infusionis gratiae sanctificantis. Atqui id quod accipimus a Christo, hoc iam primus homo ante suum peccatum habuerat. Ergo et Adamus gratia sanctificante ornatus erat ante peccatum. — *Maior* stabilitur in tractatu de Verbo incarnato et de Gratia-5: nam «misit Deus Filium suum unigenitum ut eos qui sub lege erant redimeret ut adoptionem filiorum reciperemus » *Minor* autem ex hoc constat quod, iuxta Apostolum, status qui est in nobis effectus operis Christi et in quo consistit gratia Christi est quaedam *renovatio*, redemptio, restauratio alicuius status iam prius habiti, non quidem a nobis, sed ab humanitate ante peccatum Adami. Sic Paulus scribit ad *Colossenses*, quos ad bonos mores exhibendos hortatur: « Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, ct induentes novum eum, qui *renovatur* in agnitionem *secundum imaginem eius qui creavit illum* »-7. Qui autem *renovatur* (ἀνακαινούμενον) aliquando fuit *novus*. Sed Colossenses non fuerunt ipsi novi, hoc est sancti, ante peccata sua personalia, cum, iuxta doctrinam Apostoli, in damnatione peccati originalis nati sint. Ergo novitas illa habita est *ante peccatum Adami*, quan-26

nbis Non videtur certum concilium intendisse explicite definire quod Viam habuerit gratiam supernaturalcm ante peccatum, contra sententiam Aegidii Romani, qui docuerat Adam creatum esse in statu quidem supernaturali, at sine gratia

25 Cf. Billot, *De (/ratio Christi*, th. 7. Ed. 3^a. Romae, 1923, pag. 138 " ; m nostro *Trad dr Gratia divina*, 1046, pag. 153 ss.

26 Gal. 1V. 4.

27 Col. III, 9-10. Cfr Augustinus, *De Trinit.*, l. XIV, c. 16, n. 22.

do homo non adhuc perdiderat imaginem sui Creatoris, secundum quam factus erat (κατ' ἑκὸν τοῦ κτίσαντο αὐτόν: confer cum Genesi i, 26). Optima est interpretatio S. Bellarmini secundum eundem sensum: « Homo qui renovatur in agnitionem secundum imaginem Dei ad quam initio conditus fuerat, animus noster est, qui per Christi gratiam quotidie proficit in agnitione Dei, et sanctitate ac iustitia, et eo modo renovatur in eo divina imago quae per peccatum obscurata fuerat. Ex quo sequitur ut *ante vetustatem* et obscuracionem istam, fuerit in homine agnitio Dei et sanctitas, atque adeo *nova et splendidissima Dei imago* »:¹ Hominem novum quem induimus non est necesse hic intelligi ipsum Christum; sed hominem Christo conformem.

Illi igitur qui censent renovationem in hoc textu praedicatam posse intelligi de solo accessu ad iustitiam, naturalem verborum vim enervant: in vanum enim eligeretur nomen *renovatio*; in vanum ad *Genesim* appellaretur; in vanum locutus esset antea Apostolus de *reconciliatione* omnium in Christum (I. 20). In eadem enim epistola, videmus Christum non venisse ut daret humanitati bona quae ipsa numquam habuisset, sed ut eam reconciliaret, ac proinde restitueret in statum pristinum: « Quia in ipso complacui! omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum (ἀποκαταλλόξαι) In epistola *ad Romanos* praesertim, Christus exhibetur ut *secundus .-Idam*, restituens statum a primi Adami peccato perditum. « Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius, multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem, sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum lesam Christum, per quem nunc *reconciliationem accepimus...* Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem iusti constituentur multi »³⁰. Ubi videmus damnationem incepisse cum peccato Adami, et reconciliationem, seu reditum in pristinam amicitiam, a Christo effici per iustitiam nobis morte sua

-s *De gratia primi hominis*, c. 3. Non videntur igitur audiendi auctores quidam, qui difficultates contra hunc textum movent.

²⁰ Similes textus indicemus: *Gal.* IV, 5: < ut adoptionem filiorum reciperemus », Γεπολύβωμεν; *Ephes.* IV, 24: < Renovamini », μνανεοῦσῶμεν; *2 Cor.* IV. 16: < renovatur »; V, 17: « Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi; *Ephes.* 1, 10. « Instaurare omnia in Christo », ὁναχεφαλιῶ-
cunOut; *1 Cor.* 1, 30 « redemptio », Ἀπολύτη< >πi . WM

³⁰ « *Rom.* V, 10 M; 10.

redditam. Amicitia autem Dei, iustitia Christi sunt in nobis gratia sanctificans : ergo Adamus ante peccatum ea fruebatur.

Eadem veritas etiam innuitur in *Genesi*, et propter *specialem dilectionem* quam Deus homini manifestat, ac propter familiaritatem qua cum eo utitur, atque propter hoc quod homo factus esse dicitur « secundum imaginem et similitudinem » Dei : non quidem quod imago non possit intelligi de sola ratione naturali, nec quod similitudo necessario aliud significet : sed quia haec verba, si accipiantur etiam de gratia, *plenior sensum* accipiunt, et quia S. Paulus videtur hoc sensu illa intellexisse n, ut post ipsum non pauci Patres³². Neque omittendum est in narratione Geneseos distingui creationem hominis et collocationem eiusdem in paradysum : quod sane non necessario distinctionem temporis arguit, sed saltem gradus in effectibus benevolentiae divinae.

Dices. — Argumentum ex S. Paulo deductum nimis probaret; si enim Christus nobis redderet quae fuerunt in Adamo, deberemus etiam donum immortalitatis recipere, quod constat esse falsum. Ergo S. Paulus non loquitur de restitutione status Adami, ac proinde ex statu nostro nihil deducitur pro statu Adami.

■*Respondeo.* Haec argumentatio est sophisma *ignorations elenchi*. Supponit enim argumentum nostrum fuisse: Christus nobis attulit ea omnia et sola quae fuerunt in Adamo ;atqui attulit nobis gratiam sanctificantem. Ergo haec gratia erat in Adamo. Contra, aliud fuit nostrum argumentum, nempe: id quod Christus affert *per modum restitutionis*, hoc erat in Adamo; atqui Christus nobis affert gratiam sanctificantem ad modum restitutionis; ergo haec gratia erat in Adamo. — Ceterum, Christus aliquam immortalitatem corporis nobis attulit, sed in spe et pro futura vita.

II. Ex traditione. — Patres solent hanc veritatem tradere, cum priora Genesis capita interpretantur, vel ad illa alludunt. Intelligunt enim imaginem et similitudinem Dei. quam primus homo accepit, specialem dilectionem Dei significare, habitationem Spiritus Sancti in anima Adami exprimere, adoptionem filiorum

³² Col. III, 10. i. flics. IV, 24.

Cf. Palmieri, *De ordine suferiMhcrali*. Prati ime, pag 165 sqq — S Augustini s saepe appellat ad textum *Eccle.* \ II, 30, «quod fecerit Deus hominem *rectum* \ \t ille textus, si iustitiae donum aliquod s'g nificat, non sufficit tamen per se solum ad demonstrandam iustitiam eam. quam per gratiam habemus. Exprimit tamen doctrinam, dummodo plenissimo suo sensu accipiatur.

indicare: quia omnia sunt effectus formales gratiae sanctificantis. Iam Tatianus exponit quomodo Adamus fuerit homo verus, ille quem Christus in nobis restituit, scilicet homo a Deo inhabitatus: « Iam vero oportet ut quod habentes *amisimus*, id nunc quaeramus, et animam cum Spiritu Sancto copulemus »¹. Primi enim homines hac conjunctione fruebantur^{3*}. S. Irenaeus lingit Adamum ita post peccatum loquentem: « Eam *quam habui* a Spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam »^{35*}. Intelligit imaginem Dei de donis naturalibus, et similitudinem de unione speciali cum Deo, de possessione Verbi³⁰. Describens opus Christi, haec pulchra habet: « Sed quoniam solus vere magister Dominus noster et bonus vere Filius Dei et patiens, Verbum Dei Patris filius hominis factus. Luctatus est enim et vicit: erat enim homo pro patribus certans, et per obedientiam inobedientiam persolvens: alligavit enim fortem, et solvit infirmos, et salutem donavit plasmati suo, destruens peccatum. Est enim piissimus et misericors Dominus et amans humanum genus. Haerere itaque fecit et adunivit, quemadmodum praediximus hominem Deo... Qua enim ratione filiorum adoptionis eius participes esse possemus, nisi per Filium eam, quae est ad ipsum recepissemus ab eo communionem, nisi Verbum eius communicasset nobis, caro factum? Quapropter et per omnem venit aetatem, omnibus *restituens eam, quae est ad Deum communionem* » Haec est vita, sensu iohannico, quam Christus restituit^{38, 39}— S. Athanasius tribuit humanitati primaevae inhabitationem Verbi: « Nam tametsi *ad imaginem quoque Dei facti fuimus*, Deique imago et gloria appellamur, at non nostri causa huiusmodi nomen sumus consecuti, sed propter inhabitantem in nobis imaginem veramque Dei gloriam, quae eius Verbum est, quod propter nos caro postea est factum »⁴⁰. Iuxta Gregorium Nyssenum in die Pentecostes, « Rursum enim homini admixtus est ille Spiritus qui antea, propterea quod homo esset caro, a natura nostra *recesserat* » ; et sacramenta Christiana « ad *pristinam* pulchritudinem, quam optimus artifex Deus in nobis

ns *Oratio adi. Graecos*, n. 15. MG 6, col. 838.

M *Ibid.*, n. 12, col. 830.

5 *Jdv haeres*, lib. 3, c. 22, n. 5. MG 7, col. 963.

¹ Cf. Diet, théol., art. *Irénee*, col. 2445 (Vernet).

.ddv. *haeres* c. 18» nn. 6-7, col. 936-937.

“ *Ibid.*, lib. 5, c. 12, col. 1151-1153.

39 *Oratio 3 contra Irianos*, n. 10. MG 26, col. 343

40 *Oratio de Spiritu Sancto*, MG 46, col. 698.

effinxerat, *reducunt*»⁴¹; et hoc quidern per opus redemptionis : descripta enim prius ipsa divina beatitudine, addit: «Quoniam autem is qui tinxit hominem, secundum imaginem Dei fecit eum. secundo loco beatum indicandum fuerit id quod per communicationem et participationem eius quae vere beatitas est hoc nomine appellatur. Quemadmodum enim in praestanti corporis forma, principalis quidem ac primaria pulchritudo in viventi v-reque subsistenti facie est, secundum vero locum ab hac obtinet id quod ad imitationem eius in imagine atque simulacro ostenditur: ita natura quoque humana, quae est effigies et imago supernae beatitudinis, etiam ipsa bona pulchritudine designatur, cum in sese beatorum ostenderit insignium significationes et repraesentationes. Sed quia peccati sordes pulchritudinem imaginis labefactarunt et inutilem reddiderunt, venit is qui nos elueret sua aqua, viventi pariter ac salienti in vitam aeternam, ut deposita turpitudine ex peccato contracta, *ad beatum formam renovemur* » S. Ambrosius dare omnino: « fila anima bene picta est in qua est splendor gloriae et paterna imago substantiae. Secundum hanc imaginem quae refulget, pictura pretiosa est. *Secundum hanc imaginem Adam ante peccatum* : sed ubi lapsus est, deposuit imaginem caelestis, sumpsit terrestris effigiem »⁴². Unde Christus hanc imaginem reformavit : « Postea quam exclusa de paradiso conditio humana in Adam et Eva in castellum relegata est, vagari cepit huc atque illuc, errabunda circumferens vestigia sine ullo delectu. Sed tempore complacito sibi exinanivit se Dominus Iesus, ut exulem in se susciperet, *et veteri reformaret gratiae*»⁴³ — S. Rasilius: «Oportet enim novitati, quae ab initio erat, convenire eam quae nunc est novitatem et convenientiam. Significabat igitur insufflans (Christus) non alius quam qui ab initio inspiraverat, sed idem per quem Deus dedit inspirationem, tunc quidem cum anima, nunc vero in animam» — Similiter S. Cyrillus Alex.: «Simul ubi Creatoris ineffabilibus nutibus posita est in exsistentia hominis natura, *etiam relatione ad Spiritum ornata est*. Inspiravit

⁴¹ *In diem. h'milium*, ibid. col. 579.

⁴² *Oralia I de beatitudine*. MG 40, col. 1198. Cf. *Oral. Catech* t. 15. col. 24. 33.

⁴³ *Hexaemeron*, lib. 6. c. 7, n. 42. ML 14, col. 274.

⁴⁴ *Epistola 71*, n. 4, ML 16, 1241-1242 — De Patribus ante Augustinum consule; Slomkowski, *L'état primitif de l'homme dans la tradition de l'Eglise avant saint Augustin*. Paris 1928.

⁴⁵ *Adversus Iovinianum*. lib. 5. MG 29, col. 73η.

enim in faciem eius spiritum vitae: quia puto non aliter splendorem sanctitatis et domesticitatis ad Deum habere homo potest, nisi participatione Spiritus Sancti ornetur. Quare cum Unigenitus homo factus esset, et orbatam pristino et antiquo bono hominis naturam invenisset, iterum et hoc restituere motus est »⁴⁶. — S. Augustinus: «Quomodo ergo, inquiunt, renovari dicimur, si non hoc recipimus quod perdidit primus homo, in quo omnes moriuntur? Hoc plane recipimus secundum quemdam modum, et non hoc recipimus secundum quemdam modum. Non itaque immortalitatem spiritualis corporis recipimus, quam nondum habuit homo: sed recipimus iustitiam, ex qua per peccatum lapsus est homo. *Rewwmur ergo spiritu mentis nostrae, secundum imaginem eius qui creavit nos, quam peccando Adam perdidit* »⁴⁷. Porro indubium est iustitiam quam per Christum recipimus iuxta Augustinum esse gratiam sanctificantem. Concinne S. Leo M. «Quod cecidit in Adam primo, erigitur in secundo»⁴⁹.

III. Ratio theologica ita desumi potest ex doctrina Ecclesiae infra explicanda de poena peccati originalis: poena peccati originalis est privatio visionis Dei; ergo ante hoc peccatum, homo destinabatur ad talem visionem; atqui haec destinatio supponit in homine *principium intrinsecum* quo ordinetur ad suum finem, nam Deus movet et administrat creaturas harmonice; sed principium intrinsecum ordinans ad finem beatæ visionis est ipsa gratia sanctificans.

S. Thomas hanc affert rationem, quam ex infra dicendis melius postea intelliges: Adam habuit donum perfectæ *integritatis*; atqui illud donum esse non potest nisi ut effectus gratiæ sanctificantis: ergo hac gratia Adam ornabatur.

Probatur secunda pars: *status primi hominis ante peccatum erat supernaturalis quoad substantiam*. Hoc est, gratia quam Adam habuit erat donum absolute indebitum naturæ et inter dona indebita naturæ locum eminentiorem tenebat, nempe consortium divinæ vitæ efficiebat. In probatione attendendum est ad hoc quod gratia erat donum *supra quancumque exigentiam naturæ*;

⁴⁶ De Trinit. dial. c. 4. MG 75, col. 907. Cf. In Ioan. lib. 2 c. 1.

⁴⁷ De Genesi ad litteram, lih. 6. c. 24, n. 35. ML 34, col. 353-354. Cf. I 8, c. 10. n. 23-

⁴⁹ De ieiunio de. mens. c. 1. ML 54, col. 68.

nam quod ordinet ad visionem Dei hoc sine dubio constat, nec ab adversariis denegatur.

[. Probatur ex Scriptura Sacra. Cum constet ex prima parte quod gratia Adami eadem erat ac gratia nostra, quae est reditus ad gratiam Adami, oportet quod *effectus formales gratiae nostrae* inveniantur in gratia Adami. Porro clare apparet ex Scripturis effectus formales gratiae nostrae tales esse qui superent omnes exigentias naturae nostrae. Ergo gratia sanctificans, cum in Adamo tum in nobis, est donum supernaturalale. *Declaratur minor*: gratia describitur in Scriptura ut conferens nobis adoptionem in filios Dei. consortium naturae divinae, ius ad haereditatem caelestem seu ad visionem Dei intuitivam: sed haec omnia quamcumque exigentiam naturae nostrae superant.

1° *Adoptio divina*: «Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis *spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus: Abba (Pater)* » 1°. Deus misit «Filius suum ... ut adoptionem filiorum reciperemus » Deu» « praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum » 51. «Nam quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus» 52. Et Ioannes: «Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri» 53. Sed *adoptio ex suo conceptu* dicit aliquid gratuitum, nempe assumptionem in filium eius qui natura non est filius.

2° *Consortium divinae naturae* a B. Petro ostenditur esse effectus formalis vel finis bonorum a Deo nobis per Christum concessorum: « Per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit: ut per haec efficiamini *divinae consortes naturae* » 54. Sed non potest pertinere ad nostram naturam ut recipiat id quod est alterius naturae, ac praesertim divinae.

3° Habentibus gratiam vita aeterna, quae in visione Dei facie ad faciem consistit, promittitur *ad modum haereditatis*: «Carissimi, nunc filii Dei sumus: et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est » 55. Similiter apud Paulum visio intuitiva

10 Rom VIII, 14-17

11 Gal IV, 4

51 Ephes. I, 4.

» Rom VIII, 29.

M Ioan. I, 12.

M 2 I'd. I, 4 — Cf tractatus De gratia.

M / Ioan. III, 1-2.

ostenditur ut perfectio et finis caritatis in nobis diffusae per Spiritum sanctum⁵⁴. Haec est haereditas nostra: «Si autem filii, *fratres* *haeredes*: haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi»⁵⁵. Sed haec haereditas non potest nobis natura deberi, cum sit *in se bonum proprie divinum*, et accessio ad iura quae Christo ut Filio naturali competunt. Propterea, totus est S. Paulus ut inculcet talia dona esse gratuita, non debita: «Gratia autem Dei, vita aeterna»⁵⁶: quae non esset gratia, si dona quibus ad eam ordinamur, et praecipue gratia sanctificans, essent aliquid, quocumque vero sensu naturae nostrae debitum.

Dices. Quod non debetur nocentibus potest deberi innocenti. Sed Scriptura allata probat tantum gratiam esse nobis nocentibus indebitam. Ergo haec gratia potuit deberi Adamo innocenti.

Respondeo. Distinguo maiorem: quod non debetur nocentibus ratione tantum noxae, potest deberi innocenti, *concedo*; quod non debetur ratione independenti a noxa, [p]otest deberi innocenti, *nego. Contradistinguo minorem*. Scriptura enim non solam indignitatem ex peccato provenientem agnoscit, sed etiam ex natura orientem. Si enim homo habuisset naturaliter iura filii, eaque solum peccato perdidisset, dicendus esset post redemptionem Christi *restitutus* in filium, sed nullo modo *adoptatus*.

II. Ex Patribus. — **Patres graeci** praesertim agnoverunt gratiam esse naturae indebitam, attendentes ad conceptum *adoptionis*, utpote qui a conceptu *naturalis filiationis* essentialiter differat. Ad quam distinctionem excolendam haeresis *arianorum*, quam impugnabant, eis optima occasio fuit. Audi Athanasium commentantem verba Ioannis: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: «Siquidem, ait, verbum «fieri» adhibet quia non natura, sed adoptione filii esse dicuntur: dictione autem «geniti sunt» usus postea est, quia illi quoque nomen filii acceperunt. Sed populus, ut ait propheta, repulit benefactorem. Haec est autem Dei *benignitas, tuod quorum effector est, horum etiam pater gratia postea fiat*, quoti tunc contingit cum creati homines, ut ait Apostolus, Spiritum Filii eius clamantem, Abba, Pater, in suis cordibus suscipiunt. Hi porro sunt qui, suscepto Verbo, potestatem ab eo

⁵⁴ Cf. 1 Cor. XII et Rom. V. 5.

⁵⁵ Rom. VIII. 17.

⁵⁶ Rom. VI. 23.

⁸⁰ Cf. Palmieri, *Tr. de ordine suffrenuit.* p. 47

acceperere filios Dei fieri. Nec enim alio modo filii possunt fieri, cum ex natura sint creati, nisi Spiritum eius qui naturalis et verus est Filius acceperint. Quod ut fieret, Verbum caro factum est, ut hominem ad divinitatem recipiendam idoneum redderet»⁶⁰. Ubi vides rationem indebiti quae gratiae convenit non ex peccato desumi, sed ex eo quod non sumus naturales Dei filii. — Eodem sensu S. Cyrilus Hierosol.: Christo «convenit vox «est» cum sit semper Filius Dei. Tibi vero competit, «nunc factus est»; quoniam *ut filius sis, non per naturam habes*, sed per adoptionem filii appellationem consequeris»⁶¹. S. Gregorius Nyssenus, explicans beatitudinem: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, haec profert: «*Excedit homo suam ipsius naturam*, immortalis ex mortali; ex fragili atque caduco, integer et incorruptus; ex diario atque temporario, sempiternus; in summa, Deus ex homine evadens. Nam cum dignus habitus sit, qui filius Dei fiat, dignitatem Patris in sese prorsus habebit, atque omnium paternorum bonorum haeres existit. O divitis Domini magnificam largitionem!»⁶². S. Cyrilus Alex, maxima cum proprietate loquitur: «Est enim verus ille Filius, existens a Patre, sed nos *cuius benignitate adoptivi*, gratiae loco id accipientes: Ego dixi: dii estis, et filii Excelsi omnes. Creata quippe et serva natura ad res *supernaturales* (πρὸ τῆς ὑπὲρ φύσιν) vocatur solo nutu ac voluntate Patris ... Cum enim in quod est *natura*, diversae rationis sit ab eo quod est adoptione, et id quod est ex imitatione cum eo quod est veritate, nos autem filii Dei nuncupemur per adoptionem, et ex imitatione, natura igitur et veritate est ipse, cui nos, cum isthaec simus, mutuo opponimur, pro naturali dignitate scilicet gratiae bonum consecuti». Et ibidem declarat quod hac gratia adoptionis, quae supra naturam humanam est, et quae nobis a Christo provenit, est reditus ad pulchritudinem pristinam⁶³.

Apud **Patres latinos**, Ambrosius similes cogitationes exprimit: «Ego ostendam et Christum habere filios, quos quotidie generat, sed ea generatione, vel potius regeneratione, quae potestatis est, non naturae. Adoptio enim potestatis est; generatio proprietatis», sic alludens ad verba Ioannis I, 10 et seq.⁶⁴.

⁶⁰ Oratio 2 contra Arianos, n. 50. MG 26. col. 271-274

⁶¹ Catcchcs. HI n. 14. MG 33, col. 44b.

⁶² De beatitudinibus, oratio 7 MG 44, col. 1279

⁶³ In Ioan. lib. I. MG 73, col. 154. Cf. Dial. 4 de Trinit. t. 75, col. 882.

⁶⁴ De fide, lib. 4, c. 8, n. 86. ML 16. col. 633

•Quod ad S. Augustinum special, notandum est statum controversiae cum *Pclayianis* non exegisse ut insisteret in supernaturalitate gratiae praedicanda, sed potius in describendis malis quae in filiis Adami resultant ex eius amissione. Gratiae necessitatem defendit ex proposito; ceteras gratiae dotes et proprietates magis ex occasione et in obliquo considerat. Quo fit ut loquendo de necessitate gratiae attendat ad *statum historicum* humanitatis, in quo gratia exigitur ad salutem consequendam, et videri possit simpliciter et absolute gratiam habere ut exigentiis naturae humanae debitam^{54bis}. At diligentius cuique mentem eius indaganti, apparet omnino veram supernaturalitatem gratiae intellexisse atque asseruisse. Etenim, ut hoc gradatim ostendamus⁵⁵, Γ. Indubium est Augustinum habuisse gratiam ut distinctam a *principiis constitutivis* naturae humanae: distinguit enim constanter gratiam a natura: in angelis: «Bonam voluntatem quis fecerat, nisi ille qui eos cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhaerent, creavit, simul in eis et condens naturam, et largiens gratiam»⁶⁰; in Adamo: «sicut enim operatur homo terram non ut eam faciat esse terram, sed ut cultam atque fructuosam, sic Deus hominem multo magis, quem ipse creavit ut homo sit, eum ipse operatur ut iustus sit, si homo ab eo per superbiam non abscedat»⁵⁷; in homine lapso, sine gratia: «Nam remanserat utique id quod anima hominis nisi rationalis esse non potest... Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturae inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit»⁶⁸. — 2°, Pariter constat Augustinum posuisse gratiam *supra vires naturae*, nam universaliter pronunciavit: «rationalem creaturam, cum sit mutabilis non fieri beatam nisi a proprio suo mutabili ad incommutabile bonum, ideinque commune quod Deus est, a quo superba impietate abstitit, humili pietate conversa subsistat. In quo affectu proficiens, quidquid boni facit Domino facit, hoc est in eius laudem, cuius gratiam percepit ut faciat, unde est actio gratiarum, quae

c-ibis Cfr. Schef.hen, Α'αλκΓ u. Gnade, 297 ff.

Quo securius vitemus vitium, in quod non pauci auctores lapsi sunt, promiscue textus congerendi, qui, nimis materialiter intellecti et contra intentionem Augustini, nonnisi debilem probationem exhibeant.

r.c [)c cvzit. Dei, lib. 12, c. 9, n. 2. ML 41, col. 357

o. Dc Genesi ad lit., lib. 8, c. 10, n. 23. ML 34, col. 381.

e@ De spiritu et littera c. 18, η. 4». ML 44, col. 230. Cfr. Scanno ito n n. ML 38, 922.

intimo fidelium mysterio celebratur » e#, Et «Caritas enim Dei diffunditur in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis»⁷⁰. — 30. Nec incertum esse potest Augustinum posuisse, gratiam *supra exigentias* naturae etiam innocentis: n) quia id quod debetur exigentiis naturae, revera debetur et non est gratia. Augustinus autem ubique repetit gratiam ideo vocari proprie gratiam *quia non debetur*, sed est pro'sus gratuita: «Quia gratis, ideo gratia; non est enim gratia, si non gratuita »⁷¹: porro, audivimus eum vocantem «gratiam» caritatem Adamo et angelis per Spiritum infusam; α) loquitur *de adoptione* /lomimiDi in filios Dei eodem modo ac Patres graeci, eam nonnisi ineffabili benevolentiae Dei tribuens, non autem iuri naturae: «Nos autem non de substantia sua genuit; creatura enim sumus, quam non genuit, sed fecit. Et ideo, ut fratres Christi secundum modum suum faceret, adoptavit. Iste itaque modus quo nos Deus, cum iam essemus ab ipso non nati, sed conditi et instituti, verbo suo et gratia sua genuit ut filii eius essemus, adoptio vocatur »⁷².

Et nota, rationem qua utitur ad gratuitatem huius doni asserendam. valere *in quocumque statu* humanitatis. Insuper argumentando contra Pclagianos, supponit donum adoptionis, etiam in natura innocenti, gratuitam et maximam largitionem Dei esse. « Nam etsi cos (parvulos) negatis attrahere quod in baptismo remittatur originale peccatum, tamen illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in Dei filios non negatis, imo etiam praedicatis. Dicite ergo nobis, quicumque baptizati in Christo parvuli de corpore exierunt, *hoc tam sublime donum* quibus praecedentibus meritis acceperunt?»⁷³; c) videbimus mox Augustinum non habuisse cetera dona Adami ut vere debita: a fortiori, non tuit ipsam gratiam ponere ut debitam; <7) tandem notandum est apud Augustinum nomen «naturae» (et aliquo modo conceptum) non habere *tantam determinationem* et rigiditatem quantam apud Aristotelem et S. Thomam habet. Natura supponit *pro eo quod Deus instituit*; voluntas Dei est natura rerum. Proinde rarissime

^{fiB} Epist. 140 ad Honoratum, c. 23, n. 50. ML 33. col. 569.

⁷⁰ Ibid., c. 37 η. 85, col. 576. — Pro angelis, *Dc civit. Dei.* lib. 12, c. q. II 2.

⁷¹ Enarratio 2 in ps. 18, n. 2. ML 36. col. 158

⁷² *Contra Faustum*, 1. 3, c. 3. ML 42, col. 215-216. Ci *In Ioan*, tr. 2, c. 1, n. 13. ML 35, col. 1304. — *Dc civit. Dei.* lib. 21, c. 15. ML 41. col. 729. ecl.

⁷³ *Contra duas epist. petay.* l' b. 2, c. 6, n. 11 ML 44, col. 578.

Augustinus quaerit quisnam esset status infimus in quo Deus, salvis propriis attributis, hominem creare potuisset, qui status est naturae purae; et habet ut naturales alios status superioris conditionis: sunt enim diversae ideae, in mente divina existentes, hominis instituendi. Quaestio autem nostra ponitur sensu peripatetico; nec dubium est quin Augustinus in hoc sensu similiter ac nos cogitaverit ac responderit.

S. Prosper et S. Fulgentius, discipuli addictissimi Augustino pariter ac Augustinus in praesenti quaestione loquuntur*:

Obiiciunt Baiani (praesertim ex Augustino). — i° Iuxta Apostolum. Rom. II, 14, Gentes « quae legem non habent *naturaliter* ea quae legis sunt faciunt ». Porro verbum *naturaliter* significat iuxta Augustinum: per vires naturae, quas gratia reddit: et opera haec naturae ducunt ad vitam aeternam, cum ibidem dicat Paulus: « Gloria autem, et honor et pax omni operanti bonum. Iudaeo primum et Graeco »⁷⁵. Ergo Adamus non aliud habuit ad vitam aeternam prosequendam nisi vires naturae debitas

Respondeo. Praenotandum est *triplicem* praesertim interpretationem de hoc loco fuisse propositam a catholicis. Prima est quae Augustino magis placuit, quamquam aliam explicite permittit: Gentes de quibus Paulus loquitur essent christiani non Iudaei, qui bonum faciunt «naturaliter», hoc est cum gratia reparante et renovante naturam, ut erat in Adamo: « Nec moveat quod «naturaliter» eos dixit, quae legis sunt facere, non spiritu Dei, non fide, non gratia. Hoc enim agit spiritus gratiae, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instauret in nobis »^{TM}; nempe Augustinus intelligit hic naturam non sensu philosophico, pro eo sine quo homo non est homo creabilis, sed *sensit historico*, pro statu in quo Deus hominem condidit. Haec quidem interpretatio rite intellecta nihil habet contra doctrinam thesisi nostrae; attamen non videtur sensum Apostoli tradere, qui volens ostendere et Iudaeos et non Iudaeos indigere gratia Christi, non solos Christianos censendus est considerare. — Secunda interpretatio quorundam Pa-

11 Cf. (LARRIGOU-Lagrange O. P., *De natura creata per respectum ad supernaturalia sec. s. Aug.*, *Acta hebd. august.-thomisl. Romae*, 1031, p. 22J ss. — P. Dumont S. I., *Le surnaturel dans la théol. de s. Aug.*, *Rev. Scienc. Rd. Janv. et Avril* 1932. — Vide ex aliis Patribus multos textus apud Casini, *De statu naturae purae, append.*, in *cd. op. Petavii*, Vives, t. 4. p. 572 sqq. I flu Π

⁷⁵ Rom. II, 10.

⁷⁶ *De spiritu et littera*, c. 27, n. 47. ML 44, Col. 221)

irum et Suarezij accipit verbum «naturaliter» pro *solis viribus naturae*, sine gratia nec in intellectu nec in voluntate: ^ed ex hoc habetur tantum quod sine gratia aliquod opus moraliter bonum fieri potest, non quod omne bonum naturale sic fieri potest, nec a fortiori quod bonum caeli meritorium aliquod potest ita fieri: non enim de bono ita operato sine ulla gratia dixit Apostolus ea quae supra posuit: «pax omni operanti bonum»⁷⁷. — Tertia interpretatio, quae est S. Thomae et multorum interpretum, ut Cornelv, Lagrange, Prat, talis est: S. Paulus affirmat tantum Gentes non indigere revelatione *ad cognoscendam* legem naturalem, sed praescindit in hoc loco ab eo quo indigent ab bonum cognitum practice *operandum*: et ipse linis suae epistolae est ut necessitatem gratiae Christi ad salutem inculcet. Cum in loco superiori dicit: «pax omni operanti bonum», subintelligit: dummodd operetur bonum sicut oportet: conditiones vero in decursu epistolae ponuntur.

Quibus praemissis, dicimus ad argumentum: *distinguo* [¶] noiem: verbum «naturaliter» significat vires naturae debitas, ut aptas ad gloriam promerendam, *nego*; significat vires Adamo datas et per gratiam restitutas, vel melius significat vires naturales intellectus et sc extendit ad solam cognitionem legis naturalis, *concedo*. Unde *nego consequens et consequentiam*.

Obiicilur 2". Augustinus contra Pelagianos sermonem faciens ait: «Ecce existit nescio quis el dicit: Parvulus non habens ullum omnino peccatum, nec quod sua vita contraxit, nec quod de vita primi parentis traxit, habebit et vitam aeternam et regnum caelorum. Respondete, vincite hominem resistentem vobis, qui aliter dividitis. Vos enim dicitis: 'Vitam quidem habebit iste non baptizatus aeternam, sed non habebit regnum caelorum. Ille contra: Immo et vitam et regnum caelorum Quare enim patrimonium regni caelorum abripis innocenti»⁷⁸. Unde sic arguitur: iuxta S. Augustinum, non posset ei responderi qui exigeret regnum caelorum pro parvulo innocenti. Sed hoc est signum quod natura innocens ius habet ad visionem Dei et ad gratiam. Ergo iuxta Augustinum, gratia non est vere supematuralis.

Respondeo. Distinguo maiorem: iuxta Augustinum, non pos-

⁷⁷ Suarez. *De gratia*, lib. 1, c. 8 sqq.

⁷⁸ *Sermo 2)l*, n. 6. ML 38, col. 1338.

⁷⁹ *Contra hdianum*, lib. 4, c. 3, n. 15. Cf. *Opus imperfectum c. lut*, ib. l. c. 40. ML 45, col. 1065.

set ei responderi a pelagiano, *concedo*; non posset ei a catholico responderi, *nego*. (Responderetur enim ex Scriptura negante regnum caelorum non baptizato, non adoptato in filium; at pelagianus non posset respondere, nam .obiectans principiis pelagianis utitur). *Distinguo minorem* : hoc est signum quod natura innocens ius habet ad gratiam, praesupposita gratuita institutione divina elevandi hominem ubi peccatum non obstat, *concedo*; ius tale habet ex debito naturae ipsius, *nego*. Augustinus enim et ibi et fere semper non attendit nisi ad statum realem et historicum humanitatis.

Scilicet, Augustinus hic loquitur non absolute, sed ad hominem. Supposito principio pelagiano, omnia nempe dari secundum merita, idem donum omnibus infantibus morientibus esset tribuendum : ergo Pelagius illogice regnum caelorum aliis concedit, aliis denegat. Contra, principium Augustini est esse quaedam Dei dona prorsus gratuita.

Obiicitur 3^a. — Augustinus adversus Iulianum sic arguit: « Bonam dicis hominum naturam quae talis gratiae opitulationem meretur. Quod gratanter audirem, si hoc propterea quia rationalis natura est diceres : neque enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum lapidibus aut lignis peccatoribusve praestatur: sed quia imago Dei est meretur hanc gratiam » 79 Ergo Augustinus docet gratiam deberi naturae rationali.

Responsio. Negatur consequentia et consequens. Hoc enim solum Augustinus intendit naturam nempe rationalem talem esse quae possit gratiam recipere eaque perfici ; vel etiam quod supposita ordinatione divina et passione Christi talis natura hanc gratiam recipiet, quin merita praevia gratiae requirantur.

III. Probatur ratione theologica. - Illud enim quod dat et ius et proportionem ad aliquid supernaturale, cuius etiam est initium quoddam et praegustatio, est et ipsum supernaturale. Atqui gratia sanctificans est donum quo habetur ius et proportio ad visionem Dei intuitivam, omnino supernaturalem. et est quaedam inceptio et praegustatio huius visionis. Ergo haec gratia est supernaturalis. *Maior* resultat ex habitudine potentiae ad actum, qualis primis principiis rationis exigitur. *Minor* habetur ex ipsa notione gratiae sanctificantis, quae non concipitur nisi ut id quo adoptionem filiorum recipimus, ac hereditalem caelorum speramus et prome-

remur. atque semen ut participationum vitae aeternae possidemus. Supernaturalitas autem visionis intuitivae in tractatu *De Deo uno* demonstratur. «Cognitio enim contingit secundum quod cognitum est in 'cognoscente. Cognitum autem est in cognoscente secundum modum cognoscentis. Unde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundum modum suae naturae. Si igitur modus essendi alicuius rei cognitae excedat modum naturae cognoscentis, oportet quod cognitio illius rei sit supra naturam illius cognoscentis »^{1,0} Patet autem quod modus essendi Dei, qui est ipsum Esse, est supra modum essendi hominis qu: est habens esse in materia. Ergo non potest cognosci Deus proprie, in suo proprio modo, ut est in se, ex viribus naturae humanae. Per hoc tamen non efficitur ut homo ad hoc elevari non possit, nam « cum intellectus creatus per suam naturam natus sit apprehendere formam concretam et esse concretum in abstractione per modum resolutionis cuiusdam, potest per gratiam elevari ut cognoscat substantiam separatam subsistentem et esse separatum subsistens»⁸¹.

Quod autem natura non exigat ut a Deo elevetur ad illum ordinem supra suas vires positum, diverso modo ostendendum est secundum quod contra baianistas vel contra immanentistas proceditur.

Γ. *Baiani* enim exigentiam gratiae repetunt *ex necessitate diligendi Deum* super omnia. Dicunt enim talem amorem esse ipsam caritatem quae per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris. At respondetur Deum posse super omnia diligi non solum caritate supernatural! quae convenit filiis, sed etiam *amore naturali* qui servis competit. Hic autem et sufficeret ad moralitatem actuum, et nullo modo indigeret gratia elevante, cum ad visionem intuitivam non ordinaret.

2 *Immanentistae* autem arguunt *c.r naturali tendentia* hominis ad videndum Deum; et dicunt hanc tendentiam non posse essu frustra, ac propterea visionem et gratiam deberi. Ad quos refellendos, theologi catholici et olim et hodie *duplici via* utuntur: nempe, vel concedunt dari aliquod desiderium naturae, quod veram *possibilitatem* beatae visionis demonstret, vel ne hoc quidem concedunt. Quod si nullum tale desiderium naturae concedunt, eo ipso obiectio omni fundamento caret. Si vero admittendum putant adesse desiderium naturale visionis intuitivae. quod, quamvis sit imp. rfeC'im et inefficax, tamen necessario eliciatur, et propter hoc

M Γ, qu. 12, art. 4.

S| *Ibid*, ad .turn

possibilitatem visionis beatae arguat, nihilominus explicant lal desiderio non probari quod Deus debeat hanc visionem concéder.: illa enim sola desideria exigunt suam adimpletionem, saltem in quibusdam individuīs, quae ex facultate naturali procedentia ut perfecta et inconditionata eliciuntur; sed talia non sunt nisi ea quorum adimpletio ex viribus naturae, cum ordinario Creatoris concursu, obtineri potest

T m S F .

LECTIO PATRUM: Ex S. Gregorio Nysseno, *Dc hominis opificio*

— Nam quemadmodum in rebus humanis artifices iis instrumentis quae fabricantur, formam talem tribuunt, qualis esse ad usum, cui destinantur, aptissima videri potest; sic praestantissimus ille rerum artifex naturam nostram condidit vehit instrumentum quoddam regno administrando idoneum. utque esset ad hoc homo quam aptissimus, cum praestantissimīs animi dotibus, tum ea, quam cernimus, corporis eum forma exornavit. Et animus quidem regiam excelsamque dignitatem suam longe ab humilitate privata sciunctam, in eo declarat; quod dominum neminem agnoscit, et suo ex arbitrio agit omnia; meroque et summo imperio, ut ipsi libet, semet gubernat. Nam cui tandem hoc convenit, si non regi? Praeterea hominem naturae divinae, cuius omnia parent imperio, imaginem esse, nihil esse putandum est aliud, quam regium ei decus. in ipsa creatione tributum esse. Quemadmodum enim more humano, qui principum imagines faciunt, nativa formae indicia effingunt, atque etiam purpurae amictu regiam dignitatem exprimunt: caque deinde suis imago numeris absoluta ex consuetudine rex appellatur; ita et hominis natura, sic condita ut reliquorum creatorum domina esset propter eam, qua regem universitatis huius refert, similitudinem, imago quasi viva erecta est, cum qua et dignitas et nomen archetypi communicaretur. Atque haec imago non purpura est exornata, neque sceptro et regia fascia praestantissimam dignitatem suam ut ostentaret necesse habebat, quando ne ipsum quidem exemplum, ad quod est conformata, rebus in huiusmodi consistit, sed pro purpura virtute amicta est. quo cultu nihil magis esse regium potest: pro sceptro, immortali beatitudine suffulta; pro regia fascia, iustitiae corona exornata. Denique de omnibus quae maiestati regiae conveniunt, apparet, unam hanc imaginem, pulchritudinem principis exemplaris accurate referre. (MG 44, coi. 135).

Ex S. Cyrillo Alexandrino, *Dc SS. Trinitate*, Dialogus IV. — Fugitivus ergo fuit mundus cum societatem eius vitaverit, Creatorem non agnoscendo creaturam superiorem, ei relationem illam spiritualem conversione ad vitium abiccerit. Simul enim Opificis ineffabili nutu producta est hominis natura, et coniunctione cum Spiritu est condecorata. Inspiravit enim in faciem eius spiraculum vitae, cum animal non aliter, opinor, sanctificationis et familiaritatis cum Deo splendorem perpetuo habiturum esset quam si sancti Spiritus ornaretur participatione. Quocirca cum factus est homo Unigenitus. vetero ac primo illo bono destitutam hominis naturam

conicns rursus eam in pristinum statum reformare est aggre»-us, velut: de fonte suae plenitudinis immittens ac dicens: < Accipite Spiritum sanctum», corporeo et exteriori flatu naturam Spiritus utique designans. Renovari ergo ad statum pristinum, idem erit ac initio produci, et illum reparationis modum creata natura pertulit, non locorum intervallis, multum abest, sed repulsa potius a Deo, cuiusque coniunctione spiritali deturbata. Inde ad primum statum recurrit si velit, spiritalem nacta reformationem, et ad participationem divinae eius naturae per Spiritum vocata. Si ergo Filius inter creaturas censendus est, ut illi volunt: quonam demum pacto dilafisa est ab ipso et seiuncta creatura? Quod enim eiusdem est generis, semper amicum est, neque vero creatum distat a creato, in quantum sunt creata. Alienatio enim fere in iis quae diversi generis -unt aut -pccici cerni solet, non in iis quae unam et vamdem naturae sortita sunt definitionem. Quomodo ergo creaturae insidet per Spiritum? Quidnam addit aut largitur, aut quam ad sublimitatem spiritalem transfert, aut quid ipsi melius imprimit? Quomodo vero cum ipse nobis non antecellat (factus enim est nobiscum, ut ipsi certe aiunt), seipsum exinanisse dicitur, aut quai: demissione opus fuit, ut, seipsum velut c fastigiis illis creatura superioribus demittens, mundo coniungeretur, et mundi pars fieret, nisi supra mundum et creaturam est? (MG 75, col. 007).

Ex S. Ambrosio, *Hexaemeron*, lib. 6, c. 7. — 40. Sed ipsius creationis nostrae seriem consideremus. *Faciamus*, inquit, *hominem ad nostram imaginem, ft ad similitudinem nostram*. Quis hoc dicit? Nonne Deus, qui te fecit? Quid est Deus? Caro, an spiritus? Non caro utique, sed spiritus, cuius similis caro esse non potest; quia ipse incorporeus et invisibilis est, caro autem comprehenditur et videtur. Cui dicit? Non sibi utique, quia non dicit, *faciam*, sed *faciamus*. Non .Angelis; quia ministri sunt; servi autem cum domino, et opera cum auctore non possunt operationis habere consortium: sed dicit Filio: etiamsi Iudaei nolint; etiamsi Ariani repugnent. Sed et Iudaei conticescant, et Ariani cum suis parentibus obmutescant, qui dum unum a consortio divinae operationis excludunt, plures inserunt; et praerogativam quam Filio negant ,servulis donant.

41. Sed esto ut adminiculo servulorum ad operandum Deus vobis indiguissse videatur. Si operatio communis est cum angelis Deo, numquid Deo et angelis limago communis est? Numquid angelis diceret *Factamus hominem ad nostram imaginem, et ad simililudnem nostram'*? Sed quid sit imago Dei audi dicentem: *Qui eripuit nos. inquit, de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii claritatis suae, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, qui est imago Dei invisibilis, et primogenitus universae creaturae*. Ipse est imago Dei Patris, qui semper est, et erat in principio. Denique imago est qui dicit *Philippe, qui videt me, videt et Patrem*. Et quomodo tu cum imaginem vivam Patris viventis videas, dicis: *Ostende nobis Patrem? Non credis quia ego in Patre, et Pater in me est?* Imago Dei virtus est, non infirmitas: imago Dei sapientia est, imago Dei iustitia est; sed sapientia divina est, et sempiterna iustitia. Imago Dei est solus ille, qui dixit: *Ego et Pater unum sumus*; ita habens similitudinem Patris, ut divinitatis, et plenitudinis habeat unitatem. Ubi dicit, *facamus*, quomodo inaequalitas? Cum iterum dicat, *ad similitudinem nostram*, ubi est dissimilitudo? Sic et in Evangelio ubi dicit: *Ego*

et Pater, utique non una persona est: ubi autem ait, *unum swims*, nulla est discrepantia divinitatis aut operis. Non igitur in utroque una persona, sed una substantia est. Iit bene addidit. *sumus*, quia semper esse divinum est; ut coaeternum credas, quem putabas dissimilem esse. Aeternus c-t enim, de equo dicit Moyses; Qui est misit me. Pulchre etiam illud prae-misit: *ligo et Pater* Nam si Patrem praemisisset, tu minorem Filium iudi-cares: sed praemisit Filium, quem non convenit credi Patre superiorem \diunxit *Patre*!\, ut advertas Deum Patrem et Filium eius ordinis praciudicio non teneri.

42. *Attende*, inquit, *tibi soli* Aliud enim sumus nos, aliud sunt nostra, aliud quae circa nos sunt. Nos sumus, hoc est, anima et mens: nostra sunt corporis membra, et sensus eius: circa nos autem pecunia est. servi sunt et vitae istius apparatus. Tibi igitur attende, et te ipsum scito, hoc est, non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, non quantas possessiones, quantam potentiam, sed qualem animam ac mentem, unde omnia consilia proficiscuntur, ad quam operum tuorum fructus refertur Illa est enim plena sapientiae, plena pietatis atque iustitiae; quoniam omnis virtus a Deo est. Cui dicit: *Eecc ego, Hierusalem, pinxi muros tuos*, illa anima a Deo pingitur, quae habet in se virtutum gratiam renitentem, splendorcmque pietatis Illa anima bene picta est, in qua elucet divinae operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriar et paternae imago substantiae. Secundum hanc imaginem quae refulget, pit tura pretiosa est. Secundum hanc imaginem \dam ante peccatum: sed ubi lapsus est. deposuit imaginem coelestis, sumpsit terrestris effigiem. Sed fugiamus hanc imaginem, quae intrare civitatem Dei non potest, quia scrip-tum est *Domine, ut civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges* El non intrat indigna imago, et quae intraret, excluditur; quia *non intrabit*. inquit, *in c<n>i omne commune, et faciens exsecrationem et mendacium*: sed ille intrabit in eam, cuius in fronte agni nomen scriptum est. (ML 14, col 257 2S8).

Ex S. Irenaeo, *Contra Harroses*, hb. V, c. io I. Hoc ideo, uti non gratificantes carni, respuamus insertionem spiritus: «Tu autem oleaster, ait, cum vs<es, insertus es in bonam olivam, et socius pinguedinis olivae factus es Quemadmodum igitur oleaster inserta si permanserit in eo, quod ante fuerit, oleaster, «exciditur et n ignem mittitur»; si autem tenuerit in-sertionem, et transmutetur in bonam olivam, oliva fit fructifera, quasi in paradiso regis plantata; sic et homines, si quidem per fidem profecerint in melius, et assumpserint Spiritum Dei, et illius fructificationem germina-verint, erunt spirituales .tamquam in paradiso Dei plantati Si autem respue-rint spiritum, et perseveraverint in eo quod fuerunt ^nte, magis carnis osc volentes quam spiritus, iustissime in eiusmodi dicitur, quoniam caro ct sanguis regnum Dei non possident tamquam si quis dicat, quoniam olea-ster non assumitur in paradisum Dei. Mirabiliter igitur .Apostolus natu ram ostendit nostram, et universam dispositionem Dei, in eo sermone qui est de carne, et sanguine et oleastro. Quemadmodum enim oliva neglecta, tempo» quodam in desertum relictas, et silvcstra fructificans, secundum se 'c.M<i> lit; vel rursum oleaster diligentiam percipiens, ct inserta, in pristi-nam naturae recurrit fructificationem sic et homines m negligcntia con-v.ituti, et concupiscentias earn-, tamquam silvestria fructificante?, secun

dum suam causam infructuosi iustitia constituuntur. In eo enim quod dormiunt homines, inseminat inimicus materiam zizaniae, et propter hoc Dominus discipulis suis vigilare praecepit. Et rursus qui infructuosi sunt a iustitia, et vehit sensibus obvoluti homines, si diligentiam percipiant, et vehit insertionem accipientes verbum Dei, in pristinam veniunt hominis naturam, eam quae secundum imaginem et similitudinem facta est Dei.

2. Sed quemadmodum oleaster inserta, substantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autem fructus immutat, et alud percipit vocabulum, iam non oleaster, sed fructifera oliva existens edicitur; sic et homo per fidem insertus, et assumens Spiritum Dei, substantiam quidem carnis non amittit. qualitatem autem fructus operum immutat, et aliud accipit vocabulum, significans illam quae in melius est transmutationem; iam non caro et sanguis, sed homo spiritualis existens edicitur. Quemadmodum autem rursus oleaster, si non percipiat insertionem, perseverat inutilis suo domino per suam silvestrem qualitatem, et quasi infructuosum lignum exciditur, et in ignem mittitur; sic et homo non assumens per fidem spiritus insertionem, perseverat hoc esse quod erat ante: caro et sanguis existens, regnum Dei haereditate possidere non potest. Bene igitur Apostolus ait: «Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt»; et: «Qui in carne sunt. Deo placere non possunt»; non substantiam relictis carnis, sed infusionem spiritus attrahens. Et propter hoc ait: «Oportet mortale istud induere immortalitatem; et corruptibile hoc induere incorruptelam». Et iterum ait: «Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si quidem Spiritus Dei habitat in vobis». Manifestius autem illud adhuc ostendit, dicens: «Corpus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autem vita propter iustitiam. Si autem spiritus eius, qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis; qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum eius in vobis». Et rursus in ea Epistola, quae est ad Romanos ait: «Si enim secundum carnem vivitis, incipietis mori», non conversationem quae est in carne repellens ab eis; etenim ipse in carne cum esset scribebat eis- sed concupiscentias abscindens carnis, ea quae mortificant hominem. Et propter hoc intulit: «Si autem spiritu opera carnis mortificatis, vivetis. Quicumque enim ducuntur Spiritu Dei. hi sunt filii Dei» (MG 7, col. n.17).

Ex S. Cyrillo Alexandrino, *In Johannis Evangelium*. lib. 1, C. 1

12 - Quotquot autem receperunt eum. dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine eius».

Iustum revera indicium, ac Deo dignum. Primogenitus ille Israel abiicitur. Voluit enim perstare in coniunctione cum Deo, neque Filium excepit ad propria venientem: nobilitatis largitorem reprobavit, auctorem gratiae repulit, quem gentes receperunt per fidem. Quare dementiae suae auctorem Israel iure merito recipiet: lugebit iacturam bonorum, acerbum a initatis suae fructum colliget adoptione filiorum Dei nudatus: contra vero fulci bonis gentes perfruentur, luculenta obsequii sui praemia consequently et in eius locum transplantabuntur. Excidentur enim ex naturali oleastro, sed fructiferae alcae supernaturali inserentur. Et audiet quidem Urbs: Vae. gens peccatrix, populus peccatorum plenus, semen pravam, filii scelesti, dereliquistis Dominum, et ad iracundiam concitastis sanctum Israel. Gente autem, cum Christi discipulis quidam compellabit his verbis:

< Vos ante... ' genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes eius annuntietis ,qui vos a tenebris vocavit in lucem admirabilem ». Cum enim Filium exceperint per fidem, potestatem accipiunt ut inter filios Dei collocentur. Enimvero dat Filius ut sint potestate ,d quod sibi uni proprie et secundum naturam inest, in commune quodammodo proponens, in signum benignitatis suae in homines et erga mundum charitatis. Non enim aliter possemus corruptionem fugere, qui terreni Restamus imaginem, nisi pulchritudo imaginis coelestis illius impressa nobi- esset ex eo quod vocati sumus ad filiorum Dei adoptionem. Participe, enim eius tacti per Spiritum, obsignati sumus in similitudinem cum ipso, et ad exemplarem formam illius imaginis conscendimus, ad quam nos quoque factos esse ait divina Scriptura. Sic enim tandem veteri naturae pulchritudine recuperata, et ad divinam illam reformati naturam, ea mala superabimus quae nobis ex praevaricatione contigerunt. Igitur ad dignitatem supernaturalem ascendimus propter Christum, venuntamen non sicut ille, nullo plane discrimine nos quoque futuri sumus Dei filii, sed ad eius similitudinem, per gratiam nimirum, qua illum imitando repraesentamus. Est enim verus ille Filius, existens a Patre, sed nos eius benignitate adoptivi, gratiae loco id accipientes: «Ego dixi- Dii estis, et Filii excelsi omnes». Creata quippe et serva natura ad res supernaturales vocatur solo nutu ac voluntate Patris: Filius autem, et Deus, et Dominus, nor. Dei ac Patris nutu, nec eius sola voluntate id habet quod Deus sit, sed cum ex ipsa substantia Patris effulserit, proprium eius bonum secundum naturam sibi asciscit. Rursus hunc verum esse Filium mutua nostri comparisone cognoscimus. Cum enim id quod est natura diversae rationis sit ab eo quod est adoptione, et id quod ex imitatione cum eo quod est veritate, nos autem filii Dei nuncupemur per adoptionem, et ex imitatione, natura igitur et veritate est ipse, cui nos, cum isthaec simus, mutuo opponimur, pro naturali dignitate scilicet gratiae bonum consecuti.

13 « Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt ».

Qui per fidem, inquit, in Christum vocati sunt in adoptionem filiorum Dei, propriae quidem naturae vilitatem exuerunt, Deique honorantis gratia ceu splendida quadam veste conspicui ,ad supernaturalem dignitatem evehuntur Non enim amplius carnis filii, sed Dei potius adoptiva soboles nuncupantur \dverte vero quanta cautela in sermonibus suis beatus evangelista usus sit. Cum enim dicturus esset ex Deo natos esse fideles, ne qui eos putaret ex Dei ac Patri- substantia revera genitos, et per omnia similes esse Unigenito, aut etiam de illo abusive dici: «Ex utero ante Luciferum genui te » ; atque ita demum in creaturarum naturam ipse quoque detruderetur, licet a Deo genitus dicatur, idcirco hanc cautionem excogitat Cum enim potestatem a naturali Filio datam iis esse dixerit, ut filii Dei fierent, adoptione nimirum et gratia, tandem tutissime subiicit, «Ex Deo. nati sunt», ut gratiae quoque magnitudinem ostendat, qua quod alienum est a Deo ac Patre, ad eius naturale quodammodo consortium colligitur, et quod servum est, ad Domini nobilitatem ob vehementem eius charitatein evehitur.

3M|

El infra, loc. cit — Sed quoniam nonnulli praecipiti quadam audacia de Unigenito iuxta et sancto Spiritu falsa prodere non verentur, creatum factum hunc esse dicentes, et ipsum omnino Dei ac Patris consubstan-

tialitate deliiccre, age, rursum eorum intemperiei rectae fidei doctrinam opponentes, quod nobis et lectoribus usui sit proferamus. Si enim neque Deu secundum naturam, neque ex Deo est Spiritus eius, eique substantialiter inexistens, sed alius ab ipso, nec a natura creaturarum alienus, quomodo nos, qui per ipsum nati sumus, ex Deo nati dicimur? Aut enim menLri plane cvangelistain fatebimur. aul si verax est, sicuti est profecto, Deus erit, et ex Deo secundum naturam Spiritus: cuius participatione per fidem in Christum donati, et naturae divinae participes efficimur, et ex Deo nati esse dicimur, et eam ob rem dii nuncupamur, non gratia solum ad supernaturalem gloriam evecti, sed quo iam Deum in nobis habitantem atque diversantem habeamus, iuxta illud prophetae dictum: «Quia inhabitabo in ipsis et inambulabo inter eos». Alioqui, respondeant, quae>o, nobis, qui tanta pleni sunt inscitia, quomodo templa Dei simus, iuxta Paulum, inhabitantem in nobis Spiritum habentes, nisi Spiritus Deus sit -ecundum naturam? si enim creatura est, ac opus, quam ob causam Deus non destruit, tanquam qui Dei templum destruamus, cum corpus inquinamus, in quo Spiritus habitat, qui totam Dei ac Patris et similiter Unigeniti naturalem proprietatem in se habet? Nam quomodo verum erit quod a Salvatore dicitur <Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud cum faciemus», cum Spiritu» sit qui habitat in nobis, et per ipsum habere nos Patrem simul et Filium credamus, quemadmodum ipse quoque rursus alicubi Ioannes in Epistoli» ait: cIn hoc cognoscimus, quoniam in ipso manemus, ct ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis ». Quomodo vero, Spiritus quoque Dei vocabitur, nisi cx ipso et in ipso secundum naturam sit, ac proinde Deus? Si enim creatus cum sit, ut illi volunt, Dei tamen est spiritus: nihil obstat quominus alias quoque creaturas spiritus Dei vocemus. Id enim in eas utique cadere poterit, si profecto fieri potest ut creata substantia sit spiritus Dei. (ML 73, col. 155).

Ex S. Leone Magno, *Sermo 12*, c. 1. — Si fideliter, dilectissimi, atque sapienter creationis nostrae intelligamus exordium, inveniemus hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset auctoris; ct hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quodam speculo divinae benignitatis forma resplendeat. Ad quam utique nos quotidie reparat gratia Salvatoris, dum quod cecidit in Adam primo, erigitur m secundo. Causa autem reparationis nostrae non c>t nisi misericordia Dei: quem non diligeremus, nisi nos prior ipse diligeret, et tenebras ignorantiae nostrae, suae veritatis luce discuteret. Quod per sanctum Isaiam Dominus praenuntians, ait: *Adducam caecos in viam quam ignorabant, et semitas quas nesciebant faciam illos calcare. Faciam illis tenebras in lucem, et prava in directa. Haec verba faciam illis, et non relinquam eos.* Et iterum. *Inventus sum, inquit, a non quaerentibus me, et falam apparui iis qui me non interrogabant.* Quod quomodo impletum sit, Ioannes apostolus docet dicens: *Scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum, ct simus in vero Filio eius.* Et iterum : *Λ'οχ ergo diligamus Deum, quoniam ipse prior dilcxit nos.* Diligendo itaque nos Deus, ad imaginem suam no> reparat, et ut in nobis formam suae bonitatis inveniatur, dat unde ipsi quoque quod operatur operemur, accendens scilicet mentium nostrarum lucernas, et igne nos suae charitatis inflammans: ut non solum

ipsum, -ed ctiam quidquid diligit diligamus Nam si inter homines ca defoum firma amicitia est, quam morum similitudo sociarit, cum tam parilitas voluntatum saepe in reprobos tendat affectus, quantum nobis optandum atque nitendum est ut in nullo ab iis quae Deo sunt placita, discrepemus! Dt quo dicit propheta: Dtuuiiuni *ira in indignitione eius, et vita m voluntate eius* quia non aliter in nobis erit dignitas divinae maiestatis, nisi imitatio fuerit voluntatis. (ML 54, col. 168).

§ 3.

Corollarie.

Corollarium i. — *Excluditur sententia Augustineruium.*

Post damnationem Bait ct lansenii, quidam theologi ex *Eremitis S. Augustini'*, docuerunt Deum quidem potuisse *de potentia absoluta* hominem sine gratia instituere, non autem de *potentia Dei ordinata*, quia nempe hoc non fuisset conveniens divinis attributis. Ex iustitia enim Dei (iuxta Be1e11i), vel saltem cx sapientia vel bonitate eius (iuxta Noris, Berti), exigitur ut homo ad supernaturalia elevetur: secus in nimia miseria foret: finis naturalis hominis, cum sit visio Dei, requirit collationem mediorum supernaturalium. Ita enim loquitur Laurentius Berti: «Naturae integrae nulloque peccato corruptae supernaturalia gratiae auxilia conferenda fuisse ut posset finem suum adipisci, non quod auxilia eiusmodi sint naturalia, pertineantque ad naturae constitutionem, sed potius quia ad finem suum consequendum rationales creaturae egent adminiculis naturae ordinem excedentibus, et quae propterea ipsis quodammodo debeantur, sive decentia creatoris, ut docuit Cardinalis Norisius sive lege iustissimae providentiae, quae nulli denegat media ad finem assequendum necessaria, ut Belellius contendit»⁸. Proinde datur, aiunt, non exigentia stricta supernaturalium, ut voluit Baius, sed tamen exigentia late dicta. exurgens non ex iure hominis, sed ex attributis divinis.

Haec schola non fuit unquam ab Ecclesia damnata vel re-

^{8a} Antea, Aegidius Rom. eiusdem Ordinis similia dixerat, 2 d. 30. q. 1, a. i.

⁹ *Pindiciac august.* c. 3, § 2. Cf. F. Lirr, *La question des rapports entre la nature et la grâce de Baius au synode de Pistoie*, Fontaine-l'Évêfluc, 1934. pag. 75 ss. JU

¹⁰ Berti, *Augustinuium systema vindicatum*, Diss. H, c. I, § 6, n. & — Idem theologus tamen dicit Deum non teneri gratiam impertiri: *De theologicis disciplinis*, lib. 12, c. 3: Primum itaque.

pressa'À Attamen, si rei veritatem attendamus, doctrina *Augustini* in hac materia non sufficienter differre videtur a doctrina Baii. Illud enim quod attributis divinis exigitur, simpliciter et absolute ac stricte exigitur: repugnat enim metaphysice quod Deus quidquam faciat contra sua attributa. Et vidimus Baium non ex constitutivis naturae sed ex exigentiis naturae cum attributis Dei collatae arguisse. — Si vero schola *Augustinensium* loqui voluit de convenientia quae revera exigentiam veri nominis non inducat, sane aptum loquendi modum non adhibuit.

Corollarium II. — *Excluditur sententia re^ucniior.*

P. Henricus de Lubac hanc proposuit sententiam Ordo quidem supernaturalis, gratia scilicet et gloria, nullo modo debetur humanae naturae. Natura tamen humana non potest existere nisi ad ordinem illum elevata: nam divinitus in ea insitum est naturale desiderium possidendi Deum visione intuitiva; quo desiderio existente, manca erit natura, si non ordinabitur revera ad hanc beatam visionem. Quapropter ordo a fine visionis beatae specificatus est simul unicus ordo possibilis naturae humanae et tamen supernaturalis, quia est gratuito a Deo concessus nec naturalibus viribus consequi potest.

Porro haec non videntur componi posse cum genuina notione ordinis supernaturalis. Supernaturale enim significat id sine quo aliqua natura est intelligibilis, scilicet habens determinatam essentiam, vires ab hac essentia dimanantes et finem his viribus proportionatum et per eas consequendum. Si igitur natura humana, sine actuali distinctione a visione beatam non esset intelligibilis, haec visio fieret ei naturalis, utpote quae ipsa esset solus terminus naturae proportionate, et repugnaret humanae naturae dresse vires quibus capax esset ad hunc finem pertingere. Verum quidem est in visione essentiae Dei consistere ultimam perfectionem naturae humanae, quae ad tantum actum elevari potest; sed citra hanc ultimam perfectionem, humana natura, sicut omnis intellectualis creatura, satis perfecta esse potest ut sit intelligibilis et digna suo Creatore. Desiderium enim videndi Deum, quod ei naturaliter inditum est, cum non fundetur in virtute na-

M Immo, Benedictus XIV defendit ipse Norisium contra inquisitorem Hispaniae. Nec in eo dici videtur hanc sententiam iam componi non posse cum encyclica « Pascendi » reprobante eos qui ponunt « germanam veritatem » ad ordinem supernaturalem Denz. 2103.

*nhis *Supernaturel*. Paris, 1044.

turalium virium hominis, sed solum in passiva potentia intellectus, non est desiderium perfectum nec est inane, etiamsi non impleatur; nam et signum est ultimae perfectionis ad quam natura elevari potest et impellit hominem ad prosequendum cognitionem Dei magis magisque perfectam. Quod si quis putet, ut Catechanus, tale desiderium non haberi nisi ex gratia, concedere |wtt rit ultiores gratias et ipsam visionem intuitivam connaturaliter consequi ex illa prima gratia, sed totum erit in ordine vere supernaturali, sine quo natura omnino est intelligibilis et digna Creatore.

Ne dicatur sufficere ad supernaturalitatem gratiae et beatæ visionis, quod ipsae gratuito concedantur; nam gratuititas non discernit naturale a supernaturali!, quia utrumque est gratuitum. Sed gratuititas specialis quæ ad supernaturale pertinet in eo est quod ipsi naturæ nullo modo debeatur. Neque dicas illud esse supernaturale quod viribus naturalibus nequit attingi, nam contra, aliquid nequit viribus naturalibus attingi quia est supernaturalis, id est, id sine quo natura, relate ad quam dicitur supernaturalis, est intelligibilis et digna Creatore. Quod intra ambitum et definitionem naturæ cuiusdam continetur sive constitutive sive consecutive, sive exigitive, illud totum naturale est et viribus naturalibus proportionatur, vel saltem naturalem ordinem non transcendit. (Cfr. Gregorianum XVIII (1947), Dec. p. 379-395).

Corollarium III. ***Excluditur dubitatio Ripaldae.*** In probatione directe attendimus ad supernaturalitatem gratiæ relate ad naturam humanam. Manifestum est autem quod argumentata quæ dedimus valent ad absolutam supernaturalitatem gratiæ, id est relate ad quamcumque naturam creatam vel creabilem, certo vindicandam. Ratio enim a Patribus allata, et ex Scripturis hausta, quod scilicet natura sumus &wi et non *fili*i, et quod ut filii fiamus adoptio gratuita requiritur, eadem vi gaudet de quamcumque natura *creata* et *creabili*. Argumentum autem rationis pariter ad quamcumque creaturam extenditur: nulli enim creaturæ competit modus essendi, quem modus essendi Dei non excedat in infinitum. Propterea *communiter* et *certo* excluditur dubitatio Ripaldae *de possibilitate* creaturæ relate ad quam visio intuitiva ac proinde gratia sanctificans non essent supernaturalis sed naturale- Quamquam enim gratia est aliquid creatum, et dispositio t:ma ad visionem intuitivam est dispositio finita et creata, cuin

tamen ad aliquem terminum, qui sit communicatio boni Deo proprii, conducant, non possunt umquam ex tunc naturae haberi.

De his vero plura et ex professo in tractatu *De Deo uno*, ubi etiam aliae obiectiones dissolvuntur. Supernaturalitas enim gratiae nonnisi ex supernaturalitate beatae visionis profluit; occasione igitur visionis intuitivae opportune veniunt quaestiones controversae de desiderio naturali illius visionis. Nec hic locus esse videtur tractandi de natura potentiae nostrae obedientialis ad supernaturale, utrum sit tantum passiva, vel etiam activa.

§ 4-

Scholion.

De tempore infusionis gratiae Adami. — Ex thesi habemus Adamum gratia ornatum esse ante suum peccatum. Quaerendum manet utrum Deus ei gratiam dederit *in ipso momento creationis*, in eo nempe simul « condens naturam et largiens gratiam », sicut in Angelis egit, iuxta Augustinum⁸⁷; an constituerit eum in puris naturalibus et nonnisi post praeparationem convenientem ad gratiae statum elevaverit.

Doctores medii aevi in tres sententias abierunt. *Prima*, quae videtur fuisse P. Lombardi et deinde multorum, ita exponitur a S. Bonaventura, qui eam tenet: « In statu innocentiae distinguuntur duo tempora: quoddam enim fuit tempus, in quo habuit (Adam) tantum naturalia; quoddam vero in quo habuit et naturalia et gratuita ». Cuius ratio forte praecipua haec est: « Deus enim secundum legem communem requirit aliquam praeparationem et dispositionem a parte nostra ad hoc quod infundat alicui gratiam, sive in eo cui infundit, ut in afluito, sive in alio adiuvante, secundum quod contingit in parvulo »⁸⁸. Et ideo gratia non fuit cum homine concreata, sed dilata fuit quousque homo per actum et usum rationis quodam modo se disposeret ad illam suscipiendam⁸⁹. In hac sententia, tempus in solis naturalibus transactum videtur *satis longum* cogitari. — *Secunda* sententia, quam S. Thomas in *Sententiis* « sustinuit » haec est: « Hoc tamen probabilius est ut cum homo creatus fuerit in naturalibus integris, quae otiosa

⁸⁷ *De Civit. Dei*, lib. 12, c. 9, n. 2. ML 41, col. 357.

⁸⁸ In 2 d. 26, dub. 3, S. Bonaventura hoc intelligit de fide parentum vel totius Ecclesiae.

⁸⁹ 2 d. 29, art. 2, qu. 2.

IT C. Boykb S. I. — *De Deo creante et elevante*.

esse non poterant, quod *in primo instanti* creationis ad Deum conversus, gratiam consecutus sit»⁹⁰. Tertia sententia ponit Adamum creatum esse in gratia; post S. Anselmum et Praepositinum, S. Thomas hanc tandem sententiam elegit: «Sed quod fuerit (Adam) etiam conditus in gratia, ut alii dicunt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit»⁹².

Et revera *haec fuit nenteniia Patrum*. Recole in textibus supra citatis eorum dicta quibus vel similitudinem Dei in qua Adam factus est de gratia intelligunt (Irenaeus, Gregorius Nyss., Leo M., etc.), vel etiam statum iustitiae ad quem redimus dicunt fuisse Adamo naturalem, hoc est. nativum (Innocentius I, Celestinus, etc.), vel denique Spiritum sanctum nobis nunc dari, sicut in creatione Adami datus est (S. Cyrillus Al., S. Basilius, etc.). S. Augustinus⁹¹ eadem ratione utitur ac postea S. Thomas: «Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum»^{*}. Haec autem bona voluntas in lingua Augustini est caritas⁹⁵. Quod si quando videtur prioritatem dare donis naturalibus, hoc non nisi de prioritatem ordinis, non temporis est accipiendum⁹⁰.

Ratio autem convenientiae est quia Deus, cum destinaret hominem ad statum supernaturalem, quod signum est specialis dilectionis, melius creavit hominem statim in perfectione huius status. Neque obstat lex praeparationis requisitae in adultis. Lex enim illa admitti potest, quamquam non ita certa est si applicetur naturae innocenti, quam si agatur de homine peccatore. Sed, ut Angelicus ait: «Cum motus voluntatis non sit continuus, nihil pro-

⁹⁰ 2 d. 29, q. i, art. 2, c.

⁹¹ *Summa*, Cf. Kors, *La justice primitive et le péché originel d'après S. Thomas*, Kain, 1922, p. 61. *

⁹² † qu. 95, art. 1.

⁹³ S. Thomas quidem Augustino hanc opinionem constanter tribuit; sed priores scholastici recitabant pro opposita sententia textum pseudo-augustinianum: <Homo in suae conditionis primordio habuit unde posset stare, sed non unde posset proficere> Vg. S. Bonaventura, 2 d. 29, a. 2, q. 2, *sed contra*; et intelligebant: ex solis donis in creatione acceptis, non poterat mereri.

⁹⁴ *De correptione et gratia*, c. 11, n. 32. ML 44, col. 935, cf. *De Gen. ad lit.* 6, c. 27.

⁹⁵ «Quasi vero aliud sit bona voluntas quam caritas». *De gratia Christi* c. 21, n. 22. ML 44, col. 371. "J

⁹⁶ *De corrept. et grat.* c. 10, n. 27

bibet etiam in primo instanti suae creationis primum hominem gratiae consensisse » ⑧T.

Quapropter hodie *opinio communis est Deum creavisse Adamum in gratia*. Sed nulla nota theologica reprobamus sententiam oppositam, cum concilium Tridentinum elegerit, loquens de infusione gratiae in Adamo, in capite 1 sessionis V, verbum « constitutus » loco verbi « creatus », ut sineret utramque opinionem manere liberam ⑧8.

Articulus secundus.

Utrum primus homo acceperit donum integritatis.

(i qu. 95, art. 1 et 2).

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, l. 3, c. 12. — S. Bej.larminus, *De oralia primi hominis*, c. 5. — Gonet, *Clyficus*, tract. 8, disp. 1, a. 4. — Palmieri, *De ordine sufiematurali*, th. 15. — Janssens, *Sum. theol.*, t. 8, p. 133 ss. — Si.omkowski, *L'état primitif de l'homme dans la tradition avant s. Augustin*, Paris, 1928. Etc.

§ 1.

Status quaestionis.

I.Sensus tituli. — *Integritas* triplici sensu sumi potest. Vel enim significat *complexum* eorum omnium quae in natura cum suis exigentiis comprehenduntur: v. g. homo oculo alterutro orbatus non habet hanc integritatem; vel nomine integritatis intelliguntur *omnia dona Adami* simul sumpta: gratia habitualis, immunitas a concupiscentia, immortalitas etc.; vel tandem hoc nomen significat solam *immunitatem a concupiscentia*, qualis haec immunitas fuisse in Adamo ostendetur. In praesenti articulo integritas ponitur pro immunitate a concupiscentia.

Concupiscentia autem diversimode etiam intelligitur. In genere est desiderium alicuius boni, ac proinde duplex est in homine habente duplicem appetitum, intellectivum nempe et sensitivum. Quamquam vero concupiscentia potest esse bona, « hoc tamen loquendi obtinuit consuetudo, ut si cupiditas vel concupiscentia dicatur, nec addatur cuius rei sit, non nisi in malo pos-

07 qu. 95. art. 1 ad 5um.

89 Pallavicini, *Hist. cone. Trid.* l. 7. c. 9. n. 1.

sit intelligi » 1. Consideremus primum concupiscentiam in parte sensitiva.

Porro ex experientia constat appetitum nostrum *sensitivum* moveri a suo obiecto, seu a bono sensibili, etiam *independenter a motione voluntatis*. Hi motus spontanei versus bonum sensibile possunt ferri in bonum consentaneum rationi et tunc nihil est mali in tali concupiscentia. Sed appetitus sensitivus fertur quoque spontanee in sensibilia bona etiam quando recta ratio prohibet prosecutionem talium bonorum. Aliis verbis, hi motus spontanei sensitivarum passionum nos attrahunt ad peccandum, et triplici modo sunt *rebelles rationi*:

i° in quantum exsurgunt saepe, *praeveniendo* advertendam rationis;

2° in quantum, ratione eos advertente, non cessant, sed *persistunt ut obstaculum* bonae electioni;

3° in quantum etiam post denegatum consensum voluntatis possunt *permanere*.

Inclinationes nostrae sensitivae, prout hoc triplici defectu vel aliquo eorum afficiuntur, constituunt concupiscentiam proprie dictam. Haec autem concupiscentia est habitualis vel actualis. Concupiscentia *actualis* est motus appetitus sensitivi transiens, ut rebellis rationi. Concupiscentia *habitualis* est ipse appetitus sensitivus in quantum est radix permanens ex qua pullulant illi motus transeuntes. Brevi, concupiscentia est defectus, sive actualis sive habitualis, subiectionis partis sensitivae erga rationem et voluntatem, seu pronitas ad inordinate appetendum 2.

Haec concupiscentia maxime apparet et dominatur in materia turpi; attamen « in quocumque corporis sensu caro contra spiritum concupiscit, ipsa cognoscitur » 3. Haec est autem concupiscentia sensitiva, et quidem rebellis menti, quae propriissime sub nomine *concupiscentiae* designatur.

Datur tamen et concupiscentia impellens ad peccandum per conversionem ad bona quae non sunt bona sensuum, sed potius ipsius *voluntatis* vel *intellectus*: sunt enim motus spontanei ambitionis, superbiae, curiositatis, invidiae, et ceterarum passionum 1. At dicendum est tales motus indeliberatos voluntatis quatenus in-

1 S. Aug. *de civit. Dei*, l. 14, c. 7 ML 41, col. 411.

2 *Mal. qu.* 4, a. 2, c.

3 S. Aug. *Opus imperf.* lib. IV. xxviii. ML 45, col. 112

♦ Vide S. Aug. *Confession.* l. 10, cap. 35 sqq.

deliberatos et *non liberos* non esse posibles nisi propter impulsus partis sensitivae. Etenim illa bona non sensibilia apprehenduntur tamen sub forma sensibili ab imaginatione, ac propterea voluntatem attrahunt ante deliberationem. Unde concupiscentia sensibilis partis praecipua est et radix omnis concupiscentiae; ideoque de ea praesertim est quaestio in praesenti materia.

Propter praesentiam et irrequietudinem huius concupiscentiae in nobis, vita nostra spiritualis induit rationem *luctae*; inde est *difficultas* boni quae nos valde impedit. Quaerimus igitur utrum Adamus et Eva ante peccatum fuerint immunes a tali concupiscentia et habuerint passiones perfecte subiectas rationi seu sub dominio despotico voluntatis, sine lucta et difficultate. Hoc est enim *donum integritatis*. Ac simul quaerendum erit utrum sit donum vere *gratuitum*, non debitum naturae. Per se quidem non potest esse donum quoad substantiam supematurale, nam non ponit proportionem ad finem vitae aeternae; sed poterit tamen sequi ex alio dono quoad substantiam supernatural!, nempe ex gratia sanctificante protoparentum.

II. Opiniones. — A. *Inter Pelagianos*, Iulianus fuit qui maxime negavit Adamum fuisse ante peccatum immunem a concupiscentia. Docebat enim concupiscentiam esse bonam; eam inseparabilem habebat ab appetitu sensitivo, quasi vigorem ipsius sensus; et quandoque videtur ipsos motus pravos approbare, dummodo certum modum teneant. Dicebat: «Sensus est igitur concupiscentia, et mala qualitas non est; ergo quando minuitur concupiscentia, sensus minuitur»⁵. Et alibi: «Hanc autem voluptatem et concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse res illa declarat, quia ad delictum via per concupiscentiam fuit, quae cum pomi decore oculos incitasset, spem etiam iucundi irritavit saporis. Non ergo potuit haec concupiscentia, quae cum modum non tenet peccat; cum vero intra limitem concessorum tenetur affectio naturalis et innocens est; non, inquam, potuit fructus esse peccati, quae docetur non suo quidem vitio, sed voluntatis, occasio fuisse peccati »⁶.

B. *Protestantes* asseruerunt donum integritatis ita naturale esse ut, ipso ablato, iam natura humana *essentially* libertate careat. Calvinus irridet theologis qui « in homine perduto et in spiritua-⁸

⁵ /Xpud Augustinum, *Cant. Julian* lib. 6, c. 18, n. 56. ML 44, col. 855.

⁸ Apud August. *Opus imperf* l. 1, c. 71. ML 45, col. 1094.

le exitium demerso, liberum arbitrium adhuc quaerunt ». Et Bellarminus postquam haec Calvinii et similia Lutheri attulerit, addit: « Quotquot sunt ab Ecclesia catholica ob Lutheri dogmata separati, luctam illam carnis ac spiritus, quam omnes experimur, vere proprieque peccatum esse definiunt, quamvis homo sit iustus et concupiscentiae motibus strenue repugnet »⁷. Cum autem peccatum non potest esse ex prima institutione hominis, dicendum eis est quod integritas pertinebat ad hominis essentialem constitutionem, non ad dona supernaturalia.

C. Baius negavit concupiscentiam posse esse naturalem, ac propterea habuit donum integritatis ut *naturae debitum*, ut ex serie damnatarum eius propositionum constabit⁸. Iansenius valde explicite docuit concupiscentiam ex sua ipsa notione repugnare naturae innocenti ac proinde donum integritatis esse naturae debitum. Vult enim ut « sit iniquitas, ordini naturali et iustitiae contraria, quod superioribus inferiora, mente etiam consensum cohibente, reluctantur. Tanta iniquitas sine culpa et poena esse non potest, sive hominis qui eius auctor sibi peccando fuit, sive alterius qui generando vel creando »⁹. Unde patet quod non tantum asserit quemdam gradum concupiscentiae, verbi gratia qualis nunc in nobis est, esse contra ius naturae, sed simpliciter concupiscentiam proprie dictam.

Augustinenses integritatem in natura innocenti ex decencia Creatoris requirunt.

III. Documenta Ecclesiae. — **A. De existentia doni integritatis in Adamo.** Haec habemus in concilio *Tridentino*: « Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relictam sit nocere non consentientibus, sed viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet; quin immo, qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam catholicam numquam intellexisse *peccatum* appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia *ex peccato est et ad peccatum inclinatur*. Si

⁷ *De gratia primi hominis*, c. i.

⁸ Cf. Jansen, *Battu et le baianisme*, Louvain, 1927, p. 36.

⁹ *De statu naturae purae*, lib. 2, c. 21. *Augustinus*, t. 2, col. 872. Eadem continuo repetit ibidem a cap. 11 ad cap. 21 alibi.

quis autem contrarium senserit, a. s. » ¹⁰. Sed concupiscentia non potest esse ex peccato nisi ante peccatum protoparentis non fuerit.

B. De supernaturalitate huius doni. Damnata est haec Ba ii propositio: «Integritas primae creationis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed naturalis eius conditio»¹¹. Et contra synodum *Pistoriensem* dictum est: « Doctrina synodi de statu felicitis innocentiae... quatenus complexive accepta innuit, statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanae naturae, non gratuitum Dei beneficium: falsa, alias damnata in Baio et Quesnellio, erronea, favens haeresi pelagianae » ia. Verum quidem est horum textuum ultimum debere et priorem posse intelligi non de solo dono integritatis sed de complexu donorum Adami in suo statu iustitiae; sed Γ in doctrina baiana et iansenistica integritas primae conditionis maxime fundatur in dono integritatis stricte dicto; 2° iam in propositione 2i⁴ Baii damnabatur negatio gratuitatis gratiae sanctificantis: ergo in propositione 26", debet saltem includi damnatio negatae gratuitatis relate ad donum integritatis stricte sumptum; 30 haec damnatio exigitur ut habeatur cohaerentia cum reiectione aliarum propositionum circa impossibilitatem status naturae purae, vel circa peccatum in concupiscentia positum.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS X. — **Pr o t o P A R E N T E S A N T E P E C C A T U M D O N O I N T E G R I T A T I S O R N A T I E R A N T, Q U O D N U L L I S N A T U R A E H U M A N A E E X I G E N T I I S D E B E B A T U R.**

Prima pars est *de fide definita* in concilio Tridentino: secunda est doctrina *communis* et *certa*, atque in decretis contra Baium et Iansenistas contenta.

Probatur 1^a Pars: *Protoparentes dono integritatis ornati erant.*

I. Ex Scriptura Sacra. — A. Ex Genesi. « Erat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor eius: et non erubescabant »

¹⁰ Scss. V, can. 5, Denz. 792.

¹¹ Prop. 26 Denz. 1026. Cf. 1074-1075.

¹¹ Prop. 16 Denz. 1516.

« Gen II, 25. — Cf. III, 7-

Unde sic arguimus : Ubi est concupiscentia, ibi est pudor. Sed in protoparentibus ante peccatum non erat pudor. Ergo immunes erant a concupiscentia. Et declaratur. Homo enim, praesertim moraliter bonus, cum sentit motus carnalis libidinis praeter voluntatem rationalem exsurgentes, sensum *pudoris* experitur, omniaque molitur ut tales motus non solum voluntate contineat, sed etiam ut eos notitiae hominum subtrahat. Cum Adam et Eva describantur nihil huius confusionis expertos esse ante peccatum, sed solum post peccatum, hinc signum est quod motus concupiscentiae non sentiebant. Quod auctor sacer clarissime confirmat, cum, peccato admissio, statim notat illos cognovisse «se esse nudos»¹⁴. «*Nudi erant et non confundebantur* : non quod eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat ; quia nondum libido membra illa praeter arbitrium commovebat, nondum ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat... Patebant ergo oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est non attenti, ut cognoscerent quid eis indumento gratiae praestaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, ut poena reciproca inobedientia plecteretur, exstitit in motu corporis quaedam impudens novitas, unde esset indecens nuditas; et fecit attentos, reddiditque confusos». Sic Augustinus, cui familiarissimum est illud argumentum¹⁵. Ergo S. Scriptura hoc modo sobrio et simplici, simulque valde significante, docet protoparentes concupiscentia carnali caruisse. Facili autem analogia intelligitur hoc privilegium extendendum esse ad ceteras concupiscentias, quae censendae sunt sequi conditionem concupiscentiae principalis. Eva, statim ac motui superbiae consenserit, concupiscentiam gulae experta est.

Nota. — Pudor est naturalis verecundiae sensus quo occultum esse volumus quidquid venerea spectat. Experimur eum etiam occasione signorum, qualia sunt verba, oscula etc. Naturalis est : impudicitiam enim « ipsi turpes turpitudinem vocant : cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audent » in. « Pudet igitur huius libidinis humanam sine dubitatione naturam »¹⁷. Ratio autem cur homines maxime verecundentur de venereis est quia

¹⁴ Gen. III, 7 et 11.

¹⁵ De civit. Dei, lib. 14, c. 17. ML 41, col. 425. Cf. De nuptiis et concupiscentia, lib. I, cap. 5 et 6, nn. 6 et 7.

¹⁶ Aug. De civitate Dei, lib. 14, c. 18.

¹⁷ Ibid. c. 20.

sentiant deordinatum esse quod appetitus sensitivus rebellis sit rationi et quod ratio impotens sit illum sibi tenere subditum l>. < Pu-
det animum resisti sibi a corpore, quod ei natura inferiore sub-
iectum est » ,0.

Obiicitur 1°. Ante peccatum, Eva apparet tentata a dia-
bolo et attracta ab aspectu delectabili fructus prohibiti. Sed hoc
est signum concupiscentiae. Ergo protoparentes ante peccatum non
erant immunes a concupiscentia.

Respondeo. Distinguo antecedens : ante peccatum, Eva appa-
ret tentata extrinsece, *concedo*; intrinsece, *subdist.*, post consen-
sum praestitum praeviae superbiae voluntatis, *concedo*; sine tali
consensu, *nego*. « Praecessit mala voluntas, qua serpenti subdolo
crederetur; et secuta est mala concupiscentia, qua cibo inhiaretur
illicito. Non itaque ibi q̄tialiscumque cupiditas qualicumque relu-
ctata est voluntati ; sed ei potius depravatae depravata servivit.
Ac per hoc quamvis iam utraque mala esset, tamen voluntas cu-
piditatem, non voluntatem cupiditas duxit : *non praecessit volun-
tatem, nec restitit voluntati* » 18

Obiicitur 2°. — Forte casu accidit ut tentatio abesset ac pro-
pterea concupiscentia carnalis non actu sentiretur, quamvis adesset
habitu.

Respondeo. Nego assertum, nam Γ Scriptura non ita atten-
te notaret id quod casu evenisset, nec primam experientiam con-
cupiscentiae carnalis statim post peccatum accidisse tam accurate
consilioque evidenti retulisset ; 2 tales erant circumstantiae loci
et personarum ut concupiscentia certo actu apparuisset, si habitu
exstitisset.

B. Ex epistola ad Romanos. Iuxta S. Paulum, concupi-
scentia bene vocatur peccatum non quod peccatum sit, nec solum

18 Cf. S. Thomas, 2*-2**, qu. 151, art. 4, c. et ad 3.

10 *De civitate Dei*, lib. 14, c. 23, n. 2. ML 41. col. 431 — Experientia
missionariorum inquisitionesque ethnologorum plane confirmant sensum pu-
doris naturalem esse. Cf. vg. Hebdomada ethnologica Basilcae, an 1929
Cf. P. I. de la Viatssière, *La pudeur instinctive*, p. 50 < Il existe une pu-
deur instinctive >. Sic Havelock Ellis, (*La pudeur*, trad Van Gennep. Paris.
y» p. 15-22) de incultis gentibus quos novit, testatur eos habere « un sens
très développé de la pudeur, même chez ceux dont la conduite est notoire-
ment immorale, même chez les individus tout particulièrement dépravés ». Alius, loquens de hominibus (Kayopos) qui nudi vivunt, ait de eis : « jamais
je n'ai surpris un regard ou un geste qui put blesser la modestie », R. P.
Tapie, *Chez les Peaux-Rouges*, Plon, 1926, p. 283-284.

»⁰ Augustinus, *Op. imperf. coni, Iulian*, lib. I, c. 41. ML 45, col. 1095.

quia in peccatum inclinatur, sed etiam quia *c.r. peccato Adami* provenit. Ergo ante hoc peccatum, homo erat a concupiscentia immunis. Haec interpretatio, quae est concilii Tridentini 2°, ita exponitur. 1° Apostolus dat concupiscentiae nomen *peccati*. Etenim, vocat peccatum fontem illum concupiscentiarum actualium, qui in nobis est, inhabitat, regnare tentat : sed haec est ipsa concupiscentia habitualis: «Non ergo regnet *peccatum* (ἡ ἀμαρτία) in vestro mortali corpore ut obediat concupiscentiis eius » 22²⁴ Cum Christo « vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato » 21. « Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odio malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi quoniam bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me *peccatum*. Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum — 2° Hoc autem peccatum non est formale peccatum, nam est iniustus 28, in quibus nihil est damnationis 20 ; sed inclinatur ad peccatum. et excitatur a lege ut transeat ad actum peccati : « Occasione enim accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat » 27. — 3° Hoc peccatum seu concupiscentia est *e.r. peccato* : in toto enim hoc loco, in capite quinto, sexto, septimo, sermo est de peccato illo quod per unum hominem intravit in mundum, et quamquam ratio huius peccati non completur sola concupiscentia, sed. etiam verum quemdam iustitiae defectum includit, ut postea ostendetur, tamen etiam ex concupiscentia aliquo modo constat et concupiscentiam inducit 28. %

e

II. Probatur ex traditione, — Quamquam in particularibus explicationibus Patres alii alias theorias expresserunt, conveniunt tamen in agnoscenda immunitate protoparentum a concupiscentia. Nonnulli rem referunt dicendo protoparentibus gratiam vel *virtutes fuisse pro vestimento*. Sic Ambrosius : « Et ante quidem

21 Sess. 5, can. 5.

22 Rom. VI, 12.

TM Ibid. VI, 6.

24 Rom. VII, 16-18.

39 Rom. VI, 14.

29 Ibid. VIII, i.

27 Rom. VII, 8.

28 Cf. commentatores in h. l. : Prat. Lagrange, Cori.uy. Cornely, Differentiae quae inter interpretationes catholicorum exstiterunt et exsistunt non mutant generalem sensum quem exhibuimus.

nudi erant sed non sine virtutum integumentis»²⁹30Ma x i m u s Taurinensis: Adam erat « quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nihil pravum respiciebant eius oculi; non cor eius turpe aliquid cogitabat »^{TM} Ch r y s o s t o - m u s : « Peccato et praevaricatione nondum praesente, gloria quae superne venerat vestiti erant, et ideo non erubescabant »³¹. D a m a s c e n u s : « Ex quo inobedientes fuerunt, procul facti sunt a gratia qua ante tegebantur »³². A u g u s t i n u s , ut ex professo contra Julianum doceret immunitatem Adami et Evae a concupiscentia ante peccatum, multa locutus est, quorum haec pauca ad modum compendii recitemus: « Concupiscentiam sive naturalem, sive carnalem tibi placeat appellare, eam nos concupiscentiam vituperamus, qua caro concupiscit adversus spiritum et trahit ad illicita, nisi et spiritus adversus eam fortius concupiscat. Hanc dissensionem in paradiso dicimus non fuisse, quando qui ibi erant nudi erant et non confundebantur. Hanc post peccatum esse cepisse, ipsa res clamat; quandoquidem post peccatum pudenda texerunt, quae prius pudenda non fuerant. Neque ut nuda prius essent, impudentia, sed innocentia faciebat: quia et impudentia vitium est; illi autem quando eos nudos esse non pudebat, utique vitium non habebant. Hoc ergo malum quo caro concupiscit adversus spiritum, haereticus Julianus dicit esse bonum: hoc malum ex aliena mali natura nobis esse commixtum dicit alius haereticus Manichaeus: hoc malum per praevaricationem primi hominis in nostram dicens vertisse naturam, catholicus ambos vincit Ambrosius »³³.

Dices. Sed sunt etiam Patres qui absentiam erubescitiae in protoparentibus alio modo explicaverunt, et maxime ex eo quod Adam et Eva fuissent infantes. Ergo thesis non probatur ex traditione.

Respondeo. Primum exponamus statum huius difficultatis. Falso tribuitur talis opinio Theodoro Mopsucsteno, nam non dicit protoparentes fuisse infantes, sed tantum recenter natos, et si eos *comparat infantibus* non erubescitibus, tamen huius causam quoque assignat absentiam peccati: « Infantes enim non pudet

²⁹ *De paradiso*, c. 13, n. 63. ML 14, col. 307.

³⁰ *Hom.* 85. ML 57, col. 448.

³¹ *hi Gen. horn.* 15, n. 4. ML 53, col. 123.

³² *In fic. arefact.* 3. MG 96, col. 580.

³³ *Opus imperf.*, lib. V, 5. ML 45, 1436. — Cf, *De peccatorum meritis et remissione*, lib. 2, c. 22, n. 36.

nuditatis suae, neque balneo utentes, non quod eam non videant sed quia aspectus nullos pravos sensus apud cos excitat. Adam igitur et socia, recens nati, peccato nondum inquinati, vel ne ullum quidem malum suspicati, neque nuditatem, neque aliam naturae suae formam turpem existimabant. Postquam autem peccaveram, a Dei legibus abhorrentes, tunc etiam perceperunt, iubente Beo, pudoris sensum, quo a peccato averterentur, et pessimus quisque reprimeretur impetus » 3⁴. — 2°. Attamen quidam Patres, nempe Theophilus Antiochenus, Irenaeus et Clemens Alexandrinus aetatem Adami infra adultam statuerunt³⁵. At apud eos non agitur de infanti prorsus aetate, sed de aetate capaci praecepti accipiendi, et quae statim atque peccaverit, concupiscentiam sentiet. Sit Irenaeus. Dixit quidem: «Quemadmodum enim mater potest quidem praestare perfectam escam infanti, ille autem adhuc non potest robustiorem se percepire escam: sic et Deus ipse potens fuit homini praestare perfectionem ab initio, homo autem impotens percipere illam: infans enim fuit»³⁶. Sed absentia concupiscentiae in Adamo non haec erat quae in infantibus invenitur, sed ex vita spirituali iam accepta: «Nudi erant et non erubescabant, quia in eis erant innocentes sensu infantiae et non intelligebant has res quae per malum nascuntur in anima ex concupiscentia et turpibus desideriis, propterea quod in hoc tempore servaverant suam naturam sanam: nam in momento creationis in eis *insufflatus erat spiritus vitae*. Porro quamdiu hic spiritus suum ordinem ac locum servabat, excludebat cogitationes et cognitiones malas». Hic status finem accepit per peccatum³⁷. Tunc, Adam «condignum tamen inobedientiae amictum fecit, contreritus timore Dei: et retundens petulantem carnis impetum, quoniam indolem et puerilem amiserat sensum, et in cogitationem peiorum venerat, frenum continentiae sibi et uxori suae circumdedit timens Deum et adventum eius exspectans»³⁸. Irenaeus igitur describit Adamum ante peccatum, non quidem in perfecto statu adulti, sed in adolescentia quae propter spiritum vivificantem, innocentes sensus in-

³⁴ *Fragmenta in Genesim*, vers 7. MG 66. coi. 639. Similia apud Theodoretum, in *Gen.* qu. 28. 7Γ

³⁵ Theoph., *Ad Autolycum*, lib. 2, n. 25. MG 6, coi. 1092. — Clemens, *Protrcpt.* II. MG 8, coi 228 et *Strom.* III, n. 17, MG 8, coi. 1205.

³⁶ *Contra haereses*, lib. 4, c. 38, n. 1. MG 7, coi. 1105.

³⁷ *Demonstratio apostolicae praedicationis*, iuxta versionem anglicam, *Patrol. Orient.* t. 12, p. 669.

³⁸ *Contra haereses*, lib. 3, c. 23, n. 5. MG 7, coi. 963.

iantiae servat : haec autem non obstant traditioni quam exposuimus, sed eam confirmant^{8*} S. Ephra^{BM} explicite negavit protoparentes creatos esse in infantia.

Unde ad argumentum *respondetur* : *Dist. antec.* Quidam Patres innocentiam Adami ex eius infantia explicaverunt, i. e. ex infantia stricte dicta, et exclusive, *nego*; ex infantia late dicta et ex dono speciali, *concedo*. Unde *nego consequens et consequentiam*.

III. Ratio theologica deducitur e convenientia doni integritatis ut dispositionis ad gratiam adoptionis, simulque ut effectus illius in natura innocenti primum repositae. Quod in scholio amplius evolvemus. — Insuper hoc donum valde congruit rationali naturae: ergo convenienter concessum est homini, quem Deus specialiter amavisse in Scriptura multis modis ostenditur^{30bis}.

Probatur secunda pars: *illud donum erat simpliciter indubitum*.

I. Ex Scriptura, valet haec generalis descriptio status primitivi Adami ut status privilégiât!, gratuiti, benevolentia speciali divinitatis concessi. Collocatio enim Adami in paradiso, familiaris Dei cum illo conversatio, immunitas a concupiscentia et ab erubescencia intime connectuntur, felicitatemque constituunt, quae ex largitate divina, non ex naturae exigentia procedere apparet⁴⁰.

II. Ex Patribus. Γ Patres complexum status Adami in paradiso ut *gratiam Dei magnam* habent; sed immunitas a concupiscentia est pars huius status: «Quid est, ait Ambrosius, Adam ubi es? Id est non in quo, sed in quibus es: non ergo interrogatio est, sed increpatio. De quibus, inquit, bonis, de qua beatitudine, *de qua gratia*, in quam miseriam recidisti?» “ — 2° In textibus allatis in prima parte ad existentiam huius immunitatis osten-

⁵⁹ De his vide, Diet, théol., art. /Adam et Irém'e; Slomkowski, *L'état primitif de l'homme*, pag. 29,39. 49. 120.

«bis De mente S. Thomae, cfr. 1-2, q. 17, a. 9, ad 3.

w Dolendum est quod theologus anglicanus Williams non valuerit hanc privilegiatam protoparentum rectitudinem in textu *Genesis* perspicere: «It is clear that the story contains no formal doctrine of «Original Righteousness» such as was later imagined in order to accentuate the malevolence of the first sin». *The ideas of the Fall and of original sin*. London, 1927, p. 42.

« *De paradiso*, c. 14

dendam, Patres tribuunt donum integritatis virtuti doni superioris quod consistit in gratia, in caritate, in vita animae. Sit adhuc S. Athanasius, qui explicat amissionem integritatis ex aversione a contemplatione Dei : « Hoc igitur modo Deus hominem fecit atque immortalem manere voluit. At homines, neglecta ac reiecta Dei contemplatione, sibi ipsis malitiam excogitaverunt uti superiore oratione dictum est, atque ita in denuntiata mortis damnationem misere inciderunt, nec vero post haec quales creati sunt permanere ; sed suis cogitationibus in dies magis corrupti, in mortis ditionem et potestatem sunt redacti. Nam praecepti transgressio illos ad propriae naturae conditionem revocavit ; ut quemadmodum cum non essent facti sunt, sic in eo quod sunt corruptionem, labente tempore paterentur, idque meritissime » 12. Pariter igitur de corruptione mentis et de morte loquitur, opponens conditionem naturae ad statum ex benevolentia Dei concessum.

Si ad Augustinum venimus, ad quem Baius et Iansenius appellabant, legimus in eius scriptis immunitatem protoparenium a concupiscentia fuisse gratiam : Quid est gustato cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudatum quod gratia contegebat? *Gratia quippe Dei magna ibi erat, ubi terrenum et animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratia non habebat in nudo corpore quod puderet, spoliatus gratia sensit quod operire deberet* » 13. Gratia autem apud Augustinum opponitur debito. Sed adest locus illustris, quem ipse Iansenius sibi difficilem esse agnovit, et ex quo revera mens Augustini speciali cum claritate revelatur. S. Doctor enim scripsit in suis *Retractationibus*, versus finem suae vitae, post multos annos disputationis contra *Pelagianos* haec verba, quibus approbaret opus iuventutis suae *De libero arbitrio* contra *Munichaeos* scriptum : « Deinde dictum est, ex qua miseria peccantibus iustissime inflicta liberet Dei gratia, quia sponte homo, id est libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere: ad quam miseriam iustae damnationis pertinet ignorantia et difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suae, nec ab isto malo, nisi gratia Dei quisquam liberatur: quam miseriam Pelagiani nolunt ex iuxta damnatione descedere, negantes originale peccatum: *quamvis ignorantia et difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus, sed laudandus esset Deus, sicut in eodem tertio libro disputavimus.*

■ *Oratio de incarnatione Verbi*, n. 4. MG 23, col. 103.

43 *Contra Julianum*. lib 4, c. 16, n. 82 ML 44, col. 781.

Quae disputatio contra Manichaeos habenda est, qui non accipiunt Scripturas sanctas Veteris Testamenti, in quibus originale peccatum narratur; et quidquid inde in Litteris apostolicis legitur, detestabili impudentia immissum fuisse contendunt a corruptoribus Scripturarum, tamquam non fuerit ab Apostolis dictum. Contra Pelagianos autem hoc defendendum est, quod utraque Scriptura commendat, quam se accipere profitentur » 4445

Necesse est etiam referre locum integrum ex tertio libro *De libero arbitrio*, quem Augustinus in suis *Retractionibus* approbat ⁴⁴. Volens ostendere Deum non esse culpandum propter difficultatem et ignorantiam in qua nascimur, dicebat: < Deinde, si una anima facta est, ex qua omnium hominum animae trahuntur nascentium, quis potest dicere se non peccasse, cum primus ille peccavit? Si autem singillatim fiunt in unoquoque nascentium, non est perversum, immo convenientissimum et ordinatissimum apparet, ut malum meritum prioris, natura sequentis sit, et bonum meritum sequentis, natura prioris sit. Quid enim indignum si etiam sic voluit Creator ostendere, usque adeo excellere creaturis corporeis animae dignitatem, ut ab eo gradu possit esse ortus alterius, ad quem alterius productus est occasus? Nam cum ad ignorantiam difficultatemque pervenerit illa peccatrix, ideo poena recte dicitur, quia melior ante hanc poenam fuit. Si ergo altera talis esse cepit, non solum ante peccatum, sed ante omnem vitam suam, qualis alia post vitam culpabilem facta est, non parvum bonum habet, unde Conditori suo gratias agat; quia ipse ortus eius et inchoatio quovis perfecto corpore est melior. Non enim mediocria bona sunt, non solum quod anima est, qua natura iam omne corpus praecedit; sed etiam quod facultatem habet, ut adiuvante Creatore seipsam excolat, et pio studio possit omnes acquirere et capere virtutes, per quas et a difficultate cruciante et ab ignorantia caecante liberetur. Quod si ita est, *non erit nascentibus animis ignorantia et difficultas supplicium peccati, sed proficiendi monitio et perfectionis exordium*. Non enim ante omne meritum boni operis parum est accepisse naturale indicium, quo sapientiam praeponat errori, et quietem difficultati, ut ad haec non nascendo, sed studendo perveniat. Quod si agere noluerit, peccati rea iure tene-

⁴⁴ *Retract.* lib. 1, c. 9, n. 6. ML 32, col. 598-599. Cf. *Contra Iulianum*, I.C. 16, p. 82. ML 45, 781.

⁴⁵ Hic locus pariter approbatur in opusculo post *Retractiones* scripto: «peccato nudatum quod gratia contegebat». *De dono perseverantiae*, c. 11, n. 27; ML 45, col. 1009. Cfr. *Opus intperf.* VI, 16. ML 45, 1537.

hatur, tamquam quae non bene usa sit ea facultate quam accepit. Quamquam enim in ignorantia et difficultate nata sit, non tamen ad permanendum in eo quod nata est, aliqua necessitate comprimitur: neque omnino potuit nisi Deus omnipotens esse etiam talium creator animarum, quas et non dilectus ipse faciat, et diligens eas reficiat, et dilectus ipse perficiat; qui et non existentibus praestat ut sint et amantibus eum a quo sunt praestat ut beatae sint» 6.

Unde sic argumentari licet: S. Augustinus semper tenuit ignorantiam et difficultatem quae sequuntur nunc de facto ex peccato originali potuisse in alio ordine inveniri, ut conditiones naturales hominis venientis in hunc mundum sine peccato ullo, dummodo illi simul adesset auxilium divinum ad bonum morale operandum; ita ut in hoc statu, ignorantia et difficultas non essent poena peccati, sed proficiendi admonitio, nullamque iniustitiam ex parte Dei arguerent. Sed hoc est dicere immunitatem ab ignorantia et immunitatem a difficultate, seu quod idem est, a concupiscentia non deberi naturae humanae exigentiis, sed posse abesse quin Deus culpandus sit et non laudandus. Ergo Augustinus docuit immunitatem a concupiscentia non deberi naturae humanae nisi in hypothesi elevationis et liberae concessionis a Deo factae, et verba eius sunt semper in luce huius explicationis considerata.

Iansenius *7, agnita difficultate quam textus illi afferunt suae interpretationi doctrinae augustinianae, ita se expedire tentât: Augustinus, ait, Manichaeis respondet quod, si concupiscentia naturalis esset (quod revera est impossibile), tunc non esset mala et principium malum non exigeret. — At i° Augustinus aliter ratiocinatur, ut ostendimus, hoc modo adversariis respondendo: quamquam concupiscentia est malum, id est defectus naturae, potuit a Deo laudabiliter permitti, id est non sanari, in prima hominis conditione. — o.° Responsio quam fingit Iansenius invictum prorsus relinqueret argumentum Manichaeorum: quod est malum, a malo principio venit; atqui concupiscentia est mala; ergo a Deo bono non venit.

Obiicit quidem Norisius, ex schola augustinensium, qui quamquam se a Baio prorsus differre profitetur, tamen dicit immunitatem a concupiscentia esse aliquid naturae debitum: «San-

« *De libero arbitrio*, lib. 3, c. 20, n. 56. ML 32, col. 1298. Cf. *De gen. ad Utt.* 1. n, c. 7» n. 9» ML 34, 433: < bonam esse quae habet in potestate illicitam delectationem». Vide Scheeben. *Dogmen.*, II, § 155, 220 ff.

47 *De statu naturae purae*, lib. 3, c. 20. Iam revera Baius similia dixerat, *De peccato originis*, c. 5.

ctus Doctor eo loco contra Manichaeos disputabat, qui dicebant concupiscentiam esse malam, et impossibile esse sine illa hominem produci; et cum a Deo bono creari nequeat, malam quamdam naturam omnium malorum productricem commentabantur. Augustinus, ut eosdem refelleret, hypothesim utramque gratia disputationis admisit, nempe hominem cum concupiscentia creatum, et sine ista nequaquam creari potuisse. Urgebat vero haereticos, etiam tunc Deum fore laudandum, nam nulla culpa Dei fuisset facere quod (non) fieri non poterat»⁴⁸. Brevi: assertio Augustini haec est: si concupiscentia necessaria esset naturae humanae, Deus faciens hominem cum concupiscentia non esset culpandus. Sed hoc non est concedere concupiscentiam posse esse in natura innocenti.

Respondeo. Interpretatio Norisii est omnino inepta. Etenim Augustinus nullo modo supponit in textibus allatis concupiscentiae necessitatem, sed tantum ad *libertatem Dei* appellat, qui potuit creare animam primi hominis sine concupiscentia et ceteras cum concupiscentia, ad ostendendam dignitatem animae prae corporibus. et appellat simul ad *bonum inhaerentis animae* factae cum concupiscentia, dummodo auxilium Dei ei non desit. — 2^e Si argumentatio Augustini talis fuisset qualem eam fingit Norisius, manifesto *inefficax* exstiteret contra Manichaeos; nam Manichaeis dicentibus: Deus bonus non potuit facere concupiscentiam malam, Augustinus responderet: sed hoc malum est necessarium: quod non esset solvere difficultatem, sed permittere recursum ad principium malum quod huius necessarii mali auctor esset. Contra, optime argumentatus est Augustinus dicendo: concupiscentia posset sine culpa esse in natura, et quia est proficiendi admonitio ac perfectionis exordium, et quia Deus haberet finem convenientissimum et ordinatissimum eam admittendo. *Manichaeis* igitur Vetus Testamentum reficientibus dicendum erat: etiamsi concupiscentia non veniret ex peccato, non esset recurrendum ad principium malum. *Pelagianis* vero, qui Scripturas accipiebant, erat dicendum: concupiscentia venit ex peccato originali⁴⁹.

III. Probatur ratione theologica. — Illud non est naturae debitum quod non resultat ex eius principiis constitutivis nec necessarium est ad finem naturae consequendum. Sed immunitas a

⁴⁸ *Vindiciae augustinianae*, c. 5, 2. ML 47, col. 609.

⁴⁹ Haec fusius exposuimus in opere *Essais sur la doctrine de S. Augustin*, Paris, 1932, ch. IX, pag. 237-271.

IS - c. B. j. i. s. I. *De Deo créante et créantc.*

concupiscentia non resultat ex principiis naturae humanae, nec necessaria est ad finem huius naturae consequendum. Ergo est donum supra naturam et indebitum. *Maior* certa est, nam cum natura hoc habet quod ex sua essentia sequitur vel ex suo fine requiritur, nihil ei deest ut sit intelligibilis et bona ac digna Deo Creatore. *Minor* per partes declaratur: et primum quidem, *ex constitutivis naturae humanae* non sequitur integritas. Etenim, obiectum appetitus sensitivi est delectabile secundum sensum, ac proinde appetitus in illud delectabile tendit naturaliter: hoc autem delectabile potest esse contrarium rationi; et sic ex principiis constitutivis naturae humanae resultat motus appetitus sensibilis, qui est contra rationem et qui potest antevertere advertentiam rationis et electionem voluntatis. In quo quidem adest defectus, imperfectio, necessitas luctae dolorosae, ac proinde malum quoddam; at nihil quod ex constitutivis humanae naturae non sequatur. Deinde immunitas a concupiscentia non est necessaria *ad finem naturae consequendum*. Debetur quidem ut ratio possit regere hanc concupiscentiam, ei dominari, motibus eius non obsequi, sed eos sufficienter reprimere: secus enim finis rationis seu finis hominis attingi nequiret. At non requiritur ad consecutionem finis naturae quod tales motus concupiscentiae nulli dentur. Hi enim motus peccata non sunt, si voluntas eis non assentiatur. Immo, ipsum malum tentationis et luctae, dummodo modum servet, ad meliores et gloriosorem victoriam obtinendam potest concurrere 30.

Obiicitur. — Contrarium est naturae hominis, in quantum est homo, ut necessario feratur in delectabile sensibile praeter rationem. Sed homo cum concupiscentia fertur in delectabile sensibile praeter rationem. Ergo concupiscentia est contra naturam hominis, ac proinde debetur homini immunitas a concupiscentia.

Respondeo. Distinguo maiorem. Contrarium est naturae hominis ut necessario feratur in sensibile praeter rationem et deliberate, *concedo*; motu appetitus sensitivi spontaneo, sine consensu voluntatis, *subdist.* tali motu qui impediat directionem rationis versus ultimum finem, *concedo*; quocumque motu spontaneo praeter rationem, *iterum distingo*, est contra naturam, hoc sensu quod arguit imperfectionem huius naturae, *concedo*; hoc sensu quod sit contra constitutiva vel contra finem huius naturae, *nego. Contra-*

M. S. Th., *Cont. Gent.*, lib. 4, c. 52. — 1^a, qu. 05, art. 1; — p-2^a, qu. 85, art. 3, c.; — 2^a dist. 30, qu. 1, art. 1, ad 3 et 4; — 2^a dist. 32 qu. 2, art. i, ad 4; — *Mai.* qu. 4, art. 2, ad 1.

distinguo minorem: homo cum concupiscentia necessario fertur in bonum sensus praeter rationem et deliberate, *nego*, motu spontaneo appetitus sensitivi, *subdist.* : qui impediat finem, *nego*; qui non impediat, *concedo*. Et pariter distinguitur *consequens*: concupiscentia arguit imperfectionem naturae, *concedo*, est contra constitutiva vel contra finem naturae, *nego*. — Adverte enim quod hic nobis sufficit attendere ad *conceptum formalem* concupiscentiae, in quo est tendentia actualis vel habitualis ad bonum sensibile praeter rationem. Pondus autem talis tendentiae potest habere multos gradus. Satis est ut in aliquo gradu non sit contra exigentias naturae: quod si obtinetur, iam immunitas a concupiscentia quae erat in protoparentibus demonstratur esse supernaturalis.

Instant. Sed in nullo gradu concupiscentia potest esse homini naturalis. In quocumque enim gradu, motus concupiscentiae in delectabile praeter rationem talis est ut, accedente consensu, esset peccatum, ac propterea est actus deordinatus, pudendus, offendens sensum moralem. Sed auctor naturae non potest eam condere cum tendentia ad tales motus. Ergo natura humana non potest esse ab auctore De# nisi sit immunis a concupiscentia.

Respondeo. *Nego minorem subsumptam*, et ad probationem *dist. maiorem*: talis motus est actus deordinatus in ordine physico, *concedo*; in ordine morali, *subdistinguo*: vere et formaliter, *nego*; materialiter, in quantum est contra rationem, *causaliter* quodam modo, in quantum est tentatio, vel etiam *apparenter*, in quantum motus noster concupiscentiae potest quandoque ab aliis animadverti. dum interna resistentia voluntatis potest non apparere, *concedo*. *Contradistinguo minorem*. Non est igitur motus concupiscentiae malum morale formaliter, et hoc propterea quod non procedit ab homine in quantum homo est subiectum moralitatis: non procedit a ratione, non procedit a voluntate unde ne quidem est assimilandum stricte cum peccato *materiali*, quod etiam est contra rationem, sed potest cum ignorantia procedere a voluntate, vel cum violentia procedere a ratione: unde deordinatio peccati materialis in ordine morali maior est quam deordinatio motus pravi concupiscentiae.

Ope harum distinctionum recte intelliguntur multae locutiones S. Thomae et S. Augustini, quae primo aspectu aliud sonare videntur. Sic, S. Thomas in locis supra citatis, dicit concupiscentiam esse *contra naturam humanam*, in quantum est humana: sed intendit eam esse defectum ex principiis naturae sequentem, — qui, in gradu moderato, non obstat prosecutioni finis, immo fit

occasio virtutis et meriti. Ait enim: «Sicut ergo naturaliter homo moritur, nec ad immortalitatem reduci potest nisi miraculose, ita naturaliter concupiscibilis tendit in delectabile et irascibilis in arduum praeter ordinem rationis. Unde quod ista corruptio removeatur, non potest esse *nisi miraculose, virtute sufiernaturali [a ciente]* »⁵¹. Pariter Augustinus dicit concupiscentiam esse *malam* et peccatum⁵² intendens quod sit defectus et quod procedat contra rationem; dicit eam *non esse a Patre* ⁶³, tum historice, cum ab initio non fuerit sic, tum absolute, in quantum defectus vel malum, ut tale, non habet Deum ut causam.

Nota. — Cum Scotus scripserit: «Fortasse non est necesse ponere quod nullus sensus appetitus potuit tunc tritari: potuit enim visus tunc videre turpe visibile, et auditus audire turpe audibile, et utrumque potuit offendere appetitum sensitivum, sicut et conveniens sensibile delectare. Sed voluntas tunc bene usaruisset istis tristitiis et delectationibus appetitus inferioris»⁵³, videri forte potest admisisse in paradiso quosdam motus appetitus inferioris praeter rationem. Quod si admiserit, non est ullo modo audiendus, nam descriptio genesiaca felicitatis protoparentum eorumque innocentiae, interpretatio Patrum et communis opinio theologorum militat pro perfecta subiectione sensus ad rationem in hac prima conditione hominis.

LECTIO PATRUM: Ex S. Iohanne Chrysostomo, Homiliarum in Genesim, Hom. 15. — 4. ...Erani enim, inquit, ambo nudi, et non erubescabant. Peccato enim et praevaricatione nondum praesente, gloria, quae superne venerat, vestimenta erant, et ideo non erubescabant; post transgressionem autem praecepti, introgressa est et erubescencia, et nuditatis agnitio. Unde igitur, dic, quaeso, in mente habuit, ut haec diceret? annon palam est eum propheticae gratiae participem, omnia haec spiritualibus vidisse oculis? Haec nunc non absque ratione dico, sed ut etiam hinc immensam Dei benignitatem discatis, quam humano generi exhibuit, data illi ab initio vestimenta angelica, et innumeris in illum collatis beneficiis, ac cum aliis omnibus etiam prophetica dignitate concessa: ut cum videritis hominem potuisse tot beneficia desiderare esse, culpam in Deum ne refeceritis, sed ipsi totum imputetis. Ipse enim sibimetipsi omnium malorum auctor fuit, quod ei postea discetis, tum scilicet quod tantis bonis exciderit, tum quod ob praevaricationem condemnatus sit. Nam cum cogito vitae illius

⁵¹ Izrr. qu. 2?, art. 7, c.

⁵² *Contra Iulianum*, lib. 4, c. 3, n. 8.

⁵³ *ibidem* hab. - c. 2f, n. 45. MI. 44, col. 725.

⁵⁴ 2 dist. 29, qu. unica.

statum, quem illi Dominus dedit, tam multifaria in ipsum beneficia cumulando; et primum quidem, quod, ante ipsius formationem, propter ipsum totum hunc mundum et creaturas condidit, et postea ipsum formavit, ut factus visibilibus omnibus frueretur; dein quod ut iussit esse paradysum, in illo statim ipsum vitam agere voluit, animalia bruta ab illo separavit, et omnium illi dedit potestatem, quasi dominum servis et subditis nomina imponere iubendo; postea vero, quia solus erat, cum indigeret aliquo adiutore, qui naturae eius particeps esset, neque hoc omisit, sed producta muliere modo quo sibi placuit, illam ipsi in manus concedidit, ac praeter haec omnia prophetiae quoque dignitate illum insignivit; et post immensa illa beneficia caput etiam omnium donavit illi, ut ab omnibus curis et sollicitudinibus corporis liber esset, neque ullis vestium indumentis, neque alio aliquo indigere illum permisit, sed, ut dixi, quasi angelum terrestrem super terram illum versari voluit: cum igitur haec omnia mecum reputo, obstupesco et Domini clementiam in humanum genus, et hominis desidiam, et diaboli invidentiam: non enim terebat malus ille daemon videre in corpore hominem angelicam vitam agentem (MG 53, col. 123).

Ex S. Augustino, *Opus inperfectionis contra Iulianum*, lib. I, c. 71. — Secundo libro tuo iam respondi quarto meo, tunc inania dixisse convici sed videant qui legunt, utrum respondendum sit homini, qui in tantam progreditur insaniam, ut cum fateatur malum esse peccatum, bonam esse dicat concupiscentiam peccatorum. Et tamen respondere compellimur, nolentes deserere hominum ingenia tardiora, ad quos istae litterae potuerat pervenire. Quid est ergo quod loqueris, nesciens quid loquaris? Ergone et in paradiso ante malesuadi venena serpentis, ante corruptam sermone sacrilego voluntatem, illiciti cibi libido iam fuit? et, quod intolerabilius dicitur, ad malum provocabat, et mala non fuit? et videbant illi homines fructum ligni prohibiti, et concupiscebant, sed ut non manducarent concupiscentia spiritus carnis concupiscentiae repugnabat; et vivebant in loco illo tantae beatitudinis non habentes in se ipsis pacem mentis et corporis? Non usque adeo dementes estis, ut ista credatis; non usque adeo impudentes ut ista dicatis. Ergo intelligite, vel intelligentibus obstrepere vana loquacitate nolite. Praecessit mala voluntas, qua serpenti subdolo crederetur; et secuta est mala concupiscentia, qua cibo inhiaretur illicito. Non itaque ibi qualiscumque cupiditas qualicumque reluctata est voluntati; sed ei potius depravatae depravata servivit. Ac per hoc quamvis iam utraque mala esset, tamen voluntas cupiditatem, non voluntatem cupiditas duxit: non praecessit voluntatem, nec restitit voluntati. Denique, si ante peccati consummationem ab opere illicito averteretur voluntas, sine labore ullo cupiditas illicita sed arctur. Hinc loquens beatus Ambrosius: «Caro, inquit, in natura regressa vigoris sui, agnoscit altricem; atque ausu devoto contumaciae, moderationis animae coniugatur arbitrio: qualis fuit, cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam veneno pestiferi serpentis infecta sacrilegam famem sciret, divinorumque memoriam praeceptorum animae sensibus inhaerentem edacitatis studio praeteriret. Hinc peccatum manasse proditur, tamquam corpore animaque genitoribus: dum corporis natura tentatur, anima male sana compatitur; quae si appetentiam corporis retinens, in ipso ortu esset extincta origo peccati». Videsne quemad-

modum doctor catholicus, et Christiana sapientia praeditus, ipsam cibi illiciti concupiscentiam, quam tu, si non permittatur implere quod appetit, asseris innocentem, iam famem sacrilegam nuncupavit? Et tamen si anima utique voluntate correcta, hanc appetentiam corporis refrenasset, in ipso, ut ait. exortu exstincta esset origo peccati: sed quoniam non represso appetitu illiciti cibi, ad peccati consummationem perventum est; non exstincta est origo peccati, sed etiam manavit in posteros: et tanta est carnis et spiritus dissensio subsecuta, ut in naturam, sicut idem doctor alio loquitur, dicit, per praevaricationem primi hominis verteretur. Sed tu adversus haec, «naturalem esse omnium sensuum voluptatem testimonio universitatis docere te» dicis: quasi non posset in corpore, non mortis huius, sed vitae illius, ita esse omnium sensuum voluptas naturae sufficiens, ut summa in iura virtutis animi carnisque concordia, nulla concupiscerentur illicita. O quam multum erras, qui ex ista, quae nunc est, corruptibilitate atque infirmitate naturae sanctas paradisi delicias atque illam beatitudinem conijcis! Alia erat illa immortalitas, ubi homo poterat non mori: alia est ista mortalitas, ubi homo non potest nisi mori: alia erit summa immortalitas, ubi homo non poterit mori. Quid litigas de concupiscentia litigante, hoc est, de lege in membris repugnante legi mentis? Lex peccati dicitur, quia suadet peccata atque, ut ita dixerim, iubet; et si ei mente serviatur, sine excusatione peccatur. Peccatum dicitur, quia peccato facta est, appetitque peccare. Reatus eius regeneratione solutus est, conflictus eius ad agonem relictus est. Malum est, clarum est. Non viribus nostrae voluntatis, ut putas, huic obsistimus, nisi divinitus adiuvemur. Debellandum hoc malum est, non negandum: vincendum est, non defendendum. Postremo, si ei consentis, malum agnosce peccando; si ei resistis, malum agnosce pugnando. (ML 45, col. 1095).

De Continentia, lib. I, c. 8. — IQ. Caro enim nihil nisi per animam concupiscit; sed concupiscere caro adversus spiritum dicitur, quando anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur. Totum hoc nos sumus: et caro ipsa quae discedente anima moritur, nostra pars infima, non fugienda dimittitur, sed recipienda deponitur, nec recepta ulterius relinquetur. *Seminatur autem corpus animale, resurget corpus spirituale*. Tunc iam caro nihil concupiscet adversus spiritum, quando et ipsa spiritualis vocabitur, quoniam spiritui non solum sine ulla repugnantia, verum etiam sine ulla corporalis alimenti indigentia in aeternum vivificanda subdetur. Haec igitur duo, quae nunc invicem adversantur in nobis, quoniam in utroque nos sumus, ut concordent oremus et agamus. Non enim alterum eorum putare debemus inimicum, sed vitium quo caro concupiscit adversus spiritum: quod sanatum, nec ipsum erit, et substantia utraque salva erit, et inter utramque nulla pugna erit. Audiamus. Apostolum: *Scio, inquit. quia non habitat in me, hoc est: » carne mea, bonum*. Hoc utique ait. quia vitium carnis in re bona non est bonum; quod cum esse destiterit, caro erit, sed iam vitiata vel vitiosa non erit. Quam tamen ad nostram pertinere naturam, idem doctor ostendit, prius dicendo, *Scio quia non habitat in me*; quod ut exponeret, addidit, *hoc est in carne mea, bonum*. Se itaque dicit esse carnem suam. Non ergo ipsa est inimica nostra et quando eius vitiis resistitur, ipsa amatur, quia ipsa curatur. *Nemo enim unquam carnem sicam odio habuit*; sicut ipse Apostolus dicit. Et alio loco ait: *Igitur ipsa ego mente servio legi Dei, carne autem legi peccati* Au-

Hiant qui aures habent: *Igitur ipse ego; et* mente, ego carne: *sed mente* *trivio legi Dei, carne autem legi peccati* Quomodo carne legi peccati' numquid concupiscentiae consentiendo carnali? Absit: sed motus desideriorum illic habendo, quos habere nolebat, et tamen habebat. Sed eis non consentiendo mente serviebat legi Dei, et tenebat membra, ne fierent arma peccati.

20. Sunt ergo in nobis desideria mala, quibus non consentiendo non vivimus male; sunt in nobis concupiscentiae peccatorum, quibus non obediendo non perficimus malum, sed eas habendo nondum perficimus bonum. Utrumque ostendit Apostolus, nec bonum hic perfici, ubi malum sic concupiscitur; nec malum hic perficit, quando tali concupiscentiae non obeditur Illud quippe ostendit ubi ait, *Velle adiacet mihi, perficere autem bonum, non;* hoc vero, ubi ait, *Spiritu ambulate, et concupiscentias carnis ne perfeceritis.* Neque ibi enim dicit non sibi adiacere facere bonum; sed, perficere: neque hic dicit, *Concupiscentias carnis* ne habueritis; sed, *ne perfeceritis.* Fiunt itaque in nobis concupiscentiae malae, quando id quod non licet libet; sed non perficiuntur, cum legi Dei mente serviente libidines continentur Et bonum fit, cum id quod male libet, vincente bona delectatione non fit: sed boni perfectio non impletur, quamdiu legi peccati carne serviente libido illicit, et quamvis contineatur, tamen movetur. Non enim opus esset ut contineretur, nisi moveretur. Erit quandoque etiam perfectio boni, quando consumptio mali: illud summum, hoc erit nullum. Quod si in ista mortalitate sperandum putamus, fallimur Tunc enim erit, quando mors non erit; et ibi erit, ubi vita aeterna erit. In illo enim sacculo et in illo regno erit bonum summum, malum nullum; quando erit et ubi erit sapientiae amor summus, continentiae labor nullus. Non igitur mala est caro, si malo careat, id est, vitio quo vitiatus est homo, non (actus male, sed ipse faciens. Ex utraque enim parte, id est, et anima et corpore a bono Deo factus bonus, ipse fecit malum, quo factus est malus. A cuius mali reatu iam etiam solutus per indulgentiam, ne leve existimet esse quod fecit, adhuc cum suo vitio pugnat per continentiam Absit autem ut insint ulla vitia in illa quae futura est pace regnantibus; quandoquidem in isto bello quotidie minuuntur in proficientibus, non peccata solum, sed ipsae quoque concupiscentiae, cum quibus non consentiendo confligitur, et quibus consentiendo peccatur. (ML 40, col 361).

De nuptiis et concupiscentia, lib. I, c. 27. — 30. Agit enim aliquid concupiscentia carnis, et quando ei non exhibetur vel cordis assensus ubi regnet, vel membra vellit arma quibus impleatur quod iubet. Agit autem, quid, nisi ipsa desideria mala et turpia? Non enim si bona et licita essent, eis obedire prohiberet Apostolus dicens: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis eius.* Non enim ait, Ad habenda desideria eius; sed, *ad obediendum desideriis eius;* ut quoniam sunt in aliis maiora, in aliis minora, prout quisque in hominis interioris novitate profecerit, in hoc agonem iustitiae pudicitiaeque servemus, ne illis obediamus Ut tamen nec ipsa sint desideria, velle debemus, etiam si in corpore mortis huius id obtinere non possumus. Hinc enim et alio loco idem apostolus loquens vehit ex suae personae introductione nos instruit, dicens, *Non enim quod volo, hoc ago; sed quod odi, illud facio;* id est. concupisco: quia et hoc nollet facere, ut esset omni ex parte perfectus. 3» *autem quod nolo,* inquit, *hoc facio, consentio legi quoniam bona;* quia hoc et illa non vult,

quod et ego nolo. Non vult enim ut concupiscam, quae dicit, *Non concupisces*: et ego nolo concupiscere. In hoc itaque consentiunt, voluntas legis, et mea. Verum quia concupiscere nolebat, et tamen concupiscebat, sed eadem concupiscentiae nequaquam consentiendo serviebat, adiunxit atque ait. *Λ une autem iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum*

31. Multum autem fallitur homo, qui consentiens concupiscentiae carnis suae, et quod illa desiderat decernens facere et statuens, putat sibi adhuc esse dicendum, *Non ego operor illud*: etiamsi oderit quia consentit. Simul enim est utrumque, et ipse odit, quia malum esse novit; et ipse facit, quia facere statuit. Iam vero si et illud addat, quod Scriptura prohibet, dicens, *Neque exhibueritis membra vestra arma iniquitatis peccato*, ut quod facere statuit in corde, etiam corpore compleat; et ideo dicat, *Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*⁶⁵ quia cum id decernit et facit, displicet sibi; tantum errat, ut nec se ipsum agnoscat; quando cum ex toto ipse sit, et corde statuente et corpore implente, adhuc se ipsum esse non putat. (ML 44, col. 430).

§ 3.

Scholion.

De causa proxima doni integritatis.

Non una est opinio theologorum in describendo modo quo immunitas a concupiscentia obtinebatur. Durandus et alii posuerunt determinationem quamdam ad unum *in ipso appetitu sensitivo*. Suarez censet donum integritatis resultasse ex diversis causis tum intrinsicis, tum extrinsecis: «nimirum partim per intrinsecos habitus et actus, partim per specialem Dei providentiam et protectionem hoc donum in primo statu collatum hominibus fuisse... omnes virtutes voluntatis et appetitus quas in Adamo esse diximus ad hoc donum complendum concurrerunt... Et ad hoc etiam multum iuvare poterat divina contemplatio, et fervens amor, quamdiu durabat, quia anima valde intenta superioribus et spiritualibus rebus vix potest ad sensibilia simul attendere, nisi forte aliqua extrinseca causa vehementer moveat: illa tamen in illo statu per divinam protectionem removeretur, quamdiu homo suis internis donis recte uteretur » 58. Et haec descriptio accipi potest.

Insistendum tamen esse videtur maxime in munere *gratiae sanctificantis*, quae habenda est ut causa proxima doni integritatis. Sciendum est enim quod modus magis connaturalis ordinandi appetitum sensibilem est ut ordo voluntatis quodammodo sese

⁶⁵ *De opere sex dierum*. lib. 3, c. 12, nn. 18 et 21.

diffundat et scse imprimat in inferiorem appetitum. < In viribus enim ordinatis ad invicem et connexis ita se habet quod motus intensus in una earum et praecipue in superiori, redundat in aliam. Unde cum motus voluntatis per electionem intenditur circa aliquid, irascibilis et concupiscibilis sequitur motum voluntatis: unde dicitur in III *Dc anima* quod appetitus movet appetitum, superior scilicet inferiorem, sicut sphaera sphaeram in corporibus caelestibus »^{6t}. Porro voluntas Adami gratia sanctificante perfecte sublidebatur Deo, non solum caritate habituali, sed caritate vel actuali vel in virtute proxima ad actum, ac vicissim caritas hac sublectione fovebatur. Si autem supponatur caritatem Adami ita perfectam fuisse et ita actualement vel proximam ad actum, ut est in sublimioribus gradibus contemplationis mysticae, atque forte adhuc magis, tunc intelligitur quod ex redundantia illius tendentiae ad Deum ipse appetitus sensitivus non invenerit obiectum sibi delectabile nisi in his sensibilibus quae bonum honestum et ordinem moralem redolerent. Quae optime cohaerent cum dictis Augustini et S. Thomae. Augustinus enim ait : « Nam posteaquam praecepti facta transgressio est, confestim gratia deserente divina, de corporum suorum nuditate confusi sunt... Senserunt ergo novum motum inobedientis carnis suae, tamquam reciprocam poenam inobedientiae suae. Iam quippe anima libertate in perversum propria delectata, et Deo dedignata servire, pristino corporis servitio destituebatur: et quia superiorem Dominum suo arbitrio deseruerat, inferiorem famulum ad suum arbitrium non tenebat, nec omni modo habebat subditam carnem, sicut semper habere potuisset si Deo subdita ipsa mansisset »^s. Ex quo textu, ait S. Thomas, « datur intellegi, si, deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur »⁵⁸.

Articulus tertius.

Utrum primus homo acceperit donum immortalitatis,

(i qu. 97).

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, l. 3, cap. 14 et 15. — S. Bellarminus, *De gratia primi hominis*, cap. 8 et 10. — Petavius, *De opificio sex dierum*, l. 2, cap. 6 et 7. — Janssens, *Sum. theol.*, t. 8. pag. 220 ss. Etc**

M qu. 25, art. 4, c.

⁸ *Dc civitate Dei*, lib. 13, c. 13. ML 41, col. 386.

** 1*, qu. 95, art. i, c

Status quaestionis

I. Sensus tituli. — *Immortalites* hic sumitur pro proprietate corporis, qua immune fuisset a corruptione, seu a separatione ab anima. Haec immortalitas non fuisset *essentialis*, qualis est sola immortalitas divina, neque *naturalis*, qualis est immortalitas animae, sed *gratuita*, ut donum superadditum a divina liberalitate et ut complementum felicitatis primitivae. Attamen immortalitas quae tribuitur Adamo qua *potuit non dari*, prorsus differt ab immortalitate hominum post resurrectionem corporum: v; enim huius immortalitatis, homines *non poterunt dari*; insuper, illa fuit *conditionalis* a conditione obedientiae ad praeceptum divinum; haec erit *absoluta*. Tandem quaestio ponitur, ut in praecedentibus articulis, pro tempore immediate peccatum antecedente. Et simul quaeritur de supernaturalitate huius doni.

II. Opiniones. — Praeter rationalistas Pelagiani ii sunt qui explicite negaverunt Adamum fuisse umquam immortalem. «Dicunt non de peccato nos mori, quantum pertinet ad corporis mortem, sed naturae esse quod moritur, et moriturum fuisse Adam, etiamsi non peccasset»². — Baius et Tansenistae posuerunt hoc donum deberi ex exigentiis naturae non culpabilis.

III. Documenta Ecclesiae. T Quod ad *collationem doni* immortalitatis spectat, iam in ipso primo canolie concilii *Cartlugginensis* legimus: «Quicumque dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut. sive peccaret, sive non peccaret moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturae: a. s. »¹. Concilium *Tridentinum* damnat non confitentes Adam incurrisse per suam offensam « iram et indignationem Dei atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus »².

2' Quod tale donum fuerit *indebitum naturae*, hoc habetur ex damnata propositione 78 *Harii*: «Immortalitas primi hominis non

¹ S. Augustinus, *De civitate Dei*, lib. 22, c. 30, n. 3. ML 41, col. 80a
- Augustinus, *sermo* 299, n. 11. ML 39, col. 1375. 1

⁵ Denz. 101. Conf. Cone. Arausican. II, can. 2. Denz. 175.

* Sess. 5, can. 1. Denz. 788.

erat gratiae beneficium, sed naturalis conditio»⁵; et cum synodus *Pistoriensis* insinuavisset immortalitatem non esse gratuitum beneficium, sed naturalem conditionem, haec propositio damnata est. ut «captiosa, temeraria, Apostolo iniuriosa, alias damnata»

Solvitur quæstio.

THESIS XI. — *Protoparentes ante peccatum immunes ERANT A NECESSITATE MORIENDI, NON QUIDEM EX CONDITIONE NATURAE, SED EX BENEFICIO GRATUITO.*

Prima pars est *definita de fide* in concilio Carthaginensi et Tridentino; secunda pars est *communis et certa*, si sumatur ut sonat, et in decretis contra Baium et Iansenistas contenta. Si excludatur quodeumque debitum, etiam ex convenientia ordinatae potentiae divinae, adhuc est *communissima*, solis *Auguslinensibus* contradicentibus.

Probatur prima pars: *Adam et Eva acceperant ante peccatum donum immortalitatis.*

I. Ex Genes?, — Deus minatur protoparenti mortem in poenam transgressionis sui praecepti: «Ex omni ligno paradisi comedere. De ligno autem scientiae boni et mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, *morte morieris*»⁷. Quod Eva repetit serpenti: «De fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus ne comederemus, et ne tangeremus illud, ne forte moriamur» Et peccato admissio, haec poena sequitur: «In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es et *in pulverem reverteris*... Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum: nunc ergo, ne forte mittat manum suam et sumat etiam de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum». Et collocavit Deus Cherubim ad custodiendam viam ligni vitae». — Unde sic arguitur: poena mortis qua Deus Adamura minatus est. vel est

⁵ Denz. 1078.

^{fl} In bulla «Auctorem fidei», 17. Denz. 1517.

⁷ Gen. II, 16-17

⁸ Ibid., III, 3.

⁸ Gen. III, 19, 22, 24.

mors spiritualis, vel est mors corporis immediate post transgressionem infligenda, vel est mortalitas, seu cessatio immunitatis a necessitate moriendi. Atqui, non est mors spiritualis, nam talis mors est potius effectus formalis peccati quam eius poena, et insuper dicitur: «pulvis es et in pulverem reverteris»; — non est mors statim infligenda post transgressionem: nam haec non est poena quae inflicta est, et tali poena turbata esset tota oeconomia propositi divini erga humanitatem, quae non exstiteret amplius¹⁰. Quo! si alibi verba «morte morieris» significant mortem immediate infligendam, alius etiam est contortus¹¹¹². Ergo poena pro peccato subeunda erat mortalitas: quod harmonice cum toto contextu cohaeret: haec est enim poena quae infligitur; haec est etiam poena ad quam tutius procurandam, ponuntur Cherubim, qui arborem vitae custodiant; haec est denique poena quae iusta simul et temperata exhibetur, tamquam quae naturae hominis sit apta: «pulvis es et in pulverem reverteris». Si autem mortalitas fuit poena peccati, sine peccato non fuisset.

II. Ex epistola ad Romanos. S. Paulus enim explicite dicit: «Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors». Illo homo est Adam: «Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae». Et «sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur»¹³. Si igitur mors intravit per peccatum, ante peccatum non erat subeunda.

Adde illud *Sapientiae*: «Deus creavit hominem inextinguibilem, et ad imaginem similitudinis suae fecit illum. Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum»¹⁸.

Quae omnia ita sunt manifesta, ut hypothesis allegoriae cuiuscumque ne considerata quidem sit.

¹⁰ P. de HUMMELAUER, quamquam admittit Adamum gavisum esse dono immortalitatis ante peccatum, putavit tamen primam intentionem Dei fuisse ut mors statim post culpam infligeretur, misericorditerque postea poenam mitigatam esse et dilatam. *Cursus Scrip. Sacrae Com. in genesis*, Parisiis, 1908, ibi h. l. — At P. Palmieri opportune et sapienter illi opposuit quantum talis primitiva intentio parum fuisset consona cum munere Adami capitis generis humani. *De novissimis*, Prati 1908, pag. 13 sqq.

¹¹ Cf. v. g. *Levitic.* XX, 1; XXIV, 17.

[J

¹² *Rom.* V, 12-14. 22. — Idem *I Cor.* XV, 21 et *Rom.* VIII, 10-11.

¹³ *Sap.* II, 23-24.

III. Ex Patribus¹⁴¹⁵ Cum textus Scripturae plani et aperti essent. Patres doctrinam de immunitate a necessitate moriendi ante peccatum Adami acceperunt et tradiderunt. Tam Theophilus Antiochenus: « 1 Tomo sua inobedientia mortem sibi adseivit »¹⁶¹⁷ Et Tatianus: « Ts quidem qui ad imaginem Dei factus erat, discedente ab eo potentiore Spiritu, fit mortalis »¹⁴. Necnon S. Irenaeus originem mortis e transgressione Adami deducit, immortalitatemque reparari a Verbo, ac propterea pronuntiat quod qui Verbum non agnoscunt incarnatum, « perseverantes in servitute pristinae inobedientiae moriuntur »¹⁸. Deinde S. Cyprianus: « Cum in illa prima transgressione praecepti firmitas corporis cum immortalitate discesserit, et cum morte infirmitas venerit, nec possit firmitas recipi, nisi cum recepta et immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atque infirmitate luctari semper et congregari »¹⁸¹⁹. Determinate omnino S. Athanasius: « Secundum naturam corruptibiles, gratuita tamen communione Verbi vitium illud naturae, si boni permansissent, evasuri fuissent »²⁰. S. Augustinus hanc veritatem contra Pelagium defendit ut ad fidem pertinentem: « Constat inter christianos veraciter catholicam tenentes fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem non lege naturae, quia nullam mortem homini Deus fecit, sed merito infligam esse peccati »²⁰.

Videtur tamen quod Theodorus Mopsuestenus, qui ceterum doctrinis pelagianis probabilissime induisit, traditionalem fidem non recte exposuerit. Concedit quidem Deum promisisse Adamo immortalitatem, si Adamus non peccavisset; sed cum Deus sciret Adamum esse peccaturum, iam ab initio naturam Adami mortalem fecerat, ita ut nihil revera peccato mutatum sit: « Quod enim mortales nos efficere decreverit, probat ipsa maris et feminae distinctio, qua facultas liberos creandi vel ab initio data. Ad mortalem igitur vitam constituti fuerant homines; mandati autem lex et liberos nos constituit, et exercendae voluntatis occasionem

H Cf. Casini, *Quid est homo?* art. 2 § 2; Slomkowski, *l.cit* prim. Je l'hom.

¹⁵ *Ad Auto!*, lib. 2, c. 27. MG 6, col. 1005.

¹⁶ *Oxalio adv. Graecos*, n. 7. MG 6, col. 822.

¹⁷ *Contra Iovinianum*, lib. 3, cc. 18-10. MG 7, col. 938.

¹⁸ *De bono patient.* n. 17.

¹⁹ *De Incarnatione Verbi*, η. 5. MG 25, col. 106.

De civil. Dei, lib. 13, c. 15. ML 41. col. 387.

praebuit, et declaravit quantum nobis prodesset mortalitas»²¹. Untie, Photius videtur genuinam compendiasse et reprobasse Theodori opinionem his verbis: « lam inde ab initio qbidem *formatum esse mortalem* Adam, sed Deum, ut scilicet peccatum odissemus, ita tantum *simulasse*, quasi pro peccato poenae loco mors imposita fuerit »²²

IV. Ratio theologica duplex dari potest: Γ Conveniebat dilectioni Dei erga hominem innocentem et gratia adoptionis ornatum, *secundum legem amicitiae*, ut quidquid malum esset homini, ab illo per curam divinam amoveretur. Sed inter mala quae homini maxime displicent, mors sane collocatur. — 2° Decebat ut quamdiu voluntas hominis perfecte Deo subiiceretur, et anima caritate Dei perficeretur, ipsum *corpus perfecte subiiceretur animae*, ut perfectibile perficienti; sed in hac subiectione consistit vita corporis²³

Probatur secunda pars: *illud donum erat indebitum*.

Etenim I. In Scriptura immortalitas illa invenitur in complexu illius status felicitatis, a Deo per media extraordinaria, ut per paradisum et per arborem vitae homini praeparati, non sane secundum debitum iustitiae, sed secundum beneficium amicitiae.

II. Patres quidam inter eos quos supra adduximus, ut Athanasius et Irenaeus, optime distinguunt inter id quod ex natura sequebatur et immortalitatem a Domino gratuito concessam. Sit adhuc S. Cyrillus Alex.: «Est homo rationale quidem animal, sed compositum, ex anima nimirum et hac fragili atque terrena carne ... non habens ex natura sua ut sit incorruptibilis et immortalis, obsignatus est vitae spiritu habitudine ad Deum, bonum quod naturam excedit consecutus »²⁴. Si Augustinus: « Illud quippe ante peccatum et mortale secundum aliam causam dici poterat: id est, mortale, quia poterat mori; immortale, quia poterat non mori... quod ei praestabatur de ligno vitae, non de constitutione naturae: a quo ligno separatus est cum peccasset, ut

²¹ *Fragmenta in Gen.* vers. 17. MG 66, coi. 642. Magister tamen Theodori, Diodorus Iars. recte dixerat inobedientia naturam protoparentum mutatam esse in mortalitatem. *Fragmenta in Gen.* MG 33, coi. 1568.

²² *Bibliotheca*, cod. 177. MG 103, coi. 515.

²³ Cf. 2*-2*w', qu. 164, art. I. — I*. qu. 47 a. 1.

²⁴ *In Ioan.* lib. 1, c. 1. ML 73. col. 159.

posset niori, qui nisi peccasset posset non mûri. Mortalis *ergo* erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio Creatoris » -5.

Dices. Videtur immunitas a necessitate moriendi deberi naturae humanae non culpabili. Nam Γ S. Augustinus ait: « lustum enim erat ut imago Dei, nullo fuscata et obsoleta peccato. insereretur corpori, quamvis de terrena materie creato atque formato, ut ei de ligno vitae subministrata vivendi stabilitas permaneret »²⁰; sed quod iustum est debetur. Et 2°, concilium *.Irausicanum* dicit quod si quis «mortem tantum corporis, quae poena peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animae, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit »²⁵ Sed hoc est dicere mortem iniustam esse nisi ex peccato veniat.

Respondeo : Γ Quod ad S. Augustinum spectat, patet legenti locum illum integrum S. Doctorem non loqui de iustitia proprie dicta, sed de *convenientia*, et quidem non absoluta, sed in *hypothesi institutionis primitivae*. Etenim non vult implere « *paradisum Dei* mortibus poenisque morientium»; et intelligit lignum vitae praeparatum fuisse animae, in quantum est imago Dei, destinata, si obedientiam custodiret, ad immortalitatem meliorem caelorum. — 2° Concilium pariter non loquitur absolute, sed in hypothese divinae oeconomiae; et sensus verborum eius hic est: iniustum esset infligere poenam peccati illi qui nullo modo peccatum haberet. Porro mors est pro nobis *de facto* poena peccati. Arguit nempe concilium pro existentia peccati originalis.

%

III. Ratio idem confirmat, Incorruptibilitas corporis humani non sequitur ex principiis naturae. « Naturae autem per se principia sunt forma et materia. Forma autem hominis est anima rationalis, quae est de se immortalis; et ideo mors non est naturalis homini ex parte suae formae. Materia autem hominis est corpus tale quod est ex contrariis compositum, ad quod sequitur ex necessitate corruptibilitas; et quantum ad hoc mors est homini naturalis »²⁸. Nec incorruptibilitas corporis debetur ut homo suum finem attingat : essentialis enim beatitudo hominis haberi potest

²⁵ *De Genesi ad litteram*, lib. 6. c. 25. ML 34, col. 354

^{2e} *Opus imperf. contra htlia.* lib. 6, c. 39. ML 45, col. 1598.

Can. 2. Denz. 175.

^{2"} 2'-2n". qu. 164, art. 1, ad tun».

sine corpore; et etiamsi corpus <ad eam requireretur, sufficeret sam ut corpus post certum tempus resurgeret, non necesse esset ut servaretur a morte. Et ipsum malum mortis concurrere potest ad virtutis progressum, ac proinde ad meliorem assecutionem finis.

S. Thomas tamen sic ostendit convenientiam, non quidem doni immortalitatis, sed saltem resurrectionis corporis: « Si negetur resurrectio corporis, non de facili, immo difficile est, sustinere immortalitatem animae. Constat enim quod anima naturaliter unitur corpori, separatur autem ab eo contra suam naturam et per accidens. Unde anima exuta corpore, quamdiu est sine corpore, est imperfecta. Impossibile autem est quod illud quod est naturale et per se sit finitum et quasi nihil; et illud quod est contra naturam et per accidens sit infinitum, si anima semper duret sine corpore ... Et praeterea, cum homo naturaliter desideret salutem etiam corporis, frustraretur naturale desiderium»²⁰.

Dices. — Unio animae et corporis est naturalis. Ergo mors non est naturalis.

Respondeo. *Distinguo maiorem*: haec unio est naturalis, id est, perficit potentias naturales, *concedo*; est naturalis, id est, exsurgit ex exigentiis naturae, *subdistinguo*, in quantum requiritur ad individuationem animae et ad vitam praesentem, quae est via ad finem ultimum, *concedo*, ultra haec, ita ut debeat necessario semper durare, *nego*.

LECTIO PATRUM: Ex S. Iohanne Chrysostomo, homiliae in Genesim, Hom. XVII. — 9. ... Iam denuo alia nobis quaestio hinc nascitur, qua, si placuerit, breviter absoluta, finem sermonis hic faciemus. Dixit, inquit, Deus: *Quocumque die comederitis ex eo, morte moriemini*: multorum autem annorum numero, ostenditur vixisse illos post inobedientiam, et cibi vetiti esum. Et quaestio quidem aliqua esse videtur iis qui a superficie salutant divinas Literas; at si quis aequo animo aures adhibeat, manifestum est quod dicitur, neque quaestio fuerit attendenti. Nam licet multos annos vixerint, attamen a quo tempore audierunt: *Terra, es, et dedit terram abibis*, et sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: et ex illo tempore fuerunt perinde, ac si quis illos dicat mortuos fuisse. Hoc igitur et Scriptura significans, dixit, *Quocumque die comederitis, morte moriemini*: hoc est, sententiam accipietis, mortales posthac vos futuros. Sicut enim in humanis iudiciis, quando quis sententia lata ut capite mulctetur, iterum in carcerem conficitur, licet ibi multo tempore agat, nihil

²⁰ In ep. 1 ad Cor. c. 15 lect. 2. — Mekkelbach O. P., *Summa theologiae moralis*, 1, p. 48, tenet resurrectionem corporum ut necessariam ex 1 Cg. 79. Vide 111. Romcyc. La philosophie religieuse de M. Blondel, pp. 391-302.

melius tamen habet defunctis et mortuis, utpote iam per sententiam mortuus: eodem modo et hi, ab eo dic a quo mortalitatis sententiam acceperunt, tametsi longo tempore duraverint, nihilominus sententia mortui erant. Scio me copiosiore sermone et longiore doctrina usum: ideo quia per gratiam Dei, pro nostris viribus omnia in medium prolata sunt, et his quae lecta sunt finem imposuimus, nunc sermonem contrahamus. (MG 53, coi. 147).

Ex S. Theophilo Antiocheno, *Ad Htlolycum*, lib. II — 2 Sic primo homini mandati praetergressio id attulit, ut e paradiso eliceretur; non quod mali quidquam inesset ligno scientiae sed ex peccato tanquam ex fonte in hominem fluxerunt labores, dolores, molestiae, ac denique mors ipsa.

26. Atque id quidem ei Deus n magni beneficii loco praestitit, ne in aevum omne permaneret obstrictus, sed quodam veluti exsilio damnatum eiecit e paradiso, ut cum hac poena peccatum intra certum tempus expiasse!, ac castigatus fuisset, postea revocaretur. Quare cum homo formatus in hoc mundo fuisset, non sine mysterio res in Genesi sic refertur, quasi bis in paradiso collocatus fuisset; ita ut semel quidem impletum id fuerit, cum ibi collocatus est, alterum autem adimplendum sit post resurrectionem et iudicium. Quin etiam quemadmodum vas, si, postquam confectum fuerit, vitii aliquid habeat, refunditur et refingitur ut novum et integrum fiat: idem homini mors affert; quodam enim modo confringitur ut sanus in resurrectione inveniatur, id est mundus, iustus et immortalis. Quod autem Deus Adamum vocat, et ait: *Adam, ubi es?* non quod ignoraret, ita faciebat, sed cum sit admodum patiens, locum ei dabat poenitendi et confitendi.

27. Sed nobis dicet aliquis: Natura mortalis factus est Adam? Minime. Num immortalis? Nihilo magis. Nihil ergo erat? Neque etiam id dicimus. Igitur nec mortalis natura, nec immortalis factus. Nam si immortalem ab initio fecisset, deum eum fecisset. Rursus si mortalem, videretur Deus causa illius mortis esse. Nec immortalem igitur fecit nec mortalem, sed, ut supra diximus, capacem utriusque, ut si ad ea ferretur, quae ducunt ad immortalitatem, observandis Dei mandatis, mercedem ab eo acciperet immortalitatem, et deus fieret; si vero deflecteret ad ea, quae ducunt in mortem, non obediens Deo, ipse sibi mortis auctor esset. Liberum enim Deus et sui iuris hominem fecit. Quod igitur sibi ipse negligentia et inobedientia accersivcrat, id nunc Deus ei redonat pro sua singulari humanitate et in homines ipsi obtemperantes misericordia. Quemadmodum enim homo non obediendo mortem sibi ipse traxit, sic voluntati Dei obsequendo potest qui voluerit aeternam vitam sibi conciliare. Legem enim Deus et sancta nobis praecepta dedit, quae quisquis observaverit, potest salutem assequi, et compos resurrectionis factus status a corruptione alieni haereditatem accipere. (MG 6, coi. 1001).

Ex S. Athanasio, *Oratio de iju:annilioie tderbi* — 3. ... Scilicet Deus bonus est, vel potius fons ipse est bonitatis: bonus autem nulli invidet, quapropter nulli rei quominus sit invidens, omnia per proprium Verbum Dominum nostrum Jesum Christum ex nihilo lecit, e quibus cum horn num genus prae caderis omnibus, quae in terra existunt, misereretur, cerneret que, illos ex propriae naturae conditione non sibi satis esse ad semper per-

manendum, aliquid amplius illis donavit, nec simpliciter, ut omnes brutas et terrestres animantes, homines creavit, sed cos ad suam imaginem fecit propriique Verbi virtutis participes reddidit, ut quasdam velut umbras Verbi habentes, et rationales facti, in beatitudine perseverare, veramque et sanctorum vere vitam in paradiso vivere possent. Praeterea cum videret hominum voluntatem in utramque partem posse inflecti, datam cis gratiam lege et loco providentissime praemunivit Siquidem illis in suum paradysum introductis legem dedit, ut si gratiam concessam conservarent et boni permanerent, propter promissam in coelis immortalitatem, vita moeroris, doloris et sollicitudinis vacua in paradiso fruerentur; §in vero, datam legem transgressi, mali fierent, certo scirent se mortis corruptionem secundum naturam subituros, nec iam amplius in paradiso victuros, /Sed extra illum morientes, in morte et corruptione permansuros. Id porro testatur quoque divina Scriptura, quae ex Dei persona sic loquitur: *Ex omni ligno paradisi comedes: de ligno autem scientiae boni et mali, non comedetis ex illo. quacumque autem die comederitis, morte moriemini.* Quid aliud, quaeso, his verbis *morte moriemini*, significatur, quam illos non tantum morituros esse, sed etiam in mortis corruptione permansuros?

4. Miraris fortasse, quid tandem nos, cum de humana natura a Verbo assumpta dicere instituerimus, nunc de prima hominum origine disputemus. Atqui id a fine nostrae orationis minime alienum est. Quia enim sermonem habemus de Salvatoris nostri ad nos adventu, necesse est etiam de hominum primordiis loqui, quo plane perspicias nostram causam eius adventus fuisse occasionem, nostroque peccato Verbi benignitatem excitam fuisse, ut ad nos accederet et inter homines Dominus appareret. Nos enim causa sumus cur corpus assumpserit, nostramque ob salutem in humano corpore nasci et apparere benignissime voluit. Hoc igitur modo Deus hominem fecit atque immortalem manere voluit. At homines neglecta ac reiecta Dei contemplatione, sibi ipsis malitiam excogitaverunt, uti superiore oratione dictum est .atque ita in denuntiata mortis damnationem misere inciderunt, nec vero post haec quales creati sunt, permansere; sed suis cogitationibus in dies magis corrupti, in mortis ditionem et potestatem sunt redacti. Nam praecepti transgressio illos ad propriae naturae conditionem revocavit; ut quemadmodum cum non essent, facti sunt, sic in eo quod sunt, corruptionem, labente tempore, paterentur ,idque meritisimo. Namque, si Verbi praesentia et beneficentia vocati sunt, ut essent, qui ex naturae conditione aliquando non erant, consequens fuit ut homines Dei contemplatione nudati et ad res quae nullo modo existunt conversi (siquidem mala non existunt, bona vero existunt, utpote quae a Deo existente facta sint), beneficio quoque semper existendi spoliarentur, hoc est, ut dissoluti, in morte et corruptione manerent. Homo enim ex sua natura mortalis est. quippe qui ex nihilo factus sit. Attamen propter suam cum illo qui est similitudinem, si iam constanti eius contemplatione conservasset, naturalem corruptionem retudisset mansissetque incorruptus, sicuti Sapientia ait *Observatio legum, confirmatio est incorruptionis.* Factus autem incorruptus, iam ut Deus vixisset, quod quidem divina Scriptura alicubi his verbis significat: *Ego dixi Dii estis, et filii; .ditissimi omnes: Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis.*

5. Nam Deus non solum nos ex nihilo fecit, sed etiam divini Verbi gratia secundum Deum vivere concessit. \t homines ab aeternis rebus aversi

<l ad res corruptioni subiectas consilio diaboli conversi, sibi ipsis corruptionis mortis auctores facti sunt: qui, ut dixi, *cx* natura quidem mortales erant, sed gratia, qua Verbi erant participes, naturae conditionem baud dubie effugissent, si boni utique permansissent. Siquidem propter Verbum, quod cum illis fuisset, ad eos naturalis corruptio non accessisset, ut et sapientia his verbis testatur; *Deus creavit hominem ut incorruptus esset, et iiiiaij.ueni propriae aeternitatis: invidia autem diaboli mors introivit in mundum*. Quo quidem facto homines mori coeperunt, deincepsque contra illos viguit corruptio, quae eo maiores vires quam ipsa etiam naturae conditio in universum genus habuit, quod Numinis comminationem ob violatam legem, antea contra homines acceperat. Neque enim illi in peccatis intra certos terminos constitere, sed paulatim progredientes, omnem modum transcendere. Initio quidem facti malitiae inventores, mortem et corruptionem adversus seipsos provocaverunt; deinde vero in iniustitiam delapsi, omnemque iniquitatem praetergressi, nullo in malo stantes sed novis nova omnia addentes, insatiabiles ad peccandum facti sunt. (MG 25, coi. 102).

Ex S. Cyrillo Alexandrino, *In iohannis evanyelium*, lib. 1. — 14. Aperte demum his verbis incarnationis sermonem ingreditur. Clare enim docet Filium hominis factum et appellatum esse Unigenitum. Id enim significat illud quod ait, Verbum carnem factum esse. Idem enim est ac si diceret, Verbum esse factum hominem. Quod cum ait, nihil nobis inusitatum aut peregrinum ingerit, cum plerumque divina Scriptura solius carnis vocabulo totum animal significet, iuxta illud quod apud Joclem scriptum est: «Effundam de Spiritu meo super omnem carnem». Neque vero putandum est prophetam dicere inanimatae et soli humanae carni divinum suppeditatum iri Spiritum; sic enim ridicula erit illa interpretatio. Sed *cx* parte totum complexus, nomine carnis significat hominem; quod aliter fieri non oportebat. Quam autem ob causam, necesse est, ut videtur, explicare. Est igitur homo rationale quidem animal, sed compositum ex anima nimirum et hac fragili atque terrena carne. Cum autem factus sit a Deo, et in ortum educatus, non habens ex natura sua ut sit incorruptibilis et immortalis (haec enim soli Deo substantialiter insunt) obsignatus est vitae spiritu, habitudine ad Deum bonum quod naturam excedit consecutus. «Insufflavimus enim», inquit, <in faciem eius spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem». Cum autem ob transgressionem punitus fuerit, «Terra es, et in terram reverteris», iure tunc audiens gratia nudatus est, et a terrena carne recessit spiraculum vitae, hoc est Spiritus eius qui dicit; «Ego sum viator», et animal in mortem per solam carnem incidit immortalitate animae servata, quoniam ad solam carnem quoque dictum est; «Terra es, et in terram reverteris». Oportuit ergo id quod in homine periculo maxime obnoxium erat, quamprimum servari, et coniunctione cum naturali vita ad immortalitatem revocari. Oportuit id quod aegrum erat, morbo liberari. Oportuit cessare tandem illud Terra es, et in terram reverteris, Verbo nimirum omnia vivificanti ineffabili ratione corpore quod ceciderat unito. Decebat quippe carnem, postquam eius facta esset, immortalitatis ipsius fieri participem. Neque enim consentaneum esset ignem virtutis suae naturalis qualitatem sensibilem imprimere posse materiae, caque propemodum in se transmutare, in quibus est per participationem; existimare autem Dei Verbum quod excedit omnia, utique non posse proprium sibi ac naturale

bonum, vitam nimirum, carni indere. Hac igitur maxime de causa puto sanctum evangelistam a parte affecta potissimum animali significato, dixisse carnem factum esse Dei Verbum, ut una cerneretur vulnus et remedium, aeger et medicus; quod in mortem prolapsus est, et qui excitavit ad vitam; quod corruptioni cessit, et qui corruptionem amovet; quod morte superatum est, et qui morte superior est; quod orbatum est vita, et qui vitam largitur. (MG 73, col. 158).

§ 3-

Scholion.

De modo quo immunitas a necessitate moriendi praestabatur.

Satis concorditer doctores explicant immortalitatem protoparentum, ante peccatum tum ex influxu cuiusdam *virtutis animae*, tum ex vi speciali *arboris vitae*. 1° « Non enim corpus eius (Adami) erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem; sed inerat animae vis quaedam supematiualiter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione praeservare, quamdiu ipsa Deo subiecta mansisset. Quod rationaliter factum est: quia enim anima rationalis, excedit proportionem corporalis materiae, ut supra dictum est, conveniens fuit ut in principio ei virtus daretur, per quam corpus conservare posset supra naturam corporalis materiae »³⁰. — 2° Arbor autem vitae hoc praestabat ut illa deperditio virium seu evolutio versus senectutem, quam usus ceterorum alimentorum non impediit, per virtutem illius mirabilis nutrimenti impediretur, atque ita status florentis iuventutis perpetuo conservaretur. Utrum autem unica manducatio satis fuisset ad tantum effectum an plures requirerentur, alii aliter solverunt: hoc S. Thomas elegit: « Virtus cuiuscumque corporis est finita. Unde non poterat virtus ligni vitae ad hoc se extendere ut daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed usque ad determinatum tempus. Manifestum est enim quod quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectum. Unde cum virtus ligni vitae esset finita, semel sumptum praeservabat a corruptione usque ad determinatum tempus: quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitam, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitae »³¹.

30 i*. qu. 97, art. i.

31 1*, qu. 97. art. 4, c.

A r t i c u l u s   q u a r t u s .

Utrum primus homo acceperit alia dona.

(Ie, qu. 94, 96).

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, 1. 3, cap. 16-19. — Petavius, *De sex primorum mundi dierum opificio*, 1. 2, cap. 4-6. — Palmieri, *De ordine supematurali*, th. 16. — Janssens, *Sum. theol.* t. 8, pag. 48 ss. Etc

Tria praecipua dona descripsimus, quae a Deo protoparentibus in prima conditione concessa sunt. Sed alia non pauca enumerantur a doctoribus, tum negativa, tum positiva. Inter *negativa* ponuntur: immunitas ab aerumnis et doloribus quibuscumque, immunitas ab errore; inter *positiva eminent*: scientia infusa et felicissimae conditiones vitae. Cum autem haec dona satis naturaliter ex privilegiis praecipuis iam illustratis consequantur vel cum his convenientissime coniungantur, sufficiet haec pauca nunc adnotasse.

I. De immunitate ab aerumnis et doloribus, et de felicitate paradisi. — Praecipui enim dolores et aerumnae graviores facile intelliguntur supprimi, ubi nec concupiscentia nec mors adest. Ceteri dolores, etiam minores, vel consequenter quoque tolluntur, vel saltem tolli debent ut harmonia conveniens huic primae institutioni obtineatur. Deinde, cum describatur in Scriptura locus habitationis protoparentum ut hortus amoenus, deliciis plenus; cumque familiaris conversatio cum Deo ut consueta tunc exstitisse appareat, dubitandum non est statum Adami et Evae fuisse felicissimum. « Vivebat itaque homo in paradiso sicut volebat, quamdiu hoc volebat quod Deus iusserat: vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus; vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat ne esuriret: potus ne sitiret; lignum vitae, ne illum senecta dissolveret. Nihil corruptionis in corpore vel ex corpore ullas molestias ullis eius sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas. Sicut in paradiso nullus aestus aut frigus, ita in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat bonae voluntatis offensio. Nihil omnino triste, nihil erat inaniter laetum: gaudium verum perquietuabatur ex Deo, in quem flagrabat caritas de corde puro et conscientia bona et fide non

ficta ; atque inter se coniugum fida ex honesto amore societas, concors mentis corporisque vigilia, et mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat invitum»¹

Quod autem talis felicitas et immunitas a dolore fuerit indubitata. cuique evidens est qui iam dona celera gratuita fuisse agnoscit. Insuper negari nequit dolorem physicum et moralem ex constitutivis naturae humanae sponte fluere; nec ulla ratio adduci potest cur immunitas a quocumque dolore, etiam moderato, etiam per auxilium divinum satis tolerabili, a natura exigeretur, cum constet talem dolorem non solum non impedire obtentionem finis, sed etiam multum inservire posse ad virtutem et meritum. Ea vero quae ex textibus Augustinis in contrarium adducuntur, iisdem explanationibus quae pro ceteris donis traditae sunt, diluuntur. Proinde recte admodum damnatae sunt propositiones Baii, quibus illud principium innui videtur quod dolor esse nequit, non tantum ex gratuita Dei dispositione, sed ex lege iustitiae. ubi peccatum non praecedit².

II. De scientia infusa Adae et de eius inerrantia³. — *iuxta Genesim*, Deus adduxit ad Adam animantia et volatilia universa « ut videret quid vocaret ea ; omne enim quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen eius »⁴. Unde S. Thomas : « Nomina autem debent naturis congruere. Ergo Adam scivit naturas omnium animalium; et pari ratione habuit omnium aliorum scientiam »⁵. — In *Ecclesiastico*, ubi de creatione protoparentum quaestio est, legitur : « Consilium et linguam et oculos et aures et cor dedit illis excogitandi, et disciplina intellectus replevit illos. Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor eorum, et mala et bona ostendit illis. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum, ut nomen sanctificationis colaudent, et gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum illius » c.

¹ Augustinus, *De civitate Dei*, lib 14, c. 26. ML 41, col 434. Cf *ibid.* c. 10. T'fc

² Cf. prop. 72 et 73. /I

³ † qu. 94, art. 3 et 4. — Cf. A. Rozwadowski S. I., *De supernaturali cognitione Dei qua primus homo iuxta S. Thomam praeditus erat*, Gregorianum, VI (1925), p. 19-40.

⁴ Gen. II, 19.

⁵ P, qu. 94, art. 3. Sed contra

« Ecc/i. XVII, 5 sqq.

Propterea *Patres* multum extollunt scientiam protoparentum Chrysostomus: «Vide hic quomodo cum ineffabili illa sapientia. ei a Deo suppedita, cuius nobis indicia demonstrata sunt per nominum impositionem, quae tot brutorum animantium generibus indidit, et propheticam gratiam acceperit»⁷. S. Cyrillus Alex., opponens nostrum modum acquirendae scientiae modo quo Adam gavisus est, dicit quod iste «in primo statim sui ortus initio perfecta intelligentia praeditus cernitur»: quod sane fieri non potuit nisi per scientiae infusionem⁸. S. Augustinus ita contra Pelagianos loquitur: «Neque secundum christianam cogitatis fidem. qualis sit factus Adam, qui universis generibus animarum vivarum nomina imposuit: quod excellentissimae fuisse indicium sapientiae in saecularibus etiam libris legimus. Nam ipse Pythagoras, a quo philosophiae nomen exortum est. dixisse fertur illum fuisse omnium sapientissimum, qui vocabula primus indidit rebus»⁹. Et etiam hanc veritatem deducit S. Doctor *ex felicitate primi hominis*, quae non potuisset exsistere sine optima sapientia.

S. Thomas arguit etiam ex hoc quod Adam debebat esse *principium* aliorum hominum: «Homo autem potest esse principium alterius, non solum per generationem corporalem, sed etiam per instructionem et gubernationem. Et ideo, sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus, ut statim posset generare, ita etiam institutus est in statu perfecto quantum ad animam, ut statim posset alios instruere et gubernare. Non potest autem aliquis instruere nisi habeat scientiam ... Ad gubernationem autem vitae propriae et aliorum, non solum requiritur cognitio eorum quae naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quae naturalem cognitionem excedunt, eo quod vita hominis ordinatur ad quemdam finem supernaturalem»¹⁰.

De extensione autem scientiae Adami difficile est certa determinare. Doctores scholastici antiquiores multum illam scientiam ampliabant. S. Thomas in eius obiecto ponit quaecumque homines cognoscere possunt naturaliter, ut virtualiter in primis principiis contenta. Hodie vero theologi in hoc inclinant ut potius ambitus scientiae Adae minus extendatur: sic Pesch: «Sufficiat igitur dicere Adamum habuisse insignem scientiam rerum

>

⁷ *Homih* 15 in *Gcn.* MG 53, col. 122.

⁸ *In Ioan* lib. 1, c. 9. MG 73, col. 127.

⁹ *Op. imperf contra Iul.*, lib. 5, c. 1. ML 45, col. 1432.

¹⁰ P, qu 04, art 3, c. Cf. Suarez, *De opere sex dierum*, lib. 3, c. 9, nn. 4-5.

religiosarum et moralium, talem vero scientiam rerum physicarum, qualis debebatur ei, cuius destinatio erat operari paradisum et in hac re erudire alios»¹².

Cum Deus primum hominem in statu adulto fecisset, decebat ut ei daret scientiam adulto necessariam et quae insuper conveniret cum ceteris donis Adae concessis necnon cum munere capitis totius humanitatis quo ille fungebatur.

Duce Augustino, docent *scholastici doctores* Adam accepisse *immunitatem ab errore* seu inerrantiam¹². Intellectus enim «ex seipso numquam decipitur; sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi... Unde manifestum est quod rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum »¹³. Unde serpens non potuit Evam decipere nisi praecesserit peccatum superbiae.

Quod ad *linguae acquisitionem* pertinet, conveniens videtur et dictis Patrum conforme hoc dicere quod Adamus, scientia sua infusa illuminatus, ipse sibi sponte et sine labore formavit linguam in eo gradu perfectionis, qui ad finem suum praesentem requirebatur. Neque debemus moveri ex rei difficultate, «quasi magnum fuerit. Deo loqui eos docere»¹⁶.

LECTIO PATRUM: Ex S. Basilio Magno, *De paradiso oratio III*
— 7. ... Num, quaeso, te exhilaravi, narrando paradisi amoenitatem, vel maioris quidpiam doloris, eorum quae corruptione intereunt comparatione conscivi? Omnino autem mens tua et animus, quae excelsa sapiat mundoque superiora, ut cuius in coelis conversatio sit, atque ea quae sursum lumina erecta habeat, quae promissionis sunt cogitabat, eorumque bonorum, quae sunt nobis promissa, quidpiam audire observabat: *Quae videlicet nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit*. Quisnam igitur est qui enarret, si oculus non vidit? Si auris non audivit, qui fiat ut tua suscipiat? Si in cor hominis non ascenderunt, quomodo noster capiet animus? Neque igitur corporalia respuimus, et spiritalia requirimus. Nam quemadmodum in lege erat quod et in sensum caderet, cum et eius quod mente intelligitur nihilominus figuram praestaret; sic et paradisum, tum corporali ratione intelligimus, tum et spiritali quoque per allegoriam exponimus. *Plantavit igitur Deus paradisum in Eden ad orientales plagas*. Plantarum quidem stirpiumque nomina pressa silentio sunt; locus vero,

¹¹ *De fteo creante*, n. 212.

¹² Augustinus, *De Gen. ad Id.* lib. 12, c. 30. n. 58. ML 34, col. 479.

¹³ 1^a, qu. 94, art. 4.

¹⁴ S. August., *Episi.* 102, n. 10; *Op. imp.*, lib. 5, c. 1. — S. Greg Nys., *Adv. Eunotm*, lib. 2, n. 4 et lib. 12.

¹⁶ S. Aug., *De Genesi ad lit.*, l. 8, c. 16, n. 35. ML 34, col. 386.

in quo plantavit, declaratus est; hoc est, in voluptate. Edem enim nominis etymo voluptas deliciacque exponitur.

8. Num igitur eas vocat delicias, quae per os in venirem immigrant, ac quarum finis secessus? cuiusmodi tradidit delicias, quae intereunt? in eoque Dei erga hominem beneficium positum est, ut venter suffarciatur, bonaque sit corporis habitudo, ac cuticula curetur, eaque diffusio sit, qua voluptas ac libido creatur? At hoc ne dictu quidem pium est Corpus enim abunde saginare, inque eo degentem animum ciborum copia obruere, viaticum quoddam est ad lasciviam stuprumque ac procacitatem, et si quid aliud in vetitis est, atque in omne peccatum primum reddit ac praecipitem.

9. Aliae igitur intelligendae deliciae sunt, ut et plantatio, quae Dei culturam deceat, mente percipiatur. Quacnam igitur voluptas, quae deliciae esse possint, quae sanctis congruant? *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.*

10. Quoniam infinita est virtutis varietas, ac quam nemo satis sapiat, pulchritudo, a multiplici Dei sapientia horum ducta origine, propterea scriptum est, *Plantavit Deus paradisum*, non ad orientem, *sed ad orientis plagas*. Quaeque enim a Domino satarum stirpium, in propria luce eximio cultu atque ornatu persplendebat. Illic *Fluminis impetus, cuius quod laetificat civitatem Dei*. Alio autem loco *Voluptatis torrens* nuncupatur, alens, et ad iustum clementum trahens spiritualium illarum stirpium venustatem atque decorem. Is, in sequenti Scripturae textu, fluvius dicitur ex Edm egrediens, ad irrigandum paradisum. Sane quidem in superioribus dictum est, quod absoluta prius creatione mundoque constituto, sic induxerit hominem, qui praeesset imperio ac dominio polleret. Hic autem e converso, prius formavit hominem, deinde paradisum plantavit. Huius porro ratio est, quod illic quidem istud consilii fuerit, ut in plenam domum patremfamilias statim induceret; nec quem pauperem creasset, postmodum rerum copia locupletaret. Hic vero, qui eam perfectionem, quae ex profectu est, tribueret, alibi creatum, in paradiso postmodum colonum collocavit; ut explorato quid interesset inter vitam quam foris gesserat, et paradisi institutionem ac disciplinam, ex utriusque collatione, tum pulchritudinis excellentiam condisceret, tum quam facturum esset iacturam, si inde excideret, metueret.

11. Ut vero plantationem Dei manu dignam intelligas, in memoriam veniat eorum quae a Domino dicta sunt ad discipulos: *Vos estis palmites, et Pater meus agricola est*, ut qui nimirum sati ab eo essent. Ex illa sunt plantatione, et qui in domo Domini plantati sunt. Et rursus in propheta: *Ego plantavi vineam fructiferam, omnem veram*. Audetque et ait Christi aemulus Paulus; *Dei adiutores j m m h w*; *De: agricultura estis. Ego plantavi, Apolio rigavit, Deus autem incrementum dedit*. Iustus quoque in Davide similis dictus est arbori consitae secus decursus aquarum, *Quae fructum suum dabit in tempore suo, et folium eius non defluet*; ac rursus; *Iustus ut palmei florebit*; et: *Vineam c. t. Aegypto transtulisti; eiccisti gentes, et plantasti eam*. Da igitur operam, ut per istiusmodi documenta paradisum illum mente assequaris, perveniasque et ipse ad divinae lucis fulgores; ubi lumen scientiae oritur; ubi consitus est paradisus deliciarum. Quamquam vero etiam locum corporeum animo informaveris, qui sanctorum sedes sit, in quo omnes qui super terram bonis operibus claruerunt, Dei gratiae compotes effecti, veraeque ac spiritalis jucunditatis, vitam agant, nihil ab ea, quae doceat, paradisi coniectura ac simulacro forsitan erraveris.

12. Illic itaque bonae quaedam virtutes missis radicibus firmiter stabilitae sunt sanctorum administrae, quarum fidei ac curae homo reccai ortus, multaque ad perfectionem indigens exercitatione virtutis palaestra traditus est. Ubi sanctorum coetus est; ubi lucis exortus; ubi deliciae animae: illic Deus posuit hominem. (MG 30, coi. 67).

Ex S. Augustino, *De civitate Dei*, lib. XIV, c. io. — Sed utrum pnus homo vel primi homines (duorum erat quippe coniugium) habebant istos affectus in corpore animali ante peccatum, quales in corpore spiritali non habebimus, omni purgato finitoque peccato, non immerito quae-ritur. Si enim habebant, quomodo erant beati in illo memorabili beati-tudinis loco, id est paradiso? Quis tandem absolute (licet beatus potest, qui timore afficitur, vel dolore? Quid autem timere aut dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo; nec aberat quidquam, quod bona volun-tas adipisceretur, nec inerat quod carnem animutnve hominis feliciter vi-ventis offenderet? Amor erat imperturbatus in Deum, atque inter se cdui-gum fida et sincera societate viventium, et ex hoc amore grande gaudium, non desistente quod amabatur ad fruendum. Erat devitatio tranquilla pec-cati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contristaret irruer-bat. An forte cupiebant prohibitum lignum ad vescendum contingere, sed mori metuebant; ac per hoc et cupiditas, et metus iam tunc illos homines etiam in illo perturbat loco? Absit ut hoc existimemus fuisse, ubi nullum erat omnino peccatum. Neque enim nullum peccatum est, ea quae lex Dei prohibet concupiscere, atque ab his abstinere timore poenae, non amore iustitiae. Absit, inquam, ut ante omne peccatum iam ibi fuerit tale pec-catum, ut hoc de ligno admitterent, quod de muliere Dominus ait, Si *quii viderit mulierem ad concupiscendum eatfi, iam moechatus est eam in corde suo*. Quam igitur felices erant primi homines, et nullis agitabantur'pertur-bationibus animorum, nullis corporum laedebantur incommodis: tam felix universa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posteros traicccrunt, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret quae damnationem reciperet atque ista permanente felicitate, donec per illam benedictionem, qua dictum est, *Crescite, et multiplicamini*, praedestinatorum sanctorum numerus compleretur, alia maior daretur, quae beatissimis An-gelis data est: ubi iam esset certa securitas peccatorum neminem, neminem-que moriturum: et talis esset vita sanctorum, post nullum laboris, doloris, mortis experimentum, qualis erit, post haec omnia in corruptione corporum reddita resurrectione mortuorum (ML 41. col. 417).

Corollarium totius quaestionis.

Λ. *possibilitate status naturae purae.*

Status *naturae purae* ille est in quo omnia quidem bona con-ceduntur quae ex principiis constitutivis naturae resultant vel ad finem naturae exiguntur, sed nullum donum habetur quod ultra

naturae constitutionem /e! exigentias procedat. In concreto est status in quo homo nec destinaretur ad finem visionis intuitivae, nec gauderet immunitate sive a concupiscentia, sive a necessitate moriendi, nec privilegia his connexa possideret; sed omnia habere t sive in sua natura intrinsece manentia, sive in auxilio divino reposita, quibus finem suum naturalem attingere valeret.

Porro ex dictis in praesenti quaestione, facile dignoscuntur *Protestantes, Baiani, lansenistae*, tamquam qui negent possibilitatem huius status. Iuxta illos enim, ubi naturae et eius exigentis fit satis, tum finis visionis beatae, tum immunitates praedictae deesse non possunt. Schola etiam *.-lugustinensium* negat, quod ad rem attinet, statum purae naturae esse possibilem, non quidem ex parte creaturae, sed *ex decentia Creatoris*; vel. ut aiunt, non ex potentia absoluta Dei, neque (ut plurimi saltem) ex eius iustitia, sed ex ceteris attributis et praesertim ex sapientia et bonitate divina. At revera, ut iam diximus, id quod salvo attributo quocumque Dei fieri nequit, revera est absolute et simpliciter impossibile: et illud quod exigitur ad aliquod Dei attributum quodeumque salvandum, absolute et simpliciter exigitur¹⁴.

Igitur, tota nostra quaestio contra hos omnes negatores possibilitatis status naturae purae processit. Si enim nec destinatio ad visionem intuitivam Dei, nec immunitas a concupiscentia, nec donum immortalitatis aliave dona his connexa pertinent ad naturam vel ad naturae exigentias, *certum est hominem a Deo creari potuisse sine ullo ex illis donis gratuitis, ac proinde in statu naturae purae*.

Quo modo autem se habeat ille status naturae purae cum *statu naturae lapsae*, quid commune cum hoc habeat, quid diversum, ad quaestiones sequentes est remittendum.

¹⁴ P. Del Val O. S. A., putavit hanc sententiam satis se mitigasse dicendo hoc sensu statum naturae purae esse impossibilem quod Deus elegisset potius non creare hominem quam illum in tali statu creare. — At, haec voluntas Dei, si consideretur independenter ab eo quod Deus revera fecerit, vel prorsus ignoratur, vel deducitur ex aliqua impossibilitate status naturae purae cum quodam divino attributo, et redit opinio Augustinensium; si autem haec voluntas dignoscatur ex operibus revera a Deo facti, certum est Deum noluisse statum naturae purae condere, certum etiam est Deum potuisse velle hunc statum condere, et ignotum manet quid elegisset, si non elegisset creare hominem in statu supernaturali. Cf. Del Val, *Theol.*, t. J, pag. 558 sqq. Refutatur v. g. a P. Beraza, *De Deo elevato*, pag. 232-233

QUAESTIO SECUNDA

De statu posterorum Adae si Adam non peccasset

Non inutilis labor est statum qui fuisset posterorum Adae, si iste non peccasset, determinare. Hac enim consideratione, tum prima intentio bonitatis divinae convenienter illustratur, tum mens praeparatur ad naturam et effectus peccati originalis melius intelligenda. Unico tamen articulo rem totam compendiare conabimur.

A r t i c u l u s   u n i c u s

Utrum iustitia originalis fuerit donum naturae.

(Ia, qu. 98-101).

Cfr. Hervaeus Natalis, *Quaestio de peccato originali* (apud Martin O. P., *La controverse sur le péché originel au début du XVIe s.*, Louvain, 1930. pag. 50 ss.). — Suarez, *De opere sex dierum*, 1. 5. — Janssens, *Sum. theol.*, t. 8, pag. 266 ss. — Kors O. P., *La justice primitive et le péché originel*, Kain, 1922. Etc.

M

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. — Donum quod alicui individuo conceditur, sive illud donum sit naturale, sive sit supernaturale, potest esse vel donum personae, vel donum naturae. Est *donum personale* si intuitu personae datum sit. nec ullo modo per viam generationis sit transmittendum; est *donum naturae*, si intuitu stirpis concessum sit, et ad posteros cum ipsa natura sit transfundendum. Nominis iustitiae originalis intelligimus statum protoparentum ante peccatum. Huius tamen articuli erit conceptum istum determinatius expolire. Quaerimus igitur utrum haec dona, quae descripsimus ut gratuito Adamo concessa, etiam ad eius posteros transmissa essent, si protoparentes suam rectitudinem servassent; ac si mul quaedam quaestiones de modo illorum donorum in hac futuribili conditione tangemus.

II. Opiniones. — A. Si omittamus *rationalistas*, qui revelationem respuunt, vix quisquam invenitur qui negaverit dona Adami ad eius posteros fuisse iuxta intentionem divinam transmittenda. Protestantes enim non transmissionem, sed supernaturalitatem donorum negabant. Pelagiani non directe transmissionem, hanc, sed existentiam donorum in Adamo infitiebantur. Attamen Iulianus aliquando arguit dicendo quod etiamsi immortalitas concessa esset Adamo, ei data esset *intuitu personae*, propter meritum obedientiae, sed non fuisset donum naturae, quod posteris transmitti potuisset. «Exercuisset se igitur in reliquis innata mortalitas, etiamsi primus ille in aeternitatem ex diuturnitate inigrasset»

B. *Scholastici*, quamquam omnes tenebant posteros Adae, si iste non peccasset, accepturos esse naturam cum integritate, nonnullas tamen controversias in medio aevo excitaverunt circa constitutum formale et proinde circa transmissionem iustitiae originalis. 1° Quidam, ut Hugo et S. Victor³ et S. Albertus M. videntur posuisse gratiam sanctificantem *extra iustitiam originalem*, quae tamen includebat rectitudinem voluntatis erga Deum et subiectionem appetitus sensitivi ad rationem. Unde, si Adam non peccasset, transfudisset in suos posteros hanc integritatem et rectitudinem, non autem gratiam, quae ita non fuisset donum naturae, sed personae. Gratia sanctificans, iuxta eosdem doctores, non data est Adamo nisi postquam ipse ad eam libere sese disposuerit; item, ut videtur, posterius Adami recepissent gratiam solum post similem praeparationem. Haec est sententia quam S. Thomas ita referebat: «Quidam enim dicunt quod primus homo in naturalibus tantum creatus est, et non in gratuitis; et secundum hoc videtur quod ad talem iustitiam requirebatur quaedam praeparatio per actus personales: unde secundum hoc talis gratia proprietas personalis erat ex parte animae; et ideo nullo modo transfusa fuisset nisi secundum aptitudinem tantum» Sic, v. g. S. Albertus postquam distinxit inter iustitiam originalem et iustitiam gratuitam seu gratiam, ait: «Originalem iustitiam transfudissent parentes in parvulos: sed illa nihil aliud est, nisi debitus ordo naturalium inter se, quo corpus ordinatur ad animam, et anima ad rationem... Ad id quod ulterius quaeritur, dicendum quod Adam, si non peccasset, nullo modo transmisisset iustitiam

¹ Apud Augustinum. *Opus imperf.*, lib. 6. c. 30. ML 45, col. 1579

² *Summa de sacram.*, lib. 1. p. 6, c. 24. ML 176, col. 277.

³ 2 d 20, q. 2, art. 3.

gratuitam in prolem»⁴ Similiter Petrus a Tarantasia: «Filiis gencrasset iustos iustitia originali, non gratuita, si stetisset
- 2° Altera erat opinio, de qua sic S. Thomas: «Alii vero dicunt quod homo in gratia creatus est; et secundum hoc, videtur quod donum gratitae iustitiae ipsi humanae naturae collatum sit: unde cum transfusione naturae simul etiam infusa fuisset gratia»⁵. Quam sententiam S. Doctor iunior probabiliorē dixit, ac postea huic uni adhaesit⁷. Ita Praepositus⁸, et alii.

C. *Quidam auctores moderni*, quamquam admittunt parvulos habituros fuisse ab initio gratiam sanctificantem, si Adam non peccasset, volunt tamen ut ista non ratione sui fuisset transmissa sed ratione ceterorum donorum, in quantum radix et causa eorum est. Ponunt nempe gratiam sanctificantem in Adamo fuisse *adquate* distinctam a iustitia originali. Iustitia originalis, aiunt, includebat donum integritatis et immortalitatis, id est, plenam sublectionem corporis ad animam, appetitus ad rationem et rationis ad Deum. Gratia aliud erat, extra formalem iustitiam originalem positum; tamen erat *causa ei radix* iustitiae originalis. Sola iustitia originalis erat donum naturae, quod virtute seminis in generatione, transmitti poterat cum ipsa natura; gratia autem est *donum personae*, quae ratione sui non transmittitur, sed ut conditio sine qua non. ut causa et radix iustitiae originalis Huic sententiae praeiverat Bazez¹⁰. - Scoti s realiter distinguit gra-

⁴ *Sunim. thcoL.*, part 2. tr. 14, qu. 95. Ed. Vives, 1895. t. 33, p. 138
— Tamen S. *Aiſtë* putavit Adamum creatum esse in gratuitis: 2 d 24, a. i

⁵ 2 d. 20. q. 2, art. 2, ad 3. — Forte item S. Bonaventura: 2 d. 1a a. 2, q. i. ad 2 et d. 33. a. 1, q. 2. ad 1. i 11 M

⁶ 2 d. 20, qu. 2, art. 3. ■*

⁷ 2 d. 29, qu. 1, art. 2; — *Mal.* qu. 4. art. 2, ad 17; — *i*“, qu. 100. art. 1, ad 2.

⁸ Apud Kors, *La justice primitive...*, p. 61

⁹ «La grâce n'aurait pas été exigée en vertu de la génération même, comme c'est le cas pour l'âme et la justice originelle, mais elle n'aurait été requise qui comme condition nécessaire à cette justice. La génération ne requiert rien d'autre qu'une nature droite. Que la grâce soit une condition nécessaire à la possession de cette rectitude, cela est accidentel par rapport à la génération». Kors O. P., *La justice primitive et le péché originel d'après S. Thomas* Kain, 1922. (j-

¹⁰ in *jfaen*, t. 2, qu. 95. a. 2. dub. 2, conci. i et 2, Duaci. 1614, p. 474. Hacc sententia proposita est ab h.see auctoribus *Bittrf.mieux*, *Revue thomiste*, avril-juin 1921; - Kors, *op rit.*; Martin O. P., *La Cincia Tomista*. 1923. p. 581; - CoppENs, *Ephemerides Lovanienses*, avril 1924. —

liain a iustitia originali. Per iustitiam originalem voluntas subjecta esset Deo fortius quam per gratiam, sed ut fini naturali. Gratia seu caritas subiciebat Deo ut fini supernatural! n.

D. Sententia iam a tempore S. Thoma e *communior* et hodie communissima est quod gratia sanctificans Adami, illi ab initio communicata, non distinguebatur adaequate a iustitia originali, sed erat *pars integrans*, et quidem praecipua ac formalis illius iustitiae. Per eam enim voluntas adhaerebat Deo perfecta caritate, et subiectio appetitus ad rationem atque corporis ad animam causam habebat ab hac perfecta caritate, et simul erat dispositio ad hanc caritatem. Unde gratia sanctificans erat donum *naturae*, atque transmittenda erat cum natura, et quidem ratione sui. Proinde gratia sanctificans et iustitia originalis distinguuntur, et quidem realiter, sed sicut pars et totum distinguuntur, scilicet inadaequate. Non habetur totum quin habeatur pars; non habetur pars quin habeatur aliquid totius. Non tamen est cogitandum quod ipsa gratia produceretur a parentibus, sicut producitur corpus, vel etiam sicut producitur gratia in sacramentis; sed quemadmodum parentes ita disponunt materiam ut Deus infundat animam, similiter parentes tales dispositiones induxissent in materiam ut Deus infudisset cum anima gratiam sanctificantem.

III. Documenta Ecclesiae. — In concilio *Tridentino* anathema dicitur, si quis « Adae praevaricationem sibi soli et non eius propagini asseruit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et iustitiam, quam perdidit sibi soli et non nobis etiam eum perdidisse » Sed si nobis perdita est sanctitas et iustitia. ergo nobis erat communicanda, si Adam non peccasset.

In schemate praeparato in concilio *faticano* dicebatur «ad rationem peccati originalis pertinere privationem sanctificantis gratiae»¹² quod ita intelfigebatur: « Notandum est in definitione non dici, privationem gratiae esse ipsam *essentiam* peccati originalis: sunt enim quoad habitualis et speciatim originalis peccati essentiam diversi modi loquendi inter theologos catholicos, qui dogma ipsum relinquunt omnino integrum: sed tantummodo dicitur pri-

Contra quos sententiam communissimam defenderunt inter alios. Πυλκτῖ Gregorianum, 1924, p. 183; - Miciin.. Rev thomiste. 1921, p. 424; - Hugon Anglicum, 1027, p. 361.

¹¹ Oxon. 2, cl. 21, qu. 2, n. 7. *f*

¹² Sess. V. can. 2. Denz. 789.

¹³ Coli. Lacens. t. 7. coi. 517.

vationem gratiae sanctificantis *pertinere cul ration^ni peccati originalis*, quod verum manet, quamdiu haec privatio ut jieceffario nexa cum originali peccato non negatur » u.

Ex quod habetur quod gratia sanctificans connexa fuit cum iustitia originali et quidem necessaria connexionē : secus amiffio iustitiae originalis per peccatum originale non induceret privationem gratiae sanctificantis. De natura autem huius connexionis nihil hic dicitur. Ceterum schema illud sine definitione remansit.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XII. — Si Adam non peccasset, filii eius accepissent DONA EI GRATUITO COLLATA, IN QUIBUS GRATIA SANCTIFICANS ERAT PARS FORMALIS IUSTITIAE ORIGINALIS.

In prima parte, intelligimus in donis Adæ largitis *includi gratiam sanctificantem*, abstrahendo tamen ab hoc, utrum nempe haec gratia sit *pars* an tantum *conditio* vel etiam *complementum* iustitiae originalis vel etiam (ut volebant Hugo a. S. Victore et S. Albertus et Aegidius Romanus) per actus praeparatorios obtinenda; et haec pars est *de fide definita* (formaliter implicite) in concilio *Tridentino*. Secunda pars est *communissima*, eamque habemus ut certam.

Probatur prima pars: *Posterius Adam dona ei collata accepissent*. — I. Scriptura sacra. — Etenim, ex hoc supra ostendimus Adamo collatam esse gratiam sanctificantem, quod S. Paulus in *epistola ad Romanos* describat gratiae collationem a Ch-isto factam fidelibus ut *restitutionem* : sed acceptio gratiae non esset nunc ullo modo restitutio et instauratio, si gratia non fuisset in hypothesi obedientiae Adami nobis communicanda. Non enim proprie nobis *redditur* nisi quod nobis *ablatum* est. nec nobis quidquam *aufertur*, nisi quod quocumque modo *nostrum* est. Quod ad cetera dona attinet, cum eorum privatio dicatur in eisdem locis esse sequela peccati, pronum est ut intelligantur esse nobis ad futura, si peccatum non intravisset in mundum. Ceterum, ipsa narratio Ge-

neseos suadet filios Adae et Evae non futuros esse peioris conditionis quam protoparentes, si isti e paradiso non fuissent expulsi.

II. Traditio idem confirmat, cum Patres similiter ac S. Paulus iustitiam a Christo nunc acceptam ut reditum ad pristinum statum concipiant ¹⁵: quam traditionem recolens et approbans, in *adiculus* auctoritatum Romanorum Pontificum, circa annum 440, refert « in praevaricatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit » S. Augustinus explicite habet dona Adami ut concessa naturae et transmittenda ab illo innocentel⁷. S. Gregorius Nyssenus, docet Deum in Adamo formando ad totam naturam humanam attendisse eamque universam quodammodo condidisse.

III, Ratione theologica probatur. — Praeter rationem quam cum S. Paulo et Patribus dedimus, nempe ex dogmate redemptionis deductam, altera habetur ex effectibus peccati originalis: si inobedientia Adami induxit in suos posteros peccatum et miseriam, eiusdem obedientia fecisset ut genus eius accepisset iustitiam et felicitatem. Tm^{mo}. cum Deus primum ad bonum maius respiciat, quod est bonum totius familiae adamicae, prae bono unius individui, intelligendum esse videtur quod Deus *prius ac magis* dona illa Adamo concessit intuitu totius generis humani, quam intuitu illius solius.

Probatur secunda pars: *gratia sanctificans erat pars formalis iustitiae originalis*. — I. In Scriptura, quando S. Paulus effectus redemptionis declarat, primum sine dubio effectum ponit gratiam sanctificantem. Porro per hunc effectum, non virtualiter, sed *formaliter*, constituimur iusti hac iustitia quam recipimus, quae instauratur in nobis, quae in nobis renovatur: haec igitur iustitia nostra continet saltem id quod praecipuum erat in ipsa iustitia Adami seu in iustitia originali: « Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per

¹⁵ Cf. supra, p. 235.

Df.n.z. 130

¹⁷ Vg. *De nuptiis et cone.*, lib. 2, c. 14, n. 1. ML 44, col. 453.

²⁰ - C. Boveb S. I. — *De Deo creante e. elevante*.

unius obeditioneni iusti constituentur multi » 18. Ergo gratia sanctificans non est tantum causa iustitiae originalis ei extrinseca, sed est pars eius intrinseca et praecipua.

II. Patres, cum describunt statum Adami, iustitiani eius in hoc praecipue reponunt quod erat « imago Dei », adhuc incontaminata 10; quod habuit voluntatem bonam 20; et simul dubitari nequit tales conceptus apud eosdem includere formaliter gratiam sanctificantem, nempe iustitiani illam quam Christus nobis restituit.

III. Ratio theologica multipliciter idem comprobatur. Nam 1^a iuxta concilium *Tridentinum*, gratia Christi, quae in baptismo confertur, tollit « totum id quod veram et propriam peccati rationem habet » 21, et est *unica* causa formalis nostrae justificationis. Proinde, si gratia haec non fuisset pars intrinseca iustitiae originalis, iustificatio nostra fieret et tota ratio peccati originalis tolleretur quin quidquam reciperemus quod fuerit iustitia originalis. Sed hoc dici nequit, cum justificatio nostra per Christum sit aliquis reditus ad statum humanitatis ante peccatum Adae.

2^a Ex prima parte tenemus Adamum transmissurum esse suis posteris *originalem iustitiam*, si non peccasset. Sed hoc fieri non potuisset, si non eis transmisisset *primo et per se* gratiam, hoc est si gratia non fuisset donum naturae, et consequenter aliquid non adaequate distinctum ab originali iustitia (nam tota ratio distinctionis quae adducitur est quia gratia esset donum personae tantum, dum iustitia originalis est donum naturae). Ergo gratia non adaequate distinguebatur ab originali iustitia. *Minor* probatur: nemo potest esse ordinatus ad communicandum aliquem effectum, nisi prius efficaciam habeat circa causam eiusdem effectus: ergo homo non posset ordinari ad communicandam iustitiam originalem nisi prius valeret communicare causam huius iustitiae, nempe gratiam sanctificantem 22.

18 *Rom.* V. 19.

10 Cf. S. Hieronymus, *In Ephes.* IV. 30. ML 26, col. 514. — Cf. supra, p. 234, 246.

20 S. Augustinus, *De Genesi ad litteram* c. 27, n. 3X. ML 3., col. 5.

21 Scss. V, can. 5. Denz. 792.

22 *Ibid.* scss. VI, c. 7. Denz. 799.

23 Cf. Stuffer, *Zeitschrift f. kath. Theol.*, 1923, p. 80. — S. Thomas 3^a (quod 1^a a. 5 ad 1, dicit nequit in Adamo peccatum naturae et peccatum personae, non autem iustitiam naturae et iustitiani personae

Unde sic arguentibus: transmisisset effectum, ergo et causam: respondendum est: non transmisisset causam, ergo neque effectum.

3° Denique, intrinsecum est omnino et formale in originali iustitia id quo *voluntas Deo subiicitur*. Atqui subiicere voluntatem Deo est effectus formalis gratiae sanctificantis. Ergo gratia sanctificans est pars intrinseca et formalis iustitiae originalis. Nec dicas, ad argumentum effugiendum distingui subiectionem in ordine *naturali*, quod esset iustitiae originalis, et subiectionem in ordine *supernaturali* quod esset gratiae sanctificantis: nam ubi habetur subiectio ad Deum in ordine supernaturali, prorsus vacat altera ordinatio. Nec aliter S. Thomas umquam cogitavit. Vult enim ut « radix originalis iustitiae, in cuius rectitudine factus est homo, consistat in *subiectione supernaturali* rationis ad Deum quae est per gratiam gratum facientem », et ex hoc eruit quod pueri in illo statu nati fuissent cum gratia²⁴²⁵In textu quem supra citavimus ex *Sententiis*^{TM}, Angelicus explicite omnino dicit quod gratia considerata est ut donum naturae, si data sit in initio creationis Adae, quod ipse docet. Quonam autem sensu S. Doctor dicat gratiam fuisse causam originalis iustitiae, vel fuisse donum personae, apparet ex non paucis textibus, claris simul et doctrina refertis: «Homo in sui conditione taliter institutus fuit a Deo, ut corpus omnino esset animae subiectum; rursumque inter partes animae, inferiores vires rationi absque repugnantia subjicerentur, et ipsa ratio hominis esset Deo subiecta ... Ex hoc vero quod voluntas hominis erat Deo subiecta. homo referebat omnia in Deum sicut in ultimum finem, in quo eius iustitia et innocentia consistebat. Horum autem trium ultimum erat causa aliorum » se. Adhuc: «Hic autem hominis tam ordinatus status originalis iustitia nominatur, per quam et ipse suo superiori subditus erat, et ei omnia inferiora subiiciebantur, secundum quod de eo dictum est: *Et praesit piscibus maris et volatilibus caeli*; et inter partes eius etiam inferior absque repugnantia superiori subdebatur. Qui quidem status primo homini fuit concessus non ut cuidam personae singulari, sed ut primo humanae naturae principio, ita quod per ipsum simul cum natura humana traduceretur in posteros »

24 ift. qu. 100, art. 1, ad 2.

25 2 «l. 20. qu. 2, art. 3. — Supra, p. 301.

26 *Com/wdiwm Theologiae*, c. 186.

27 *Ibid* c. 187. — Vide etiam i^o, qu. 05» a. 1 et 3°, qu. 27, a. 3. c.

Ex quo patet et originalem iustitiam continere gratiam ut partem principalem, causam ceterarum, et datam fuisse personae Adami ut donum naturae humanae 28*.

Igitur tria ponenda sunt in iustitia originali : subiectio voluntatis ad Deum, subiectio appetitus ad voluntatem, subiectio corporis ad animam. Gratia sanctificans per caritatem constituit formaliter primum, causât efficienter et ex consequenti secundum. Tertium nonnisi lato sensu ad iustitiam pertinet; secundum adiuvat et aliquo modo complet iustitiam ; primum est formaliter iustitia.

LECTIO PATRUM: Ex S. Gregorio Nyss., *De liontiiiis opificio*, ..Quid igitur de his in mentem nobis venit? hoc nimirum: Cum dicitur, Deum creasse hominem, per indefinitam vocabuli hominis notationem, naturam humanam universam intelligi. Nam creatum hoc, quod ad Dei factum imaginem traditur, non hic Adami nomen adiectum habet, sicut in historiae narrationibus sequentibus: sed nomen hominis creati universi positum est, non ut de individuo. Idcirco per hanc hominis appellationem, qua totum genus universe comprehenditur, eius admonemur: quod providentia potestasque Dei totam hominum naturam in prima illa creatione complexa sit. In rebus enim a Deo factis nihil esse putandum est, quod sit ipsi infinitum: cum omnia quae existunt, finem quemdam et numerum habeant, conditoris sapientia constitutum. Quemadmodum igitur homo (intelligo autem individuum quoddam) corporis magnitudinem finitam habet, substantiamque ipsius quantitate metimur, quae corporis superficie continetur: sic arbitror initio rerum uno corpore totam naturam humanam Deum potestate sua, qua cuncta praevidet, complexum esse, idque adeo verbis hisce tradi, < Fecit Deus hominem, et ad Dei imaginem eum fecit>. Non enim imago et gratia benigni Dei vel parti naturae, vel uni alicui concessa est homini peculiariter, sed facultas illa ad genus universum aequaliter pertinet. Quod ita esse, hoc etiam argumento est, quod mens pariter in omnibus habitat: omnes cogitandi, deque futuris consultandi facultate, caeterisque rebus omnibus, per quas res divina natura in imagine sua exprimitur, praediti sunt. Nihil inter hominem creatum in prima rerum fabricatione, et eum qui in extremo nascetur, cum iam omnia consummata erunt, interest. Aequali enim ratione imaginem Dei uterque gestat. Propterea unius hominis nomine ipsa generis universitas comprehensa fuit, quando potestati divinae nihil est vel praeteritum, vel futurum. Quin et ea quae expectantur, non aliter atque si iam praesentia forent, sua in potestate, qua universa complectitur, habet. Est igitur tota natura hominum a primis ad extremos usque una eademque veri Dei imago. Sexus autem masculi feminei-

28 In eumdem sensum loquuntur: Hervaeus a Nedellec (quem tamen adversarii ad suas partes trahere conantur; vide textus infra recitandos) — Capreolus, 2 d. 31, art. 1. — Cajetas*, in ia, qu. 05, a. 1. — Ferrar in *Coni Geni.*, lib. 4, c. 52 — Suarez, *De opere sex dierum*, lib. 3, c. 20, n. 0

que discrimen in homine iam creato <lc causa, ut ego quidem existimo, htiusmodi quadam adiectum fuit. (MG 44, coi. 186).

§ 3.

Scholion.

Quaestiones circa statum innocentiae, in quo fuisset genus humanum.

Principium prae oculis habendum in investigandis modis et rationibus status iustitiae originalis illud est S. Thomae: «Ea quae sunt supra naturam sola fide tenemus; quod autem credimus auctoritati debemus. Unde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, praeter ea quae auctoritate divina traduntur, quae sunt supra naturam » 29.

I. De modo propagationis 30 — i' *In statu innocentiae fuisset generatio per copulam.* — Hoc enim ex Scriptura intelligitur: «Masculum et feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, et ait: Crescite et multiplicamini, et replete terram»³¹32Et in capite secundo: « Et aedificavit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam in mulierem ... Dixitque Adam ... Relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una»⁸². — Verum quidem est S. Gregorium Nyssenum cum aliis interpretatum esse institutionem sexus nonnisi ob praevisionem peccati factam esse, ita ut. si peccatum non fuisset, homines per creationem non per generationem ortum habuissent³³. At in Scriptura institutio generationis per unionem viri et feminae pertinet manifesto ad beneplacitum divinum et est primo et per se volita, nec introducitur ratione peccati. S. Augustinus, postquam initio dubitavit, mox firmiter ac constanter docuit genus humanum unione sexuum propagatum fuisse in statu innocentiae, attamen sine malo concupiscentiae: « In tanta facilitate rerum et felicitate hominum, absit ut suspicemur non potuisse prolem seri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra quo

20 !*, qu. 99, ari. 1. De materia praesenti consulatur Suarez, *De opere stx dicnttn*, per integrum librum quintuin.

¶¶I la, qu. 98.

31 *Gen.* I, 27-28.

32 *Ibid* II, 22-23.

; *De opificio homitiis** c. 17.

cetera » Quod idem approbat S. Thomas et explicat quod in statu innocentiae, quamvis fuisset coitus, nihil tamen fuisset < quod ratione non moderaretur; non quia esset minor delectatio secundum sensum, ut quidam dicunt. Fuisset enim tanto maior delectatio sensibilis, quanto esset purior natura, et corpus magis sensibile. Sed quia vis concupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem, ad quam non perlinet ut sit minor delectatio in sensu, sed ut vis concupiscibilis non immoderate delectationi inhaereat. Et dico immoderate, propter mensuram rationis: sicut sobrius in cibo moderate assumpto non minorem habet delectationem quam gulosus; sed minus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonant verba Augustini, quae a statu innocentiae non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis et inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiae, non fuisset laudabilis, quae in tempore isto laudatur, non propter defectum fecunditatis, sed propter remotionem inordinatae libidinis. Tunc autem fuisset fecunditas absque libidine»³⁶. Et quidem in hoc statu, motus appetitus sensitivi fuissent spontanei, at nonnisi erga obiectum hic et nunc honestum essent excitati.

II. De possibilitate peccandi in statu innocentiae. — S. ANSELMUS putavit quod si Adamus non peccasset, confirmatus esset in gratia cum toto genere humano: «Videtur quod si vicissent (protoparentes) ut non peccarent tentati, ita confirmarentur cum omni propagine sua, ut ultra peccare non possent»³⁷. Scotus vero reiicit quidem confirmationem hanc in gratia, sed opinatur omnes filios Adae fuisse praedestinos (eos nempe qui nunc sunt praedestinati). Sed videntur haec gratuito affirmari praeter naturalem ordinem rerum. S. Augustinus supponit posteros Adae *potuisse peccare* et damnari: «Quam igitur felices erant primi homines, et nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum laedebantur incommodis, tam felix universa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posteros traiecerunt, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quae damnationem reciperet» n. Et S. Thomas hoc modo arguit: «Non

³⁶ *M De civitate Dei*, lib. 14, c. 26. ML 41, col. 434; cf. *Contra Iulium*, lib. 4, c. 4; c. 13. n. 62; (*ini/crf.*, l. 4, n. 19; l. 2. n. 42; l. 5, n. 17.

³⁷ 1», qu. 98, art. 2, ad 3.

³⁸ *Cur Deus homo*, lib. 1, c. 18. ML 158, col. 387

³⁹ *De civitate Dei*, lib. 14, c. 10 ML 41, col. 417.

videtur possibile quod pueri in statu innocentiae nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim quod pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis quam eorum parentes in statu generationis. Parentes autem, quamdiu g  n  rassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur quod efficitur beata per apertam Dei visionem, cui viso non potest non inhaerere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis a qua nullus potest averti, cum nihil desideretur et ametur nisi sub ratione boni. Et hoc dico secundum legem communem, quia ex aliquo privilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de Virgine matre Dei. Quam cito autem Adam ad illam beatitudinem pervenisset quod Deum per essentiam videret, efficeretur spiritualis et mente et corpore, et animalis vita cessaret in qua sola generationis usus fuisset » Quod si *privilegium confirmationis* in gratia Adamo concessum esset post obedientiae exhibitionem, hoc privilegium fuisset aliquid *personale*, quod non transmitteretur. Nec enim peccando Adamo potuit transmittere confirmationem in malo ; ergo nec obediendo transmisisset confirmationem in bono.

III. Inter alias quaestiones quae poni solent de statu innocentiae, hae sunt praecipuae: † *Utrum homines fuissent aequales*³⁹. Sane fuissent differentiae sexus, aetatis. Insuper exercitium liberi arbitrii inaequalitates introduxisset in virtutibus, in scientia, et similibus. Tandem perfectio corporis potuisset maior vel minor inveniri iuxta influxum diversum causarum physicarum. Ergo homines *non fuissent aequales*.

2° *Utrum fuisset societas et dominatio hominis in homines?* 40. Respondendum est quod homines in societate vixissent : sunt enim natura sociales. Unde sequitur quod fuisset dominium hominis in homines, non quicquid in *servos*, sed ut in *liberos*, hoc est ad bonum eorum et ad bonum commune. Et hoc modo excellentia quorundam in sapientia et virtutibus in utilitatem omnium adhiberetur.

3° *Utrum parvuli nati essent eum perfecto usu membrorum?*". Tum Augustinus, tum Aquinas respondent perfectiorem

†R i«, qu. 100, art.

ia, qu. 06, ari. 8.

4‡ *Ibid*, art 4.

n i“, qu 09. art. 1.

fuisse in parvulis usum membrorum ab initio quam hodie habetur. Duo tamen sunt notanda: hic usus perfectior et expeditior fuisset effectus doni *supernaturalis* quo corpus animae ultra debitum subiciebatur; deinde hic usus non se extendisset supra id quod aetati infantili convenit.

4° Probabilius videtur quod *translatio ad vitam gloriosam* non facta esset tantum in line huius mundi simul pro omnibus iustis, sed pro diversis in *tempore diverso*: sic enim nec terra nimio incolarum numero repleretur, nec nimis a conditione naturali conditio huius status distaret Neque media defuissent quibus separatio proficiscentium sine dolore remanentium fieret: v. g. certitudo felicitatis dilectorum, visitationes acceptae, vel saltem conformitas voluntatis cum Dei beneplacito, etc. Ipsa translatio in caelum connaturaliter, ut cogitare licet, evenisset, cum paulatim, vi effectuum gratiae in dies perfectioris, corpus qualitates gloriae induisset ^A.

Ex quibus omnibus intelligitur statum innocentiae non arbitrariis miraculis constitutum fuisse, sed regulatum esse iuxta *ordinem perfectae harmoniae* hominis cum Deo et cum mundo simulque partis in homine inferioris cum superiori.

42 Cf. August., *De Genen ad Iit.*, l. 9, c. 6, nn. 10-11. ML 34, col. 396-397.

TERTIA PARS

De peccato originali

Descripto felici statu in quo protoparentes primum conditi sunt, et quo eorum quoque progenies frueretur, veniendum est ad illud peccatum quo tum Adam et Eva, tum post ipsos totum genus humanum in ruinam tantae felicitatis collapsi sunt. Tres quaestiones, ut natura rei postulat, distinguemus: in primis, agemus de lapsu primi hominis, seu de peccato originali *origiitante*; deinde, de transmissione huius peccati ad filios Adae, seu de peccato originali *o-riginato*; tandem de praeservatione B. M. Virginis, a culpa originali, seu de Immaculata Conceptione Mariae.

QUAESTIO PRIMA

De lapsu primi hominis, seu de peccato originali originante

i2a² 1, qu. 163-165).

In hac quaestione brevius procedere licebit, cum fere tota consistat in explicatione tertii capitis *Geneseos*, cumque haec explicatio abunde ex cursu exegetico habeatur. Duo tantum considerata esse videntur, quibus doctrina necessaria compendiose exhibetur :

Primo, utrum protoparentes peccando iustitiam originalem amiserint.

Secundo, utrum fuerit conveniens ratio (entationis et iudicii.

I

Articulus primus.

Utrum protoparentes peccando
justitiam originalem amiserint.

(2) qu. 163-164).

Cf. Suarez, *De opere sex dierum*, l. 4, cap. 1-6. — S. Bellarminus, *De amissione gratiae*, l. 3, cap. 4-10. — Petavius, *De opere sex dierum*, l. 2, cap. 9. — Janssens, *Sum. theol.*, t. 8, pag. 303 ss. — B. Buselli, *Quale fuit iuxta Genesim proloparentum peccatum?* Lucça, 1921. Etc.

Status quaestionis.

4

I. Sensus tituli. — Agitur de duplici facto stabiliendo, nempe de facto peccati et de facto poenae a Deo peccantibus indictae, quae fuit amissio donorum illorum sub nomine iustitiae originalis in praecedenti quaestione descriptorum. Quae quidem declarari non poterunt, quin simul de natura et gravitate peccati protoparentum sermo habeatur. In hoc articulo intentio nostra non erit determinare circumstantias omnes, prout in Scriptura continentur, sed sufficiet ad ea quae praecipua sunt attendere.

II. Opiniones. 1° *Rationalistae* totam genesiacam narrationem ut fabulam habent: nec ab illis *Modeniistae* essentialiter differunt, qui descriptionem primi lapsus hominis accipiunt ut symbolum quoddam quo, omni fundamento historico sublato, exprimitur conscientia nostrae miseriae, quae eo maior existit quo ad sublimiorem felicitatis et perfectionis statum adspiramus.

2° *Pelagiani* facium peccati protoparentum prorsus agnoscebant; at. cum negarent cos donis gratuitis dotatos fuisse, consequenter amissionem talium donorum per peccatum advenisse infitiebantur.

3° *Apud Patres et Scholasticos*, qui omnes lapsum et iustitiae donorumque amissionem profitentur, nonnisi de minori vel maiori libertate usurpanda in sensus Geneseos litteralis acceptance controversia esse potest, quod potius ad sequentem articulum pertinet. Quod ad praesentem spectat, quaedam discrepan-

tia invenitur, saltern in verbis, cum quidam, ut MAZZELLA * post S. Thomam, peccatum Adami dicant fuisse jxiccatum superbiae, dum alii illud ad inobedientiam reducunt, et primam protoparentis deordinationem in nimia complacentia erga suam uxorem reponere videntur -.

III. Documenta Ecclesiae. — Concilium *Tridentinum* ; « Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam praevaricationis huiusmodi iram et indignationem Dei atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse: a .s. >>> lam concilium *Cartilagineuse* contra Pelagianos asserebat mortalitatem Adami fuisse poenam pro eiusdem peccato⁴; quod idem supposebat indiculus de gratia Dei ³ et concilium *drausicanwn* *IIe*.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XIII. — Protoparentes, cum mandatum Dei sint TRANSGRESSI, ET ITA GRAVISSIMUM INOBEDIENTIAE PECCATUM EX MOTIVO SUPERBIAE, COMMISERINT, IUSTITIA ORIGINALI ALIISQUE BONIS EAM CONSEQUENTIBUS AEQUO IUDICIO FUERUNT DESTITUTI

Prima et tertia pars sunt *de fide definita* in conciliis supra adductis; secunda in quantum ponit peccatum inobedientiae gravissimum (non quidem gravissimum omnium peccatorum, sed in se maximae gravitatis) est aperte in Scripturis et Traditione; in quantum autem ponit in superbia primam deordinationem et mo-

¹ Num. 906.

² Cf. Pesch, n. 230; Palmieri, *Dr Deo creante et elevai.ic*, Remac. 1878, p. 491-492 (th. 65).

³ Sess. 5, eau. i. Denz. 7[^]

» Can i. Denz. i01.

» Cap. -i Denz. 130.

n Can 2 Denz. 175.

tivum peccati, est *communior*, si de Evae peccato agatur; defenditur ut *probabilior*, si de peccato Adae quaestio sit.

Probatur prima pars: *Protoparentes mandatum Dei transgressi sunt*. Explicitis enim verbis magnaue narrationis amplitudine Scriptura refert tum mandatum a Deo protoparentibus impositum tum praevaricationem Evae et Adami. « De ligno autem scientiae boni et mali ne comedas » T. Mulier autem « tulit de fructu illius et comedit, deditque viro suo, qui comedit » 7. Unde habetur in Ecclesiastico: « A muliere initium factum est peccati » 8. Et Apostolus instanter: « Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi » 9. — Patet autem omnem sensum historicum Scripturae tolli, si narratio mosaica non accipiatur ut historica et litterali significatione intelligenda, saltem in quantum continet *peccatum aliquod* contra Dei mandatum a protoparentibus admissum esse. Nec Patres umquam alio sensu verba sacra interpretati sunt. Denique, si negaretur peccatum Adae, nulla explicatio dari posset cur dona ei concessa, ut supra ostensum est, ab eo amissa essent.

Dices, Narratio Geneseos videtur esse symbolica: apparet enim admodum simplex et ingenua, immo elementa difficilia creditu continet.

Respondeo. Nego assertum. Ad rationem autem additam, dico: * etiamsi unum vel alterum dictum huius narrationis esset symbolice tantum accipiendum, substantia narrationis non ideo reiici posset; porro, factum peccati protoparentum pertinet evidenter ad *substantiam* narrationis; — 2° simplicitas et ingenuitas narrationis, cum simul sublimitati coniungatur, convenientiisque pulcherrimis abundet, ut in articulo sequenti dicetur, nedum sit ratio historicitatis negandae, realitatem rei narratae confirmat: — 3° multum cavendum est ne dicatur difficile creditu, vel impossibile, quod non nisi insolitum est et in conditionibus semel tantum verificatis ope-

Instabis. Nemo est qui dubitet narrationes babylonicas de origine mundi non esse nisi mythos. Atqui hae narrationes multa

7 Gen, II, 16.

8 Gcii 111. 6.

• Eccli XX, 33.

10 Rom V. 19. Cf 2 Cor XI, 3; 1 Tim II, 14

similia habent narrationi biblicae. Ergo et narratio genesiaca est mythus 11.

Respondeo. Distinguo maiorem : certum est has narrationes esse mythos, ita tamen ut in eis aliquod elementum inveniri possit quod ad veritatem primitivam paulatim corruptam pertineat *concedo*; ita ut repugnet ullum tale elementum in eis inveniri, *nego*. *Contra* *distinguo minorem* : hae narrationes quaedam elementa similia habent narrationi biblicae, quae possunt ex veritate primitiva paulatim corrupta quasi reliquiae quaedam provenire, *concedo*, dummodo tamen haec similia non multa sed paucissima omnino admittantur; hae narrationes habent similia narrationi biblicae elementa simpliciter et totaliter mythica, *nego* 12.13 Quod ut intelligatur, recitemus summam narrationum babylonicarum, quae maxime iactatae sunt similes Genesi in materia quae ad nos pertinet: statim apparebit inanitas difficultatis tam audacter et tam damorose productae. Sit primum *poema creationis* quod in bibliotheca Ashurbanipalis inventum est: *

Apsou et Tiamat quorum aquae confundebantur deos creaverunt. Apsou vero cum turbaretur clamoribus deorum. Tiamat excitavit, quae ira commota est voluitque omnes deos quos fecerat destruere. Quidam ex deis procedunt cum illa ad bellum gerendum contra ceteros deos atque ipsa Tiamat serpentes et monstra, quae ei auxiliuntur, producit. Ansar autem, unus ex deis contra quos Tiamat procedit, ad eam mittit Anou filium suum. At Anou perterritus fugit; fugit pariter Ea, alter filius Anou. Tunc mittitur Mardouk, filius Eae cum sagitta et septem ventis. Appropinquante Mardouk, Tiamat os aperit; at Mardouk in os illud apertum immittit ventum pessimum ita ut Tiamat os claudere non possit. Tunc Mardouk, missis etiam aliis ventis in ventrem Tiamat, eam sic impeditam occidit et ex dimidia parte corporis eius fecit caelum, stellas, lunam, atque ordinavit menses. Deinde occiditur unus ex deis qui Tiamat excitaverat ad bellum, et ex sanguine eius cum terra mixto Ea facit hominem. Homines serviunt diis, ut dii quiescere possint 1J.

* Obicctioneni vulgavit Delitzsch, *Babel und Bibel*, 1902, quae iam a multis evolvebatur, v. g. a Loisy, *Les mythes babyloniens et les premiers chapitres de la Genèse*, Paris, 1901.

12 Cf Deimil. *Orientalia*, VI, XV. XVI.

13 Textus huius poematis < Enîima élis > invenitur prout tunc habebatur apud Dhorme, *Choir de textes religieux assyro-babylomens*, Paris hxxv : quaedam complementa adduntur apud Gressmann, *Altorientalische Texte*

Sit nunc *mylluis Adapae* :

Adapa, semen hominum, scientia donatus a domino suo Ea, dum super mare! navigaret ventoque australi demersus esset ad regnum piscium, ira commotus, fregit alas venti australis. Quo audito, Anou, deus potens, Adapam ad se accersivit. Adapa autem a domino suo Ea monitus est ne coram Anou acciperet cibum et potum, quia alimenta mortis ei ministrarentur. Cum igitur Adapa stetit coram Anou causamque sui facinoris explicavit, oblatis sunt illi cibus et potus. At ille renuit quidquam accipere, dicens: Ea dominus meus dixit mihi: Ne comedas, ne bibas! Tunc Adapa in terram redit; et Anou hominibus maledicit¹⁴.

Iamvero cum haec cum narratione mosaica conferuntur, maxima dissimilitudo manifesto apparet. In nullo puncto stricta similitudo invenitur. Quod si quaedam aliqualem affinitatem forte inquant, haec probe intelligitur quin auctoritas historica Genescos minuat. Nam Γ ipsa identitas rei narratae, nempe originis mundi, non potuit in diversis narrationibus quaedam similia non adducere; 2° facile intelligitur quaedam extrema delineamenta veritatis primitivae in mythis permansisse: nam hi tractus testes sunt traditionis communis, cuius dispersio et corruptio populorum non omnia vestigia destruxerant. Immo, ipsa collatio sacrae Scripturae cum fabulis babylonis corroboret veritatem narrationis mosaicae; nam, tanta in hac est sobrietas verborum, tanta dignitas factorum et puritas doctrinae, prae confusione, inanitate, absurditate fabularum babylonicarum, ut assistentia divina in veritate servanda et tradenda sacro scriptori eiusque genti adfuisse manifesto appareat¹⁵.

und Bildcr sum sltci Testament, Berlin et Leipzig, 1926-1927, de quibus vide Rev. Biblique 1928. pag. 439 sqq. (Dhorme).

¹⁴ Apud Dhorme, *op. cit.* XJ textum qui superest integrum invenies.

¹⁵ Cf. art *Babylone et la Bible*, Diet, apolog. (Condamin); Diet, de la Bible, Supplément, 1928 (Plessis). Vide etiam Pesch, n. 707. De relatione dogmatis ad historiam haec habet M. I. Lagrange O. P.: «Il ne me paraît donc nullement impossible que le souvenir d'une déchéance se soit transmis de génération en génération pendant des milliers d'années. Mais à supposer que cette transmission soit impossible, *dato, non concessio*, nous n'avons qu'à voir si le péché originel, qui échappe à une preuve stricte par l'histoire, fait partie ou non de la révélation. Il en fait partie, cela est certain. Il faut donc conclure qu'il a été révélé» *La méthode historique*, Lecoq, 1904, p. 218.

Prohatur secunda pars: *Protoparentes ex superbia inobedientes fuerunt, et quidem gravissimum peccato*. I. *Inobedientia ex superbia processit*. Peccatum Adae fuisse peccatum inobedientiae cuique legenti Scripturam omnino patet. Sed tenendum est inobedientiam istam ex superbia processisse cuius speciem desumpsit. Etenim: */1. In Scriptura* superbia dicitur initium peccati, quod vel intelligendum est universaliter, et sic de peccato Adami valet; vel, et quidem melius, intelligendum est ut directe dictum de peccato protoparentum: « initium omnis peccati est superbia » w. Tobias sic hortatur filium suum: « Superbiam numquam, in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio »¹⁷. Et revera tentator ita locutus est: «eritis sicut dii, scientes bonum et malum»¹⁸~~19~~. Nec putandum est quod illa pars tentationis solius Evae fuerit, sed etiam Adamo innotuit, saltem ex narratione Evae: Insuper, Deus ipsi Adamo, post indictam eius poenam, dicit: « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est. sciens bonum et malum »¹⁰. Tamen Adam non credidit Deum illos decepisse libis.

B. S. Augustinus ita rem exponit: « Superbiae calicem ille deiectus (diabolus) stanti homini propinavit: erexit in superbiam eum qui, factus ad imaginem Dei, iam etiam indignus, quia superbus. Invidit et persuasit ut contemneret legem Dei et sua potestate frueretur. Et quomodo persuasit? Si manducaveritis, inquit, eritis sicut dii » -°.

C. *Ratio theologica*, quae ostenditur a S. Augustino et a S. Thoma, desumitur ex *absentia concupiscentiae* in Adamo, unde sequebatur primum peccatum nonnisi ex amore deordinato alicuius boni non sensibilis ortum habere potuisse. « Non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc quod appetierit aliquod sensibile bonum, in quod carnis concupiscentia tendit praeter ordinem rationis. Relinquitur igitur quod prima inordinatio Appetitus humani fuit ex hoc quod aliquod bonum spirituale inordinate appetiit. Non autem inordinate appetivisset, appetendo id secundum suam mensuram ex divina regula praestitutam. Unde relinqui-

¹⁰ Eccli. X. 13.

¹¹ Tob. IV, 14.

¹² Gcii. III, 5.

¹³ Gen. 111, 22.

libis qu. 163, a. 1.

²⁰ *Sermones* collecti a D. Morin, *Miscellanea Augustiniana*, t. I, Rome 1030, p. 564

tur quod primum peccatum hominis fuit in hoc quod appetiit quoddam spirituale bonum supra suam mensuram, quod pertinet ad superbiam. Unde manifestum est quod *primum peccatum hominis fuit superbia*» — Proinde inter plures motus inordinatos qui concurrerunt ad peccatum Adami, primus fuit superbiae seu elationis seu amoris inordinati propriae excellentiae, cui homo consensit post suasionem serpentis: *eritis sicut dii*; sequitur motus inordinatae appetitionis erga scientiam; deinde est motus gulae, iam concupiscentia excitata; tandem actus inobedientiae. Eva proprium habet motum seductionis in damnum Adami; Adam autem proprium habet motum inordinatae complacentiae erga uxorem suam.

✱

II. *Illud autem peccatum fuit gravissimum.* Gravitas peccati desumitur tum ex specie peccati, tum ex circumstantiis. Peccatum autem protoparentum fuit peccatum superbiae ex appetitione inordinata divinae similitudinis: superbia autem habet «quamdam excellentiam inter alia peccata»²²; et talis superbia speciali modo gravis est. Ergo ex parte speciei, valde grave fuit peccatum Adae et Evae. Ex parte autem circumstantiarum, magna omnino gravitas accessit peccato protoparentum propter perfectionem status in quo erant: maximam enim habebant facilitatem ad non peccandum, tum ex immunitate a concupiscentia, tum ex illuminatione mentis et perfectionem voluntatis. Praeterea, ingrati omnino exstiterunt erga Deum, qui tot gratuitis beneficiis eos cumulaverat. Insuper, in ruinam suae stirpis peccaverunt. Adde quod praeceptum Dei admodum leve erat ac sine incommodo ullo poterat servari. Tandem accedit malitia scandali in Eva et deordinatae descendendae in Adamo

Attamen, peccatum illud *non fuit maximum omnium peccatorum* raflone suae speciei, nam in genere superbiae adsunt peccata graviora, v. g. peccata blasphemiae. Tentatio. quamvis externa tantum, minuit malitiam.

Probatur tertia pars: *poena peccati fuit amissio donorum gratuitorum iustitiae originalis.* Etenim protoparentes perdiderunt *gratiam* sanctificantem: haec enim cum gravi peccato stare ne-

²¹ 2*-2**, qu. 163, art. 1.

²² qu. 103, art. 3

« Cf. Bossuet. 6.^e sent. T. 1. c. 1. S. August., *in chirodion*, c. 45

quit³⁴. Deinde, si Paulus asserit quod «per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi»: a fortiori, unus ille homo constitutus est peccator per propriam inobedientiam, et destitutus est iustitia pristina, quae a novo Adamo restituitur³⁵ — Perdiderunt *immunitatem a concupiscentia*: «Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo praeceperam tibi ne comederes comedisti?»²⁶. — Perdiderunt immortalitatem: «pulvis es et in pulverem reverteris»²⁷. — Perdiderunt denique *cetera felicitatis dona*: «Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis»²⁸. Et dolores tum Adamo, tum Evae praenuntiantur. Quae omnia explicite in Scriptura contenta et in quotidiana Ecclesiae praedicatione, a prioribus saeculis usque ad hodiernum diem personantia, longiori expositione non indigent.

Articulus secundus.

Utrum fuerit conveniens ratio tentationis et iudicii.

§2°, qu. 165). [

Cfr. Suarez, *De opere sex dierum*, l. 4, cap. 7-8. — S. Bellarminus, *De amissione gratiae*, l. 3, cap. 1, 2, ir, 12. — Petavius, *De opere sex dierum* l. 2, cap. 10. — Janssens, *Sum. theol.*, t. 8, pag. 433 ss. Etc.

Intentio articuli est ut breviter indicetur convenientia tentationis a diabolo protoparentibus suggestae, et simul iudicii a Deo post peccatum contra Adamum et Evam prolati, ut appareat in omnibus sapientia, ac sensus litteralis vel typicus Scripturae in omni praecipuo commate plurimum commendetur.

I. De convenientia tentationis. — i^o Sane decebat ut Deus *tentationem* permitteret ad probationem hominis. Iure enim Creator tot bonorum gratuitorum largitor, hoc disposuit ut homo opportunitatem haberet agnoscendi eius perfectum dominium. Quod optime obtinebatur si homini quidquam observandum imponere-

³⁴ Cf. tractatus *De gratia et De peccatis*.

« Rom. V. 18-21

³⁵ Gen. III, n.

²⁷ Gen. III, 19.

²⁸ Gen. III, 23.

²⁹ Gen. III, 16-19

²¹ — C. Boyk S. I. — *De Deo creante et elevante*

tur ea sola ratione quod a Deo praecipiebatur: et sic conveniebat praeceptum positivum de esu ligni vitando: « Parvo illo praecepto suum in ipsum dominatum voluit ostendere »^{1*}

De illa interpretatione quae identidem exsurgit, secundum quam peccatum protoparentum fuisset illicitus concubitus, haec habet Augustinus praeclare dicta : « Visum est et quibusdam duos illos primos homines nuptias suas fuisse furatos, et ante mixtos esse concubitu, quam eos qui creaverat copulasset ; quam rem nomine ligni fuisse significatam, unde prohibiti erant, donec opportuno tempore iungerentur. Quasi vero in ea aetate facti esse credendi sint ut exspectanda esset maturitas pubertatis; aut non illud tunc legitimum esset, cum primum fieri potuisset, cum autem non potuisset, non utique fieret : nisi forte sponsa erat a patre tradenda, et exspectanda erat votorum solemnitas, et convivii celebritas, et dotis aestimatio et conscriptio tabularum. Ridiculum istud est ; propter quod a rerum gestarum proprietate discedit, quam suscepimus asserendam, et quantum Deus donare voluit asseruimus » *

2° Conveniebat ut tentatio fieret *a diabolo* per modum externae suasionis. Ad conditionem enim naturae humanae, ultimae in scala intelligentiarum, pertinet ut possit iuvvari vel impediri ab aliis creaturis. Sicut enim decebat ut homo a bonis angelis ad perfectionem promoveretur, ita homo probandus convenienter a malo angelo tentatus est.

3° Diabolo autem convenienter permissum est ut sub forma *serpentis* tentaret Evam. Cum enim homo corpore constat, bene angeli ei sub forma corporali apparent. Serpens autem inter alias formas rite eligitur, cum aptus sit ad significandum astutiam, malignitatem. ac deinde supplicium et poenam tentatoris³⁴ — Quod autem diabolus fuerit *agens principale* tentationis, ex eo patet quod ille qui loquitur et rationes adducit est ens rationale ergo est aliquis angelus ; at non bonus : ergo est diabolus. Et Scriptura aperte dicit: « Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum »⁴. Iste Ioanne, est « serpens antiquus, qui vocatur diabolus

¹ S. Chrysostomus, *Hom. 16 in Gen.*, n. 6. MG 53, coi. 13. Cf. S. Augustinus, *De Gen. ad lit.*, lib. 8, c. 13. ML 34, col. 38³. Bossuet, *Elévations sur les mystères*, 5e scm., 3e élév. ■

- *De Genesi ad litteram*, lib. 11, c. 41. ML 34, col. 402

³ Cf. 2^a-2^a, qu. CXLV, art. 2. S. August., *De Gen. ad lit.*, lib. n, cap. 2b sqq. Bossuet, 6^a scm., et 10e élév

⁴ *Safi.* II. 24.

et satanas, qui seducit universum orbem»⁵. Quod autem serpens fuerit forma vel *instrumentum* diaboli, hoc tenendum est, contra quosdam exegetas, ut Caietanum, tum quia nulla datur ratio sufficiens reficiendae interpretationis litteralis, tum quia inter facta fundamentalia a Commissione biblica asserta invenitur « divini praecepti, diabolo sub serpentis specie suasore, transgressio»⁶.

.f Tentatio incipit *a muliere*, nam « mulier assumebatur quasi instrumentum tentationis ad deficiendum virum ; tum quia mulier erat infirmior viro, unde magis seduci poterat ; tum etiam propter conjunctionem eius ad virum, maxime per eam diabolus poterat virum seducere »⁷.

Attende quomodo ordo reparationis nostrae, cum multas harmonias habet cum ordine tentationis et praevaricationis, « multiformis proditoris ars ut artem falleret », simul convenientiam et historicitatem mosaicae narrationis confirmet.

Quod saepe in sacra liturgia exprimitur. Canitur enim:

De parentis protoplasti
Fraude Factor condolens,
Quando pomi noxialis
In necem morsu ruit:
Ipse lignum tunc notavit.
Damna ligni ut solveret.

Hoc opus nostrae salutis
Ordo depoposcerat ;
Multiformis proditoris
Ars ut artem falleret,
Et medelam ferret inde,
Hostis unde laeserat⁸.

Pariter in praefatione Crucis : « ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vince retur ».

II. De convenientia iudicii. — i* *In genere*⁹. «Homini in sua prima institutione, hoc beneficium fuit collatum divinitus, ut

⁵ *slpocal.* XII. 9.

⁶ Denz, 2123.

⁷ 2*-2". qu. 165, art. 2, al ium. C. Bossuet, 6- sem. 2* élév.

* Ex hymno *Pange Hngua gloriosi Lauream*.

⁸ 2'-2*. (iu. 164, art. i.

quamdiu mens eius esset Deo subiecta, inferiores vires animae subiicerentur rationali menti, et corpus animae subiiceretur. Sed quia mens hominis per peccatum a divina subiectione recessit, consecutum est ut nec inferiores vires totaliter subiicerentur rationi unde tanta consecuta est rebellio carnalis appetitus ad rationem, ut nec etiam corpus totaliter subiiceretur animae: unde consequuntur mors et alii corporales defectus » lu.

2° *Poenae particulares*. « Puniti fuerunt quantum ad hoc quod attributa sunt eis ea quae naturae conveniunt tali beneficio destitutae ». Hoc est, pro muliere: aerumnae et dolores partus, et sublectio dominationi viri; pro viro, labor arduus n.

3° Poena a Deo inflicta cum magnae *misericae* exhibitione coniungitur: praenuntiatur victoria in diabolum; et ipsi protoparentes a Deo adiuvantur, vestiuntur, venia donantur, tempus poenitentiae accipiunt. De primo homine dicitur: «Et eduxit (sapientia) illum a delicto suo, et dedit illi virtutem continendi omnia » 12. Immo, certa est sententia, a Patribus tradita¹³, et a theologis unanimiter recepta, protoparentes salutem aeternam esse consecutos. S. Irenaeus rationem dat, quia secus, nempe si primus cui mors dominata est, non salvaretur a spirituali morte, victoriae Christi detraheretur, et non diceretur: «Ubi est mors victoria tua?»¹⁴.

Quod autem Deus tentationem permiserit, cum eius exitum praesciebat, intelligitur quia « etiam sciebat quod per liberum arbitrium resistere poterat tentatori. Hoc autem requirebat conditio naturae ipsius, ut propriae voluntati relinqueretur » 15.

LECTIO PATRUM: Ex S. Augustino, *Opus imperf. contra Iulianum*, lib. VI, 23. — Propter verba mea, quae posuisti de libro meo, vellet refellenda, si posses, ubi dixi. *Illud ergo peccatum quod in paradiso ipsum hominem mutavit in peius, quia multo est grandius quam indicare non possumus, ab omni nascente trahitur*: quaeris a me quis mihi dixerit, quod peccatum Adae multo fuerit grandius quam Cain, multo etiam quam Sodomitarum. Quod ego quidem non expressi verbis meis, sed ea tu sic intellexisti: ego enim dixi grandius quam iudicare non possumus illud esse peccatum; non dixi grandius quam Cain vel Sodomitarum. Prohibiti enim pomi usurpatio, quoniam sic vindicata est, ut natura quae potesta-

10 Art. 1, c. — Idem saepe ab Augustino illustratur; v. g. *De nuptiis et concup.* lib. 1, c. 22; *de civit. Dei.* lib. 14, cap. 16 et 17

11 *Ibid.*, art. 2, c.

12 *Sap.* X, 2.

13 Vide apud Suarezium, *De opere sex dierum*, lib. 4, c. 9, n. 8 sqq.

14 *Contra haereses*, l. 3, c. 23. MG 7, col. 174

is qU. 165, art. 1, ad 2^{am}

tern non moriendi habebat, haberet moriendi necessitatem, procul dubio indicia cuncta excedit humana. Pomum quippe lege Dei vetitum manducare, leve videretur esse peccatum: sed quanti hoc aestimaverit qui non potest falli, satis apparet granditate supplicii. Nam si quaeris, quis mihi dixerit quam magnum peccatum Adam perpetrare, ipse est qui dixit et tibi: sed si habes aures audiendi, audies eum; habebis autem eas, si non illas tuas arbitrio tribuas sed ab illo accipias qui dixit, *Dabo eis cor roffnosccndi me, et aures audientes*. Quis enim, nisi qui talibus auribus caret, non audit Scripturam sine ulla obscuritate vel ambiguitate dicentem homini primo peccatori, *Terra es, et in terram ibis*? Ubi evidenter ostenditur, non eum fuisse vel carne moriturum, id est, in terram, unde caro eius sumpta fuerat, morte ipsius carnis iturum, nisi propter peccatum hoc audire perpetique meruisset, unde postea dixit Apostolus. *Corpus quodam mortuum est propter peccatum*. Quis non audiat, nisi qui tales aures non habet, dicentem Deum de ipso Adam, *Ne aliquando extendat numern suum, et sumat de lifao vitae, et edat, et vivat in aeternum; et dimisit illum, Dominus de paradiso voluptatis*? Ubi utique sine labore et dolore ullo viveret in aeternum. Voluptas quippe illa paradisi, quod necesse est fateamini, si Christianum nomen nondum estis obliti, non turpitudinis, sed beatitudinis cogitanda est, Haec ergo poena, quam meruit Adam, ne viveret in aeternum, et ideo dimissus est de loco tantae beatitudinis, ubi s. esset, neque peccasset, procul dubio viveret in aeternum, quam magna poena est. tam magnum debemus intelligere peccatum, quod ea poena fuerat dignum vindicari. Quid igitur agis, obsecro te, cum peccatum Adae tanta extenuare conaris instantia, nisi Deum arguis immanis horrendaeque saevitiae, qui hoc tanta, non dico severitate, sed crudelitate punivit? Quod de Deo, si netas est sentire, cur non quantitatem culpaе, de qua homines iudicare non possunt, iudicantem indice incomparabiliter iusto, de poenae granditate metiris, et tuam linguam a sacrilega loquacitate compescis? Ego autem iniquitatis non arguo Deum, cuius dico iustum iugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum: sed tu potius iniquum facis Deum, qui putas eos hoc perpeti sine ullo merito qualiscumque peccati... Nec parvulos non habentes nisi originale peccatum omnibus flagitiosis et sceleratis, ut calumniaris, iudico esse peiores. Aliud est enim peccato a se commisso gravari, aliud alieni quamlibet magni contagione respergi. Propter quod parvuli ad remissionem peccatorum, sicut ait Poenus, poena vestra, Cyprianus, hoc ipso facilius accedunt, quod eis remittuntur non propria, sed aliena peccata. (ML 45, col. 1555-1557).

QUAESTIO SECUNDA

De transmissione peccati Adami
seu de peccato originali originato

(Ie-2", qu. 81-83).

Cum Adam peccando non tantum sibi nocuerit, sed causa ingentis ruinae pro toto genere humano exstiterit, nunc dicendum nobis est de traductione peccati protoparentis in omnes eius filios. Quaeremus igitur:

Primo, utrum peccatum Adami traducatur in posteros

Secundo, utrum peccatum originale essentialiter consistat in privatione iustitiae originalis¹.

Tertio, utrum homo per peccatum originale sit vulneratus in naturalibus³.

A r t i c u l u s   p r i m u s .

Utrum peccatum Adami traducatur in posteros.

¶ qu. 81, art. 1).

Cfr. S. Bellarminus, *De amissione gratiae*, l. 4, cap. 1-10. — Suarez, *De vitiis et peccatis*, disp. 9. — Diet, thcol. art. *Pêche originel* (Gaudel et Jugie), Paris, 1933: in quo bibliographiam locupletissimam invenies

§ 1.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. Praesens quaestio est de exsistentia peccati originalis. Vocatur originale: ac proinde *per originem* contrahi, accipi, haberi intelligitur; vocatur *peccatum*: ac proinde rationem formalem *veri peccati* includere concipitur, luvabit igitur quasdam notiones de peccato recolere.

Peccatum sumi potest vel metonymice, vel proprie. Sumitur *metonymice*, quando id vocatur peccatum quod nonnisi causa vel effectus est peccati: ut si v. g. concupiscentia, quae causa est pecca-

¹ i*-2*', qu. Si.

² *Ibid.* qu. 82.

³ *Ibid.* qu. 83.

ti, vel mors, quae effectus est peccati, dicitur peccatum. Dicitur proprie, quando significat *voluntariam deordinationem in re morali*. Hoc autem multiplici sensu veriticiari potest, ac propterea distinguuntur: peccatum actuale et peccatum habituale: peccatum mortale et peccatum veniale; peccatum personale et peccatum naturae.

¶ Peccatum *actuale* est actus humanus carens debita rectitudine morali. iuxta Augustinum, « peccatum est factum vel dictum vel concupitum aliquid contra aeternam legem. Lex vero aeterna est ratio divina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans » \ Quae definitio sic a S. Thoma explicatur: «Peccatum nihil aliud est quam *actus humanus malus*. Quod autem aliquis actus sit *humanus*, habet ex hoc quod est voluntarius, sicut ex supradictis patet; sive sit voluntarius, quasi a voluntate elicitus, ut ipsum velle vel eligere; sive quasi a voluntate imperatus, ut exteriores actus vel locutionis vel operationis. Habet autem actus humanus quod si *malus* ex eo quod caret debita commensuratione. Omnis autem commensuratio cuiuscumque rei attenditur per comparisonem ad aliquam regulam, a qua si diverstat, incommensurata erit. Regula autem voluntatis humanae est duplex: una propinqua et homogenea, scilicet ipsa humana ratio; alia vero est prima regula, scilicet lex aeterna, quae est quasi ratio Dei. Et ideo Augustinus in definitione peccati posuit duo: unum quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccato, cum dixit: dictum, vel factum, vel concupitum: aliud autem quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit: contra legem aeternam »s.

Peccatum *habituale* consistit in statu qui inducitur per peccatum actuale et quo aliquis manet peccator post transactum actum peccati. Nullo modo idem est ac habitus malus seu vitium, inclinans ad actus malos. Nec tamen meram denominationem extrinsecani dicit, propter actum iam peccati admissum. Sed « formali quidem significatione dicit *statum culpabilitatis et aversionis a Deo*, qui per actum peccandi inducitur; significatione vero materiali, in praesenti ordine naturae elevatae, dicit privationem gratiae sanctificantis prout dependentem ab actu voluntario qui praecessit, et adhuc imputabiliter quoad sequelas in esse perseverat »^o. Idem status vocatur et est *maetla* peccati in quantum detrahit nitori qui

◁ *Contra Ihiustun*[^] lib. 22, c. 17. ML 42, col. 418

Art. 71, art. 6, c.

e Bil l ot, *De peccatis*, th. IV.

animae debetur et dicit dispositionem contrariam huic pulchritudini 7.

2' Peccatum *mortale* illud est cui ratio peccati. ui\lefmita est, *simpliciter* convenit, et est proinde proprie contra legem aeternam et avertit a fine ultimo. Si autem actu peccati peccator non sese avertat a fine ultimo, quamvis non ad eum tendat, cum intentio primaria legis sit ipse finis, peccatum non amplius est *contra* legem, non impedit finem: sed est tamen in finem irreferibile, est *praeter* legem, et dicitur *veniale*.

3 Peccatum *personale* illud est quod quis actu *propriae* suae voluntatis committit, si agatur de peccato actuali ; vel est status in quem quis per actum peccaminosum suae propriae voluntatis delapsus est, si de peccato habituali agatur. Peccatum vero *naturae* illud est quod ipsam naturam afficit, ita ut cum natura communicetur nec requirat actum voluntatsi propriae illius cui communicatur.

Quaerimus igitur utrum mortale peccatum personale Adae fuerit etiam peccatum naturae, tale nempe quod naturam ipsam infecerit et in eos transierit, qui ex Adamo naturam humanam acceperint.

11. Opiniones. — Pelagius negavit peccatum originale. Contendit nempe Adamurn peccando *sibi soli* culpam intulisse, sibi soli poenam incurrisse; nobis autem non aliter nocuisse, nisi pravam *exemplum* inobedientiae suae progeniei praebendo. Homines nascuntur innocentes, ait, nec ullo sensu mors et dolor, concupiscentia et ignorantia in eis rationem poenae induunt. Tta enim in suo *Commentario* in epistolam ad Romanos iam subdole verba Apostoli explicabat: « Per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit et per peccatum mors. Exemplo vel forma. Quomodo, cum non esset peccatum, per Adam advenit, ita etiam, cum paene apud nullum iustitia remansisset, per Christum est. revocata; et quo mo lo per illius peccatum mors intravit, ita et per huius iustitiam vita est reparata. Et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Dum ita peccant et similiter moriuntur: non enim in Abraham et Isaac et Iacob pertransiit. de quibus dicit Dominus: omnes enim illi vivunt. Hoc autem ideo dicit omnes mortuos quia in multitudine peccatorum non excipiuntur pauci iusti ' Et paulo infra ad vers. 15. scribit: «Hi autem qui contra

traducem peccati sunt ita illam impugnare nituntur: Si Adae, inquiunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit, *ergo* et Christi iustitia etiam non credentibus prodest; quia similiter, immo et magis dicit per unum salvari quam per unum ante perierant. Deinde aiunt: Si baptismus mundat antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint debent hoc carere peccato: non enim potuerunt ad filios transmittere quod ipsi minime habuerunt. Illud quoque accidit quia, si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tantum habet traducem peccati et: ipsa sola poenam meretur; iniustum esse dicentes ut hodie nata anima, non ex massa Adae, tam antiquum peccatum portet alienum; dicunt etiam nulla ratione concedi ut Deus qui propria homini peccata remittit, imputet aliena » \ S. Augustinus ita compendiat doctrinam *Pelagianonem* in hac re: « Parvulos etiam negant secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere. Sic enim eos sine ullo peccati originalis vinculo asserunt nasci ut prorsus non sit quod eis oporteat secunda nativitate dimitti: sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur in regnum Dei, de bono in melius translati, non ista renovatione: sed aliquo malo obligationis veteris absoluti. Nam etiamsi non baptizentur, promittunt eis, extra regnum quidem Dei, sed tamen aeternam et beatam quamdam vitam suam » 0. Carthagine, Caelestius renuit damnare eos qui dicunt « quod infantes qui nascuntur in eo statu sint in quo Adam fuit ante praevaricationem » w. — Non raro *hodierni Protestantes* ad doctrinam Pelagii devenerunt. — *Ratioitalistae*, ut patet, negationes Pelagii eiusque argumenta iterare solent, nec de concordia cum Scriptura curant, quam Pelagius servare conabatur.

111. Documenta Ecclesiae. — Concilium *Cartilagineuse* a Zosimo papa approbatum (418): « Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur. unde sil consequens ut in eis forma baptismatis « in re-

s *expositio in Romanos*, ed Souter, 1922, pag. 45, 46-47

" *De haeresibus*, c. 88. ML 42, col. 48.

10 S. Augustinus, *De peccato originali*, lib. 2, c. 4. ML 44, col. 338.

Erasmus interpretatur Rom. V sicut Pelagius Cfr. Cone. Trid. Eheses, V. 12 note 5

missionem peccatorum » non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in se ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt » “.

Concilium *Ephesinum* (an. 431) damnavit Caelestium¹¹2

Concilium *Arausicanum II* (an. 529) haec habet in canone 1 « Si quis soli Adae praevaricationem suam, non et eius propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quae poena peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animae, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti : per unum hominem, etc. » u.

Inter errores *Abelardi* damnatos a concilio *Senonensi* (an. 1140), invenitur: « Quod non contraximus culpam ex Adam, sed poenam tantum »^{1*}.

Innocentius III ad episcopum *Aretatensem* (an. 1201). « Dicimus distinguendum quod peccatum est duplex: originale scilicet et actuale: originale, quod absque consensu contrahitur, et actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur, quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur sacramenti... Poena originalis peccati est carentia visionis Dei, actualis vero poena peccati est gehennae perpetuae cruciatus »².

Concilium *Tridentinum* fere ad verbum iteravit in sessione quinta canones supra citatos concilii *Arausicani* et *Carthagi-*

¹¹ Can. 2. Denz. 102 — Cf. Heele-Leclercq. *Hist. des conciles*, t. 2. jr. p, 168 sqq. Hi canones dicti sunt a multis auctoribus *Milcvitam* (Cf. Diet. Théol. Cath.) et decreti sunt Carthagine

¹² Denz. 126

²² Denz. 175.

»« Denz. 376.

Denz. 410 Cf. litt. Io. v. XXII ad \rtneuo«. Denz. c. 17, n. 170 (cd. 18, n. 493 a).

¹« In can. 2. Denz. 71-k»

,T. In can. 5. Denz. 791. — Cf. Cavallera, *Bullet de litter, écriés*, 1913. pag. 241 sqq. *Le décret du concile de Trente sur le péché originel*. Theologische Quartalschrift, 1913, pag. 340 sqq. *Acta*, cd. Elises t. V.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XIV. — Adam non solum mortem et poenas corporis SED ETIAM PECCATUM, QUOD MORS EST ANIMAE, IX OMNI GENUS HUMANUM TRANSFUDIT.

Thesis est *de fide definita* in conciliis Carthaginensi, Arausicano II, et Tridentino. Est contradictoria propositionis damnatae in can. 2 Tridentini.

I. Probatur ex Scriptura Sacra. Haec veritas innuitur in *re-teri Testamento*, explicite continetur in *Novo*. .1 **Ex veteri Testamento**. Psalmista ait: « Ecce in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea » 18†6 Et sane loquitur de seipso, non de matre tamquam quae peccasset illum concipiendo; sed quodnam peccatum in concepto esse potest, praeter peccatum naturae seu originale? Quod si peccatum hic intelligeretur de concupiscentia 10 — quae sane numquam nomine]T' aut X2Π exprimitur, — haec tamen videretur adduci non tantum ut causa peccati, sed etiam ut effectus peccati contracti. Origènes hunc locum intelligit de peccato originali²⁰. Augustinus ita commentatur haec verba: « Suscepit personam generis humani David et attendit omnium vincula, propaginem mortis consideravit, originem iniquitatis advertit, et ait: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*. Xumquid David de adulterio natus erat, de lesse, v:ro iusto. et coniuge eius? Quid est quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam?» V — Similiter, cum lob. dolens de miseriis hominis, ait: « Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es'»" vel iuxta LXX: «Quis enim mundus erit a sorde? At nemo, et si unus dies sit vita eius terram ». Ti γὰρ καθαρὸν ἐστὶ ἀπὸ φυπov; AU οὐδὲι, εἰ καὶ μὶα ἡμέρα ὁ βίος αὐνοῦ ἐπὶ τῇ γῇ. — Vel ex lectione hebraica: «Quis dabit mundum de immundo? Ne unus qui-

« l's. 1.. 7

16 Palmieri, p. 52

†† In *Mattii.*, tr. 9. Cf. MG 11, c<>l. Wj

21 *Eiurr. in l's. L*, n. 10. MI. 36, coi. 59†

■ lob. XIV, 4

dem ». "TN fili? "ITiO ?" Quicumque autem ex his sit genuinus sensus loci, semper restat quod agatur de aliqua immunitia quae venit ex nativitate. Ila multi Patres hunc locum interpretati sunt: Clemens Alexandrinus, Orto,enes, S. Augustinus : «Nec unius diei infantem mundum dicit a peccato: non ex eo quod commisit, sed ex eo quod contraxit » M. Tn libro Ecclesiastici, legimus: «A muliere initium factum est peccati: et per illam omnes morimur » 23 Quod sane non indicat explicite nisi transmissionem poenae: sed pronum est ut intelligatur poenam a iusto indice non infligi nisi etiam culpam aliquo modo habentibus. — Ceterum, modus quo in Novo Testamento agitur de peccato originali, nempe ut de doctrina omnibus nota, ostendit illud fuisse dogma apud Iudaeos 25. Et revera, cum dubium esse non posset a Moyse doceri miseriae hominum ex peccato Adae ortum habuisse, planum erat intelligere traductionem miseriae supponere etiam traductionem displicentiae ante oculos divinos, seu traductionem culpaе.

Obiiciebant Pelagiani ex Veteri Testamento ea loca in quibus Deus asserit se non puniturum esse filios pro patribus: «Non occiduntur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur» 20. Et: «Filius non portabit iniquitatem patris» 7. Ergo, aiebant, filii Adae non accipiunt quidquam de peccato protoparentis.

Respondeo : *Negatur paritas* inter casum peccati Adami et casum alius peccati. Adam enim *in ordine iustitiae* caput exsistebat generis humani, ac proinde potuit iniustitiam transmittere amissionemque gratuitorum donorum ; dum ceteri parentes nequeunt suam personalem iniustitiam communicare. Quandoque tamen poena

23 *Sermo* 170, c. 2. ML 38, col. 928.

24 *Eccli.* XXV, 33.

iTM

24 Ipse theologus anglicanus N. P. Williams, qui extenuat ultra modum doctrinam *Peteris Testamenti* di hominis institutione, et lapsu, ac de statu peccati in homines inducti, agnoscit tamen peccatum originale fuisse ante christianismum agnitum apud Iudaeos ut «piam opinionem»: *The ideas of the Fall and of Original sin.*, London, 1927, ch. 2. Peccati originalis doctrinam, et quidem fere determinatam, fuisse communem apud Iudaeos asserit Prat, *Thcol. de S. Paul*, t. 1. 9^a ed., p. 255. — Contra, Frey, *Rev. des. Sc. ph. et th.* 1911, pag. 507 sqq., de documentis scriptis loquendo, et Lagrange, *ad Rom.* p. 114, eam nonnisi valde imperfectam fuisse dicunt. Similiter \ Feuillet *Recherches de sc. rei.* 1044, p. 356.

2e *Dcuter.* XXIV, 16

2^a *Ezech* XVIII. 20.

peccati parentum attingit etiam filios: quod simul est parentibus poena sui peccati, et filiis est occasio meriti.

B. *Ex Novo Testamento*, et primum quidem ex capite V epistolae ad Romanos, vers. 12-21 «quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit»²⁹. In hoc loco, intendit Apostolus non quidem exponere doctrinam de peccato originali, sed ostendere quantum valeat redemptio Christi; ad quod obtinendum, utitur parallela comparatione cum peccato originali, quod agnitus a fidelibus esse supponit.

Unde, postquam dixit fideles debere a Christo salutem sperare. cum iam ab illo justificationem acceperint, ita ratiocinatur ad extollendam virtutem redemptionis: Si omnes homines, ut scitis, constituti sunt peccatores et subditi sunt morti per obedientiam Adami, credite futurum esse pariter, immo multo magis et a fortiori, quod omnes homines per obedientiam Christi justificationem et immortalitatem recipiant. Conditionalis propositio, vers. 12 incepta, et statim paululum confirmata, continuatur quoad sensum in vers. 15, vel saltem in v. 18. Ipsa autem conditio, nempe omnes homines per peccatum Adami constitui peccatores, tum ex translatione poenae demonstratur, tum pluries affirmatur ut indubia. et quidem multiplici modo:

Id est « Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit et per peccatum mors ». Peccatum illud non est peccatum *personale* Adami, quod semper determinatius designatur, ut culpa, transgressio, praevaricatio, inobedientia, (παράπτωμα, παράβασις, παρακοή), et de quo dici non posset: intravit in mundum, cum ingredi non dicantur nisi ea quae pergunt progrediendo vel permanendo. Peccatum illud concipitur ad modum principis ingredientis (v. 12), regnum accipientis (v. 21) et exercentis (cap. VI. vers. 12 et 14), monentis et reviviscentis (cap. VII, 8 et 9), operantis (λειτουργία, i/ sqq.). Agitur autem de *vero peccato*, non de poena peccati tantum, nam per illud intrat poena, scilicet mors. Supponit igitur pro aliquo peccato (ἡ ἀμαρτία) permanente, dominante, regnante cum effectibus et viribus suis, quod ab Adamo procedat: sed verum peccatum per generationem transmissum a primo homine praevaricatore nihil aliud est quam peccatum originale.

2° «Et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo om-

²⁹ Trid. ses. V, can. 4 post Carthaginense. Denz. 791. — Inter commentatores huius loci, vide praesertim Prat, *La théologie de s. Paul*, <v> ed. pag. 252 >p|.

nes peccaverunt». Primum, sciendum est illud «in quo» ab aliis verti «in illo», hoc est, in Adamo: sic generatim latini, praesertim post Augustinum²⁰, usque ad saec. XVI, ac postea etiam non pauci, nec ignobiles, usque ad hodiernum diem³⁰; ab aliis vero verti «eo quod», seu «quia»: sic graeci plerique et a saec. XVI non pauci latini, quidam quidem dubitando, alii affirmando; atque hodie exegetae communiter. In utroque autem sensu, continetur assertio peccati originalis³¹. Si enim intelligatur: «in Adamo omnes peccaverunt», explicite habetur quod peccatum Adae fit peccatum suae progeniei et transit ad suos filios; et talis est realitas transmissionis huius peccati ut sit causa poenae mortis omnibus inflictæ (Nota quod si hic sensus non accipitur ut scripturisticus, manet tamen argumentum aliquod dogmaticum, ex hoc quod hic sensus a multis Patribus et theologis acceptus sit, nec ab ullo habitus est ut falsus). — Si autem intelligatur «quia omnes peccaverunt», idem deducitur immediate: nam, ratio quæ affertur cur omnes moriantur est quia omnes peccaverunt; sed non om-

20 Cf. Augustinus, *Cont. duas cfiist. pelag.*, lib. 4, c. 4, n. 7, ML 44, col. 614; *Coit. Itilian.*, lib. 6, c. 24, n. 75. ML 44, col. 868.

30 Cf. Bossuet, *Defense de la tradition et des SS. Pères** lib. 7, c. 13, contra Ricardum Simonem; Billot, *De peccat. orig.*, 3.

31 Propterea nostrum non est in hac controversia immorari. Velim tantum notare, cum in his rebus plus valeat vis rationum quam numerus opinantium, argumenta quæ afferuntur ad tollendam omnem probabilitatem interpretationi S. Augustini non ea esse quæ certitudine polleant. *Dicitur enim* 1° «in quo» non potest ibi supponere pro relativo, nam non datur subiectum ad quod referatur. At responderi potest subiectum esse illum unum hominem, de quo tam emphatice agitur initio versiculi: quod Lagrange concedit, in h. 1., p. 106, non esse impossibile. *Dicitur* 2° Εϕ' ϕ tum apud profanos auctores, tum ex auctoritate Patrum graecorum, significare «quia». At responderi potest linguam Pauli non esse semper iuxta mensuram profanorum scriptorum coarctandam, et apud interpretes graecos quosdam fuisse qui sensum relativum hic invenerint; v. g. Irenaeus, Theophilactus, Oecumenius (Cf. Cornely, *Cursus*, p. 282); et praesertim ipse S. Ioan. Chrysostomus, *Hom. 10 in Ep. ad Rom.*, quod agnoscit Ricardus Simon, *Hist. erit. du N. T.*, 1693 p. 171. Pariter S. Ioan. Damascenus, *in Rom.* in h. 1. MG 95, 447. Nec auctoritas versionis latinae minimi est facienda: hic autem, aegre admodum «in quo» audiret «quia» ut Caietanus voluit (et Prat dubitanter, p. 256). Et nota quod vertendo: in Adamo omnes peccaverunt, optime servari potest sensus causalis particulae ται. *Dicitur* 3° alibi etiam apud Paulum Εϕ' ψ significare: eo quod (2 Cor. V, 4; Phil III, 12). At dici potest cum Estio Apostolum satis liberum esse in usu particularum επι et εν; et expressio «in Adam peccare» non miranda esset apud illum qui dixit: in Adam omnes moriuntur, 1 Cor. XV, 22. [

nes qui moriuntur peccaverunt peccato personali, sicut peccavit Adam; ergo est aliud peccatum quod omnes homines afficit, eo ipso quod sunt homines, et quidem influxu illius hominis per quem peccatum in mundum intravit: hoc est ipsum quod peccatum originale dicimus. S. Paulus ipse probat *minorem* huius argumenti (nempe, non illos solos mori qui peccaverunt ipsi ut Adam): «Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae». Ilis enim poena mortis infligitur non propter peccata eorum personalia, nam vel sunt sine talibus peccatis, saltem si sint infantes; vel saltem non commiserunt peccatum quo potuerint poena mortis multari, cum ab Adam ad Moysen nulla fuerit lux imponens praeceptum sub poena mortis. Praeter peccata igitur personalia, datur aliquod peccatum, quod in omnibus inveniatur, et quo omnes poenam mortis mereantur ac solvant.

3' « Igitur, sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vitae» (vers. 18). Ergo, quemadmodum Christus confert veram iustitiam hominibus omnibus, pariter peccatum Adami fecit omnes homines dignos damnatione, hoc est peccatores, ut statim Paulum ita explicite loquentem sumus audituri.

4° « Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita ut per unius obeditionem iusti constituentur multi» (vers. 19). Quo nil clarius esse potest: inobedientia Adami induxit peccatum in omnes homines, *constituit* eos realiter peccatores; et per hoc illustratur quod omnes homines per Christi merita, constituentur iusti realiter: ἀμαρτωλοί κατεστάθησαν οἱ πολλοί. Sed si homines eo ipso quod cum Adamo connectantur peccatores constituuntur, existit peccatum proprie dictum per generationem in omnes homines a protoparente transmissum: et hoc vocamus originale peccatum.

Vel syntagmatica sit haec forma argumenti: Delictum Adae intulit damnationem in omnes homines (v. 18), hoc est non solum poenam, sed peccatum, nam poena non nisi per ingressum peccati introducit (v. 12), nec poena ex se sola opponeretur iustitiae (v. 18) aut peccatores constitueret (v. 19); unde illud peccatum non est ipsum Adae personale peccatum ac proinde alio nomine

Cf. *lac* 4 et 2 *Pet.* I. 8: ubi consensus verbi χαρισθήμι idem est..

vocatur, ἡ ἀμαρτία (v. 12). cl quamquam hoc peccatum connec-
titur cum concupiscentia, cui etiam quandoque suum nomen com-
municat (VI, 6), saltem ut suo effectui, tamen non est ipsa con-
cupiscentia, quae non tollitur baptismo Christi (VIII, 13), dum
damnatio seu peccatum tollitur renovatione baptismali (VIII, 1):
ac denique peccatum illud proprie dictum in posteris Adae non
est personale, nam vel factum est in Adamo (ut quidam intelli-
gunt vers. 12) vel (ut alii intelligunt) in eis etiam est qui nullum
peccatum personale commiserunt (infantes) aut qui nullum pec-
catum morte puniendum ex lege fecerunt (vv. 13-14); sed est
peccatum per unum hominem inductum, qui in omnes illud influit,
in quantum omnes ab eo veniunt (vv. 12, 15, 16, 18, 19). Atqui
peccatum proprie dictum, non personale, per generationem ab
Adamo transmissum in omnes homines, ipsum est quod originale
peccatum dicitur. Ergo, teste S. Paulo ad Romanos scribente
datur peccatum originale.

Dices i° hic effectus peccati Adami est in *mullos* (vers. 19),
non in *omnes*; 2° Christus non iustificat *omnes* homines. Sed pec-
catum quod non transit ad omnes non est peccatum naturae. Ergo
non agitur hic de peccato originali.

Respondeo. Ad 1um: οἱ πολλοί significat: omnes, quamquam
multi sunt; omnium multitudinem; et revera in versiculo praece-
denti eiusdem sensus adhibetur expressio: εἰ πάντα, in omnes.
— *Ad 2um*: *Distinguo assertum*: Christus non iustificat omnes ho-
mines potentialiter, spectata virtute suae passionis, *nego*: non ius-
tificat omnes homines actu, ex defectu voluntariae participationis
iustificandorum, *concedo*. « Iustificatio Christi transit in iustifica-
tionem omnium hominum quantum ad sufficientiam, licet quantum
ad efficientiam procedat in solos fideles ». Vel etiam: « Sicut omnes
homines qui nascuntur carnaliter ex Adam incurrunt condemna-
tionem per eius peccatum, ita omnes qui renascuntur spiritualiter
per Christum, adipiscuntur iustificationem vitae »

Est igitur peccatum quod intrinsece afficit omnes homines,
quod procedit a peccato primi hominis Adam, quod est causa
mortis omnium, quod Christus, cuius Adam erat antitypus (equi
est forma futuri », hoc est, forma in contrarium), tollit iustificando
omnes homines dono gratiae: et hoc est peccatum originale.

Sit nunc verbum *de aliis locis paulinis*

Quidam ³⁴ cum Augustino ³³ intelligunt de morte peccati originalis illud epistolae secundae ad Corinthios: « Quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes *mortui*, sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt iam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit »³⁸. At revera videntur in hoc errare, cum sensus sit; omnes in Christo et cum Christo mortui sunt. Non agitur de morte in Adam¹⁷. Attamen, si mors in Christo non est mors *peccati* est tamen mors *peccato*; et si omnes debent mori peccato, omnes accipiunt peccatum. Quod iterum non nisi propter peccatum originale verum est.

De peccato originali intelligitur a multis interpretibus, praesertim latinis, hic textus: « Aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostrae, facientes voluntatem carnis et cogitationum, et eramus *natura filii irae*, sicut et ceteri »³⁸. At forte hic non agitur directe de ira causata a peccato originali, sed a peccatis actualibus. In contextu tamen, origo infirmitatis moralis ex defectu gratiae deducitur, et in hoc defectu sumus *natura*: ergo propter peccatum originale. Indirecte igitur Apostolus in hoc loco innuit peccatum originale.

II. Ex traditione. Non solum S. Augustinus sustinuit contra Pelagium doctrinam peccati originalis, sed cum maxima determinatione testatus est hanc doctrinam pertinere ad fundamentalia fidei et a tota praecedenti traditione Ecclesiae indubitanter teneri. Dicit ad Tulianum: « Non ego finxi originale peccatum, quod *catholica fides* credit antiquitus; sed tu qui hoc negas, sine dubio es novus haereticus »³⁹. Et adhuc: « Propter quam catholicam veritatem sancti ac beati et in divinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes, Irenaeus, Cyprianus, Reticus, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo presbyterum, velis nolis, Hieronymum, ut omittam eos qui nondum dormierunt, adversus vos proferunt de omnium hominum peccato originali obnoxia successione sententiam ». Qui omnes, ait paulo infra, « quod invenerunt in Ecclesia,

s' V. g. Beraza, p. 271.

³⁵ V. g. *Contra, Iul.*, lib. 6, c. 4, n. 8.

³⁶ 2 *Cor* V, 14-15.

³⁷ Cf. *Prat*, t. 2, pag. 241 sqq.

³⁸ *Ephes.* II, 3. — Cf. Augustinus, *C. Iul.* lib. 6, c. 10, n. 33. ML 44, 841.

³⁹ *De nuptiis et concupiscentia*, lib. 2, c. 14 n. 25. ML 44, col. 450.22

22— C. Joyeii S. I. — *De Deo creante et elevante*.

tenuerunt : quod didicerunt, docuerunt ; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, et apud eos acta est causa nostra. Nec nos net vos eis noti fuera-
mus, et eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, et eis pronuntiantibus vicimus.»⁰. Nam, «in causa duorum hominum, quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis ... in horum ergo duorum hominum causa proprie fides Christiana consistit»¹¹. — «Quapropter quisquis humanam contendit in qualibet aetate naturam non indigere medico secundo Adam, quia non est vitata in primo Adam, non in aliqua quaestione, in qua dubitari vel errari salva fide potest, sed in ipsa regula fidei qua christiani sumus, gratiae Dei convincitur inimicus »^{*2}.

Et revera, quidquid dicant post ipsum Pelagium rationalisée quidam et modernistae^{*3}, Augustinus traditionem expressit atque defendit, non traditioni attribuit quae sibi propria fuissent Etenim :

i' Textus .V Pauli iam cum magna emphasi de peccato originali egerant.

2° In praxi baptismatis parvulorum, Ecclesia universa manifesto fidem suam in peccatum originale profitebatur. Baptismus enim dabatur « in remissionem peccatorum »⁴⁴ etiam parvulis, qui sane non alio peccato nisi originali detinebantur. Dicit enim Origenes: «Ecclesia ab apostolis traditionem suscepit etiam parvulis baptismum dare. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissae sunt divinorum, quod essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam et Spiritum ablui deberent »⁴⁵. Et S. Cyprianus: A baptismo accipiendo «prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam car-

⁴⁰ *Contra Iul.*, l. 2, c. 10, nn. 33-34. ML 44, col. 697-698.

⁴¹ *De peccato orig.*, c. 24, n. 28; cf. supra.

⁴² *Ibid.*, c. 29, n. 34. ML 44, col. 402

⁴¹ Vide v. g. Portalié, art. *Augustin*, col. 2394, et efficax opusculum A. Casa Massa, O. S. B. *Il pensiero di sant'Agostino nel 396-397*. Roma 1919, scriptum contra E. Buonavita, *La genesi della dottrina agostiniana intorno al peccato originale* Roma, 1916 necnon Concetti O. S. B., *Esame della genesi della dottrina agostiniana intorno al peccato originale*, Fermo, 1922.

¹¹ Leemini., *Augustine, Ambrosiaster and the mass perditionis*, Gregorianum, 1930, pag. 58-91.

⁴⁴ Symbolum Nic.-ConM., Denz. 86

⁴⁵ *In epist. ad Rom.* 5, 9. MG 14, Col. 1097

ualiter natus, contagium mortis antiquae prima nativitate contraxit, qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria sed aliena peccata»⁴⁰. Unde S. Augustinus argumentabatur: «Ecclesiae sacramenta satis indicant parvulos a partu etiam recentissimos per gratiam Christi de diaboli servitio liberari. Excepto enim quod in peccatorum remissionem non fallaci, sed fidei mysterio baptizantur, etiam prius exorcizatur in eis et exsufflatur potestas contraria; cui etiam verbis eorum a quibus portantur, se renunciare respondent. Quibus omnibus rerum occultarum sacratis et evidentibus signis, a captivatore pessimo ad optimum Redemptorem transire monstrantur »⁷.

3° Patres *explicitis verbis* dogma peccati originalis traderant. Ut enim omittamus verba satis significantia S. Iustini⁴⁷ Tatiani⁵¹ et Theophili Antiocheni⁶⁰, praeclara sunt loca S. Irenaei, qui contra *Gnosticos*, circa originem mali delirantes, docet mala nostra ex peccato originali procedere, a quo Christus nos liberat: « Quando incarnatus est et homo factus, longam hominum expositionem in seipso recapitulavit, in compendio nobis salutem praestans, ut quod perdideramus in Adam, id est secundum imaginem et similitudinem esse Dei, hoc in Christo lesu reciperemus. Quia enim non erat possibile eum hominem qui simul victus fuerat et elusus per inobedientiam replasmare et obtinere bravium victoriae; iterum autem impossibile erat, ut salutem perciperet qui sub peccato ceciderat: utraque operatus est Filius, Verbum Dei existens»³. Deum enim, ait, «in primo Adam offendimus, non facientes eius praeceptum; in secundo autem Adam reconciliati sumus, obediens usque ad mortem facti. Neque enim alteri cuidam eramus debitores; sed illi, cuius praeceptum transgressi fuera-
mus a principio»^{5*}. Et S. Pauli auctoritate innixus pronuntiat: « Quemadmodum enim per inobedientiam unius hominis, qui primus de terra rudi plasmatus est, peccatores facti sunt multi et amiserunt vitam; ita oportuit et per obedientiam unius hominis, qui primus de Virgine natus est. justificari multos

" Epist. t. 64. ML 3, col. 1018.

⁴⁷ De peccato originali, c. 40, n. 45. ML 44, col. 408.

♦ Dial. 85 et 100. Cf Maranus, *his', Iustin. praef.* MG 0, col. 47 -a
Oral. adv. Graecos, 11.

w.-Id Autol., Π, 17.

⁵¹ Adv. Ilaeres, -s, lib. 3, c. 18, nn. 1, 2. MG 7, col. 932.

»2 Ibid. lib. 5, c. 16, n. 3. MG 7. col. 1168.

et percipere salutem»⁵³. Et alibi dicit quod homo fuit « initio in Adam inobediens » M. — *Tertullianus* originem concupiscentiae in nobis ex corruptione per peccatum Adami contracta deducit: « Est et illud ad fidem pertinens, quod Plato bifariam partitur animam per rationale et irrationale. Cui definitioni et nos quidem applaudimus, sed non ut naturae deputetur utrumque. Naturale enim rationale credendum est... Irrationale autem posterius intellegendum est, ut quod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illius transgressionis admissum, atque exinde inoleverit et coadoleverit in anima *ad instar iam naturalitatis*, quia statim in naturae primordio accidit»⁵⁵. Et iterum: «Ita omnis anima eo usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur, tamdiu immunda quamdiu recenseatur; peccatrix autem, quia immunda, nec recipiens ignominiam ex carnis societate ... Malum igitur animae, praeter quod ex obventu spiritus nequam superstruitur, ex originis vitio antecedit, naturale quoddammodo. Nam, ut diximus, naturae corruptio alia natura est, habens suum dominum et patrem, ipsum scilicet corruptionis auctorem... Proinde, cum ad finem pervenit, reformata per secundam nativitatem ex aqua et superna virtute, detracto corruptionis pristinae aulao, totam lucem suam conspicit. Excipitur etiam a Spiritu sancto, sicut in pristina nativitate a spiritu profano »⁵⁶. Et alibi loquitur contra Satanam « quem nos diemus malitiae angelum, totius erroris artificem, totius saeculi inte-polatorem, per quem homo a primordio circumventus, ut praeceptum Dei excederet, et propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suae etiam damnationis traducem fecit »⁵⁷. *S. Hilarius*: «Habemus autem etiam nunc admixtam nobis materiam quae mortis legi et peccati obnoxia est; et in huius caducae camis infirmoque domicilio corruptionis labem ex eius consortio mutuamur»⁵⁸. — *S. Ambrosius*: «Antequam nascamur, maculamur contagio; et ante usuram lucis, originis ipsius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur: non expressit (psalmista) utrum parentum an nostra. Et in delictis generat unumquemque mater sua; nec hic declaravit utrum in delictis .. mater pariat; an iam sint delicta nascentis. Sed vide ne

⁵³ *Ibid.* lib. 3, c. 18, n. 7, coi. 938.

⁵⁴ *Ibid.* lib. 5, c. 34, n. 2, coi. 1216.

⁵⁵ *De anima*, c. 16. Corpus Vindob. vol. 20, p. 321

⁵⁶ *Ibid.* cap. 40-41, Pag. 367-369.

⁵⁷ *De testimonio animae*, c. 3, ML 1, coi. 686.

⁵⁸ *In psalm. 118*, 2, n. 3. ML 9, col. 518.

utrumque intelligendum sit. Nec conceptus iniquitatis exsors est, quoniam et parentes non carent lapsu... Ideo in quo voluit Dominus nulla huiusmodi originis esse contagia, dicit illi Dominus: Priusquam te formarem in utero matris tuae, novi te... Dignum etenim fuit, et qui non erat habiturus corpore peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in se deploravit ipsa *inquinamenta naturae*, quod prius inciperet in homine macula quam vita »⁵⁰. — Ambr os i a s t e r, commentatis epistolam ad Romanos: «Manifestum est itaque in Adam omnes peccasse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, quod genuit, omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cuncti peccatores, quia ex eo ipso sumus omnes»⁶⁰. — S. P a c i a n t i s : « Peccatum Adae merito transivit in posteros, quia ex ipso geniti erant»¹.

In Oriente, praeter Origenem, supra adductum⁶², S. M e t h o d i u s tenet: « ex quo primus homo circumventus mandatum Dei violavit, inde peccatum ex ea contumacia propagatum in eo sedem constituisse »³. — S. A t h a n a s i u s : « Quemadmodum, peccante Adamo, peccatum in omnes homines pertransiit. ita postquam Dominus factus homo serpentem devicit, vis illa permanabit in omnes homines »⁴⁸. — S. R a s i l i u s demonstrans Christum venisse in carnem dicit: Secus, « non interemisset peccatum in carne; non in Christo vivificati fuisset, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset quod collapsum erat; non instauratum quod confractum; non coniunctum Deo quod serpentis fraude fuerat abalienatum ... Quid autem opus sancta Virgine, si non ex Adam massa assumenda erat caro deifera?»⁰⁵. Pariter S. G r e g. N a z. arguit ex necessitate salvandi totum hominem, ut errorem Apollinaris excludat: si enim Verbum non assumpsit totum hominem. oportebat, inquit, me «qui totus cecidi, atque ob primi hominis inobedientiam et diaboli fraudem condemnatus sum. non omni ex parte salutem consequi, ut ita et Dei beneficium et nostra

⁵⁰ *Apol. proph. David*, c. n, n. 56-57. ML 14, col. 573-874. — Cf. S. Augustinus, *Contra duas episb Pelag.*, lib. 4, c. n. — S. Ambrosius, *De mysteriis*, n. 32, et XVI, 1317.

eo Comm. in Rom., V, 12. ML 17, col. Q2.

e' De baptismo. ML 13, col. 1092.

² Cf. *hi Leviticwn*, honül. 8, η. 3.

⁰⁸ Apud Epiphanius, *Haeres.* 64, η. 60. MG 44. col. 1172.

Orat. la contra Arianos, η. 51. MG 26, col. 118.

⁴⁹ *Epist.* 162, n. 2. MG 32, col. 970.

salus minuatur »⁹⁹. Et alibi: «Omnes citra ullam exceptionem instaurati sumus, qui eidem Adamo participavimus, atque a serpente in fraudem inducti, et per peccatum morte affecti, ac per caelestem Adamum saluti restituti, atque ad vitae lignum, unde excideramus, per ignominiae lignum revocati sumus»⁷⁰.

4° Statim atque doctrina Pelagii diffundi ceperit, undique contra eum conclamatum est. Carthagine, Caelestius damnatur: Diospoli. Pelagius non vitat damnationem nisi damnando ipse sua placita; episcopi africani frequentibus conciliis pelagianismo contradicunt; Innocentius I cum illis consentit; Zosimus, cum venim rei statum cognoscit, ad totam Ecclesiam suam sententiam contra Pelagium mittit. Patres Ephesini anathematizant Pelagianos; S. Hieronymus scribit Augustino: «Macte virtute: in orbe celebraris. Catholici te conditorem antiquae rursus fidei venerantur atque suspiciunt, et quod signum maioris gloriae est, omnes haeretici detestantur»⁸⁰. Tam spontaneus consensus arguit communem fidem Ecclesiae in peccatum originale, quod a Pelagio negabatur.

Opponuntur nonnulla ex diversis Patribus. S. Clemens Alexandrinus non semel negat parvulos esse in peccato⁹⁹ et ait: «Peccato Adae subiaceamus secundum peccati similitudinem»⁷⁰. At, cum Clemens adversarios haberet *Gnosticos*, qui somniabantur peccata personalia in praecedenti vita commissa, non aliud videtur Clemens negavisse, nisi adesse in parvulis peccata *personalia*. Ipse enim describens peccatum Adami sic pergit: «Homo qui ob simplicitatem fuerat solutus, inventus est peccatis ligatus. Eum cum vinculis liberare vellet Dominus, carnem induit, serpentem hunc devicit»⁷¹: ubi quidem mens Clementis etiam ad peccata personalia attendit, sed non exclusive, quia illa ut ex primo peccato defluentia concipit⁷².

2° Gregorius Nyssenus nihil dicit de peccato originali in sua *Catechesi de baptismo*: quomodo, si tenuit peccatum origi-

⁹⁹ *Orat.* 22, 13. MG 35, col. 1146.

⁷⁰ *Orat.* 33, 9. MG 36, col. 226.

⁸⁰ *Epist.* 195 inter augustinianas. Anno 418. ML 33, col. 891 — Ipv Hieronymus loquebatur de illis <qui peccato offenditis Adae tenentor obnoxii>, in *loan.* III, 5. ML 25, col. 1141. jH. Ml

⁷⁰ *Strom.* lib. 3, 6 et 16. MG 8, col. 1149. 1201.

⁷¹ *In epist. Iudae.* MG 9, col. 733.

⁷¹ *Cohort. ad Gentes*, c. 11. MG 8, col. 227.

⁷² Cf. Bossuet, *Défense de la tradition et des saints Pères*, lib. a c. 26.

nale, de eo tunc potuit tam alte silere? — At ratio silentii sufficiens ex hoc habetur quod orator agebat de baptismo additorum, in quibus dispositiones doloris erga peccata personalia sunt excitanda⁷³. Alibi enim Xysenus non obscure fidem communem expressit: «Tu enim revera. Domine... exterminasti ex paradiso et iterum revocasti; exuisti nos foliis ficulneis, indecoro illo tegumento, et circumdedisti pallio pretioso; aperuisti carcerem et dimisisti condemnatos; aspersisti aqua pura, et a sordibus mundasti » M.

3° S. Chrysostomus, in fragmento a S. Augustino nobis tradito⁷⁵, postquam enumeraverit effectus formales gratiae, praeter remissionem peccatorum, ait: « Vides quot sunt baptismatis largitates: et nonnulli deputant caelestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere. Xos autem honores computavimus decem. Hac de causa etiam infantes baptizamus, quamvis non *habeant peccata* ». Et commentans illud Pauli: peccatores constituti sunt multi, dicit: « Ac videtur quidem dictum illud non parvam inferre quaestionem, si quis vero studiose attenderit, illa facile solvetur. Quatenam igitur illa quaestio est? Nempe dicere per inobedientiam unius multos effici peccatores. Quod enim illo peccante et mortali facto, qui ex illo orti sunt, tales efficiantur, id a verisimili non abhorret; quod autem ex inobedientia illius alter peccator fiat, id quam consequentiam habuerit? Invenietur quippe ille ita nec poenas debere, nisi ex se peccator fuerit. Quid igitur hic significat illud, *Peccatores*? Mihi quidem videtur, supplicio obnoxios et *ad mortem damnatos*. Quod igitur Adamo mortuo, omnes simul mortales effecti, id clare et pluribus ostendit; quod quaeritur autem est cur ita factum sit. Sed nondum illud adiecit... Quod si quis vestrum quaerat, hoc dicemus, non a morte huiusmodi ac condemnatione non modo nihil laesos fuisse, si advigilemus, sed etiam lucratos esse, cum mortales effecti sumus »⁷⁶.

At dicendum est: a) S. Chrysostomum e toto caelo a Pelagio differre, cum praedicet id nobis quoque deesse quod Adam perdidit. — b) S. Doctor agnoscit nos ex peccato Adami factos⁷⁷

⁷³ Cf. Bossuet, *ibid.* c. 33.

⁷⁴ *Oratio in baptismum Christi* Mir 46, col. 599. Cf. *De vita Moysis*. MG 44, col. 337. Cfr. col. 1225.

⁷⁵ *Contra Iulium*, lib. 1 n. 21.

⁷⁶ *In epist. ad Rom.*, hoin. 10. n. 2-d. MG 60, col. 477*478

esse *obnoxios* supplicio, *damnatos* ad mortem ; et in illo loco mors non videtur supponere tantum pro morte physica, sed etiam pro amissione vitae gratiae; et supra loquitur de inquinamento proveniente ex Adamo ... « illud Adami peccatum inobcdientiae ipsumme: fuisse quod omnia perdidit » (inquinavit, πάντα Κυμαινόμενῃ) Atqui in his continentur elementa omnia peccati originalis: privatio nempe gratiae divinae propter culpam capitis naturae. Cur autem, re admissa, nomen peccati non ponatur, multiplex ratio dari potest. Primum omnium, Chrysostomus attendit ad peccatum *personale*, et negat contra *Gnosticos* nos tale peccatum habere ex nativitate. « Vides certe non ab eo dictum esse parvulos non coinquinatos esse peccato, sive peccatis ; sed non habere peccata ; intellige propria, et nulla contentio est. At, inquires, cur non addidit propria? Cur, putamus, nisi quia disputans in catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur?»⁷⁸. Deinde, Chrysostomus, cum *Manichaeis* resisteret, aciem mentis in hoc intendebat, ut malum explicaret ex pravo usu nostrae libertatis, et ita recursum ad principium malum excluderet. Proinde, totus est ut ostendat statum nostrum ex peccato Adami derivatum non arguere iniustitiam ex parte Dei : mors enim, ait, quae nobis infligitur propter culpam non personalem, potest nobis esse occasio boni. Quod sane declarat dona Adami non fuisse debita naturae; non autem negat sed supponit privationem horum donorum in nobis non haberi nisi ex peccato nostri capitis, in qua privatione ut a peccato Adami originata consistit reatus peccati originalis. Et alibi traditionalem doctrinam non semel suo modo expressit: v. g. : « Tntio dedit nobis Deus vitam sollicitudine laboribusque vacuum. Dono abusi sumus: atque ex inertia tanto eversi bono, paradisum amisimus. Ideo laboriosam hominibus vitam reddidit et apud humanam genus hoc fere modo sese purgat : Delicias a principio dedi vobis: sed ex lenitate mea deteriores evasistis: ideo laboribus vos sudoribusque addixi ». Et in hoc est poena: «Statuit enim te ut paradisum coleres; opus tibi iniunxit, sed laborem non admiscuit. Neque enim si initio laborasset homo, hoc illi in poenam postea statuisset »⁷⁹. Hic sonat nostra solida-

⁷⁷ *Ibid.*, coi. 475 Cfr. *Hont.* XI, coi. 488: Corpus nostrum ante Christi adventum peccato captu facile erat. Nam post inductam mortem, affectuum quasi examen inductum est... Neque enim aderat Spiritus...».

^{TM} S. Augustinus, *Contra Iui*, lib. 1, n. 22. ML 44, col. 656.

⁷⁹ In *Ioan Homit* 36, n. 2, MG 59, col. 205-206.

rites cum Adamo et in culpa et in poena. — r) Notandum tamen est Chrysostomum non simpliciter agere de ipso facto damnationis ex Adamo provenientis, quam explicite apud S. Paulum adinvenit et ipse profitetur; sed de *explicatione theologica* fidei communis. Unde non esset inconveniens concedere ipsum non pervenisse ad formulam dogmatis ita aptam, qualis post controversiam pelagianam inventa est eo.

III. Rationes theologicas pro existentia peccati originalis seu pro traductione peccati Adami in articulo sequenti considerabimus, simul cum difficultatibus ex ratione deductis. Nunc autem sufficiet admonuisse, Γ: veritatem peccati originalis necessariam esse ut intelligatur doctrina catholica de redemptione, de baptismo, de necessitate gratiae, de immaculata conceptione Virginis, ac proinde negari non posse quin fundamentalia dogmata corruant; — 2°, iniustum, vel saltem inconveniens fuisse poenas peccati Adami ad nos transmissas esse, si peccatum non fuisset transmissum.

Sint ad modum compendii totius articuli haec verba, quibus Augustinus calumniam manichaeismi sibi a Juliano irrogatam repellebat: «Ego non opus habeo auxilio Manichaei; sed potius, contra eum pugnans, auxilium quod tu ei praestas expugno auxilio Dei. Quod mihi praestat etiam per suos clarissimos courtes, non solum prophetas et apostolos, quorum conaris perversus dicta pervertere; verum etiam posteriores Ecclesiae suae doctores, Irenaeum, Cyprianum, Hilarium, Ambrosium. Gregorium, Basilium, Iohannem, aliosque plurimos, fide integerrimos, ingenio acerrimos, doctrina uberrimos, fama celeberrimos: qui omnes salva laude corporum et nuptiarum, confessi sunt originale peccatum, scientes Christum, quod impie vos negatis, etiam parvulorum esse Jesum. Ipse enim salvum facit populum suum, in quo et illi parvuli sunt non a febribus aliisque huiusmodi pestibus atque casibus, quod et non Christianis abundanti super omnem carnem bonitate largitur; sed sicut christianos, a peccatis eorum»⁸¹.

⁸⁰ Chrysostomum defenderunt Augustinus contra Julianum, Bossuet contra Ricardum Simonem (*Dcf. de la trad.*, lib. 9, cap. 1-14). — Turmel, in articulis spiritu modernistico occulte refertis, *Rev. d'hist. et de litter. relig.*, 1900-1902, ac deinde alibi saepius difficultates patrisūcas iterum congegit, quas iam inter alios P. Pignataro, *Λ. Deo creatore*, pag. 375 exposuit ac solvit.

⁸¹ *Opus imperfect, contra Iulianum*. lib. 4, c. 72. ML 45, col. 1380.

LECTIO PATRUM: Ex S. Augustino, De heresibus, c. 88. *Pelagianorum* est haeresis, hoc tempore omnium recentissima a Pelagio monacho exorta. Quem magistrum Coelestius sic secutus est, ut sectatores eorum Coelestiani etiam nuncupentur. Hi Dei gratiae, qua praedestinati sumus in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, et quae erui-
mur de potestate tenebrarum, ut in eum credamus atque in regnum ipsius transferamur, propter quod ait, *Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo*, et qua diffunditur charitas in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur, in tantum inimici sunt, ut sine hac posse hominem credant facere omnia divina mandata. cum si hoc verum esset, frustra Dominus dixisse videretur, *Sine me nihil potestis facere*. Denique Pelagius a fratribus increpatus, quod nihil tribueret adiutorio gratiae Dei ad eius mandata facienda, correptioni eorum hactenus cessit, ut non eam libero arbitrio praeponeret, sed infideli calliditate supponeret, dicens, ad hoc cani dari hominibus, ut quae facere per liberum iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Dicendo utique, Ut facilius possint, voluit credi, etiam si difficilius, tamen posse homines sine gratia divina facere iussa divina. Illam vero gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis suis praecedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ad hoc tantum ipso adiuvante per suam legem atque doctrinam, ut discamus (pia facere, et quae sperare debeamus, non autem ad hoc ut per donum Spiritus sui, quae didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc divinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur, charitatem autem dari negant, qua pie vivitur: ut scilicet cum sit Dei donum scientia quae sine charitate inflat, non sit Dei donum ipsa charitas, quae ut scientia non inflat, aedificat. Destruunt etiam orationes, quas facit Ecclesia, sive pro infidelibus et doctrinae Dei resistentibus, ut convertantur ad Deum; sive pro fidelibus, ut augeatur in eis fides, et perseverent in ea. Haec quippe non ab ipso accipere, sed a se ipsis homines habere contendunt, gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Quod quidem Pelagius, in episcopali iudicio Palaestino damnari metuens, damnare compulsus est; sed in posterioribus suis scriptis hoc invenitur docere. In id etiam progrediuntur, ut dicant vitam iustorum in hoc saeculo nullum omnino habere peccatum, et ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula et ruga; quasi non sit Christi Ecclesia, quae toto terrarum orbe clamat ad Deum, *Dimitte nobis debita nostra*. Parvulos etiam negant, secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquae primae nativitate contrahere. Sic enim eos sine ullo peccati originalis vinculo, asserunt nasci, ut prorsus non sit quod eis oporteat secunda nativitate dimitti: sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translati, non ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti. Nam etiamsi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, sed tamen aeternam et beatam quamdam vitam suam. Ipsum quoque Adam dicunt, etiamsi non peccasset, fuisse corpore moriturum, neque ita mortuum merito culpa, sed conditione naturae. Obiiciuntur eis et alia nonnulla, sed ista sunt maxime, ex quibus intelliguntur etiam illa vel cuncta, vel pene cuncta pendere (ML 42, col. 47).

Contra Julianum, lib. 11, c. 10. — 33-Qui ergo generatur in Adam, regenerandus in Christo, mortuus in Adam, vivificandus in Christo, ideo

peccato est obstrictus originis, quia de malo nascitur, quo caro concupiscit adversus spiritum; non de bono, quo spiritus concupiscit adversus carnem. Quid ergo mirum est, si renasci debet homo ex illo malo natus, contra quod pugnat homo renatus, quo reus et ipse teneretur, nisi renascendo liberaretur? Non est hoc malum materies Dei creantis, sed vulnus diaboli eandem materiam vitiantis. Non est hoc malum nuptiarum, sed primorum hominum peccatum, in posteros propagatione traicctum. Etiam huius mali reatus, Baptismatis sanctificatione remittitur.

Deus autem iustus, si tanta parvulis mala, quanta nunc dicere non sufficio, nihil peccati trahentibus irrogaret, magi? apparet iniustus. Iustitiae vero perfecta capacitas hominis non negatur, quia nec vitiorum omnium plenissima sanitas sub omnipotenti medico desperatur. Propter quam catholicam veritatem sancti et beati et in divinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes, Irenaeus, Cyprianus, Reticus, Olympius, Hilanus, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo presbyterum, velis nolis, Hieronymum, ut omittam eos qui nondum dormierunt, adversus vos proferunt de omnium hominum peccato originali obnoxia successione sententiam: unde nemo eruit, nisi quem -ine lege peccati repugnante legi mentis virgo concepit

Ibid. n. 36. Dicis, < in causa ludicandi, amoto strepitu turbarum, de omni ordine conversationis hominum, sive sacerdotum, sive administrantium, sive praefectorum, ad discussionem talium rerum non sola nomina, sed eligendam esse prudentiam, et honorandam esse paucitatem, quam ratio, eruditio, libertasque sublimat». Ita vero est, ut dicis; sed nec ego te ullius multitudinis numerositate perturbo; quamvis propitio Deo, de hac fide, cui contradicitis, catholica sanum sapiat etiam multitudo; in qua usquequaque plurimi, ubi possunt, quomodo possunt, sicut divinitus adjuvanlur, vana vestra argumenta confutant. Unde absit a me ista, quam mihi oblicis, arrogantia, « ut me istam causam contra vos, unum pro omnibus agere pollicerer». Quod cum tu inter Pelagianos facis, non erubescens dicere et scribere, « maioris tibi esse apud Deum gloriae, destitutam veritatem tueri»; multum abiecti et vere destituti sunt, multumque abs te pendent, si hanc intolerabilem arrogantiam esse non iudicant, qua te etiam ipsis Pelagio scilicet et Coclestio, vestrum omnium doctoribus anteponis, quasi et illi iam cesserint, «t tu remanseris, qui destitutam tuearis, quam veritatem putatis. Verum quia te delectat, non numerare multitudinem, sed appendere paucitatem; exceptis iudicibus Palaestinis, qui haeresim vestram in absoluto Pelagio damnaverunt, quem timore compressum Pelagiana ipsa dogmata damnare coegerunt, decem episcopos iam defunctos et unum presbyterum tibi huius causae opposui indices, qui de illa cum hic viverent indicaverunt. Si vestra consideretur paucitas, multi sunt si multitudo catholicorum episcoporum, perpauca sunt. Ex quibus papam Innocentium et presbyterum Hieronymum retrahere fortasse lentabis: scilicet, quia Pelagium Coelestiumque damnavit; illum quia in Oriente contra Pelagium catholicam fidem pia intentione defendit. Sed legem quae dicat in laudem beatissimi papae Innocentii Pelagius, et vide utrum tales facile possis indices invenire. De illo autem sancto presbytero, qui secundum gratiam quae data est ei, sic in Ecclesia laboravit ut eruditionem catholicam multum in latina lingua multis et necessariis litteris adiuicaret, non solet Pelagius iacillare, nisi « quod ei tamquam aemulo inviderit ». Sed nolo ex

hoc tibi videatur de istorum numero iudicum retrahendus. Non enim ans sententiam posui, quam tempore inimicitarum contra vestrum tenuit et defendit errorem: sed quam posuit in scriptis suis, liber ab omni studio partium, antequam vestra damnabilia dogmata pullularent.

37. De reliquis sane non habes omnino quod dicas. Numquid Irenaeus et Cyprianus, et Reticus, et Olympius, et Hilarius, et Gregorius, et Damasius, et Ambrosius, et Ioannes, < de plebeia faece sellulariorum » sicut Tulliane iocaris, « in vestram invidiam conciliati sunt? » Numquid « milites? » numquid « scholastici auditoriales? » numquid « nautae, tabernarii, cetarii, coqui, lanii? » numquid « adolescentes ex monachis dissoluti? » Numquid postremo « de qualiumcumque clericorum turba » isti sunt, quo? urbana exagitatos dicacitate, vel potius vanitate contemnis, « quia non possunt secundum categorias Aristotelis de dogmatibus iudicari? » Quas tu, qui maxime quereris « examen vobis et episcopale indicium denegari », Peripateticorum possis invenire concilium, ubi de subiecto et his quae sunt in subiecto contra originale peccatum dialectica sententia proferatur. Isti episcopi sunt, docti, graves, sancti, veritatis acerrimi defensores adversus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quae tria bona iudici tribuisti, non potes invenire quod spernas. Si episcopale synodus ex toto orbe congregaretur mirum si tales possent illic facile tot sedere. Quia nec isti uno tempore fuerunt: sed fideles et multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diversas aetates temporum, locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire indicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus ab Oriente et Occidente congregatos vides, non in locum quo navigare cogantur homines, sed in librum qui navigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti indices optabiliores, si teneres catholicam fidem; tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem: quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac et cibum parvis magnisque ministraverunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, unde nunc revelamini, apertissime ac fortissime defenderunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedicatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit. Ideo profanas voces vestrae novitatis expavit; et cauta ac sobria ex admonitione apostolica, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et mens eius corrumpere a castitate est in Christo, catholicae fidei virginitate insidias vestri dogmatis subrepentis exhorruit; et tamquam caput colubri calcavit, obtrivit, obicit. His igitur eloquiis et tanta auctoritate sanctorum, profecto aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem, videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quae tibi videtur sapientia, et est magna stultitia, perduraveris; non tu indices quaesiturus es, ubi causam tuam purges; sed ubi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicae veritatis accuses, Irenaeum, Cyprianum, Reticum, Olympium, Hilarium, Gregorium, Basilium, Ambrosium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, caeterosque socios ac participes eorum, insuper et universam Christi Ecclesiam, cui divinae familiae dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt. Adversus hanc autem miserabilem, quam Deus a te avertat, insaniam, sic respondendum esse video libris tuis, ut fides quoque adversus te defendatur istorum; sicut contra impios et Christi professos inimicos etiam ipsum defenditur Evangelium. (ML 44, col. 696-702).

Ex S. Ambrosio, *Alfiologia David altera*, c. 12. — (*jQ.Tibi peccavi*, David dicit, *et malum coram le feci* Hoc est, etsi homines non vident, sed tu vides; etsi homines me dijudicare non possunt, quia participes delictorum sunt; tu tamen index es singulorum, quia experts es dilectorum. Quamlibet in corde intimo, cogitationes noxiae lateant, coram te tamen sunt, qui potes dicere: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Nempe Christus hoc dicit Qui ergo novit quid in corde sit scriptum, potest delere quidquid in corde conscriptum est. Cui se fateatur noster David non solum in seipso, sed etiam in primo homine peccasse, dum praecepta divina temerantur

70. Quo licet, advertere, fratres dilectissimi, quemadmodum omnes haereses, dum se impugnant, in se recurrant. Itaque Ariani dum Patris et Filii separant potestatem, in eum furiose exitum disputationis incurrunt, ut cum Manichaeis eorum concurrat assertio; illi enim dicunt alterum Deum esse veteris, alterum novi Testamenti. Quam profanam assertionem Ecclesiae sancta condemnat, quae unum Deum legit; quia *unus Deus Pater ex quo omnia, et nos in ipsum : et unus Dominus Iesus per quem omnia, et nos per ipsum*. Utique omnipotens potestas et una Patris et Filii declaratur; ut nec Patrem a novi Testamenti gratia secernamus, nec rursus ab instauratione mundi Filium separemus.

71. Denique consideremus utrum idem Deus utriusque sit conditor Testamenti. Nempe omnes in primo homine peccavimus et per naturae successionem, culpa quoque ab uno in omnes transfusa successio est. In quem ergo peccavi, in Patrem, an in Filium? Utique in eum qui mihi credidit, quod non servando peccavi. Mandatum est homini, ut ab omnibus gustaret, quae erant in paradiso, sed lignum scientiae boni et mali non tangeret. Adam ergo in singulis nobis est. In illo enim conditio humana deliquit, quia per unum in omnes pertransivit peccatum. Video summam mihi creditam; video quae praevaricationis aera contraxerim, dum vetita et interdicta degusto. Hinc debeo commissae sortis usuram; quia creditum mandatorum coelestium foenus intemerata fides servare non potuit. (ML 14, col. 915).

Ex S. Gregorio Nyneno, *De vita Moysis*. — Nam si Moyses hinc nixus miraculis a servitute tyranni Hebraeos liberavit, non iniuria incarnationis mysterium, quo et diabolus depositus, et humana natura liberata est, per haec arbitramur significari, praesertim cum tam prophetica, quam Evangelica auctoritas ad hanc nos inducant sententiam. Propheta enim dicit: <Haec est mutatio dexteræ Excelsi>. Nam etsi natura divina nullo pacto mutari queat, in eo tamen quod ad assumendum hominem descendit, imbecillitatemque nostram vere suscepit, commutata dicitur. Et sicut Moysi manus e sinu educta visa est commutata, rursumque in sinum reducta, in naturam suam reducta est; simili quoque modo unigenitus Dei Filius, cum in sinu Patris est, dextera Excelsi est; cum vero e sinu Patris ad nos visitandos descendit, secundum nos factus, quamvis immutabilis sit ipsa natura, commutatus tamen dicitur. At vero postquam morbos nostros sanavit, naturamque nostram in sinum suum reduxit (sinus autem Filii Pater est), tunc ipse non mutatus, quippe qui impassibilis atque incommutabilis est, mortalem hanc et corruptibilem naturam in immortalem atque immutabilem convertit. Virgae autem in serpentem conversio, neminem Christianorum conturbet, quoniam ad incarnationem Verbi

a nobis accommodatur. Nam et animal id, quamvis parum accommodari sacris mysteriis posse videatur, ipsa tamen Evangelica veritas hanc imaginem non omnino contemnit, cum dicat: «Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, sic Filium hominis exaltari oportet». Cuius ratio patet nam cum divinae Litterae peccati patrem serpentem nominent, profecto quod a serpente natum est, serpens est. Quamobrem peccatum parenti sui nomen merito suscepit, serpensque iure appellatur. At vero Dominum, propter nos peccatum esse factum, apostolicus sermo testatur: suscepit enim mortalitatem nostram, qui peccando mortales facti sumus. Si peccatum tactus est, patet quod sequitur; nam qui peccatum factus est, strpens factus- est, et id propter nos, ut Aegyptios serpentes, qui per magus vivificari videntur, consumat, et destruat: quo facto rursus in virgam vertitur, qua delinquentes castigantur, et consolantur qui arduam ac difficilem virtutis pergunt viam, baculo fidei optima spe innixi. (MG 44. coi. 334-335)-

Ex S. Gregorio theologo, *Contra clnanos ct dc setpso*, c. 9. — At ego ita priscorum hominum more, et philosophice affectus sum, ut unum idemque coelum omnibus commune esse existimem, communem item solis et lunae conversionem, communem siderum situm et ordinem, communem diei et noctis aequabilitatem et utilitatem; ac insuper communes anni partium vicissitudines, et pluvias, et fructus, vimque aeris vitalem; fluvia etiam, communes scilicet et perennes divitias aequae omnibus fluere; unam praeterea eandemque terram, et parentis, et scpulchri rationem habere, ex qua sumpti sumus, et ad quam revertemur, nulla iam re alii alios superantes: et, ut adhuc maiora proferam, communem rationem, legem, prophetas, ipsos Christi cruciatus, per quos, omnes citra ullam exceptione» instaurati sumus, qui eidem Adamo participavimus, atque a serpente in fraudem inducti, et per peccatum morte affecti, ac per coelestem Adamum saluti restituti, atque ad vitae lignum, unde excideramus, per ignominiae lignum revocati sumus (MG 36 coi. 226).

Ajitjci l u s s e c u n d u s

**Utrum peccatum .originale
consistat in privatione iustitiae originalis.**

qu. &z).

Cf. S. Bellarminus, *De amissione gratiae*, t. 5. — Suarez, *De vihu ct peccatis*, disp. 9. — Vasquez, In *4° disp.* 132. — Hervaeus Natalis, *Quaestio de peccato originali*, apud Martin, *controverse sur le péché originel au début du XIVe* Louvain, 1930, pag. 50 ss. — Did théol.. art. *Péché originel* (GaüDF1) — Billot, *De peccatis*, pars 3 Etc.

§ 1.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. Cum de *exsistentia* peccati originalis loqueremur, fieri iam non potuit (juin quaedam de *natura eius* per transennam tetigissemus. Nunc tamen propria essentia fiuius peccati est explicite et directe definienda. Quo modo ratio peccati invenitur in peccato originali? Et cum peccatum semper dicat deordinationem quamdam in ordine morali cum respectu ad actum quemdam liberum voluntatis, quaenam est *deordinatio* a peccato illo inducta et undenam habet rationem *voluntarii*? Quo pacto voluntas Adami primum peccantis effecit ut reatus peccati in totum genus humanum induceretur? Dicendum igitur erit utrum et quo modo privatio iustitiae originalis, eo sensu acceptae quem supra statuimus, non tantum sit poena ex peccato Adae proveniens, sed etiam rationem induat culpaе. Et quia haec iustitia plures habet partes, discernendum erit quarum eius partium privatio ad peccatum originale pertineat, et quonam ordine ac ratione. Quibus omnibus definitis, planum erit determinationes quaestiones de conditionibus et de modis transmissionis peccati originalis solve.

II. Opiniones. — /I. *Protestantes* ponunt peccatum originale *in ipsa substantia hominis* physice sumpta. Iam *Lu t h e r u s*, commentans *Genesim* : «Vide, inquit, quid sequatur ex illa sententia, si statuamus iustitiam originalem non fuisse naturae; sed donum quoddam superfluum, superadditum; annon sicut ponis iustitiam non fuisse de essentia hominis, ita etiam sequetur peccatum quod successit non esse de essentia hominis? » Et alibi : « Massa ex qua conceptus sum tota est vitio et peccato corrupta. Materia ipsa est vitiata» *Ke m n i t i u s* vult ipsam rationem hominis esse peccatum². Unde *Ma t t h i a s* Illyricus eo usque processit ut doceret peccatum originale esse *substantiam* seu animam conversam in substantialem imaginem diaboli per adventum novae substantialis fonnae, sicut cum vinum in acetum transformatur³. — Non est

i fu ex/>tic Ps. 50. Cf. S. Bei.larminus, *Pe amissione gratiae*, lib. 5.

C I.

* /n exam conc. Trid. sess. 5. Bei.i.arm. *ibid.*

3 S Bi l.l.a r m. *ibid.*

igitur necesse in huiusmodi theoriis rationem ullam voluntarii quaerere: ipsa realitas physica est mala. Ponunt praesertim hanc corruptionem naturae in concupiscentia habituali. — *Confessio Augustana* elocet quod homines « nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum et cum concupiscentia » Calvinus: « Videtur ergo peccatum originale haereditaria naturae nostrae pravitas et corruptio, in omnes animae partes diffusa ... Tam ob talem dumtaxat corruptionem damnati merito convictique coram Deo tenemur, cum nihil est acceptum, nisi iustitia, innocentia, puritas. *Neque ista est alieni delicti obligatio...* Qui dixerunt esse concupiscentiam, non nimis alieno verbo usi sunt, si modo adderetur... totum hominem non aliud ex seipso esse quam concupiscentiam » °.

B. Bains identificat peccatum originale cum *concupiscentia habituali*, quae ubicumque sit, etiam sine advertentia ut in pueris, est deordinatio et peccatum formale, quin ulla ratio voluntarii liberi sit requirenda, nec formalitas huius peccati ullo modo complenda sit recurrendo ad voluntatem primi hominis. Post iustificationem vero, concupiscentia, quamquam remanet, non tamen dominatur, ac propterea non amplius habet rationem peccati⁴ Quamquam Baius videtur primum⁷ requirere rationem voluntarii ad hoc quod concupiscentia sit peccatum, mox tamene, declarat eam esse peccatum « tantum quia inest » infanti, eamque « veraciter illi imputari, si vel actu, vel abitu ei dominetur: sic ut non gerat contrarium mentis affectum ».

-rf-

Quibus simillima instauravit Hermes⁸.

C. iansenins quidem non vult ut sola concupiscentia sit formaliter peccatum originale et exigit ut ei *ratio voluntarii* addatur, ut peccatum originale sit vere peccatum. Haec autem ratio voluntarii inventu in voluntate Adae peccantis. Sed, addita hac origine ex peccato Adam:, concupiscentia ipsa habitualis, iam in pueris existens, constituit ipsum peccatum originale, est aliquid culpa-

4 Pars 1, art. 2 Ed. Mulier, 1912, p. 38. — Et adverte quod in illa confessione is modus loquendi eligebatur, qui minus oppositus doctrinae traditionali appareret.

5 *Institutiones*, lib. 2, c. 1, n. 8.

° *De peccato origins*, cap. 25. Cf. Diet, théol. art. *Baius* (Le Bachellet) col. 43.

7 *De peccato originis*, c. 5.

8 *Ibid.*, c. 7.

0 Diet, théol, *Hermès*, col 2298.

bile, est fornicialiter peccatum. — Attamen recte attendenti apparet lansenium recurrere ad voluntatem Adami non eo consilio ut ratio peccati compleatur, sed potius ut exsistentia concupiscentiae in nobis cum divinis attributis componi possit¹⁰¹¹ «ne alioquin in Deum ipsum tamquam auctorem tanta naturae perversitas cadat» (c. 4). Unde lansenius, quoad rem attinet, etiam in hoc, cum Baio sentit.

D. Dum opiniones praecedentes in sola deordinatione totam peccati rationem ponunt, *Scholastici* doctores satis communiter duobus elementis constare peccatum originale docent: alterum quod rationem habeat *deordinationis* in ipso subiecto originalis peccati, alterum quod rationem *voluntarii* inducat ex voluntate Adami. Sed diversimode utrumque elementum determinant ulterius.

Γ *Quod ad ipsam deordinationem attinet, a)* Quidam definirunt peccatum originale ut *qualitatem quamdam morbidam* quae esset in corpore et generatione transmitteretur. Tribuitur haec opinio P. Lombardo dicenti; «Caro ipsa, quae concipitur in vitiosa concupiscentia, polluitur et corrumpitur; ex cuius contactu, anima, cum infunditur, maculam trahit, qua polluitur et fit rea. Id est vitium concupiscentiae, quod est originale peccatum»¹². Quidquid sit autem de mente Lombardi, quem nonnulli benigne interpretantur¹³, alii scholastici, ut Henricus Gand. H, Gregorius Arim.¹⁴, Occam, etc., ita censuerunt, habentes concupiscentiam ut qualitatem positivam. In hoc tamen a Protestantibus differunt, quod haec qualitas, iuxta ipsos esset aliquid non essenziale sed superadditum, et insuper haec qualitas non esset amplius peccatum post baptismum.

0) Ex opposito, Durandus posuit «quod peccatum originale nihil aliud est quam reatus poenae damni quem incurrimus ex peccato primi parentis»¹⁵. Rationem dat quia id est nobis culpa originalis quod fuit culpa Adae: «sed, ait, nihil fuit Adae culpa nisi peccatum suum actuale. Ergo illud idem est nobis peccatum

¹⁰ *De statu naturae lapsae*, lib. 1, c. 1-4.

¹¹ Quidam tamen veteres thomistae sola privatione gratiae constitui peccatum originale dixerant.

¹² 2 dist. 31.

¹³ V. g. Vasquez, *In* disp. 132. c. 4

¹⁴ *Qttodl* 2, qu. 11.

¹⁵ In 2 d. 30. q. 2.

,n 2 d. 30, q. 2.

originale. Sed constat quod peccatum actuale Adae non potuit in nos traduci per originem quoad actum, in quo formaliter ratio culpae consistit, sed solum quoad reatum » ; et intelligit solum reatum poenae.

b) Alii retinentes principium Durandi quo peccatum originale identificatur cum peccato actuali Adae. reatum tamen culpae et non solum poenae in peccato originali admiserunt. Sic Albertus Pignorus et Ambrosius Catharinus, saec. XVI, nihil aliud in essentia ipsius peccati originalis posuerunt, remandantes deordinationem naturae lapsae ad merum effectum huius peccati; unde dixerunt peccatum originale, quod in filiis Adae invenitur, non aliud esse nisi *ipsum actuale peccatum protoparentis* a posteris eius aliquo modo elicited, ac sic omnibus hominibus commune”. « Est igitur positio mea et doctrina, quod peccatum quod quaerimus originale est illud idem quod fuit actuale Adae... ». Tamen « non similiter peccavimus sicut Adam, licet illo eodem actu peccaverimus; quia ipse peccavit illud proprio consensu, nos autem suo, id est quatenus in illo eramus, sicut omnes dicunt. Nihil enim prohibet idem peccatum committi a pluribus, non tamen simili modo » 1719

c) Ceteri reponunt deordinationem peccati originalis in privatione iustitiae originalis quae omnes filios Adae a nativitate afficit. Sic manifesto S. Thomas: « Est enim (peccatum originale) quaedam inordinata dispositio proveniens ex dissolutione illius harmoniae in qua consistebat ratio originalis iustitiae » 18.

De modo quo *concupiscentia* pertineat ad peccatum originale, non est unanimes sententia. Alii enim volunt concupiscentiam non esse nisi *effectum* peccati originalis et nullo modo essentiam peccati illius ingredi; non renuunt quidem dicere concupiscentiam pertinere ad materiale originalis peccati, sed addunt hoc non esse intelligendum nisi sensu *improprio*, ita ut concupiscentia sit extra elementa complete enumerata peccati originalis, quod sic constituitur sola privatione gratiae sanctificantis cum respectu ad peccatum primi parentis. Sic multi moderni post Dominicum Soto. Alii vero tenent concupiscentiam pertinere *ad constitutivum* peccati originalis, non quidem ut elementum formale, quod in pri-

17 Iam S. Anselmus hanc opinionem refutaverat. *De conceptu virginali*, c. 26. — Frassen quoque eam docet

18 Catharinus, *De peccato originali*, Romae. 1550, foil 39 b et 43 a
19 1.-2*, qu. 82, a. 1. H

vatione gratiae sanctificantis reponitur, sed ut elementum *Materiale*. Ita S. Thomas. Ita, nostris diebus, Billot 2021, Pignataro 71, Janssens 2', etc.

2° *Quod autem, attinet ad/ rationem voluntarii assignandam*, diversae quoque exsistunt sententiae. — a) Quidam veteres posuerunt « in posteris Adami *voluntatem interpretatruam*, vi cuius hi censentur vel censi possunt causam suam agendam sive ad bonum sive ad malum Adamo commisisse, sic, ut si tunc exstitissent, omnes in Adamum fuissent compromissuri, aut, ut Adamus, legem divinam transgressuri » 23.

b) Catharinus dixit exstitisse *paetum* inter Deum et Adam, vi cuius Adam nomine suae posteritatis acceptavit sortem quam actu suo meritis esset. « Quare illud solum primum Adae peccatum fuit commune omnium, et alia eiusdem peccata solum personalia illius? Hic necesse est, velimus nolimus, confiteri rationem pacti divini habiti cum Adam... Commune autem fuit: quia in eo negotio conclusi eramus pacto, quod praevaricante Adam, etiam nos in illo et cum illo praevaricati sumus... In illo eramus eÇ secundum corpulentam substantiam, et secundum Dei pactum et legem » 24.

c) Opinio huic propinqua ponit adfuisse inter Deum et Adam *pactum virtuale*, seu ordinationem divinam, « qua Deus efficaciter decrevit ut Adamus, in ordine ad observationem vel violationem mandati cie non comedendo fructu, tamquam *caput morale repraesentaret posteros*, ea ratione ut quod ipse faceret, censerentur etiam moraliter et imputabiliter ad culpam vel meritum fecisse posterius » 25. Non fuisset necessarium quod Adam notitiam haberet huius pacti virtualis; attamen fautores huius opinionis putant quod ei non defuit haec notitia. In hac igitur sententia, Adam, vi institutionis illius positivae, constituebatur caput nostrum morale, iuridicum, ita ut meritum vel demeritum eius meritum vel demeritum nostrum fieret. Haec est sententia multorum. De Lugo eam

21. /)e peccato originali, th. 12.

21 Pag 4'3

22 Vol. 8, p. 638.

23 Ita Wirceburgenses describunt hanc opinionem, quam ipsi reiiciunt. *Institut*, t. 4, P. 93. n. 95.

24 Catharinus, *De peccato originali*, Romae, 1550, fol. 42 a. Omnino similia apud Salmeron, qui propterea scripsit: « Nullus neque doctius neque solidius de hoc articulo disseruit in eo iudicio atque Ambrosius Catharinus ». *In Rom.* V. 45 et 46. Coloniae Agrip. 1604, p. 449.

25 Wircehurgenses, *De peccato originali*, art. 2, n. 96.

tenet, decens « peccatum esse origine unum, et propagatione plura, transfusum omnibus, quibus singulis inest unicuique proprium. Potuit autem hoc fieri *per transfusionem nostrarum voluntatum in voluntatem Adae*, per quam transfusionem constitutus fuit Adam caput morale omnium posteriorum, et transgressio illius reputatur transgressio singulorum. Quo supposito, consequenter ad doctrinam suprapositam dicendum est, peccatum originale huius parvuli esse ipsam transgressionem Adae *moraliter* perseverantem, quamdiu huic parvulo non condonatur»²⁰. Non pauci auctores hodierni videntur retinere id quod est essenziale huius doctrinae, quamquam pactum quodeumque respuunt. Sic v. g. Beraza concludendo: «Admittenda est institutio Dei positiva, respiciens non solum naturam, sed etiam personam Adae, et vi cuius Adam constitutus fuerit caput morale et iuridicum totius generis humani » §28

d) Billot autem, appellans ad S. Thomam, vult ut peccatum originale sit voluntarium ex relatione ad voluntatem Adae ut capitis naturae, citra quodeumque pactum vel institutionem positivam, praeter constitutionem Adae ut capitis naturalis, et collationem iustitiae originalis ad modum accidentis speciei : « Manifestissimum est quod S. Thomas institutionem positivam Dei, quae ibi aliqua necessario agnoscenda est, non eam esse sentit, quam posuerunt posteriores theologi, quorum opinio nunc vulgatur. Hi positivam institutionem referunt *ad personam Adae*, quam constitueret Deus loco generis humani, quantum ad imputationem servati vel violati specialis praecepti circa lignum scientiae boni et mali. At S. Thomas eam *unice* refert *ad naturam humanam*, cui addiderat Deus per modum accidentis specifici, iustitiam originalem... Haec est sola institutio positiva quam agnoscit, quae etiam sola solide demonstratur ex Scriptura, et ex qua una, cum summa simplicitate et absque deviatione ulla a formali ratione peccati naturae, explicantur ea omnia quae originalem culpam spectant » 2".

III. Documenta Ecclesiae. — *Coneilium Tridentinum* contra Protestantes haec statuit: «Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut

²⁰ *De poenitentia*, disp. 7, sect. 7, Lugduni, 1651, p. 74.

²⁷ Pag. 319, n. 739.

²⁸ *De peccato originali*, § 2.

non imputari : a. s. in renatis enim nil odit Deus... Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relictæ sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi lesu gratiam repugnantibus non valet; quin imrno, qui legitime certaverit coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam catholicam numquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit : a. s. » 29.

Damnatae sunt *propositiones* sequentes Ba ii, ad materiam praesentem pertinentes :

« §6 Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quaestio est, sed causae et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

§7 Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habuit.

48“. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49’. Et ex habituali voluntate dominante fit ut parvulus decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet.

§0 Prava desideria quibus ratio non censentit, et quae homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto: Non concupisces.

§1 Concupiscentia sive lex membrorum et prava eius desideria, quae inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia > 30.

Gregorius XVI damnavit opiniones Georgii Hermes, in Brevi « Dum acerbissimas » 31.

20 Sess. V, can. 5. Denz. 792. Cir. Boyer C., *Il dibattito sirilla concupiscenza*, in *Gregorianum* 26 (1945) PP. 65-84.

30 Denz. 1046-1051.

31 An 1835. Denz. 162α

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XV. — Peccatum originale non consistit formaliter in CONCUPISCENTIA, SED IN PRIVATIONE JUSTITIAE ORIGINALIS QUAE RATIONEM CULPAE HABET IN QUANTUM DERIVATUR EX PECCATO PRIMI PARENTIS. VOLUNTARIUM EST IGITUR VOLUNTATE ADAE UT CAPITIS NATURALIS ET MATERIALE EIUS EST CONCUPISCENTIA.

Quatuor partes distinguemus in hac thesi.

Probatur prima pars: *Peccatum originale non consistit formaliter in concupiscentia*. (intellige de concupiscentia habituali. — Haec pars, in quantum negat peccatum originale esse concupiscentiam habitualement, quae est in renatis, opponitur Protestantibus et est *de fide definita* in Tridentino; in quantum intelligitur de non renatis tantum, est *theologice certa*: nam concluditur immediate ex hoc quod peccatum originale tollitur per baptismum, dum concupiscentia remanet.

I. Probatur ex Scriptura. Iuxta Apostolum illi qui justificati sunt a Christo nihil amplius habent de peccato gravi: «Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Tcsu»³². Esse enim in Christo, in lingua Pauli, confertur per baptismum: «quicumque baptizati sumus in Christo Tesu, in morte ipsius baptizati sumus... Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo. in Christo Icsu»³³. Porro, etiam post baptismum et iustificationem acceptam, remanet in iustis concupiscentia. Ergo, concupiscentia non est ipsum peccatum originale formaliter, quod condemnationem dicit³⁴. Et hoc est argumentum a concilii Tridentini Patribus adductum: «in renatis enim nil odit Deus»³⁵.

II. Ex Augustino. Pelagiani enim contra Christianos catholicos hanc movebant calumniam, quae est ipsa doctrina Lutheri: «Dicunt ... baptisma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec

³² Rom. VIII.

³³ Rom. VI, 3, »i.

³⁴ Rom. V. i<8.

³⁵ Denz. 702.

auferre crimina, sed radere, ul omnium peccatorum radices in mala «came teneantur». At respondet Augustinus: «Quis hoc adversus Pelagianos, nisi infidelis affirmet? Dicimus ergo baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, *et auferre crimina, tum radere...* Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est ut etiam baptizatus, et hoc si diligentissime proficit, et Spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed haec etiamsi vocatur peccatum, non utique quia peccatum est, sed quia peccato facta est sic vocatur: sicut si scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quae secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, cogitantur, quae transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, ut quamvis tracta sit a nascentibus, nihil noceat nascentibus >> Ita etiam complete describit effectus gratiae: « Gratia perfecte hominem novum facit, quandoquidem et ad corporis immortalitatem plenamque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfecte innovat hominem, quantum attinet ad liberationem ab omnibus peccatis, non quantum ad liberationem ab omnibus malis » 8T. — Nota etiam quod secundum Augustinum, Deus laudandus esset etiamsi crearet hominem cum ignorantia et difficultate, id est cum concupiscentia³⁸: sed si concupiscentia habitualis, ex seipsa etiam sine ratione ulla voluntarii, ut volunt haeretici, esset formale peccatum, procul dubio Deus non misset hominem cum tali concupiscentia creare.

Dices. Augustinus de concupiscentia scripsit: « Parvulos non baptizatos reos innectit et tamquam irae filios, etiamsi parvuli moriantur. ad condemnationem trahit »³⁹. Sed hi sunt effectus peccati

³⁰ *Contra dtuis cfnst. pclag.* lib. i, c. 13, n. 2627. ML 44. col. 562-563.

³⁷ *Contra tui.*, lib. 6, c. 13. ML 44, col. 844. Cfr *Of> im/. coni. lui.* lib. i, c. 71. ML 45, col. 1096.

³⁸ Supra p. 275-279. Cf. *De lib. arb.* lib. 3, c. 20, n. 56; *Retract.* lib. 1, c. 9, n. 6; *De dono perseverantiae.* c. 12, n. 29. ML 44. col. 1010. P. Y. de Montcheuil paulo aliter ac supra fecimus hos textus Augustini interpretatus est. *Recherches de sc. rcl.*, Avril 1933, pag. 197 ss. Concedit tamen quod essenziale est ac contra Protestantes et lansenistas sufficit: animam scilicet innocentem posse cum concupiscentia creari. Sed idem auctor interpretatur quod talis status animae innocentis necessario praesupponat peccatum protoparentis: quod! nec cohaerenter, nec secundum genuinum sensum Augustini dici videtur.

³⁹ *peccatorum meritis*, lib. 2. c. 4. ML 44, col. 152.

originalis. Ergo secundum Augustinum, concupiscentia est ipsum peccatum originale¹⁰.

Respondeo. Iuxta Augustinum, concupiscentia trahit ad condemnationem parvulos non baptizatos, *distinguo* : concupiscentia sumpta sine voluntarietate ex Adam, *nego*; cum respectu ad voluntatem protoparentis, *subdist.* : concupiscentia sumpta pro sola pronitate carnis ad deordinate desiderandum, *nego*; concupiscentia ut includens privationem totius iustitiae originalis, *concedo*. *Conceditur minor. Et pariter distingo consequens.* — Concupiscentia enim, cum sit in nobis *effectus* privationis iustitiae originalis, et simul *pars* huius privationis, magis apparens et dispositionem ad formale iustitiae recipiendum vel servandum perturbans, solet sumi saepe ab Augustino *cum sua connexione ad privationem caritatis*, cuius est sequela et signum in reali statu humanitatis : tunc iustitia originalis designatur per suum elementum materiale. Cum autem illud materiale solum invenitur, non habet rationem veri peccati. Quod iam in ipso textu integro, ex quo obiectio desumpta est, apparet : « Concupiscentia igitur tamquam lex peccati manens in membris corporis mortis huius, cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis a reatu solvitur, ad agonem relinquitur. Ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Parvulos non baptizatos reos innecit, et tamquam irae filios, etiamsi parvuli moriantur, ad condemnationem trahit. In grandibus autem baptizatis in quibus iam ratione utentibus quidquid eidem concupiscentiae mens ad peccandum consentit, propriae voluntatis est; deletis peccatis omnibus, soluto etiam reatu, quo vinctos originaliter detinebat ad agonem interim manet, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino noci-

¹⁰ Nostris temporibus, quamquam pauci sunt qui ex Augustino arguant ad defendendas positiones Protestantium vel Baii, nonnulli tamen historici, etiam inter catholicos, concludunt veram mentem Augustini fuisse ponendi peccatum originale in concupiscentia. Qui autem dicunt solam concupiscentiam ex scipsa, et sine relatione ad voluntatem Adami peccantis, esse, secundum S. Doctorem, peccatum originale, contra textus explicites Augustini loquuntur. Qui vero ut, v. g. Kors, *La justice primitive* etc. pag. 15 sqq. attendunt ad evidentem necessitatem, iuxta Augustinum, alicuius voluntarietatis, hi quidem minus aperte errant; attamen non parum decipiuntur, quia praesertim non satis perspexerunt relationem quae viget, iuxta Augustinum, inter concupiscentiam et privationem ipsius gratiae. Vide etiam, *Recherches*, (J. de Blic) ab anno 1926 ad 1928. Optima invenies de mente Augustini apud Portalié, art. *Augustin*, Diet, théol., col. 2385; Mausbach, *Die Ethik des licit. Augustinus*, t. 2, pag. 198, sqq.; Revue apolog., (Bonau), 1922 pag. 414 sqq. et 486 sqq.

tura, donec absorbeatur mors in victoriam, et pace perfecta nihil quod vincatur exsistat » 4142

III. Ex ratione theologica. Id quod ex natura sua non dicit aversionem a Deo in nullo ordine, sed stare potest cum conversione ad Deum tum in ordine naturali, tum in ordine supematurali, non potest esse formale peccati. Sed concupiscentia habitualis ex suo conceptu et natura non dicit aversionem a Deo sed tantum defectum. qui stare potest cum conversione ad Deum etiam in ordine supematurali. Ergo non potest esse formaliter peccatum originale.

Probatur secunda pars: *Peccatum originale consistit formaliter in privatione iustitiae originalis quae rationem culpae habet in quantum derivatur ex peccato primi parentis.* — Haec pars in quantum ponit nexum necessarium inter peccatum originale et privationem gratiae sanctificantis est de *fide catholica* et eius definitio praeparata est in concilio Vaticano. In quantum vero ipsam essentiam peccati originalis in privatione iustitiae originalis voluntaria ex voluntate Adae reponit, et dirigitur contra eos qui vel omnem rationem voluntarii respuerunt vel qui voluerunt peccatum originale esse ipsum actuale peccatum Adae, est *probabilissima*.

Probatur autem per partes. — A. *Peccatum originale consistit formaliter in privatione iustitiae originalis.* Et primum quidem peccatum originale necessario *connectitur* cum privatione iustitiae originalis. Etenim, ex articulo praecedenti, tenemus peccatum originale habere veram rationem peccati gravis. Sed in eo qui peccatum grave habet, iustitia esse non potest. Ergo peccatum originale necessario connectitur cum privatione iustitiae originalis.

Unde in concilio Vaticano, hoc ponebatur in schemate praeparato de Doctrina catholica: « Sub anathemate proscribimus eorum doctrinam haereticam, qui dicere ausi fuerint peccatum originale in Adae posteris non esse verum et proprium peccatum, nisi ab ipsis per suum actuale consensum peccando comprobetur: vel qui negaverint ad rationem peccati originalis pertinere privationem sanctificantis gratiae, quam primus parens libere peccando pro se suisque posteris perdidit s.².

Porro, haec necessaria connexio non ea solum est quae inter causam et effectum invenitur, sed est connexio rei cum eius *essen-*

41 *Loc. cit.*, coi. 152-153.

42 Collectio Lacensis, t. 7, coi. 517 — Cf. supra, p. 303, limites huius assertionis.

id. Nam peccatum originale est peccatum habituale quo homines constituuntur peccatores⁴³. Iamvero peccatum habituale consistit in privatione gratiae cum relatione dependentiae ab actu peccati qui hanc privationem induxit. De essentia igitur peccati originalis est privatio iustitiae originalis saltem quoad id quod in hac iustitia praecipuum et formale continetur, nempe *quoad gratiam sanctificantem*. Ita intelliguntur optime concilia, cum dicant peccatum inductum ab Adamo esse *mortem animae*⁴⁴; vel cum illo contrahis nobis *propriam iniustitiam*⁴⁵: animae enim idem est gratia privari ac esse mortuam vel propria iniustitia affici. Denique, illud est peccatum originale quod per baptismum tollitur. Sed baptismus tollit maculam peccati originalis conferendo gratiam. Ergo macula peccati originalis in privatione gratiae consistit⁴⁶.

Et sane, cum iustitia originalis hominem ordinaret ad Deum et esset formalis causa sanctificationis eius, indolem habebat *moralem*, pulchritudine morali hominem vestiebat: eiusdem proinde privatio, seu carentia' in eo subiecto in quo esse deberet ex divina institutione ac voluntate, pariter moralem indolem induit, est deordinatio et macula ordinis moralis, ac propterea rationem peccati continet.

Vel pressius in hunc modum. Peccatum originale est peccatum naturae, habituale, inducens ex inobedientia Adae inordinationem oppositam harmoniae morali a Deo in primo homine gratuito constitutae. Atqui haec omnia verificantur in privatione iustitiae originalis, et quidem in ea tantum. Ergo in ea est peccatum originale.

Ad maiorem: peccatum originale est peccatum naturae, nam transmittitur per generationem: sed actus personales in quantum tales non possunt transmitti. Eadem ratione patet peccatum originale esse habituale, nam actus non transmittuntur. Quod inducat inordinationem primitivae ordinationi oppositam, hoc habetur saltem ex hoc quod ablutio peccati originalis est reparatio ad primaevam iustitiam.

Ad minorem: privatio iustitiae originalis est aliquid habituale; est privatio doni pertinentis ad naturam et cum natura transmittendi; est ipsa dissolutio primitivae harmoniae.

⁴³ Rom. V, 19.

⁴⁴ Arausican. II, can. 2. Denz. 175.

⁴⁵ Trident, scs. VI, c. j. Denz. 795.

⁴⁶ Cf. Suarez, De peccatis, disp. 9, sect. 2. n. 8.

B. Attamen, *privatio iustitiae originalis accipienda est ut causata a voluntate /Idae*, ad hoc ut constituat essentiam peccati originalis. Etenim ad rationem peccati requiritur actus liberae voluntatis: secus, haberetur defectus physicus vel poena quaedam, nullo autem modo peccatum. Tmmo, in alio statu, si nempe Deus hominem non destinasset ad finem sup.ematuralem, absentia iustitiae originalis nullam rationem poenae includeret. Sed in causanda illa destitutione iustitiae originalis, nullus actus voluntatis liberae adfuit praeter liberam inobedientiam Adami: per illum enim peccatum miravit in hunc mundum; nec privatio gratiae ullo modo causatur a voluntate concepti infantis. Rationem voluntarii necessariam esse in peccato, etiam originali, S. Augustinus expresse admisit et inculcavit: « Ea commemoras, dicebat Iuliano,... de quibus nullo modo dubitandum esse censemus, usque adeo ut etiam illud quod dicis, sine opere liberi arbitrii nullum hominis esse posse peccatum, verum esse fateamur. Non enim et hoc esset peccatum, quod originale traheretur, sine opere liberi arbitrii, quo primus homo peccavit »⁴⁷.

Cum vero Deus hominem condidisset in iustitia originali, quae in omnes homines per generationem transmitteretur, defectus iustitiae originalis in filiis Adae induit rationem verae privationis: id enim iam non habent quod ex divina institutione tenebantur habere. Proinde peccatum actuale Adae, quo libere divinae voluntati obedientiam renuit, causa fuit cur deinceps iustitia originalis non inveniretur in hominibus, nisi misericordia Dei repararentur, et sic homines nascerentur privatione proprie dicta vitiiati.

Probatur tertia pars: *Peccatum originale voluntarium est voluntate Adae ut capitis naturalis*. Haec pars libere controvertitur: ponitur enim contra illos qui prorsus omnia quae usque nunc diximus admittunt, sed solum requirunt necessitatem alicuius conventionis seu pacti ut peccatum Adae potuerit in nos reatum culpae inducere.

I. Pr.obatur autem sic *directe*: Ille homo est caput naturae humanae qui in omnes humanam naturam habentes eam per viam generationis inducit, nec ipse suam naturam ab alio generante accepit. Omnes proinde eiusdem posterii talem naturam accipiunt, qualem eis caput naturae transmittit, scilicet qualem ipsum caput eam

⁴⁷ *Cant Iui.*, lib 6, c. io

habet in momento generationis. Ad hoc igitur ut Adam causaret peccatum originale ut caput naturae, requirebatur et sufficebat quod actu propriae voluntatis, id est peccato suo actuali et personali, valeret naturam humanam in statu deordinationis ponere. Atqui peccatum Adae non potuit non inducere deordinationem in naturam humanam. Etenim, iustitia originalis non data erat Adae ut donum personae seu intuitu solius Adae, sed ut donum naturae, seu intuitu totius stirpis: nam data est ut transmittenda per generationem. Unde iustitia illa, quamquam non pertinet ad ipsam naturam essentialiter, quatenus supernaturalis est, tamen erat concessa ipsi naturae ad modum accidentis quod cum natura tradetur, et quidem infallibiliter, sub sola conditione innocentiae servatae. Unde ille qui potuit illo accidente speciei privare naturam humanam ita ut ad nullum alium hominem natura cum originali iustitia perveniret, potuit eo ipso inducere deordinationem in omnes homines: hoc autem fecit Adam ut caput naturae. Neque ullo pacto opus erat ad tantam ruinam efficiendam.

II. Probatur etiam *ex exclusione oppositi*. Ut ad causalitatem capitis iuridici, vi cuiuscumque pacti sive formalis, sive virtualis, recurreremus, oporteret quod ipse actus inobedientiae protoparentis nobis imputaretur quasi esset actus noster personalis. Atqui quod non est actus noster personalis non potest nobis ut talis imputari, quamquam reatum culpae in nobis inducere potest, ut inducit in casu peccati Adae.

Et revera non ipse actus Adami nobis imputatur: peccatum originale est peccatum *habituale*, non *actuale*; modum proprium habet remissionis; poenam habet distinctam a poena quam merebatur ipse actus malus Adami; nempe punitur, si solum habeatur, modo proprio et in proprio loco. Nec actus Adami nobis imputari posset. Semper enim verum erit actum Adami fuisse Adami solius, non nostri. Unde non aequum esset ut haberemur a Deo tamquam qui hunc actum patravissemus? Sed si non ipse actus Adami nobis imputatur, ipse non egit *pro* nobis, non fuit *repraesentans* filios suos, hoc est, non egit ut caput iuridicum.

Dices 1". Omnes peccaverunt « in Adamo ». Peccare autem significat aliquid activum. Ergo ipse actus Adami quodammodo actus noster fuit

Respondeo. Distinguo maiorem. Omnes peccaverunt in Adamo

48 Sic fere Beraza, *De Deo elevato*, p. 306, n. 707.

peccato univoco cum peccato Adami, *nego*, peccato analogo, *concedo*. *Contradistingo minorem* : peccare dicit aliquid activum, et illud activum consistit vel in positione actus peccati vel in contractione reatus illius actus tantum, *concedo*; dicit unice positionem actus peccati, *subdistinguo* : in peccato actuali, *concedo*, in omni peccato, et speciatim in peccato naturae, *nego*. « Certe, quando peccavit Adam, ipse solus male egit, solus quoque ipse fuit qui de actione mala respondere debuit Deo. Sed quia sua actione peccandi ream fecit communem naturam... ideo in ipso peccante omnis eius posteritas incidit in necessitatem trahendi ex origine, simul cum communi natura, illum quoque reatum qui eam ex tunc coepit afficere, et non aliter quam per personale sanctificationis donum, unicuique individuo praeter vim originis, ex Christi meritis collatum. poterat deinceps auferri. Quare posterius Adae dicuntur peccasse in Adam, non quasi in Adam actum aliquem exercentes, non quasi per fictionem iuris consiti fecisse quod Adam fecit, non quasi responsables effecti de scelere admissio antequam nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali ; sed pure et simpliciter, nec plus nec minus, quatenus in Adam incurrerunt debitum nascendi cum defectu per se naturali, habente tamen rationem deordinationis et culpae per respectum ad originalem elevationis statum, et ad voluntarium actum illius qui fons et caput et principium naturae existeret, ipsam naturam rectitudine privavit, qua gratuito eam dotaverat Deus » ¹e.

Dices 2°. Tamen necessaria fuit positiva institutio Dei ut gratia poneretur ut communicanda vel non communicanda filiis Adae, pro obedientia vel inobedientia protoparentis. Ergo Adam institutus est ut agens pro genere humano.

Respondeo. *Dist. antecedens*. Necessaria fuit positiva institutio Dei ad hoc ut gratia esset in Adamo ut accidens speciei, *concedo*; ut praeter hoc quodam modo transferrentur voluntates nostrae in Adamum, *nego* talem institutionem positivam fuisse necessariam, immo possibilem. *Pariter distingo consequens* : Adam egit pro genere humano, in quantum induxit actu suo reatum peccati in omnes homines, *concedo*; quatenus repraesentasset omnes homines, qui censerentur fecisse id quod ipse faceret, *nego*.

Probatur quarta pars: *Concupiscentia pertinet ad peccatum originale ut eius materiale*.

¹ « Billot, *De peccato originali*, § 3. Cf. *Cont. Gentes*, lib. 4, c. 52 —
² qu. 81. art. 2; ³ qu. 100, art. 1.

Intelligimus hic materiale sensu proprio, quamvis analogo, nempe pro dispositione ad privationem iustitiae originalis ac simul pro elemento speciem suam deordinationis accipiens ex privatione talis iustitiae. Positis quae in thesi praecedunt, haec pars libere controvertitur.

Praenota. — Cum peccatum originale consistat in privatione iustitiae originalis, cumque gratia sanctificans sit elementum formale huius iustitiae, patet privationem gratiae sanctificantis esse de ratione formali peccati originalis seu esse ut *formale principium* in eiusdem essentia. Et revera argumenta quibus ostendimus essentiam peccati haereditarii in privatione iustitiae originalis reponi, primario eam ostendunt esse in privatione gratiae habitualis. Restat solum ut de munere concupiscentiae dicamus quae cum non constituat formaliter peccatum originale, ingreditur tamen eiusdem essentiam ut elementum materiale.

I. Probatur ex Scriptura. S. Paulus, in epistola ad Romanos, quamvis non in ipsa concupiscentia peccatum originale formaliter ponat, eam tamen habet ut manifestativam huius peccati et aliquo modo ut partem huius peccati, cuius et nomen accipere potest. Eodem modo, ut vidimus, loquitur S. Augustinus.

II. Ex ratione theologica. Peccatum originale est *privatio iustitiae originalis*. Iustitia autem originalis continet ut elementum *formale* subiectionem voluntatis ad Deum, quae fit per gratiam sanctificantem, et ut elementum *materiale* subiectionem appetitus inferioris ad voluntatem et rationem, quae per donum integritatis obtinetur: haec enim posterior ordinatio ad perfectionem rectitudinis moralis pertinet. Igitur in privatione iustitiae originalis invenire erit pariter elementum formale in privatione *gratiae* sanctificantis, et elementum materiale in privatione integritatis, seu in *concupiscentia*. « Et igitur attendenda causa originalis peccati ex causa originalis iustitiae, quae ei opponitur. Tota autem ordinatio originalis iustitiae ex hoc est quod voluntas hominis erat Deo subiecta; quae quidem subiectio primo et principaliter erat per voluntatem, cuius est movere omnes alias partes in finem... Unde ex aversione voluntatis a Deo consecuta est inordinatio in omnibus aliis animae viribus. Sic ergo privatio originalis iustitiae per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali: omnis autem alia inordinatio virium animae se habet in peccato originali sicut quidam materiale. Inordinatio autem aliarum virium praecipue in hoc attenditur, quod inordinate convertuntur ad bonum commu-

labile, quae quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia. Et ita, peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis iustitiae >

Ceterae autem privationes, v. g. immortalitatis, non ingrediuntur constitutum peccati originalis, quia non obstant perfectioni morali, et proinde non habent nisi rationem poenae.

Dices 1°. In baptismo, tollitur originale peccatum. Atqui in baptismo non tollitur concupiscentia. Ergo concupiscentia non perlinet ad constitutum peccati originalis.

Respondeo. Distinguo maiorem : in baptismo tollitur peccatum originale, quantum ad id quod dat illi rationem peccati, seu quantum ad formale eius, *concedo*; quantum ad eius materiale, *subd.*: reatu, *concedo*, actu, *nego*. *Conlradistinguo minorem:* concupiscentia non transit actu, *concedo*; non transit reatu, *nego*. *Pariter distinguo consequens :* concupiscentia non pertinet ad formale peccati: originalis, *concedo*; non pertinet ad materiale eiusdem, *nego*.

Dices 2°. Saltem concupiscentia non est materiale peccati originalis nisi sensu improprio, nam nec praesupponitur privationi gratiae nec ab ea informatur.

Respondeo. Nego assertum cum rationibus additis. Etenim, sicut donum integritatis se habebat ad modum dispositionis ad gratiam, ita concupiscentia in illis qui privantur iustitia originali se habet ut indispositio ad gratiam et est sic in ordine causae materialis: et sicut perfectio doni integritatis habebatur ex ordinatione ipsius voluntatis per gratiam, ita inordinatio concupiscentiae reatum accipit a privatione gratiae. Ceterum non necessarium est ad proprietatem sensus ut verba *materiae* et *formae* sumantur eodem prorsus sensu ac pro principiis corporum. Ad sensum proprium sufficit vera analogia Unde recte dici potest: in peccato originali, privatio gratiae est *quasi* formale, et concupiscentia *quasi* materiale. < Cum carentia originalis iustitiae se habeat ex parte voluntatis; ex parte autem inferiorum virium a voluntate motarum sit pronitas ad inordinate appetendum, quae concupiscentia dici potest : sequitur quod peccatum originale in hoc homine vel in illo nihil est aliud quam concupiscentia cum carentia originalis iustitiae; ita tamen quod carentia originalis iustitiae est quasi formale in

qu. 82, ait. 3 I» hoc textu nomen iustitiae originalis datur radici totius ordinationis, nempe ipsi gratiae, ex qua effluebat, ex natura rei, caritas in voluntate, et, propter institutionem divinam, integritas in partibus inferioribus. Cf. Bu.ott, th. 12. Vide etiam *De Mal.*, qu. 4. art. 2.

peccato originali, concupiscentia autem est quasi materiale; sicut et in peccato actuali aversio ab incommutabili bono est quasi formale, conversio autem ad commutabile bonum est quasi materiale; ut sic intelligatur in peccato originali aversa anima et conversa, sicut in peccato actuali actus, ut ita dicam, aversus et conversus ⁶¹.

Nota. — I. Contra Durandum sic arguendum est. Ubi non est culpa non potest esse reatus poenae. Atqui secundum Durandum peccatum originale non haberet rationem culpae. Ergo nec esset reatus poenae⁶². Propterea non remaneret nisi ipsa poena, sine reatu: quod simul contra sapientiam et iustitiam Dei esset, et contra ipsas definitiones conciliorum quae peccatum originale ut peccatum proprie dictum praedicaverunt. Unde recte Hervaeus contra Durandum doctrinam quam tradidimus de reatu culpae in peccato originali defendendo, non tam opinionem quam doctrinam ipsius Ecclesiae eam vocabat.

II. Quamquam peccatum originale est tantum in omnibus hominibus per respectum ad eius principium, scilicet ad actuale Adae peccatum quod naturam corrumpit, multiplicatur tamen sicut subiecta eiusdem: unusquisque homo nascens suum habet, at unum tantum, quia solum primum peccatum Adae transmittitur⁶³.

LECTIO: Iuvabit hic recitasse textus quosdam optimi discipuli S. Thomae, nempe Hervaei a Nedcillec, qui sententiam Angelici feliciter evolvit: *Quodlibet IV*, qu. 14. — Et quia secunda causa est aliquo modo quasi instrumentum prime cause. — Adam autem est quasi prima causa omnia via generationis descendendum, et descendentes ab eo sunt quasi secunda causa et quasi instrumenta exequendi operationes suas — ideo inordinatio existens in descendentes ab eo inordinate appetendo secundum utrumque appetitum, quia ab eo processit voluntarie, in quantum voluntarie spoliavit se regulativo dictarum potendarum debito inesse eis debito obligationis qua Adam cum tota posteritate sua erat obligatus ad recte appetendum, ideo talis inordinatio habet rationem culpe in descendentes per generationem ab Adam, sicut malum imputabile imperatum habet rationem culpe. Et quia ista inordinatio formaliter consistit in carencia regulativi, quod est iusticia originalis debita inesse, ideo talis carencia habet vere rationem culpe, quae dicitur culpa originalis. Sicut etiam carencia notice debite inesse culpa est actualis, modo quo ad actum reducitur obmissio

⁶¹ *De Malo*, qu. 4, a. 2, c. fin.

⁶² Cf. argumentationem Hervaei Natalis: Martin O. P., *Controverses sur le péché originel*, p. 225.

⁶³ Cf. 1-2. qu. 82. art. 2.

actu (Apud R. Ni. Martin O. P. *La controverse sur le péché originel au début du XIVe s. Textes inédits*. Louvain, 1930, p. 230, lin. 19. Orthographiam huius editionis transcribimus).

Quaestio de peccato originali. — Et ideo, est alia posicio que communior est, et que, ut mihi videtur, est vera, videlicet quod peccatum originale formaliter loquendo est carencia iusticie originalis; sed inordinata concupiscentia habitualis sive ipsa inordinacio talis concupiscentie est in ipso peccato originali materiale, et est peccatum originale materialiter.

Ad cuius evidenciam sciendum quod, sicut ex premissis patet, ratio mali generaliter dicti in hoc consistit, quod sit carencia alicuius debiti inesse. Ultra autem hoc. malum culpe addit quod sit in potestate illius, qui tale malum perpetrat, ipsum perpetrare vel non perpetrare, sive quod malum sit voluntarium et subiectum libero arbitrio. Ex hoc ergo quod peccatum originale est quoddam malum, oportet quod sit formaliter loquendo defectus alicuius dispositionis bone debite inesse in ordine ad finem hominis in quantum est homo; alioquin non esset malum hominis in quantum est homo. Finis autem et bonum hominis, in quantum est homo, est esse et vivere secundum rationem rectam. Oportet ergo, quod peccatum originale sit privacio alicuius dispositionis, que nata erat regulare hominem et vires eius ad operandum secundum rationem rectam. Sed. quia tale peccatum per originem contrahitur, et cum hoc est voluntarium voluntate Ade, ut dictum est, oportet quod peccatum originale sit privacio alicuius dispositionis vires hominis, precipite inferiores que nate sunt rebellare rationi, regulantis, nate communicari per originem pro a parente; ita quod in potestate sive voluntate parentis fuerit eam communicare vel non communicare. Talis autem dispositio, sic nata communicari et sic existens in potestate primi parentis quod posset eam communicare proli vel non communicare, non est aliquis habitus acquisitus, quia tales non communicantur proli a parente; nec aliqua dispositio que per se consequitur naturam; nec etiam dispositio que posset evenire ex dispositione continentis vel matricis: tum, quia non est in potestate parentis talem dispositionem communicare, tum quia tales dispositiones proveniunt ex parte materie que parum nate sunt regulare vires inferiores sub ratione recta, immo frequencius nate sunt facere oppositum.

Et breviter discurrendo per singula, non invenietur aliqua dispositio talis nisi iusticia originalis, que sic erat collata primo parenti quod poterat eam cum natura transfundere, et in potestate eius erat privare se et suos posteros ea vel non privare, in quantum in potestate sua fuit facere se ea indignum per peccatum suum, vel dignum standi in iusticia sibi collata. Ipsa etiam habebat regulare voluntatem sub Deo et vires inferiores sub ratione recta. Propter quod peccatum originale formaliter loquendo est privacio iusticie originalis debite inesse omnibus descendentibus ab Adam. Et hoc expresse dicit Anselmus in libro *De conceptu virginis*. Materialiter tamen dicitur concupiscentia sive inordinata inclinacio appetitus sensitivi peccatum originale: quia, sicut debitum erat quod predicta dispositio que erat regulativa virium inferiorum inesset, ita erat debitum quod inclinacio appetitus sensitivi esset moderata et regulata ut non rebellaret rationi recte. Propter quod talis rebellio, sive talis inmoderacio inclinacionis, habet rationem culpabilis. Et ideo dicitur, quod talis concupiscenda est materiale in peccato originali, sive est peccatum «ori-

ginalc » materialiter. Sicut enim in positivis regula habet rationem formalis et regulabilem rationem materialis, in privativis privatio regule est formalis respectu defectus qui est in regulabili.

Notandum autem, quod quando dicitur quod peccatum originale formaliter est privatio iusticie originalis, sed materialiter loquendo est concupiscenda inordinata sive inordinatio appetitus sensitivi, non est hoc intelligendum, accipiendo materiale, respectu carencie iusticie originalis, eius subiectum: quia subiectum privacionis iusticie originalis est vel essentia anime vel voluntas, et non concupiscencia sive appetitus sensitivus; sed accipitur hic materia prout obiectum alicuius habitus dicitur eius obiectum circa quod eius operatio habet exerceri. Et sic dicitur inordinatio concupiscende esse materiale in peccato; originali, sive esse peccatum originale materialiter; quia est defectus proveniens in obiecto iusticie originalis, proveniens ex carencia iusticie originalis que appetitum sensitivum deberet regulare. (*Ibid.* p. 102, l. 12 a p. 105, l. 1).

LECTIO ALTRUM: Ex S. Ambrosio, Apologia prophetae David, c. II.
— 56. Sequitur: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea.* Quis tanto affectu agit poenitentiam? Humi stratus iacuit fusus in lacrymas, cibum non gustavit, lavacro se abdicavit. Quid iam reliqua dicam, quod abstinerit ornatu et comptu regio? Adiunxit confessionem iniquitatis suae, et in perpetua saecula toto canendam orbe transmisit. *Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea. Averte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates nicas dele. Ne proicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Libera me de sanguinibus, Deus. Deus salutis meae.* Antequam nascamur, maculamur contagio; et ante usum lucis, originis ipsius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur: non expressit utrum parentum, an nostra. Et in delictis generat unumquemque mater sua: nec hic declaravit utrum in delictis suis mater pariat; an iam sint et aliqua delicta nascentis. Sed vide ne utrumque intelligendum sit. Nec conceptus iniquitatis exors est, quoniam et parentes non carent lapsu. Et si nec unius dici infans sine peccato est, multo magis nec illi materni conceptus dies sine peccato sunt. Concipimur ergo in peccato parentum, et in delictis eorum nascimur. Sed et ipse partus habet contagia sua, nec unum tantummodo habet ipsa natura contagium. Bonum quidem coniugium, sancta copula; sed tamen qui habent uxores ita sint, ac si non habentes. Ipse thorus incoinquinatus: et nemo alterum fraudare debet eo, nisi forte ad tempus, ut vacent orationi. Tamen secundum Apostolum non vacat orationi quis eo tempore, quo usum corporeae illius conventionis exercet, et mulieris menstruatae coinquinatus est pannus, nec potest illis diebus purgationis suae offerre sacrificium. Et mulieris quae generaverit dies partus et plerique alii a sacrificio feriati sunt, donec legitimo ritu feta mundetur.

57. Ideo in quo voluit Dominus nulla huiusmodi originis esse contagia, dicit illi Dominus: *Priusquam te formarem in utero matris tuae, novi te; et priusquam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te.* Quis tantus, cui tam magna delata sunt? Numquid Hicremias? Sed ille non utique in gentibus propheta propositus, sed in Iudaea tunc temporis, nunc autem etiam in nationibus, quae in Iesum Christum Dominum crediderunt. Vide tamen ne illi dicatur, qui antequam nasceretur ex Vir-

gine, iam dudum erat, et erat semper, et operabatur etiam in utero Mariae constitutus; et ita sanctus erat, ut sanctificaret prophetas suos: in quo solo et conceptus virginalis et partus sine ullo fuit mortalis originis inquinamento. Dignum etenim fuit, et qui non erat habiturus corpore peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in se deploravit ipsa inquinamenta naturae, quod prius inciperet in homine macula quam vita. (ML 14, col. 873).

Ex S. Augustino, *Contra Iulianum*, lib. VI, c. 9. — 24. «Explica», inquis, «quomodo peccatum personae illi iuste possit adseribi, quae nec voluit peccare, nec potuit». Aliud est perpetratio propriorum, aliud alienorum contagio peccatorum, quantum quidem ad suae cuiusque vitae pertinet actionem. Nam si vos sententiam rectam in vestrum tortum sensum torquere nolletis, audiretis Apostolum hoc breviter explicantem, qui unum dixit fuisse in quo omnes peccaverunt. In illo uno mortui sunt omnes, ut moreretur alius unus pro omnibus. *Unus enim pro omnibus mortuus est: ergo omnes mortui sunt*, pro quibus Christus mortuus est. Nega igitur Christum etiam pro parvulis mortuum, ut eximas eos de numero mortuorum, hoc est, de contagio peccatorum. «Qui fieri potest», inquis, «ut res arbitrii conditioni seminum misceatur?» Si fieri non posset, non esset unde parvulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus. Quia si Christus et pro ipsis mortuus est, ergo et ipsi mortui sunt: *quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*. Audisne, Iuliane? haec Apostoli verba, non mea sunt. Quid a me quaeris, «quo sit factum modo» cum videas factum esse quocumque modo, si Apostolo credas aliquo modo, qui de Christo et de his pro quibus mortuus est Christus, mentiri potuit nullo modo?...

Caput 10. — 28. Enumeras quae fides vere non dubitet Christiana; in quibus ea commemoras, quae pene omnia praedicamus et nos, et de quibus nullo modo dubitandum esse censemus; usque adeo ut etiam illud quod dicis: «Sine opere liberi arbitrii nullum hominis esse posse peccatum», verum esse fateamur. Non enim et hoc esset peccatum, quod originale traheretur, sine opere liberi arbitrii, quo primus homo peccavit, per quem peccatum intravit in mundum, et in omnes homines pertransiit. Quod autem dicis, < Alienis peccatis alterum obnoxium non teneri »; interest quatenus recte possit intelligi. Neque nunc ago, quod peccavit David, et pro peccato eius tot hominum millia ceciderunt; et quod de anathemate contra interdictum quia usurpavit unus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse noverant, vindicta processit: alia disputatio est. neque nunc tenere nos debet, de hoc genere peccatorum sive poenarum. Parentum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, et rursus modo quodam reperiuntur et nostra: aliena quippe proprietate sunt actionis, nostra sunt autem contagione propaginis. Quod si falsum esset, profecto grave iugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, nullo modo iustum esset. (ML ;L col. 836-838).

Opus imperf. contra Iulianum, c. 47. Ipse est Adam, quem nostra illa definitio, quae tibi placuit, intuebatur, cum dicerem. «Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, et unde liberum est abstinere - Adam quippe omnino, quando peccavit, nihil in se habebat mali, quo nolens urgeretur ad operandum malum, et propter quod diceret,

Non tpiod volo, facio bonum ; sed quod nolo mulum, hoc ago : ac per hoc id egit peccando, quoti iustitia vetabat, et unde liberum illi fuerat abstinere. Nam ei qui dicit, *Quod nolo malum, hoc ago*, abstinere liberum nw. est. Ac per hoc, si tria ista discernas, et scias aliud esse peccatum, aliud poenam peccati, aliud utrumque, id est, ita peccatum, ut ipsum sit etiam poena peccati, intelligis quid horum trium pertineat ad illam definitionem, ubi voluntas est agendi quod iustitia vetat, et unde liberum est abstinere. Peccatum namque isto modo definitum est, non peccati poena, non utrumque. Habent autem tria ista genera etiam species suas, de quibus num longum est disputare. Horum sane trium generum si requirantur exempla, primi generis in Adam sine ullo nodo quaestionis occurrit. Multa quippe sunt quae agunt homines mala, a quibus eis liberum est abstinere: sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo, a quo erat conditu? rectus, nullo prorsus vitio depravatus adstabat. Secundi autem generis, ubi tantummodo est poena peccati, exemplum in eo malo est, quod quisque ex nulla parte agit, sed tantummodo patitur: velut cum pro suo scelere, qui peccavit, occiditur, sive alia corporis poena quacumque cruciatur. Tertium vero genus, ubi peccatum ipsum est et poena peccati, potest intelligi in eo qui dicit, *Quod nolo malum, hoc ago*,... Ad hoc pertinent etiam omnia quae per ignorantiam cum aguntur mala, non putantur mala, vel etiam putantur bona. Caecitas enim cordis, si peccatum non esset, iniuste argueretur: arguitur autem iuste, ubi dicitur, *Pharisaee caece*; et aliis plurimis divinorum eloquiorum locis: Eademque rursus caecitas si peccati poena non esset, non diceretur, *Excaecavit enim illos malitia illorum* quod si de Dei indicio non veniret, non legeremus, *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva*. Quis porro volens caecus est corde, cum velit nemo caecus esse vel corpore? Proinde originale peccatum nec ad illud pertinet quod primo loco posuimus, ubi est voluntas malum operandi, unde liberum est abstinere: alioquin non esset in parvulis, qui nondum voluntatis utuntur arbitrio: nec ad illud quod secundo commemoravimus: de peccato enim nunc agimus, non de poena, quae non est peccatum, quamvis peccati merito subsequatur: quam quidem patiuntur et parvuli, quia inest eis corpus mortuum propter peccatum; non tamen mors corporis ipsa peccatum est, vel corporales quicumque cruciatus: sol pertinet originale peccatum ad hoc genus tertium, ubi sic peccatum est, ut ipsum sit et poena peccati; quod inest quidem nascentibus, sed in eis crescentibus incipit apparere, quando est insipientibus necessaria sapientia, et mala concupiscentibus continentia; origo tamen etiam huius peccati descendit a voluntate peccantis. Fuit enim Adam, et in illo fuimus omnes, periit Adam, et in illo perierunt». ML 45,col. 1067. Ultima sententia est citatio S. Ambrosii, l. 7 in Luc. c. 15, n. 234).

""38P

Ex S. Augustino, *Contra Iulianum pelagianum*, lib. VI, c. 13. — 40... Sed tu tamquam in coelo iam inter Xngelos immortaliter habitans, verba infirmitatis et mortalitatis irrides; et ea exponens non secundum meum sensum, sed secundum dolum tuum, dixisse me affirmare <quod gratia non perfecte hominem novum faciat>. Non hoc dico, attende quod dico. Gratia perfecte hominem novum facit; quandoquidem et ad corporis immortalitatem plenamque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfecte innovat hominem, quantum attinet ad liberationem ab omnibus omnino

peccatis, non quantum attinet ad liberationem ab omnibus malis, et ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggravat animam. Unde est gemitus quem suum quoque confitetur Apostolus dicens, *Et ipsi m nobismetipsis ingemisi inites*. Sed ad illam quoque perfectionem quae speratur. eodem Baptismate, quod hic accipitur, pervenitur. Non autem omnes filii saeculi filii sunt diaboli, quamvis omnes filii diaboli filii sint saeculi. Sunt enim etiam filii Dei, qui tamen adhuc filii sunt saeculi; propter quod et coniugio copulantur: sed filios Dei carne non gignunt, quia et ipsi ut essent filii Dei, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Sanctificatio ergo per Baptismum etiam nunc confertur et corpori, non tamen nunc corruptio eius aufertur, quae ipsam quoque aggravat animam. Et ideo quamvis casta sint corpora, cum desideriis peccati membra non serviunt, propter quod ad templum Dei pertinere coeperunt est tamen quod gratia n tota ista aedificatione perficiat, quamdiu caro concupiscit adversus spiritum ut motus malos qui refrenandi sunt incitet, et spiritus adversus carnem ut sanctitas perseveret. (ML 44, col. 844).

De peccatorum meritis et remissione, lib. II, c. 4. — 4. Concupiscentia igitur tamquam lex peccati manens in membris corporis mortis huius, cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis a reatu solvitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur; parvulos non baptizato? reos innectit, et tamquam irae filios, etiamsi parvuli moriantur, ad condemnationem trahit. In grandibus autem baptizatis, in quibus iam ratione utentibus quidquid eidem concupiscentiae mens ad peccandum consentit, propriae voluntatis est; deletis peccatis omnibus, soluto etiam reatu, quo vinctos originaliter detinebat, ad agonem interim manet, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur mors in victoriam, et pace perfecta nihil quod vincatur existât. Consentientes autem sibi ad illicita reos tenet, et nisi per medicinam poenitentiae et opera misericordiae per coelestem sacerdotem pro nobis interpellantem sanentur, ad secundam mortem damnationemque perducit. Propter hoc et Dominus orare, nos docens, inter caetera monuit ut dicamus, *Dimitte nobis debitu nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo*. Manet enim malum in carne nostra, non natura in qua divinitus creatus est homo, sed vitio quo voluntate prolapsus est, ubi amissis viribus, non ea qua vulneratus est, voluntatis facilitate sanatur. De hoc malo dicit \postolus: *Scio quoniam non habitat in carne mea bonum*. Cui malo non obedire praecipit, cum dicit: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis eius*. Si ergo his desideriis concupiscentiae carnis illicita voluntatis inclinatione consensimus ad hoc sanandum dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*: adhibentes remedium ex opere misericordiae, in eo quod addimus, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Ut tamen non ei consentiamus, deprecamur adiutoriun dicentes, *Et ne nos inferas in tentationem*. Non quod ipse Deus tali tentatione aliquem lentet; *Nam Deus intentator malorum est, ipse autem neminem tcurtat*. sed ut si forte tentari coeperimus a concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, ut in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti. Deinde addimus quod perficietur in fine, cum absorbebitur mortale a vita: *Sed libera nos a malo*. Tunc enim nulla erit talis concupiscentia, cum qua

certare, et cui non consentire iubcamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficiis positum breviter peti potest: Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti a concupiscentia, adiuva ne abstrahamur a concupiscentia, aufer a nobis concupiscentiam. (ML 44, col 152).

§ 3.

Solvuntur difficultates rationis contra peccatum originale M.

Obiectio prima. — Peccatum unius non potest imputari aliis ad culpam. Ergo peccatum Adae non potuit transmitti cum ratione peccati.

Respondeo. Distinguo antecedens: peccatum quod pertinet ad personam non imputatur ad culpam nisi peccanti, *concedo*; si sit autem peccatum quod pertineat ad naturam non potest propagari, sicut natura propagatur, *nego*. Unde *nego consequens et consequentiam*.

Instantia. Omne peccatum, sive personale, sive naturae debet esse voluntarium. Sed in eo quod origine accipitur non invenitur voluntarium. Ergo dari non potest peccatum originale.

Respondeo. Omne peccatum est voluntarium univoca ratione voluntarii, *nego*; diversa ratione voluntarii pro diversa natura peccati, *concedo*. *Contradistinguo minorem*, in eo quod origine trahitur, non potest esse haec ratio voluntarii quae invenitur in peccato actuali, *concedo*; non potest esse ratio voluntarii sufficiens ad rationem peccati, ea nempe quae invenitur in peccato habituali, *subd.*: in peccato habituali personali, *concedo*, in peccato habituali quod sit peccatum naturae, *nego*. Deordinatio enim status invenitur in peccato originali, ut in peccato habituali; voluntarietas autem huius status habetur in quantum ille status inductus est contra dispositionem divinam a capite huius naturae per liberum actum voluntatis. « Sic igitur peccatum primi hominis a quo omnes alii secundum doctrinam fidei sunt derivati, et personale fuit, in quantum ipsum primum hominem proprio bono privavit, et naturale in quantum abstulit sibi et suis posteris consequenter beneficium collatum toti humanae naturae. Sic igitur huiusmodi defectus in aliis consequens ex primo parente, etiam in aliis rationem culpae habet, prout omnes homines computan-

6< Cf. *Contra Gentes*⁶, lib. 4, cap 51 et 52. — qu. 81, art. 1 et 3. — Billot, thes. 11, § 2

tur unus homo per participationem naturae communis. Sic enim invenitur voluntarium huiusmodi peccatum voluntate primi parentis, quemadmodum et actio manus rationem culpae habet ex voluntate primi moventis, quod est ratio; ut sic aestimentur in peccato naturae diversi homines quasi naturae communis partes, sicut in peccato personali diversae unius hominis partes»¹⁸.

Obiectio secunda. — Id quod pertinet ad naturam non potest esse peccatum, sed tantum forte defectus, ut defectus pedum, V. g. vel visus. Sed id quod trahitur ab origine pertinet ad naturam. Ergo peccatum non potest trahi ab origine.

Respondeo. Distinguo maiorem. Non potest esse peccatum id quod pertinet ad naturam, seu ad essentialia naturae, *concedo*; id quod privat naturam beneficio ei collato primitus ex institutione divina, quod transmittendum esset ad modum accidentis speciei, *subdistinguo*: si sumeretur haec destitutio sine relatione ad voluntarium peccatum, *concedo*; si sumatur cum relatione sua ad peccatum voluntarium a quo procedit, *nego*. Applica has distinctiones in minori et in conclusione respective.

Obiectio tertia. — Accidens non traducitur, nisi subiectum eius traducatur. Sed anima, quae est subiectum peccati originalis, non traducitur. Ergo peccatum originale non potest traduci.

Respondeo. Distinguo maiorem: accidens non traducitur nisi ipsum subiectum eius immediatum traducatur, *nego*; nisi saltem traducatur principium movens ad hoc subiectum dispositive, *concedo*. *Contradistinguo minorem*: anima, subiectum peccati originalis ipsa non traducitur effective, *concedo minorem*; non traducitur corpus disponens ad animam infundendam a Deo creatore. *nego*. Deinde *distinguo* etiam illud assertum inclusum in minore: subiectum peccati originalis est anima rationalis, ratione sui, qualis anima est, *nego*; ratione naturae communis cuius est forma in hoc individuo, *concedo*. Unde sufficit ut intelligamus naturam humanam vere propagari et traduci — effective quidem quoad corpus, dispositive quoad animam — ut concipere possimus propagationem infectionis naturae⁵⁰.

Obiectio quarta. — Si peccatum traducitur, anima accipit maculam peccati originalis ex eo quod infunditur corpori: ergo

^{ss} *Contra Gentes*. lib. 4. c. 52. — *ta*^{at}, qu. 81, art. E

^w Cf. supra, pag. 143.

causa huius infusionis est causa peccati. Atqui hoc est impossibile, quia causa infusionis animae est Deus, qui non potest causare peccatum. Ergo peccatum originale non traducitur.

Respondeo. Concedo primum antecedens, et distingo consequens: causa efficiens huius infusionis est causa peccati, *nego*; causa *dispositive*, seu materialis, huius infusionis etiam dispositive causai peccatum istud, *concedo*. In subsumptione, *contradistignitur*: Deus est causa efficiens infusionis, *concedo*; est causa dispositiva, *nego*, nam talis causa est corpus. Unde causa efficiens peccati ille est a quo venit haec dispositio in semine et in corpore, hoc est, Adam parens totius generis humani. « Omnes homines qui nascuntur ex Adam possunt considerari ut unus homo, in quantum conveniunt in natura, quam a primo parente accipiunt; secundum quod in civilibus omnes homines, qui sunt unius communis reputantur quasi unum corpus et tota communitas quasi unus homo... Sic igitur multi homines, ex Adam derivati, sunt tamquam multa membra unius corporis. Actus autem unius membri corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus; sed voluntate animae, quae primo movet membra. Unde homicidium quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, si consideraretur manus secundum se, ut divisa a corpore. Sed imputatur ei in quantum est aliquid hominis, quod movetur a primo principio hominis. Sic igitur inordinatio quae est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis, qui movet motione generationis omnes qui ex eius origine derivantur, sicut voluntas animae movet omnia membra corporis ad actum » 57.

Instantia. Nemo sapiens ponit rem pretiosam ubi deturpetur. Ergo Deus sapientissimus non potest infundere animam tali corpori, quod eam inquinaret.

Respondeo. « Dicendum quod bonum commune praefertur bono singulari. Unde Deus, secundum suam sapientiam, non praetermittit universalem ordinem rerum, qui est ut tali corpori talis anima infundatur, ut vitetur singularis infectio huius animae; praesertim cum natura animae hoc habeat, ut esse non incipiat nisi in corpore ... Melius est autem ei sic esse secundum naturam, quam nullo molo esse; praesertim cum possit per gratiam damnationem evadere » 38.

iSI

57 *ia.2ac qu si*, art. i. Et cf. *qu. 83, art. 1 ad 4.*

58 art. 1, ad 5.

Obiectio quinta. Contingit ut aliquis homo nascatur e parentibus inundatis a peccato originali. Sed nemo transmittit id quod non habet. Ergo peccatum originale non transit ad omnes.

Respondeo. Contingit ut quis nascatur e parentibus mundatis a peccato originali quoad culpam, ita ut persona eorum sit innocens, *concedo*; a parentibus totaliter sanatis in natura eorum a deordinatione introducta a peccato originali/ *nego*. *Contradistingo minorem.* « Sic igitur in homine generante, in quantum est persona quaedam, non est originale peccatum, et contingit etiam in actu generationis nullum esse actuale peccatum...; sed in quantum homo generans est naturale generationis principium, infectio originalis peccati, quod naturam respicit, in eo manet, et in actu generationis ipsius » 59.

Obiectio sexta. — Peccatum non tollit bonum naturae. Sed peccati originalis transmissio supponit ipsam naturam esse vitiatam. Ergo talis transmissio non datur.

Respondeo. *Distingua maiorem* : peccatum non tollit bonum quod pertinet ad constitutiva naturae, *concede*; non potest tollere bonum superadditum ad modum accidentis speciei, *nego*. *Contradistingo minorem.* Peccatum originale supponit naturam vitiatam quoad constitutiva naturae, seu quoad speciem naturae, *nego*; quoad accidens speciei superadditum in prima institutione, *concedo*. Inde negatur consequens et consequentia.

§ 4-

Corollaria quaedam.

Ad modum corollariorum, responsa ad nonnullas quaestiones huic materiae connexas subiiciamus.

I. *An, si sola Eva peccasset, contraheretur peccatum originale/c?* Theologi communiter respondent *negative* M. Etenim, S. Paulus non loquitur nisi de influxu Adae. qui solus dicitur « forma futuri ». Ipsa enim mulier erat ex Adamo: et quamquam pars mulieris in generatione non est tantum passiva, ut putabant antiqui : tamen dici potest « partes maris potiores esse in opere

■* *Contra Gentes*, lib. c. 53, n. ii.

no /0-2"«, qu. Si, art. 5.

*, S Thoma^ *ibid*, in corpore.

generationis, utpote magis positivas »² .ct primo motivas. Undt filii Adae et Evae, in hac hypothese, nihil habuissent de peccato originali, nec peccatum, nec mortalitatem, quae iustitia originali auferebatur ³.

II. *Idam causavisset peccatum originale peccando alio peccato*: Respondendum est *affirmative*. Nam primum peccatum capitis naturae, quodeumque esset, necessario inficiebat naturam. Et aliud peccatum, quod contra legem naturalem fuisset, gravius fuisset: «Gravius est enim praeceptum praeterire naturalis legis, quo prohibetur illud quod in se est malum, quam praeterire praeceptum disciplinae, quo prohibetur quod non est malum, nisi quia prohibitum » ¹.

III. *An, Adam non peccante, sed peccante aliquo ex filiis Adae, tota progenies huius filii haberet peccatum originale?* Quamquam non pauci negant^{Cft}, *affirmandum* est iuxta superius posita. Nam: «Genitus accipit naturam a generante qualem generans habet... In quocumque autem homine fuisset inventa humana natura integra, per peccatum ipsius poterat corrumpi in eo, et in his qui ab eo descenderent » ee. I

IV. *An in statu praesenti, praeter peccatum Adae, peccato parentum traducuntur in filios?* Respondendum est *negative*. Verum quidem est S. Augustinum censuisse non improbabiler dici peccata parentum obligare filios, « nisi gratuita gratia et misericordia divina subveniat », quae forte misericordia obligationem istam non extenderet nisi usque ad tertiam generationem ^{6T}. « Sed, ait S. Thomas, si aliquis diligenter attendat, impossibile est quod aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis, praeter primum, per originem traducantur. Cuius ratio est quia

⁰² Janssens, t. 8, p. 597. — S. Augustinus, *Opus intperf.*, l. II, c. 56: «initium generationis a viro est» ML 45, 116. — Utrum autem motio illa suppleri possit (ut suppletum apud quaedam bruta superiora in casu parthenogenesis) non est theologi dicere. Certe non fuit casus Evae.

¹ S. Thomas, ad 2^{am}. in quo corrigit quae dixerat in 2 d. 26, qu. 1, art. 2 ad 4.

² 2 dist. 33, qu. 2, expos, text., ad 2. Suarez[^] *De zitiis et peccatis*, disp. 8, s. 3, n. 7, non contradicit, sed probat tantum causam peccati originalis fuisse de tacto inobedientiam \dac: quod non videtur animadvertisse Bekk^λ, p. 329, η. 702.

³ V. g. Suarez, *ibid*, η y.

2 dist. 33, qu. 1, art. 1. Cf. *De malo*, qu. 5, art. 4, ad 8. Haec est quoque sententia Scoti, 2 d. 31

ⁿ *Enchiridion*, cap. 46-47. MI. 40. col. 254 255

homo general sibi idem in specie, non autem secundum individuum ... Sed alia peccata actualia vel primi parentis vel aliorum non corrumpunt naturam quantum ad id quod naturae est, sed solum quantum ad id quod personae est, id est, secundum pronitatem ad actum. Unde alia peccata non traducuntur >’*.

V. *Quodnam est medium transmissionis peccati originalis?* Peccatum originale transmitti *per generationem*, indubium est tum ex verbis Pauli, in epistola ad Romanos, tum ex continua declaratione conciliorum, quae de traduce generationis, vel de propagatione ex semine Adae, explicite loquuntur⁶⁹. Unde si quis formaretur miraculose non contraheret peccatum originale. Lutherus, Calvinus et Iansenius dixerunt ideo generatione transmitti peccatum originale quia actus generationis cum libidine completur. Sed hoc patet esse falsum, tum quia peccatum originale transmittitur, etiamsi in actu generationis, saltem ex speciali gratia, nulla libido inveniatur⁷⁰, tum quia peccatum originale aequale est in omnibus, quantumvis diversa sit libido cum qua homines possunt concipi. Cum tamen libido maxime soleat in actu generationis adesse, vel saltem allicere, per ipsam manifestatur deordinatio introducta in naturam per peccatum originale; cumque haec deordinatio traducatur cum natura, libido parentum dici potest causare peccatum originale in filios, si libido sumatur pro ipsa concupiscentia *habituali*, seu pro ipsa natura infecta cuius revera transmissio, ut ex Adamo proveniens, causât peccati originalis propagationem. « Libido quae transmittit peccatum originale in prolem, non est libido actualis: quia dato quod virtute divina concederetur alicui quod nullam inordinatam libidinem in actu generationis sentiret, adhuc transmitteret in prolem originale peccatum. Sed libido illa est intelligenda habitualiter, secundum quod appetitus sensitivus non continetur sub ratione, soluto vinculo originalis iustitiae »⁷¹⁷²Atque ita intelligenda sunt verba Augustini dicentis ex concupiscentia parentum trahi peccatum originale: « Et eo malo (libidine) bene utuntur intentione generandi, quamvis trahant inde qui generantur, originale peccatum » T. Memento tamen in explicatione modi quo peccatum originale generatione tran-

es /«.⁹⁴^ qu g., art. 2.

w Cf. v. g. Trid. sess. 6, c. 3. Denz. 708.

⁷⁰ *De malo*, q. 4, art. 6, ad iò.

⁷¹ /"-90 qu. 82, art. 4. ad 3

⁷² *Opus imperf. contra fui.*, lib. 2, c. 45. ML 45. col. 1161 Cf. *De nuptiis et concupiscentia*, lib. I, c. 24. η. 27. ML 44, col. 429.

smittitur, Augustinum usque ad finem vitae suae obscuritates invenisse, praesertim si de modo quo ipsa anima inquinaretur quaestio sit: «Profecto, aut utrumque (anima et caro) vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tamquam in vitiato vase corrumpitur ubi occulta iustitia divinae legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio » 73.

Articulus tertius.

Utrum homo per peccatum originale sit vulneratus in naturalibus.

qu. 83-85)

Cfr. Suarez, *De gratia*, proleg., IV, cap. 6-9. — S. Bellarminus, *De gratia primi hominis*, c. 5; *De amissione gratiae*, l. 6, c. 6. — Billot, *De gratia*, proleg. § 3. Etc.

§1.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. — Supra iam posuimus contra *Protestantes*, *Daianos* et *lansenistas* possibilem esse statum naturae purae, in quo nempe constitueretur natura humana innocens sine adoptione divina et sine immunitate a concupiscentia, a morte, a doloribus et aerumnis: immo contra *Iuclustinenses* egimus, qui minutam quamdam exigentiam horum donorum fingunt, ac statuimus statum *naturae purae* fuisse 'simpliciter possibilem'. Cum vero per peccatum Adae homo, quod factum attinet, perdiderit dona praedicta, quaestio oritur utrum redactus sit simpliciter ad statum naturae purae. At illico et sine difficultate perspicitur differentias dari inter statum humanitatis lapsae per peccatum Adae et statum naturae purae. Natura enim pura est innocens: natura lapsa infecta est peccato originali. Natura pura destinatur ad finem naturalem; natura lapsa remanet 'cum destinatione ad finem supernaturalem. Oportet igitur ut consideremus profundius ef-

73 Co»/. *Illi*. lib. 5, c. 4, n. 17. ML 44, col. 794.

1 Ci. p. 30s.

fectus peccati originalis et ut determinemus cos non solum relate ad statum iustitiae originalis, sed etiam relate ad statum naturae purae. Porro communiter accipitur illud effatum quod homo per peccatum originale sit « spoliatus gratuitis, vulneratus in naturalibus ». Proinde, cum de spoliatione gratuitorum iam constet restat ut sensum commatis « vulneratus in naturalibus » indagemus.

II. Opiniones. — Ut *Protestantes* eosque omnes omittamus, qui ponunt ipsam naturam fuisse per peccatum originale ita corruptam ut liberum arbitrium amiserit, nec non nisi ad peccandum iam valeat, tres opiniones videntur distingui posse quae in praesenti quaestione a catholicis propugnantur.

i° Quidam sentiunt ipsas vires naturae fuisse per peccatum originale diminutas *intrinsece*; nempe esse in seipsis, independenter ab auxiliis vel ab impugnationibus externis, factas debiliores ad bonum operandum, procliviores ad malum. Sic, inter veteres scholasticos Gregorius Ariminensis, qui etiam qualitatem morbidam ex peccato originali in anima resultare docebat; sic alii ut Lemos, Gazzaniga, Esparza, et nostris temporibus Schmidl.

2° Alii ex opposito tenent ipsam naturam per peccatum originale nullo modo deteriore factam esse, *nec intrinsece, nec ei 'rbisce*, hoc est nec in seipsa, nec relate ad auxilia quibus indigeat. nec relate ad impugnationes quibus subiici possit. Secundum illos, homo lapsus, ex parte solius peccati originalis, nec est averjus a Deo fine naturali, nec privari potest auxiliis ei necessariis ad legem naturalem implendam. In hac sententia, « effatum illud, spoliatus gratuitis et vulneratus in naturalibus, non duas sed unam hinc taxat stragem significat, sub diverso tamen respectu inspectam; spoliatur homo donis gratuitis et relinquitur obnoxius suis defectibus naturalibus, qui, ut diximus, nunc iure merito vulnera vocantur ». Addunt « inter naturalia hominis recenseri facultatem agendi secundum naturam rationalem, observandi legem naturalem quantum satis sit ad non peccandum mortaliter, et assequendi summum illud bonum ad quod natura humana ex suis

- Ex glossa auctoris ignoti.

3 (*Jiiacstion. select ex theol. doffin.*, Paderborn. 1891. — Cf. Suarez, *De ffratia*. Prolegom. q, c, 8.

• Ri kazv n. 871.

principiis intrinsicis ordinata est » B. Unde si natura non fuisset reparata, Deus ei dedisset naturalia auxilia ad haec omnia necessaria. — Quidquid quandoque dicatur, non ita multi sunt auctores qui simul haec omnia teneant.

3° Tandem tertia opinio solvit quaestionem distinguendo: per peccatum originale, natura non facta est deterior intrinsece seu in suis constitutivis sed *extrinsece* seu ex amisso iure ad auxilia Dei naturae defectus sanantia. Deordinatio enim, aiunt, quae resultat in natura lapsa ex ruina donorum iustitiae originalis potuisset quodammodo inveniri in natura pura ac propterea naturalia non sunt intrinsece facta deteriora; sed auxilia ordinis naturalis quae fuissent necessaria ad hanc deordinationem sanandam data fuissent in statu naturae purae, iuxta ordinem providentiae divinae, ita ut homo potuisset servare totam legem finemque suum naturalem attingere; in natura autem lapsa haec eadem auxilia ordinis naturalis iam non debentur, tum quia Deus non tenetur movere hominem ad finem naturalem, postquam ipse destinaverit illum ad finem supernaturalem; tum quia homo invenitur nunc in statu peccati habitualis, ac proinde aversus a Deo, nec ius habere ullum potest ut a Deo convertatur. Addatur impugnatio maior ex parte diaboli, et quaedam servitus sub ipso. Unde si consideretur homo in statu naturae lapsae, quamquam vires eius intrinsecae non sunt mutatae, non amplius ius habet ad ea auxilia sine quibus nec totam legem servare nec propterea suum finem attingere potest. Sic revera, vulneratio in naturalibus non solam privationem donorum gratuitorum importat, sed etiam impotentiam quamdam quae in statu naturae purae non adfuisset. Ita loquuntur cum accidentalibus divergentiis Billuart 0, \Virceihjr genses T. Billot 8.

Cum agatur de domestica controversia, documenta ecclesiastica. quae contra haereticos sive Pelagianos, sive Protestantes, scripta sunt, non sufficiunt ad rem finiendam. Licet tamen opinantibus ad haec documenta recurrere, quibus vel ruina a peccato introducta asseritur, vel limites huic ruinae assignantur, atque quomodo sibi faveant ostendere °.

5 Ibid. n. 000.

c *De gratia*, dL. 2, pracamb. a 3.
7 T. 7, nn. 173-175.

11M
I ^

'*De gratia*, prolegom. 3 et 4. Cfr. Garrigou Lagrange O. P., *L'ainour de Dieu et la Croix de Jesus*, t. I. p. 308.] 11

° Haec documenta supra adducta sunt, praesertim pag. 231, 315.

§ 2.

Solvitur quaestio

THESIS XVI. — Per peccatum originale natura humana, SI CONSIDERETUR PER RESPECTUM AD STATUM IUSTITIAE ORIGINALIS, MULTIPLICITER VULNERATA EST; SI AUTEM CONSIDERETUR PER RESPECTUM AD STATUM NATURAE PURAE, FACTA EST DEBILIOR, NON QUIDEM IN SUIS CONSTITUTIVIS, SED IN SUIS VIRIBUS, AMISSE IURE AD AUXILIA DEFECTUS NATURAE SANANTIA

Prima pars recolit ruinam inductam a peccato originali quae contra Pelagianos *de fide definita est*. Ceterae partes controversantur inter catholicos.

Probatur prima pars: *natura est vulnerata*. — Sufficit nunc haec S. Thomae relegere: «Per iustitiam originalem, perfecte ratio continebat inferiores animae vires et ipsa ratio a Deo perficiebatur ei subiecta. Haec autem originalis iustitia subtracta est per peccatum primi parentis ... Et ideo omnes vires animae remanent quodammodo destitutae proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem. Et ipsa destitutio vulneratio naturae dicitur. Sunt autem quatuor potentiae animae quae possunt esse subiecta virtutum..., scilicet ratio, in qua est prudentia; voluntas in qua est iustitia; irascibilis, in qua est fortitudo; concupiscibilis in qua est temperantia. In quantum ergo ratio destituitur suo ordine ad v.crum est *zndnus ignorantiae*. In quantum vero voluntas destituitur ordine ad bonum est *vulnus malitiae*. In quantum vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est *vulnus infirmitatis*. In quantum vero concupiscentia destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, est *vulnus concupiscentiae* »¹⁰. Cum autem S. Augustinus soleat enumerare tantum *ignorantiam* et *difficultatem* “, Angelicus notat quod «difficultas quae ponitur in libro Augustini includit ista tria quae pertinent ad appetitivas potentias; scilicet, malitiam, infirmitatem et concupiscentiam. Ex

¹⁰ /o.por. qu. 85i art. 3. Cfr. Per qu. 6, a. 2, :»d ý;?"-! 1', qu. 2, a. 5, ad 1; *In Ep. ad Rom.*, c. Q, lect. 3; — Clune, *Human nature after the fall according to S 7 hornas el<]*, Romae, 1039.

m V. g. *De natura et gratia*, c. 67.

his enim tribus contingit quod aliquis non facile tendit in bonum » 12.

Probatur secunda pars: *per peccatum originale natura non facta est debilior intrinsece*. T. Vulnere enim praedicta non supponunt intrinsecam peiorationem naturae: nam resultant ex privatione iustitiae originalis; sed ablatio gratuiti non impedit quominus naturalia seu constitutiva naturae sint integra intrinsece. Audi haec notissima verba S. Bellarmini: «Non magis differt status hominis post lapsum Adae a statu eiusdem in puris naturalibus, quam differat *spoliatus a nudo*, neque deterior est humana natura, si culpam originalem detrahas, neque magis ignorantia et infirmitate laborat, quam esset et laboraret in puris naturalibus condita. Proinde corruptio naturae, non ex alicuius doni naturalis carentia neque ex alicuius malae qualitatis accessu, sed ex sola doni supernaturalis ob Adae peccatum amissione profluxit » 13* . /

IT. S. Thomas constanter supponit per peccatum non auferri dona naturalia, signumque supernaturalitatis alicuius doni eo ipso haberi quod illud donum per peccatum ablatum sit. Sic, de immunitate a concupiscentia dicit: «Manifestum est quod illa subiectio corporis ad animam et inferiorum virium ad rationem non erat naturalis; alioquin post peccatum mansisset, cum etiam in daemonibus data naturalia post peccatum manserint»¹¹. Unde « ex peccato originali sequitur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directe, sed indirecte, scilicet per remotionem prohibentis, id est, originalis iustitiae, quae prohibebat inordinatos motus » 15. Porro iustitia originalis non pertinebat ad bona naturae debita.

Probatur tertia pars: *per peccatum originale natura facta est debilior ex privatione auxiliorum defectus naturae sanantium*. — Etenim: I. Natura, ut nunc est, ita debilis est ad bonum faciendum ut non possit sine gratia divina servare deum omnia mandata, etiam solius legis naturalis, ne quidem quoad substantiam operum tantum. Quod defenditur communiter a theologis in tra-

»2 Ibid. *loc. cit.* ad 5um

13 *De gratia primi hominis*, cap

1« *Ia*, qu. 95, art. 1.

is /«-2"*, qu. 82, art. 1. ad 3.

*

ctatu *De e/ratia* el videtur saltern sine temeritate negari non posse.* Et in particulari non pauci theologi cum S. Thoma tenent hominem in statu praesenti non posse sine gratia diligere Deum super omnia ¶18Quo posito, ita arguo. Si per peccatum originale natura non facta esset debilior, dicendum esset aut quod natura pura fuisset in eadem impotentia morali servandi diu omnia mandata. aut quod naturae lapsae debeatur auxilium quo possit omnia mandata diu servare. Atqui neutrum dici potest. Ergo natura per peccatum originale facta est debilior. At non intrinsece, ex parte praecedenti. Ergo extrinsece. Disiunctio *antecedentis* est perfecta: nam si dicis naturam lapsam quoad vires et intrinsecas et extrinsecas cum natura pura identificari, debes fateri aut quod impotentia moralis de qua agitur in utraque pariter invenitur, aut quod in neutra sine necessario remedio esse potest. Sed ¶ prorsus impossibile est quod natura pura versetur in tanta impotentia morali ut non possit totam legem servare. Etenim contra sapientiam et bonitatem divinam esset naturam condere cum anima rationali et immortalis, iis principiis instructam ut, citra ullam culpam personae vel naturae, versaretur in morali impotentia attingendi suum finem, eamque in hac impotentia relinquere. Unde Suarez, hac difficultate pressus, postquam posuerit quod homo lapsus non habet nunc maiorem defectum virium liberi arbitrii, quam haberet in pura natura, sic concludit: « Propter obiectiones vero in principio factas verisimiliter censeo pertinuisse ad indigentiam illius status, si Deus in illo hominem constitueret, ut sua liberali providentia illi conferret aliqua auxilia in substantia quidem naturalia, in modo autem ultra communem causarum naturalium cursum collata, quibus posset homo si vellet, totam legem naturalem diu servare, omniaque peccata illi contraria vitare... Item est (eadem assertio) valde consentanea divinae sapientiae et providentiae. Quia ad auctorem naturae pertinet, ita suis creaturis providere, ut finem suum assequi possint, et licet illud adiutorium in rigore .esset ultra concursum naturae debitum, non esset ultra providentiam consentaneam, tum magnificentiae et providentiae Dei. tum excellentiae humanae naturae pure ac praecise spectatae » ,8. Quae sane optime dicta esse indicabis, dummodo notes talem esse vim argumenti quae non solum convenientiam aliquam divini au-

ie Probatio huius» ad tractatum *De gratia* remittitur.

17 /'1-2"', (l. too. a. 3.

18 *De gratia*, lib. 1, c. 28, nn. 9-10. Cfr. cum Prol. 4, c. Q.

25 - (Boyku S. I. — flr creante et elevante.

xiii, sed eiusdem necessitatem demonstret. Ergo admitti nequi» hominem in statu naturae purae fuisse in impotentia morali servandi diu omnia mandata. Si nunc igitur in natura lapsa versatur in tali impotentia, per peccatum originale factus est debilior. – 2° Quod si dicatur homini in statu naturae lapsae non debitam quidem esse gratiam qua possit totam legem servare, sed, si gratia ei non concedatur, debita esse auxilia naturalia quibus valeat etiam diu omnia mandata servare, sicut eadem auxilia ei deberentur in statu naturae purae, sic arguo: qui potest sine auxilio *indebito* servare diu omnia mandata, illud idem potest sine gratia. Sed in hypothesis de qua agitur auxilium quo homo hoc posset, debitum esset. Ergo non amplius iam gratia esset necessaria ad servanda diu omnia mandata.

Nec dicas talia auxilia naturalia nomine *gratiae* posse nunc decorari, in quantum in statu praesenti ordinem habent ad gratiam supernaturalem (bene enim utenti his auxiliis gratia supernaturalis daretur): nam, *a*) verum maneret quod in seipsis quoad totam suam realitatem intrinsecam haec auxilia essent quid debitum; ergo non essent gratia; *b*) haec auxilia non magis ordinarantur in statu praesenti ad gratiam supernaturalem quam in statu naturae purae; ergo non magis essent gratia. *Probo antecedens*: tota ordinatio quae sine errore reponi nunc potest in his auxiliis naturalibus relate ad gratiam supernaturalem in hoc est quod non constituunt impedimentum gratiae; sed neque in statu naturae purae constituerent impedimentum gratiae; ergo non magis sunt gratia nunc quam in natura pura essent. In statu naturae purae numquam daretur gratia proprie dicta, et hoc ex ipsa hypothesis; in statu naturae lapsae, ibi incipit dari gratia ubi incipit dari aliquid indebitum. .'''xP

II. Et revera, ex peccato originali duo saltem resultant, quae naturam extrinsece deterioris conditionis esse ostendunt: aversio a Deo, servitus sub potestate daemonis. *¶ dversio a Deo*. Natur?, enim lapsa est cum peccato originali, id est, cum vero et gravi peccato. Sed homo qui versatur in statu peccati gravis et ipse a Deo est aversus et Deum sibi habet aversum. Nec dicas tolli quidem per peccatum originale ordinationem hominis ad finem supernaturalem, sed relinqui ordinationem ad finem naturalem, vel saltem non poni inordinationem ad finem naturalem. Nam peccatum originale non est in sola carentia ordinationis ad finem supernaturalem. sed est privatio habens rationem culpae et ex qua homo meretur realiter nomen peccatoris, et quae veram aversionem a

Beo inducit. Sed ubi haberetur conversio ad Deum in ordine naturali. ibi posset quidem esse carentia ordinationis ad finem superiorem, sed non esset aversio a Deo. Unde S. Bellarminus ait quod parvuli mortui sine baptismo « mentem quoque habebunt, non quidem actuali peccato inquinatam, sed *habitualiter a Deo aversam* »¹⁹. Secundum S. Thomam est in eis aliquid « contrarium prohibens » gratiam. Et revera, teste Angelico, peccatum originale « non est privatio pura, sed est quidam habitus corruptus »²⁰. Tota traditio eo sensu intellexit verba Scripturae, quibus dicimur « natura filii irae ». Cum autem Deus non teneatur ad se convertere eos qui per peccatum verum ab ipso sunt aversi, vides quomodo auxilia illa quae in statu naturae purae deberentur iam non amplius debeantur. — 2° *Servitus sub potestate diaboli* inducta per peccatum originale frequenter in traditione docetur. S. Paulus dicit nobis esse pugnandum « adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae »²¹; et in hoc sensu explicantur exorcismi et exsufflationes quae fiunt in baptismo²²; et Patres magno consensu loquuntur de captivitate diaboli in qua homines iusto iudicio tenentur, donec a victoria Christi fortem alligantis liberentur. Abaelardus, qui negabat tale imperium daemonis, fatebatur tamen: « Sciendum est quod omnes doctores nostri post Apostolos in hoc conveniunt, quod diabolus dominium et potestatem habebat super hominem, et iure eum possidebat, ideo scilicet quod homo ex libertate arbitrii quam habebat sponte diabolo consensit »²³. Quod dominium ita ab Augustino explicatur: « Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli potestatem non ita debet intelligi. tamquam hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit; sed quod tantum permiserit, iuste tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati auctor illico invasit »²⁴. Hac autem traditional! doctrina saltem obtinetur ut homo sit sub maiori dominatione daemonis, sub maiori tyrannide temptationum quam fuisset in statu naturae purae.

III. Tandem, in alia sententia, homo lapsus, etiam sine redemptione Christi non potuisset non habere quidquid requiritur ad totum bonum naturale operandum et ad finem naturalis beati-

¹⁹ IV *amtsiotn. gratiae*, lib. 6, c. 3.

²⁰ q 82, a. i, ad 1.

²¹ Eph. Vi, 12.

²² *Indicuhis fidei*, c. 12. Denz. 140.

²³ Aptid S. Bernardum, qui eum redarguit, *efist* 100.

/e rivilate Dei, lib. 13. c. 12.

tudinis obtinendum. Hoc autem contradicit traditionali conceptui redemptionis, operis nempe misericordiae divinae, quo a morte perpetua liberamur. Neque iure canerent Christiani : « Nihil enim nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset »²⁵.

Nota. Auxilia naturalia, quae diximus fuisse debita in statu naturae purae, sunt saltem motiones quaedam, praeter ordinariam motionem Dei in omni motu creato. Dicit quoque potest quod Deus, loco illorum auxiliorum, forte dedisset in hoc statu habitum quemdam permanentem, qui non sustulisset concupiscentiam, ac proinde non fuisset donum integritatis, sed fortiorem fecisset voluntatem contra concupiscentiam²⁶. Immo, hoc fuisset connaturalius ; at non videtur quod hoc fuerit necessarium: nos autem consideravimus statum infimum inter status possibiles.

Dices. Damnata est *propositio* §5 *Baii*, quae sic se habet: « Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur »²⁷. Sed si nunc homo esset in statu deteriori quam in statu naturae purae, non potuisset ab initio, nempe ante peccatum talis creari qualis est hodie. Ergo non est in statu deteriori.

Respondeo. ¶ Cum propositiones *Baii* damnentur in sensu auctoris, cumque sensus *Baii* sit hominem non potuisse creari qualis nunc nascitur, quia nunc nascitur cum concupiscentia quae est formaliter peccatum, sufficit ad vitandam damnationem Ecclesiae ut non contradicatur huic propositioni : Homo potuit ab initio creari cum concupiscentia. Quam propositionem non tantum non negamus, sed tuemur²⁸.

2° *Distinguo maiorem*: damnata est haec propositio sine restrictione, *nego*; cum restrictionibus per se evidentibus, *concedo*. *Contradistinguo minorem*. *Et explico* : certum est enim hominem non potuisse ab initio creari in statu peccati originalis ; ac proinde exigere quod homo ab initio sit sine peccato et sine his quae supponuntur a statu peccati, hoc non est dignum damnatione, sed laude, et est necessarium. Sed falsum est, damnabile et damnatum

25 Ad benedictionem Cerei, sabbato sancto.

26 (ir. J. \ . Bainvel, *Nature et surnaturel*, ed. 5., pag. xxvi-xxvii
27 Denz. 1055. S -

28 Cfr Diet, théol., art. *Baius*, (Le Bachelet) col. 71-72. Cfr. explicatio data huius propositionis a Facultate Lovanicensi apud H. Lennerz, *Textus et Documenta. Series theol. 24, Opuscula duo de doctrina baicma*, p. 49.

quod concupiscentia sit formaliter peccatum, etiam sine respectu ad voluntatem Adae peccantis, et quod propterea non potuerit homo initio creari nisi cum immunitate a concupiscentia. Atqui hoc est quod Baius asserebat²⁹. Unde dummodo quis non ponat concupiscentiam ex se solam esse formaliter peccatum, non tangitur, saltem certo, damnatione huius propositionis. Si quis vero tenet, ut tenemus, naturam non fuisse per peccatum originale factam debiliorem intrinsece, sed tantum extrinsece, ille sine dubio id totum admittit quod tali damnatione admittendum esse iubetur.

LECTIO PATRUM: Ex S. Augustino, *De civitate Dei*, lib, XXII, c. 22. — i. Nam quod ad primam originem pertinet, omnem mortalium progeniem fuisse damnatam, haec ipsa vita, si vita dicenda est, tot et tantis malis plena testatur. Quid enim aliud indicat horrenda quaedam profunditas ignorantiae, ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit? Quid amor ipse tot rerum vanarum atque noxiarum, et ex hoc mordaces curae, perturbationes, moerores, formidines, insana gaudia, discordiae, lites, bella, insidiae, iracundiae, inimicitiae, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia; ambitio, invidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, saevitia, nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, incesta, et contra naturam utriusque sexus tot stupra atque immunditiae, quas turpe est etiam dicere, sacrilegia, haecreses, blasphemiae, penuria, oppressiones innocentium, calumniae, circumventiones, praevaricationes, falsa testimonia, iniqua indicia, violentiae, latrocinia, et quidquid talium malorum in mentem hominum sunt malorum, ab illa tamen erroris et perversi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur. Nam quis ignorat cum quanta ignorantia veritatis, quae iam in infantibus manifesta est; et cum ipsa abundantia vanae cupiditatis quae in pueris incipit apparere, homo veniat in hanc vitam, ita ut si dimittatur vivere ut velit, et facere quidquid velit, in haec facinora et flagitia quae commemoravi et quae commemorare non potui, vel cuncta vel multa perveniat?

2. Sed divina gubernatione non omni modo deserente damnatos, et Deo non continente in ira sua miserationes suas, in ipsis sensibus generis humani prohibitio et eruditio contra istas, cum quibus nascimur, tenebras vigilant, et contra hos impetus opponuntur, plenae tamen etiam ipsae laborum et dolorum. Quid enim sibi volunt multimodae formidines, quae cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? quid paedagogi, quid magistri, quid ferulae, quid lora, quid virgae, quid disciplina illa qua Scriptura sancta dicit dilecti filii latera esse tundenda, ne crescat indomitus, (loraque iam durus aut vix possit, aut fortasse nec possit? Quid agitur his poenis omnibus, nisi ut debelletur imperitia, et prava cupiditas infrenetur, cum quibus malis in hoc sacculum venimus? Quid est enim,

²⁹ *De l'eccato urif/inis*, c. 5. — Vide Bainvel, *attire et surnaturel*.
 .“ cd.. pae xxvi-xxvii.

quod cum labore meminimus, sine labore obliviscimur; cum labore discimus, sine labore nescimus; cum labore strenui, sine labore inertes sumus? Nonne hinc apparet in quid vehit pondere suo proclivis et prona sit vitiosa natura, et quanta ope, ut hinc liberetur, indigeat? Desidia, segnitia, pigritia, negligentia, vitia sunt utique quibus labor fugitur, cum labor ipse, etiam qui est utilis, poena sit.

3. Sed praeter pueriles poenas, sine quibus disci non potest quod maiores volunt, qui vix aliquid utiliter volunt, quot et quantis poenis genus agitetur humanum, quae non ad malitiam nequitiamque iniquorum, sed ad conditionem pertinent miscramque communem, quis ullo sermone digerit, quis ulla cogitatione comprehendit? Quantus est metus, quanta calamitas ab orbitatibus atque luctu, a damnis et damnationibus, a deceptionibus et mendaciis hominum, a suspicionibus falsis, ab omnibus violentis facinoribus et sceleribus alienis? quandoquidem ab eis et depraeditio, et captivitas, et vincula, et carceres, et exilia, et cruciatus, et amputatio membrorum, et privatio sensuum, et oppressio corporis ad obscenam libidinem opprimentis explendam, et alia multa horrenda saepe contingunt. Quid ab innumeris casibus qui forinsecus corporis formidantur, aestibus et frigoribus, tempestatibus, imbribus, alluvionibus, coruscatione, tonitru, grandine, fulmine, motibus hiatibusque terrarum oppressionibus ruinarum, ab offensione et pavore vel etiam malitia iumentorum, a tot venenis fructuum, aquarum, aurarum, bestiarum, a ferarum vel tantummodo molestis vel etiam mortiferis morsibus, a rabie quae contingit ex rabido cane, ut etiam blanda et amica suo domino bestia nonnunquam vehementius et amarius quam liones draconesque metuatur, faciatque hominem, quem forte attaminaverit, contagione pestifera ita rabiosum, ut a parentibus, coniuge, filiis, peius omni bestia formidetur? Quae mala patiuntur navigantes? quae, terrena itinera gradientes? Quis ambulat ubicumque non inopinatis subiacens casibus? De foro quidam rediens «Ionium sanis pedibus suis, cecidit, pedem fregit, et ex illo vulnere finivit hanc vitam. Quid videtur sedente securius? De sella in qua sedebat cecidit Heli sacerdos, et mortuus est. Agricola, imo vero omnes homines quot et quantos a coelo et terra, vel a perniciosis animalibus casus metuunt agrorum fructibus? Solent tamen de frumentis tandem collectis et reconditis esse securi. Sed quibusdam, quod novimus, proventum optimum frumentorum fluvius improvisus, fugientibus hominibus, de horreis cecidit atque abstulit. Contra milleformes daemonum incursus, quis innocentia sua fidit? quandoquidem ne quis fideret, etiam parvulos baptizatos, quibus certe nihil est innocentius, aliquando sic vexant, ut in eis maxime Deo sinente, ista monstretur huius vitae flenda calamitas, et alterius desideranda felicitas. Iam vero de ipso corpore tot existunt morborum mala, ut nec libris medicorum cuncta comprehensa sint. In quorum pluribus ac pene omnibus etiam ipsa adiumenta et medicamenta tormenta sunt, ut homines a poenarum exitio poenali eruantur auxilio. Nonne ad hoc perduxit sitientes homines ardor immanis, ut urinam quoque humanam vel etiam suam biberent? nonne ad hoc fames, ut a carnibus hominum abstinere se non possent, nec inventos hominemortuos, Sed propter hoc a se occisos, nec quoslibet alienos, verum etiam filios matres incredibili credulitate, quam rabida esuries faciebat, absumerent? Ipse postremo somnus, qui proprie quietis nomen accepit, quis verbis explicet saepe somniorum visis quam sit inquietus; et quam magni».

hæc falsarum rerum, terroribus, quas ita exhibet, et quodammodo exprimit, ut a veris eas discernere nequeamus, animam miseram sensusque perturbet? Qua falsitate visorum etiam vigilantes in quibusdam morbis et venenis miserabilius agitantur: quamvis multimoda varietate fallaciae homines etiam sanos maligni daemones nonnunquam decipiant talibus visis, ut, etiamsi cos per hæc ad sua traducere non potuerint, sensus tamen eorum solo appetitu qualitercumque persuadendae falsitatis illudent.

Ab huius tam miserae quasi quibusdam inferis vitae, non liberat nisi gratia Salvatoris Christi Dei ac Domini nostri. Hoc enim nomen est ipse Iesus; interpretatur quippe Salvator: maxime ne post hanc miserior ac sempiterna suscipiat, non vita, sed mors. Nam in ista quamvis sint per sancta ac sanctos curationum magna solatia; tamen ideo non semper etiam ipsa beneficia tribuuntur petentibus, ne propter hoc religio quaeratur, (pia propter aliam magis vitam, ubi mala non erunt omnino ulla, quaerenda est: et ad hoc meliores quosque in his malis adiuvat gratia, ut quanto fidelior, tanto fortiore corde tolerantur. Ad quam rem etiam philosophicam prodesse dicunt docti huius saeculi, quam dii quibusdam paucis, ait Tullius, veram dederunt. Nec hominibus, inquit, ab his aut datum est donum maius, aut potuit ullum dari: usque adeo et ipsi, contra quos agimus, quoquo modo compulsi sunt in habenda, non quacumque, sed vera philosophia divinam gratiam confiteri. Porro si paucis divinitus datum est verae philosophiae contra miseriae huius vitae unicum auxilium, satis et hinc apparet humanum genus ad luendas miseriarum poenas esse damnatum. Sicut autem hoc, ut fatentur, nullum divinum maius est donum, sic a nullo deo dari credendum est, nisi ab illo, quo et ipsi qui multos deos colunt, nullum dicunt esse maiorem.

(23. — Praeter hæc autem mala huius vitae bonis malisque communia, habent in ea iusti etiam proprios quosdam labores suos, quibus adversus vitia militant, et in talium praeliorum tentationibus periculisque versantur. (ML 41, col. 784)

Corollarium.

De vi rationis ad veritatem peccati originalis inveniendam.

I. Quaestio. Potestne ratio ex consideratione status praesentis hominum devenire ad cognitionem peccati naturae, seu peccati originalis, cuius miseriae humani generis sint iusta poena?

Quicumque dicunt statum naturae lapsae nec intrinsece nec extrinsece deteriorem esse statu naturae purae, negare coguntur veram probabilitatem huic illationi. Si enim natura innocens potuit nostris miseriis omnibus onerari, quo modo ex his miseriis peccatum naturae nostrae dignoscere valebis?

Oui vero tenent statum naturae lapsae saltem extrinsece deteriorem esse statu naturae purae, terminum medium habent ut

concludant hominem non esse in statu naturae innocentis, sed aliquo peccato naturae detineri. Attamen non possunt ex sola ratione argumentum conficere nisi in quantum Γ experientia revelat statum miseriae talem qui non possit esse status naturae purae; 2° nulla alia ratio ostenditur dari huius facti nisi existentia peccati naturae.

II. Solutio'. Porro dicendum videtur ita utrumque haberi ul hac via deveniamus ad seriam *probabilitatem* existentiae peccati originalis, non tamen ad certitudinem.

/I. *Ratio cum probabilitate concludit ad existentiam peccati originalis.* Haec est positio S. Thomae, qui. postquam dixerit hominem pati et mortem corporis poenasque corporales et debilitatem rationis appetitusque bestiales, notat quidem hanc miseriam consequi ex principiis naturae humanae, sed prosequitur: «Sed tamen si quis recte consideret, satis probabiliter poterit aestimare, divina providentia supposita, quae singulis perfectionibus congrua perfectibilia coaptavit, quod Deus superiorem naturam inferiori ad hoc coniunxit ut ei dominaretur; et si quod huius domini impedimentum ex defectu naturae contingeret, eius speciali et supernatural! beneficio tolleretur, ut scilicet cum anima rationalis sit altioris naturae quam corpus, tali conditione credatur corpori esse coniuncta quod in corpore aliquid esse non possit contrarium animae, per quam corpus vivit; et similiter si ratio in homine appetitui sensuali coniungitur, et aliis sensitivis potentiis, quod ratio a sensitivis potentiis non impediatur, sed magis eis dominetur »

Ubi nota quod S. Doctor, intendens ostendere quomodo institutio primitiva congruat rationi et quo modo dogma peccati originalis explicet statum praesentem, videtur deducere ruinam accidisse non solum ex statu meliori, sed ex statu supernatural! saltem quoad modum. Quod si argumentum usque ad hanc conclusionem producit, nonnisi ad aliquam convenientiam pertingit. Sed argumentum validius est et magnam probabilitatem efficit, si conclusio restringitur ad existentiam prioris status melioris *indeterminate*; et hoc est quod videtur esse praecipuum in mente S. Thomae. Et revera tanta est debilitas moralis hominum quae ex experientia dignoscitur, tanta pronitas ad gravia peccata, tanta obscuritas et tarditas mentis in veritatibus ordinis religiosi as-

sequendis; deinde tot et tam ingentes, ut in pluribus, sunt poenae et afflictiones corporis et animae in hac vitae, ut conditio hominum potius misera quam felix dicenda sit.

S. Augustinus, qui tamen, ut vidimus, non negat hominem potuisse condi *in ignorantia et difficultate*, cum deinde attendit ad gravitatem miseriae in qua versantur homines, simpliciter et saepe concludit ad existentiam peccati originalis. « Parvulos intueri. quot et quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus cruciatibus, erroribus, terroribus crescant. Deinde iam grandes, etiam Deo servientes tentât error, ut decipiat; tentât labor aut dolor, ut frangat; tentât libido, ut accendat; tentât moeror, ut sternat; tentât typhus, ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus gravatur iugum super filios Adam? Huius evidentia miseriae gentium philosophos nihil de peccato primi hominis sive scientes sive credentes, compulit dicere, ob aliqua scelera suscepta in vita superiore poenarum luendarum causa nos esse natos, et animos nostros corruptibilibus corporibus, eo supplicio quo Etruschi praedones captos affligere consueverant, tamquam vivos cum mortuis esse coniunctos. Apostolus autem amputat opinionem qua creduntur singulae animae pro meritis ante actae vitae diversis corporibus inseri. Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit aut iniquitas vel impotentia Dei. aut poena primi veterisque peccati? Sed quia nec iniustus nec impotens est Deus, restat quod non vis, sed cogeris confiteri, quod grave iugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium non fuisset, nisi delicti originalis meritum praecessisset »:n.

31 *Contra Iul.* lib. 4, n. 83. ML 44, col. 782. — Card. Newman, ex consideratione miseriae, praesertim moralis, generis humani in decursu historiae existentis, concludebat cum magna determinatione ad factum peccati originalis: * And so I argue about the world: *if* there be a God, *since* there is a God, the human race is implicated in some terrible aboriginal calamity. It is out of joint with the purposes of its Creator. This is a fact, a fact as true as the fact of its existence, and thus the doctrine of what is theologically called original sin becomes to me almost as certain as that the world exists, and as the existence of God >. *Apologia*[^] c. 5. — Pascal, qui caute accipiendus est, cum etiam in suis fragmentis < *Pensées* » iansenismo maneat infectus, eloquenter evoluit hoc argumentum et concludit: L'homme est plus inconcevable sans ce mystère que ce mystère n'est inconcevable à l'homme». Cfr. Bossuet, *Sermon pour la vêlure de la l'allièrc*, in fine puncti 1'. — Nec defuerunt nostris temporibus philosophi a vera religione alieni, ut Renouvier, Hamelin, qui ex consideratione conditioni[^] nostrae praesentis, existentiam alicuius peccati originalis af-

B. Attamen, argumentum inationis non excedit probabilitatem. Ut enim ad certitudinem accederet, a) experientia deberet esse magis completa, et attingere non solum id quod externe apparet, sed etiam cogitationes et sensus hominum, et non in quodam momento tantum temporis, sed in decursu totius historiae; insuper, deberet esse de natura sine gratia: status autem hominis est cum gratia: unde miseria eius multo minor est quam si status naturae lapsae sine redemptione fuisset; — b) oporteret excludere certo quamcumque aliam hypothesim, ad quod obtinendum sola ratio, cum difficultates inveniatur in transmissione peccati per generationem intelligenda, non perfecte sufficit.

§ 4-

Scholion.

De poena peccati originalis in altera τήλῃ.

Quaestio concrete ponitur de statu parvulorum decedentium ante baptismum ac proinde solo peccato originali inquinatum. Duo asserimus:

I. *Parvuli qui sine baptismo moriuntur excluduntur a vita aeterna* ac proinde rite dicuntur damnari. Hoc est *de fide definita*, tum tempore controversiae pelagianae¹², tum a concilio *Tridentino* dicente in parvulis peccatum originale adesse « quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam aeternam consequendam »³² Etenim, « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei » u. Pelagiani quidem distinguebant a regno Dei vitam aeternam, quam pueris sine baptismo mortuis concedebant. Sed in Scriptura talis distinctio non datur; nec Pelagiani essentialem differentiam inter utrumque posuerunt, cum visionem Dei in utroque admisisse videantur. Quapropter Patres et concilia eis restiterunt. *Ratio theologica* huius damnationis est in promptu: ad regnum caelorum obtinendum, requiritur gratia sanctificans; sed parvuli morientes cum

firmaverunt. Renouvier vocat suam doctrinam « doctrine théiste de la création et de la chute, mais suivant laquelle la chute est un événement réel du monde et de la société primitivement parfaits ». *Le personalisme*, Paris, 1833, pag. 81-82.

³² V. g. Denz. 102.

³³ Scss. 5. can. 4, Denz. 791.

³¹ Ioan. III, 5.

peccato originali privantur gratia sanctificante; ergo excluduntur a vita aeterna.

II. *Parvuli isti nec poenam sensus nec ullam poenam tristitiae accipere videntur.* Haec est opinio S. Thomae. Et revera non debemus admittere in poena peccati non personalis nisi id quod divina auctoritate admittendum esse constat. Porro, Scriptura non aliud exigit praeter privationem vitae aeternae. Innocentius III dicit tantum : « Poena originalis peccati est carentia visionis Dei, actualis vero poena peccati est gehennae perpetuae cruciatus In concilio *Lugdunensi* (1274) et in *Decreto unionis* (1439) Pro Graecis, ponitur: « Illorum autem animas qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas»³⁵; et in littera iohannis XXII ad Armenos, idem dicitur, addita disparitate loci poenarum: « Docet (romana Ecclesia)... illorum... animas, quae in mortali peccato, vel cum solo originali discedunt, mox in infernum descendere: poenis tamen ac locis disparibus puniendas»³⁷³⁹ Habetur autem disparitas poenarum et quoad speciem et quoad locum, si peccato actuali tribuuntur poenae damni et sensus, dum peccato originali sola poena damni reservatur.

S. Thomas triplici ratione tuetur opinionem iam suo tempore communem, quae negat dari poenam sensus pro solo peccato originali : 1° quia talis poena non solum privaret naturam gratuitis, sed eius integritati intrinsecae detraheret; 2° quia poena sensus datur propter conversionem ad bonum commutabile; in peccato autem originali non invenitur talis conversio, sed solum aversio a bono incommutabili, seu destitutio iustitiae originalis: 3° quia poena sensus non datur pro dispositione, sed pro actu : in parvulo autem defuncto cum peccato originali invenitur quidem deordinatio habitualis, non autem actus deordinatus³⁸.

Rationes in contrarium quae exponuntur a Norisio³⁰ dilui possunt. Praecipua enim est auctoritas S. Augustini, quae sic se habet. S. Doctor procul dubio voluit infantes istos recipere poenam peccati originalis. Eos excludit a quacumque vita aeterna, quae sit vita beata. Cum autem ipse videat magnam poenam esse in hac privatione vitae aeternae, ex hoc solo iam agnoscit verum

³⁵ Denz. 410.

³⁶ Denz. 464 et 698.

³⁷ An. 13-21. Denz. ed. 17, n. 3049.

³⁸ *De Malo*, qu. 5, art. 2.

³⁹ *Vindiciae auffustiniemae*, c. 3, § 5. ML 47, col. 630.

malum in statu illorum parvulorum De quantitate autem et de qualitate huius poenae noluit determinatius loqui, nisi fatendo hanc poenam esse omnium mitissimam⁴⁰ nec impedire quominus infantibus hac poena afflictis melius sit sic esse quam non esse: « *Ego* autem non dico parvulos sine Christi baptisinate inorictts tanta poena esse plectendos ut eis non nasci potius expediret... Quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium levissima futuros? Quae, qualis et quanta fuerit, quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere quod eis ut nulli essent 'quam ut ibi .essent potius expediret»⁴². Unde auctoritas Augustini est certa si de *existentia poenae* agitur; est incerta et saltem haesitans, si de *determinatione poenae* praeter privationem vitae aeternae seu regni caelorum agitur.

/ Post Augustinum, citantur aliae auctoritates, ut S. Eulgen-
tins. S. Gregorius: sed S. Fulgentius videtur forte excessisse, et alii non magis determinate loquuntur quam S. Augustinus.

Quod autem attinet ad *Scripturam*, quae nonnisi caelum aut infernum, dexteram aut sinistram novit, respondendum est quod in nostra sententia remanet duplex tantum classis hominum: *electi* et *damnati*; sed damnati diversitate poenarum iterum distinguuntur.

Unde rite dictum est contra synodum *Pistoriensem*: «Doctrina, quae vehit fabulam pelagianam explodit locum illum inferiorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animae decedentium cum sola originali culpa poena damni citra poenam ignis puniantur; perinde ac si hoc ipso quod, qui poenam ignis remonent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpae et poenae inter regnum Dei et damnationem aeternam, qualem fabulabantur Pelagiam': falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa »⁴³.

Eaedem autem rationes quae excludunt poenam sensus va-

⁴⁰ *Contra Ini.* lib. 3, c. 3; lib. 5, c. 1; *Op. imp.* lib. 3, c. 99.

⁴¹ *Enchiridion*, c. 93; *De peccatorum meritis*, lib. 1, c. 16.

Contra Julian, lib. 5, c. 11. n. 44. ML 44, col. 809. Quem locum et parallelos locos S. Thomas ita intellexit ut eis utatur ad respuendam et poenam -xnsus et poenam tristitiae in his pueris: «Sed nulla ratio videtur esse quare subtrahatur eis exterior poena sensus, si attribuitur eis interior afflictio, quae est multo magis poenalis et magis opponitur mitissimae poenae quam Augustinus eis attribuit». *De malo*, qu. 5, art. 3.

lent quoque ad negandam poenam positivae *tristitiae* interiorum in illis pueris. Verum est illos amisisse per peccatum originale magnum bonum; sed cum nesciant, saltem determinate, perfectionem huius boni, non ex hoc tristantur vel dolent, sed « hoc quod per naturam habent, absque dolore possident»⁴⁴.

Ex dictis tamen non sequitur parvulos non baptizatos gaudere beatitudine proprie dicta, ne quidem naturali. Aliud est enim non recipere poenam quae tollat bona naturalia, et aliud est privilegiis donari ultra id quod conditiones naturae exigunt. Conditio autem animae separatae, si solis viribus naturae relinquatur, est valde imperfecta⁴⁵; nec apparet cur teneretur Deus supplere imperfectiones naturae in animabus istis, omni personali merito destitutis, et vero peccato originali inquinatis. Sufficere videtur ut bono naturali gaudeant, quale per naturam illud habent⁴⁶. Beatitudo autem est status omnium bonorum aggregatione perfectus.

QUAESTIO TERTIA

De praeservatione B. M. V. ab omni labe originali

Ex supra dictis satis superque constat peccatum originale in omnes homines transire, qui per semen humanum, seu patema generatione nascuntur. Novus igitur Adam. Christus, qui solus non habet patrem in terris, sed a virgine matre virtute Spiritus Sancti natus est. solus est quoque qui ex naura rei sit extra legem qua peccatum originale in omnes homines transit. Beatissima autem Virgo Maria, cum nata sit secundum ordinarias conditiones humanae generationis, quo modo se habuit cum universali

⁴⁴ *De malo*, qu. 5, art. 3. Contra S. Bellarminus dicit «probabile esse parvulos non baptizatos passuros interiorum animi dolorem, quamvis mitissimum ». *De amiss.* (*grat.* lib. 6, c. 6.

⁴⁵ ia, qu. 89, art. 1.

⁴⁶ Cf. S. Bellarminus, *De omissione gratiae*. lib. 6, c. 2. Petavius, *De Deo*, lib. 9, c. 11 explodit turn sententiam eorum qui naturalem beatitudinem parvulis non baptizatis tribuunt, tum opinionem Gersonis et BIELLIS qui putant Christum ita subvenire his parvulis ut gratiam recipiant ac consequenter supernaturalem felicitatem. Vide etiam Boigeni, *Stato dei bambini morti senza baltesimo*, Macerata. 1787, part. 4, c. 2, n. 207 sqq; Stockl ms. *Mir Eos der ohne Taufe sterbenden Kinder*. Freib. 1. B.. 1023.

damnatione suae stirpis? Hoc est quod nunc venit tractandum; articulo unico rem totam comprehendemus.

Articulus unus.

Utrum B. Virgo Maria fuerit sine labe originali concepta

Cfr. Scotus. 3 dist. 3, (pl. i. — Suarez, In 3am, disp. — yE. LASQUEZ, *Dissertationes et adnotationes de Maria immaculate concepto*, Lugduni. 1653. — Perrone, *De immaculato B. M. V. concepto*, Romae, 1852. — Passaglia, *De immaculato Deiparae semper Virginis conceptu commentarius*, Romae, 1854. — Dic. théol., Art. *Immaculce-Conception* (Le Bachelet, Jugie). Etc. ■

Status quaestionis.

1. Sensus tituli. Quaestio directe non est an B. Virgo *debuerit* contrahere peccatum originale, sed an *revera contraxerit*; debitum enim contrahendi peccatum originale importat tantum peccatum esse contrahendum, si nulla fiat praeservatio. Nos autem quaerimus utrum haec praeservatio locum habuerit. Nec est ullo modo confundenda immaculata conceptio cum *sanctificatione* in utero. Sanctificatio enim in utero habetur si persona quaedam iam constituta in utero existens, transit per infusionem gratiae sanctificantis, a statu peccati originalis ad statum iustitiae. Ille igitur qui sanctificatur, fuit aliquando peccato originali inquinatus: sic S. Ioannes Baptista. Conceptio vero immaculata exigit ut persona de qua agitur in nullo momento suae existentiae ullam maculam peccati cuiuscumque habuerit, hoc est, ut *de facto* non contraxerit peccatum originale. Conceptio hic sumitur non pro conceptione activa, quae est actio generativa a parentibus exercita; sed pro conceptione *passiva*, quae est constitutio embryonis humani. Haec autem conceptio distingui potest perfecta et imperfecta. Etenim in opinione quae ponit successionem formarum in evolutione embryonis, conceptio imperfecta habetur quamdiu fetus cum formis inferioribus invenitur; conceptio perfecta datur in ipso momento infusionis animae humanae. Hic agimus de conceptione *perfecta*, ita ut quaestio nostra ita possit exprimi: an in primo momento suae infusionis in corpus, seu in primo momento

suac exsistentiae, anima B. Virginis fuit gratia sanctificante ornata, ac proinde numqtiam peccato originali inquinata?

II. Opiniones. — //I. *Ecclesiae separatae* communiter negant Immaculatam Conceptionem Mariae \

//2. *Inter catholicos*, antequam Immaculata Conceptio ut revelata definiretur, non defuerunt doctores et theologi qui eam aperte negaverint. Ut nunc omittamus nomina doctorum de quorum mente disputatur vel disputatum est, dicamus controversiam de hac quaestione sacculo XII incepisse ac non parum fervoris mox accepisse. ¶ Alii affirmabant hoc privilegium Virginis. Sic v. g. monachus cantuariensis Eadmerus : « A servitute itaque omnis peccati libera fuit, quaa omnium peccatorum propitiatori aula, in qua et ex qua personaliter homo fieret, Spiritus sancti praesentia et operatione construebatur... Non potuit dare corpori humano, quod ipse sibi templum, in quo corporaliter habitaret, et de quo in unitate suae personae perfectus homo fieret, ut, licet inter spinas peccatorum conciperetur, ab ipsis tamen spinarum aculeis omnimodis exsors redderetur? Potuit plane. Si igitur voluit, fecit. Et quidem quidquid dignius umquam de aliquo extra suam personam voluit, patet eum de te. o beatissima feminarum, voluisse ... Poterat ergo de massa peccatrice naturam humanam ab omni labe peccati immunem facere, unde in unam personam sui susciperet, ut homo integer esset et divinitati suae nihil minueret»¹. Et Vincentius Bellovacensis : «Nullis Virgo, quando nata est, delictis subiacuit, nec originale peccatum in utero sanctificata contraxit»³. — 2° Alii concedebant quidem B. Virginem sanctificatam esse ante nativitatem suam; immo S. Albertus M. hoc ad fidem pertinere asserebat; at ipsam immaculatam conceptionem negabant; de tempore enim quo gratia collata sit B. Virgini idem S. Albertus dicebat nihil sciri posse, « nisi. quod probabilius est, quod cito post animationem conferatur, quam longe expectetur » \ Similiter Aegidius Romanus, etc. — 30 Saeculo autem XIV, Scows primum quidem non ita assertive, post autem determinate et valide sententiam immaculatae con-

¹ Cf. v. apud Duchesne, *Les Eglises séparées*, Paris, 1905. encyclicam patriarchi schismatici Anthimi.

² //V conceptione 5*. *Manae*. ML 159, col. 301. H Thurston et Th. Slater iterum ediderunt hoc opus, Friburgi R. an. 1904. *

³ *Laudes F. Mariae*, c. 6.

♦ 3 d:st. 3, art. 4-

ceptionis Virginis defendit : « Est B. Virgo, mater Dei, quae numquam fuit inimica actualiter ratione peccati actualis nec ratione originalis; fuisset tamen, nisi fuisset praeservata »⁵. Tunc haec sententia multum invaluit, ita ut saec. XVI Caietanus, eam impugnando, scripserit: «Doctores tenentes B. Virginem esse praeservatam a peccato originali sunt numero infiniti, si ad modernos spectemus»⁶. Et revera a fine saec. XIV omnes doctores ordinis S. Francisci, omnes Societatis Iesu, Servitae, Augustinenses, Carmelitani, multi alii theologi, Universitates, ac prae ceteris Universitas Parisiensis, quae etiam iuramento suos doctores alligabat ut hanc doctrinam tenerent, magis magisque in dies privilegium Mariae commendabant; populusque Christianus aliud audire nolebat: «Qui secus modo sentiunt, aiebat S. Petrus Canisius, eorum sane rarus est numerus, hique pudore impediti, quod in animo gerunt et secum ipsi tacite loquuntur ac sentiunt, palam efferre ac pronuntiare non satis tutum arbitrantur. Tum si id facere quidem audeant, haud sine publica contradictione vulgi-que offensione audiuntur »⁷.

C. Inter ipsos defensores immaculatae conceptionis B. Virginis quaedam remanet controversia. Quidam enim dixerunt B. Virginem vel nullum debitum umquam habuisse contrahendi peccatum originale, vel habuisse tantum debitum remotum: Deus nempe eam exemisset a lege quae pro ceteris hominibus tantum lata esset. Sic Vega, Velasquez⁸ Wirceburgenses, Salmeron, et alii⁹. Theologi tamen multo communius admittunt B. Virginem habuisse *debitum proximum* contrahendi peccatum originale, ita ut non ab ipsa lege transmissionis peccati originalis fuisset excepta, sed ab applicatione legis. Sic S. Bellarminus, Suarez, Vasquez, Valentia, Salmanticenses, etc.¹⁰.

III. Documenta Ecclesiae. — In Bulla « Ineffabilis Deus », Pius IX, die 8 Dec. 1854, ita locutus est: «... Definimus doctrinam quae tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti

⁵ 3 dist. 18, qu. 1, n. 13.

⁶ *Opuscul. De conceptione Virginis*, c. 5. — A. saec. XVI, theologi dominicani non pauci nec ignobiles, praesertim in Hispania et in Gallia, immaculatam Virginis conceptionem tuentur

⁷ *De Maria deipara*, lib. 1, c. 7.

⁸ Vide apud Salmanticenses, *De vitiis et peccatis*, disp. 15, dub. 4, § 1-
⁹ Salmanticenses, *ibid*, § 2 sqq.

¹⁰

suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Iesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpa labor praeservatam immunem. esse a Deo revelatam atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam »¹⁰.

Concilium *Tridentinum*, quamquam rem definire noluit, declaravit tamen in decreto de peccato originali « non esse suae intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam, Dei genitricem, sed observandas esse constitutiones felicis recordationis Sixti papae IV »¹¹ Synodus quidem Basileensis post maturam rei considerationem hanc doctrinam definiverat sess. 36. an. 1439; sed auctoritate carebat. Constitutiones autem Sixti IV deb:tum reputant, fideles ut « de ipsius immaculae Virginis mira conceptione gratias et laudes referant, et instituta propterea in Dei Ecclesia missas et alia divina officia dicant, et illis intersint, indulgentiis et peccatorum remissionibus invitare »¹²; et prohibent ne praedicatores asserant esse haereticos qui immaculatam conceptionem Virginis tenuerint coluerintque: « Huiusmodi assertiones... utpote falsas et erroneas et a veritate penitus alienas editosque desuper libros praedictos, id continentes, quoad hoc auctoritate apostolica tenore praesertim reprobamus et damnamus... Simili poenae ac censurae subiicientes eos qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, haeresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia et Apostolica Sede decisum »¹³, Pius V vetuit disputationes de hac quaestione coram populo, permittens ut in academiis utraque opinio defenderetur, quin ulli nota essoris inureretur. Paulus V iussit ut in academiis sola opinio affirmans immaculatam conceptionem defenderetur, nolens tamen quod per hoc decretum contraria sententia praeiudicium acciperet. Gregorius XV prohibuit ne etiam in libris vel in privatis colloquiis sententia contraria assereretur. Alexander VII vocavit « piam

¹⁰ Denz. 1641

¹¹ Denz. 792.

¹² Denz. 734, *Const.* «Curi praeexcelsa », an. 1476

¹³ « *Constitutio nGravis in nüs* », an. 1483.

sententiam » cani quae privilegium Mariae affirmat poenasque statuit contra eos qui aliud docerent M.

Post definitionem, Leo XIII damnavit hanc propositionem *ros-minianam* : «Ad praeservandam B. V. Mariam a labe originis, satis erat ut incorruptum maneret minimum semen in homine, neglectum forte ab ipso daemone, c quo incorrupto semine, de generatione in generationem transfuso, suo tempore oriretur Virgo Maria » ie.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XVII. — Beatissima Virgo Maria, in primo instanti SUAE CONCEPTIONIS, SINGULARI OMNIPOTENTIS Dei GRATIA ET PRIVILEGIO, INTUITU MERITORUM CHRISTI Iesu Salvatoris HUMANI GENERIS, AB OMNI ORIGINALIS CULPAE LABE PRAESERVATA EST IMMUNIS.

Thesis est *de fide definita*, ipsaque verba e bulla definitionis desumpta sunt. Cum doctrina de immaculato conceptu B. M. V. definiatur ut revelata, intelligendum est eam esse saltem implicite revelatam (formaliter, ut censemus; virtualiter, ut pauci dicunt).

Probatur. — T. *Ex Protoevangelio*, seu ex capite tertio Genesis, v. 15. Protoevangelium vocant locum illum, in quo Deus primum revelat ordinem religionis christianae, annuntiando restorationem amicitiae hominem inter et eius Creatorem per victoriam Redemptoris ie.

Hic est textus :

2“” ΓΓΝ”Ι

Iuxta LXX : « Καὶ ὑχΟραν τλησ<ο <χνα μέσον σου xczl uvu μέσον τῇ γυναικο , καὶ ἀνά μέσον του σπέρματό που, καὶ ἀνά

« Alia non pauca sunt decreta. Cf. Piazza, *Causa Immaculatae Conceptionis*, Coloniae, 1751. ■ ■
” *Décret S. Officii*, 1887. Prop. 34. Denz. 1924. f.
,s Billot hunc locum pulcherrime commentatus est ad modum introductionis in librum PP. de la Broise et Bainvel. *Murie mere de grac*, Paris, 192t. '??-8

μέσον τοῦ σπέρματο αυτή . Αυτό σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ nr τηρήσει αυτοί' πτέρναν ».

Iuxta Vulgatam : « Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo eius ».

Hic autem locus, inspectus sub luce tum immediati contextus, tum eventuum quibus Deus adimplevit quod tunc promiserat, intelligitur praenuntiare redemptionem generis humani a servitute diaboli, et ita quidem ut ipse Redemptor et per Redemptorem mater vius plenam victoriam reportent supra diabolum et peccatum. Sed in his continetur formaliter implicite veritas immaculatae conceptionis B. Virginis, ut in Bulla definitionis habetur: « Patres, Ecclesiaeque Scriptores... enarrantes verba, quibus Deus praeparata renovandis mortalibus suae pietatis remedia inter ipsa mundi primordia praenuntians et deceptoris serpentis retulit audaciam, et nostri generis spem mirifice erexit inquitens : *Inimicitias ponam inter te 't mulierem, semen tuum et semen illius*: docuere divino hoc oraculo dare aperteque praemonstratum fuisse misericordem humani generis Redemptorem, scilicet Unigenitum Dei Filium Christum Iesum, ac designatam beatissimam Eius matrem Virginem Mariam, ac simul ipsissimas utriusque contra diabolum inimicitias nsigniter expressas. Quocirca sicut Christus Dei hominumque mediator humana assumpta natura delens quod adversus nos erat chirographum decreti, illud cruci triumphator affixit, sic sanctissima Virgo arctissimo et indissolubili vinculo cum Eo coniuncta una cum illo, et per Illum sempiternas contra venenosum serpentem inimicitias exercens, ac de ipso plenissime triumphans illius caput immaculato pede contrivit » 17. Etenim, ut ad singula huius textus veniamus :

i° In hoc textu, ille cui poena infligitur *est diabolus*, ut supra ostendimus ,s, ille nempe qui fuit agens principale in tentatione. Forma sub qua poena significatur constat metaphoris, quae desumuntur ex habitu et moribus causae instrumentalis in tentatione. seu serpentis. Sensus autem verborum dignoscendus est ex contextu circumstantiarum: exprimunt enim poenam pro seductione exercita in mulierem: unde si mulier dicitur victoriam super diabolum esse obtentura, intelligendum erit de victoria super peccatum. et super patrem mendacii.

Π *Acta PU IX*, t. I, p. 607.
Pag. 329.

2' Praenuntiatur o/mat *reparationis* nostrae. Praenuntiatur enim status belli inter mulierem eiusque semen et diabolum; et in hoc bello ipsum caput diaboli conteretur, quod significat ruinam eius victoriae et dominationis. Textus quidem Vulgatae expressius hunc sensum revelat quam alii textus; sed etiam in LXX et in hebraico hic sensus invenitur. Si enim loco verbi « conteret », repetitur verbum « insidiabitur » vel « observabit caput tuum », ex natura rei intelligitur victoriam pertinere ad eos qui caput inimici valent attingere, dum inimicus nonnisi eorum calcaneum attingere potest. Quod autem non agatur tantum de insidiis tentatis sine successu contra caput diaboli, ex hoc patet quia secus non haberetur vera poena inflicta diabolo.

3° Christus est *semen mulieris*, quod praenuntiatur effecturum ruinam imperii daemonis. Etenim de facto non est in alio salus; et « sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam per Tcsum Christum Dominum nostrum »¹⁹. Nam « unus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus »²⁰ Et determinate: « Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et satanas, qui seducit universum orbem: et proiectus est in terram, et angeli eius cum illo missi sunt. Et audivi vocem magnam in caelo dicentem: Nunc facta est salus et virtus et regnum Dei nostri, et potestas Christi eius »²¹. — In Vulgata quidem legitur « ipsa conteret caput tuum », quibus verbis victoria tribuitur directe mulieri: quod sane facile cum veritate componeretur, et privilegium Virginis adhuc immediatius ostenderet. At iuxta hebraicum et LXX legendum est « ipsum »:

(cum verbo in forma masculina et αὐτό;. — Diabolus autem insidias in Christum, calcaneum eius observans, exercuit praesertim in passione Domini, quaerendo per mortem eius opus nostrae salutis impedire: « Haec est, aiebat enim Tesus, hora vestra et potestas tenebrarum »^{2*}

‡ *Mulier* de qua hic sermo est, non alia intelligenda est nisi *Virga Maria*. Etenim, vel est Eva, mulier in genere, vel alia mulier determinata, vel Maria Virgo.

Atqui a) *non est Eva*. Nam, quamquam in superioribus agitur de Eva, in praesenti versiculo, nova suppositio accedit verbo « mu-

¹⁹ Rom. V, 21. Cf. Act. IV, 12.

²⁰ / Ttvi II, 5.

Afiocal. XII, 9-10.

-- Luc. XXII, 53. fotui. XIV, 30; XII, 31.

lier». Eva respectu ad serpentem est victa, non victrix, nec ipsa poterat devincere diabolum, postquam ab ipso victa fuisset. Redit quidem in gratiam Dei et hoc modo ex imperio diaboli erepta est; sed hoc non obtinuit operando opere proprio, nam hoc est opus proprium Christi, nec cooperando ipsi operi redemptionis, nam nullam partem in hoc opere habuit. Mulier igitur cuius semen conteret caput serpentis non est Eva.

b) *Non est mulier in genere.* Hoc enim excluditur iisdem rationibus; id enim quod de Eva diximus dici posset, mutatis mutandis, de quacumque muliere praeter Mariam. Unde non potest ibi quaestio esse de muliere qua mulier est, sed de muliere determinata.

c) Si est mulier determinata praeter Evam, nullam invenies nisi *Matrem Christi*. Christus enim est semen eius proxime, et modo speciali, cum Maria virgo genuerit. Ipsa est de qua dictum est: «Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel» ~3. Insuper sola est cui convenient ea omnia quae hic dicuntur. Agitur enim de inimiciis positus ab ipso Deo, non de quibuscumque insidiis; illae sunt enim ex quibus ruina diaboli imperii resultabit. Mulier de qua agitur partes habebit in hoc bello; inimicitiae ponentur inter eam et diabolum; pugna fervet ex una parte luctante diabolo et ex adversa parte luctantibus muliere et semine eius. Mulier igitur coniungitur specialissimo modo cum Redemptore et cum novo Adamo devincit diabolum, sicut Eva cum primo Adamo victa fuit a diabolo. Quae omnia nonnisi ad matrem Christi referri possunt.

5" Nunc age, si B. Virgo, secundum iam dicta, collocatur cum semine eius et opponitur regno peccati, quod est dominatio daemonis, *non pertinet ad regnum peccati*, non est subiecta diabolo. Ad hoc autem requiritur omnino ut praeservetur a contagione peccati, hoc est, ut in ipsa sua *conceptione* et in ipso primo momento suae conceptionis inveniatur amica Dei, inimica diabolo, opposita dominationi eius, libera a peccato. Cum tamen victoria omnis supra diabolum obtineatur per semen mulieris, ipsa victoria mulieris *per redemptionem* Christi habebitur; et quia mulier ante acquisita merita Christi exsistebat, ex praevisione eorundem meritorum debuit salvari.

Unde in forma pressiori: In textu genesiaco, mulier praenuntiatur quae ponetur ut inimica diabolo ad eum debellandum ac

penitus devincendum (a Γ ad 4,ru). Atqui haec mulier non potest esse nisi B. Maria (40) et quidem ut immaculata in ipsa conceptione (50). Ergo doctrina de Conceptione Immaculata B. M. V. in hoc textu formaliter invenitur. Si quis autem censeat in textu explicato non agi de Beata Maria in sensu litterali, sed solum in sensu typico, demonstratio nostra vim suam retinebit.

II. Probatur ex salutatione angelica. Sic Bulla definitionis: « Cum vero ipsi Patres, Ecclesiaeque scriptores animo menteque reputarent, beatissimam Virginem ab angelo Gabriele sublimissimam Dei matris dignitatem ei nuntiante, ipsius Dei nomine et iussu gratia plenam fuisse nuncupatam, docuerunt hac singulari sollemnique salutatione numquam alias audita ostendi Deiparam fuisse omnium divinarum gratiarum sedem, omnibusque divini Spiritus charismatibus exornatam, immo eorundem charismatum infinitum prope thesaurum, abyssumque inexhaustam, adeo ut numquam maledicto obnoxia, et una cum Filio perpetuae benedictionis particeps ab Elisabeth divino acta Spiritu audire meruerit *benedicta lu inter mulieres, et benedicius fructus veniris tui* » 2\ Brevi, plenitudo gratiae includit possessionem gratiae in toto decursu existentiae. a primo instanti ad ultimum, ac proinde ipsam conceptionem immaculatam. Sed B. Virgo oraculo sollemni dicitur plena gratiae, et singularis in benedictionibus divinis, quo significatur verba salutationis non esse minuenda, sed secundum totam vim suam, in quantum fieri potest, esse intelligenda. Ergo salutationes angeli et Elisabeth includunt privilegium praeservationis a peccato originali.

Sensus Scripturae haud parum illustratur et confirmatur interpretatione Patrum qui ex locis nunc adductis et ex aliis nonnullis laudes Mariae contexere solent-5. Sic S. Iustinus 26, S. Irenaeus 27, et alii explicant semen praedestinatum quod calcaret caput diaboli esse partum Mariae.

Dices 1 In *Genesi* pari ratione agitur de semine serpentis ac de semine mulieris. Sed semen serpentis non sumitui pro serpente vel diabolo determinato, sed sensu colectivo vel universali Ergo semen mulieris pariter intelligendum est non de homine determinato. sed de hominibus collective vel universaliter sumptis

¶ *Acta Pii IX*, t. I, p. 609.

29 De quibus vide Passaglia, *De immaculato conceptu*, t. 3.

26 *Dial. cum Tryph.* n. 100

27 *Adv. haeres*, lib. 3, cap. 22-23.

Respondeo. Γ. *Nego suppositum* argumenti, nempe quod etiam ubi in uno termino *comparationis* aliquid metaphorae adhibetur, *comparatio* debeat quoad omnia fieri. Cum enim serpens pro diabolo supponat, ac proinde textus non sit sine metaphora, non requiritur ut omne quod *valet* de semine serpentis applicetur semini mulieris.

2 *Concedo maiorem. Nego minorem.* Nam semen serpentis optime intelligi potest de concreta illa potestate tenebrarum, et de illis hominibus determinatis a quibus adversus semen mulieris, nempe adversus Christum insidiae instruebantur.

Dices 2°. Mulier in *Genesi* ea est cuius semen est Christus. Sed hoc potest intelligi de Eva. Ergo non recte dicitur eam esse Mariam²⁸.

Respondeo. Dist. maior. Mulier ea est cuius Christus est semen quomodocumque, et hoc tantum, *nego*; modo speciali et cum aliis adiunctis, *concedo. Contradistinguo minorem.* Christus enim est speciali modo semen Mariae; mulier debet uniri speciali modo cum Redemptore; habet speciales inimicitias cum diabolo; quae omnia de Eva non verificantur, praesertim cum in hoc loco Eva reprehendatur et puniatur.

Dices 3°. Salutatio angelica et verba Elisabeth bonum sensum haberent etiamsi ageretur solum de abundantiori gratia in Maria quam in aliis mulieribus. Ergo haec verba nihil iuvant ad thesim.

Respondeo. Dist. antec. Haberetur bonus sensus in alio contextu et cum aliis circumstantiis, *concedo*: omnibus consideratis, nempe tum emphasi verborum, tum dignitate ad quam V. Maria accedebat, *nego*.

III. Argumentum ex traditione. — A. *Sini primum quaedam testimonia magis explicita.* S. Augustinus el constanter includit B. Virginem cum habentibus *debitum* contrahendi peccatum originale et nihilominus aperte excludit ab ea quodeumque omnino peccatum. Cum librum Pelagii refutaret, in quo sancti viri et sanctae feminae nominabantur cum ipsa B. Virgine, tamquam sine peccato existentes, Augustinus dixit omnes hos habuisse peccatum: « Excepta itaque sancta Virgine Maria de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, haberi volo quaestionem; unde enim scimus quid ei plus gratiae collatum fue-

²⁸ Sic fere DE HUMMKLAUER, p. 161.

rit ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere ac parere meruit, quam constat nullum habuisse peccatum?»²⁰. Quae verba *universaliter* sonant, quamquam in hoc loco directe de peccato actuali quaestio est; et ratio quae affertur *universalis* et ipsa est: « propter honorem Domini ». Unde Victorinus quidam saeculi XII, Gualterus, scripsit: «Certum est quod Augustinus... absolute quodcumque de peccatis agitur, determinat illam omni modo et tempore debere excipere, contraria istis scholasticis evidentissime definiens ». Deinde, certum est apud Augustinum ideo nullum esse sine peccato actuali, quia unusquisque contraxit de facto peccatum originale: dicit enim Iuliano: « Illud sane magnum verumque dixisti, cum posuisses testimonium apostoli Petri dicentis *Quod peccatum non fecit*, notandum esse quod iudicaverit apostolus sufficere ad ostendendum in Christo *nullum fuisse* peccatum, quia dixit *nullum eum fecisse* peccatum: Ut «doceret, inquis, quia qui non fecit, habere non potuit ». Omnino verissimum est. Profecto enim peccatum etiam maior fecisset, si parvus habuisset. Nam propterea nullus est hominum praeter ipsum qui peccatum non fecerit grandioris aetatis accessu, quia nullus est hominum praeter ipsum qui peccatum non habuerit infantilis aetatis exortu »³⁰. Cum tamen Augustinus excipiat B. Virginem ex illa universali necessitate habendi peccatum actuale, oportet ut excipiat eam, quamquam aliter ac Christum, ex illa universali necessitate contrahendi peccatum originale. Profecto enim, iuxta Augustinum, peccatum etiam maior fecisset, si parva habuisset. — Et alibi Augustinus extollit sine restrictione puritatem et sanctitatem Mariae verbis universalibus, quae de sola virginitate nequeunt intelligi: Christus «est speciosus prae filiis hominum, sanctae filius Mariae, sanctae sponsus Ecclesiae, quam suae genitrici similem fecit: nam et nobis eam matrem fecit et virginem sibi custodit... Est ergo Ecclesiae sicut Mariae perpetua integritas et incorrupta fecunditas»³¹.

²⁰ *De natura et gratia*, c. 30, n. 42. ML 44, col. 267.

³⁰ *Contra Iul.*, lib. 5, c. 15, n. 57. ML 44, col. 815.

³¹ *Sermo*, 195, n. 2. ML 38, col. 1014. In sermone de nuptiis in Cana celebratis, qui Augustino adscriptus fuit, orator, alludens ad peccatum Adae et Evae, venit ad Mariam: « Genitrix autem Christi illa, quae iacinosi concubitus pactum exhorruit, quae non solum corpore verum etiam mente virgo permansit, intererat invitata, *condicione generis non participatione criminis*; universitate nascendi, non societate peccandi ». Hic sermo invenitur apud Mat, *Nova bibliotheca Palmarum*, t. I, p. 248. At D. Mohl non recepit inter augustinianos hunc sermonem, de quo dicit: «Auctori

Dives. S. Augustinus non semel nonnisi Christum dixit natum esse sine peccato : « Solus sine peccato natus est, quem sine virili complexu non concupiscentia camis, sed obedientia mentis Virgo ꝑconceptit»². Ergo non potuit conceptionem immaculatam Virginis docere.

Respondeo. Dist. antecedens. Dixit Christum solum natum esse sine peccato, ex natura rei, ratione sui, *concedo*; simpliciter, *nego. Distinguo consequens* : non potuit docere conceptionem immaculatam Virginis ut ex natura rei resultantem, *concedo*; ut ex praeservatione per Redemptionem Christi proveniente, *nego*. Scilicet, Augustinus docet Christum non numerari posse inter illos qui habent debitum contrahendi peccatum originale, quia natus est ex Virgine, et hoc est illi proprium. Ipsa Virgo nata ut ceteri homines habuit proinde *debitum* contrahendi peccatum originale. Attamen non contraxit illud, « propter honorem Redemptoris », et per gratiam eius.

Et hoc est quod ipse Augustinus explicat, cum Juliano obli-denti Mariam per doctrinam peccati originalis subiici diabolo ita respondet : « Non transcribimus diabolo Mariam conditione nascendi : sed ideo quia *ipsa conditio solvitur gratia renascendi* »³³. Hoc est: Maria secundum id quod ei deberetur iuxta conditiones suae generationis subiiceretur diabolo; sed ei non subiicitur de facto, quia illud debitum solvitur per gratiam Christi. Modo analogo immediate ante dixerat : « Quod non vis dicimus, nonnisi per gratiam liberari (homines), non solum ut eis debita dimittantur, verum etiam ne in tentationem inferantur » M.

In eadem Ecclesia latina inveniuntur textus satis significantes S. Hieronymi, iuxta quem Maria fuit porta «semper clausa et

est profecto antiqui, forte Afri », Miscellanea agost., t. 1, Romae, 1930, P. 754.

³² *Dc peccat, merit.*, lib. I, n. 57. ML 44. col. 142. Cf. *Dc Genesi ad lit* lib. 10, c. 18, n. 32; *Op. imperf.* lib. 6, g. 22. ML 45, col. 1553.

³³ *Op. imperf.* lib. 4, c. 121. ML 45, col. 1418. Cf optimam dissertationem P. F. S. Müller S. I., in Miscellanea agosliniana, vol. 2, Romae 1931, pag. 885 sqq.: *Augustinus anticus an adversarius Immaculatae C(mecplian)ts*— In oppositum D. Capelle O. S. B. scripsit. Recherches de théologie médiévale, Oct. 1932, cui breviter respondimus Gregorianutn, 1933. P. 93-96.

³⁴ Cf. Diet, théol., *Augustin*, (Portaliê), col. 237, et art *Immaculée conception*, (Le Bachelet), col. 883 sqq.

lucida»^{TM}, «semper in luce»³⁶; — S. Ambr os ii, qui adducit naturam humanam ita orantem Verbum : « Suscipe me non ex Sara, sed ex Maria, ut incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati »³⁷.

In Ecclesia Orientali, praeclara sunt verba S. Ephraem : Hic enim S. Doctor explicite conferens Mariam cum Eva dicit utramque innocentem factam esse: «Duae innocentes, duae simplices, Maria et Eva ,sibi quidem prorsus aequales factae erant; postea vero altera facta est causa mortis ,altera vitae nostrae»³⁵; insistit multum in dignitate matris Dei, in plenitudine gratiarum in ipsa; laudes innumerabiles et singulares Mariae cantat. Salutem a Maria instauratam opponit ruinae ab Eva inductae : « Eva, mater omnium viventium fons mortis effecta est omnibus viventibus. Floruit autem Maria, nova vitis prae vite antiqua Eva, habitavitque in ea Vita nova Christus, ut Morte pascente et accedente confidenter pro more, ei in fructu mortali occultaretur vita mortis destructiva»³⁹. Adhuc: « Dominus dixit eum c caelo lapsum esse. Exaltaverat se exeerandus ille, sed a sua exaltatione disiectus fuit. Conculcavit pes Mariae eum qui calce percusserat Evam. Benedictus qui sua nativitate prostravit eum»⁴⁰. Et iterum: «Quia percussit ille calcaneum Evae, calcavit eum pes Mariae»⁴¹.

Immo comparat puritatem Matris cum puritate Filii eius, dicens Filio: « Revera quidem, tu ct mater tua, soli estis, qui omni ex parte omnino pulchri estis. *In te, Domine, non est labes, nec ulla in matre tua macula* »⁴². Quibus in locis et praesertim in ultimo non potest tantum agi de immunitate a peccato actuali, nam ut alia omittamus, saltem infantes post baptismum mortui pariter sine labe essent ac XHrgo Maria: maxime cum innocentiam eorum S. Ephraem multum extollat⁴³.

y V

⁸⁶ *Epist. ad Pammach.*, n. 21. ML 22, col. 510

^{3U} Morin, *lneed0ta Maredsolana*, t. 3, p. 65.

l'W |

^{3?} *ht ps. lift*, sermo 22, n. 30. ML 22, col. 1521.

³⁸ Op. Syr. II, 327 a. Cf. Bickell, 5. *Ephr. Carmina Nisibena*, Lipsiae 1866. p. 29.

j

³⁰ *Sermo de Domina nostro*. Lamy. S. *Ephraemi Syri Hymni ct Sermones*, 1, Mechliniac, 1882, p. 154-156.

"J

* *Hymnus s. nativitate Christi*, II, 31. Lamy, t. II, p. 456-458.

*1 *Euangelii concordantis expositio* trad. Aucher-Moesinger, Venetiis 1876. p. 117.

a

⁴² *Carmina Nisibena*, ed. Bickell, p. 122.

»3 Vim horum textuum, quos interpretes plures, ut Bickell, et PP Bover, Fr. S Müller, Ortiz de Urbina (*Orientalia Christiana periodica*, 1935, pag. ,04 ss.) etc sicut nos intelligunt, Dr Ludwig Hammer serger

1. Alii *Paires implicite* et virtualrter (radum doctrinam immaculatae conceptionis, cum Mariam opponunt Evae. ut *Irenaeus* et *Tertullianus*, cum sanctitatem Mariae sine restrictione extolunt. ut *Hippolytus*, *Didymus*, *Epiphanius* etc. Audi, v. g. *Theodotum Ancyranum*, qui praedicat Manam «virginem innocentem. immaculatam, sanctam spiritu et corpore, productam ut lilium inter spinas, quae non novit mala Evae... quae fuit filia Adam, sed ipsi dissimilis» “.

Difficultates, quae ex operibus Patrum moveri possent, ad duas reducuntur: 1° Multi Patres dicunt *Christum solum* esse sine peccato. At hoc potest intelligi ut supra de iure naturae, non de praeservatione misericordiae. — 2° Quidam Patres videntur etiam peccata actualia venialia in Maria invenire. Et revera *Origenes*, *Tertullianus*, et *S. Chrysostomus* non videntur ab hoc errore excusari posse. Alii, ut *S. Irenaeus*, *S. Basilius*, *S. Cyrillus Alex*, possunt optime intelligi de sola lenlatione vel probatione. At o) Pauci Patres qui in hoc erraverunt non necessario tribuerunt peccatum originale B. Virgini 3; b) hic error contradicebat communi aestimationi de sanctitate Virginis.

Satis denique est, cum quaestio de immaculata conceptione non explicite ut determinate tunc poneretur, ut in dictis Patrum quaedam praeclara, alia implicita ut vestigia vel semina, cum obscuritatibus et difficultatibus mixta, invenire potuerimus.

C. *Traditio non parum illustratur ex existentia festi conceptionis V. Marian.* Etenim in Oriente hoc festum, forte a fine

conatus est deprimere praesertim textus alios adducenda. (*Dic Mariologic der Ephremischen Schriften*, Innsbruck, 1038) Sed revera textus quos ille opponit nihil habent quod veritati conceptionis immaculatae Mariae non consonent, argui enim ex hoc quod *S. Ephraem* dicit Christum natum esse de una ex impuritate naturae lapsae, quae munditia indigebat (O/S. *Gr* II. 270 et *Hainmiersbergcr.* <S>. *cit.* p. 68); et ex hoc quod exhibet Mariam dicentem se redemptam et baptizatam esse a sanguine et aqua (ibid., p. 60 Cf. p. 87). Ut haec verba recta omnino sunt in fide immaculatae conceptionis. Maria enim una erat ex subiectis huius naturae lapsae et indiguit praegnatione ab impuritate: Maria redempta est et baptizata, sed meliore redemptione, scilicet infusione gratiae ante quamcumque culpam. Imo haec verba, — praeter forte verbum <baptismi>, quod magis symbolice sumendum est. — accipienda sunt proprio sensu (et non « im uneigentlichen Sinn »).

" *Ilomil.* 6 in *Deiparam*, n. 11. MG 77. col. 1428. Vide quid compendiose Bulla definitionis, quid copiose *Pasaglia*, in *De immaculato conceptu* de titulis a Patribus Mariae tributis habeant.

Omnis tamen videtur etiam in hoc erravisse

saec. V, certo a saec. VII in multis ecclesiis celebrabatur. *In Occidente*, postquam in Siciliam et Neapolim prius ex Oriente transmissum est, hoc festum acceptum est a plurimis ecclesiis saltem a saec. XI. Tunc oppositio oritur. Scribit quidam theologus parisiensis *Belet hus* : « Prohibendum potius esse videtur, in peccato namque concepta est (Maria) >>> S. *Bernardus* reprobatur hoc festum⁴⁷. Nihilominus festum magis magisque in dies diffunditur. Saec. XIV, Romae celebratur; et legimus supra quomodo postea a Sixto IV et ab eius successoribus commendaretur. Nunc age, id quod colitur in Ecclesia debet esse *sanctum*. Sed conceptio B. Virginis colebatur. Ergo habebatur ut sancta, ac proinde praeservata a transmissione peccati originalis. Attende enim quod obiectum festi non erat, vel saltem non unice erat et saltem apud plerosque, aliqua circumstantia conceptionis, ut esset conceptio miraculosa vel sanctificatio post conceptionem habita (ut in festo conceptionis Ioan. Bapt.), sed ipsa conceptio; et propter hoc a nonnullis impugnabatur. Unde *Petavius* : « Movet autem me, ut eam in partem sim propensior, communis maxime sensus fidelium omnium, qui hoc intimis mentibus, alteque defixum habent, et quibus possunt indiciis officiisque testantur nihil illa Virgine castius, purius, innocentius, alienius denique ab omni sorde, ac labe peccati, procreatum a Deo fuisse »⁴⁸. — De positione magnorum scholasticorum in saec. XI. XII et XIII dicemus in *scholio*.

Nota. — Ut bonus ordo simul ac recta aestimatio textuum sine numero in hac materia passim prolatorum facilius habeantur, his forte distinctionibus temporum utendum est. Prioribus scilicet saeculis, dogma implicite tantum servabatur in parallelismo inter Evam et Mariam, inter oeconomiam culpae et reparationis (Iustinus, Irenaeus). Postea, non multo ante concilium Ephesinum, apparet non semel quaedam explicitatio huius veritatis, sed non systematica, nec ex professo considerata et explicata (Ephraem, Augustinus'). Post vero concilium Ephesinum. explicitatio haec nondum systematica, iam ante saec. VII incipit frequentior fieri (Theodotus Ane., S. Anastasius I, Antiochenus, Sophronius); a saeculo autem VII magis ac magis in dies vulgabatur (S. Andreas Cretensis, S. Germanus, Photius) praesertim apud Graecos. Saeculis vero

⁴⁷ ML 202, col. 149.

⁴⁸ *Efist.* 174. ML 182, col. 333.

¹⁴⁸ *De Incarnutione.* 1. 14, c. 2, n. 10.

XI-XIII. quaestio occasione festi systematice a doctoribus tractari coepit, ac simul diversitas opinionum in lucem prodiit: hinc Eadmerus, Gualterus, Ricardus a S. V., illinc, S. Bernardus, S. Albertus, S. Thomas. Attamen, in commune proferuntur per virtutem traditionis et cohaerentiae dogmatum principia quaedam ex quibus logice veritas immaculatae conceptionis Mariae necessario sequitur. Cum igitur Scotus difficultates huius doctrinae profunde exposuisset ac solvisset, mox manifestum fuit sensum Christianum pro Virgine immaculata usque ad plenam veritatis agnitionem fore decertaturum; iam enim in fine saec. XIV tum apud Graecos (Nicolaos Cabasilas, Scholarios), tum apud Latinos longe maior pars doctorum iam piae sententiae adhaeret *.

IV. Probatur ratione theologica. — Ita proponi potest: Decebat ut B. Virgo eam immunitatem a peccato acciperet, quae possibilis erat. Atqui potuit fieri immunis, non solum a peccato actuali, sed etiam a peccato originali per praeservationem intuitu meritorum Christi concessam. Ergo B. Virgo praeservata est immunis a peccati originalis labe, per praevenientem Redemptionem Christi. Principium latens ex quo huic ratiocinio vis accedit, illud est: hoc Deus fecit erga Matrem Filii sui quod decebat. *Maiores* autem probari potest ex rationibus quas S. Thomas adducit ut ostendat B. Virginem numquam peccavisse: «Tum quia honor parentum redundat in prolem, secundum illud *Proverbiorum* XVII, 6: *Gloria filiorum patres eorum*: unde et per oppositum ignominia matris ad filium redundasset. Tum etiam quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem accepit: dicitur autem 2 *Cor.* VI, 15' *Quaeritur conventio Christi ad Belial?* Tum etiam quia singulari modo Dei Filius, qui est Dei sapientia, in ipsa habitavit, non solum in anima, sed etiam in utero: dicitur autem *Sap.* I. 4: *In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis* »³⁰ S. Bellarminus addit quartam rationem: « Par erat ut nullum esset privilegium alicui purae creaturae collatum. quod non etiam huic Virgini conferretur, nisi forte conditioni, statui, naturae, aut sexui repugnaret. At sanctificari in ipsa creatione datum est primis parentibus; sanctificari autem in ipsa crea-

⁴⁰ Invenies ditissimam collectionem textuum, tum in operibus a Passaglia, Ballerini et RoskovXwy editis, tum in Diet théol., art. *Immaculée Conception* (Le Bachelet, Jugie).

³⁰ 3ft <1. 27, art. 4.

tione, et nullo umquam pollui peccato datum est angelis sancti * et privilegium hoc conditioni, statui, naturae, sexui B. Virginis non repugnat » Ratio quinta additur ex Scotto : « Arguitur ex excellentia Filii sui, in quantum redemptor, reconciliator, mediator... Perfectissimus enim mediator habet perfectissimum actum mediandi respectu alicuius personae, pro qua mediat; sed Christus est perfectissimus mediator. Igitur Christus habuit perfectissimum gradum mediandi possibilem respectu alicuius creaturae, sive personae, respectu cuius erat mediator. Sed respectu nullius personae habuit excellentiorem gradum quam respectu Mariae : igitur, etc. Sed hoc non esset nisi meruisset eam praeservari a peccato originali » 51

Ad *minorem* veniamus. Virgo Maria potuit sine labe origins' concipi ; « quia gratia aequivalet iustitiae originali, quantum ad acceptionem divinam, ut propter hanc animae habenti gratiam non insit peccatum originale. Potuit enim Deus in primo instanti illius animae infundere sibi gratiam tantam, quantam alii animae in circumcisione vel baptismo : igitur in illo instanti anima non habuisset peccatum originale, sicut non habuisset, si postea fuisset baptizata. Et si etiam infectio carnis fuit ibi in primo instanti, non fuit tamen necessaria causa infectionis animae, sicut nec post baptismum, quando manet secundum multos et infectio animae non manet: aul potuit caro mundari ante infusionem animae, ut in illo instanti non fuisset infecta » 53.

Attamen gratia non potuit conferri Mariae *sine meritis Christi* : audi iterum Scotum : « Maria maxime indiguisset Christo ut redemptore: ipsa enim contraxisset originale peccatum ex ratione propagationis communis, nisi fuisset praeventa per gratiam mediatoris, et sicut alii indiguerunt Christo, ut per eius meritum remitteretur eis peccatum iam contractum, ita illa magis indiguit mediatore praeveniente peccatum, ne esset ab ipsa aliquando contrahendum, et ne ipsa contraheret... Quando igitur arguitur, quod prius naturaliter fuit filia Adae quam iustificata, concedo: quia illam natu iam in primo instanti naturae sic conceptam consequebatur esse filiam Adae. et non habere gratiam in illo instanti naturae: sed non sequitur: ergo in illo instanti naturae fuit privata, ioquend-

51 *De amissione gratiae*, lib. 4, c. 15.

s- 3 *Sentent.*, (list. 3, qu. 1, n. 4.

53 Scotus *ibid.* n. 9. Scotus nempe arguit tum in hypothesi alicuius qualitatis in carne, quod respuimus, tum in hypothesi nullius talis qualitatis morbidae.

de omnino primo instanti, quia secundum illam primitatem, natura animae ita naturaliter praecessit privationem iustitiae, sicut ipsam iustitiam; sed tantum potest hoc inferri, quod in ratione naturae, quae est fundamentum filiationis Adae, non includitur iustitia, nec eius carentia, quod concedo. Sed si obiicias de alio modo prioritatis naturae, quod ipsa est naturaliter prius carens iustitia, quam habens eam, cum hoc insit sibi a causa intrinseca: dico quod hoc prius natura numquam inest sibi, sed tantum inesset, si causa extrinseca non impediret et poneret oppositum eius messe > M.

Nota. Ex ipso modo arguendi patet admittendum esse in Maria *debitum proximum* contrahendi peccatum originale, quod debitum effectum non habuit ex praeveniente Redemptione. Unde textus Scripturae et conciliorum, quibus docetur *universalitas* peccati originalis, perfecte salvantur: agunt enim de debito cui omnes filii Adam secundum generationem naturalem subiiciuntur contrahendi peccatum patris, et de hoc debito non excluditur Maria; sed hoc non impedit quominus Deus possit ante ipsam contractionem peccati debitum solvere ex praevisis Christi meritis. Quod Deus tamen sic agat ut debitum ad effectum non perveniat, hoc non debet sine ratione supponi, cum agatur de exemptione a lege, sed debet *ex revelatione* constare, ut vidimus constare de B. Maria Virgine. De nullo alio homine ulla similis ratio datur; immo probatio privilegii Mariae constanter procedit per rationes *singulares*, quibus Virgo ceteris hominibus *opponitur*, ita ut simul probatur quod Maria tali privilegio gaudeat et quod ceteri communi legi subiaceant. Unde in definitione privilegium Mariae dictum est *singulare*.

Obiicitur. Impossibile est quod maximi doctores, Ecclesia permittente et protegente, contra aliquid revelatum loquantur. Atqui maximi Ecclesiae doctores, permittente et protegente Ecclesia, locuti sunt contra Immaculatam Conceptionem. Ergo haec immaculata conceptio Xriginis non est revelata.

Respondeo. Distinguo maiorem. Hoc est impossibile si agitur de explicite revelato, *concedo*; si agitur de implicite tantum, *sub.* : si hoc fiat sine interruptione temporis et ab omnibus doctoribus et si tum doctores non opinantur sed asserunt absolute, tum Ecclesia permittit assertionem absolutam, et non tantum expressionem opi-

m *Ibid.* 14-17. Cf. quoque Suarez, *de peccatis*, disp. 0, sect. 4, n. 11
12 sqq.

nionis, *concedo*; secus, *nego*. *Contradistinguo minorem*. Neque enim haec veritas explicite est revelata, sed solum implicite; neque omnes doctores locuti sunt contra hanc veritatem, ne quidem tunc temporis cum maxime haec veritas in dubio versabatur; neque illi absolute generatim loquebantur, sed, v. g. S. Bernardus: «Quae autem dixi, absque praeiudicio sane dicta sint sanius sapientis. Romanae praesertim ecclesiae auctoritati atque examini totum hoc, sicut cetera quae eiusmodi sunt, universa reservo, ipsius, si quid aliter sapio, paratus iudicio emendare»⁶⁵; neque Ecclesia umquam aliud toleravit nisi ut sententia minus pia ut opinio sustineretur; nec favor Ecclesiae occultus remansit erga piam opinionem.

Obiicitur 2°. Tribuendum est B. Virgini id quod est optimum. Sed excellentius est non habere debitum contrahendi peccatum originale quam habere tale debitum, quamvis de facto non contrahatur peccatum. Ergo non est ponendum pro B. Virgine debitum proximum contrahendi peccati originalis.

Respondetur. Distinguo maiorem: dummodo hoc sit simpliciter optimum et non contradicat eius conditioni, *concedo*; secus, *nego*. *Contradist. min.* Excellentius est non habere illud debitum sub omni respectu, *nego*: nam praeveniens redemptio multas tunc excellentias habet et quoad matrem redemptam et quoad Filium Redemptorem; excellentius esset sub aliquo respectu, *subdist.* et conveniret conditioni Mariae ut filiae Adae secundum naturalem generationem, *nego*; et non conveniret ei, *concedo*.

Instant. Si B. Virgo habuit tale debitum, dicenda est peccasse in Adamo. Sed hoc includit aliquam maculam. Ergo non habuit tale debitum.

Respondeo. Distinguo maiorem: dicenda est peccasse in Adamo, hoc est fuisse ex titulo suae originis receptura maculam, nisi ex alio titulo, nempe ex titulo redemptionis praevenientis, praeservaretur a macula, *concedo*; dicenda est peccasse in Adamo, hoc est quamcumque maculam de facto accepisse, *■nego. Contradistinguo minorem*. Et nota quod hodie «peccasse in Adamo» sumitur sensu peccati contracti, ac propterea de Maria dici nequit.

Instant iterum. B. Virgo, cum tali debito, prius concipitur creata quam sanctificata. Ergo debuit esse primum reale instans naturae, in quo fuerit cum culpa.

Respondeo. Distinguo antecedens: prius concipitur huic de-

⁵⁵ *Epist.* 174. *ML* 182, col. 336.

bito subiccta quam ab hoc debito liberata, *concedo*; prius concipitur *ē*xsisten cum macula quam a macula mundata, *nego*. Non enim concipitur existens nisi a macula praeservata. Unde *nego consequens et consequentiam*.

Instant denique. In primo instanti naturae aut B. V. intelligitur iusta aut non iusta. Si non intelligitur iusta, est sub peccato. Si intelligitur iusta, est sine debito contrahendi peccatum.

Respondeo. *Ad maiorem*; additur tertium: sufficit ut concipiatur in primo signo rationis nec iusta. nec iniusta, i. c. in signo rationis priori tum ad formam iustitiae, tum ad privationem culpabilem, nam subiectum est prius natura quam utrumque. Huic subiecto, ita considerato, deberetur per se, ut filiae Adae, privatio iustitiae; sed ex alio merente, ei datur ut futuiae matri Dei, ipsa iustitia et sic praeservatur a privatione iustitiae. Unde numquam intelligitur existens concrete cum debito, neque unquam intelligitur concrete existens nisi cum gratia.

•LECTIO PATRUM: Ex S. Ephraem, *Carmina Nisibena*, c. 27. —

7. Liam, quae exosa erat, ut ipse pulcham reddidisti. Oculi eius infirmi, sed infantes eius pulchri erant; me autem, quae pulchra sum, infantes mei contumelia afficiunt. Revera quidem tu et mater tua soli estis, qui omni ex parte omnino pulchri estis; non enim in te, Domine, labes est, nec ulla in matre tua macula. Infantes autem mei duabus his pulchritudinibus minime similes sunt. Pater tuus tulit exosam illam congregationem, quae fornicata est cum vitulo illo; et propter hoc exosa est etiam progenies eius, quia exacte idolo illi alieno similis est. Ei enim similes sunt lectores veracium, Moysis et prophetarum, quos legerunt omnibus temporibus; tu autem nosti, Domine, quid sceleris in te commiserunt. Apostolus me tibi desponsavit, Domine, tamquam puram virginem. Vitulum patrum eorum odi et te. Domine amavi. Ne pungant oves, infantes mei, fratres suos. Sunt enim illius agni, qui indicatus est sine vociferatione, immolatus sine clamore, crucifixus sine murmuratione, et qui redivivus rursus laboravit, ut vivificaret interfectores suos. Non Adam procreavit vos, qui praeter fas transgressionem ausus est, nec filius eius, qui iniuste sine causa occidit fratrem suum, sed estis filii Spiritus sancti et infantes ex aqua renati. Dicam vobis etiam de me, quod lapidata sum nec tamen irata sum, quod crucifixa sum et non maledixi, quod cremata et non exsecrata sum. Illi domino vestro similes estote, et me matrem vestram imitamini! Progenies serpentini nominati sunt homines, non propter ipsorum naturam, sed propter opera ipsorum. Superatur enim ipsum venenum viperae a veneno liberae voluntatis. Ita etiam dii nominati sunt homines, non propter substantiam suam, sed per gratiam, quae vobis cum se ipsa cognitionem fecit. Mirandum est, Deum ipsum vobiscum affinitatem contraxisse et vos abscidisse a vobis affinitatem eius; quia enim ipse creatura factus est, vos creatori affines facti estis. Gloria sit tibi, Deus mi, qui non fecisti nobis affinitatem cum creaturis, sed cum te ipso, domino omnium

creaturarum; sit laus permixioni tuae' Non enim mirum fuisset, si una cum creaturis affinitate coniuncti essemus, quia una est creatio; laudetur Dominus, qui servos suos voluit esse cognatos suos! (Ed. Bickell, Lipsiae 1886. p. 122).

§ 3. χ

Seholion.

De sententia doctorum saec. XI, XII, et XIII.

Breviter dicamus de S. Anselmo, de S. Bernardo, de S. Bonaventura, de S. Thoma.

I. S. Anselmus, si ad eius genuina opera attendamus, non videtur agnovisse immaculatam Virginis conceptionem, cum non appareat contradixisse interlocutori dicenti: « cum originali peccato nata est, quoniam et ipsa in Adam peccavit in quo omnes peccaverunt »⁵³ sed dixerit tantum: « Virgo autem illa, de qua ille homo assumptus est de quo loquimur, fuit de illis qui *ante nativitatem eius* per cum mundati sunt a peccatis; et in eius ipsa munditia de illa assumpta est »⁵⁴ Habet tamen illud aureum principium, in quo virtualiter veritas privilegii Mariae latebat: « Decebat ut illius hominis (Christi) conceptio de matre purissima fieret. Nempe decens erat ut *ea puritate qua maior sub Deo nequii intelligi*, Virgo illa niteret, cui Deus Pater unicum Filium suum ... ita dare disponebat, ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris et Virginis Filius »⁵⁵.

II. S. Bernardus, scribens contra festum Conceptionis Virginis ac nimis attendens ad conceptionem activam, talia habet quae cogere videantur ut ab illo magno servo Mariae immaculatam conceptionem pro impossibili habitam fuisse fateamur. Dicit enim: « Si igitur ante conceptum sui sanctificari minime potuit. quoniam non erat; sed nec in ipso quidem conceptu propter peccatum quod inerat, restat ut post conceptum in utero iam existens, sanctificationem accepisse credatur, quae excluso peccato sanctam fecerit nativitatem, non tamen et conceptionem. Quamobrem etsi quibus vel paucis filiorum hominum datum est cum sanctitate nasci, non tamen et concipi; ut uni sane servaretur sancti praerogativa conceptus, qui omnes sanctificaret solusque ab-

⁵³ *Cur Deus homo*, lib. 2, c. 16. ML 158, col. 416.

⁵⁴ *Ibid* c. 16, col. 419.

⁵⁵ *De conceptu utryinali*. c. 18, col. 4-1.

»que peccato veniens, purgationem faceret peccatorum. Solus itaque Dominus Iesus de Spiritu Sancto conceptus, quia solus et ante conceptum sanctus »M. S. Doctor rem tamen remittit ad iudicium Ecclesiae Romanae.

III. Nec S. Bonaventura veritatem admisit, quamquam rationes pro immaculata conceptione accurate et pulchre exposuit. Sed proposita etiam opinione aliorum «quod sanctificatio Virginis subsecuta est originalis peccati contractionem; et hoc quia nullus immunis fuit a culpa originalis peccati nisi solum Filius Virginis», concludit: «Hic autem modus dicendi communior est et rationabilior et securior » 57.

IV. S. Thomas 58. Quamquam sunt auctores, qui dicant S. Thomam non solum tenuisse immaculatam conceptionem Virginis, sed eam melius explicasse quam alii et praesertim quam Scotus 59; quamquam Aquinas ea principia enuntiat quibus doctrina Immaculatae conceptionis demonstratur et illustratur: vix tamen vel ne vix quidem certum non est Aquinatem pariter ac illi magni doctores sui temporis censuisse, et immaculatam conceptionem explicite et scienter reiecisse. Nullus enim textus certo authenticus S. Doctoris continet clare doctrinam immaculatae conceptionis, seu immunitatis a contractione peccati originalis. Contra. tum in locis ubi ex professo de hac quaestione agit, tum in aliis bene multis, videtur omnino huic doctrinae consulto contradicere. Dicit enim: «Sanctificatio beatæ Virginis non potuit esse decenter ante infusionem animæ; quia gratiæ capax nondum erat; sed *nec etiam in ipso instanti infusionis*, ut scilicet per gratiam tunc sibi infusam conservaretur, ne culpam originalem incurreret » co. Et in *Summa*, postquam posuerit universaliter: « Peccatum originale trahitur ex origine, in quantum per eam communicatur humana natura, (piam proprie respicit peccatum originale; quod quidem fit quando proles concepta animatur. Unde *post ani-*

57 *Epistola* 274, nn. 7-8. ML 182, col. 335-336.

58 T 3 (list. 3, p. T, art. I qu. 2 — In edit. Quaracchi, t. 3, p. 6q, docti editores eodem modo ac nos iudicant.

59 Cf. T'esch. n. 328 sqq. Vide quid iam de opinione S. Thomae moderate scripserit Ioannes a S. Thoma, *Cursus Theol.* ed. solesm. t. I. Parisiis, 1931, pag. 265 ss.

60 Sic N. Del Prado O. P., *Divus Thomas et Bulla dogmatica de Ineffabilis*, Fribourg, 1919; quam opinionem defenderat antea Ceslaus Schneider, refutatus a W. Torde, *Die Stellung des hl. Thomas v. A. zu der unbefleckten Empfängnis der Gottesmutter*, Munster, 1922.

co 3 dist. 3, qu. I, art. I, sol. 2.

nationem nihil prohibet prolem conceptam sanctificari ; postea enim non manet in materno utero ad accipiendam humanam naturam, sed ad aliqualem perfectionem eius quod iam accepit»⁰¹, haec de Virgine dicit: «Si numquam anima B. Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Christi, secundum quam est universalis omnium Salvator. Et ideo sub Christo, qui salvari non indiguit, tamquam universalis Salvator, maxima fuit B. Virginis puritas. Nam Christus nullo modo contraxit originale peccatum, sed in ipsa sui conceptione fuit sanctus, secundum illud Lucae: Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Sed Z^o. *Virgo contraxit quidem originale peccatum, sed ab eo fuit mundata, antequam ex utero nasceretur* »". Et deinde : « Nec tamen per hoc quod festum conceptionis celebratur, datur intelligi quod in sua conceptione fuerit sancta; sed quia *quo tempore sanctificato fuerit ignoratur*, celebratur festum sanctificationis eius potius quam conceptionis in die conceptionis ipsius » ⁰³.

Qui putant S. Thomam in hac quaestione salvari posse distinguunt inter habere *debitum* peccati originalis et habere *actu* peccatum originale; inter concipi et mundari ut inter duo instantia rationis ordine naturae distincta in eodem instanti reali; et dicunt i Angelicum docuisse quod iuxta ordinem naturae, non temporis, j prius concipienda est Virgo existens subiecta debito peccati originalis quam mundata et soluta ab illo debito, quamquam in nullo l instanti reali fuerit sine gratia, vel cum peccato originali actu. l Et revera illae distinctiones salvant doctrinam et diluunt argu- l menta quae fiunt contra eam; sed non videntur posse intelligi simul cum textibus supra positis, nec in illis subaudiri.

Unde concludendum videtur quod magni illi scholastici aliis auctoribus et pietati populi christiani in hoc puncto resistebant, quia timebant ne dignitas Christi ex tali doctrina detrimentum acciperet. Ipsi tamen, non solum concedebant Mariam quam primum a peccato originali liberatam fuisse, sed etiam consentiebant principio Ansclmi, nempe quod puritas Mariae talis dicenda sit ut maior ea sub Deo intelligi nequeat, in quo principio virtua-

⁰¹ H j^o qu. 27, art. 1 ad 4.

⁰² 3° QU. 27, art. 2 ad 2um. Pariter: «Peccatum enim aut est originale, et de isto fuit mundata in utero; aut mortale, aut veniale, et de istis libera fuit» *Expositio Salutationis angelicae*. De controversiis circa hoc opusculum, vide Bull, thorn III, 563-584 (Synave); 1557 r (Mandonnet).

⁰³ *Ibid.* ad 3.

liter immaculata conceptio continetur. *Scotus* autem profunde ostendit dignitatem Redemptoris qua talis non diminui, sed augeri per privilegium Matris eius.

Z

§4- *

. *Scholion.**De immunitate B. Virginis a concupiscentia.*

I. Existentia huius immunitatis. — Etiam illi doctores qui negabant immaculatam conceptionem Virginis, simul docebant eam fuisse a momento sanctificationis immunis a concupiscentia⁴. Est igitur opinio communis et certa Mariam sine concupiscentia existisse.

Prima ratio haec est. Quamquam concupiscentia potest adesse ubi peccatum originale non adest, tamen concupiscentia in Virgine immaculata esse non potuit. Deordinatio enim partis sensitivae non est indifferens ad perfectionem moralem, sed est defectus materialiter, causaliter, manifestative attingens ordinem moralem. Ergo, absente culpa originali, non poterat relinqui in ea cuius puritate nulla maior sub Deo intelligi nequit.

Secundo, B. Virgo numquam peccavit *venialiter*, ut declaratum est a concilio Tridentino⁶⁵. Sed concupiscentia causa est cur peccatum veniale non possit totaliter vitari. Maria igitur non habuit concupiscentiam.

Quod ad alios effectus peccati originalis, ut dolor et mors, pertinet, potuerunt inveniri in B. Maria, ut magis Filio suo conformaretur. Sed haec eadem ratio fecit ut a concupiscentia liberaretur.

II. Modus huius immunitatis. — Concupiscentia potest esse vel ligata vel exstincta. Dicitur *ligata*, si motus inordinatus quicumque impediatur tum per solam abundantiam gratiae sanctificantis, tum extrinsece, hoc est per externam assistentiam et protectionem Dei. Vocatur *exstincta*, si intrinsece, nempe per *habitu* subiicientem appetitum rationi, motus inordinatus fiat impossibilis. Sententia hodie communis et tenenda ponit quod in B. Virgine a primo instanti eius conceptionis passivae fuit concupiscen-

-----
⁴ S. Th., 3^a qu. 27. «art. 3.
 es Scss. 6, can. 23 Denz. 833.

(ia exstincta. Doctores enim, qui ut S. ,Bovaventura, S. Thomas et alii, posuerunt concupiscentiam in B. Virgine fuisse quidem exstinctam in tempore conceptionis Verbi, sed ante hoc tempus tantum ligatam fuisse, his moventur rationibus, quibus utebantur contra immaculatam conceptionem, scilicet ex dignitate Christi desumptis. Sed contra dignitas Christi magis extollitur, si per virtutem Redemptionis Christi, mater Christi eam immunitatem et hunc modum immunitatis accepit quae in Eva fuerunt

M Cf. card. Lépiciek, *De B. P. Maria*, p. 145.

QUARTA PARS

De an 'dis

Deus creavit non solum mundum materiale, non solum hominem ex materiali elemento et ex anima spiritali constantem, sed etiam substantias pure spirituales seu angelos. Quamquam non omnia quae ad angelos pertinent intendimus tradere, cum multa ex illis potius in philosophicis disputationibus discutiantur, ea tamen dicemus quae sufficiant ad veritates revelatas de angelis tum bonis tum malis dignoscendas ac defendendas.

Tres quaestiones distinguemus. Prima erit de creatione angelorum; secunda de eorum elevatione et probatione; tertia de eorum influxu in homines.

QUAESTIO PRIMA

De creatione angelorum

Cfr. Suarez, *De angelis*. lib. 1-4. — Petavius, *Theol. dogm. De angelis*, lib. 1-2. — Salmanticenses, *Tractatus VII, De angelis*, disput. 1-8. — Scheeben, *Dogmatik*, lib. 3, nn. 151-254. — Palmieri, *De creatione*, th. 18-27. — Janssens, *Summa theologica*, t. 6, pag. 443-741. — Beraza, *De Deo*, pag. 187-295. — Diet, théol., art. *anges* (Bareille, Vacant). — Diet, d'archéol., art. *anges* (Leclercq). Etc.

Post ea quae de creatione mundi in genere dicta sunt, dubium esse nequit angelos, si sint, fuisse creatos a solo ente per essentiam, nempe a Deo. Unde insistendum potius erit in demonstranda existentia angelorum, et in natura eorum illustranda. Ad quod praestandum, tres articulos habebimus:

Primo, utrum Deus angelos creaverit.

Secundo, utrum angeli sint puri spiritus.

Tertio, utrum angeli in diversos ordines distinguantur.

A r t i c u l u s   p r i m u s .

Utrum Deus angelos creaverit.

§ i.

Status quaestionis

I. Praenotanda. — Angelus, ex graeco ἄγγελος, hebraice TjS'O significat idem ac nuntius, missus. Unde non indicat naturam, sed munus quoddam subiecti cui nomen angeli imponitur: « Angelus enim officii nomen est, non naturae. Quaeris nomen huius naturae, spiritus est; quaeris officium, angelus est. Ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, angelus est » E Ratione officii, nomen angeli tribuitur quandoque in Scripturis sacerdotibus², Moysi³, Praecursori \ Messiae⁵. Definitio nominalis entium illorum qui nomine proprio angeli dicuntur, ita in praesenti articulo dari potest: angeli sunt substantiae intellectuales, Deo inferiores, superiores hominibus atque ex natura sua hominibus invisibiles. An vero sint stricte et pure spiritus dicemus in articulo sequenti. Hic de existentia angelorum praecipuus erit sermo, cui sufficit definitio nominalis.

II. Opiniones. — A. Negaverunt esse angelos non solum materialistae et rationalistae cuiusque temporis, sed etiam apud ludaeos *Sadducae*i, qui tamen Pentateuchum recipiebant, et *Anabaptistae* saec. XVI, qui dixerunt sub nomine angelorum non aliud haberi nisi manifestationem potentiae divinae, sive in bonum sive in malum.

B. Hodierni rationalistae non solum negant existentiam angelorum. sed multa congerunt quibus ostendere conantur ludaeos mutuavisse ab aliis gentibus per tempus exilii cognitio suas opiniones de angelis. s

C. Non solum vero ludaei et Christiani angelos esse credunt, sed multi philosophi gentiles et populi fere omnes substantias

¹ S. Augustinus, *Enarrat in* CUI, n. 15. ML 37, 1348

² *Mal.* II. 7.

³ *Num.* XX, 16 .

⁴ *Mat.* III, i. ' fI

⁵ *Ibid.* j!

quasdam intellectuales inter Deum et homines, quas ut deos inferiores habebant, admiserunt. *Plato* in *Timaeo* refert deos minores a summo Deo confectos esse. *Aristoteles* ad existentiam intelligentiarum recurrit ut motus coeli explicet.

III. Documenta Ecclesiae. — In *concilio Lateranensi IV* (1215) Deus dicitur «unum universorum principium, creator omnium visibilium et invisibilium spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam»^e. Pariter in symbolis et in professione fidei Michaelis Palaeologi affirmatur existentia invisibilium et spiritualium^f, necnon in decreto pro Jacobitis, in professione Tridentina et in concilio Vaticano, quod ipsa verba concilii Lateranensis IV usurpavit^g.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XVIII. — Praeter res mundanas et ipsum hominem, Deus creavit angelos, substantias nempe intellectuales ab homine specificè distinctas.

Thesis est clare in Scriptura et *definita* est in documentis recitatis.

I. Probatur ex Scriptura. — «Esse angelos, omnes pene sacri eloquii paginae testantur»⁹. Ut ratio habeatur hodierni status quaestionis, recitantur primum testimonia Novi Testamenti, deinde textus Veteris Testamenti post exilium babylonicum conscripti ac tandem textus tempore antiquiores.

A. In Novo Testamento, angelus nuntiat Zachariae conceptionem Elisabeth¹⁰, angelus Gabriel missus est ad Mariam cui mysterium Incarnationis nuntiaret¹¹; angelus revelat S. Ioseph

|| Denz. 428.

7 Denz. 461.

^e Denz. 706. 994, 1783, 1805.

⁹ S. Gregorius M., *Homit M in evangel.*, n. 10.

¹⁰ *Luc* I, 27 ss.

¹¹ *Luc* I, 26 ss.

virgineam conceptionem Mariae de Spiritu Sancto ac deinde insidias Herodis¹³; angeli nuntiant pastoribus nativitatem Domini¹⁴, Christo ministrant in deserto¹⁵, angelus confortat Christum in horto Gethsemani¹⁶; angeli pluries apparent post resurrectionem Christi: removere lapidem sepulchri¹⁷, videntur a mulieribus¹⁸, a Maria Magdalene a discipulis intuentibus in caelum ascensionem Christi¹⁹. Deinde angelus educit apostolos²⁰ et Petrum e carcere²¹; angelus apparet Philippo²², Cornelio²³.

Tpsc Dominus dicit angelos parvulorum videre faciem Patris²⁴; nec nubere nec nubi²⁵, posse mitti a Patre ad modum legionum²⁶; angeli canent tuba, congregabunt electos²⁷; ipso teste, in fine mundi, Christus veniet cum angelis²⁸; angeli ascendent et descendent super Filium hominis²⁹. S. Paulus in suis epistolis et S. Ioannes in Apocalypsi saepissime de angelis et de eorum missionibus loquuntur³⁰.

B. In libris Veteris Testamenti recentioribus. Angelus Raphaël Tobiae se manifestat quasi unum ex septem qui astant ante Dominum³¹. In Prophetia Danielis, angelus Gabriel explicat visio-

¹² Matti. I, 20.

¹³ Ibid. II, 19.

¹⁴ Luc. II, 10 ss.

Maith. IV, π.

¹⁵ Luc. XXII, 43.

Matth. XXVIII, 2.

¹⁶ Marc. XVI, 5; Luc. XXIV, 4.

¹⁷ Ioan. XX, 12.

¹⁸ Act. I, 10.

Act. V, 19.

²² Act. XII, 7.

²³ Act. VIII, 26.

Act. X, 3.

²⁵ Matth. XVIII, 10.

²⁴ Maith. XXII, 30.

Matth. XXIV, 31.

²⁸ Maith. XXVI, 53.

²⁰ Maith. XXV, 31.

³⁰ Ioan. I, 51.

Cf Prat S. I., *théologie de 5 Paul*, t. 2, 14 cd. Paris, 1929. pag. 493 ss. — Lemonnier O. P., art. *Angelologie*, in Diet. de la Bible, Supplément, Paris, 1928 — J. B. Ff.v C. S. Sp., *L'angelologie m v 1* *temps de J-C.*, Revue des sciences phil. et théol., 1911, p. 75-110 ~ Kurze, *Der Engels ll. Teufelsglaube d. Apostels Paulus*, Freiburg; B, 1915. Etc.

« Tob XII, 15.

nem¹, aliquis angelus cum Michaelae contra principem Persarum pugnat³¹.

C In libris ante exilium conscriptis, si excipias quod nomina propria angelorum non indicantur, eadem de angelis referuntur atque in posterioribus³². Apparent nempe angeli frequenter nec difficile umquam est in apparitionibus eorum perspicere naturam eorum esse creatam et supra naturam hominis positam. Mittuntur enim a Deo ad homines iuvandos. illustrandos, puniendos. Cherubim ponuntur ante paradisum post peccatum Adae³³; monet Agar³⁴ angelus Dei ac deinde salvat Agar cum Tsmaele³⁵; tres angeli apparent Abrahae³⁶ et duo Loth³⁷; angelus Domini ante populum electum mittitur³⁸. In psalmis saepe de angelis fit sermo³⁹. Isaias narrat visionem duorum Seraphim⁴⁰. Etc.

Obiicitur. In his textibus, et similibus, idem qui vocatur angelus Dei vocatur etiam simpliciter Deus. Iahve. Sed hoc est signum quod non agitur de angelis proprie dictis, sed solum de apparitione ipsius Dei.

Respondeo. In omnibus his textibus angelus Dei vocatur Iahve, nego: in quibusdam, concedo. *Contrad. minorem:* non agitur de angelis in ullis locis citatis *nego*; non agitur de angelis in quibusdam textibus, *subd:* et haec est opinio possibilis, *transeati:*

³³ Ibid. VII, 16.

M Ibid. X, 13.

³⁵ Conceptus (la concezione) angelorum invenitur « sostanzialmente uguale... tanto nel vecchio, quanto nel nuovo Israele; onde non sembra esatto affermare conic fanno molti critici moderni, che essa abbia avuto origine, successivamente al profetismo, nel giudaismo postesilico » V Fracassini, *Enciclopedia italiana*, art. *Ingelo*, p. 209. Idem tamen auctor non recte explicat originem fidei Itidaeorum in daemones et in hac quaestione influxum parsismi immerito extollit.

³⁰ Gen. IIT, 24.

Ibid. XVI, 9.

³⁸ Ibid. XXI, 17.

³⁹ Ibid. XVIII, 2.

⁴⁰ Ibid. XIX, 1.

⁴¹ Exod. XXIII, 23.

P.r XIII, 8; XC, 11; XCVI. 7: CILao.

⁴² Is. VI, 2.

⁴¹ P. Lagrange O. P., Revue Biblique, 1903. auspicatus est textum primitivum in antiquioribus textibus non habuisse angelum Dei, sed tantum Iahve: postea tantum, ne excellentia divina quidquam detrimenti pateretur, additum est ad modum explicationis verbum < angelum >. At haec opinio nullomodo est necessaria, nec videtur sufficiens, cum textus recentiores inveniantur, in quibus identitas iterum habetur inter angelum Dei et

et haec opinio est maxime omnium verisimilis, *nego*. Planius est enim intelligere nomen lahve mittentis datum esse ei qui ab ipse mittebatur et nomine eius agebat.

Nota. — Exsistentia angelorum pertinebat ad doctrinas maxime vulgatas inter populos semiticos. At dum apud alios populos veritas haec innumeris et crassis fabulis deturpata est/dum ipsi libri apocryphi ludaeorum vel commentarii rabbinorum pleni sunt somniis et deliramentis circa spiritus, modus quo Sacra Scriptura de angelis loquitur sobrius est et nobilis ac sensu religioso refertus 46.

Porro cuicumque legenti S. Scripturam manifestum est angelos exhiberi ut creaturas, nempe ut substantias a Deo ex nihilo productas. Dicuntur enim exercitus caeli: Deus autem fecit caelos et exercitus eorum 47; et probabiliter dicitur creationem angelorum exprimi in primo versu Geneseos: « In principio fecit Deus caelum et terram ». — Ceterum S. Paulus explicite dicit quod in Christo « condita sunt universa in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum et in ipso creata sunt » 48.

II. Ex Patribus. — Cum Scriptura tam frequenter de angelis loquatur, fieri non potuit quin Patres exsistentiam angelorum non saepissime profiterentur. Sufficiat igitur recoluisse quod Hieronymus describit Ecclesiam triumphantem aedificatam a multis milibus angelorum 49; quod S. Clemens Romanus scribit ad Corinthios: « Multitudinem universam angelorum eius diligenter consideremus »; quod Patres apologetae fidem de angelis exponunt, ita ut S. Augustinus manifestam traditionem resumat dicendo: « Angelos esse novimus ex fide » 50.

lahve (Vg. *Mal.* III, 2, etc.). — Cf. Touzard, art. *Ange de lahve*, in *Did de la Bible*, Supplément, Paris, 1928.

46 Cf. Prat, *loc. cit.*, p. 493.

47 (1) *Ps.* LXVII, CXLVIII etc. Vide supra p. 24.

48 *Col.* I, 16. Cf. *Heb.* I, 3 ss.

49 *Pis.* 3. c. 4.

50 *Ep.* I ad *Cor.*, c. 34, n. 5.

M Cf. S. Iustinus, *Apol.* I, 6. MG 6, col. «C Athenagoras, *Legat* 10. MG 6. col. 910.

“ *Enarrat.* in *ps.* 103, enar. I., n. 15. ML 37, Col. 1348.

‘ HI. Ex ratione theologica. — Argumenta exsistentiae angelorum confici possunt sive ex experientia, in quantum quaedam facta influxum vel boni vel mali spiritus exigere videntur; sive ex convenientia, in quantum ad harmoniam universi decet esse angelos. Primum autem melius cum de influxu angelorum erit quaestio considerabitur; secundum vero, cum simul tangat puram spiritualitatem angelorum, opportunius in articulo sequenti exponetur.

§ 3

Scholia.

Scholion I. *De tempore creationis angelorum.* — Certum est angelos non fuisse creatos ab aeterno. Argumenta enim quae supra de creatione mundi in tempore allata sunt, valent creationem angelorum in tempore vel cum tempore (nempe cum aevo) demonstrare: angeli enim in Scripturis et in traditione ad mundi universitatem pertinent. Quidam deinde textus universales sunt et explicite ad omnem creaturam extenduntur: « Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio » 52. « Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam » M. In *epistola ad Mabracos* dicitur de Christo ad modum singularis privilegii: « Heri et hodie ipse est in saecula ». In conc. Lateranensi IV et in Vaticano definitur angelos esse creatos « ab initio temporis » 54.

Si autem quaeratur quonam tempore angeli fuerint creati, sciendum est Patres in duas sententias abiisse: alii scilicet creationem angelorum ponunt ante creationem rerum visibilium; alii volunt angelos creatos esse in illis ipsis diebus in quibus Deus dicitur fecisse caelum et terram. Inter Graecos, plures priorem opinionem tenent: sic Basilius 55, Nazianzenus 56. Damascenus, qui ait: « Ego vero Gregorio subscribo: decebat enim primum intelligibilem substantiam creari, tum sensibilem; ac demum ex utroque compositum hominem » 57. Pariter, inter Latinos, Ambrosius

52 *Prov.* VIII, 22.

53 *Ecch.* XXIV.

54 Cf. Suarez, *De Angelis*, lib. 1, c. 2.

55 *hi Hexaemeron.* hom. I. MG 29, col. 3.

56 *Orat.* 38, n. 0. MG 36, col. 309.

57 *Fons. cogn.*, lib. 2, c. 3. — Cf. Petavius. *De angelis*, l. 1, c. 15.

sequens Basilium: « Angeli, dominationes et potestates, etsi aliquando ceperunt, erant tamen iam, quando hic mundus est laetus »⁵⁸. Sed forte illi Patres, vel saltem nonnulli eorum, non maius temporis spatium ponebant inter creationem visibilium et invisibilium quam inter unum et alterum diem in creatione visibilium⁵⁹. Rationes quae proferuntur sunt vel rationes convenientiae, vel loci quidam Scripturae, ut *Iob*, XXVIII, 7, quem aliqui Patres (Theodoretus, Cassianus) legebant: « Quando facta sunt astra, laudaverunt me angeli mei voce magna ». Vulgata habet: « Cum me laudarent simul astra matutina et iubilarent omnes filii Dei ». Utraque autem lectio intelligi potest de creatione simultanea angelorum et mundi materialis. — Plures tamen Latini, cum creationem angelorum in productione caeli vel lucis intelligerent, simul tempore cum hoc mundo eam factam esse opinati sunt. *Genadius* posuit in suo libro *de Dogmatibus*: « In principio creavit Deus caelum et terram, et aquam ex nihilo. Et cum adhuc tenebrae ipsam aquam occultarent, et aqua terram absconderet, facti sunt angeli et omnes caelestes virtutes, ut non esset otiosa divina bonitas »⁶⁰. *S. Augustinus* censuit, non quidem in suis prioribus operibus, sed in *De Genesi ad litteram* et in *De civitate Dei*, angelos creatos esse in unico instanti creationis omnium rerum. Attamen libertatem aliter opinandi in hac re relinquit prorsus: « dum tamen angelos sanctos in sublimibus sedibus, non quidem Deo coaeternos, sed tamen de sua sempiterna et vera felicitate securos et certos esse nemo ambigat »⁶¹. Haec opinio de simultanea creatione visibilium et invisibilium postea invaluit et facta est communis inter scholasticos. Et quidem vera esse videtur, tum quia angeli saltem probabilius debent intelligi in creatione caeli⁶², tum quia conveniebat ut creatio universi simul fieret, angeli autem pertinent ad universum. At nihil de hoc definitum est: nam verba concilii Lateranensis IV « simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam » non intendunt nisi opiniones Origenis et praesertim Albigensium respuere et creationem omnium in tempore pariter asserere; immo, *Vasquez* censuit rem non posse definiri, cum textus tum Scripturae tum traditionis

⁵⁸ *Hexaent.* l. i, c. 5, n. 19. ML 14, col. 131.

» Cf. *Palmieri*, th. 15.

⁵⁹ Cap. 10.

⁶¹ *De civitate Dei*, lib. 11, c. 32. ML 4j, col. 346.

« Cf. supra, p. 29-30.

sint tam incerti 3. S. Thomas neque interpretatus est concilium Lateranense de simultanea creatione, neque voluit opinionem de prioritatem creationis angelorum esse erroneam⁶¹. Proinde sapientius videtur nulla nota theologica utendum esse in praesenti quaestione⁶².

‘ Λ. ’ ∇ | "Π

Nota. S. Rasilius his verbis utitur: «Erat enim ut apparet aliquid etiam ante hoc universum, quod mente quidem nostra contemplari possumus; non est tamen litteris ullis proditum, quod rudibus et cognitione adhuc infantibus nequaquam convenire videbatur. Erat quidam mundi productione status antiquior, mundo superioribus illis consentaneus virtutibus, tempore anterior, sempiternus, perpetuus. Creaturas autem in ipso creator omnium < t opifex effecit, intelligibile lumen eorum, qui Deum amant felicitate dignum; nempe rationales, neque aspectabiles naturas, et omnem intelligibilium ordinem ... Haec enim invisibilis mundi substantiam complent, ut nos Paulus his verbis docet: «quoniam in ipso creata sunt omnia ... ». Diversi diverso modo explicant statum illum de quo S. Doctor loquitur et quem aeternum esse asserit: Vasquez enim intelligit quoddam intervallum imaginarium antea tempore⁶⁶, Suarez intelligit agi de aeternitate a parte post et de duratione angelorum excellentiore quam duratio temporis⁶⁷, sed praeplacet interpretatio Petavii dicentis: «Mihi vero divinitas ipsa potius, vel Dei Verbum indicare videtur, a quo conditi, et in quo, ceu loco et spatio, comprehensi sunt caelestes spiritus, antequam hic mundus ac tempus existeret »⁶⁸.

Scholion II. *De numero at nominibus angelorum.*

Scriptura Sacra saepe loquitur de magna multitudine angelorum. « Millia millium ministrabant ei et decies millies centena millia

assistebant ei»⁶⁹. Ipse Dominus: «Putas, quia non possum rogare Patrem meum, ut exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum?»⁷⁰.

Apud Patres numerus angelorum comparatur cum numero hominum, sive quando numerus hominum praedestinatorum dicitur aequare numerum angelorum peccatorum (Nazianzenus) vel numerum angelorum beatorum (Gregorius M.). sive quando nonaginta novem oves fideles dicuntur significare angelos, dum una ovis perdita humanitatem repraesentat⁷¹. Ita S. Hilarius, S. Ambrosius, S. Gregorius Nyssenus⁷². Quae omnia magnam esse multitudinem angelorum, incertum autem esse eorumdem determinatum numerum confirmant.

In Sacra Scriptura non habentur nisi trium beatorum angelorum nomina: Michaël, Gabriel, Raphaël. Scripta apocrypha alia nomina tradunt, quae etiam apud scriptores ecclesiasticos et in picturis vel inscriptionibus aut etiam in particularibus devotionibus inveniuntur, praesertim nomen Uriel⁷³.

Articulus secundus.

Utrum angeli sint puri spiritus.

§ i-

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. — Nomen spiritus intelligi potest sensu latiori, vel sensu stricto. Sensu latiori, significat independenciam quamdam a materia maiorem quam solet haberi ab hominibus, vel dicitur de entibus revera corporeis, sed quorum corpus subtilius, mobilius, invisibilius quam nostra corpora describitur. Sensu stricto significat entia prorsus immaterialia, in quorum nempe essentiam materia corporea nullo modo ingreditur. Diximus tamen materiam corpoream, nam, si daretur materia spiritualis, quam qui-

⁶⁹ Dan. VII, 10. Pariter, Afioc. V, ii; Heb. XII, 22; iob XXV, 3; Luc. II, 13; iud. 14, etc.

⁷⁰ Matth. XXVI, 53.

⁷¹ Cf. Maith. XVIII, 12.

⁷² Vide textus apud PetaviūM, *De angelis*, lib. I, c. 14, n. 8-15.

⁷³ Nominantur quoque Sealthiel, Iehudiel, Rarachiel. — Cf. Diction, d'archéol. chrét. et de lit., art. *Anges* (Leclercq), col. 2086-2087. HH

dam doctores mdieuales, nt S. Bo x a v e x t u r a \ ponebant, intel-
ligerciur non obstare spiritualitati essentiali et strictae. Quaeri-
mus igitur an angeli sint spiritus sensu stricto, seu spiritus puri,
quocumque corpore ab essentia eorum excluso.

I
I
« I
A ■

II. Opiniones. — Post concilium Lateranense IV, doctores
tere unanimes inerunt in docenda stricta spiritualitate angelorum.
Solut fere Ca i e t a x u s adducitur, qui quoddam corpus daemoni-
bus tribuerit : « Crediderim ego, ait, daemones esse spiritus aë-
rios, et id consonare verae philosophiae rationi, ut quemadmodum
invenitur vcgetativum sine sensitivo, et sensitivum sine secundum
locum motivo, et intellectivum sine secundum locum motivo, ita
inveniatut secundum locum motivum sine sensitivo, quod est po-
nere huiusmodi aërios spiritus constantes ex intellectivo et secun-
dum locum motivo. Et est sermo de motu progressivo absque
sensitivo. Acerum appellatione aeris non intelligo elementum aëris,
sed subtile corpus nostris sensibus ignotum, corpus simplex ac in-
corruptibile, natum moveri localiter ab anima»¹. Sed ante con-
cilium Lateranense IV, fuerunt Patres et doctores qui nonnisi
spiritualitatem late dictam angelis concesserunt eisque corpus
quoddam attribuerunt : de quo dicemus in argumento ex tra-
ditione.

I
I
■
■
■
■
■
■
H
■
N
■
■
H
H
H
JJ H

Qui extra populum hebraicum et Ecclesiam angelos admise-
runt, eos corporales vel corpora animantes finxerunt.

H
H

III. Documenta Ecclesiae. — Adversus Origenistas *syno-
dus Constantinopolitana*, anno 553, docuit: «Si quis dixerit om-
nium rationalium productionem fuisse mentes corporis et materiae
expertes... et (eas) assumpsisse corpora subtiliora vel crassiora,
necnon accepisse nomen, eo quod sicut nominum, ita corporum
differentiae sint apud supernas virtutes, atque hinc factum esse
nt alii Cherubim, alii Seraphim ... effecti fuerint ac vocati, ana-
thema sit » ¹. Ubi negari videtur quod supernae virtutes corpora
et differentias corporum habeant: at intentio definitionis non est
hoc determinare. sed potius transmutationem ab Origene induc-
tam excludere. — *Concilium Lateranense IV* statuit Deum esse
qui « utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et cor-

■
M
H
H
■I
M
H

H|

1 2 (list. -3, P- I. art. t. qu. I ss.
2 In epist. ad Ephes., c. 2
1 Mansi, IX, 305.
c Boykr S. r. — />< Deo crcan,t et

poralem, angelicam videlicet et mundanam : ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam » « Ubi natura angelorum contradistinguitur tum a corporibus sine spiritu, tum a natura humana constante ex corpore et spiritu, ac propterea nonnisi spiritu constare declaratur. Attamen haec verba concilii Lateranensis IV non solent haberi ut definitio, saltem certa, spiritualitatis omnimodae angelorum : tum quia forte non absolute constat concilium de stricta spiritualitate egisse, tum praesertim quia concilium aliud intendebat definire, nempe omnium rerum creationem et per accidens tantum angelicam naturam descripsit.

Nota. — In concilio Nicaeno II, Tarasius, episcopus Constantinopolitanus, cum lectus fuerit dialogus Iohannis episcopi Thessalonicensis, dixit: « Ostendit Pater etiam angelos oportere pingi, quoniam circumscripti sunt et hominum specie multis apparuerunt ». Cui synodus respondit : « Etiam. Domine ». Porro in dialogo Iohannis dicuntur angeli « esse quidem intelligibiles, sed non omnino corporis expertes et invisibiles ». — At notandum est concilium approbasse tantum verba Tarasii. non autem ea omnia quae in dialogo Iohannis invenirentur, et sanxisse solum quod angeli depingi possent. Insuper idem concilium in Actione IV approbavit verba S. Anastasii incorporeitatem angelorum affirmantis et in professione fidei posuit : « Veneramur imagines sanctorum et incorporeorum angelorum » 5. Ceterum, mens Iohannis Thessalon. satis incerta est.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XIX. — Angeli sunt puri spiritus.

Cum non constet hanc propositionem esse in concilio Lateranensi I^o definitam, eam dicimus *theologice certam* propter consensum theologorum, qui post concilium istud, in dies magis magisque firmus evasit.

- < An. 1215. Denz. 428.
» An. 787. Mansi, XI°.

I. Probatur I. **Ex Scriptura**, Et primum quidem Scriptura angelos omnes, sive bonos sive malos simpliciter spiritus vocat. De bonis angelis dicitur : « Nonne omnes sunt administratorii spiritus? » 6. Et de malis: « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes ... contra spiritualia nequitiae in caelestibus » 7. In Apocalypsi, sermo est de « septem spiritibus, qui in conspectu illius sunt » 8. Saepe daemones vocantur spiritus: « Eiciebat spiritus » 9. « Spiritus vobis subjiciuntur » 10. « Cum immundus spiritus exierit de homine... assumit septem alios spiritus secum nequiores se » 11. Neque umquam Scriptura loquitur de spiritibus angelorum, sicut loquitur de spiritu hominis: et hex: signum est angelos non constare spiritu et alia parte essentiali, sed tantum spiritu. Pariter non est sermo in Scriptura de animabus angelorum, quod iterum ostendit angelos non constitui corpore et spiritu, sed esse simpliciter, sicut simpliciter dicuntur, spiritus. Inde est quod Sadducaeï, qui vitam sine corpore reficiebant, dicebant « non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum » 12 — Quod autem apparitiones angelorum in corporibus, quae frequenter in Scripturis narrantur, non significant angelos esse corporeos, sed eos corpora haec assumpsisse ut visibiles fierent, patet tunc quia secus nulla ratio esset cur spiritus vocarentur, tunc ex modo ipsius apparitionis: subitaneae apparent et subitaneae evanescent 13; apparenter tantum manducant et bibunt: « Videbar quidem vobiscum manducare et bibere: sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor » 14. Ergo omnibus modis Scriptura innuit angelos esse tantum spiritus.

Obicitur I^o. — In Genesi legitur: « Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant ». Sed filii Dei sunt angeli, nam hic est sensus verbi et versio LXX angelos Dei ponit atque idem suadet ge-

- 6 Hebr. I, 14.
7 Ephes. VI, 12.
8 Apoc. I, 4.
9 Matlh. VIII, 16.
10 Luc. X, 20.
11 Luc. XI, 24-26.
12 Ad. XXIII. 8.
13 Tobias, V. 5; XII, 21.
14 Ibid XII, 20.

neratio gigantum quae ex tali unione secuta est. Ergo secundum Scripturam, angeli corpora habent.

Respondeo. Neganda est minor, nam est manifesto contra constantem sensum Scripturae tribuere angelis talia corpora, quae sunt hominum corpora ad generationem apta: — nam lectio « angeli Dei » in versione LXX non est certa; nec rem dirimeret, cum nomen *angelus* non unam significationem habeat in Scriptura; — nam contextus sensum suggerit, quem multi interpretes post plures Patres accipiunt, nempe: filii Dei sunt filii Seth qui cum filiabus Caïn nupserunt.

Acerum quidem est non paucos Patres illum locum de angelis intellexisse: ita Clemens Al., Iustinus, Athenagoras, Irenaeus, Tertullianus, Ambrosius, etc. Sed et alii Patres nomine filiorum Dei Sethitas intellexerunt: Ephraem, Chrysostomus, Theodoretus, Augustinus, etc. — 2° Error illorum Patrum multis rationibus explicatur: quidam placitis Philonis nimis indulgebant: alii librum *Henoch* apocryphum, in quo fabula angelorum carnaliter peccantium enarratur, ut canonicum habebant: alii iam angelos corporeos esse censebant. — 3° Patres vero qui negant agi de angelis optime arguunt ex cetera Scriptura et ex contextu immediato: v. g. quaerit Chrysostomus cur, si angeli cum mulieribus peccassent, punitio hominum narraretur et punitio angelorum alto silentio premeretur.' — qd Tandem, non potest locus ille Genesis de angelis intelligi, quin proximum periculum incurratur admittendi mythos in sacris libris, quod sane nefas est¹⁵.

Instantia. in epistola Iudae, v. 6 sqq., videtur confirmari interpretatio peccati carnalis angelorum, nam descripta ruina angelorum additur: « Sicut Sodoma et Gomorrha et finitimae civitates simili modo exfornicatae et abeuntes post carnem alteram, factae sunt exemplum, ignis aeterni poenam sustinentes Graece: τον ομοιον τροπον τουτοι .

Respondeo. Nego assertionem. Ad rationem additam, *distinguo*'. Apostolus comparat angelos praevaricatores cum civitatibus illis

¹⁵ Lege Fr. de Hummelauer, *Coni.* in *Genesim*, in h. 1., Parisiis, 1898 — Palmieri, *De creatione*, th. XX. — in periodico *Revue Biblique*, 1898, pag. 340-373 et 525-552 (Robert), bene ostenditur contextum exigere ut Sethitae, non angeli intelligantur; sed immerito et imprudenter admittitur corruptio textus primitivi, qua hic textus accommodatus fuisset ad mythum.

ratione eiusdem poenae inflictæ, *concedo*; ratione eiusdem peccati commissi, *nego* Jn.

Obiicitur 2. — Sed saltem daemones ostenduntur in Scriptura a rebus sensibilibus affici: Davide percutiente citharam, spiritus malus recedebat a Saule¹⁷; incenso iecore piscis fugatur daemonium¹⁸; daemonium religatur in deserto¹³; daemones igne inferni cruciantur²⁰. Ergo sensus et corpora habent.

Respondeo. Dist. antecedens. Daemones ostenduntur a rebus sensibilibus affici: moraliter et accedente vi supernaturali orationis vel gratiae quodam sensibili symbolo significatae, *concedo*; physice et immediate, *subdistinguo*: naturaliter, vel sensibilibus, *nego*: supernaturaliter et secundum aliquem effectum non sensibilem, *concedo*. Sic, v. g. explicatur poena ignis in daemonibus per alligationem quamdam seu servitutem et dependentiam relate ad ignem inferni.

II. Ex traditione. — Pura spiritualitas angelorum, cum non proxime ad utilitatem animarum conferat nec sit facilis conceptus, nonnisi paulatim a Patribus et doctoribus intellecta est, nec nisi tarde unanimem omnium consensum obtinuit. In exponenda traditione, tres distinguemus classes.

A. Quidam Patres nonnisi *late dictam* spiritualitatem angelorum admiserunt, eisque vera corpora, quamvis nostris subtiliora, cum anima informante tribuerunt. Sic, post S. TUSTINUM²¹ Cassiani²²: « Licet enim pronuntiemus nonnullas esse spirituales creaturas, ut sunt angeli..., tamen incorporeae nullatenus aestimandae sunt: habent enim secundum se corpus, quo subsistunt, licet multo tenuius quam nos²; S. Ambrosius²; S. Fulgentius: «Plane ex duplici eos esse substantia advenint magni et docti viri, id est ex spiritu incorporeo, quo a Dei contemplatione numquam recedunt, et ex corpore per quod ex tempore hominibus apparent: approbantes hoc ex illo loco psalmi: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem. Corpus ergo ae-

^{1,1} Cf. Beraza, *Deo eremite*. nn. 434-448.

¹⁷ / *Reel.* XVI, 23.

¹⁸ » *Tob.* VI, 9.

Tob. VIII, 3.

²⁰ » *Mattii* XXV, 42.

² » *dfol.* 2, n. 5. MG 6° col. 45.

²² *Collatio* 7, c. 13. ML 49, col. 684.

De virginitate, l. 1, c. 8, n. 53. ML 16, col. 203.

thereum id est igneum cos dicunt habere, angelos vero malos id est daemones corpus aereum » 2\

Videtur etiam quod quidam Patres putaverint angelos prius sine corpore conditos, postea incorporatos fuisse. Influxus textus Gencseos VI, i, de angelis intellecti, causa magna fuit cur Patres illi corpora angelis tribuerint.

B. Alii Patres vel ipsi *dubitaverunt* an angeli corpora haberent necne, vel ita locuti sunt ut *incerta* sit eorum opinio. Nonnulli enim dicentes angelos igne vel aere constitui, videntur haec verba analogice tantum sumere nec verae spiritualitati contradicere. Ita S. Basilius: «in caelestibus virtutibus substantia quidem earum puta spiritus est aerius aut ignis immaterialis iuxta id quod scriptum est: Qui facit angelos suos spiritus»-5. S. Gregorius Nazianzenus: «Sive intelligentes spiritus, sive ignem velut materiae expertem et incorporeum, sive aliam quamdam naturam quam proxime ad has accedentem eas existimare oportet »²⁴. S. Iohannes Damasc. describit angelos ut « naturam incorpoream, veluti spiritum quemdam aut ignem materia vacuum »²⁵. Idem cum aliis dicunt quandoque solum Deum esse incorporeum, cetera entia omnia esse corporea seu circumscripta²⁶. Sed videntur intelligere finitudinem vel limitationem in loco, sub nomine corporeitatis vel circumscriptionis. — S. Augustinus, quamquam saepius angelis corpus quoddam subtile, aereum vel igneum opinando tribuit²⁷, bis tamen dubitare apparet remque incertam relinquit: «Scriptum est enim, *Qui facit angelos suos spiritus*: id est eos qui natura spiritus sunt, facit esse angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi... Sed utrum eorum corpora consequenter adiunxerit, dicendo, *Et ministros suos ignem ardentem*: an quod caritate tamquam igne spirituali fervere debeant ministri eius, ambiguum est »²⁸. Et disserens de poena daemonum ait: « Sunt quaedam sua etiam daemonibus corpora, sicut doctis homi-

²⁴ *De Trinitate*, c. g. ML 65, col. 505.

²⁵ *De Spiritu Sancto*, c. 16, n. 38. MG 32, coi. 137.

²⁶ *Orat.* 38, n. 9. MG 36, coi. 320

²⁷ *De fide orthodoxa*, l. 2, c. 3. MG 94, coi. 865. — Cf. Palmieri, *De creatione*, th. 21, pag. 185 ss.

²⁸ Sic Ioannes Thessal. in sermone lecto in conc. Nicaeno II; sic Gen N\ntus, *De Eccles. dogm.*, c. 12 ML 58, col. 984.

²⁹ *Enarrat. in ps* 85, n. 17; *De Genesi ad lii.*, l. 1. t~ n. Scanno 12. n. 9; *De Trinitate*, l. 3, n. 5.

«> *De civitate Dei*, l. 15, c. 23. ML 41, col. 46^

nibus visum est... Si autem quisquam nulla habere corpora daemones asseverat, non est de hac re aut laborandum operis inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum»¹. Postea S. Bernardus fere eandem dubitationem permisit et habuit. « Investigemus investigabilia. Et primo quidem cives spiritus esse illic corpore aethereos, immortalitate perpetuos... Quamquam de corporibus horum non modo unde sint sed an aliquatenus sint haeret sententia aliquorum. Unde si quis inter opinabilia id ponendum consuerit, non contendo»²³ Et de eadem quaestione alibi: « Videntur Patres de huiusmodi diversa sensisse, nec mihi perspicuum est, unde alterutrum doceam, et nescire me fateor, sed et vestris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam »³⁸.

C. Non pauci denique Patres *strictam spiritualitatem* angelorum firmiter docuerunt. Post Gregorium Nyssenum, qui ait: «Omnis creatura rationalis dividitur in incorpoream et corpoream naturam; incorporea autem est angelica, altera nos homines sumus»¹;^{*} post Chrysostomum qui vocat angelos «incorporeas substantias »³⁵* et negat angelos potuisse designari in *Gen.* VI, i; post S. Hieronymum³⁶, Pseudo-Dionysium aliosque. S. Gregorius M. incorpoream naturam angelorum clare et determinate docuit: « Quis sanum sapiens, ait, esse spiritus corporeos dixerit?»³⁷. Alibi dicit: «Angelus namque solui modo spiritus, homo vero et spiritus est et caro»³⁸. Haec autem opinio ita invaluit, accedentibus verbis concilii Lateranensis IV. universalis paulatim evaserit. Iam S. Bonaventura haec pronuntiat: «Dubitarunt aliquando magni doctores, utrum scilicet angeli habeant

³¹ *De civitate Dei*, lib. 21, c. 10, n. 1 ML 41, col. 724. Unde censendus est Petavius nimis categorice tribuisse Augustino opinionem de corporeitate angelorum, *De angelis*, lib. 1, c. 2. Auctores quidam hodierni, v. g. Dietrich, *thcol.*, art. *Enges* (Bareille) col. 1198, pariter loquuntur decepti torsan ex nimia dependentia ab articulis modernistae Turmel, *Rcv d'hist. et de lit. relig.*, 1898, pag. 411 ss.; Turmel, *Hist. du diable*, p. 64 «une chose dont Augustin est sûr, et dont il y a un corps ».

³² *De consideratione* lib. 5.

³³ *In eant* sermo 5, n. 7- MI

³⁴ *Oratio in orat. doni.* 4. M

³⁵ *Honi. in Gen.* 22 n. 2. M(n); *Up* 75. n. 2. ML 22. col.

³⁶ *Dial.* 1. 4. c. ML 77»

³⁷ *Moi al.* l. 4, c. 3. n. 8. MI

«relât, l. i. c. 3.

corpora naturaliter sibi unita ; unde super hoc dubie loquitur tam Augustinus quam Bernardus ; sed nunc satis certitudinaliter tenetur. et Magister et Ricardus affirmant, quod angeli sunt naturaliter incorporei, nec habent corpora naturaliter sibi unita»³⁹. Postea S^xja^rez dicens angelos esse stricte spirituales aiebat : « Hanc assertionem hoc tempore fere certam esse iudico, propter communem Ecclesiae consensum, cum definitione fere manifesta et in Scriptura et Patribus fundata »⁴⁰. Hodie nullus est theologus qui de spiritali natura angelorum dubitet.

III. Probatur ratione theologica. — Argumenta quibus S. Thomas existentiam angelorum ratione demonstrat, stricte dictam spiritualitatem angelorum supponunt, et in ea nituntur: «Necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod praecipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum quod consistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autem assimilatio effectus ad causam attenditur, quando effectus imitatur causam secundum illud per quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus autem creaturam producit per intellectum et voluntatem. ut supra dictum est. Unde ad perfectionem universi requiritur quod sint aliquae creaturae intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeae: quia omne corpus determinatur ad hic et nunc. Unde necesse est ponere, ad hoc quod universum sit perfectum, quod sit aliqua incorporea creatura... Sed hoc ipsum quod intellectus est altior sensu rationabiliter ostendit esse aliquas res incorporeas a solo intellectu comprehensibiles»⁴¹. Verum quidem est quod substantia intellectualis corpori uniri potest, nam anima humana unitur corpori ad constituendum hominem ; sed ratio est quia anima humana tenet ultimum gradum in substantiis intellectualibus, et ideo « efficitur in tantum propinqua rebus materialibus, ut res materialis trahatur ad participandum esse suum, ita quod ex anima et corpore resultat unum esse in uno composito, quamvis illud esse, prout est animae, non sit dependens a corpore »⁴². Sed non conveniret ut substantia intellectualis crearetur tantum in suo ultimo gradu. Ergo dantur substantiae intellectuales sine ullo corpore.

³⁹ 2^a dist. 8. p. I, art. i, q. i.

⁴⁰ *Dc angelis*, l. i, c. 6, n. 6

⁴¹ I^a, qu. 50, art. i

⁴² *Dc ente et essentia*, c. 5.

«Perfectus enim modus intelligendi est ut intelligantur ea quae sunt secundum naturam suam intelligibilia; quod autem non intelligantur nisi ea quae non sunt secundum se intelligibilia, sed fiunt intelligibilia per intellectum, est imperfectus modus intelligendi. Si igitur ante omne imperfectum, oportet esse perfectum aliquid in genere illo, oportet quod ante animas humanas, quae intelligunt accipiendo a phantasmatibus, sint aliquae intellectuales substantiae intelligentes ea quae sunt secundum se intelligibilia, non accipientes cognitionem a sensibilibus, ac per hoc omnino a corporibus secundum suam naturam separatae > — Intellige tamen haec argumenta rationis esse argumenta convenientiae ex perfectione universi. Suarez argumentum etiam sumit a posteriori ex effectibus quibusdam, praesertim in obsessis, qui nec Deo, nec animabus separatis tribui possunt, sed tantum spiritibus ^{malis}

§ 3.

Corollaria.

I. De relatione angelorum ad corpora in quibus apparuerunt. — Tum ex obvio sensu Scripturae, tum ex doctrina Patrum tenendum est angelos apparuisse hominibus in corporibus realibus et non tantum per visionem imaginariam ⁵. Cum vero ipsi sine corpore sint, corpora assumpserunt. Verbis autem Scripturae innuitur ¹⁶ et rationi manifestum est ea corpora tali assumptione non fieri viventia, sed moveri ab angelo ut ab extrinseco principio: natura enim angeli, cuius gradus superior est gradu animae humanae, non potest esse forma substantialis corporis. « Unde nullo modo est dicendum quod angeli per organa assumptorum corporum sentiant. Nec tamen superflue sunt formata: non enim ad hoc sunt formata ut per ea sentiatur, sed ad hoc ut per huiusmodi organa virtutes spirituales angelorum designentur » *T. ⁴³

⁴³ *Contra Gentes*, 1. 2, c. 11, n. 7. — S. Thomas arguebat etiam, post Vristoteleni, ex motibus caeli, qui pro physica huius temporis, non videbantur explicari posse nisi motione plurium motorum immobilium. Cf. *1^a 2^a*, ii. 8.

" *De angelis*, 1. 1, c. 1, nn. 7-8.

⁴⁵ Cf. S. Augustinus, *De civitate Dei*, 1. 15, c. 23, n. 1. ML 41. col.

468. S. Thomas, *1^a 2^a*, qu. 51. art. 2.

⁴⁶ *Tob.* XII, 19.

⁴⁷ *1^a 2^a*, qu. 51. art. 3, ad 2um.

II. De relatione angelorum ad locum. — *A. Angelus non est necessario in aliquo loco.* Quamquam enim est finitus et circumscriptus, non est necesse ut circumscribatur et finiatur localiter. « Cum enim dicitur essentia angeli finita, accipitur finis pro fine essentiae et virtutis, secundum quod etiam definitio terminus dicitur, et non pro fine dimensionis. Locus autem dicitur finiens vel finitus secundum terminos quantitatis dimensionis. Finis autem secundum utramque acceptionem, nullam commensurationem et proportionem habet; unde non oportet ut quod est finitum in essentia ad terminos loci finiatur » ,s. Unde potuissent esse angeli, etiamsi nullus locus fuisset.

B. Attamen angeli possunt esse in loco. Haec assertio communis est omnibus theologis. Sed de modo quo angeli sunt in loco non parum disputatur. Tres sunt praecipuae sententiae. — *a)* Scotus 40, post S. Bonaventuram 48 ponit angelos esse in loco per suam substantiam. Sed hoc impossibile videtur: substantia enim incorporea nulla ratione occupare locum vel habere situm vel in loco contineri potest. — *b)* Suarez 51 reponit praesentiam angeli in loco in aliquo modo, a substantia distincto, qui est ubi intrinsecum, connotans coexistentiam corporis in eodem spatio. Sed modus quo habetur situs et continentia in spatio non videtur posse intrinsecus esse substantiae incorporeae 52. — *c)* Eligenda ergo videtur opinio S. Thomae, qui tenet angeli praesentiam in loco esse tantum analogicam praesentiae corporum in loco, in quantum scilicet angelus est in loco per suam actionem in corpora. « Corpus enim est in loco per hoc quod applicatur loco secundum contactum dimensionis quantitatis, quae quidem in angelis non est, sed est in eis quantitas victualis. Per applicationem igitur virtutis angelicae ad aliquem locum, qualitercumque dicitur angelus esse in loco corporeo. Et secundum hoc patet quod non oportet dicere quod angelus commensuretur loco, vel quod habeat situm in continuo: hoc enim convenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensionis. Similiter etiam non oportet propter hoc quod contineatur a loco, nam substantia incorporea sua vir-

48 i dist 37. qu. 3. art. i. — Cf. i^a. qu. 52, art. 2.

40 2 dist. 2, qu. 6.

50 2 dist. 2, p. 2, art. 2, qu. 1.

51 *De angelis*, c. 7.

M Scotum sequuntur Valentia, Molina; Suarezio consentiunt Palmieri, Strugli. etc.

tute contingens rem corpoream continet ipsam et non continetur ab ea »⁵³.

C. Angeli non sunt ubique. Durandus quidem asseruit angelos esse ubique: sed haec opinio, quam Doctor resolutissimus obscure exposuit, a ceteris theologis reiicitur ut temeraria, non tuta, vel etiam erronea. Patres enim concorditer de circumscriptione angelorum loquuntur, quae cum ubiquitate componi nequit. «Cum angelus, ait S. Thomas, sit in loco per applicationem virtutis suae ad locum, sequitur quod non sit ubique, nec in pluribus locis, sed in uno loco tantum». Nec locus ille est necessario locus punctalis: «Non est necesse quod determinetur ei unus locus indivisibilis secundum situm; sed vel divisibilis, vel indivisibilis, vel maior vel minor, secundum quod voluntarie applicat suam virtutem ad corpus maius vel minus. Et sic totum corpus cui per suam virtutem applicatur correspondet ei ut unus locus». Et paulo infra Angelicus concludit: «Sic igitur patet quod diversimode esse in loco convenit corpori et angelo et Deo. Nam corpus est in loco circumscriptive, quia commensuratur loco; angelus autem non circumscriptive, cum non commensuretur loco, sed definitive, quia ita est in uno loco quod non in alio; Deus autem neque circumscriptive, neque definitive, quia est ubique»⁵⁴.

D. Angeli possunt moveri localiter. Haec quoque assertio ab omnibus doctoribus tenetur, praeter Durandum; diversimode tamen a diversis explicatur pro diversitate opinionum de modo essendi angelorum in loco. Sufficiat nobis quaedam verba Aquinatis referre. «Sicut esse in loco aequivoce convenit corpori et angelo, ita etiam et moveri secundum locum... Angelus non est in loco ut commensuratus et contentus, sed magis ut continens. Unde motus angeli in loco non oportet quod commensuretur loco, nec quod sit secundum exigentiam eius, ut scilicet habeat continuitatem ex loco, sed potest esse motus eius continuus et non continuus. Quia enim angelus non est in loco nisi secundum contactum virtutis, ut dictum est. necesse est quod motus angeli in loco nihil aliud sit quam diversi contactus diversorum locorum successive et non simul... Angelus potest dimittere successive locum divisibilem in quo prius erat, et sic motus eius erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, et toti alteri loco si-

·> i«, qu. 52, art. i.

■« p, qu. 52, art. 2.

inul se applicare, et sic motus eius non erit continuus »⁵⁶. Et consequenter, si « motus angeli non sit continuus, possibile est quod pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio »⁵⁷. Motus autem ille non est in instanti. sed in tempore, nam datur ultimum *nunc* in quo est in aliquo loco, cum motus eius non sit terminus alterius motus continui; et illud *nunc* non illud est in quo est in alio loco. « Ubi autem sunt multa *nunc* sibi succedentia, ibi de necessitate est tempus, cum tempus nihil aliud sit quam numeratio prioris et posterioris in motu. Unde relinquitur quod motus angeli sit in tempore: in continuo quidem tempore, si sit motus eius continuus; in non continuo autem, si motus sit non continuus... Sed istud tempus, sive sit tempus continuum, sive non, non est idem cum tempore quod mensurat motum caeli et quo mensurantur omnia corporalia, quae habent mutabilitatem ex motu cauli: motus enim angeli non dependet ex motu caeli »⁵⁷.

Articulus tertius.

Utrum angeli in diversos ordines distinguantur.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. Cum angeli sint in magna multitudine, cumque in Scripturis sanctis diversa nomina accipiant, quaerendum est an existat inter eos quaedam hierarchia, vel etiam an dividantur in classes seu ordines aliquo sensu diversos. Quod determinari potest praescindendo a quaestione de differentia specifica inter angelos. Etiam si enim essent omnes angeli eiusdem speciei, possent in diversos ordines distribui.

II. De opinionibus Patrum dicemus in argumentis. Theologi omnes divisionem angelorum in ordines admittunt, nec quidquam differunt nisi in modo tradendi hanc doctrinam quam certam habent in praecipuis, cum maiori vel minori firmitate assensus in ulterioribus determinationibus.

⁵⁶ t^o. qu. 53. art. 1.

⁵⁷ *Ibid* art. 2.

⁵⁷ i^o, qu. 53, art. 3.

III. Documenta ecclesiastica non alia dantur nisi textus liturgici in missali praesertim et in breviario positi. In praefationibus cantatur: « Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates. Coeli caelorumque Virtutes ac beata Seraphim socia exultatione concelebrant ». Vel: « Et ideo cum Angelis ut Archangelis, cum Thronis et Dominationibus, cumque omni militia caelestis exercitus hymnum gloriae tuae canimus ». Vel etiam aliis modis.

Solvitur quaestio.

THESIS XX. — Dantur diversi ordines angelorum, qui CONVENIENTER NOVEM NUMERANTUR, ET IN TRES HIERARCHIAS DISTRIBUTUUNTUR

Prima pars thesis dici potest *theologice certa* propter consensum theologorum, in Scriptura et traditione fundatum. Secunda pars sine nota defenditur.

Probatur prima pars: *dantur ordines angelorum*.

Probatur I. Ex Scriptura Sacra. Ut possint alicui multitudini applicari diversa nomina, ad significandum non totam multitudinem, sed partes multitudinis et quidem diversas pro diversitate nominum, oportet quod haec multitudo sit aliquo modo in se divisa secundum easdem partes: sicut si in civitate nomino magistratus, milites, sacerdotes, opifices. Porro in Scripturis multitudini angelorum applicantur diversa nomina, cum manifesta intentione significandi diversis nominibus partes eius diversas. Nam S. Paulus de Christo ait: « In ipso condita sunt universa in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates »¹: ubi his nominibus diversa invisibilia designantur. Dari gradus inter angelos etiam patet ex eo quod Michaël vocatur « unus de principibus primis » - ut Raphaël est « unus ex septem » qui astant ante Dominum². Ipsum nomen *archangeli* Michaëli et Gabrieli in Scripturis attributum, dignitatem quamdam super simpliciter angelicam significat

¹ Colos. 1, 16. — Cf. *Aplics.* 1, 21.

² Dan. X, 13.

Praeter septeni nomina a B. Paulo recitata: throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes⁵, archangeli, angeli⁶, inveniuntur in Scriptura cherubim⁷ et seraphim⁸: quae omnia sunt novem, quorum plura saltem significant perfectiones vel munera diversa.

II. Patres docent distinctionem ordinum in militia angelica, quamquam de eorum numero vel dubitanter vel diversi diversa loquuntur. Tam S. TRENAEUS: «Dicant nobis quae sit invisibilium natura; enarrent numerum angelorum et ordinem archangelorum; demonstrent thronorum sacramenta, et doceant diversitates dominationum, principatum, potestatum, atque virtutum»⁹. S. CHRYSOSTOMUS censet enumerationem Apostoli non esse completam: «Sunt angeli et archangeli et throni et dominationes et principatus et potestates. Sed non solum isti sunt coetus in caelis, verum infinitae gentes et nationes ineffabiles, quas nulla potest explicare oratio»¹⁰.

S. AUGUSTINUS ita loquitur: «Quid inter se distent quatuor illa vocabula, quibus universam ipsam caelestem societatem videtur Apostolus esse complexus, dicendo, *Sive Sedes, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates*, dicant qui possunt, si tamen possunt probare quod dicunt: ego me ista ignorare confiteor»¹¹. Et alibi: «Esse itaque Sedes, Dominationes, Principatus. Potestates in caelestibus apparatibus firmissime credo, et differre inter se aliquid indubitata fide teneo: sed quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quaenam ista sint et quid inter se differant nescio»¹². Quaedam alia nomina occurrunt apud Patres: eones, exercitus. Etiam ante Pseudo-Dionysium, divisio angelorum in novem ordines invenitur in traditione. S. CYRILLUS Hier., enumerat angelos, archangelos, virtutes, domina-

⁵ Col I, 16.

⁶ Thcs IV, 15.

⁷ Hcb. I, 4 ss.

⁸ Gen. III, 24; Ex XXV, 18, etc.

⁹ Is. VI, 2.

¹⁰ Adversus Haeres., I, 2, c. 54.

¹¹ Hom. 4 de iitcomprehens., II, 2. MG 48, col. 729. — Cf. Origenes De principis, I, 1, c. 5, n. 1. MG n, col. 157; S. Basilii, Sdr. s', c. 16, n. 38. MG 32, col. 136.

¹² Enchiridion, c. 58. ML 40, col. 259-260.

¹³ Ad Orosium, contra Priscill., c. 11, n. 14. ML 42, col. 678.

tionem, principatus, potestates, thronos, cherubim, seraphim. S. Ambrosius Christum laudat «cui angeli et archangeli, virtutes et potestates et principatus, throni et dominationes, cherubim et seraphim indefesso obsequio serviebant»¹³ 15, Gregorius M., tempore quidem post Pseudo-Dionysium, sed independenter ab eo, eosdem novem ordines enumerat, appellando ad Scripturas, s. Denique in libris Pseudo-Dionysii, determinate inveniuntur novem ordines angelorum in tres hierarchias distributi¹⁴ quod deinceps ab omnibus recipitur.

III. Ratio theologica in hoc est quod immensa multitudo angelorum debet esse ordinata : non esset vero ordinata, sed confusa, si in ipsa non distinguerentur diversi ordines¹⁵.

Probatur secunda pars: *ordines angelorum convenienter novem numerantur et in tres hierarchias distribuuntur*. Fundamentum huius divisionis invenitur in Scriptura ut constat ex prima parte, in quantum hi novem ordines ibi distinguuntur, nec ulla ratio ostendit cur idem ordo duobus vel pluribus nominibus designaretur. Insuper quaedam maior affinitas inter quosdam ordines, qui saepius simul enumerantur, innuit inter eos vigere specialem societatem seu distinctam hierarchiam. Patres inceperunt determinationem ordinum assignationem requirere diversisque modis eam concipere. Post vero factam enumerationem et distinctionem dionysiacam, ordines numerati sunt novem in tres hierarchias distributi. Hierarchia autem est principatus sacer, constitutus a principe distincto et a multitudine ordinata sub principe. Unaquaque hierarchia tribus ordinibus constat, nempe ex summo et medio atque infimo. Si soli fontes considerentur, haec sane militiae caelestis ordinatio non excedit probabilitatem. Attamen multum commendatur rationibus convenientiae, quae ita cum S. Thoma exponi possunt.

A. *Distinctio hierarchiarum et ordinum est a natura in angelis*. Etenim, «ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu exsistentis, attenditur per respectum ad finem. Irinis autem

¹³ *Catech.* 23, n. 6. MG 33, col. 1114. Cf. *catech.* 16, n. 6 et *catech.* n, n. ii, ubi universa enumeratio locum habet.

¹⁴ » *.-Ipoloflia propt-* David., c. 5, n. 20. ML 14, col. 859.

¹⁵ *In evang.* hom. 34. n. 7. — *In breviario rom.*, die 29 Sept.

Hic Dr carl, hier., c. 6. MG 3, col. 200 ss.

¹⁷ Cf. i", qu. 108, art. 2

angelorum potest accipi dupliciter. Uno modo secundum facultatem suae naturae, ut scilicet cognoscant et ament Deum naturali cognitione et amore: et secundum respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum secundum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicae multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione divinae essentiae et in immobili fruitione bonitatis ipsius; ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiam. Unde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis complete quidem secundum dona gratuita, dispositive autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalium » 18.

B. *Hierarchiae angelorum sunt diversae*, secundum diversos modos quibus angeli a Deo illuminationes recipiunt. « Possunt enim rationes rerum, de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt a primo principio universali, quod est Deus: et iste modus convenit primae hierarchiae, quae immediate ad Deum extenditur, et quasi in vestibulis Dei collocatur, ut Dionysius dicit. Secundo vero prout huiusmodi rationes dependent ab universalibus causis creatis, quae iam aliquo modo multiplicantur: et hic modus convenit secundae hierarchiae. Tertio autem modo secundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent a propriis causis; et hic modus convenit infimae hierarchiae. Sic igitur distinguuntur hierarchiae ex parte multitudinis subiectae » 10.

C. *In una hierarchia sunt plures ordines*. « Una hierarchia est unus principatus, id est una multitudo ordinata uno modo sub principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata sed confusa, si in multitudine diversi ordines non essent, ipsa ergo ratio hierarchiae requirit ordinum diversitatem. Quae quidem diversitas ordinum secundum diversa officia et actus consideratur, sicut patet quod in una civitate sunt diversi ordines secundum diversos actus: nam alius est ordo indicantium, et alius pugnantium et alius laborantium in agris, et sic de aliis » 19. Ordines tamen angelorum imperfecte cognoscimus et secundum aliquam generalitatem. qua multi angeli sub uno ordine continentur. « Si autem perfecte cognosceremus officia angelorum et eorum distinctiones,

perfecte sciremus quod quilibet angelus habet suum proprium officium et suum proprium ordinem in rebus et multo magis quam quaelibet stella, etsi nos lateat » 21.

D. Dionysius et Gregorius M. *conveniunt in assignandis ordinibus angelorum*, excepto quod ille ponit virtutes in secunda hierarchia et principatus in tertia, hic autem inverso modo. Si ratio assignationis Dionysii, a qua secundum rem ratio assignationis Gregorii parum differt. « Dionysius ex nominibus ordinum proprietates illorum considerans, illos ordines in prima hierarchia posuit quorum nomina imponuntur per respectum ad Deum, scilicet Seraphim, Cherubim et Throni; illos vero ordines posuit in inedia hierarchia quorum nomina designant communem quamdam gubernationem, sive dispositionem, id est Dominationes, Virtutes et Potestates; illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorum nomina designant operis executionem, scilicet Principatus, Angelos et Archangelos. In respectu autem ad finem, tria considerari possunt. Nam primo aliquis considerat finem; secundo vero perfectam finis cognitionem accipit; tertio vero intentionem suam in ipso defigit: quorum secundum ex additione se habet ad primum, et tertium ad utrumque. Et quia Deus est finis creaturarum, sicut dux est finis exercitus, ut dicitur in *XII Metaph.*, potest aliquid simile huius ordinis considerari in rebus humanis. Nam quidam sunt qui hoc habent dignitatis ut per seipsos familiariter accedere possint ad regem vel ducem: quidam super hoc habent ut etiam secreta eius cognoscant; alii vero insuper circa ipsum semper inhaerent, quasi ei coniuncti. Et secundum hanc similitudinem accipere possumus dispositionem in ordinibus primae hierarchiae. Nam Throni eleuantur ad hoc quod Deum familiariter in seipsis recipiant, secundum quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt; quod est proprium totius primae hierarchiae; Cherubim vero supereminenter divina secreta cognoscunt; Seraphim vero excellunt in hoc quod est omnium supremum, scilicet Deo ipsi uniri: ut sic ab eo quod est commune toti hierarchiae, denominetur ordo Thronorum, sicut ab eo quod est commune omnibus caelestibus spiritibus denominatur ordo Angelorum. Ad gubernationis autem rationem tria pertinent: quorum primum est distinctio eorum quae agenda sunt, quod est proprium Dominationum: secundum autem est praebere facultatem ad implendum, quod pertinet ad virtutes; tertium autem est ordinare qualiter ea

18 i", qu. 108, art. 4.

10 P, qu. 108, art. 1.

19 t', qu. 108, art. 2.

j", qu. 108, art. 3.

20 C. Bovei S. 1. — De Deo creante et elevante.

quae praecepta vel definita sunt, impleri possint, ut aliqui exsequantur, et hoc pertinet ad Potestates. Executio autem angelicorum ministeriorum consistit in annuntiando divina. In executione autem cuiuslibet actus sunt quidam quasi incipientes actionem et alios ducentes, sicut in cantu praecentores, et in bello aliqui qui alios ducunt et dirigunt; et hoc pertinet ad Principatus. Alii vero sunt qui simpliciter exequuntur: et hoc pertinet ad Angelos. Alii vero medio modo se habent: quod ad Archangelos pertinet, ut supra dictum est. Invenitur autem congrua haec ordinum assignatio. Nam semper summum inferioris ordinis affinitatem habet cum ultimo superioris, sicut infima animalia parum distant a plantis »²². Unde intelligimus quod, quamquam omnes angeli omnia communiter possident, quidam tamen eorum aliqua excellentius habent quam ceteri ²³. ■

Nota. — *De distinctione specifica angelorum*. Quidam, ut Guglielmus Parisiensis, S. Ronaventura, S. Albertus M., Tolletus, Palmieri, posuerunt omnes angelos esse eiusdem speciei, cum. aiunt, in natura simplici differentiae non possint introduci nisi secundum gradum. Suarez censet ordines angelorum differre ab invicem secundum speciem; immo probabilius in eodem ordine seu choro dari plures species; sed putat vel in omnibus angelorum speciebus. vel saltem in aliquibus dari angelos differentes solo numero²⁴. S. Thomas vero constanter docuit quod «in talibus substantiis non invenitur multitudo individuorum in una specie», sed «quotquot sunt ibi individua, tot sunt species» Ratio est quia principium multiplicationis secundum numerum in eadem specie est materia, quae in angelis non invenitur.

LECTIO PATRUM: Ex S. Cyrille Hierosolymitano: *De Spiritu Sancto* 1, c. 23. — Vidisti potestatem illius quam in universo mundo exercet. Iam ne humi defixa sit mens tua, sed et ad supera conscende: cogitatione ascende usque in primum coelum, et contemplare tam multa quae ibi existunt innumerabilia angelorum millia. Cogitationem etiam, si potes, ad altiora enitere: conspice archangelos, conspice et spiritus; vide virtutes, vide principatus, vide potestates, vide thronos dominationes vide. Horum oro-

i", qu. toS. art. 6.

²³ *Ibid.*, art. 2 ad 2um.

²⁴ *Dc angelis*, l. 1, cap. 12, 14, 15.

²⁵ *Dc ente et essentia*, c. 5 et c. 6. In editione nostra, Textus et Documenta, Series phil. n. =, Romae, 1933, pag. 35, 46 et nota 71.

niuni a Deo datus praefectus, et magister et sanctificator, Paracletus. Eo opus habent Elias, et Eliseus, et Isaias, et ex hominum ordine; eo, ex angelorum sorte Michael et Gabriel Nulla generatarum (seu creatarum) rerum ipsi honore par; nam omnia angelorum genera, et exercitus omnes simul collecti, nullam cum Spiritu Sancto paritatem aequahtatemque sustineant. Haec omnia tegit, et obscurat summe bona Paracleti potestas. Illi siquidem in mysterium mittuntur: hic vero scrutatur etiam profunda Dei, sicut Apostolus ait: *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei Quis enim novit hominum ea quae sunt hominis, nisi spiritus hominis quis est in ipso? sic et quae Dei sunt, nemo novit praeter Spiritum Dei* (MG 33. coi. 950).

Ex S. Augustino, *De civitate Dei*, lib. XI, c. 9. — Nunc, quoniam de sanctae civitatis exortu dicere institui, et prius quod ad sanctos Angelos attinet dicendum putavi, quae huius civitatis et magna pars est, et eo beator, quod nunquam peregrinata, quae hinc divina testimonia suppetant, quantum satis videbitur, Deo largiente explicare curabo. Ubi de mundi constitutione sacrae Litterae loquuntur, non evidenter dicitur utrum vel quo ordine creati sint Angeli: sed si praetermissi non sunt, vel coeli nomine, ubi dictum est, *In principio fecit Deus coelum et terram*; vel potius lucis huius, de qua loquor, significati sunt. Non autem praetermissos esse hinc existimo, quod scriptum est requievisse Deum in septimo die ab omnibus operibus suis quae fecit; cum liber ipse ita sit exorsus. *In principio fecit Deus coelum et terram*: ut ante coelum et terram nihil aliud fecisse videatur. Cum ergo a coelo et terra coeperit, atque ipsa terra quam primitus fecit, sicut Scriptura consequenter eloquitur, invisibilis est et incomposita, nondumque luce facta, ubique tenebrae fuerint super abyssum, id est super quamdam terrae et aquae indistinctam confusionem (ubi cum lux non est, tenebrae sint necesse est); deinde omnia creando disposita sint, quae per sex dies consummata narrantur: quomodo Angeli praetermitterentur, tamquam non essent in operibus Dei, a quibus in die septimo requievit?

Opus autem Dei esse Angelos, hic quidem etsi non praetermissum, non tamen evidenter expressum est; sed alibi hoc Sancta Scriptura clarissima voce testatur. Nam et in hymno trium in camino virorum cum praedictum esset, *Benedicite omnia opera Domini, Domino*; executione eorum Tumdem operum, etiam Angeli nominati sunt.. (ML 41, col. 323).

QUAESTIO SECUNDA

De elevatione et de probatione angelorum

Cfr. Suarez, *De angelis*, lib. 5 et 7. — Petavius, Theol. (login., *Ut angelis*, lib. 3. — Salmanticense% Tractatus VII, *De angelis*, disp. 9-15. — Scheeben, *Dogmatik*, lib. 4, nn. 160-200. — Palmieri, *De ordine naturali*, th. 29-31. — Janssens, *Summa theologia*, t. 6, pag. 741-879. — Beraza, *De Deo creante*, pag. 296-344. — Diet, theol., art. *Anges*, (Breille, Vacant); art. *Démons*, (Mangenot, Ortolan). Etc.

Conabimur doctrinam tribus articulis absolvere, quaerendo:
Primo, utrum Deus angelos in gratia sanctificante condiderit.
Secundo, utrum pars angelorum peccando gratiam perdiderit.
Tertio, utrum peccatum angelorum fuerit peccatum superbiae.

Articulus primus.

Utrum Deus angelos in gratia sanctificante condiderit.

§ i.

Status quaestionis.

*

I. Sensus tituli. — Cum linis visionis intuitivae excedat naturam cuiuscumque creaturae, quaerendum venit an Deus angelos, sicut et homines, ad hunc finem supernaturalem destinaverit et elevaverit. Sine negotio intelligitur angelos non fuisse creatos cum ipsa fruitione beatae visionis: nam sic non fuissent in statu viae et probationis, nec potuissent mereri vel demereri, longe secus quam constabit ex iis, quae in sequentibus articulis dicentur. Si igitur ad finem supernaturalem elevati sunt, nonnisi dispositionem intrinsicam ad hunc finem receperunt, sive in ipso momento suae creationis, sive postea. Haec autem intrinseca dispositio, quae semen est et inchoatio gloriae, non aliud est quam gratia sanctificans. Ex spiritali natura angelorum satis apparet eos dono integritatis non indiguisse.

II. Opiniones. — *Protestantes et baiani*, cohaerenter ad sua principia, negaverunt angelos evectos esse ad finem quemdam su-

pernaturale in et gratiam naturae indebitam accepisse. Doctores vero catholici elevationem angelorum confitentur omnes. r\ttamen diversae opiniones de quaestionibus quibusdam connexis ortae sunt. Quidam enim posuerunt angelos creatos esse in puris naturalibus et non nisi post praeparationem convenientem ad gratiam habitua-lem pervenisse: ita Hugo Victorinus Petrus Lombardus¹, S. Bonaventura, Aegidius, Scotus, etc.³. Alii cum S. Thoma docent angelos in primo instanti suae creationis gratia supematu-rali donatos esse, et quidem, secundum Aquinatem, habituali; se-cundum alios² praecessit gratia actualis praeparationis.

III. Documenta Ecclesiae. — Damnatae sunt hae proposi-tiones baianae: « Nec angeli nec primi hominis adhuc integri me-rita recte vocantur gratia ». — « Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo peraeverasset usque ad ultimum vitae, felicitas esset merces et non gratia ». — « ATta aeterna homini integro et an-gelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturae ad illam consequendam per se sufficiunt » s. Ex qua dam-natione sequitur quod felicitas ad quam destinati sunt angeli nullis exigentiis naturae debebatur, sed supematuralis erat.

§2.

Solvitur quaestio.

THESIS XXL Angeli evecti sunt ad ordinem SUPERNA-TURALEM, ITA UT OMNES IN GRATIA SANCTIFICANTE SINT CONDITI.

Prima pars si de bonis angelis intelligitur, pertinet l *fidem catholicam*, cum clare contineatur in Scriptura et in traditione. Se-cunda pars videtur theologice certa quoad angelos bonos; quoad spiritus malos saltem *communitis* docetur. Dicimus « conditi », ut praescindamus interim ab instanti huius elevationis.

Probatur prima pars: /*Angeli evecti sunt aci ordinem suffer-naturalem.*

1 *Sum tua Sciit.*, tr. 2, c. 2. ML i/6, coi. 81.
 2 2 *Seni.*, dist. 3. « 4 ss.
 3 Cfr. Petavius. *De (uujclis*, lib. i, c. i6.
 « Cfr. Beraza, *De Deo creante*, n. 597.
 4 prOp i, j, 4 Denz. jooi, 1003. 1004. — Cf. 1005, 1021, 1023, 1024.

I. Ex Scriptura Sacra. Etenim finis aci quem destinantur homines describitur ut participatio ad ipsum finem quem boni angeli adepti sunt. Sed finis hominum est visio supernaturalis divinae essentiae: ergo finis angelorum est supernaturalis. Sic angeli parvulorum « in caelis semper vident faciem Patris mei qui in caelis est »^o. fusti « aequales enim angelis sunt et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis »⁷⁹ « erunt sicut angeli Dei in caelo »^{*}; eis dicitur: « Accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Ierusalem caelestem et multorum millium angelorum frequentiam »⁰. — Insuper angeli caelum habitant, in quo sunt ante thronum Patris: sed his est locus fruitionis beatificae: « In conspectu throni eius sunt »¹⁰¹¹ « Adstamus ante Dominum »¹². Sunt sancti¹²; filii Dei¹³; angeli lucis¹.

II. Patres dicunt angelos accepisse Spiritum Sanctum, infusionem caritatis, nos fieri per redemptionem Christi eorum socios. Sic S. Basiliius: « Merae et intelligibiles virtutes sanctae tum sunt, tum nominantur, ex gratia per Spiritum sanctimoniam nactae; sanctificatio enim non est absque Spiritu »^{15*} S. Ambrosius: « Cum angeli hominibus in adiumentum descendant, intelligendum est quod creatura quidem superior angelorum sit, quae plus recipit gratiae spiritualis: eiusdem tamen et erga nos et illos munus auctoris est »¹⁰. S. Augustinus: « Confitendum cum debita laude Creatoris non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis angelis dici posse, quod caritas Dei diffusa sit in iis per Spiritum Sanctum, qui datus est iis »¹⁷. S. Gregorius M.: « Nec habere dedignantur hominem socium, qui supra se adorant hominem Deum »¹⁸.

« Math. XVII¹¹, 10.

• Luc. XX, 36.

s Math. XXII, 30.

9 Hcbr. XII, 22.

10 Apoc. I, 4.

11 Tob. XII, 15.

12 Luc. IX, 26.

” Job. I, 6.

” 2 Cor. XI, 14.

’.. De Spiritu Sancto, c. XVI, n. 38, MG 32 col. 1 «

‘° De Spiritu Sancto, lib. 1, c. 7.

” i? IM. ’”> - < - c. 9. ■ * ML 41, col. 357.

” Horn. 8 m evang.

HI. Ratio autem theologica idem suadet: nam, cum sciamus hominem, cuius anima est infima intelligentiarum, eievatum esse ad finem supematuralem, convenire intelligimus ut superiores intelligentiac in line inferiori non relinquantur Elevatio enim hominis signum est quod Deus statuit ad visionem beatificam vocare omnem creaturam quae tantae felicitatis sit capax.

Probatur secunda pars: *Omnes angeli in gratia sanctificante sunt conditi.*

I. Scriptura hoc praesertim docet cum statum diaboli ante eius peccatum indicat. Christus enim loquens ad ludaeos. qui quaerebant cum interficere, ait: «Vos ex patre d:abolo estis, et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit »¹⁹. Porro haec verba non solum ostendunt diabolum non semper fuisse malum, sed illum bonitate supernaturali ornatum fuisse demonstrant. Veritas enim, ut ex scriptis S. Ioannis constat, bonum illud significat ad quod Christus nos reducit, et supponit pro sanctitate, pro gratia²⁰. In hac veritate diabolus non stetit: hoc est, in ea erat, et ab ea se avertit et ab ea aversus manet. Haec est enim vis illius praeteriti « non stetit », graece «οὐκ εστηκεν»²¹. Ceteri textus quibus lapsum diaboli infra illustrabimus pariter statum gratiae ante hunc lapsum supponunt.

II. Patres quoque hoc docent. S. Basil ius: « In prima constitutione et una cum substantiae suae quasi mixtura infusam habuere sanctitatem»²². S. Augustinus supponens bonam voluntatem, id est caritatem, in angelis, eiusque originem indagans, dicit: « Et istam quis fecerat, nisi ille qui eos cum bona voluntate, id est cum amore casto, quo illi adhaerent, creavit, simul eis et condens naturam et largiens gratiam? Unde sine bona voluntate. hoc est 1)ei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est »²³.

¹⁹ Ioan. XIII, 44.

²⁰ Cf Ioan. I. 14. plenum gratiae et veritatis v. L' Ioan. 3-4. 3 I.<.>I. j. Etc.

²¹ Knabenbauer, *Cursus Scripturae, In Ioan.* Parisiis, 1906, in h. I non videtur satis attendisse ad actionem praeteritam *non standi, sese avertend.* quae praeterito graeco significatur simul ac continuatio actionis

²² In ps. 32, n. 4. MG 29. col. 333.

²³ De civitate Dei. lib 12. c. 9. n. 2. ML 41, col. 357. Cf. Suarez, De angelis, lib 1. cap 4 ss.

III. Ratio est quia ad providentiam Dei sapientissimam pertinet media proportionata supernaturali fini conferre iis quos ad talem finem elevavit. Sed ex prima parte tenemus angelos electos esse ad ordinem supernaturalcm visionis intuitivac. Ergo antequam hunc finem attingerent, medium proportionatum gratia, sanctificantis eos obtinuisse censendum est. Iamvero cum probatio angelorum ordinata sit ad consecutionem finis propositi, omnes angeli, scilicet, tum illi qui in probatione vicerunt, tum illi qui ceciderunt, iam mediis ad finem proportionatis instructi erant

Nota. — Tum S. Basilius, tum S. Augustinus, cum alii Patribus²⁴, infusionem gratiae in ipso momento creationis angelorum reponunt. Quod S. Thomas approbans sic explicat: «Sic enim videmus quod omnia quae processu temporis per opus divinae providentiae creata a Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione creata sunt secundum quasdam seminales rationes, ut Augustinus dicit VITI, super *Gen. ad lit!*., sicut arbores, et animalia, et alia huiusmodi. Manifestum est autem quod gratia gratum faciens hoc modo comparatur ad beatitudinem sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Unde I. Ioan, III, gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opinionem Augustini ponitur quod statim in prima conditione corporalis creaturae inditae sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim a principio sunt angeli creati in gratia»²⁵ Nec requiritur praeparatio praecedens tempore, nam Deus potest simul dispositionem cum forma inducere; neque etiam praecedere debuit tempore motus ex gratia actuali procedens, nam dispositio ad gratiam habitualement potest per reciprocam causalitatem in diverso ordine causalitatis ab ipsa gratia habituali procedere²⁶.

²⁴ Cf. Suarez, *De angelis*, lib. j, c. 4.

²⁵ I", qu. 62, art. 3. S. Thomas junior probabilior dixerat opinionem oppositam, 2 (list. 4, qu. 4, art. 2.

²⁶ jn-oac, qu. arC -

Articulus secundus.

Utrum pars angelorum peccando gratiam perdiderint.

(i., qu. 63).

§ I.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. — Quaecumque de creatione et de elevatione angelorum diximus, tam de malis quam de bonis spiritibus verum est. Nunc vero de illa distinctione angelorum agendum est et primum quidem originem tanti discriminis investigare oportet, quae in libero peccato multorum angelorum est reponenda.

II. Praeter rationalistas qui ipsam existentiam daemonum negant. *Manichaei* et *Priscillianisii* posuerunt spiritus malos ex sua natura malitiam ita habuisse ut numquam boni fuerint neque esse potuerint: pertinent enim ad principium malum, substantiaque mali constant.

III. Quapropter contra manichaeas doctrinas decretum est: in concilio *Bracarcensi*. «Si quis dicit diabolum non fuisse prius bonum angelum a Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit eum ex tenebris emersisse, nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam mali, sicut Manichaeos et Priscillianus dixerunt: a. s. > 1; — in concilio *Lateranensi IV*: «Diabolus enim et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali»²; in professione fidei *IValdensibus* imposita: «Diabolum non per conditionem, sed per arbitrium malum esse factum credimus»³.

¹ Denz. 237. Can. 7 An. 561.

² Denz. 428.

³ Denz. 427.

§ 2.

Solvitur quaestio.

THESIS XXII. — Pars angelorum, qui libero suo arbitrio bene uti noluerunt, peccatum commiserunt et mali facti sunt.

Thesis definita est in concilio Lateranensi IV.

I. Probatur ex S. Scriptura. — De peccato daemonum loquuntur directe et explicite S. Petrus: « Deus angelis peccantibus non pepercit »⁴⁵ et S. Joannes: « Ab initio diabolus peccat »^{8*} — Deinde daemones describuntur ut mali : sed impossibile est ut sint mali ex natura et in ipso instanti suae creationis; ergo libere peccando facti sunt mali: dicuntur enim « spiritus immundi »⁶, « spiritualia nequitiae »⁷; « spiritus nequam »⁸; « homicida ». « mendax »^{9*}; « spiritus malus »^{10*} — Denique apud Ezechielem legitur: « Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore. In deliciis paradisi Dei fuisti; omnis lapis pretiosus operimentum tuum... Tu cherub extentus et protegens; et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuae, donec inventa est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate et peccasti. Et eieci te de monte Dei et perdiidi te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum »¹¹. Haec quidem verba ad regem Tyri seu {Mitius ad civitatem et imperium Tyri diriguntur. Multi tamen Patres de elevatione et de ruina diaboli ea intellexerunt, alii nonnisi de diabolo talia dici reputantes¹² : alii simul de rege tyrio et de diabolo ut de capite vel typo eius prophetiam interpretantes. Saltem videtur modus

⁴⁵ fl Petri II, 48 ; ηΒ
« Luc. VII, 29. JM-J
⁷ Ephes. VI, 12. j
⁸ Act. XIX, 12.
^{8*} Ioan. VIII, 44; 3 Reg. XXII, 22 I
" Ezech. XXVIII, 12-16. 1
frie, Kifit, Terbulia, Idver, Mardon, lib 2, c 10, Obicpw i De

loquendi prophetae alludere, comparationi- causa, ad h'Storiam diaboli. Pariter indicandum est, cum par sit Patrum interpretatio, de h<x> loco Isaiae, qui ad regem Cha laborum † eundum litteram refertur: «Quomodo cecidisti de cael., lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes' Qui dicebas in corde tuo : in caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamm ad infernum detraheris in profundum laci » u. In *Apocalypsi*, ubi de consummatione rerum agitur, describitur praelium inter angelos bonos et malos, quod accipi potest ut exitus ultimus pugnae iam ab initio mundi inceptae: «Et factum est praelium magnum in caelo: Michaël et angeli eius praeliabantur cum dracone, et draco pugnat et angeli eius : et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in caelo. Et proiectus est draco ille magnus. serpens antiquus, qui vocatur diabolus et satanas, qui seducit uiversum orbem : et proiectus est in terram, et angeli eius cum illo missi sunt»¹⁴.

II. Probatur ex Patribus. Commentantes textus Scripturae, vel etiam comparantes peccatum Adae cum angelorum peccato, Patres multum de ruina angelorum locuti sunt, quorum doctrinam sic. S. Leo M. resumit: «Cum fides vera, quae est catholica, omnium creaturarum sive spiritualium, sive corporalium bonam confiteantur substantiam et mali nullam esse naturam, quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Unde et diabolus bonus esset si in eo quod factus est permaneret Sed quia naturali excellentia male usus est et in veritate non stetit, non in contrariam transiit substantiam, sed a summo bono cui debuit adhaerere, descivit»¹⁸.

III. Ratio theologica ostendit manifesto fuisse peccatum angelorum, supposito quod sint angel.' mali Hi enim angeli non fuerunt mali naturaliter: ergo voluntate libera et electione mala. Antecedens sic evolvitur a S. Thom\ : «Omne quod est. in quantum est. et naturam habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, utpote ex principio bono existens · quia semper effectus con-

»3 R XIV, 12-15.

" Apoc. XII, 7-9.

" Episl 15 ad Turribiutn, c 6. ML 54 col 683.

vertitur in suum principium. Contingit autem alicui bono particulari aliquod malum esse adiunctum, sicut igni coniungitur hoc malum quod est esse consumptivum aliorum; sed bono universali nullum malum potest esse adiunctum. Si ergo aliquid sit cuius natura quidem ordinetur in aliquod bonum particulare potest naturaliter tendere in aliquod malum, non in quantum malum, sed per accidens, in quantum est coniunctum cuidam bono. Si vero aliquid sit cuius natura ordinetur in aliquod bonum secundum communem boni rationem, hoc secundum suam naturam non potest tendere in aliquod malum. Manifestum est autem quod quaelibet natura intellectualis habet ordinem in bonum universale, quod potest apprehendere et quod est obiectum voluntatis. Unde cum daemones sint substantiae intellectuales, nullo modo possunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodeumque malum; et ideo non possunt esse naturaliter mali » ie. — Neque dici potest, ait S. Thomas, quod angelus peccaverit in primo instanti vitae suae, quia « illa operatio quae simul incipit cum esse rei, est ei ab agente, a quo habet esse... Agens autem quod angelos in esse produxit, scilicet Deus, non potest esse causa peccati » 17.

Nota. — Numerus angelorum qui peccaverunt minor est numero angelorum in bono perseverantium. Patres enim intelligunt de diabolo trahente secum malos angelos haec verba Apocalypsis: « Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum caeli » 18.* Et videtur convenire quod Deus providerit ut maior pars creaturarum tam excelsarum non periret; denique peccatum est contra naturalem inclinationem 19. Attamen ex Scripturis et ex traditione resultat daemones esse magnam multitudinem. Dicuntur enim « exercitus » 20 « innumerabiles » 21 22 « ingens agmen » 22. — Princeps daemonum vocatur diabolus 23,* satanas quae voces inimi-

10 i°, qu. 63, art. 4.

17 Ibid. art. 5.

18 Apoc. XII, 4.

20 ia, qu. 63, art. 9.

21 S. Iustinus, *Apol.* I, n. 28.

22 Eusebius, *De praepar. evang.* lib. 7, c. 16; S. Ioan. Damascen. *De fide orth.* I, 2, c. 4.

23 S. Gregorius Naz., *Cann.* lib. 1, s. 1, poem. dogm. 7

23 Math. XXV, 41.

TM Luc. XI, 18

J

-J®

■

cum significant. Vocatur quoque draco²⁵, serpens antiquus²⁶, Beelzebub²⁷, Belial²⁸, Leviatan²⁹. Quidam daemon nominatur Asmodaeus³⁰, alius forte Azazel³¹; alius Abaddon³².

Articulus tertius

Utrum peccatum angelorum fuerit peccatum superbiae.

(ia, qu. 63, art. 2).

Statics quaestionis.

I. Intentio articuli. — Cum iam constet de existentia peccati multorum angelorum, restat ut de natura, de causis, de poena huius peccati paulo distinctius agamus. In corpore articuli, attendemus ad speciem et ad gravitatem peccati necnon ad repentinam inflictionem poenae; cetera ad scholia remitemus.

II. Opiniones. — Quidam Patres videntur non solum in *Gen. VI* peccatum carnale angelorum legisse, sed etiam, Philonem aliosque ludacos sequentes, in hoc peccato posuisse primam causam ruinae eorum (sed forte nonnisi de quibusdam daemonibus cogitabant); dum alii, qui tamen angelos peccasse cum filiabus hominum censebant, lapsum ipsius principis daemonum nempe diaboli, ante lapsum hominis in paradiso locum habuisse. Patres autem qui negaverunt angelos potuisse camaliter peccare, alii ex invidia eos primum peccasse dixerunt, et quidem erga hominem: sic Irenaeus, Gregorius Nyssenus, Cyprianus; alii superbiam indicant. At cum ipsa invidia, teste Augustino, nonnisi ex su-

23 Apoc. XII, 7.

24 Apoc. XX, 2.

27 Math. X, 25: ex notnine idoli. / Reg. I, 2.

28 2 Cor. VI, 15. Belial est « nequitia ».

29 Is. XXVII, i.

30 Tob. III, 8.

31 Lev. XVI, io.

32 AfOC. IX, II.

Ita Lactantius, Methodius, Xmirosius. Cf. Petavium, *Dp angelis*, lib. 3, c. 2.

perbia procedat -, hi omnes ex superbia peccasse angelos revera consuerunt'. Scotus primum angeli peccatum ponit in amore deordinato amicitiae erga seipsum, ut in quadam luxuria, praecedente superbiam. De ratione qua angeli poena plecti sunt, pauci theologi⁴ opinantur quoddam paenitentiae tempus illis relictum esse; sed ceteri communissime docent poenam angelorum immediate et sine intervallo peccatum secutam esse.

Nihil de his definitum est in documentis ecclesiasticis.

Soksitur quaestio.

THESIS XXIII. — Angeli qui peccaverunt per superbiam lapsi sunt, cujus poenam immediate receperunt et infernum sunt detrusi.

Utraque pars thesis est communissima.

Probatur prima pars: *angeli peccatores per superbiam lapsi sunt.*

I. Scriptura hoc innuit primum quatenus initium peccati in superbia reponit. « Superbiam numquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio »⁵. « Initium omnis peccati est superbia »⁶. Deinde Christus videtur timorem vanae gloriae discipulis inculcasse ex exemplo ruinae diaboli: « Videbam Satanam sicut fulgur de caelo cadentem »⁷; et forte idem habetur in hoc textu Pauli, quo dicitur non esse ordinandum episcopum neophytum « ne in superbiam elatus, in indicium incidat diaboli »⁸ (scilicet: in damnationem quam incurrit diabolus). Dein le loca de regibus Tyri et Babylonis, in quibus ad peccatum daemonum alludi videtur, aptissima sunt ad peccatum superbiae illustrandum. T

² De Genesi ad litteram, lib. II c. 14, n. 18. ML 34, col. 436.

³ Cf. Petavius, *ibid.*, n. 11 ss.

V. g. Salmeron, *In 2 Pet.* 2, disp. 3, dub. 3.

⁴ Tob. IV, 14.

⁵

⁶ HI, 6.

II. Citra illos Patres qui in *Gen.* P7 aliquorum saltem angelorum peccatum describi putaverunt, ceteri communiter superbiae tribuunt peccatum omnium spirituum malorum S. Athanasius: «Satanas, ait. non ob scortationem aut adulterium aut furtum detectus est ex caelis, sed superbia Ilum inde praecipitavit ad inferiores abyssi partes»⁹. Et Augustinus: « Cum vero causa miseriae malorum angelorum quaeritur, ea merito occurrit, quod ab illo qui summe est aversi, ad se ipsos conversi sunt, qui non summe sunt: et hoc vitium quid aliud quam superbia nuncupatur? Initium quippe omnis peccati superbia »¹⁰.

III. Ratio theologica ita effertur a S. Thoma: «Illa solum peccata in malis angelis esse possunt ad quae contingit affici spirituales naturam. Spirituales autem naturam affici non contingit ad bona quae sunt propria corpori, sed ad ea quae in rebus spiritualibus inveniri possunt: nihil enim afficitur nisi ad id quod suae naturae potest esse quodammodo conveniens. In spiritualibus autem bonis non potest esse peccatum, dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc quod in tali affectu superioris regula non servatur: et hoc est peccatum superbiae, non subdi superiori in eo quod debet. Unde peccatum primi angeli non potest esse aliud (quam superbia » Ex superbia deinde sponte sequitur malum invidiae, in quantum bonum alterius videtur superbis daemonibus oppositum propriae excellentiae singulari quam inordinate appetunt; et sic daemones invident bono hominis et etiam excellentiae divinae, quae ipsis daemonibus utitur ad suos fines obtinendos; imo, cum daemones ex invidiae affectu impellant homines ad omnis generis peccata, ipsi «omnium peccatorum reatum incurrunt »¹².

Probatur secunda pars: *Angeli lapsi sine ulla mora poenam sui peccati acceperunt.*

I. Scriptura hoc innuit et Patres explicite docent. Etenim «Deus angelis peccantibus non pepercit»¹³ Christus videbat Satanam cadentem de caelo «sicut fulgur». quibus verbis subita

⁹ Orat. de virg., n. 5. MG 28. col. 257.

¹⁰ De civitate Dei. lib. 12. c. 6. ML 41, col. 353.

¹¹ I", c. 63, art. 2.

¹² *Ibid.*

¹³ 2 Pet. IE 4-

neatis ruinae vivide exprimitur¹⁵. S. Augustinus: «Cum vero noverimus bonorum omnium Creatorem reparandis angelis malis nihil gratiae contulisse, cur non potius intelligimus quod tanto damnabilior eorum indicata sit culpa, quanto erat natura sublimior?»¹⁶, S. Gregorius M.: «Deus apostatam spiritum ad poenitentiam nequaquam revocat, sed viam superbiae eius nesciens damnat»¹⁷.

IL Ratio' convenientiae datur a Patribus tum ex granditate peccati in natura spirituali (S. Gregorius, S. Augustinus), tum ex dispositione divina (S. Fulgentius). Explicatur autem impaenitentia angelorum diversimode: quidam enim, ut Suarez 17, non aliud inveniunt nisi quod Deus denegaverit gratiam conversionis. S. Thomas vero, cui anteire videtur S. Ioannes Damascenus¹⁸ deducit impaenitentiam ex ipsa natura angelica: «Differt autem apprehensio angeli ab apprehensione hominis in hoc quod angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut et nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus; homo vero per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de uno ad aliud, habens viam procedendi ad utrumque oppositorum. Unde et voluntas hominis adhaeret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere et contrario adhaerere. Voluntas autem angeli adhaeret fixe et immobiliter. Et ideo si consideretur ante adhaesionem, potest libere adhaerere et huic et opposito, in his scilicet quae non naturaliter vult; sed postquam iam adhaesit, immobiliter adhaeret». Et sic «qui paenitentiae capaces non sunt, immobiliter malo adhaerent et per divinam misericordiam non liberantur»¹⁹. Poena autem daemonum est poena damni et sensus; locus poenae est infernus; attamen ante indicium, versari possunt in hoc mundo, post vero indicium, omnes includentur in infernum. Sed de his vide tractatum de novissimis.

LECTIO PATRUM: Ex S. Augustino, *Da civitate Dei*, lib. XII, c. Q, n. 2. — Nam et hoc discutiendum est, si boni Angeli ipsi in se fecerunt voluntatem bonam, utrum aliqua eam, an nulla voluntate fecerunt. Si nulla.

¹⁵ *In Ioan.* tr. no, n. 7. ML 35, col. 1924.

¹⁶ *Moral.* lib. 2, c. 5, n. 6. ML 75. col. 558.

¹⁷ *De angelis*, lib. 8, c. 1. n. 21 ss. et c. 7, n. 6; Cf. lib. 3, c. 10, n. 5. *De fide orth.* lib. 2, c. 3 et c. 4. MG 04, col. 868, 877.

¹⁸ 1^a, qu. 64, art. 2, c. et ad 2.

utique nec fecerunt. Si aliqua, utrum mala, an bona. Si mala, quomodo esse potuit mala voluntas bonae voluntatis effectrix? Si bona, iam ergo habebant. Et istam quis fecerat, nisi ille qui eos cum bona voluntate, id est cum amore casto, quo illi adhérerent, creavit, simul eis et condens naturam et largiens gratiam? Unde sine bona voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse, credendum est. Isti autem, qui cum boni creati essent, tamen mali sunt, mala propria voluntate, quam bona natura non fecit, nisi cum ? bono sponte deficit, ut mali causa non sit bonum, sed defectus a bono, aut minorem acceperunt amoris divini gratiam, quam illi qui in eadem perstiterunt; aut si utrique boni aequaliter creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adiuti, ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent, pervenerunt; sicut iam etiam in libro quem sequitur iste, tractavimus. Confitendum est igitur cum debita laude Creatoris, non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis Angelis posse dici, quod charitas Dei diffusa sit, in eis per Spiritum Sanctum, qui datus est eis; nec tantum hominum sed primitus praecipue Angelorum bonum esse, quod scriptum est. *Mihi autem adhaerere Deo, bonum est.* Hoc bonum quibus commune est, habent et cum illo cui adhaerent et inter se societatem sanctam, et sunt una civitas Dei, eademque vivum sacrificium eius vivitque templum eius. Cuius parvae coniungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, et nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis qui morte obierunt, secretis animarum receptaculis sedibusque requiescit, eodem Deo creante, quemadmodum exorta sit, sicut de Angelis dictum est, iam videlicet esse dicendum. Ex uno quippe homine, quem primum Deus condidit, genus humanum sumpsit exordium, secundum sanctae Scripturae fidem, quae mirabilem auctoritatem non immerito habet in orbe terrarum, atque in omnibus gentibus, quas sibi esse credituras inter caetera vera quae dixit, vera divinitate praedixit (ML 41, col. 356).

Ex S. Fulgentio, De Fide jo... Non est igitur natura, quae in aeternum possit, sive misere, sive beate vivendo subsistere, nisi quae potest de Deo ipsius Dei munere cogitare. Haec autem natura intellectualibus in animabus est hominum et spiritus angelorum. Deus quippe cognoscendi ac diligendi se, non nisi angelis et hominibus indidit facultatem. Quibus propter arbitrii libertatem, quae maxime debuit intellectuali creaturae Creatoris benignitate (o/. bonitate) conferri, ita cognoscendi ac diligendi se facultatem voluntatemque donavit, ut eam unusquisque et habere posset et perdere; si quis tamen sponte eam perderet, suo eam deinceps arbitrio resumere non valeret. Ut illius esset sanctae cogitationis initium a gratuita dono bonitatis dentio renovandis quibus vellet infundere, cuius fuit in ipso creationis exordio, nullis praecedentibus meritis, spiritus et corpora, locis atque affectionibus, prout ipse sapiens voluit, congruis mirabiliter ordinare. Angeli ergo atque homines, pro eo quod rationales facti sunt, aeternitatis ac beatitudinis donum in ipsa naturae spiritualis creatione divinitus acceperunt: ita scilicet, ut si dilectioni creatoris sui iugiter inhaesissent, simul aeterni beatique mansissent; si vero propriae libertatis arbitrio contra summi (al. sui) Creatoris imperium suam niterentur facere voluntatem, protinus a contumacibus beatitudine discederet, et ad supplicium eis relinqueretur aeternitas misera, erroribus deinceps doloribusque crucianda. Et de

angelis quidem hoc disposuit et implevit, ut si quis eorum bonitatem voluntatis perderet, numquam eam divino munere repararet.

31. Pars itaque angelorum (pia a suo creatore Deo, quo solo bono beata luit, voluntaria prorsus aversione discessit, aequitatis supernae iudicio, initium suae damnationis in ipsa aversione voluntatis invenit: ut non aliud ei esset incipere iam puniri, quam illius beatifici boni dilectione destitui; quam Deus in aeterna sic totam praecepit remanere supplicio, ut etiam ignem ei aeternum pararet: in quo illi omnes praevaricatores angeli nec mala voluntate possint umquam carere, nec poena; sed permanente in eis iniustae aversionis malo, permaneat etiam iustae retributionis aeterna damnatio. Horum malorum princeps diabolus primos homines, quos ad peccati praecipitium invidus duxit, non eis tantum, sed et universae propagini eorum cum vitio peccati meritum mortis inseruit (ML 65., col 686-687). "5

Ex S. Gregorio Magno, *Moralium*, lib. 4, in cap. 3, B. Job, c. 3. —
8. Omnipotens Deus sicut ex nihilo bona facere potuit, ita, cum voluit, per incarnationis suae mysterium etiam perdita bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecerat, angelicam videlicet, et humanam: utramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitae rectitudinis fregit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus est et caro. Misertus ergo creator ut redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpae ex infirmitate aliquid constat habuisse: et eo altius debuit apostatam angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Unde recte Psalmista, cum misertum Redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiae expressit dicens: *Et memoratus est, quia caro sunt*. Ac si diceret; Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo et perditus homo reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit, quia nimirum angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit. Quia ergo humanum genus ad lucem poenitentiae Redemptoris adventu reducitur, apostata vero angelus ad restorationis lucem nulla spe veniae, nulla conversionis emendatione revocatur; dicatur recte: *Von requirat eum Deus desuper, et non illustret lumine*. Ac si aperte diceretur: Quia ipse tenebras intulit, toleret sine fine quod fecit; nec unquam lumen pristini status recipiat, quia hoc etiam non suasus amisit (MI. 75, col. 641, c. 3).

§ 3.

Scholia

Scholion I. *Citerior determinatio peccati angelorum*—
Quamvis longe maior pars doctorum et theologorum peccatum angelorum consistere dicat in quadam deordinata appetitione similitudinis cum ipso Deo (quod etiam in nomine angeli bonorum ducis apparet: Michaël, quis ut Deus?), diversae tamen sententiae exprimuntur, cum forma propria huius deordinationis quaeritur.

¶1. Quidam dixerunt angelum appetivisse, vel absolute, vel per modum desiderii de re impossibili, ipsam naturam divinam aut aequalitatem cum Deo. Ita, cum accidentalibus differentiis Scotrs 20 cum Scotistis, Gabriel, Vasquez 2122 At hoc videtur impossibile, tum quia tale desiderium, si esset absolutum, in nimio errore fundaretur, qui in angelis esse nequit, et si esset de re cognita ut impossibili, nimis tamen absurdum foret, tum quia repugnat ul natura quaedam determinata quaerat perfectionem alius naturae: hoc enim esset velle non esse²³.

S. Thomas docet angelum non appetivisse nisi similitudinem cum Deo, sed modo inordinato: nempe, vel hanc similitudinem ex virtute propria habere volendo, vel similitudinem in aliquo, in quo dari non potest, desiderando. «Tn hoc appetiit indebite esse similis Deo, quia appetiit ut finem ultimum beatitudinis id ad quod virtute suae naturae poterat pervenire, avertens suum appetitum a beatitudine supernatural» quae est ex gratia Dei. Vel si appetiit ut ultimum finem illam Dei similitudinem quae datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suae naturae, non ex divino auxilio secundum Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi qui dicit quod appetiit illud ad quod pervenisset, si stetisset. Et haec duo quodammodo in idem redeunt: quia secundum utrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere quod est proprium Dei. Quia vero quod est per se est principium et causa eius quod est per aliud, ex hoc etiam consecutum est quod appetiit aliquem principatum super alia habere: in quo etiam perverse voluit Deo assimilant²³. Brevi: vel diabolus renuit beatitudinem supernaturalem, quia nonnisi ex gratia habetur; vel illam habere voluit ex propria virtute.

C. Alii diversis modis superbiam diaboli reponunt in aliqua deordinatione circa mysterium Incarnationis. Fundamentum huius opinionis sunt verba Scripturae de peccato daemonis, quae facile ad hanc sententiam accommodantur, praesertim illud Christi: «Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere; ille homicida erat ab initio et in veritate non stetit»-¹. Unde Suarez opinatus est «Luciferum de facto peccasse per

2 <list. 6, qu. i.

21 *Disf*>. 234, c. 2.

22 Cf. P, qu. 63, art. 3. — Suarez, *De angelis*, lib. 7, c. 12.

23 qu. 63, art. 3.

-M VIII, 44.

superbiam, appetendo hypostaticam unionem et a principio adversarium Christi fuisse»^{12*} Quod tamen excludi videtur ratione supra posita, in quantum una persona non posse videtur desiderare esse aliam. Sed relatio peccati diaboli ad Verbum incarnatum retineri forte potest, nihil reiiciendo ex opinione S. Thomae ²ⁿ. Potuit enim angelis revelari consilium Incarnationis ^secundum quod ordinabatur ad consummationem gloriae», sicut revelatum est Adamo innocenti²⁷ et diabolus potuit ex superbia illud consilium odisse nec beatitudinem accipere velle, quae hominibus eadem daretur per Verbum hominem factum, et quae sibimet ipsi quoad accidentalialia ex influxu eiusdem Verbi incarnati augeretur.

Scholion II. *De circumstantiis peccati angelorum.*

Quod tempus attinet, sufficiant haec S. Thomae: opinio «probabilior et sanctorum dictis magis consonans est quod statim post primum instans suae creationis diabolus peccaverit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur quod in primo instanti suae creationis in actum liberi arbitrii proruperit et cum gratia fuerit creatus, ut supra diximus (qu. 62, a. 3). Cum enim angeli per unum actum meritorium ad beatitudinem perveniant, ut supra dictum est (qu. 62, a. 5), si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum praestitisset peccando » ²⁸ I

Tum textus Scripturae, tum constans doctrina Patrum et doctorum « principi daemoniorum », cuius daemones sunt « angeli eius ». primarias partes tribuunt in ruina angelorum lapsorum. Pro sua dignitate speciali in alios influxit et ad proprium suum peccatum voluntatem eorum liberam allexit. Seductor iste secundum plures primus erat omnium angelorum; secundum alios²⁹, erat primus inferioris ordinis. S. Thomas dicit utramque opinionem esse liberam ; probabilius tamen ducit cum S. Gregorio diabolum fuisse superiorem inter omnes angelos : motivum enim huius peccati, nempe superbia maius invenitur in superioribus quam in inferioribus³⁰. [A

²⁰ *De angelis*, lib. 7, c. 13, n. 13.

^{2*} Sic fere Scheeben, *Dogmatik*, IV, n. 176.

=I S. Th. qu. 2, a. 7; 3a, qu. t. a.3, ad 5.

ss 1« qu. 63, art. 6.

2b S. Ioannes Damasc., *De fide orth.* c. 4.

qu. 63, art. 7.

Scholion III. *De mercede bonorum angelorum.* — Angeli vero, qui bene utebantur suo libero arbitrio (sub auxilio sine quo non) et seductori restiterunt, statim beatitudinem consecuti sunt vitae aeternae et in statu termini positi sunt: nempe vident faciem Patris et sunt sicut erimus in paradiso cum eis. Doctrina communis ita refertur a S. Gregorio M.: «Natura angelica, quando creata est, liberum accepit utrum vellet in humilitate persistere et in omnipotentis Dei conspectu manere, an ad superbiam laberetur et a beatitudine caderet; sed quia, cadentibus aliis, sancti angeli in sua beatitudine perstiterunt, hoc acceperunt in munere, ut iam cadere omnino non possent»³¹32. Pariter dixerat Augustinus: «Sancti angeli, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi, et huius permansionis debitam mercedem recipere meruerunt»³². Eis scilicet Dominus <ut de sua sine fine permansione certi essent, tamquam ipsius praemium permansionis dedit »³³. Videtur S. Thomas sic distinguere actus seu instantia angelorum bonorum: In primo instanti suae creationis, angelus cognoscit et diligit seipsum et simul cognoscit et diligit Deum in quantum per medium suae propriae essentiae Deum attingit; et in illo instanti quod est commune omnibus angelis, angelus non meretur, quia adhuc non fertur in supernaturalia³⁴. In secundo instanti, «fuerunt boni a malis distincti»³⁵. In hoc enim instanti, accedente matutina cognitione, seu gratia inclinante ad supernaturalem dilectionem, angeli boni utentes hac gratia suam conversionem ad Deum compleverunt, adhaerendo ei caritate, dum angeli mali non utentes hac gratia remanserunt in seipsis et ita, per superbiam peccantes, obstaculum posuerunt quominus ad beatitudinem pertingere possent³⁶. In tertio instanti, nempe post secundum in quo fuit actus meritorius beatitudinis ex gratia viatorum (seu imperfecta), a bonis angelis ponitur actus beatitudinis, qui est fruitio, ex gratia consummata³⁷.

³¹ *In Ezech.* hom. 7, 11. 18. ML 76, col. 849.

³² *De correptione et gratia*, c. 11, n. 32. ML 44. col. 935. Ed. Textus et documenta, Romae, 1932, pag. 44-45.

³³ *In civitate Dei*, lib. 22, c. 1, n. 2. Cf. etiam lib. 11, c. 13.

³⁴ *Mal.* qu. 16, art. 4.

i°, qu. 63, art. 6 ad 4.

³⁵ 1°, qu. 62, art. 3 ad 2; qu. 63, art. 6 ad 4. *De Mal.* qu. 16, art. 4.

³⁷ 1°, qu. 62, art. 5 ad 2. Cf. Suarez, *De angelis*, lib. 5, c. 7 ss.

QUAESTIO TERTIA

De influxu angelorum in homines

Cf. Suarez, *De angelis*¹, lib. 6 c. 8. — Petavius, *Thicol. dog.*, *De angelis* lib. 2, cap. 7-8. — Palmieri, *De ordine supernatwrali*, th. 32-35. — Janssens, *Summa theol.*, t. 6, pag. 940-1020. — Beraza, *De Deo creante*, pag. 345-432. — Diet. Théol., art. *Anges* (Bareille, Vacant); art. *Démons* (Mangenot, Ortolan); art. *Démoniaques* (Ortolan). — Diet. Apologet., art. *Possession diabolique* (Waffelaert). Etc.

Quaerendum est primo utrum homines a bonis angelis iuventur.

Secundo, utrum homines a daemonibus impugnentur.

Articulus primus

Utrum homines a bonis angelis iuventur.

(Ia. qu. III-II3).

§ 1.

Slattis quaestionis.

Praenota. Considerantibus nobis officia angelorum erga homines, dicendum erit primum quidem in genere de exsistentia assistendae angelicae, sed etiam de modis quibus exerceatur et de ministris huius muneris. Cum liturgia Ecclesiae peculiari cultu SS. Michaelis, Gabrielis et Raphaëlis et festo SS. angelorum custodum manifesto fidem tenendam declaret, non alii inveniuntur negatores actionis angelorum in homines, nisi illi *rationalistae*, qui censent ludacos, a quibus Christiani doctrinam de angelis desumpserunt, inventa Persarum et Babylonensium de angelis sibi accommodasse. Calvinus tamen noluit singulis hominibus singulos angelos, sed omnibus hominibus omnes angelos esse praepositos.

Solvitur' quaestio

THESIS XXIV. — Angeli boni mittuntur in ministerium HOMINUM. I.M.MO SINGULI HOMINES A SINGULIS ANGELIS CUSTODIUNTUR.

Prinia pars pertinet *ad fidem catholicam*; secunda pars est *communis*, si agatur de fidelibus, et *probabilior*, si extendatur ad omnes homines.

Probatur prima pars: *Angeli mittuntur in ministerium hominum.*

I. Scriptura sacra saepissime ostendit angelos missos ad Iuvandos homines, annuntiando consilia divina, vel protegendo homines, vel iubendo opportuna, ut ex supra dictis satis constat. Aperta est doctrina S. Pauli: « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui haereditatem capient salutis?»³. Iam psalmista canebat: «Angelis suis mandavit de te. ut custodiant te in omnibus viis tuis»⁴. « Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum et eripiet eos»⁵.

• II. Patres multa hxiuuntur de officiis quibus angeli erga homines funguntur, describentes eos ut tutores et curatores hominum, ut adiutores, ut comites, ut medici, ut agricolae, ut praeceptores, etc. Sit illud S. Augustini: «Et modo angeli non sitiunt quomodo nos. non esuriunt quomodo nos: sed habent saginam veritatis, lucis, immortalis sapientiae. Ideo beati sunt; et de tanta beatitudine, quia in illa sunt civitate Ierusalem caelesti, unde nos modo peregrinamur, attendunt nos peregrinos, et miserantur nos, et iussu Domini auxiliantur nobis, ut ad illam patriam communem aliquando redeamus .et ibi cum illis fonte dominico veritatis et aeternitatis aliquando saturemur»⁶.

III. Ratio theologica ita ab Angelico proponitur: « Secundum rationem divinae Providentiae, hoc in rebus omnibus inve-

llebr. I, 14.

³ Ps. XXXIII. 8.

Vide Beraza, *De Deo creante*, n. 168.

⁴ Enarrat. in ps. 62, n. 6. MI. j6, coi. 751

nitiir quod mobilia et variabilia per immobilia et invariabilia moventur et regulantur... Sed et nos ipsi regulamur circa conclusiones, in quibus possumus diversimode opinari, per principia quae immobiliter tenemus. Manifestum est autem quod in rebus agendis cognitio et affectus hominis multipliciter variari et deficere possunt a bono; et ideo necessarium fuit quod hominibus angeli ad custodiam deputarentur, per quos regularentur et moverentur ad bonum » ”.

Probatur secunda pars: *singuli homines a singulis angelis custodiuntur.*

I. In Scriptura, manifestum est illud Domini nostri dicentis esse parvulis suos angelos : « Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis quia angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est »⁷. Quod vero dictum est de pueris iudaeorum, saltem extendi debet ad omnes cultores verae religionis, nempe ad omnes fideles ; nec ulla ratio apparet cur ad fideles restringeretur. Quapropter, si quidam Patres non exprimunt assistentiam angeli custodis nisi pro fidelibus, ut S. Basiliius («cuilibet fidelium est angelus adiunctus »)⁸, ut S. Chrysostomus («manifestum est quia omnes sancti angelos habeant »)⁹, alii universaliter loquuntur. S. Hieronymus ait: «Magna dignitas animarum, ut unaquaeque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatum »¹⁰. Sic Origenes post Hermas n. Theodoretus: «Christus Dominus dixit singulos homines subesse singulorum angelorum procurationi »¹². S. Tsidorus Hispanus: «Item omnes homines angelos habere probatur»¹¹. Et S. Bernardus : « Putemus angelos dici ... qui singuli singulis hominibus dati creduntur »¹⁴. **H**

Ecclesia recepit verba Patrum in Breviario indulgentiisque ditavit piam orationem : « Angele Dei, qui custos es mei, me tibi

⁷ i ft, qu. 113, art. 1.

⁸ i Matth. XVI Π, 10.

⁹ In fis 48. η. Q. MG 2Q, col. 454

¹⁰ IIont. 59 in Matth. η. 4 MG 58, col. 579.

¹¹ In Matth. XVIII, 10. ML 26, col. 130.

¹² Grig., hi Luc. horn. 35. Hermas, Pastor, lib. 2, ni. 6c.

¹³ Qwicsi. in Gen., c. 1. interr. 3. MG 80, col. Si.

¹⁴ Senn. lib. 1, c. 10. n. 21. ML 83 col. 557.

¹⁵ De consideratione, lib. 5, c. 4, n. 8. ML 182, col. 792.

commissum pietate superna .illumina, custodi, rege et gubernare. Amen ».

Unde Suarez recte concludit: «Assertio posita catholica est. Quamvis enim non sit expressa in Scriptura, vel ab Ecclesia definita, tanto consensu Ecclesiae universalis recepta est et in Scripturi, prout a Patribus' intellecta est, tam magnum habet fundamentum ut sine ingenti temeritate, ac fere errore negari non possit »⁵.

II. Ratio theologica: «Angelorum custodia est quaedam executio divinae Providentiae circa homines. Providentia autem Dei aliter se habet ad homines et ad alias corruptibiles creaturas, quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines enim non solum sunt incorruptibiles quantum ad communem speciem, sed etiam quantum ad proprias formas singulorum, quae sunt animae rationales, quod de aliis rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestum est autem quod Providentia Dei principaliter est circa illa quae perpetuo manent; circa vero ea quae transeunt, providentia Dei est in quantum ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur providentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera, vel species corruptibilium rerum. Sed secundum Gregorium, diversi ordines deputantur diversis rerum generibus, puta Potestates ad arcendos daemones, Virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis, et probabile est quod diversis speciebus rerum diversi angeli eiusdem ordinis praeficiantur. Unde etiam rationabile est ut diversis hominibus diversi angeli ad custodiam deputentur »^{1C}. Argumentum scilicet desumitur ex speciali dignitate hominis individui, qui ut talis, finem habet perpetuum, ad quem actibus voluntatis propriae invisibilibus tendere debet: unusquisque homo igitur subiicitur speciali providentiae, quae convenienter angelo determinato committitur.

⁵ Pc *angelis*, lib. 6, c. 1/, η K

§ 3.

SchoHon.

De quibusdam adiuHclis tnuncwis angelici.

I. Est opinio in Scriptura et in traditione fundata angelos custodes dari quoque regnis '7, et Ecclesiae, immo ecclesiis partidaribus. Quidam etiam Patres et doctores peculiare angelos custodes religiosis societatibus, personis publicis, templis consecratis assignari censent; ita ut quibusdam personis duo forte angeli dati sint. Multi theologi posuerunt tres tantum inferiores ordines angelorum mitti ad homines. Cum vero Michaël, Gabriel, Raphaël pertineant forte ad supremos ordines, et nominentur archangeli sensu quodam latiori, planius est dicere angelos supremos posse et ipsos, quamquam extraordinarie, mitti ,ζ.

II. Angeli custodes mentem illuminant, voluntatem excitant ad bonum, pericula corporis et animae removent; preces nostras Deo offerunt; pro nobis orant assistunt animae in purgatorio²⁰. — Illuminatio autem sic procedit, secundum S. Thomam: «Intellectus humanus non potest ipsam intelligibilem veritatem nudam capere, quia connaturale est ei ut intelligat per conversionem ad phantasmata ... Et ideo intelligibilem veritatem proponunt angeli hominibus sub similitudinibus sensibilium ... Ex alia vero parte, intellectus humanus, tamquam inferior fortificatur per actionem intellectus angelici»²¹. Quod ad voluntatem attinet, «solus Deus efficaciter potest movere voluntatem; angelus autem et homo per modum suadentis»²². Praeterea, «angelus tam bonus quam malus virtute naturae suae potest movere imaginationem hominis » ²³ et etiam appetitum sensibilem.

"Cf. Don X.

18 Cf. Suarez, de angelis, lib. 6, c. 10 S. Th. 1a, qu. 112, art. 1, «Tob. XII,

20 Suarez, de angelis, lib. 6, c. 19.

22 Ibid. art. 2.

23 Ibid art. 3

Articulus secundus.

Utrum homines a daemonibus impugnentur,
(t. qu. 114) *

§ I.

Status quaestionis.

I. Sensus tituli. — Cum daemones sint a Deo aversi et per superbiam corrupti, prони sunt ut bono hominum inuideant eosque in via laborantes perdere tentent. Quia tamen nihil sine Dei permissu agere valent, quaerendum restat an Deus eis permiserit quibusdam modis homines impugnare. Ad tres praecipue modos quibus daemones hominibus nocere possunt attendemus: nempe, ad tentationes, ad possessiones, ad commercium diabolicum. *Tentatio* est in genere experimentum quoddam quod sumitur de aliquo ad eum cognoscendum; dicitur praesertim de experimento quo quis scire possit de alio quomodo hic resistat peccato; et quando de tentatione diaboli quaestio est. *tentatio* est vel experimentum quo diabolus inquit quonam modo poterit facilius hominem attrahere ad peccatum, vel maxime intelligitur ipsa sollicitatio qua conatur persuadere peccatum. Ad fines suos obtinendos, diabolus utitur tum seductionibus mundi externis, tum internis concupiscentiis. — *Possessio* est gradus supremus obsessionis diabolicae. Obsessio enim in primo suo gradu, cui nomen est circumsessio, habetur quando diabolus vexat forinsecus corpus hominis: secundus gradus obsessionis seu obsessio stricte dicta habetur si diabolus iam corpus occupat intrinsecus; tertius autem gradus, seu possessio consistit in hoc quod diabolus utitur corpore hominis ut re sua, neque homini relinquit libertatem propriae operationis quae a corpore intrinsece dependeat. — *Commercium* tandem diabolicum habetur si diabolus exsequitur voluntatem hominis in quibusdam quae humanas facultates superant, sive hoc fiat post pactum explicitum, sive citra pactum, posita ab homine causa insufficiente ad effectum cum tamen exspectatione effectus, nempe in casu magiae.

II. Opiniones. — Patet *rationalistas* qui existentiam diaboli negant, quamcumque actionem diabolicam infitari; solent hodie fidem in daemones derivare ex psychologia hominum primitivo-

rum, qua paulatim in decursu temporum formatae sint doctrinae Persarum et Babylonensium a populo hebraeo per exilium cognitae et receptae. Protestantes liberales tentationem diabolicam censent non dari, nec a fortiori ceteras daemonum impugnationes; quod ad interventum diabolicum in magia spectat, inveniuntur etiam scriptores catholici qui eum negent.

III. Documenta Ecclesiae. — Praeterquam quod in conciliis saepe ad actionem daemonum in homines alluditur, Hormisdas papa haec habet in epistola ad Avitum episcopum Viennensem: «Hoc speciale habent patris sui, de caeli arce deiecti, qui vestigia eius sequuntur et diligunt, ut illa veritatis luce privati et alios gaudeant sua obscuritate fuscari et cum perversitatis suae poenas luituros esse se sciant, exsultent si miseros cum sua damnatione coniungant»¹. Damnatu est error Abaelardi 16: «Quod diabolus immittat suggestionem per operationem lapidum vel herbarum»². Inter propositiones *rosminianas*, haec invenitur: «Cum daemones fructum possederint, putarunt se ingressuros in hominem, si de illo ederet; converso enim cibo in corpus hominis animatum, ipsi poterant libere ingredi animalitatem, id est, in vitam subiectivam huius entis, atque ita de eo disponere sicut proposuerant»³.

§ 2'

Solvitur quaestio.

THESIS XXV. — Deo permittente, diabolus homines IMPUGNAT PER TENTATIONES ET QUANDOQUE PER OBSESSIONES; IMMO DIVERSIMODE COMMERCII INIRE POTEST CUM HOMINIBUS AD EOS PERDENDOS.

Prima et secunda pars, nempe quod diabolus tentatione et obsessione utatur contra homines pertinet certo *ad fidem catholicam*, cum tam clare in Scripturis et in magisterio Ecclesiae habeatur. Tertia pars de commercio diabolico fere ab omnibus theologis docetur. Diabolus intelligitur talia agere vel per seipsum vel per suos daemones 3bis.

¹ Cavallera, *Thesaurus*. 637.

² *Concilium Scnnuncse*, 1141 Cavallera, 661.

³ Prop. 33 (1887) Denz. 1923.

abis Cfr. Etudes carmilitains, XXVII (1948), *Satan*. Paris, 1948, ubi ampla etiam invenitur bibliographia.

Probatur prima pars: *diabolus homines impugnat per tentationes*.

I. Probatur S. Scriptura. — Apostoli frequentet monent Christianos ut contra tentationes diaboli praeparent arma: «Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret»⁴. «Induite vos armaturam Dei ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus... In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere»⁵. «Resistite autem diabolo et fugiet a vobis»⁶. «Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter»⁷. Immo, diabolus nomine tentatoris designatur: «Et accedens lentator, dixit ei: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant»⁸. «Misi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte lentaverit vos qui tentai et inanis fiat labor noster»⁹. Christus Dominus pluries actionem istam diaboli in ruinam animarum denuntiat: «Venit diabolus et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant»¹⁰. «Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum»¹¹.

II. Proinde Patres saepissime de tentationibus diaboli loquuntur. Sic Tatianus: «Daemones enim, dum pro sua nequitia in homines debacchantur, deorsum vergentes eorum animos variis et fallacibus machinationibus pervertunt, quominus ad viam caelorum erigi possint»¹². S. Irenaeus: «Diabolus autem, quippe apostata existens angelus, hoc tantum potest, quod detegit in principio, seducere et abstrahere mentem hominis ad transgredienda praecepta Dei, et paulatim obcaecare corda eorum qui conarentur servire ei, ad obliviscendum quidem verum Deum; ipsum

⁴ 1 Petr. V, 8.

⁵ Eph. VI, 11-16. — Cf. 1 Cor. VII, 5; Rom. XVI, 20.

⁶ 1ac. IV, 7.

⁷ Rom. XVI, 20.

⁸ Malt. IV, 3.

⁹ 1 Thés. III, 5.

¹⁰ Luc. VIII, 12. Cf. parabolam zizaniae, in qua inimicus homo est diabolus.

¹¹ Luc. XXII, 3f.

¹² Orat. adv. aracc. n. 16, MG 6, col. 840.

autem quasi Deum adorare » 13¹⁵ Tertullianus : « Operatio daemonum est hominum eversio » M. Quidam Patres, ut Hermas, Gregorius Nyssenus opinantur singulis hominibus singulos daemones a diabolo destinari. S. Thomas censet ministros determinatos deputari a diabolo ad hominum impugnationem 14. Suarez concludit : « Nulla ergo ratio probabilis superest ob quam credi possit Luciferum non deputare singulis hominibus singulos spiritus malos qui eos impugnent » 15.

III. Ratio theologica est quia daemones invidentes bono hominis quaerunt illud pervertere: insuper diabolus ex superbia imitatur divinam potestatem suos daemones mittendo ad tentationes ingerendas. Deus vero actionem daemonum in tantum permittit in quantum decrevit malis uti, ordinando ad quaedam bona id quod isti male faciunt. — Nec tamen dicendum est omnia peccata hominum procedere a tentatione diabolica, nam homines inclinantur etiam ad peccandum ex libero arbitrio et ex corruptione naturae 17. Mutatis mutandis, diabolus allicit ad malum simili processu ac bonus angelus ad bonum.

Adversus theorias rationalistarum, sufficiet nobis hic notare spiritus malos inveniri in Scripturis V. T. ante exilium conscriptis. Verum quidem est apud Iudaeos viguisse post exilium fabulas de daemonibus, sed hae fabulae non recipiuntur nisi in libris apocryphis 18.

Probatur secunda pars: *diabolus quandoque impugnat homines obsessionibus.*

I. Constat ex Scriptura. — Ipse Christus eiecit daemones, ad eos interrogationes, iussa et minas dirigendo : « Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, et exclamavit dicens: Quid nobis et tibi, Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio quis sis, Sanctus Dei. Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce

et exi de homine. Et discerpens eum spiritus immundus, et exclamans voce magna, exiit ab eo » w. Et alibi: « Interrogavit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit legio, quia intraverant daemonia multa in eum. Et rogabant illum ne impuraret illis ut in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: et rogabant eum ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis » 20. Hic autem motus agendi manifestat ipsam scientiam quam Christus habuit de praesentia illorum daemonum, et non solum externam tolerantiam opinionis Iudaeorum. Nec rara fuit eiectio daemoniorum a Christo, sed frequens 21. Praeterea Iesus dedit apostolis potestatem in daemones et virtutem eos eiiciendi : « Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut dicerent eos » 22; immo et credentibus: « Signa autem eos qui crediderint haec sequemur: in nomine meo daemones eiicient » 23. Et revera apostoli hac potestate usi sunt. In Scriptura narratur etiam vexationes aliae (circumsessiones), ut ex historia Iob notum est.

h. Patres testantur daemoniacos in nomine Christi liberatos esse: S. Iustinus ait: « Daemonium quodlibet adiuratum (per nomen Iesu) vincitur et subiicitur » 24. Irenaeus: « Alii enim daemones excludunt firmissime et vere, ut etiam saepissime credant ipsi qui emundati sunt a nequissimis spiritibus, et sint in Ecclesia » 25. S. Hieronymus: « Spiritus iste immundus, qui haec le cogit scribere, saepe hoc vilissimo tortus est pulvere, et qui in te plagas dissimulat, in ceteris confitetur » S. Cyprianus: « O si audire eos velles et videre, quando a nobis adiurantur et torquentur spiritualibus flagris et verborum tormentis de obsessis corporibus eliciuntur, quando eiulantes et gementes voce humana, et potestate divina flagella et verbera sentientes, venturum iudi-

19 Marc. I, 23-26.

20 Luc. VIII, 30-33.

21 Cf. Marc. I, 34; Luc. II, 14; Matth. IV, 24, Marc. IX, 24; Malth.

XII, 43.

22 Matth. X, i.

23 Marc. XVI, 17.

24 Luc. X, 17. Cf. Act. V, 16; VII, 6;

25 Dial. cum Tryph., n. 85, MC. 6, col. 676.

26 drivers, haeres., lib. 2, c. 32, » 4. MG 7, col. 829.

Conf. Vigilant., II, 10 ML 23, col. 348.

13 ddy. haeres., lib. 5, c. 24, n. 3. MG 7, col. 1188.

14 dpol. c. 22. ML I, col. 405. S. Leo. Sermo IX, 1, ML 54, col. 101 censere videtur omne hominum peccatum a diabolica suggestionem procedere. Aliter S. Thomas, I, q. 114, a. 3.

15 in qu. 114, art. 1.

16 De angelis, lib. 8, c. 21, n. 31.

qu. 114, art. 3.

18 Cf. Diet, theol., art. Demon dans la Bible (Mangenoit), col. 122 ss.

cium confitentur!»²⁸. Multi alii Patres de his obsessionibus loquuntur. Deinde Ecclesia probavit determinatas formulas exoretismi pro daemoniacis, quae usque ad nostra tempora sunt in usu

III. Experientia multorum factorum intelligi nequit, nisi admittatur influxus diabolicus. Etenim accidit, ut testes fide digni saepius narraverunt, homines quosdam, qui actus peragunt supra naturam humanam, qualem eam cognoscimus observatione tum vulgari, tum scientifica: linguis quas non didicerunt utuntur, secretas cogitationes aliorum perspiciunt, multorum conatibus moveri non possunt, vel tolluntur in aera: ergo ratio talis status in aliqua natura superiori quaerenda est. At non in Deo vel in angelis bonis; nam haec omnia fiunt in damnum patientis, cum circumstantiis ridiculis, cum irrisione rerum sacrarum vel etiam cum blasphemiiis. Ergo ex influxu spiritus mali procedunt. Quod non raro confirmatur ex subitanea sanatione per invocationem Christi-

Cavendum tamen est ne quem nimia credulitas illudat. Non est possessio supponenda, nisi quando constat causas naturales non sufficere ad casum. Effectus quorundam morborum sunt omnino miri. Ratio habenda est de datis hypnotismi, hysleriac, et forte tclcpathiae naturalis, et multum ad circumstantias omnes attendendum est. Communiter etiam admittitur possessionem diabolicam frequentius et plenius evenisse ante passionem Christi et in regionibus paganis. Restat H^o quod quaedam facta non videntur aliam explicationem pati: 4° quod concomitantia in possessis alicuius morbi non sufficit ad excludendam possessionem quae aliis signis appareret: nam diabolus non operatur nisi mediantibus naturalibus virtutibus, ac proinde ipse considerat vel etiam producere potest dispositiones corporales aptiores ad fines intentos³⁰. Diabolus quidem non informat corpus possessi, sed illud agit ut motor agit mobile.

Probatur tertia pars: *diabolus potest homines impugnare fer quoddam commercium.* I B

I. In Scriptura videmus diabolum tentavisse inire tale commercium cum Christo: «Haec omnia tibi dabo, si cadens adora-

²⁸ .Id *Deintr.*, n. 15, ML 4, col. 555

²⁰ Vide descriptionem quorundam factorum in Diet. Apolog. art. P\$jes.*don diabolique* (Waffelaert).

³⁰ Cf. t., qu 115, art. 5, ad i.

veris me»³¹. Deinde non semel agitur de hominibus talia patrantibus quae nonnisi cooperatione diabolica fieri possunt: sic malefici Pharaonis qui luctant contra prodigia patrata a Moyse et Aaron³²: Saul consulit pythonissam³³³⁷ leges feruntur contra maleficos, pythones, divinatores³⁴ Dii quibus gentes immolant dicuntur daemonia: «Omnes dii gentium daemonia»³⁵. S. Paulus: «Non potestis mensae Domini participes esse et mensae daemoniorum»³⁶. Patres textus Scripturae commentando asserunt illud commercium daemonum cum hominibus³⁷.

II. Ratio theologica. — Nec factum istud difficulter intelligitur. Cum diabolus sit naturae superioris, multa potest quae homines agere nequeunt; unde diabolus procurando illis id quod desideram eos adducit ad vias suas sequendas, in eorum ruinam, vel honores quosdam ab ipsis accipit.

Nihil tamen umquam potest diabolus, nisi quod Deus insto indicio ei permittit. «Fidelis autem Deus est qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere»³⁸.

LECTIO PATRUM: Ex S. Gregorio Nysseno, *De vita Moysis*. — Verum ne aenigma historiae per aenigmata exponi videatur, latius quod sentio explanandum est: occultior quaedam traditio, et verus sermo ad nos usque descendit, quo creditur, posteaquam in peccatum natura nostra lapsa est, non omnino a clementia divina neglectam, neque absque suo patrocínio dimissam, sed angelorum, qui natura incorporei sunt, aliquem in adminiculum cuique constitutum fuisse, naturaeque nostrae corruptorem in omnibus contra annitentem, pravum aliquem atque maleficum daemona ad male vivendum, homines impellentem, ad singulos destinasse. Horum autem medium factum hominem, quorum alter bonus, virtus bona cogitationibus offert, quae ab illis qui recte se gesserint, per spem videntur; alter vero titillationes et voluptates carnis suggerit, ex quibus nulla bonorum spes surgit, sed res praesentes, et quibus frui inur, et quas cerni-

³¹ *Matth.* IV, 9.

³² *Exod.* VII, 8 ss.

³³ *I Reg.* XXVIII, 6 ss.

³⁴ *Ex.* XXII, 18; *Lev.* XIX, 31; XX, 27; *Deut.* XVIII, 10-12.

³⁵ *Ps.* XCV, 5; CV, 37; *Deut.* XXXII, 17.

³⁶ *1 Cor.* X, 19 ss.

³⁷ Cf. S. Augustinus, *De civitate Dei*, lib. 21, c. 6, n. 1; Origenes, *In Num.* hom. 16, n. 7; S. Cyrillus Alex., *In Os.*, IV, 12, n. 44; THEODRETUS^A *Grace, affeci, curat.*, sermo 10. Etc Cf. Beraza, *De Deo creante*, n. 801 ss.

³⁸ *1 Cor.* X, 13.

C. Buyer S. 1. — *De creante et elevante*.

mus, hominum insipientium sensus in servitutem redigunt. Si ergo sciunxerit sc ab iis quibus ad malum pelliciebatur, cogitationibus suis in melius conversis, et vehit reiccto in tergum vitio, tamquam speculum quoddam animum suum ex adverso spei futurorum bonorum collocarit, sic ut ostensae divinitus sibi virtutis species et imagines animae suae puritati possit exprimere, tunc ei manifestius fratris auxilia undique apparent, secum adversus hostes armati; frater enim quodammodo hominis animo angelus est (rationali quippe ac intellectuali natura secum annectuntur), qui tunc maxime nobis assistere videtur, ut dictum est, cum Pharaoni appropinquamus. (MG 44, coi. 338-339).

Ex S. Augustino, *De civitate Dei*, lib. II, c. 31. — In septimo autem die, id est eodem die septies repetito, qui numerus etiam ipse alia ratione perfectus est, Dei requies commendatur, in qua primum sanctificatio sonat... Septenarius numerus, ut dixi, pro cuiusque rei universitate poni solet. Propter hoc eodem saepe numero significatur Spiritus Sanctus, de quo Dominus ait, *Docebit vos omnem veritatem*. Ibi requies Dei, qua requiescitur in Deo. In toto quippe, id est in plena perfectione, requies; in parte autem labor. Ideo laboramus, quamdiu ex parte scimus; sed cum venerit quod perfectum est, quod ex parte est evacuabitur. Hinc est quod etiam Scripturas istas cum labore rimamur. Sancti vero Angeli, ad quorum societatem et congregationem in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus, sicut habent permanendi aeternitatem, ita cognoscendi facilitatem et requiescendi felicitatem. Sine difficultate quippe nos adiuvant; quoniam spiritualibus motibus puris et liberis non laborant. (ML 41, col. 344).

INDEX LECTIONUM SS. PATRUM

S. Basilus Magnus, Homilia itt in Hexaameron, n. 2 . . . 47	S. Augustinus, De Genesi ad litteram, lib. VIII, c. 1, nn. 1-4 et l. IX, c. 13, n. 23 207
S. Augustinus, Confessiones, l. XI. cc. 3, 5-7.....47	S. Ioannes Chrysostom., Quales ducendae sint uxores 208
S. Athanasius, Oratio 2a con- tra Arianos, n. 24 66	S. Augustinus, De Civitate Dei, l. XVII, c 40 - - - 209
S. Gregorius Nyssenus, Contra Eunomiuin, l. ■ 87	S. Gregorius Nyssenus, De ho- minis opificio..... 248
S. Augustinus, De Civitate Dei l. X, c. 31 et l. XI, c. 6 . . . 88	S. Cyrillus Alexandrinus, De SS. Trinitate, Dialogus IV. 248
S. Gregorius Nyssenus, In He- xaameron liber 113	S. Ambrosius, Hexaameron, l. VI. c. 7, n. 40-42..... 249
S. Augustinus, De Genesi ad litteram, l. V, c. 4-5, n. 7-16. 115	S. Irenaeus, Contra Haereses, l. V, c. 10, nn. 1-2 - - - . 250
S. Augustinus, De immortali- tate animae, c. 15, n. 24; In ioannis Evangelium, tract. 47, c. 10, n. 8; De Genesi ad litte- ram, l. VII, c. 24, n. 35 ct c. 27-28, n. 38-40: Epistola 166", c. 3-4, nn. 7-9 ct c. 6, n. 16 147	S. Cyrillus Alexandrinus, In loannis Evangelium, l. I, c I, nn. 12-13.....251
S. Gregorius Nyssenus, De ho- minis opificio..... 150	S. Leo Magnus, Sermo 12, c. 1. 253
S. Cyrillus Alexandr., Ep. l. 164	S. Ioannes Chrysostomus, Ho- miliac in Genesim, Horn. 15, n. 4 276
S. Augustinus, In loannis E- vangclium, tract. 47. c. 10. n. 9 164	S. Augustinus, Opus imperf. contra Iulianum, l. I, c. 71 ; De Continentia, l. I, c. 8, nn. 19-20; De nuptiis ct concu- piscencia. l. I. c. 27. nn. 30-31. 277
S. Gregorius Nyssenus, De ho- minis opificio, c. 3 10	S. Ijannes Chrysostomus, Ho- miliae in Genesim, Horn. XVII. n. 9 288
S Augustinus, De Genesi ad litteram, l. VI. c. 4, nn. 9-11, cc. 12-15, nn- 201 23» 25, ct c. 18 n. J92	S. Theophilus Antiochenus, Ad .Autolycum, l. II, nn. 25-27 289

S Athanasius, Oratio de incarnatione Verbi, nn. 3-5 289	S. Augustinus, Contra Iulianum, l. VI, c. 9, n. 24 et c. io, n. 28; Opus imperf. contra Iulianum, c. 47; Contra Iulianum Pclagianum, l. VI, c. 13, n. 40; De peccatorum meritis et remissione, l. II, c. 4, η. 4 .....37]
S. Cyrillus Alexandrinus, In Ioannis Evangelium, l. I, n. 1 4.....201	S. Augustinus, De Civitate Dei, l. XXII, c. 22, nn. 1-4 389
S Basil ius Magnus. Dc paradiso oratio III, nn. 7-12 . . . 296	S. Ephraem, Carmina Nisibena, c. 27, n. 7 417
S. Augustinus, Dc Civitate Dei, l. XIV, c. 10 - - - - 298	S. Cyrillus Hierjsolymitanus, Catecheses: De Spiritu Sancto I, c. 23.....450
S. Gregorius Nyssenus, De hominis opificio.....308	S. Augustinus, De Civitate Dei, l. XI, c. 9 451
S. Augustinus, Opus imperf. contra Iulianum, l. VI, n. 23 324	S. Augustinus, Dc Civitate Dei, l. XII. c. 9» »· 2 . . . I 4<M
S. Augustinus, De hacresibus, c. 88; Contra Iulianum, l. II, c. 10. nn. 33, 36-37 - - - - 346	S. Fulgentius, De Fide, n. 30. 465
S. Ambrosius, Apologia David altera, c. 12, nn. 69-71 . . . 349	S. Gregorius Magnus, Moralia, l. IV, c. 3, n. 8 466
S. Gregorius Nyssenus, Dc vita Moysis.....349	S. Gregorius Nyssenus, De vita Moysis 481
S. Gregorius theologus, Contra Arianos et de seipso, c. 9 . 350	S. Augustinus, De Civitate Dei, l. XI, c. 31 . . . . . 4fe
S. Ambrosius, Apologia prophetae David, c. 11, nn. 56-57 ..... 3/0	

INDEX n o m i n u m

S. Augustinus et S. Thomas in unaquaque fere pagina citantur.

Abaclardus. 13, 71, 75, 387, 476.	Baius; 13, 219, 220, 272, 353. 360, 380.
Aben Esra: 27.	Ballerini: 417
Aegidius Romanus: 233, 254 304. 399, 450.	Balmès : 218.
Albertus M. (S.) : 73, 301, 302 304, 399. 3.	Baltzer; 160.
Alexander Halcnsis: 13, y3	Bafiez: 302.
Alfaric: 23.	Bareille: 54, 423, 439. 452, 470.
Amann : 90.	Basilides; 37/54, 62.
Ambrosiaster : 341.	Basilius (S.); 11, 91, 92. 102, J04, io6, 237. 258, 296, 34 345. 4 i, 429. 430, 43 438, 446, 454, 455. 456, 472.
Ambrosius (S.): 12, 39, 5l> 0QJ 214, 237, 240, 249, 266, 269, 340, ' 345, 349. 370, 410, 429, 43 , ' 436. 437. 447. 4o4, 461.	Baudry: 21.
Amoros: 157.	Bea: 195, 203, 205.
Andreas Cretensis (S.) : 2.	Beausobre 24.
Anselmus (S.) : *3. 258, 3i0 354» 3, .120, 467.	Beda (S.) : 39.
Anthimus: 399.	Bclelli ; 254.
Apollinaris: 153, *61. 341.	Belethus: 412.
Aristides: 36.	Bellarminus Robcrtus (S.): 13, 28 3, 321, 326. 234> 259. 262, 350, 351, 38o, 384. 387, 397. 3.
Aristoteles: 19, 20, 2l, 3» .. 46, 7 72, 73, 84, 108, 243, 425, 441.	Benedictus XIV: 255.
Arius: 40, 71.	Beraza: 7, *3, 6, 74, oo *55. 167, 299, 337, 356, 364, 378, 381, 400. 423, 437, 452, 453, 470, 471, 481.
Amaldus : 222.	Bergson: 121, 170.
Arnobius: 133, 134. ,	Bernardus (S.); 387, 412. 3. 439. 472.
Arnold: 122.	Berjti: 254.
Arnou : 40, 71.	Bickell : 410.
Aron : 203.	Biel: 56, 397.
Arriaga: 56.	Billot : 7, 13, ()7 167 2'5, 233, 327, 334. 350, 355, 356, 305, 367. ,^74» 88o, 382, 402.
Athanasius (S.): 12, 38, 6l 6 66, 72, 76, 161, 236, 240. 270, 28s 289, 34 428, 463.	Billuart: 382.
Athenagoras: 12, 36, 37. 30. ,Jt. Ji(,	Bittremieux: 302.
Avicenna : 55, 72, 39.	
Averroës: 72, 84,	
Bainvcl : 388, 384), 402	

- de Blic : 360.
 Blondel: 288
 Blumenthal: 185
 Bonaventura (S.) : 13, 53, ^9, 73» 12°. 125, 138, 140, 156, 200, 225, 257, 258, 302, 418, 419, +22. 433, 439, 442, 450, 453.
 Bolgeni: 397.
 Bonnetty: 136.
 Bonomelli: 176.
 Bossuet: 15, 218, 320, 322, 323, 334. 342, 343, 345, 393.
 Boule: 173, 174, «86, 187, 188, 190, 203, 205, 206.
 Bouyssonnie A. et J.: 168, 170.
 Bover: 410.
 Bovier-Lapierre: 186, 206.
 Branca: 190.
 Brass. 189.
 Eréhiei : 35.
 Biehung: 189.
 Bremond: 20.
 Ertr.tano: 20, 21.
 Breuil: 168, 170, 173, >86.
 Bricout: 184.
 de Broglie: 80, 248.
 de la bioise: 402.
 Bruno G.; 22.
 Brunschvicg: 23, 46.
 Buechner: 22.
 Buonaiuti: 338.
 Buselli: 31+
- Cabasilas Nicolaos: 412.
 Caelestius: 214, 215, 216, 330, 342.
 Caesar Arelat.: 122.
 Caictanus: 50, 196, 200, 256, 308, 322, 334, 433.
 Cales: 30.
 Calvinus: 218, 261, 262, 352, 379, 400(470.
 Canisius Petrus (S) : 400.
 Capelle: 409.
 Capreolus: 75, 308.
 Carame; 55.
 Carpocrates: 54.
 Carra de Vaux: 55.
 Cartesius: 7>, >57
 Casamassa: 338.
 Casini: 13, 244. 285-^^^^^^e
- Cassianus: 430, 437,
 Catharinas: 354, 355.
 Cavallera: 124, 330, 476
 Cerdon: 54.
 Ceuppens: 197.
 Chevalier J.: 20.
 Clemens Alex.: 40, 205, 268 436. ' J32- i^ -
 Clemens Rom.: 35, 428.
 Comte: 22.
 Concetti: 338.
 Condamin: 133, 318.
 Condillac: 124.
 Coppens: 302.
 Comely: 32, 205, 245, 266,
 Creusen: 152.
 Croce: 23.
 Cuénot: 104, 171.
 Cuvilhier: 90.
 Cyprianus (S.): 285, 338, 345. 46.. 479.
 Cyrillus Alex. (S.); n, 29, 3i 58, 61, 72, 141, 146, 162, 164, 38, 39, 240, 248, 251, jū, zōo, 29I, 237, 411, 481. 295,
 Cyrillus Ilarios. (S.): II. 230 446, 450.
- Darwin: 93, 94, HI, 121, j6q.
 Debievre: 157.
 Deimel: 317.
 Delbos: 71.
 Delitzsch: 317.
 Del Prado: 419.
 De Lugo: 355.
 Del Vai: 299.
 De Meyer: 221.
 Democritus: 22, 120.
 Depcret: 190.
 De Wulf: 21.
 Dhome: 317, 318.
 Didymus: 411.
 Dies: 20, 71.
 Diodorus Thars.: 286.
 Doellinger: 160.
 Donau: 360.
 de Dorlodot: 94, 101, 105, 181.
 Driver: 27.
 Dubois: 172, 185.

Duchesne: 399
Dumont : 244.
Duplessis d'Argentré: 153.
Durand A.: ἰβῖ, 133.
Durandus: 55, 56, 74, 280, 353, 354.
368, 445-
Dionysius Alex.: 38.
Dionysius (Pseudo-): 39, 439. 449.

Eadmcrus: 339, 4'3-
Eckart . 12, 72, 126.
Ehrle: 152, 153.
Ellis: 265.
Ephracm (S.): 269, 410, 411, 412.
417, 436.
Epicurus: 22.
Epiphanius (S.): 341, 411.
Esparza: 381..
Estius: 334-
Eusebius: 38, 40, 124, 4(10.

Fabre d'Envieu : 197.
Ferraricnsis : 50, 75, 308.
Feuerbach : 22.
Fichte : 23.
Flick : 197.
Fracassini : 427.
Frank : 94
Frassen : 354.
Frey: 31, 32, 332, 429.
Frobes: 165.
Frohschammer : 121, 126.
Fulgentius (S.): 244. 396. 437 464.
465.

Gabriel : 467.
Galtier: 124.
Gardeil : 41.
Garrigou-Lagrangc : 21, 244
Gaudel : 326. 350.
Gauthier: 205.
Gazier : 223.
Gazzana: ¶
Gazzaniga: 381I
de Geer: 206
de Geissel: 158-
Gcmelli: 94. >89.
Gcnnadius: 125, 43°. 438.
Gentile G.: 23. 46, 84.
Germanus (S.): 412

Gerson: 397.
Gilson: 19, 20, 21, 41.
Gonct: 259.
Gottschalk: 13.
Goury: 187.
Grassé: 203.
Gregorius Arim.: 353, 33,
Gregorius M. (S.): 39(91' 12^
126. 141, 345, 350. 396, 425> 432.
439, 447. 449. 454, 464, 466, 469.
Gregorius Nazianz. (S.); n 0, 141,
146, 341, 429, 432. 438. 460
Gregorius Nyss. (S.): n, 39 7\$
87. 94, 104, 105, 106, 109. no, 113,
•23, 147, 150, 162, 191, 236, 240,
248. 258, 296, 305. 308, 309, 34X
343, 349, 432, 439, 461. 478, 481
Gressmann: 317.
Grisar: 218.
Gualterus: 408. 413.
Guenther: 54, 7h 153, 158.
Gulielmus Parisiens : 73, 4j0.

Haeckel: 22. i2i. 170, 189.
Hamelin: 20. 303
Hammersberger : 410, 411.
Harris: 36.
Hartmann : 23.
Hedley: 176.
Hefele-Leclerq : 156, 157, 330
Hegel: 23.
Helvetius: 22.
Henricus Gandav. : 54, 73, 353
Heras: 33.
Hermas: 35, 472. 478
Hennes: 71, 122, 230, 352, 357.
Hermogenes: 37, 72.
Hervacus a Nedcllec: 308. 36S.
Hcrvaeus Natalis: 300, 350, 368.
Hessels: 220.
Hieronimus (S.): 12, 142, 146, 213.
214, 216. 306, 342. 400, 43Q, 472.
479
Hieronimus a Parisiis: 144.
Hilarius (S): 141. 340. 345, 432
Hippolytus (S): 37, 411.
Holbach : 22.
Howlet : 206.
Huarte: 7, 13, 303.
Hugo a S Victore 13, 301, 304. 453

- Iiu* ^n · Ki, 303.
de ILunnielaue ^
 407. 436.
 Hus: 13.
 Huxley; 188
- lanſcnius* · 3^ · 222, 22J
 ^53, 379.
lanſonius: 221
larchi: 27,
loannes Chri «>.. '7.
 28S. 495, 32,; 467, 276.
 T 4U, 436, 439 343, 344 345,
loanes I 472.
 334. 429, 438, 460 3v. 124, 267,
loannes a S. Th <l.. 4b4, 4bS.
 4ig ni · i i 6r> —
- loannes Thess*
Irenaeus (S.) ^ : 438.
Ib3, 180, *Joi*, 6z z6.
 ^00, 324, 33,' -r
 411, 412, J36 339, 345, 406,
Isidorus fS.) >y, 4 J' 472, 476' 479.
Iulianus: 12 of — 472.
 337, 345- ~ 5' 2i6. 21 217 261, 301,
Iustinus (S.) ·
 406, 4.2, ^37 40. 72,
 3 ' 437, 460, 47Q,
- Jaeger*: 20.
Jansen: i\$2
Janssens: 7' !o6, l57. ^1, 262.
 90, 92, 120, i0. 13, 16,
 J22' ^8, i5: 53. 72,
 355, 378, 423 ' J' 300, >77. 195,
Jarraux: 157 ' 4S2' 314, 32i,
Jolivet: 20, 21.
Jugie: 326, 398, 4,3
- Kemnitius*- 351.
de Kilwardby ^ 153.
Klee: 123.
Kleutgen; 69,
Knabenbaue
Koch: 1^7 341 '32. 455.
- von Königswald* ·3^172
Koppel: 2o5, 2o6. 7~'
 458. JW, J02,
- Kuhn*: 111.
Kiirzc: 426.
Laberthonnier:
Lafont: 190.
Lactantius; ^L 39, 81,
Lagrange · -o, 92, ' 246. ** 310,
 332, 427.
Lahousse: 13. 73, >77.
Lamarck: 93, 94, 111, 169.
- Je Lapparent*: 206.
Je Launay: 20(1
de la Vaissière: 265.
x lidehelet: 232, 357 0<.
 413. A*' 38δ. 398, 409,
- Le lJantee*; 22 432.
Lccming: 338.
Leibniz: 71, 12J
Lemonnver · r«A
Lemos: '381. ' f95, 426.
- Leo M. (SJ*: j
 -58, 459. 478 '46. 238, ,5J,
Lçunardi; ,7J
Lepicier: 8, 10 ,,
 u · R°y- -70, ;8s\ ^ -
Leroy: i7o, i7(i òδ.
Lessius: 69.
Liberatore: 74,
Licent: 186.
 I 4'9. 421, 254
Læsy: 27, j, ? *■
Loots: 2\y,
 * Lubac; 2,a
Lucretius: 22
UHherus: .*>■
 351, 358, :70 217 2i8, 220, 229,
Lutoslawski: i2379'
- MeKeough*: 11Q
Mai: 408.
Maklonatus: ^4
 ^Jalebranche: 71
Mandonnct: 42o '
Manes: 23.
Mangcnot; 4=2 ,,
Mansi; 431 ,/0. 478
Mara.,US;

Marcion: 37, 39, 54.	Palmieri: 7, 13, jj, jo,
Marcozzi : 173, 205.	50. 53. 69. 73, 86. 120.
Maritain: 21.	J56, 167, 195. 225, 228, <34. 152,
Martin; 300, 302, 350, 368, 369.	240, 284, 293, 315, 331, 235,
Matthias Îllyr. : 351.	4J 436, 438, 442, 450, 452, 470
Mattiussi: 90, 184,	Paquier; 218.
Maurus : 73.	Parenti: 135.
Mausbach : 360.	Pascal : 224, 393, 406.
Mazzella: 13. 50, 91, 177, 315.	Passaglia: 398, 41t. 413.
Maximus Taurin. (S.) : 267.	von Pastor: 221, 222. 223.
Mcndive: 74.	Pavillon: 223.
Mercati I.: 226.	Pei: 173.
Mercator: 214.	Pelagius: 12. 213, 214 215, 216, 217.
Merkelbach : 288.	OIQ zWU» —»
Messenger: 90. 94, 105, <23, 108. 170.	407.
Methodius (S.) ; 12, 40, 72, 341, 461.	Pcrier: 90, 170
Michel: 303.	Perrone: 13. 177, 398-
Mitosinka: 33.	Pcrownne: 27, 28.
Mivart: 170. «	Pesch: 13, 30, 73, “8. 205. 232. 315,
Moehler: 218.	8, 419.
Moleschott: 22, 121.	Pctavius: 13. 15, 25, 29. 69, 72. 73.
Molina: 74, 442.	118, 225, 229, 281, 293, 314, 32i.
Montandon: 197.	397, 412, 423. 429. 431, 432. 439,
de Montcheuil : 359.	452, 453. 461, 462. 470.
More: 19.	Petrus Lombardus: 25, 56, 151, 257,
de Morgan: 186.	353, 453.
Morin: 319. 408, 410.	Petrus a Tarantasia: 302
de Mortillet : 206.	de la Pcyrèrc: 196. 197
Müller E.: 157-	Photius: 39, 73. 286.
Müller F. S. : 409, 410.	Pighius: 354.
Murillo: 205.	Pignataro: 7. 13. 73. 86, 345, 355
	Pilgrim : 206.
dc Nadaillac : 20(1.	Pinard de la Boullaye: i6, 39, 170,
Ncstorius: 215.	J71.
Newman (Card.): 393.	Pirot: 90.
Noctus: 37.	Pithagoras : 38. 295.
Norisius: 123, 254. 272, 273	Pivetcau: 190
	Plato: 19. 20. 36, 38, 40. 41, 40, 61,
Occam: 74. 353.	7<, 88, 123, 153. <57. 340, 425.
Occumenius: 334.	Piazza: 402.
Olivi: 12, 153, 155. <56, 157.	Plessis: 318.
Orignes: 11, 12, 34, 38, 123, 124	de Plinval: 217.
125, 131, 138, 145, <46, 331, 332	Plotinus: 55, 7<.
338, 34 411. 446, 458, 472. 48t.	Pohle-Gierens : 13. <95
Ortiz de Urbina: 410.	Porphyrus : 74.
Ortolan: 452, 4/0.	Portalié: 100, <<0. 338, 369,
	Pracpositinus: 25S, 302.
Pacianus: 341.	Prat 33, 34. 163, 245, 332, 333
Pallavicini : 259.	334. 337, 426, 428.

<i>Rriscillianus</i> 145	Scotus Eriug. . . ,
Prosper (S.): 12, 2,5>	Seeberg : 122 ' 3f 22.
	Scrgi («.† Jrr wp-
Qoesnellus ; ,3. 223, 232, 263.	Sertillange». 21 '87, ,S9' 19°
	170. I 2' SI- 75. 81, i52, 16s.
<i>Raymundus Lullus</i> : 54	@estili: 41, 55.
Remer: 50.	Simon Magus: 54
Renan : 23.	,68-'.84-^.
<i>Renouvier</i> : 393	
<i>pardus at</i>	
Ricliardus Gandav . 4 '	
Richardus Simor 73.	<i>Sophronius (S.): 412</i>
X t K '3 - s6. n225334. 345.	
230. 256.	<i>Souilhé: i, ' 22S.</i>
Rivaud: 19.	Souter: 2,4, 2l(1
Rivière: 134.	Spencer: 22, 12, ' 170.
Robert: go, 436.	Spinoza: 71.
Koland-Gosselin : 21	Stentrup: 91.
<i>Romeyer</i> : 288	Stockums : 307
<i>Rosa: In</i> , 1()7	Str"ggI : 442
<i>Roskovani</i> ; 413	Stuffier: 306.
<i>Rosmin></i> : 12) 7	Suarez h
J59.	13'
<i>Rbss</i> : 20.	?4< 75, 78, 90 50, S3' S6, 65, t.Q,
<i>Rozwadowski</i> : 204	IQS, 225, 227,' 91, ^ '57. >6S.
<i>Ruiz</i> : 59, 69.	293. 2Q5(300,
<i>Rupertus</i> : 13.	13~1, 324, 326, iSO. 362, 37s ' 3«0,,
<i>Rüsschkamp</i> : 170, 186,	381- 398, 400, 443, 429, 431,
205.	44° 44J. 442; 450, 452) 455, 456,
	, 4<>7, 469, 470, 473. 4'4, 478,
<i>Salet</i> : . . .	<i>Synave</i> : 420.
<i>Salmanticenses</i> : 2^r	
Salmeron: 355 40o 4°0, 423, 452.	Tapie: 265.
•Sancyranus : 222 4(>2.	<i>Tarasius</i> : 434.
Satolli : 13.	<i>Tatianus</i> : 36, '37>
Scheebcn: 7.	133, j34, 236, 285,
O^ .452, 468.	339, 476.
•Pencilng.; 25	<i>Baylor</i> ; ig, 71,
Schepens: no.	Teilhard de Chardin I
<i>Schifflni</i> : 74	'73, 185, i8g, IQ0 ,68. >70.
<i>Schleiermacher</i> ; 230	'ernner: ,90, 203,
<i>Schmid</i> ; 38], * '	'',n,a"us: A >4, 2, 3Z 121.
•173, 186.	'^ . >4>. >80, 34^ J' 3Z
<i>Schneider</i> : 205, 419.	T,.'7δ. 4 *' << , 458,
^cnopenhauer: 23	<i>Inamiry</i> : no.
Scotus (<i>Duns</i>): 13 i	1',X dOrC'US - M2. 430. 436
,6s. 168. 214. 2'^ ' TM 7; 75,	† Mopsucs(; 2M jis
399. 4:3. 414,' " 3 ' 378,	
462, 467.	453,
	<i>i'beodorus Ancyr</i> : . . , 411, 412.

j Theodorus Antioch. : 36,
l 289,339.
Theophylactus : 334.
Thiel : 124.
Thurston : 399.
Tobbe: 419.
l Toletus: 73, 221, 450.
i Tongiorgi : 168.
de Tonquédec: 121.
i Torio : 195.
Touzard : 428.
Tromp: 199.
Tuccimci: 113.
Turmel: 345, 43 i, 439.

Ubaghs: 123, 126.
Ude: 184.
Urràburu : 75.

Vacant : 152, 160, 423, 452, 470.
Vaccan : 130.
Vacherot : 23, 35.
Va entia : 50, 54j 73> 400,
Valentinus; 37, 39>
Vallojs: 204.
Vasqucz: 50, 56, 74, 75, 350. 353,
400, 430, 43Ij qi,7

Vega: 400.
Velazquez: 398, 400
Vergerius: 221.
Vermeersch: 152.
Vernet: 236.
Vigouroux 91.
Viallcton; 90, h i, Π2, ι8 , 187. 188
ι89, 190.
Victorinas: 408.
Vincendus Bellovacensis : 399.
Virchow: 22.
Voltaire: 196.

Waffelaert: 470, 480.
Wasmann: 94, 168.
Wcidenreich ; 173.
Weinert : 174.
Welhausen: 27.
Werner: 20.
Williams: 269, 332.
Wirceburgcnses : 335, 382, 400.
Woods: no.

Zahm: 170, 176.
Zeller: 20.
Zigliara; 152, 156.
Zorell: 32.

	PAG.
<i>Thesis VI.</i> Anima intellectiva est vere, per se ct essentialiter corporis forma.....	ifto
§ 3. Corollarium.....	
Articulus III. — <i>Utrum homo sit quoad corpus a Deo immediate canditus.</i>	
§ 1. Status quaestionis.....	169
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis VU</i> Primi corporis humani Deus fuit causa, non solum prima, sed etiam principalis, ac proinde falsum est primum hominem esse proprie generatum a bruto.....	177
Articulus IV. — <i>Utrum omnes homines ab Adamo cl Eva descendant.</i>	
§ 1. Status quaestionis.....	195
§ 2. Solvitur quaestio:	H
<i>Thesis VIII</i> Prima mulier Eva formata est ex Adamo, primo , viro; et ab his protoparentibus totum genus humanum descendit.....	198
§ 3. Scholion. De antiquitate hominis.....	205

SECUNDA PARS

De originali iustitia seu
de statu primi hominis ante peccatum.

Introductio historica

§ 1. De Pelagianismo.....	213
§ 2. Protestantes.....	217
§ 3. Baius.....	219
§ 4. De Iansenismo.....	221

Quaestio prima

De statu ipsius Adami.

Articulus I. - <i>Utrum primus homo fuerit creatus in gratia sanctificante.</i>	I
§ 1. Status quaestionis.....	225
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis /A'.</i> Primus homo ante peccatum constitutus erat in gratia sanctificante, hoc est, in statu quoad substantiam supernaturali!.....	232

	PAG.
§ 3. Corollaria. <i>Corollarium I.</i> Excluditur sententia Augustinensium	254
<i>Corollarium II.</i> Excluditur sententia rccentior	255
<i>Corollarium III,</i> Excluditur dubitatio Ripaldae	256
§ 4. Scholion. De tempore infusionis gratiae Adami	257
Articulus II. — <i>Utrum primus homo acceperit donum integritatis.</i>	
§ i. Status quaestionis.....	259
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis X.</i> Protoparentes ante peccatum dono integritatis ornati erant, quod nullis naturae humanae exigentiis debebatur.....	263
§ 3. Scholion. De causa proxima doni integritatis - - - -	280
Articulus III. — <i>Utrum primus homo acceperit donum immortalitatis.</i>	
§ i. Status quaestionis.....	282
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis XI.</i> Protoparentes ante peccatum immunes erant a necessitate moriendi, non quidem ex conditione naturae, sed ex beneficio gratuito.....	283
§ 3. Scholion. Dc modo quo immunitas a necessitate moriendi praestabatur.....	292
Articulus IV. — <i>Utrum primus homo acceperit alia dona.</i>	
I. Dc immunitate ab aerumnis et doloribus, et de felicitate paradisi.....	293
II. De scientia infusa Adae et dc eius inerrantia - - - -	294
Corollarium totius quaestionis. — Dc possibilitate status naturae purae.....	298

Quaestio secunda

Dc statu posterorum . Idae si Adam non peccasset.

Articulus unicus. — <i>Utrum iustitia originalis fuerit donum naturae.</i>	
§ i. Status quaestionis.....	300
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesi# XII.</i> Si Adam non peccasset, filii eius accepissent dona ei gratuito collata, in quibus gratia sanctificans erat pars formalis iustitiae originalis..	304
§ 3. Scholion. Quaestiones circa statum innocentiae, in quo fuis- set genus humanum.....	309

TERTIA PARS

De peccato *originali*.

Quaestio prima

De lapsu hominis seu de peccato originali originalité.

Articulus I. — *Utrum protoparentes peccando iustitiam originalem amiserint.*

- § i. Status quaestionis — — — 314
§ 2. Solvitur quaestio:

Thesis XHI. Protoparentes, cum mandatum Dei sint transgressi, et ita gravissimum inobedientiae peccatum, ex motivo superbiae, commiserint, iustitia originali aliisque bonis eam consequentibus aequo iudicio fuerunt **destituti**.....5

Articulus II. — *Utrum fuerit conveniens ratio tentationis et iudicii.*

- I. De convenientia **tentationis**.....321
II. De convenientia **iudicii**.....323

Quaestio secunda

De transmissione peccati Adanii seu de peccato originali originato.

Articulus I. — *Utrum peccatum Adami traducatur in posteros.*

- § i. Status quaestionis.....326
§ 2. Solvitur quaestio:

Thesis XIV. Adam non solum mortem et poenas corporis sed etiam peccatum, quod mors est animae, in omne genus humanum **transfudit**.....33*

Articulus II. — *Utrum peccatum originale consistat in privatione iustitiae originalis.*

- § i. Status quaestionis.....351
§ 2. Solvitur quaestio: J

Thesis XV. Peccatum originale non consistit formaliter in concupiscentia, sed in privatione iustitiae originalis quae rationem culpae habet in quantum derivatur ex peccato primi parentis. Voluntarium est igitur voluntate Adae ut capitis naturalis et materiale eius est **concupiscentia**.....358

- § 3. Solvuntur difficultates rationis contra peccatum originale 374
§ 4. Corollaria quaedam 377

PAC.,

Articulus III *Utrum homo per peccatum originale sit vulneratus in naturalibus.*

- § i. Status quaestionis.....380
§ 2. Solvitur quaestio:

Thesis XVI. Per peccatum originale natura humana, si consideretur per respectum ad statum iustitiae originalis, multipliciter vulnerata est; si autem consideretur per respectum ad statum naturae purae, facta est debilior, non quidem in suis constitutivis, sed in suis viribus, amisso iure ad auxilia defectus naturae **sanantia**.....383

- § 3. Corollarium. De vi rationis ad veritatem peccati originalis **inveniendam.** — — — — 391

- § 4. Scholion. De poena peccati originalis in altera vita . . . 394

Quaestio tertia

De praeservatione B. V. M. ab omni labe originali

Articulus unicus. — *Utrum B. Virgo Maria fuerit sine labe originali concepta.*

- § i. Status quaestionis.....398
§ 2. Solvitur quaestio:

Thesis XVII. Beatissima Virgo Maria, in primo istauti suae conceptionis, singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Iesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservata est **immunis**.....402

- § 3. Scholion. De sententia doctorum saec. XI, XII et XIII 418
§ 4. Scholion. De immunitate B. Virginis a concupiscentia . 421

QUARTIARS

De Angelis.

Quaestio prima

De creatione angelorum

Articulus I. — *Utrum Deus angelos creaverit.*

- § i. Status quaestionis.....424
§ 2. Solvitur quaestio:

	PAG.
<i>Thesis XVIII.</i> Praeter res mundanas et ipsum hominem, Deus creavit angelos, substantias nempe intellectuales ab homine specificè distinctas.....	425
§ 3. <i>Scholion I.</i> De tempore creationis angelorum .	4.9
<i>Scholion II.</i> De numero et nominibus angelorum .	431
Articulus II. — <i>Utrum angeli sint puri spiritus.</i>	
§ 1. Status quaestionis.....	432
§ 2. Solvitur quaestio;	
<i>Thesis XIX.</i> Angeli sunt puri spiritus.....	444
§ 3. Corollaria.....	441
Articulus III. — <i>Utrum angeli in diversos ordines distinguantur.</i>	
§ i. Status quaestionis.....	444
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis XX.</i> Dantur diversi ordines angelorum, qui convenienter novem numerantur, et in tres hierarchias distribuuntur.....	
Quaestio secunda	
<i>De elevatione et de probatione angelorum.</i>	
Articulus I. — <i>Utrum Deus angelos in gratia sanctificante considerit.</i>	
§ i. Status quaestionis.....	
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis XXI.</i> Angeli electi sunt ad ordinem supernaturalem, ita ut omnes in gratia sanctificante sint conditi .	
Articulus II. — <i>Utrum pars angelorum peccando gratiam'perderint.</i>	
§ i. Status quaestionis	
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis XXII.</i> Pars angelorum, qui libero suo arbitrio bene uti noluerunt, peccatum commiserunt et mali facti sunt. 4;	
Articulus III. — <i>Utrum peccatum angelorum fuerit peccatum superbiae.</i>	
§ 1. Status quaestionis.....	49
§ 2. Solvitur quaestio :	
<i>Thesis XXIII.</i> Angeli qui peccaverunt per superbiam lapsi sunt, cuius poenam immediate receperunt et in infernum sunt detrusi.....	
§ 3. Scholia. <i>Scholion I.</i> Ulterior determinatio peccati angelorum	465

	PAG.
<i>Scholion II.</i> De circumstantiis peccati angelorum.	46
<i>Scholion III</i> De mercede bonorum angelorum	460
Quaestio tertia	
<i>De influ. angelorum in homines.</i>	
Articulus I. — <i>Utrum homines a bonis angelis iuventur</i>	
§ i. Status quaestionis — — — — .	470
§ 2. Solvitur quaestio:	
<i>Thesis XXIV.</i> Angeli boni mittuntur in ministerium hominum. Immo singuli homines a singulis angelis custodiuntur.	471
§ 3. Scholion. De quibusdam adiunctis muneris angeli .	
Articulus II. — <i>Utrum homines a daemonibus impugnentur.</i>	
§ i. Status quaestionis.....	
§ 2. Solvitur quaestio :	
<i>Thesis XXV.</i> Deo permittente, diabolus homines impugnat per tentationes et quadoque per obsessiones; immo diversimode commercium inire potest cum hominibus ad eos perdendos	479
Index lectionum SS. Patrum	483
Index nominum	485
Index generalis .	492

EIUSDEM AUCTORIS

OUVRAGES SUR SAINT AUGUSTIN

(Ouvrages couronnés par l'Académie Iran(aise))

Christianisme et néo-platonisme dans la formation de saint Augustin, Paris, Beauchesne, 1920.

L'idée de vérité dans la philosophie de saint Augustin, 2e éd., Paris, Beauchesne, 1941.

Saint Augustin (Collection Les Moralistes chrétiens »), 2e éd. Paris, Gabalda, 1932.

Essais sur la doctrine de saint Augustin, Paris, Beauchesne, 1933.

Sanf Agostino, Milano, Bocca, 1947.

Tractatus de Gratia Divina, editio altera, Romae, apud aedes Pont. Univ. Gregoriana, 1946.

Tractatus de Deo creante et elevante, ed. 3^a, Romae, apud aedes Pont. Univ. Gregoriana, 1940.

Tractatus de sacramento Paenitentiae et de Extrema Unc-tione, Romae, apud aedes Pont. Univ. Gregoriana, 1942.

S. Thomae Aq. opusculum De ente et essentia, introductione et notis auctum. Textus et Documenta, Series philos. 5, Romae, apud aedes Pont. Univ. Gregoriana, 1933;

S. Augustini, De correptione et gratia, editio aucta introduc-tione, notis, textibus parallelis. Textus et Documenta, Series theol. 2. Romae, apud aedes Pont. Univ. Gregoriana, 1932.

Il concetto di storia nell'idealismo e nel tomismo, Lezioni tenute nell'Università di Pisa, Roma, Studium. 1935.

Cursus Philosophiae ad usum Seminariorum, 2 vol., Pari-siis. Desclée de Brouwer et soc., cd. altera (2 9 " m i l l e s i m u m).

Pro manuscripto, ad usum Auditorum:

Synopsis Praelectionum de SS. Trinitate, Romae 1943.

Synopsis Praelectionum de B. M. Virgine, Romae 1946.

Synopsis Praelectionum de Sacramento Matrimonii, Ro-mae 1947.

De Verbo incarnato, Romae 1948.